RADU COSAȘU

A înțelege sau NU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

A ÎNȚELEGE SAU NU

RADU COSAȘU

A ÎNȚELEGE SAU NU

VIEȚI PARALELE ÎN TOAMNA LUI '44

ROMAN

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Coperta de *Micu Veniamin*

I

Anton Mihailopol trecuse bacalaureatul în vara lui '43, în iunie, printre primii ; în seara banchetului, la un restaurant de mîna a treia de la Hala Traian, absentă dintre colegi, motivînd că trebuie să fugă la Bacău, la căpătîiul tatălui său, aflat în agonie. Toţi — profesori, elevi, părintele de religie, inclusiv directorul — îl crezură şi-i prezentară condoleanţe. Mihailopol avea un asemenea fizic caraghios, încît interzicea gravitatea, gesturile patetice, cerînd permanent zîmbetul şi gluma. Părea un tînăr descins dintr-o familie de negustoraşi provinciali, care îmbătrînea prematur şi vesel, pregătindu-se jovial să preia afacerea tatălui său. În seara banchetului, Anton luă parte la prima sa acţiune ilegală, ca utecist — o bună împrăştiere de manifeste antifasciste, sus, pe Cuţitul de Argint, în cartierul Filaretului. Avea ca legătură un elev de la Aurel Vlaicu — liceu solid ca nucleu proletar, cu mulţi fii de ceferişti, utecişti unul şi unul, înarmaţi cu o oarecare experienţă a muncii ilegale. Lucră foarte bine cu Ionaş Bucur ; tatăl acestuia căzuse în luptele din '33 de la Griviţa, situaţie care-i crease o autoritate fascinantă în ochii lui Anton. Nu era vorba de complexul clasic al intelectualului micburghez faţă de un proletar, nu. Tat-su era tot un exploatat, cel mai vechi operator cinematografic din Ba-

cău. Dar Anton nu-i putea ierta pasivitatea, lipsa de demnitate, faptul că niciodată bătrînul nu părăsise cinematograful păduchios, încarcerat în cabina lui, înfricoşat mereu de proprietar, bînd cu disperare şi amestecînd în povestiri incoerente, cînd era turtă, filmele rulate în decursul ultimului deceniu. Anton se simţea umilit ca utecist. Undeva în sufletul lui, ascuns într-un trup care nu prea sugera existenţa unei asemenea problematici, Mihailopol dădea o mare importanţă familiei.

Ca atare, în martie 1944, cînd Angela îl rugă să plece la Bacău să-l convingă pe tata s-o lase să se căsătorească cu Şerban Nicolau, Anton îi îndeplini rugămintea imediat.

Anton nu îndrăznise niciodată să pătrundă în viaţa sentimentală a Angelei ; se opunea oricărei indiscreţii, suspectînd-o de mahalagism. Ştia că Angela iubeşte, o vedea înconjurată de mulţi tineri, printre care îl observase îndeosebi pe Şerban, dar nu se interesă, pentru că nu avea timp : dădea meditaţii cîtorva fii şi fiice de mici negustori, după amiaza lucra la o fabrică de sifoane, încărcător, seara la un garaj, şprituitor... În '44, în noaptea de Anul-Nou, împrăştiase la Podul Grant fluturaşi cu Ionaş şi alţii ; o patrulă trăsese după ei, fără prea multă energie, ce-i drept, nu-i urmărise — aveau şi jandarmii Revelion, la urma urmei — dar îl atinseseră bine pe Ionaş. Anton îl cără în spate, printre vagoane, peste liniile de cale ferată, pînă dădu în Giuleşti, acasă la verişoara unuia dintre ei, Avasilichioaiei. Ionaş, sîngerînd abundent, îi şopti să alerge „pînă pe Zece Mese, la Foişor, numărul 12", să-l caute, la subsol, pe tovarăşul Moga şi să-i comunice... Anton alergă prin oraşul camuflat, vibrînd surd a Revelion ; ajunse la adresa dată, îl trezi pe Moga.

Moga îi dădu adresa doctorului Şerban Nicolau, un tovarăş de încredere care o să-i ajute fără discuţie. Anton o întinse într-o clipă spre Cotroceni, distanţă, nu glumă, suflînd amarnic. Era prea absorbit ca să se gîndească pe îndelete unde mai întîlnise numele doctorului. Îşi dădu seama abia în strada Doctor Lister 4, unde un

domn, cam speriat, în vîrstă, cu un păr extraordinar de alb, apărut în penumbra vestibulului, îi spuse şovăitor :

— Şerban nu e acasă, tinere dragă...

— Dar unde-i ?

— Cred că la logodnica lui...

— Unde stă ?

— Dar cine sînteţi ?

— Un pacient... Tatăl meu e în agonie !

— Strada Armenească 16... sau 18... o pictoriţă... Angela Mihailopol...

Abia atunci făcu Anton toate legăturile.

Alergă pînă la Armenească, bucuros. Era mîndru de Angela, îi apărură în faţa ochilor — pe bulevardul străbătut în galop — chiar şi tablourile ei, care nu-i plăceau. Era ameţit că va avea un cumnat comunist, care a păstrat atît de bine conspirativitatea, încît, iată, pînă acum nici nu-l luase în seamă... Pe scară, în Armenească, auzi, înainte să sune, glasul lui Şerban, puternic, prea puternic :

— Jos minciuna, jos duplicitatea ! Trăiască oamenii care nu fac decît ceea ce cred !

Fu uşor dezamăgit, dar îl iertă şi sună. Angela deschise.

Anton intră autoritar şi-i comunică lui Nicolau — deoparte, cu o seriozitate bine frînată — sarcina. Şerban se îmbrăcă rapid, zîmbindu-i tot timpul. Anton îşi impunea să fie grav, în pofida fizicului său ; mai ales în pofida bucuriei care-l presa. Plecară, Angela neînţelegînd nimic. Pe stradă, Şerban îl strînse de braţ, copilăreşte.

— Îmi pare foarte bine...

— Vorbeşte mai încet, îi ceru Anton.

Pînă în Giuleşti fură opriţi de cîteva ori ; dar nu li se dădu importanţă. Anton părea inofensiv ; Şerban, îndată ce ajungeau sub nasul sergenţilor, se prefăcea beat şi declama din Baudelaire :

Partons à cheval sur le vin
Pour un ciel féerique et divin ! [1]

[1] *Să ne avîntăm călări pe vin*
Spre-un cer feeric şi divin !

(trad. Al. Philippide)

Erau doi oameni veseli într-o noapte de Revelion. Cînd, în zori, ajunseră la Avasilichioaiei, Ionaş murise de cîteva minute.

Ideea că sora lui se va căsători cu un comunist, ideea că trebuie să participe la constituirea familiei unui comunist, îl entuziasmă pînă la elaborarea unei tactici inspirate, la Bacău, faţă de tatăl său. Bătrînul era covîrşit de problemele existenţei imediate : nu mai avea cartofi, nu mai avea lemne ; dezastrul nazist nu-l interesa, principalul era lipsa de lemne. În primul moment, Anton se dovedi interesat la culme de aceste probleme şi nu aduse în discuţie altceva ; ajunse pînă acolo, încît în două după-amiezi, rămase el să ruleze în locul bătrînului *Imensee,* tîmpenia aceea nemţească, cu gîsculiţa de Kristina Söderbaum în rolul principal, ca tata să poată transporta dintr-o pădure apropiată un car cu uscături ca lumea, sub care îngrămădise cîteva chile bune de cartofi ; Anton răbdă filmul cretin cu stoicism. Seara, bău cu tata acasă. El, care nu punea gura pe un pahar de vin... Domnul Mihailopol, în continuarea ideilor sale prăpăstioase, încălzit de un foc bun, nu mai amestecă filmele ultimului deceniu — căci, exasperat, nu le mai urmărea, nici nu mai ştia ce rulează — ci susţinu, cu o furie aţîţată de cartofii copţi, ca Angela să se căsătorească, obligatoriu, aşa cum îi scrisese de altfel, cu tînărul Bozianu, fiul cunoscutului proprietar de cinematografe (două) din Bacău. Nu voia să ştie de doctori, de arhitecţi, de ingineri sau alţi mameluci ! Bozianu şi numai Bozianu. Anton jucă o bună scenă comică, forţînd un interes major faţă de problemele tatălui, care, desigur, nu i se păreau serioase, fiindcă nu ţineau seama de un factor fundamental : prăbuşirea hitlerismului. Deci, îi dovedi lipsa de rentabilitate — în viitor — a cinematografului faţă de medicină ; discută totul din punctul de vedere al bătrînului — adică deplasă problemele numai în sfera materială ; bagateliză total arta filmului, sacrificînd propria pasiune pentru cinematograf, în viitorul căruia credea cu ardoare ; inventă o artă — mai bine zis apelă la cîteva lecturi superficiale asupra televiziunii americane — care va lua locul filmului, şi o descrise cu mîinile, cu degetele sale grăsuţe, cu faţa sa

etern glumeață. Bătrînul era îngrozit, ceea ce-l uimea fiind dezinvoltura seriozității lui Anton ; cum putea acest băiat să discute astfel de chestii ? Mai mult ca sigur, lucrurile în domeniul filmului erau foarte grave... Cînd băiatul adăugă : „În schimb, medicina... ia gîndește-te : ce viitor are medicina, cînd peste tot, de sub toate ruinele, apar oameni răniți... Un viitor de aur ! Fiecare va avea nevoie de un doctor... uhu-hu, ce bani !", domnul Mihailopol nu mai suflă decît atît :

— Ce specialitate are logodnicul ?...

— Chirurg ! triumfă Anton. Chirurg !...

Și-i jucă rapid, folosind masa, o operație complicată de tăiere a unei mîini și a unui picior, cu un realism care-l făcu pe bătrîn să uite cartoful fierbinte în palmă.

Anton se întoarse la București cu vestea cea bună, avînd conștiința împăcată ; își lăsă tatăl în seama istoriei, în a cărei forță de convingere avea o mare încredere. Importantă era pentru el căsătoria Angelei cu Șerban. De la gară se duse imediat în Armenească, îmbujorat de frig, obosit de drum ; Șerban lipsea, Angela picta. Anton îi povesti cum a aranjat lucrurile la Bacău și-i ceru, fără nici o trecere, bani pentru tata. Angela se împrumută de la o vecină ; Anton, frînt, alergă în C. A. Rosetti, pînă la garaj, unde-l convinse patetic pe patron — domnul Ghenadie Popescu — să-i dea leafa cu cîteva ore înainte de ziua salariului.

— Tata agonizează, domnule Ghenadie... n-are un cartof în casă... mamă știți că n-am...

Domnul Ghenadie îi dădu banii, plîngîndu-i-se că „retragerile" frontului german în Rusia sînt „din ce în ce mai puțin stabilite" și probabil va închide garajul. Era un om foarte serios și nu-și ascundea temerile față de salariați, ceea ce lui Anton îi producea o mare plăcere. Patronul fabricii de sifoane era cu totul altfel. Serile petrecute la garaj, cu lamentările domnului Ghenadie — mai ales că Anton le și căuta — erau pentru tînăr o bună destindere spirituală, plină de optimism. Ideea că acești bani i-au fost dați de patron mai devreme, în speranța că prin acest gest filantropic — pentru că era o filantropie să dai salariul cu cîteva ore înainte de ziua plății — va ocoli nenorocirea înspăimîntătoare, așa cum

cred de obicei oamenii alarmați, îi dădu o bună dispoziție, capabilă să-l facă să învingă oboseala drumului, să stea la poștă o oră în picioare pînă expedie banii la Bacău, și-n cele din urmă să cumpere — dintr-un rest păstrat anume — savarine, cataifuri și un vin bun la Dinischiotu, pentru a sărbători căsătoria chiar în acea seară. Numai că Șerban nu veni toată noaptea, și Angela nu deschise sticla. Anton pica de somn, dar nu se culcă ; rămase cu sora sa, treaz, liniștind-o ; îi făcu o amplă demonstrație asupra umanismului medicinei, de un cu totul alt umor, desigur, decît cel înfățișat bătrînului Mihailopol. O convinse că măritîndu-se cu Șerban o așteaptă nopți de neliniște mult mai lungi, căci omenirea se pregătește de pace, ceea ce înseamnă pentru medici...

Angela picta, ascultîndu-l, un tablou ciudat : un oraș în flăcări sau așa ceva — Anton nu se pricepea la pictură — în orice caz ceva extrem de roșu, care-l împinse la presupunerea că Șerban fusese rănit mortal la Gara de Est — dracu știe de ce tocmai la Gara de Est, și nu la Filaret — iar această culoare roșie, orbitoare, de pe pînză nu era decît sîngele lui Șerban presimțit de Angela. Ca să nu adoarmă, și mai ales ca ea să nu rămînă singură, el îi ceru să-i explice tabloul și o ascultă multă vreme, luptînd din greu cu somnul și îngrijorarea pentru Șerban. Tîrziu, Angela se culcă, și el o veghe, atent la fiecare mișcare tainică a străzii. Îi era clar ce e cu Șerban... Se gîndi o clipă s-o trezească și să-i spună. Citi, pînă dimineața, *Hanul lui Mînjoală* și *Kir Ianulea* dintr-o ediție Caragiale *(Nuvele)*, găsită pe masă lîngă șevaletul Angelei.

Șerban sosi pe la șase dimineața ; Angela se trezi imediat. Anton adormise cu capul pe masă, mototolind cu fața sa plinuță ultima pagină a povestirii, finalul dracului disperat. Doctorul și Angela îl priveau, îmbrățișați, în picioare, impunîndu-și o sobrietate cam deplasată. Anton simți mirosul puternic de paie exalat de îmbrăcămintea lui Șerban.

— Am citit toată noaptea... se dezvinovăți, închizînd cartea. Povești cu draci...

Cei doi rîseră.

— Ce rîdeți? Am citit azi-noapte *Kir Ianulea*... Credeți că e de glumă?

De fapt, voia să-l întrebe pe Șerban de ce trăsnește a grajd — dar nu trebuia. Angela deschise sticla de vin la orele șase dimineața. Anton se duse în bucătărie să se spele. La întoarcere, Șerban îi povestea Angelei că a fost chemat de un pacient tocmai în Filaret, un om sărac care locuia într-un grajd, cu calul, copiii și nevasta; stătuse la căpătîiul omului pînă în ultima clipă; nu avusese ce să-i facă.

— Cum te-a găsit din Filaret în Cotroceni? întrebă Angela mîngîindu-i părul.

Șerban închise ochii. Angela purta șorțul de pictură, cu care dormise. Șerban ațipi cu capul pe șorț, obrazul drept împestrițîndu-se cu toate culorile șterse de pe degetele pictoriței. Anton plecă ușor, în vîrful picioarelor, extrem de mulțumit că în toiul nopții nu o trezise pe Angela să-i spună unde e Șerban, că cerințele elementare ale legăturii fraterne nu învinseseră cerințele complicate ale ilegalității conspirative. La meditația dată fiicei unui băcan de pe Olteni, care nu-și mai lăsa progenitura la școală fiindcă i se spusese de către un informat că americanii vor începe bombardamentul cu avioane decolate din Italia, se enervă însă subit. „Gîsca", pregătind bacalaureatul, îi spusese în cadrul orei de romînă că nu-i place Caragiale pentru că ține cu jidanii în nuvela aia... cum îi zice? *Făclia de Paști*? Nu era sigură de titlu.

— *Sultănica*, îi propuse calm Anton.

— Da, exact, *Sultănica*... admise eleva, în timp ce mama îi aduse cacaua cu lapte și două felii de cozonoc, pe care copila le înghiți pe nerăsuflate.

Anton, cu mațele chiorăind, trecu imediat la ora de geometrie.

În noaptea de 23 august 1944, după ce bătu tot Bucureștiul cu tovarășii de la Aurel Vlaicu, Anton îl descoperi pe Șerban vorbind mulțimii în Piața Universității, lîngă statuia lui Mihai Viteazul. Angela era lîngă el, pe scara unei mașini hodorogite, de piață, cu o torță în mînă. Flacăra juca, în reflexe, pe părul blond, dîndu-i o lumină roșcat-arămie, desprinsă din tabloul acela al ora-

şului în flăcări, pe care ea i-l explicase. Anton rămase acolo, susţinînd uralele, intrînd într-o horă largă ; lumea rîdea, binevoitoare, de contradicţia dintre fizicul său — teoretic inapt pentru horă — şi realitatea mişcărilor sale, vesele, pline de draci. Anton le răspundea printr-un surîs uşor vinovat : „Sînt cam grăsuţ, de acord, nu-s conformat pentru dans, dar sînt liber, tovarăşi ! Sînt liber ! Sîntem liberi !" Cînd lumea se risipi, se alătură grupului lui Şerban în care pentru prima oară în viaţă putea vedea un om în toată firea — un tipograf — beat de fericire. Anton îi urmă, fascinat de acest Bucur, care — răguşit, aproape fără voce, din cauza miilor de „Jos fasciştii !" — cînta în şoaptă, cu ultimele puteri, *Marseieza*. Pînă în Armenească, acasă la Angela, le demonstră cum a învăţat singur limba lui Robespierre, după o carte aflată în comerţ, a profesorului Candrea, *J'apprends le français* [1]. Avea de gînd să treacă la studiul limbii ruse, după aceea la engleză, căci tipografii, zicea dînsul, sînt cei mai culţi muncitori. Socotea că doborîrea hitlerismului va înfrăţi toate popoarele, şi atunci ar fi o ruşine pentru un muncitor să nu ştie toate limbile lumii, căci vom fi fraţi... Cînd află că Angela pictează, dori imediat să-i vadă tablourile. Tablourile, cele mai multe, îi plăcură ; o rugă să-i dea tabloul oraşului în flăcări dar Angela i-l promise peste cîteva zile, cînd îl va termina :

— Ţin foarte mult la el...

— Ştii cînd l-a lucrat ? întrebă Anton, purtat pe aripile libertăţii. Cînd ai fost în Filaret...

— Care Filaret ? zîmbi, încă în jocul conspirativităţii, Şerban.

— Cînd a murit femeia în grajd... preciză Angela.

— Cînd au ars cisternele în Pantelimon... adăugă Anton.

Simţea o uriaşă nerăbdare să nu se mai ascundă, să spună exact ce gîndeşte.

— Atunci, cînd viu să-l iau ? ceru imperios Bucur.

— Poimîine... sau nu, răspoimîine... calculă, scrupuloasă, Angela.

[1] Învăţ limba franceză.

A doua zi, casa din Armenească fu spulberată de avioanele hitleriste, într-unul din ultimele raiduri teroriste asupra Bucureștiului. Anton trecu în amurg — era de gardă la un sediu al Apărării Patriotice, aproape, pe strada Spătarului — și nu mai găsi decît ruinele fumegînde. Șerban se învîrtea năuc printre dărîmături, mut, orb. Uimitor, găsiră intacte vreo șase tablouri, în ramele lor. Din *orașul în flăcări* descoperiră o bucată sfîșiată acoperind grotesc trupul însîngerat, fără mîini, fără picioare, al Angelei. Capul părea o imensă pată roșie, lucrată îndelung pe pînză pentru a acoperi desfigurarea oribilă a modelului. Sîngele părea pregătit de Angela. Era exact roșul orbitor al tablourilor ei — voluptatea culorilor ei tari, ostentative, de om tînăr care nu se ascunde și strigă.

În Cotroceni — Anton intra prima oară în casa din Lister, bătrînul îl recunoscu, dar nu îndrăzni să spună o vorbă în fața ochilor lui Șerban, a lacrimilor care străluceau pe marginea lentilelor — doctorul, cu o perfectă severitate științifică, șterse tablourile de praf, le cercetă ramele, le căută locul pe perete. Încet, în șoaptă, rar, îi cerea părerea lui Anton :

— E bine aici ? Deasupra studioului ? Sau lîngă... fereastră ?

Anton, tremurînd în cămașa de vară, nu răspundea.

Într-un sfîrșit :

— Nu-ți plac ?

— Nu. Trebuie să plec... mă așteaptă... m-am învoit două ore...

Șerban nu-l privi, nici nu se întoarse în clipa ieșirii.

Plecă, hohotind fără reținere ; mergea grăbit, știind foarte bine încotro — în Spătarului, la sediu ! — dar nu vedea nimic clar în fața ochilor ; lacrimile îi curgeau pe obraji, pe bărbie ; nu le ștergea ; sirenele începură să urle, în amurg ; nu intră în nici un adăpost de pe Bulevard ; oamenii fugind, strigînd pe lîngă el, nu-l interesară ; antiaeriana trăgea gîfîit, acut, acoperind zgomotul altor lupte din centrul orașului ; bombele căzură aproape — pe Calea Victoriei probabil, el era la statuia lui Kogălniceanu — caldarîmul, sub picioarele lui, vibra puternic, și abia atunci, trezit de spaimă, Anton se lipi

de zidul unui bloc, mai exact : de vitrina unei cofetării de lîngă intrarea blocului. Plînse şi mai plin, în largul lui ; lacrimile se prelingeau pe geam, şi din cînd în cînd, deschizînd ochii, vedea cataifuri, pricomigdale, savarine cu frişcă — parcă ar fi visat. (Visa, desigur : acestea, mai ales cataifurile, erau prăjiturile preferate ale Angelei...)

Vuietul bombardamentului încetă, canonada se potoli, în văzduh rămaseră doar mitralierele din jurul Şcolii superioare de război (în Cotroceni) şi puştile aprige de la sediul (lîngă Podul Izvor) Misiunii Germane din Romînia pentru armata aerului ; avea în minte — construită din informaţii orale precise, din zvonuri şi intuiţii proprii — o hartă a Bucureştiului cu toate punctele ei de foc, care-l urmărea peste tot, răsărindu-i înainte, prin reflex, la fiecare grup de împuşcături. Apariţia ei, printre rafale, după plîns, îl trezi ; şi primul semn al acestei regenerări fu — printr-un salt al sentimentelor, desfăşurat concomitent cu bătaia sacadată a unei mitraliere undeva pe un acoperiş — reactivarea dorinţei capitale din ultimele douăzeci şi patru de ore, de a fi peste tot, oriunde *luptam* cu hitleriştii.

În faţa sediului din Spătarului — casa unui dentist celebru, arestat cu toată familia în localul Ambasadei germane din Calea Victoriei, laolaltă cu încă opt sute de hitlerişti — se descărca un camion al fabricii Gagel, plin cu pîini, acoperite de steaguri şi pancarte scrise în grabă, cu o vopsea roşie care se întipărise pe coajă ; „pîinile negre" erau roşii ; proaspăt scoase din cuptor, abureau printre drapele, şi aroma aceasta ajunse la Anton, încă din capătul străzii, cotind din bulevardul Carol ; se repezi să ajute la descărcat, luînd în braţele sale scurte cîte trei-patru pîini mari, strîngîndu-le pueril la piept, înmiresmîndu-şi cămaşa şi trupul cu parfumul lor cald, pătrunzător pînă în creier ; îi era foame după plîns, după fugă ; coaja lor vopsită îi atingea bărbia, uneori buzele, dar nu-şi permitea, pîinile erau pentru alţii — răniţi, sinistraţi... Copilăreşte, pentru a rezista ispitei, îşi ferea nările, justificînd această mişcare printr-o întoarcere a capului la dreapta, cît mai departe de pîini, atent la felul cum calcă, unde pune piciorul pe

scări — erau multe scări, din curte în vestibul, din vestibul în hol... (Holul de aşteptare la dentist.) Puneau pîinile pe canapelele de piele, pe mese, deasupra unor reviste germane — *Signal, Der Adler* — foiletate, desigur, de clientelă pînă intrau în cabinet, să-şi pună o plombă, „să vadă ce-i deranjează în timpul masticaţiei", „ce-i cu premolarul" etc., etc. Cărînd, Anton ascultă, din mers, povestirea celor de la Gagel, privitoare la confiscarea făinii necesare pentru fabricarea pîinilor. „Gagel a fost înfrînt !", „Gagel a trebuit să ne dea făină! ", „Gagel nu ni s-a putut opune !" — aceasta era concluzia pe care nu oboseau s-o repete cu cea mai mare bucurie ; cînd terminară, se întinseră în hol pe colţurile canapelelor şi ale scaunelor, unii direct pe covor. Apoi — în atmosfera impregnată de arsenicul fostului cabinet şi mirosul nou, al brutăriei — trecură la „ce se mai aude", la „ce mai e nou". La ei, la Gagel, dezarmaseră douăzeci de hitlerişti, oameni ai lui Gagel, baricadaţi în birouri, „arză-i-ar focul"... Cum în birouri ? Da, în birouri, Gagel le-ar fi dat făina (lor, muncitorilor) — ca ei să elibereze hitlerştii. Aiurea ! I-au luat făina şi au dublat paza. Da' cu Ambasadorul ce se aude ? Care ambasador ? Al nemţilor ? Nu, nu ăla... hotelul, hotelul Ambasador... A, „l-am blocat" — cumnatul unuia dintre ei era acolo... Prezenţa unui cumnat necunoscut — dar „dintre ai noştri" — îi linişti şi se precipitară spre altele, luîndu-şi vorbele unul altuia, fără politeţe : la S.T.B. s-au format gărzi pe secţii... la Standard au fost extraordinari, domnule : hitlerştii au vrut să intre în întreprindere... te cred, telefoanele... stai, că ai noştri n-aveau arme, şi atunci au luat răngi şi pietre... Răngi şi pietre ? Ca-n 1907 ! Lasă 1907, zi mai bine că în Rahova bandiţii au scos din case femei şi copii şi i-au pus în faţă, să înainteze... Cum, au ajuns în Rahova ? Păi, acolo m-am născut... N-au pătruns, dragă, e un zvon...

— Păi, ce vă spun ? îl întrerupse rahoveanul. Pe la noi nu trec, nici dacă vin cu Hitler !

— Ce Hitler, că s-a sinucis ! Nu ştiaţi ?

— Nuuu !

— Ieri... frate-miu e în garda de la Poştă... din noaptea de 23, e acolo... n-a dormit, faceţi socoteala...

— Lasă, ce dacă n-a dormit ?

— A venit o telegramă, interceptată de-ai noştri... de la Berlin... Hitler, cînd a auzit ce s-a întîmplat la noi, s-a spînzurat !...

Anton gîndi deodată : „Ar trebui să-i trimit tatei o telegramă, să-l anunţ". Pierdu cursul dialogului între cei din jur. „Cînd va afla, va bea pînă va muri... O iubea mai mult decît pe mine... Eu... eu..." Cu oricîtă bunăvoinţă autocritică, nu mai avea putere să plîngă ; şi, mai ales, simţea — fără să i se pară crud sau nedrept — că nu era necesar, pentru durerea lui, să mai plîngă. Reveni la dialogul tovarăşilor, pe nesimţite.

— Nu cred ! Ăsta nu se spînzură !

— N-ar fi imposibil !

— În orice caz, din cauza noastră, zilele i s-au scurtat.

— Pînă nu văd, nu cred !

— Cum să vezi ? ! Dacă s-a spînzurat, generalii lui l-au ars... Aşa e la ei, am citit !

— Să-l văd ars... să văd cum pun benzina pe el...

— Eu am un evreu la mine în curte, care mi-a spus una bună cînd i-am zis şi eu că aş vrea să-l văd pe Hitler ars...

Ascultă, cu cea mai senină receptivitate, cum doi rabini se întîlnesc în poarta sinagogii lor, şi unul dintre ei spune : „Ah, aş vrea să-l văd pe Hitler sfîşiat de cîini, din cap pînă-n picioare..." „Nu, răspunde celălalt, eu doresc altceva : cînd venim dimineaţa la templu (că ei au rugăciune de dimineaţă) să-l vedem în poartă, cu mîna întinsă, toţi să trecem pe lîngă el fără să-i dăm un ban, iar eu să-ţi spun liniştit : A, uite-l şi pe Hitler !"

Rîseră, rîse şi Anton, unul aprecie că au fost în timpul războiului bancuri formidabile, care l-au speriat pe Hitler, altul adnose că el avusese un prieten care fusese arestat tocmai pentru asta, fiindcă spunea bancuri împotriva lui Hitler...

— A murit fiindcă rîdea, ca să vezi.

— Poate se întoarce...

— Ce să se întoarcă ? De acolo nu s-a întors nimeni !

Deveniră trişti, mai tăcuţi, cînd în holul lor îşi făcu apariţia o pereche, un domn şi o doamnă spre a doua tinereţe, elegant îmbrăcaţi în pardesie bej — el cu pan-

tofi negri, bine lustruiți, pantaloni la dungă, ea suspect blondă, oxigenată după modelul actrițelor de cinema, coafura indiscutabil pastișată după celebra Jean Harlow ; domnul, scoțîndu-și pălăria neagră — vara, în Bucureștiul ruinat, sfîșiat de rafale ! — întrebă distins unde-i domnul care conduce sediul ; îi răspunseră că e plecat la Comandamentul militar, ceea ce era adevărat, Ciobanu acolo fiind ; toți, dintre pîini și steaguri, îi priveau pe cei doi cu ochi mari ; Anton era convins că dumnealor sînt veniți de fapt pentru dentist, dar, ușor derutați, abia treziți din somn, începuseră — din politețe — cu Ciobanu. Doamna se precipită în explicații, departe de distincția domnului care-și ținea nemișcat pălăria în mînă, lipită de pardesiu : bătuseră Bucureștiul din sediu în sediu, fără succes... de două nopți nu mai dormeau acasă... locuiau pe Șoseaua Ștefan cel Mare, deasupra cinematografului Volga... avuseseră în gazdă timp de doi ani (cu o scurtă întrerupere) un tînăr foarte manierat, domnul Vladimir Sadowski, despre care aflaseră abia cu o lună în urmă ce hram poartă, în sensul că era agent al Siguranței... (Domnul o atinse cu pălăria, discret, să fie mai concisă.) Dovada ? Îi denunțase că ascultau Radio Londra... „Așa cum ne vedeți", zăcuseră o lună în pușcărie... În noaptea de 23, s-au întors acasă și l-au găsit în camera lui, dormind ; l-au trezit, i-au anunțat „vestea" și l-au închis cu cheia, ca a doua zi să-l ducă la Prefectură... Ei bine... (din nou, gest al domnului : „Mai scurt !") tînărul a fugit chiar în acea noapte pe fereastră, folosindu-se de literele mari ale firmei cinematografului. Fereastra lui era în dreptul literei O. „Ne-am îmbrăcat în tot ce am avut mai bun"... acasă nu se mai puteau întoarce, viața fiindu-le în pericol la orice oră de zi și de noapte... Doreau ca „patrioții să se pună pe urmele acestui tînăr ingrat..."

— Ce înseamnă „ingrat" ? întrebă unul de la Gagel, în șoaptă, intimidat de privirea pe care i-o aruncă blondina în aceeași clipă.

— Îți explic eu ! îi spuse Anton, ridicîndu-se.

— Doamnă, iertați-mă... se disculpă muncitorul, ca ea să nu creadă că el cu Anton au un secret. Și adăugă,

politicos : Nu știam că dumneavoastră numiți agenții de siguranță așa...

Ea crezu că-i o ironie, își întoarse brusc privirile de la el, deranjîndu-și coafura în această mișcare brutală. Soțul o ținu strîns de mînă, să nu se enerveze dacă ceilalți vor rîde. Dar nu rîse nimeni, împărtășind serios nedumerirea tovarășului lor. Anton conduse perechea în fostul cabinet, transformat — fără prea multe dichisuri — în biroul lui Ciobanu : rămăsese și bormașina, și fotoliul cu mica chiuvetă, și o canapea de piele... Pe birou se afla blocnotesul cu *en-tête*-ul dentistului, din care rupse o pagină albă, cerînd domnului să dea o declarație amănunțită, iar „doamna, pînă terminați, se poate odihni"... Și-i indică, natural, fotoliul de sub bormașină.

— *Quel cynisme*[1] *!* exclamă doamna către soț, rămînînd în picioare. (Către Anton, printre dinți :) Mulțumesc...

— O, *madame !* se prefăcu Anton că oftează. Și cu retorism : *Vous comprenez rien...* (La ochii ei uimiți :) *Avez vous lu Voltaire ?...* (La tăcerea celor doi :) *Dommage !*[2] — și ieși.

În hol, toți erau în picioare în jurul lui Ciobanu și al încă unui tovarăș, în care Anton recunoscu, emoționat, pe Bucur, tipograful căruia Angela îi promisese tabloul orașului în flăcări.

— Rezistențele de la Izvor și din Cotroceni au încetat, hitleriști au capitulat... vorbea, răgușit de moarte, Bucur. În Rahova, i-am curățat, tot așa... Mai țin cîteva poziții sus pe Șerban Vodă, lîngă Crematoriu... ne trebuie...

Vru să ridice glasul pentru a rosti cum trebuie cifra — esențialul ! — dar, pur și simplu, nu reuși să mai spună nimic ; îl înecă tusea. Ciobanu continuă rapid, în locul lui Bucur :

— Douăzeci de oameni pentru Crematoriu, ultimul lor obiectiv.

— Sîntem douăzeci și șase !... sări cineva de lîngă ușă.

— Șase rămîn aici, cu mine...

---

[1] Ce cinism !

[2] O, doamnă !... Nu înțelegeți nimic... L-ați citit pe Voltaire ?... Păcat ! (lb. fr.)

— Mergem toți...

— Șase rămîn de gardă, aici !... ordonă Ciobanu.

— Ai trecut pe la mine, Nicule ? îl întrebă un zdrahon — cel mai înalt dintre toți — cu o mustață „pe oală", agitînd, pînă la candelabru, un steag tricolor, pe galbenul căruia cursese, de asemenea, culoarea roșie a pancardelor.

— Am fost, răspunse surîzînd Ciobanu.

— Încolonarea ! strigă Bucur, „a"-ul final căpătînd hîrîit de placă de patefon învîrtită în gol.

— Cum e ?

— Bine... Aia mică nu mănîncă ! legară cei doi vorba, peste tropăiturile oamenilor care se repezeau din hol în vestibul să apuce din „rasteluri", puștile.

Numeau rasteluri cele cinci coarne ale unui cap impozant de cerb, pus de dentist în vestibul drept primă dovadă a prieteniei dintre dumnealui și Ion Antonescu, conform inscripției : „Vînat împreună cu Mareșalul Dezrobitor, în Pădurea Neagră, la 23 august 1942"... Erau însă numai cincisprezece pușți, așa că cinci dintre ei — printre care Anton — rămaseră neînarmați ; Bucur, căruia i se plînseră imediat, îi trimise să aducă din hol douăzeci și cinci de pîini, pentru camion. Cu cinci pîini în brațe, Anton fu din nou încercat de foame și n-o mai putu învinge : mușcă, cu caninii săi niciodată descoperiți la dentist, hămesit, satisfăcut, și simți — de-a lungul drumului pînă la camion — cum o căldură plăcută îi străbate întreaga ființă ; afară, în întuneric, de jos, întinse pîinile unuia din camion.

— Am mușcat și eu din una... îl anunță nevinovat.

Cel de sus rîse. Îl traseră pe platformă și, imediat, mireasma nopții de vară (în care se rătăcise, dracu știe cum, un parfum întîrziat de liliac... sau de salcîm, căci cei nouăsprezece ani ai lui nu aveau sentimentul naturii, din păcate) se topi în mirosul amețitor al pîinii și al sudorii oamenilor de lîngă el ; țeava unei pușți îi înfioră brațul gol ; porniră, și cineva, deasupra cabinei șoferului, desfăcu în beznă un steag. Noaptea, cerul erau înalte — ca într-un tablou al Angelei : un cal înalt cît toată pînza, verzui, văzut din față, ridicat pe picioarele dinapoi, parcă pînă în cer, și de acolo gata să se prăvă-

lească peste tine ; coada-i imensă se ducea pînă în colțul drept al tabloului, exact pînă la lună, creind o mișcare curioasă pentru ochiul lui ignorant : cum, calul venea din lună, înghițind stelele și pămîntul ?

— Nu e realist... îi spusese el.

— Ba da... foarte realist, dar nu înțelegi, sunase răspunsul didactic al Angelei. Nu tot ce nu înțelegi e antirealist. E exact invers : calul pleacă spre lună, și eu îl privesc din față....

Noaptea îi apărea ca acest cal înalt al Angelei, dar el îl corecta în felul lui, privind reflectoarele care tăiau cerul ; calul era liniștit, pe patru picioare, păștea, răsufla o dată cu tovarășii de lîngă el, și cu coada sa luminoasă mătura, exact ca reflectoarele, luna și cerul. Printre picioarele acestui cal se strecurau ei, în acest camion, privind în sus stelele de pe burta lui neagră. Zdrahonul cu mustață — aflat lîngă el — îl aduse pe pămînt ; povestea cuiva, încet, cum fiică-sa, după o perioadă cînd era să-i mănînce mă-si și urechile, așa o poftă de mîncare avea, acum... Pușlile tremurau, lovite ușor de parapetele platformei, pîinile continuau să răspîndească aroma lor, Bucur îi șuieră aproape de ureche :

— Sor-ta să nu uite de tablou...

Anton întoarse capul și văzu ochii celuilalt strălucind frumos, ca stelele de pe pîntecul animalului.

— Mi l-a promis... continuă tipograful. *Promettre c'est noble,*[1] zice francezul... glumi, hîrîind. Anton îi văzu și surîsul.

— A murit... îi spuse repede ; Bucur îi îmbrățișă, speriat, umerii, și îl trase la piept.

Prin cămașa subțire de vară, simți tremurul degetelor tipografului pe ceafă. În aceeași clipă, o bufnitură profundă cutremură văzduhul, și toți se strînseră deodată unii în alții. El rămase lipit de Bucur.

— Să nu fi sărit Gazul !

— Care gaz ?

— De pe Mărășești !

Cîteva secunde, explozia mai vibră singuratică, dar după aceea începură să trepideze mitralierele, sus, peste

[1] A promite este nobil (lb. fr.)

dealul Şincaiului, în direcţia Crematoriului. Bucur se mişcă spre cabina şoferului, gata să-i semnalizeze oprirea. Anton, simultan, începu să caute în dreapta şi-n stînga, prin întunericul mitraliat, contururile obiectivului ; camionul nu mai urca, pe harta lui mentală înţelese că au virat pe porţiunea dreaptă a căii Şerban Vodă ; tirul armelor se intensifica din dreapta, dinspre clădirea aceea totdeauna lugubră, pe care imaginaţia lui nu reuşea s-o atenueze cu nici un chip ; începu să tremure ca iarna, se sprijini de zdrahon şi-i auzi bătăile inimii. La lumina unor trasoare verzui, de culoarea calului din tabloul Angelei, descoperi desluşit — o secundă, două, trei — Crematoriul, şi i se păru imediat că părăseşte pămîntul pentru o altă planetă, moartă, rece, cu cripte în fiecare zid ; nu fusese niciodată acolo, înăuntru, ştia numai că cenuşa fiecăruia se păstrează în cripte, şi această imagine îi fusese suficientă în dezinteresul lui total faţă de moarte. Nu se gîndise la moarte niciodată serios. O socotea o planetă ca oricare alta din sistemul solar — ca Jupiter, ca Saturn — pe care piciorul omului nu avea cum să calce. Şi acum această planetă era aproape, reală, mai aproape decît bătăile inimii de lîngă el. „Nu sînt pregătit să mor... nici n-am să ştiu ce să fac... mîine dimineaţă să mă trezesc şi să nu ştiu de mine... imposibil ! Trebuie să mă gîndesc... nu trebuie să mor... E numai frica... trebuie să-mi fie frică, asta-i normal... nu asta-i cel mai grav... cel mai grav este să te ia... că nu m-am gîndit !"... Nici nu ştiu cînd sărise din camion, cînd îi apăruse pămîntul sub picioare ; călca pe şinele de tramvai, încolonat, umărul i se freca de un alt umăr. Al zdrahonului. Evident, nu ştia ce să facă, mişcările nu-i erau pregătite, încordă auzul la comenzile unuia care nu era Bucur, nu era răguşit ; înţelese, în sfîrşit, că acei cu arme pleacă mai departe, cei fără arme aşteaptă camionul în această curte şi stau la dispoziţia tovarăşului Pricop din Comandamentul militar. Pentru pîine, pentru muniţie, pentru ajutor sanitar răniţilor... Bun, va să zică el nu va muri. Va aduce răniţi.

— Moarte fasciştilor germani ! strigă comandantul, şi la lumina acestui strigăt Anton nu mai văzu Crematoriul, ci chipul unui om ceva mai înalt decît el, cu păr

alb, complet alb, și atît... Moarte fasciștilor germani! repetă acesta, în întuneric. Unul să nu scape nepedepsit, pînă în adîncul pămîntului să-i ducă mînia poporului romîn... Să n-o uite!...

Zdrahonul plecă de lîngă el, fără vreun gest. Anton avu impresia că se liniștește și își spuse că astă-noapte omul acesta cu fetița mîncăcioasă va fi cărat în spate de el... Da, avea putere; avea putere — și din acest acces de optimism căzu în următoarea tristețe: „Nu-i prea puțin? Nu-i prea puțin pentru o asemenea noapte? Dar dacă nu vor fi răniți? Nu vreau să avem răniți!" Asta însemna că va sta toată noaptea aici, în preajma luptei, dar nu va intra în foc! Va sta! Era cu desăvîrșire trist.

Intrară într-o curte care se ghicea întinsă, unul deschise poarta, și camionul înaintă încet, pe dibuite, stopînd lîngă un alt camion, conturat în întuneric. „Ho!" strigă cineva șoferului. Mitralierele băteau aproape, foarte aproape, parcă pe strada vecină. „Ce cinematografe erau pe aici... sus, pe Șerban Vodă? Nero? Ăla e mai jos. Acolo am văzut *La răscruce de vînturi*... cu Merle Oberon..." Trasoarele irupseră din nou, și la lumina lor văzu întreaga curte pardosită cu bucăți mari de piatră albă, tăiate regulat, pietre mortuare, așezate pe pămînt unele lîngă altele. Camioanele erau înconjurate de aceste pietre, a căror albeață — chiar după dispariția trasoarelor — nu se mai stingea, fascinînd ca dalele unui templu, ale unei catedrale (în care nu intrase niciodată) ruinate și din care nu mai rămăsese decît pardoseala; descărcară din camion pîinile — din nou fiecare luă cinci pîini în brațe — și porniră, călcînd pioși pe pietre, spre o magazie probabil, conduși de cineva de-al locului. El, Anton, era ultimul din șir; pășea cu evlavie; pîinile nu-i mai spuneau nimic, nu mai simțea frica, cel din frunte rostea clar:

— Atenție! Atenție, c-o să mai avem nevoie de ele! Pietrele astea vor fi aur mîine-poimîine.

Călcau, într-adevăr ca pe aur, în tăcere, cu pîinile strînse în brațe; își aduse aminte că tot așa, cu aceeași evlavie, pășind tot ca pe pietre mortuare, Heatcliff o dusese pe Merle Oberon moartă la stînca lor — în

finalul filmului văzut la Nero, demult ; îl impresionase „ca pe-un copil", îi spusese atunci Angelei. Mitralierele intensificară tirul, i se păru că aude urale — nu, era imaginaţia lui care lucra într-o catedrală, făurind un cor magnific ; nu, erau urale, toţi cinci se opriră o clipă. O uşă scîrţîi greu, şi din faţă răsăriră luminile mici ale unor gazornițe ; intrară într-o magazie mirosind tare a lemn tînăr, proaspăt încleiat. În mijloc, pe pămint, erau întinse şase sicrie, descoperite, goale, slab bătute de flăcăruia lămpilor ; în jur, rezemate cumva de pereţi, erau vreo opt mici monumente albe, sculptate simplist, cîteva parcă încrustate într-o imitaţie de aur, altele avînd fixate în piatra lor cîte-o fotografie a răposatului (sau locul pentru aşa ceva). Oricum, monumentele erau mai bine luminate decît sicriele, căci gazornițele — trei — erau aşezate pe postamentele lor ; aşezară şi pîinile pe aceste marmuri, lîngă lămpi ; cînd se închise uşa, Anton văzu îndărătul ei cîteva pietre ca acelea de afară ; se aşezară pe capacele sicrielor, găsite în ungherul opus uşii ; erau capace late, solide, puteau sta şi trei pe un capac ; stăpînul nu-i lăsă, invitîndu-i, chipurile amabil, să ia loc. „E mai comod, nu ?"

— Comod pe dracu ! replică unul de la Gagel. Zi mai bine că ţi-e frică să nu ţi le stricăm...

— Şi chiar dacă ar fi aşa, spuse calm omul, aşezîndu-se gospodăreşte pe marginea unui sicriu. Ieri le-am încleiat. O să am nevoie de ele. Fiecare trăieşte din munca lui, nu ?

Nici unul nu-i răspunse ; fiecare se aşeză pe un capac, privind în jos. Mihailopol rămase în picioare. „Ia uite pentru cine ne batem !" crezu că înţelege din tăcerea lor pudică.

— Nu puteţi spune că nu v-am pus totul la dispoziţie, continuă patronul, făcîndu-şi o ţigară din hîrtie. Sîntem cel mai mare atelier din preajma Bellului. Dumneavoastră, ca patrioţi, aţi putea aprecia...

— Mai taci, domle, din gură... dumneata n-auzi ce-i afară ?...

— Ce-i ?

Într-adevăr, peste răpăitul cunoscut al mitralierelor și al puștilor apăruse un sunet nou, un uruit continuu, greu, pătrunzător.

— Tancuri ? întrebă cineva.

— Tanchete !... Cunoscătorul sări la ușă, și o deschise nerăbdător.

Toți se bulucira în spatele lui și Anton, printre ei, îi auzi cum toți trag în piept aerul nopții de vară, în care vibra acea nouă minunăție terestră ; luna cădea în curte pe pietrele de marmură albe.

— Avem tancuri... șopti unul, înfiorat.

— Da' ce credeai ?... Că-i 1907 ?

— Da' dacă nu-s ale noastre ?...

— Cum ?

— Dacă-s ale lor ?

— De unde să fie ale lor ? Din lună ? spuse realistul. Ce, eu nu știu cum sună ale lor ?

Anton, desprinzîndu-se dintre ei, se retrase în magazie ; erau ale noastre — dar dacă nu le putea vedea... Să-i vadă pe nemți fugăriți de ele, înspăimîntați de ele, striviți sub tancuri romînești ! Nu mai avea răbdare. Cît va mai sta aici, departe de luptă ? Pereții zumzăiau, îndărătul monumentelor ; se apropie de ungherul gol din dreapta, să asculte trepidația ; puse urechea, naiv, țărănește, pe lemn și i se păru, din nou, că deslușește urale. La stînga lui, o gazorniță lumina de jos una din pietrele funerare rezemate de perete, și — mecanic — ochii lui citiră inscripția dăltuită pe frontispiciu :

JEAN MATACHE
industriaș
(1892—1944)

Și mai jos, lîngă postament, exact în dreptul flăcăruii :

Jeane, Jeane,
Cui ne lași ?

Urechea-i dreaptă nu părăsea peretele de lemn, captînd sonoritățile luptei ; nu mai desprindea urale. Nici cei de la ușă nu se clinteau. Singur stăpînul stătea pe marginea aceluiași sicriu și fuma, așteptînd deciziile soartei.

Deodată, în încordarea clipei, simți că jos, la gleznă, îl atinge un obiect tare, pe sub manșeta pantalonului; coborî cu mîna de-a lungul peretelui și descoperi, într-adevăr, o sticlă — o sticlă de vin... Azi, imediat după victorie, după atac, le-o va da... Nu o privi — ce să controleze? Nu putea fi decît o sticlă de vin. Nu prea mare, o jumătate probabil — căci îi intră lesne în buzunarul pantalonului; și nici prea grea — dar cît de puțin, pe fund, tot a rămas pentru un gît!

Deodată, în prag, glasul unui militar comandă:

— Patru oameni la răniți! După mine, marș!

Cei patru zvîcniră ca din arc, stăpînul funebru aruncă țigara și mai găsi o clipă să-i calce mucul; ieși după ei.

Întors în ungherul său, Anton le auzi pașii repezi pe pietrele din curte; apoi, duduitul unui camion; rămase singur; totul se opunea ca el să intre în luptă.

Patru în loc de cinci! „De ce nu spusese cinci?" Magazia tremura sub rafalele de afară; în mintea lui, găsi o justificare militară: „Dacă ordinul a fost patru și nu cinci, atunci trebuie să aștept aici! Ordinele acum sînt sfinte..." Se așeză pe postamentul lui Jean Matache și simți sticla lipită de pulpă. Vinul va fi pentru răniți... tovarășii vor vedea că n-a stat degeaba... În clipa aceea, în ușă se contură silueta unui om înalt, și lumina gazorniței căzu pe o cască germană, pe o uniformă cu vultur german încrustat în fireturi de argint la buzunar, pe două grenade cenușii atîrnate la centiron. Anton se lipi de marmura industriașului, degetele-i simțiră, în secunda dilatată o dată cu flăcăruia lămpii, literele inscripției familiale; dar gîtul sticlei se ciocni de piatră; speriat de autotrădarea sa neașteptată, descoperi razele luminii jucînd pe revolverul din mîna hitleristului. Mîna aceea tremura, silueta se înclină, sprijinindu-se de pervazul ușii. „S-a spart frontul și fug!" gîndi cu intuiție ostășească. „Fug!" Și, stîngaci, impacientat, într-un avînt care dorea să desăvîrșească victoria, ieși din nesigura-i ascunzătoare. Celălalt trase imediat; glonțul îi trecu pe lîngă șold, sparse gîtul sticlei — i se păru lui — și de-a lungul pulpei simți vinul șiroindu-i; îl apucă o furie nebună,

şi sări spre neamţ să-l dezarmeze ; îi găsi gîtlejul cu degetele lui grăsuţe şi, cît de mic era faţă de inamic, îl culcă la pămînt, căzînd împreună în primul sicriu de lîngă uşă. El rămase însă deasupra şi nu desclešta degetele de pe acea ciudată proeminenţă a gîtului în care se concentrează deseori toată suflarea omului. Nu sugrumase în viaţa lui un om, spasmele acestea ale mărului lui Adam, înfiorătoare, nu le simţise niciodată în palme. Privi, o secundă, chipul duşmanului : o faţă complet palidă, înroşită pe bărbie de sînge ; era tînăr, ras — „cînd dracu avusese timp să se radă ?“ Nu deschidea ochii, se zvîrcolea mut, scurt, prins în sicriu — să deschleşteze degetele lui Mihailopol ; dădea mai ales cu genunchii, căutînd să-l lovească sub stomac ; reuşi o dată, pe neaşteptate, dureros, tocmai cînd Anton îşi permisese să-l contemple. Îi dădu drumul din strînsoare, căzu pe spate, neamţul vru să se ridice, Anton îl lovi zdravăn cu pumnul. Celălalt icni greu şi căzu cu capul pe fundul sicriului, fără să mai mişte parcă ; în genunchi, se repezi la unul din capace, să-l pună peste neamţ, să-l închidă pînă vin tovarăşii. Izbuti, fascistul începu să urle şi să bată cu pumnii în capac. O clipă, vru să-i dea drumul ; în secunda următoare, se aşeză cu pieptul, apoi cu trupul, peste sicriu, ascultînd horcăiturile sufocării, bătaia disperată a pumnilor în lemn. „Nu-i dau drumul... nu trebuie să-i dau drumul... n-are voie să scape... nu trebuie să scape...“ Pe capacul sicriului văzu lacrimi ; din ochii lui ; plîngea, fără să-şi dea seama. Nu omorîse niciodată ; şi niciodată aşa... Dinăuntru, nu mai desluşi nici o răsuflare. Deodată, în liniştea lăsată în magazie, în stingerea unei gazoriţe, simţi o lungă durere în pulpă pînă în inimă : se întoarse şi îşi văzu pantalonul bine găurit pe coapsă, înroşit. Oh, nu fusese vin ! Anton alunecă de pe sicriu, ridică stofa şi temător îşi pipăi piciorul, cu palma ; o privi — sînge ! — apoi se şterse pe cămaşa albă de vară. În clipa aceea, hitleristul învie, în cea mai laică versiune dată de război legendei religioase ; aruncînd violent capacul (care, în cădere, sparse una din gazoriţe) sări în picioare, găsind puterea să mai strige :

— Halleluiah !

Anton — impermeabil la metafizică — se întinse să-l apuce de cizme, dar neamțul scăpă, lovindu-l în tîmplă cu piciorul și, împleticindu-se, ieși în curte. Țintele cizmelor cadențînd pe pietrele de afară îl treziră pe Anton din lovitură; se ridică, gata să alerge după prizonier; dar, în prag, o explozie scurtă — aproape, chiar în curte — îl obligă să se arunce la pămînt și să-și acopere fața; cînd privi în jur, după cîteva secunde, văzu în strălucirea lunii apuse și a zorilor de vară, dalele adînc crăpate ale catedralei sale imaginare; în fugă, hitleristul, ca să-l imobilizeze, zvîrlise, desigur, grenadele de la centiron... Ticălosul nu se mai vedea, dispăruse, îi scăpase! Mitralierele țăcăneau rar, lupta parcă se domolise, tîmpla îi ardea, durerea din picior însă cedase. Simți sticla în buzunar — nu, nu-i atingea rana; dar el socoti că e bine s-o ia de acolo, ba chiar s-o spargă. N-avea nici o bază morală pentru a mai apărea cu ea în fața tovarășilor, a celor care luptaseră și învinseseră. Ce să le mai spună? Avusese în mînă un hitlerist și-l scăpase... „Pentru asta nu se bea vin, ci..." Care vin? Spre uimirea lui, sticla nu conținea nimic. Mai mult ca sigur, fusese goală de cînd o ridicase și numai el, numai imaginația lui (vai, gîtul sticlei, spart de glonț, îl tăie la un deget!), numai prostia lui găsise vin în ea; o aruncă nervos, sticla se sparse pe una din pietrele funerare; privirea îi căzu pe cioburi, în care jucau stins zorile; efect frumos, liniștitor, pe fundalul canonadei în reflux; deodată, descoperi printre cioburi tremurul unei frunze albe în briza încărcată de suflul bătăliei. Halucinații! Totuși, făcu cîțiva pași, călcînd sfărîmături de piatră, se aplecă și ridică o foaie de hîrtie care i se păru scrisă; luna murise de curînd, el nu reuși să descifreze nimic — dar ce putea fi de descifrat? Nu terminase Jules Verne de la 15 ani, nu știa că omenirea depășise descoperirea adevărurilor prin mesaje ascunse în sticle lăsate în voia valurilor? Poate tocmai de aceea, socotind că merită să ducă autoironia mai departe, în umilința la care-l supusese deznodămîntul primei lupte corp la corp din viața sa, intră în magazie și se trase lîngă singura

lampă aprinsă, cea de pe postamentul lui Jean Matache ; puse hîrtia în dreptul ei și citi, caligrafiat în cerneală bine conservată :

„Aceasta e traducerea în limba lui Mihail Eminescu a unei poezii aparținînd deținutului W. 47253 din lagărul de la Wilistok, căreia i s-a acordat premiul Dante Alighieri. Traducătorul a scăpat de acolo, a trecut prin București, pe un drum care i-a rămas și îi va rămîne necunoscut. Rog pe cel care o va găsi s-o păstreze pînă la victoria finală asupra fascismului și s-o citească la judecarea lui Hitler, în sala tribunalului :

Lasă-mă să tac,
Lasă-mă, lasă-mă să tac,
Să înceteze cuvintele.
Lasă-mă să spun o rugăciune —
Încet, cu ochii închiși.
Nimeni nu poate interzice lacrimilor
Să curgă de pe obraz pe pămînt.
Asemănători arborilor tăcerii,
Vîntule, nu ne ocoli,
Ci du cu tine dorințele noastre
Spre alte orizonturi.
Du-te, briză ușoară,
Du-te fără să rătăcești prea mult,
Du-te la mama mea, bătrîna mea,
Și dă-i gîndurile mele.
Printre milioanele de priviri ale lumii,
Cea a mamei mele
O vei recunoaște lesne.
Ea se deosebește de toate celelalte.
Nici un vînt nu-i poate usca
Rana din ochii arzători.
Ea plînge, chinuită,
Fiul ei din lagăr.
Du-te repede, vîntule, eu îi trimit
Un semn de dragoste.
Ochii ei bolnavi să revadă
Fiul întors.
Vîntul murmură : e un rîs,
Sau un hohot ascuns ?

Şi pleacă în lume,
Fără să lase vreun ecou.
Acum, lasă-mă să tac.
Să înceteze cuvintele.
Lasă-mă să spun o rugăciune
Încet, cu ochii închişi.

Mihailopol scoase din buzunarul de la spate portvizitul şi puse mesajul — pătîndu-l cu sînge din degetul tăiat pe gîtul sticlei — lîngă cererea pentru intrarea în partid ; o scrisese în noaptea de 23 August — acasă, în Mitropolitul Nifon — şi o purta asupra lui, ca singurul act justificativ al persoanei sale. După care, copilăreşte, îşi supse degetul sîngerînd şi se şterse pe cămaşa-i subţire, de vară ; i se păru că aceasta e singura durere care-l mai încearcă ; i se păreau prea multe.

II

În 1944, în a doua jumătate a lunii septembrie, Pavel Crăciun ieşi din spitalul Brîncovenesc ; zăcuse o lună ; în ziua de 24 august, din ordinul lui Pricop, scosese din garajul marii brutării camionul pe care îl conducea de doi ani şi se prezentase la sediul Apărării Patriotice de pe calea Şerban Vodă ; două zile, în focul insurecţiei antihitleriste, conform dispoziţiilor Comandamentului formaţiilor de luptă patriotice, zburasc de la un capăt la altul al Capitalei, transportînd puşti (pe Splai, unde *atacam* sediul Misiunii Germane din România pentru Armata aerului), mitraliere (în Cotroceni — la asediul Misiunii Germane din România pentru Armata de uscat), pîine (în piaţa Grant — la paza depozitelor de armament, părăsite de hitlerişti), manifeste, steaguri, grupuri de şoc muncitoreşti înarmate ; ţăcănitul deasupra capului al închizătoarelor de la puştile puse pe tăblia cabinei îl obsedase două zile şi trei nopţi. În a treia dimineaţă, în pădurea Băneasa, pe cînd *curăţam* pădurea, camionul fusese distrus de explozia unei bombe nemţeşti, în timp ce el, în imediată apropiere, coborîse într-un şanţ. Schijele îl atinseră la umăr şi picior. Fusese cules din şanţ, încărcat într-o ambulanţă hodorogită şi aruncat în curtea unui spital militar, la Cotroceni ; se trezi noaptea, însîngerat,

pe pămîntul gol, cu dureri îngrozitoare în pulpă și în umăr. În jur, alții, mulți, gemeau și înjurau.

— Noaptea asta dormiți în curte, stimabililor... pe pămînt... din țărînă sîntem făcuți, în țărînă ne întoarcem.

Cineva trecea printre ei, prin întuneric, călcîndu-i parcă pe oase, pe răni, vorbindu-le cu glas mulțumit; chicotea din cînd în cînd și nu dădea atenție înjurăturilor ridicate dintre ei, întinși pe pavajul curții spitalului:

— De ce mă înjuri, camarade? Știi că te pot împușca pentru insultă? Te-am pus eu să te bați cu nemții? Ce ți-a trebuit? Nu știai că nemții mai au artilerie? Mai au... mai au... Popescule, îi țîi pînă mîine, în curte... Dimineață, trierea...

— Am înțeles, domnule colonel.

Dimineață, înghețat, fusese aruncat în altă ambulanță, după un triaj sumar și cîteva răspunsuri date în șoaptă, cu fălcile încleștate de frig și durere, ochii închiși.

— N-ai nimic; la Brîncovenesc... spuse același.

Pavel încercă să deschidă ochii, dar nu întrevăzu decît un obraz uscat, stafidit, al unui om de cincizeci-șaizeci de ani, partea dreaptă căzută, cu pielea atîrnînd, pleoapa de jos lăbărțată; își spuse că aiurează.

La Brîncovenesc îl operă un medic tînăr, simpatic — Șerban Nicolau; îi puseră piciorul drept în ghips, și după prima săptămînă se simți mai bine, deși îl încerca mereu gîndul greu că n-o să mai poată conduce. Mîncau de două ori pe zi ciorbă de fasole, altceva nimic. Doctorul Nicolau le spuse că situația lor fusese raportată la serviciul sanitar al Apărării Patriotice — poate chiar de el, dar păstra tăcere; nu se vădeau îmbunătățiri. Le era frig sub păturile cu țesătura rărită și se simțeau singuri, zece-cincisprezece, cîți erau în salon, tăcuți, mohorîți. La dreapta, Crăciun avea un soldat, Tîlvan, servant în bateria 117 din 3 artilerie antiaeriană, care toată ziua, ridicat în șezut, împletea din ață groasă o plasă de prins pește — un halău, cum îi spunea el printre cuvintele rostite cu greutate; la Otopeni, în timpul unei rezistențe eroice, care avea

să fie înregistrată pe larg în dosarul nr. 104, filele 130—132 ale Arhivei Institutului de istorie a partidului, o explozie îi sfărîmase nasul și gura, din care nu mai rămăsese decît două găuri mari cît un nasture; vorbea și te treceau fiorii, mai ales că omul povestea frumos; cum trăia la stînă, lîngă Drăgănești, cum îl iubeau cîinii, ce mari și puternici erau și cum niciodată nu-i lătrau iubitele care veneau pînă la el, din sat; doar sunetele „p", „m" și „b", pe care trebuia să le rostească cu buzele, se transformau în „h", și asta făcea ca prin poveștile lui să treacă un fior. La stînga era un popă căruia îi lipsea mîna dreaptă, căzută undeva tot prin jurul Bucureștiului, nici el nu putea spune unde, căci continua să trăiască în frigurile nopții cînd auzise la radio că s-a terminat cu nemții; atunci începuse să tragă clopotele „chemînd poporul la luptă", după cum sublinia cînd mînca, ținînd pe genunchi farfuria cu ciorbă, mînuind lingura Dumnezeu știe cum, încă neobișnuit fără o mînă. Fără știrea preotesei, nici a parohiei, se prezentase la sediul Apărării Patriotice, pe Plevnei, și ceruse o pușcă, să-i alunge pe ticăloșii care au pîngărit țara — argumentînd că dînsul făcuse și Mărășeștii; oamenii au rîs blînd de el, i-au dat o pușcă și l-au ridicat de subsuori, cît era de greu, suindu-l într-un camion care pleca tocmai atunci cu muncitorii de la Vulcan să blocheze hotelul Ambasador, în plin centrul Capitalei. În general însă, părintele se ruga de dimineață pînă seara, și povestea eroismele lui — aceeași și aceeași — nu se auzea decît la ciorba de fasole:

— Eu credeam că mă trimit undeva pe cîmp, în tranșee... acolo mă pricepeam... cînd plecam la atac, ohoho! Cînd colo... intrăm în casa aceea, cum nici în cetatea Babilonului nu întîlneai. Numai pluș... numai pluș... și marmorăăă! Cum să tragi într-așa o minunăție? Da' nici nu ne lăsau să tragem... Cum deschideam ușile să-i prindem în camere, gata, foc, își trăgeau un glonte în cap... Rămîneau morți pe pat, pe mese, pe covoare, știți cum le băltea sîngele spurcat pe cearceafuri?... Dar ce albeață de cearceafuri! Te cruceai, domnule!... M-a apucat stomacul... Unde să...

Doamne, iartă-mă ? Am căutat — cînd am ocupat etajul întîi — un vece ; îl găsesc la capătul coridorului. Intru, şi acolo văd un nemţoi pe oală ; trag, trage şi el, şi simt cum mi-a luat mîna... L-am ochit cum am putut, că puturosul fugea cu pantalonii căzuţi şi se împiedica în ei... Da' l-am ars ! Aşa o să fugă toţi, cu pantalonii în mînă...

Lui Pavel îi venea să rîdă, dar nu-şi îngăduia. Nu primeau ziare, nu aflau nimic din cele ce se petreceau afară. Uneori, părintele intra în polemică cu al patrulea din cameră — un tinerel ţigănos, Barbuncu, fotograf de stradă prin Bucureşti, căruia „un glonte tîmpit" îi sfredelise stomacul. După cucerirea atît de sîngeroasă a sediului hitlerist din Splai, cînd se făcuse încolonarea prizonierilor, în stradă, populaţia sărise „să-i sfîşie, nu alta !" Pentru că după ce erau hitlerişti, se mai încăpăţînaseră să şi reziste, să se baricadeze cu saci de nisip la ferestre şi să tragă ca disperaţii, nevrînd să plece dracului din Bucureşti. Barbuncu, cît era de obosit în urma luptelor, intrase în echipa de ordine din jurul prizonierilor, formată din băieţi de la Gagel şi Malaxa ; aveau indicaţii clare să nu lase pe nimeni să se apropie de hitlerişti. Cînd a văzut femeile sărind, „cu ghearele, domnule !", bărbaţii scoţîndu-şi curelele gata să se repeadă, a intervenit. Lumea l-a călcat în picioare, şi pînă să-l ajute ceilalţi din echipă să liniştească mulţimea, gata, un nemţoi dintre prizonieri, cine să ştie care şi cum de-i mai rămăsese un pistol asupra lui, a început să tragă, şi un glonţ l-a nimerit, acolo, pe jos...

— ...tu-l în jbanţ ! Nu mai avea curaj să dea ochii cu femeile... cu populaţia !

— Da' tu de ce n-ai lăsat oamenii să-şi reverse sfînta mînie ? îl întreba părintele.

— Păi aveam ordin, domnule !...

— Te apucase mila, zi aşa... îl întărîta popa.

— Ce milă, părinte ? Care milă ?

— Mila pentru ticăloşi... să nu-i omoare...

— Fii serios, părinte ! se enerva Barbuncu, băiat deştept. Nu fi fătarnic ! Ascultă poruncile Domnului... Cu ce drept mă iei pe chestia milei ?

— Cum cu ce drept? Nu m-am prezentat la Apărarea Patriotică? N-am făcut Mărăşeştii? I-auzi, domnule...

— Da' predicile dumitale? Ce, eu nu le-am auzit?

— Unde le-ai auzit, că în viaţa ta n-ai pus piciorul în sfînta biserică.

— Las', că ştiu eu cum o învîrteai... milă-n sus, milă-n jos... chestiile cu obrazul... Păi ce, există religie fără milă? Nu ţine jucăria!

— Să dea Dumnezeu să auzi tu predicile mele cînd ies de aici! îl ameninţa părintele.

Cu una sau două zile înainte de plecare, în preajma prînzului, Pavel auzi din Piaţa Naţiunii, cu totul deosebit de zgomotele cu care se obişnuise, un strigăt nou, al unor voci tinere, puternice: *„Scînteia! A apărut Scînteia!"* I se păru că visează; se întinse mai bine în pat, închise ochii, strînse pătura sub bărbie şi, instinctiv, sîsîi lung, cerînd linişte. Părintele se ruga alături.

— Ce ţi-e? mormăi în barba neagră, din care răsăreau doi ochi albaştri, nemaipomenit de bulbucaţi. Ce ţi-e?

Şi se întoarse la ale lui.

— *„Scînteia! Scînteia!"* se auzea clar de afară, chiar de lîngă gardul lung al spitalului.

— Care vii la ciorbă?

Uşa se trînti de perete, apăru în prag artelnicul, care bătu încă o dată cu linguroiul în oala de pe cărucior.

— Care vii la ciorbă?

În sfîrşit, i se scoase ghipsul; piciorul apăru alb şi proaspăt ca o fecioară; Pavel se temea să-l privească. Nicolau rîdea, încurajîndu-l:

— Hai, domnule, uită-te, e piciorul dumitale în fond...

— În fond, da...

Pavel rîdea, să-şi acopere teama.

— Nu ţi-o fi frică de dumneata? Nu rîde, nu sînt deplasat... se apără Nicolau.

— Nu eşti, zău nu eşti...

Lui Pavel îi plăceau grozav cuvintele astea, dar nu prea îndrăznea să le repete, bănuindu-le pe toate că

vin din franceză, limba cea mai respectabilă de pe glob, după cum își închipuia din liceul profesional.

— Sînt oameni care susțin că trebuie să ne fie frică de noi, continuă Nicolau stîngaci, potrivindu-și ochelarii cu brațe subțiri, delicate.

— Care? întrebă Pavel, privindu-l drept în ochi, pentru a cîștiga timp, și în fond ca să se mai joace cu doctorul.

Într-adevăr, Nicolau crezu că Pavel e curios să știe care-s oamenii ce susțin ideea aceea; începu școlărește, înveselindu-l mai mult pe Pavel:

— Sînt o specie de filozofi... filozofi germani...

— Fii serios, domnule doctor, nu mă interesează, eu sînt șofer... și se ridică brusc în picioare. Dumneata nu știi? Oamenii se împart... îi veni amețeală și căzu pe patul din camera de gardă a doctorului.

În dimineața plecării nu-l găsi pe Nicolau, să-și ia rămas bun de la el; își primi hainele, cu sînge închegat pe pantaloni și cămașă; fuseseră legate bine, „mototolite perfect", după cum aprecie răspicat, mulțumit totuși că a avut loc și minunea asta, a păstrării lor; își închipuise că fuseseră arse.

— Cum o să le ardem? se miră femeia de la magazie.

— Dar picioare și mîini cum tăiați? răspunse Pavel întinzînd cămașa însîngerată și potrivind-o sub bărbie, să vadă dacă e a lui.

— Ce legătură *are* operațiile cu hainele?

— *Are*... În mintea lui spitalul era un sistem de distrugere totală, dar n-avea rost să-i explice femeii. Unde au prins mirosul ăsta? — și-i întinse sub nas pantalonii.

Femeia se feri.

— Nu-ți place, ă? Da' eu cum să le port? Parcă le-ai adus de la morgă; le-oți fi dus înainte.... Ce-ați zis? „După aia vine și el!"

Femeia rîse.

— O fi mirosul dumitale.

— Eu nu miros a mort.

Nu era nimic de rîs. Mirosul hainelor nu era chiar de mort, dar de mucegai tot era; sîngele închegat la

umăr, pe cămașă, zgîriindu-l tot timpul, îi strică bunătate de dimineață ; nu se mai duse acasă, la Gara de Est ; porni direct la brutărie, strada Cuza Vodă fiind la doi pași de spitalul Brîncovenesc. Era o dimineață de toamnă cețoasă, cu casele învelite în vată, femei bătînd așternuturile în balcoane, căruțași strigînd după clienți la Bibescu Vodă, tramvaiele de pe linia 12, deșelate, sunînd strident cu fierăria lor veche ; soarele se ghicea prin ceață, printre strigăte, în dinții unui cal care bea apă.

Ciudat : dimineața, brutăria părea pustie. Prăvălioara de desfacere dinspre stradă avea canaturile închise ; un afiș decolorat, mic, scris de mînă : „Nu avem pîine", și o dată mai veche : „15 septembrie". Un copil adăugase dedesubt : „mîine". Poarta de lemn, înaltă, roșie, putrezită, era întredeschisă. Pavel intră în curtea pietruită dintotdeauna cu bolovani colțuroși, urîți ; de-a lungul calcanului casei din dreapta erau înșirate patru căruțe de pîine, cu hulubele lăsate ; în fund, pe colț, grajdul, pe urmă garajul, unul în altul, gata să se sufoce ; din fabrică, de la stînga, nu venea nici un zgomot ; doar vechiul miros de pîine, impregnat peste tot, juca în ceața dimineții, în căutarea soarelui ; fabrica era închisă, desigur. În corpul de clădire al direcției, de asemenea nici o mișcare ; încercă clanța, sună a spart ; pe geamul ușii, un afiș : „Înecă necazurile în uitare, nu în răzbunare". Bătu de-al dracului, cu pumnii în porțile garajului ; sunară a gol. Aci, alt afiș, deajuns de proaspăt : „E mult mai bine să nu comentăm faptele politice și militare, că nu e treaba noastră" ; alături, tot pe lemnul porții, la cîteva degete, mai rămăseseră fîșii dintr-un vechi afiș, rupt. Pavel recunoscu desenul unei urechi mari — „Zidurile au urechi, dușmanul ascultă". În grajd mirosea a baligă stătută, a paie vechi.

Ieși în stradă ; fără brutărie, toată Cuza Vodă asta, lungă, din Șerban Vodă pînă-n Lînăriei, cunoscută ca-n palmă, nepavată, gălăgioasă, cu zeci de copii, bombardată amarnic din primăvară, de la primul bombardament, părea tristă, încremenită, seacă. Ce să mai întrebe în dreapta, în stînga ? Au închis brutăria.

Cum de au obținut autorizație? Acum e timp să închizi brutării? Și hainele puteau pe el. Nimic nu se lega ca lumea în dimineața asta așteptată prin chinuri, frică și friguri. Soarele răsări, în sfîrșit, și Pavel simți cum nu mai poate să respire în hainele lui.

Din piață luă tramvaiul 7, spre bulevardul Ferdinand, spre Gara de Est; nu avea un chior în buzunar; se hîrjoni cu taxatorul și scăpă netaxat, chiar pe distanța asta lungă, din piață și pînă acasă.

— Nu te apropia, șefule... miros a mort... zi mersi că mă ai în tramvai, călător. Dacă mă lua dracul, ce-ai fi spus? ...Las', c-o să ai nevoie de mine, pe o șosea, pe undeva, ridici mîna, te văd, spui că ești taxatorul 4320... te țin minte...

Făcea haz de necaz; nu voia să fie serios, adică să-i spună că e fără lucru și n-are un ban; n-avea rost nici să pălăvrăgească despre spital, n-avea chef de mutre în jurul lui; și, la urma urmei, așa devenea mai vesel, mai optimist. E mare lucru!

Din casă nu mai găsi nimic; nici măcar nu izbuti să-i găsească locul, s-o bănuiască printre mormanele de dărîmături și moloz din jurul Gării de Est; i se păru chiar că a nimerit în altă parte a orașului, și doar un fluierat lung de locomotivă — care-i aminti cum tremurau toate în cămăruța lui cînd treceau trenurile — îl trezi; își spuse că ar fi bine să se ducă la nea Moga, pe strada Zece Mese, lîngă Foișorul de Foc.

Moga îl primi fără mirări, în cămăruța lui de burlac de la subsolul unui bloculeț cu trei etaje; omul se bărbierea, partea dreaptă era rasă, așa că — la fel de înalt ca Pavel — îl trase spre el și-i lipi capul de obrazul tare, ars bine în douăzeci și cinci de ani de brutărie.

— Ce n-ai venit să mă vezi, nea Moga? șopti Pavel, simțind cum din cămașa lui nea Moga se înalță un extraordinar miros de pîine, tot ce era mai bun în dimineața asta păcătoasă.

Moga îl îndepărtă și se întoarse la oglinjoara de deasupra chiuvetei.

— Nu ne-au lăsat...

— Cine nu v-a lăsat?

— Niște măgari... dar știam că n-ai nimic.

Pavel se întinse pe un pat prost.

— De unde știai? — și-și potrivi perna sub cap.

Simți cum îi duhnesc hainele și se ridică repede; văzu cum Moga îl urmărește în oglindă.

— Am eu un al șaptelea simț și jumătate. Bine c-ai venit, asta-i principalul. E un loc pentru tine, la noi, la Păsculescu. Ce te învîrtești? Culcă-te pe pat!...

— Nu pot, nea Moga, nu știu unde au stat hainele mele la magazie.

— Stai, că aranjăm noi și asta...

Moga se spălă pe față, cu capul lui viguros în chiuveta mititică; i se vedea ceafa solidă, mușchii spatelui ca dracii, om care cără în spate sacii ca pe niște jucării; se spăla cu zgomot, împroșcînd apa pe podea.

— Da' ce, lucrezi la Păsculescu?

— Păi Geller s-a închis.

— Am văzut, am fost pînă acolo. De ce-au închis?

— *Sabotăm.*

Moga vorbea totdeauna despre capitaliști la persoana întîi plural; ștergîndu-se, începu să-i explice lui Pavel care-i situația:

— Sabotăm, înțelegi? Nu mai producem douăsprezece ore. Producem opt!... Muncitorii n-au vrut opt ore de lucru? (Moga spălă briciul, pămătuful.) Specialiștii noștri constată cai verzi pe pereți și închidem fabrica, brutăria, moara. Am închis mori, știi asta? Armata vrea pîine, trebuie să-i dăm pîine — nu-i dăm pîine, n-avem pîine. Populația să stea la coadă, să aștepte... Ce haine să-ți dau eu ție? și rămase încurcat în fața dulapului deschis.

— Dă-mi orice, că în astea nu mai pot... mă trag la cimitir.

— Îți dau niște haine de lucru, altele nu am, decît astea de pe mine. Sînt cam vechi, miros a brutărie, ce să-i faci?! Cînd o fi, închiriem haine de gineri în piață.

Moga îi aruncă o haină roasă, altfel destul de bună, o pereche de pantaloni la fel de mototoliți ca ai lui și o cămașă curată, peticită trainic.

— Îți vin?

— Merge, nea Moga...

Pavel se schimbă pe marginea patului; se simțea mult mai bine; poate pantalonii erau prea largi, și haina cam lungă în mîneci, dar ce conta? Miroseau plăcut a pîine, a brutărie; era ceva nou pentru el, obișnuit cu spitalul, cu iodul, cu arsenicul. Moga tăie cîteva felii de salam pe o bucată de hîrtie și începură să mănînce.

— Totdeauna te-ai priceput la tactică, nea Moga...

— Nu-i nici o filozofie, e cu ochi și cu sprîncene. La 15, Geller a închis... Vizavi, la Talpa, uteciștii au făcut praf carcerele...

— Cum?

— Bine, cu ciocanele! Mai ia, mă, salam, altceva n-am!

— Ce vorbești? Cine conducea celula la Talpa? Mărgărit?

— Mărgărit. Au venit într-o dimineață cu ciocanele, în fața carcerelor erau soldați, trei-patru soldați; îl știi pe Mărgărit. Are gură și curaj; i-a luat pe soldați la întrebări: „Nu te-ai săturat, măi frate, de carceră în armată?" „M-am săturat." „Atunci, ce mai așteptați? Dă-ne voie să distrugem carcerele astea. Azi pe ale noastre, mîine pe-ale voastre." „N-am ordin." „Da' ca să-l răsturnăm pe Antonescu ai avut ordin? Azi merge fără ordin." „Cine a spus?" se miră soldații. „E un ordin!" strigă Mărgărit. „E ordin că merge fără ordin", au început să rîdă, și s-au apucat să sfarme carcerele...

— Cu tovarășul Pricop ce-i?

— E în spital la Cotroceni; a căzut la Otopeni.

— L-ai văzut?

— E un zbir, Cămărășescu, colonelul care conduce spitalul; a pus soldați la poartă cu puștile întinse. „Care vrei să intri în spital, să faci agitație, că trag..."

— Și nu s-a aflat ce e cu tovarășul Pricop?

— L-au operat.

— Nea Moga, nu mă necăji... ce-i cu tovarășul Pricop?

— Stai, mă, acolo! I-au tăiat un picior.

Pavel tăcu și-și frecă barba, în răspăr, cu degetul arătător îndoit; numai vestea asta lipsea, azi-dimineață!

Moga mototoli hîrtia și îi spuse că n-ar fi rău să se bărbierească și el.

— Hai, stai aci, și te rad extra. După o bucată de salam, un ras bun face minuni. Pe urmă mergem la adunare, la Aida. Hai, că ai o barbă...

— Ce adunare ?

— La trei, la Aida, adunarea muncitorilor din industria alimentară.

Pavel închise ochii, dădu puțin capul pe spate și se lăsă săpunit de Moga ; simțea din mișcarea degetelor noduroase, care frămîntaseră milioane de pîini, că-i face plăcere să lupte cu barba lui afurisită ; parcă și săpunul de ras mirosea a pîine. De undeva, dintr-un apartament al blocului, se auzea un pian. Un tangou. După ce ascuți briciul și începu să-l radă cu îndemînare, Moga îi spuse cum stau lucrurile la brutăria lui Păsculescu.

— Păsculescu e omul lui Maniu, toți banii merg la P.N.Ț. Comuniști sîntem puțini, dar cu influență, trebuie să formăm comisia de tineret.

Pavel își aminti de ultima discuție cu Pricop pe la jumătatea lui august. „Ce bine o să fie în prima lună după eliberare, o să călcăm ca pe ouă — glumise Pricop — și o să ne batem capul cu nu știu cîte forme de organizare..."

— Te-ai jigărit, Pavele, numai oase.

— Mîncam prost.

— Lasă-te ; ai strîns din fălci, că te gîndeai în altă parte, nu mă duce !

Moga ascuți din nou briciul și dădu contra.

— Tu crezi că nu mă doare chestia cu Pricop ? Cine m-a adus în partid ? Pavel asculta cu ochii închiși. Da' cît timp un comunist trăiește, n-ai voie să-l plîngi ; o să trăiască și cu un picior de lemn. Și ? O să trăiască !

Nici Moga nu știa ce să spună ; sub pleoape, Pavel îl văzu pe Pricop.

— Parcă asta-i totul...

— Ce ?

— Nu-i totul să trăiești... și Pavel se spălă pe față, simțind în palme îndărătnicia oaselor ieșite în afară.

Nu plecă la adunare cu Moga ; îi promise că vine mai tîrziu, dar nu-i spuse unde se duce ; îi ceru cîțiva lei împrumut. Moga îi dădu, spunîndu-i că s-au scumpit chibriturile : „7 lei cutia... să fumezi și să bei mai puțin". Pavel luă tramvaiul și coborî la capăt, în Cotroceni ; pierdu mai mult de un ceas la poarta spitalului încercînd să intre la Pricop ; stărui zadarnic ; de la poarta de fier forjat se vedea — pustie, sub un cer scund de toamnă, soarele pierise — curtea spitalului, împărțită în careuri mari de piatră albă ; parlamentă cu santinela, cu sergentul de serviciu, cu ofițerul de serviciu — zadarnic, în ziua aceea nu aveau ore de primire. Duminică, da — dar pînă duminică ?...

Din Cotroceni porni spre Calea Rahovei, pe jos, de-a lungul Dîmboviței murdare ; cunoștea și Calea asta a Rahovei, înțesată de ateliere pentru repararea automobilelor și birturi ieftine ; lăsa mașina în reparație la Mișu, intra peste drum, la Pandele — cele mai bune chiftele din București — după aceea mergea mai sus, la cinema — la Aida sau la Rahovei : două filme întotdeauna, dintre care unul cu *cowboy* sau cu gangsteri, urmate de trupa de revistă. La trupa de revistă nu mai rămînea, se făcea prea tîrziu și nici nu-i plăcea ; dar filmele cu *cowboy* îl încîntau. Și Stan și Bran. Cît fuseseră interzise de nemți, văzuse cîteva filme italienești : *Fanfulla da Lodi, Coroana de fier, Ospățul nebunilor,* dar nici unul nu se compara cu *Diavolii roșii, Vulturul negru* sau *Diligența însîngerată.* Pe urmă, devenind serios, cum îi plăcea să zică, adică după ce citi *Manifestul, Sarcinile tineretului,* cîteva numere din *Scînteia* și pricepu ce vrea Pricop, cinematografele, cu propaganda lor fascistă, nu-l mai interesară ; la începutul lui '44 intră la Aida, îndură un film german, *Imensee,* cu o fată săracă sedusă de stăpînul ei, o comedie cu Macario bunică *(Macario-bunică)* și lăsă prin sală treizeci de manifeste, care chemau la alungarea hitleriștilor și pace cu U.R.S.S.

Acum, la Aida juca un film, un singur film, *Visul unei prințese,* cu Shirley Temple ; Pavel intră în sala ticsită, afumată, respirînd imediat aerul înțepător, ceva de drojdie ; de sus, de la balconul care pîrîia, cădeau

coji de semințe, dar cei de jos nici nu ridicau privirile ; la parter, oamenii stăteau cîte doi pe un scaun, scaunele scîrțîind gata să se rupă, atenți la cuvîntarea unuia de la balcon, pe care Pavel nu putea să-l vadă.

— Comuniștii ne trădează, dragi brutari ; îi interesează mai mult puterea politică decît interesele noastre, ale muncitorilor. De ce domnul Moga nu a propus în moțiunea care ne-a prezentat-o dreptul la grevă ? Nu a sîngerat proletariatul român pentru dreptul la grevă ? Nu am făcut noi greve care i-au înspăimîntat pe patroni, pe capitaliști ? Atunci, de ce să nu ne apărăm interesele, avînd la îndemînă și arma temută a grevei ? De ce, domnule Moga ?

Moga era pe scenă, între doi oameni pe care îi întrecea cu un cap ; se ridică deodată în picioare, cu mîna dreaptă în sus ; cei doi parcă dispăruseră de lîngă el.

— O să-ți răspund...

Pavel îl auzi prea slab, și printre oamenii de pe margine, rezemați de pereții igrasioși ai sălii, își făcu loc spre scenă ; mai toți sîsîiau în urechile lui ; alunecînd pe lîngă ei, frecîndu-se de hainele lor, simți același miros ca al lui Moga, ca al hainei lui. Ajunse la balustrada care despărțea locul orchestrei de sală. Moga era tot în picioare, cu mîna întinsă, dar omul de la balcon nu-i dădea voie să vorbească, vociferînd și aruncînd mereu începuturi de frază care rămîneau în aer. Pavel privi peste balustradă pupitrele orchestrei, scheletice ; pe unul dintre ele, sub ochii lui, o pagină cu cîteva portative muzicale scrise și un titlu : *Vreau să fiu furoul dumitale...*

Se întoarse într-o clipă spre balcon, întinzînd gîtul : nu izbuti să desprindă nimic — balconul era învăluit în fum. Cineva aprinse de undeva lumina unui reflector, care-i căzu pe față, pe neașteptate ; închise ochii și auzi, din culise, o voce groasă : „Să înceapă revista !“ Oamenii din primele rînduri rîseră scurt, dar glasul celuilalt urcă atît de repede, încît îi acoperi :

— Degeaba cerem salarii la nivelul scumpetei, degeaba, patronii n-o să ni le dea. N-avem ce discuta cu ei înainte de grevă. Dar fără grevă ne legăm de

mîini și de picioare. Ei ne șantajează cu slăbiciunea noastră. Ce, ne e teamă că o zi-două populația n-o să mănînce pîine? Ei și? De cînd am devenit așa slabi? După o grevă bună o să avem și pîine, și bani, și-o să le intre minților-n cap că sîntem tari. Ni se spune că trebuie să susținem frontul. Nemții au pierdut războiul. În cîteva luni, aliații o să ajungă la Berlin și cu, și fără noi... Ce-i mai important? Frontul...

Oamenii începură să bată din picioare, cu o furie grozavă, și Aida trosni, cu scaune cu tot; cîțiva, sus la balcon, aplaudară și li se răspunse cu huiduieli.

— Afară! Jos! Huo! Afară! Afară! și fluierături.

O înjurătură sănătoasă străbătu sala, peste capetele tuturor. Parterul începu să rîdă de indignarea sinceră a necunoscutului, și Pavel simți cum mînia slăbește; privi grabnic la Moga și văzu că acesta înțelege tot așa. În spatele lui Moga, pînza decolorată se dădu deoparte și apăru capul rotofei al unui cetățean înalt, care strîngea cortina la piept; nu se auzea ce spunea, buzele i se mișcau comic, vru să vină pe scenă, deschise cortina mai mult, și, pentru cîteva clipe, apărură, în fund, două balerine mari de carton. Cu piciorul drept ridicat și dezgolit pînă sus, la șold. Erau din decorul trupei de revistă, lumea le observă, desigur, — spre teama lui Pavel, rîsul sălii se înteți.

— Jos fasciștii! strigă din toate puterile; mulțimea de capete se întoarse spre el. Strigă încă o dată, ca să le pironească atenția: Jos fas-ciș-tii!

— Da, jos fasciștii! îl susținu Moga, de pe scenă, cu o furie răgușită care înspăimîntă sala, încît o clipă toți tăcură, capul rotofei dispăru, o dată cu balerina de carton.

Sala începu să scandeze, bătînd din palme: „Jos fasciștii!" — și Pavel li se alătură. Moga rămase împietrit, cu pumnul ridicat, aplecat mult peste masă.

— Frontul... asta-i cel mai important pentru noi. Ați făcut foarte bine că l-ați huiduit, că l-ați înjurat. Chiar de mamă...

Oamenii începură să aplaude, înveseliți, la parter, chiar în al doilea rînd, un om foarte înalt, un boxer

parcă de categoria grea, mucalitul cu înjurătura, se ridică în picioare ; mai departe, ca un boxer veritabil, aduse mîinile deasupra capului, le împreună și se înclină în semn de salut, cum fac învingătorii pe ring. Oamenii rîseră, căutîndu-l însă din ochi pe Moga. Pe fața lui curgeau boabe de sudoare, încete, unsuroase, și buzele la colțuri îi tremurau, cît era el de masiv și puternic. Toți tăcură, fără ca el să le mai facă vreun semn.

— Ce le-ar conveni cel mai mult ar fi să nu producem, să nu muncim ; ce-i doare mai rău e că noi muncitorii susținem războiul antihitlerist cu burțile goale, săraci, și-l punem înaintea a orice. Noi înțelegem să facem toate sacrificiile pentru a învinge ; nu-i ultimul nostru sacrificiu, dar toată lumea știe că niciodată nu ne-am sacrificat zadarnic. Ăsta e cel mai important război pe care l-a dus România și trebuie să ieșim curați, cu fruntea sus. Cei care sabotează frontul antihitlerist, ăia sînt trădătorii, nu noi. Noi nu închidem morile. Noi nu declarăm igrasioase și nehigienice brutăriile care trebuie să ne aprovizioneze armata. Noi nu vindem moșiile, ca să nu le însămînțăm, de frică să nu ni le ia țăranii. Noi nu facem sabotajul pîinii și nu vom fi părtași la sabotaj, oricît ne fac cu ochiul, ba că au redus ziua de muncă la opt ore, ba că li se rupe inima pentru dreptul nostru la grevă. N-am fost părtași cu capitaliștii la nimic : nici la profituri, nici la război, n-o să fim acum la sabotaj și dezorganizare. De-aia, la primul punct am propus : „Totul pentru front, totul pentru victorie." Sînteți de acord ?

Votară moțiunea în urale, începură *Internaționala*. Moga, cu mîinile lui mari, conducea corul — de-ajuns de afon, mai mult rostit, dar intonat pentru prima oară fără teamă. Pavel simțea că totul e nou în jurul lui ; îl urmărea pe Moga, care, probabil, în viața lui nu bătuse tactul pentru un cor ; știa *Internaționala*, dar n-o cîntase niciodată într-o sală mare, cu atîția oameni în jur, liber, mai ales liber.

Pe scenă năvăli, în clipa cînd terminară, cetățeanul rotofei care înainte scoase capul de după cortină ; era

congestionat la față, rotund, umflat, gata să zboare; anunță, cu mîinile la piept:

— Direcțiunea cinematografului Aida rulează pentru dumneavoastră, domnilor brutari, filmul american *Visul unei prințese,* cu Shirley Temple. O cunoașteți cu toții, nu? Plata la ieșire.

Pavel îl aștepta pe Moga la ieșire — mult timp, mai mult de o jumătate de oră; dorea să meargă cu el chiar în seara aceea la brutărie, să-și facă angajarea. Moga apăru, în sfîrșit, obosit.

Brutăria era undeva sus, pe bulevardul Pache; ajunseră tîrziu; dar funcționarul de la angajări nu plecase, mai mult, după mișcări și expresie părea că-i așteptase. Era un bătrînel îmbrăcat curat, cu ochelari vechi tremurîndu-i pe nas; „Cristescu" — se prezentă el cu cea mai mare atenție lui Pavel; nu-i puse nici un fel de întrebări peste strictul necesar. Moga era de față, în picioare, cu palmele rezemate de sticla de pe birou; lumina lămpii cădea pe degetele lui mari, pe brațe, pînă la cot. Cristescu, completînd fișele de angajare, trăgea din cînd în cînd cu coada ochiului către palmele lui Moga, care în final se ridicară de pe sticlă, lăsînd amprente uriașe. Pavel dori să-l însoțească pe Moga în brutărie, să-l vadă lucrînd. Afară, în curte, mirosea a plămadă proaspătă și se descărcau dintr-un camion saci cu făină; umbre frînte trecură pe lîngă ei.

— Aș căra saci toată noaptea, spuse Pavel.

— Ce-ți veni?

— N-am mai muncit de-o lună. Cristescu e de-al nostru?

— Aiurea! Îi e frică. Du-te și te culcă. Moga căută în buzunar cheia de acasă. De aci pînă la mine faci zece minute, pe Bulevard, pînă la Traian.

— Da' de ce la dumneata, nea Moga?

— Păi, ai în altă parte?

— N-am, de unde știi?

— Știu.

— De unde?

— Se vede pe tine... Vin și eu pe la șase.

La Traian, cînd să cotească spre Zece Mese, un om scund, abia trăgîndu-şi sufletul, îl întrebă rugător unde-i strada Stupinei. Crăciun cunoştea întreg Bucureştiul. Strada Stupinei era aproape, prima la dreapta cum traversezi Bulevardul ; îi explică lămurit, omul dădea din cap moţăind, la capătul puterilor ; Pavel îl conduse pînă la colţul străzii. Omul păşea orbeşte, nici nu-i răspunse la „noapte bună".

Pavel se culcă înfometat ; visă raza verde a semaforului căzînd pe cămaşa însîngerată a tatălui său. Terasamentul, pietrele luceau verde.

III

În 1944, în a doua jumătate a lunii septembrie, Tiberiu Roşca se întoarse în oraşul său natal de la poalele Carpaţilor, eliberat cu două săptămîni înainte de „pandurii" români; se întoarse slab, sfrijit, predispus tuturor îmbolnăvirilor, după cum apreciase imediat mama; capul i se făcuse mai mic, mai urît; dinţii albi, cei din faţă extrem de proeminenţi, maxilarele bine marcate, cu articulaţii de fier, nu făceau decît să-i contureze mai exact imaginea de craniu dur, gata să-l transformi — printr-o simplă cojire a feţei, căci pielea nu părea decît o coajă pe oasele atît de reliefate ale capului — într-o piesă de birou arhicunoscută: un craniu conţinînd o călimară cu cerneala respectivă.

În primele nopţi, acasă, mama încercase să-i ridice pătura pe umerii înguşti şi osoşi.

Tibi simţea în somn cum mama vrea să-l acopere, şi-i interzicea tandreţea cu un gest rău. Doamna Roşca, curbată mult de viaţă, rămînea pe un scaun lîngă el, în penumbra camerei, încălzită timpuriu cu cărbuni rămaşi, printr-o minune, în pivniţă; aştepta ca somnul să destindă cumva starea de vigilenţă a băiatului; cu instinct sigur, înţelegea că aşteaptă zadarnic: nu aveau dreptul în faţa lui să se plîngă. Nici nu voiau, la urma

urmei, să se plîngă, nici să întrebe, ci să mulţumească cuiva — providenţei, soartei, în orice caz nu lui Dumnezeu (domnul Roşca, vechi legător de cărţi, era „de formaţie raţionalistă", după o expresie proprie şi vanitoasă) — pentru acest miracol, al întoarcerii acasă din lagăr ; să mulţumească prin cele mai simple şi mai concise fraze, prin cele mai scurte gesturi : un „bună dimineaţa" întovărăşit de un zîmbet reciproc, asistarea — ca pe vremuri — la trecerea unei bucăţi nenorocite de carne prin pesmet pentru şniţel, cu acel „m" lung, al nerăbdării şi anticipării deliciului ; sau Tibi să ceară din cămăruţa băii prosopul, să deschidă uşa, mama să-l pună pe clanţă, el să întindă mîna, şi toată casa să se bucure.

Tibi părea că pîndeşte tocmai clipa naşterii acestor mîngîieri, şi printr-un gest rapid, totdeauna brutal, lovind exact unde trebuia, le spulbera. Nu-i trebuiau, nu-l interesau ; şi-l plictisea mai ales transformarea acestor gesturi ocrotitoare în imputări mai mult sau mai puţin clare. Imputarea desigur pentru ceea ce a fost, pentru tot ceea ce îl adusese în această stare jalnică ; pentru fuga lui în noaptea aceea de septembrie '42, după duba în care Marta Simion fusese închisă împreună cu tatăl ei, suspectat, pe bună dreptate, o ştiau toţi — de activitate comunistă.

Prietenii nu erau în oraş ; află, fără a fi şocat, de sinuciderea lui Poldi Polacek. Tata i-o povestise însă îngrozit :

— Anul trecut, dragul meu... anul trecut ! Căzuse la Conservator, dar mai avea atîtea posibilităţi ! Cînd te uitai la el... Domnul Polacek n-a venit la înmormîntare. Unii spuneau că s-a sinucis din dragoste, eu nu cred.

— N-a fost din dragoste, aruncă sec Tibi.

— Nu fi rău ! şopti domnul Roşca. Poate pentru tine, un foc de revolver nu mai înseamnă nimic...

Alţi cunoscuţi îl enervau prin aureola de martir, de erou, pe care voiau să i-o confere. Unul dintre ei îi propuse rapid să ia cuvîntul la o adunare antifascistă din oraş, în sala cinematografului Orfeu. Refuză categoric ; se duse totuşi din plictiseală, ocupă un loc în

ultimul rînd de bănci; sala era plină; multe femei cu copii care urlau, bătrîni invalizi, morfolind în gura ştirbă bucăţele de pîine; cîţiva tineri, tunşi ca şi el, dar care nu-l observară, din fericire. Stătea nemişcat, cu craniul său mic tras între umerii ascuţiţi, strîngînd bine în mîini poalele pardesiului larg, mult prea larg. Se făcu întuneric, ca la cinema; lumea bocăni în podelele şubrede, se auziră şi cîteva cîrji. Pe scenă, în bătaia unui reflector prost aprins dintr-un colţ, apăru un omuleţ rotofei, chel, îmbrăcat în negru, care imediat ce privi sala în penumbră, îşi împreună mîinile la piept, le desfăcu brusc şi, cu degetul arătător al mîinii drepte îndreptat spre un balcon invizibil, ţipă metalic, ridicîndu-se în vîrful picioarelor:

— Tu!

Coborî degetul arătător spre sală, spre fundul sălii, poate chiar spre el, şi cu glas gîtuit de emoţie urlă mai tare:

— Şi tu!

Şi deodată, arătînd spre primul rînd de bănci, în şoaptă:

— Şi tu!

Făcu o pauză, în tăcerea deplină a asistenţei, după care reveni la ţipătul iniţial, de tînguire spartă:

— Noi toţi am fost în lagăre şi am suferit. Şi scandă: Am su-fe-rit!

Sala se destinse, dar nimeni nu aplaudă. Tibi se ridică şi plecă. Acasă nu mîncă nimic, nu spuse nimic părinţilor, se trînti pe patul său, cu spatele la ei; cei doi — aşezaţi la masă — zîmbiră, precis zîmbiră; şi mult. Tibi simţea zîmbetul jucîndu-i pe ceafă, pe umeri, pe trupul său şubred, în timp ce mama curăţa firimiturile de pe masă cu mîna.

— De ce rîdeţi? îi întrebă brusc, întorcîndu-se. De ce rîdeţi?

Mama ridică din umeri, neajutorată, şi strînse în pumn firimiturile. Tata îi răspunse:

— Nu rîdem. Te-ai culcat îmbufnat... aşa te culcai cînd erai mic...

Tibi se întoarse din nou cu faţa la perete.

— Mai ţii minte cînd erai mic ? începu mama.

— Nu.

Voiau să spună altceva. Voiau să spună că aşteptau să-l vadă în ce măsură s-a maturizat, sau, cum spunea mama, „dacă s-a făcut mai deştept". În concluzie, dacă a înţeles ce prostie a făcut alergînd după Marta în dubă, în lagăr, iubind-o, punînd-o mai presus de ei. Înţelesese. Înţelesese exact ce doreau ei să înţeleagă. Dacă le-ar fi spus-o, ar fi fost fericiţi, şi de aceea nu le-o spunea. Dar înţelesese ; totul îi era clar şi obsedant ca şi chipul lui în oglindă. Suferinţa fusese inutilă ; Marta murise, fără ca el să fie măcar lîngă ea.

Fuseseră despărţiţi chiar la poliţie, o oră după arestare, cînd se constatase fără nici o dificultate că el nu avea nimic cu comuniştii ; de altfel, o spusese şi el foarte convingător, în scurta anchetă :

— Ce căutai la ora aceea în casa lui Mihail Simion ?

— Am condus-o de la gară pe domnişoara Simion, acasă.

— Ce căutai la gară cu ea ?

— Veneam de la Sinaia...

— Ce-aţi făcut la Sinaia ?

— O excursie înainte de începerea şcolii...

— Lasă poveştile ! Aţi transmis un mesaj !

— Ce mesaj, domnule comisar ? izbucni. Şi brusc : Iertaţi-mă... n-am transmis nici un mesaj, am locuit în vila Gina, la mansardă... (În clipa aceea, stînd la pîndă, observă în ochii comisarului scînteia unei înţelegeri, născută probabil din precizarea acestui amănunt.) Şi era vorba chiar de o poveste...

— Ce poveste ?

— Căutam firul Ariadnei !

— Ce fir ? (Simţi din nou în ochii celui din faţă că brutalitatea nu era chiar inexpugnabilă.)

— Nu cunoaşteţi mitologia, domnule comisar ? Ariadna... Tezeu... părăsirea pe insula Naxos... De la paisprezece ani...

— De cînd vă cunoaşteţi ?...

— De la cinci ani... stăm vizavi... (intuise rapid că doar o avalanșă de amănunte l-ar salva) avem aceeași vîrstă, am crescut împreună, am citit aceleași cărți... hotărîsem de la șapte ani să ne căsătorim... (Comisarul surîse, el căpătă curaj.) Părinții însă... știți, micile concurențe provinciale... tatăl ei era acordor de piane, al meu...

— Nu ți-a spus niciodată că tatăl ei ascunde un bolșevic? (Blîndețe chiar.)

— Nu, domnule comisar. Nu am făcut niciodată politică... detest politica... Ea studia toată ziua la pian... avea un mare talent; ne întîlneam rar. (Încercă o minciună minoră.) Cînd eram împreună, puneam la cale călătorii extraordinare... (Constată un dezinteres în privirea comisarului, și atunci reluă categoric :) Comuniștii nu mă interesează! De altfel, nu-l puteam suferi pe tatăl ei... și nici el...

— De ce?

— Nu pot spune... (Sprîncene ridicate, omenește. Pauză.) O să vi se pară nostim.

— Spune... Ești evreu?

— Nu, domnule comisar... de ce?

— Evreii au expresia asta : „O să vi se pară nostim".

— N-am știut.

— Sigur nu ești?

— Sigur...

— Știi că asta nu-i greu de aflat... rîse comisarul, și el îi răspunse :

— Știu... rîse și el.

Pentru a prelungi clipa de destindere binefăcătoare, spaima îl îndemnă să adauge :

— Sînt gata să...

— Hai, lasă, continuă... ce aveai cu tat-su?

— N-o să mă credeți... tatăl ei avea o proteză la mîna dreaptă, care... se termina cu patru degete în loc de cinci... Nu pot suferi deformațiile fizice... îl ocoleam, mi se făcea rău...

— Ha-ha! Luați-l! La 124!

Avu senzația că e salvat, că a salvat-o și pe Marta. În prag, se întoarse către comisar și, de lîngă civilul care-l însoțea, rosti :

— Aș vrea să mă lăsați lîngă ea !

— Prea bine, tinere ! spuse hotărît comisarul și făcu semn, cu un deget, celuilalt, să-l ia. Îl îmbarcară, în aceeași noapte de vară tîrzie, într-un „bou-vagon", bine sigilat, duhnind a turmă omenească nespălată ; se număraseră, în întunericul vagonului : 96. Toți din „categoria suspecților", după cum preciză, disperat, cineva dintr-un colț.

În trei nopți, opriră o singură dată, într-o gară românească. Imediat, vagoanele — și al lor — începură să urle :

— Apăăă ! Apăăă !

Deodată, aproape, în direcția locomotivei, trăsniră trei împușcături ; toți tăcură. Sub podeaua vagonului, afară, Tibi auzi scrîșnetul pietrelor mărunte de terasament, se aplecă la mica spărtură dintre două scînduri ale podelei, privi prin ea, făcînd din buze „pst !", și descoperi afară, într-o fulgerare, lumina unor ochi întorși brusc în sus, spre el.

— Ce s-a întîmplat ? murmură rapid Tibi.

— L-au omorît pe tata... șopti îngrozit cel de afară, și dispăru — un tînăr, pare-se.

Se mai auzi, o clipă, frecarea lui de pietre, pe sub vagoane.

La trei zile după arestare, fu debarcat la marginea unui sat din sudul Poloniei și aruncat într-o baracă mizeră a unui lagăr de muncă, înființat pentru suspecți. Barăcile — vreo două sute — erau repartizate pe „zone geografice" ; belgienii, de pildă, aveau patru barăci ; iugoslavii — opt ; romînii — cinci ; norvegienii dețineau și ei una... În fața acestui spectacol european, revăzu vechiul lor joc geografic, de la treisprezece ani, evocat în chip neașteptat la Siguranță : deschideau un vechi atlas al domnului Roșca, îl deschideau emoționați, la întîmplare, închideau ochii și puneau degetul arătător, deodată, pe mapamond. Uneori se aflau — cînd deschideau ochii — la mii de kilometri distanță : unul în Corsica, altul la San Francisco. Alteori căutau foarte conștienți, pe sub pleoapele închise, să pună degetele în același punct, și cînd descopereau reușita, entuziasmați, în sărutări caste, celebrau fie ora-

şele mari ale lumii, fie întinsele pustiuri ale Saharei, pe care arătătorul lor, pătat de cerneală, puncta cîte-o oază cunoscută doar caravanseraiurilor. Niciodată însă în geografia pubertăţii lor nu apăruse acest mizer sat polonez.

Dar în zilele următoare — cînd toţi din lagăr fură tunşi, însemnaţi la încheietura mîinii şi puşi la „muncă" — faza aceasta suav-imaginară fu depăşită ; începu obsesia sfredelitoare a lui „de ce am ajuns aici ? cum ?". Ajunsese aici *pentru că-i promisese* — îi promisese că o va urma peste tot, orice s-ar întîmpla — acolo în mansarda *Ginei,* în febrele primei lor nopţi întregi, din amurg pînă-n zori, la aproximativ o sută de ore de arestarea la care nici unul nu se gîndea...

...Acoperişul — chiar deasupra lor, ajungeau cu capul la tavan — duruia plăcut, parcă torcea un motan sus, pe tablă. Marta însă nu voise să se dezbrace ; el o rugase, fără urmă de vanitate, în întuneric, ea îi răspunsese că-i e frică.

— De ce ţi-e frică ? Nu sînt cu tine ? Nu sîntem împreună ? îi şoptise el, arzînd.

— Nu ştiu, mi-e frică.

— Dar aşa trebuie să fie ; şi mie mi-e frică !

Şi ca un mort care ar reuşi prin absurd să privească şi să se emoţioneze de ultima scenă dinaintea decesului — fixată, după cum spun unii, pe retină — Tibi îşi aduse aminte aici, în baracă, cum încercase să-i dezbrace, cu aceste cuvinte, puloverul de iarnă, închis la gît. Apoi, ploaia învăluise din nou mansarda, şi Marta îi mărturisise că ei îi e frică de război ; îşi scosese puloverul şi-l lăsase s-o sărute pe umeri, multă vreme. Atunci jurase el — în prima noapte împreună, arzînd — că va fi cu ea totdeauna, că orice s-ar întîmpla... oriunde... se va duce cu ea.

— Nu jura !... şi-i pusese degetele pe buze.

— Jur !

Şi dimineaţă, pentru prima oară în viaţă, se treziseră îmbrăţişaţi ; soarele cădea pe umerii ei de fetiţă, osoşi — partea cea mai puţin dezvoltată a trupului ei. La micul dejun — în sufragerie numai ei doi şi vechiul proprietar, care ţinea loc şi de chelner — mîncaseră cu

poftă, senini, doar cu ochii încercănați. Domnul Velcescu le adusese caşcaval la capac şi miere de albine; după care — stînd cu ei la masă — îi întrebă cum au dormit, dacă i-a supărat ploaia, şi se aruncă pe dată în evocarea exaltată a unui tinichigiu cîmpinean care în anul 1900 reparase acoperişul *Ginei*, asigurîndu-l că „lucrul" lui va ţine o sută de ani; de patruzeci şi doi de ani, el, Velcescu, întreba pe fiecare chiriaş de la mansardă dacă-i curge în cameră, şi nimeni nu se plîngea. De la tinichigiu trecu la invocarea domnului Caragiale, „marele nostru dramaturg", care în acel an de graţie 1900 asistase de pe terasa de vizavi a vilei *Albuleţ*, unde locuia şi domnul Gherea, la săvîrşirea lucrării seculare. „Mîna cîmpineanului" l-ar fi entuziasmat, după spusele domnului Velcescu. Creatorul *Năpastei* s-ar fi urcat pe acoperiş, prin podul *Ginei*, ca să încerce cu pasul şi degetele lui calitatea muncii tinichigiului şi i-ar fi strigat de acolo lui Gherea, aflat pe terasa lui Albuleţ: „Măă, Costică! Auzi, mă? Să ţină bronzul meu cît tabla ăstuia!"

— Or se ştie — adăugă doct profesorul de română, în timp ce ei surîdeau sincer mulţumiţi de povestea lui — se ştie că bronzul lui va dura pînă la sfîrşitul neamului românesc. (Transportat:) Toţi sîntem mai mult sau mai puţin Mitici, după cum ne-a văzut dumnealui! (La zîmbetul lor neîncrezător:) Ia scrieţi dumneavoastră teatru, sau proză, sau orice... sau nu scrieţi, spuneţi în limba română: „Te ador! Amor!"... Puteţi? Nu vă taie rîsul? Dumnealui a desfiinţat aceste cuvinte în limba noastră, girate de cine? De poezia lui Mihail Eminescu! În franceză: *Je t'aime* în sus, *Je t'aime*[1] în jos... la noi nu mai merge, pentru că le-a ars vitriolul dumnealui... Mare lucru! — şi plecă luînd farfuriile de pe masă.

Amîndoi rămaseră posaci, impresionaţi de declaraţiile profesorului; sus, în mansardă, încercaseră să se destindă, aruncînd de la fereastră avioane de hîrtie spre vila *Albuleţ* a lui Gherea; dar un joc de la zece ani făptuit la optsprezece nu mai are farmec.

[1] Te iubesc (lb. fr.)

— Să nu minți, Tibi ! îi spuse deodată, prinzîndu-i capul în palme, trăgîndu-l la ea și privindu-l în ochi.

— Nu mint, șopti el, înfruntîndu-i privirea. Ea îl eliberă din strînsoare. Nu mint, repetase el.

— Să știi că domnul Velcescu nu are dreptate. Caragiale n-a desființat dragostea ; putem face jurăminte în limba română, nu ?

— Absolut ! Lasă literatura ; hai, dormi... și el se întinse lîngă ea, punîndu-și bărbia pe părul ei.

Marta, brusc, reveni cu fața la el.

— Astea nu-s timpuri să minți...

— Niciodată nu-i timp pentru minţit, îi răspunsese el.

— E de-ajuns să te prind cu cea mai neînsemnată minciună, să nu mai cred în nimic din ce-mi spui !

El fusese o clipă intimidat și încercase s-o liniștească, mîngîind-o pe păr :

— Nu există minciuni neînsemnate...

Pe urmă s-au urcat într-un personal aglomerat și-au rămas pe coridor, la o fereastră, unul lipit de celălalt, presați de bagaje, cufere, păsări și oameni. Nu se puteau mișca ; ea nu i-a răspuns tot drumul, lăsîndu-se însă mîngîiată de el pe păr, pe umeri, pe pardesiu. El revenise la jurămîntul din noaptea precedentă. Coborînd din tren, a cuprins-o de umeri și-au păşit astfel prin oraș, de la gară pînă în strada lor, simțindu-i tremurul umerilor chiar în timp ce mergeau.

Își aducea bine aminte.

Acasă nu le-a deschis domnul Simion, ci un tip necunoscut :

— Cine ești dumneata ? a întrebat-o sever pe Marta.

Imediat după răspunsul ei, a luat-o de lîngă el și a împins-o în sufragerie.

— Sînt logodnicul ei... sărise el, cu totul stîngaci, și intrase după ea, în cameră.

Acolo, domnul Simion ședea pe un scaun, ținînd mîna dreaptă pe masă, capul plecat, căutînd cu coada ochiului în dreapta și-n stînga ; un alt tip, într-un pardesiu deschis, cu un cap frumos, de tînăr pan polonez de pe vremea lui Kosciuzko, veghea lipit de scaunul domnului Simion. Marta se aruncă melodramatic la picioarele tatălui ei — tînărul o ridică brutal. Din camera cealaltă

s-a auzit un geam spart, paşi dezordonaţi pe parchet, sticlărie aruncată pe jos şi strigătul unui bărbat furios :

— Unde-i ? Zi, unde-i ?

Marta mîngîia proteza tatălui ei privindu-l împietrită.

El, Tibi, nu mai exista — şi aceasta îi ridicase sîngele în obraz, gata să se repeadă s-o despartă şi el de tată-său, s-o ducă de aici. Nici vorbă, făcuse exact invers (mînat de ce şi de cine ?). Se lăsase dus de cei trei tipi — împreună cu Marta şi domnul Simion — prin grădina întunecată, în care odinioară, la lumina soarelui, învăţaseră menuetul şi sarabanda ; izbutise, în mers, să-i prindă degetele mîinii ei drepte, simţind însă că mîna cealaltă nu se desparte de braţul tatălui. Ultimele cuvinte înainte de a urca în dubă fuseseră :

— Vezi că vin cu tine ? Vezi că nu te-am minţit ? Vezi că sînt cu tine ?...

Păstrase multe ore — şi în „anchetă", şi în tren — căldura degetelor ei în locul oricărui răspuns ; dar în lagăr, „muncind", această căldură dispăru, sau dacă nu dispăru, se transformă într-un simplu element din suita de imagini de pe „tărîmul celălalt", incoerentă, abruptă, ca într-un şir de fraze cu timpul verbelor mereu schimbat, piese justificative în autointerogatoriul „de ce am ajuns aici ?". Şi cum să nu dispară această căldură, cît de rezistent ar fi trebuit să fie simţul său tactil ca s-o păstreze, cînd „munca" lor de suspecţi consta în următoarele :

— trezire, dimineaţa la 5 ;

— încolonare pentru apel, în curte ;

— numărătoarea ;

— mîncare în picioare (apă caldă cu pîine rece) ;

— plecare la muncă, în cea mai deplină tăcere ;

— intrarea în ţarcuri (mari perimetre, îngrădite, pe cîmpurile pustii din preajma satului) ;

— aruncarea în colţul drept al ţarcului a unor grămezi enorme de paie ;

— „munca", în cea mai deplină tăcere, în şir indian (fiecare suspect lua din grămadă un pai, dar numai cîte-un pai, şi cu el în mînă se îndreptau, unul în spatele altuia, pe diagonala ţarcului, să-l depună în colţul opus) ;

— încetarea „muncii" (doar în clipa cînd grămada inițială, din dreapta, pai cu pai, pînă la ultimul pai, era mutată în stînga).

Autointerogatoriul lui se desfășurase paralel cu acest ridicol șir indian, simultan cu grija încordată de a alege un singur pai, de a rezista ispitei să nu iei două — care se pedepsea aspru. Dar rememorările acestea nu-l ajutaseră să capete — prin jocul dintre mai mult ca perfectul, perfectul simplu și compus — un adevăr la prezent. Concluziile nu se legau. Parcă se prostea; paiele îl prosteau, fără îndoială. Ultima concluzie — ajunsese aici pentru că îi *promisese* — nu rezistă mai mult de o zi și-i scăpă printre degete; o lăsă să se îndepărteze. O altă concluzie, venită din afara țarcului, cîștigă în el teren, după o lună, două de „muncă". Înnebuniți de aceste paie, cei mai mulți din baracă începură să se ridice împotriva situației lor de suspecți: adică, ce aveau ei comun cu bolșevicii, cu dușmanii, cu comuniștii? Erau suspectați degeaba. Ce, erau muncitori, „ciocănari", plugari, șomeri? Mai toți avuseseră meseriile: mici negustori (vreo zece, doi precizînd: „pompe funebre"), chelneri (în restaurantul unde servea, unul dintre ei găsise la closet, împușcat, un locotenent german), bucmeckeri la curse (trei parlamentînd împotriva bănuielii că ar fi ajutat unui driver să fure o duzină de cai ai armatei marelui Führer), ziariști mărunței (unul înjurînd tot timpul pe tipograful care-i lăsase o fantastică greșeală de tipar într-un articol ce înfuriase, zice-se, chiar pe domnul Killinger).

Un singur om din baracă nu-și declară meseria — un individ înalt, bărbos, cu care nimeni nu putea schimba vreo vorbă; murmura toată ziua, în timpul „muncii" și după aceea, pînă adormea, maximele și expresiile cuprinse în partea roșie a *Larousse*-ului, din cîte înțelese Tibi, fascinat și el, pe la cincisprezece ani, de acel compendiu al înțelepciunii. (De aceea și fusese socotit suspect: un agent al Siguranței îl auzise mormăind pe stradă acele cuvinte necunoscute, și la somația acestuia, tipul îi declară că recită din *la partie rouge* — îi și traduse: partea roșie — *du Larousse... Rouge* —

roşu, *rousse* fură suficiente...) Printre firele bărbii încîlcite, care atentau la acoperirea nasului, murmura :

— *Ab absurdo... ad augusta per angosta... alea jacta est* [1]...

Unul dintre bucmeckeri vru să-l lovească, dar Tibi îl opri.

— Lasă-l !

— Nu-l las... Pe unul care mi-a descîntat o cursă la galop l-am omorît ! Întrebaţi-l pe domnul Da Ponti, antrenorul regelui...

În această psihoză, îi deveni limpede că prezenţa lui aici e datorită domnului Simion şi numai domnului Simion, care ascunsese în cea mai deplină taină (fără să spună nimic nici Martei — altfel, ea, măcar în timpul nopţii de la *Gina,* i-ar fi destăinuit...) un bolşevic. Antipatia împotriva tatălui ei, multă vreme justificată şubred prin proteza aceea hidoasă, se clarifică pentru totdeauna într-o ură bine fundamentată.

„Munca" se desfăşură mai departe săptămîni şi săptămîni, pai cu pai, prin soare şi ploi ; nu-şi mai puse întrebări, nu mai avu amintiri puternice, inteligenţa nu se mai zbătu în argumente şi contraargumente ; nu-l mai interesă de ce a ajuns aici. Acceptă realitatea paielor fără revoltă, fără teoretizări, înţelese — fără chinuri — că face bine acceptînd-o. Căci nu mai suferea, nu se mai plîngea nimănui, nici lui însuşi, totu-i era indiferent ; nu mai cunoştea tentaţia speranţei, indignării, opoziţiei. Nu se îmbolnăvi niciodată. Într-o noapte visă că intră într-o catedrală, galbenă, complet galbenă, întreaga arhitectură construită din paie uriaşe — pilonii, arcadele, vitraliile, toate din paie — iar la orgă, la clapele de paie, cînta domnul Simion, care avea drept proteză la mîna dreaptă un pai foarte gros. El sărută această proteză. În altă noapte asistă treaz, fără să intervină, fără să dorească să intervină, la strangularea bărbosului cu *Larousse*-ul de către bucmecker şi alţi trei suspecţi, convinşi că ticălosul îi blestemase, şi de aceea, de aici nu vor mai scăpa.

[1] La absurd... La rezultate supreme, pe cărări înguste... zarurile sînt aruncate... (lb. fr.)

De ce să intervină ? Absurd ! Nu exista dușman mai periculos, pentru el, decît absurdul. Tot ce nu ținea de realitatea paielor și a sîrmei ghimpate îi apăru doi ani de zile — din ce în ce mai net — absurd...

Acum, liber, nu dorea decît liniște, curățenie, confort, — undeva, departe de orașul acesta prăpădit de război, care însă își revenea prea repede, prea zgomotos, cu adunări antifasciste, cu ziare noi, cu filme sovietice, cu zidari, cu tata așteptînd clienții să lege iar *Istoriile imperiilor*, Napoleon, *Biblii*, Anatole France. Dorea să se îngrașe, să se înalțe, să-i dispară umerii aceștia caraghioși, să-i crească părul pe scăfîrlia țuguiată ; și-i era dor de Marta. Mîngîierile ei ar fi fost singurele acceptabile, alături de ea admitea deplîngerea suferinței inutile ; ea ar fi fost singura care merita amintiri, explicații, și o singură explicație cu ea ar fi lămurit totul, totul, totul ; l-ar fi înțeles, l-ar fi iubit, l-ar fi acoperit noaptea, cînd se dezvelea, cînd simțea frigul în umerii păcătoși... Nimeni nu-i spusese că Marta a murit, dar o simțea, o știa ; era normal să fi murit — undeva, într-un lagăr necunoscut. Singură, frumoasă, cu palmele calde și mari strîngînd bucăți de noroi ; era normal. Moartea ei intra în înțelegerile cu care se întorsese din lagăr. Nu avea dreptul la nimic frumos, plin, armonios, acesta era mersul vieții sale și nu avea decît să se conformeze.

Dimineață, îl trezi poștașul ; nu se sculă ; cu ochii închiși auzi părinții bucurîndu-se că a sosit o scrisoare de la București, de la Zephy Rîureanu, sora mamei ; nu-l interesa ; apoi, tata se duse „în față", în prăvălie, în așteptarea primului client. Tibi se spălă, se rase — cea mai neînsemnată creștere a bărbii sale negre, aspre, țepoase îi dădea o înfățișare îngrozitoare. Mama încălzi apa și-i spuse că ceaiul e gata, se așeză la masă ; clopoțelul prăvăliei sună neașteptat, aerul rece de toamnă intră pe sub ușă, pînă în cameră ; amîndoi deveniră atenți, ridicînd ochii, dar numai după o clipă, după prima frază a tatălui său, el începu să soarbă apa încălzită. Mama îl privea și era, în continuare, atentă la ce se discuta dincolo.

— Bună dimineața, domnule doctor ! O, vă anunț că sînteți primul meu client și sînt fericit din adîncul inimii. Cînd v-ați întors ?

Mama îi întinse scrisoarea șoptindu-i : „e de la Zephy" — cu un exagerat respect, pentru a nu întrerupe convorbirea tatălui cu primul său client ; repetă totuși :

— E de la Zephy, citește, e foarte mulțumită.

Tibi începu să citească ; o scrisoare scurtă, cu caligrafie mare, grăbită, de tutungioaică. Le scria că e bine, a deschis atelierul de cosmetică, clientelă este din plin și mai ales o să fie ; lucrurile se liniștesc și toată lumea vrea să arate bine. Lazăr e sănătos, caută ceva, speră, „nu-l cunoașteți pe Lazăr ?". În sfîrșit, îl sărută pe Tibi și oricînd vrea să vină la București, să vină : „casa ei e și a lui".

Tibi închise scrisoarea ; se hotărî să plece la București. Da, chiar azi. Tata intră în cameră fericit, cu *pince-nez*-ul tremurîndu-i de fericire, și un teanc de cărți sub brațul uscățiv ; le trînti pe masă, umplînd camera de praf.

— France, Anatole France ; începem să lucrăm !

Se învîrtea prin cameră, comentînd în neștire :

— Nici nu puteam începe cu altceva decît cu France. Cum le-a păstrat atîta timp, poți să-mi spui ?... și privi spre Tibi. (Către mama :) Domnul doctor Marcu. A venit acum trei zile din București. (Și iar începu să se învîrtească.) Sigur, cînd ai în casă France, nelegat... printre primele necesități după război... Uite cum a rezistat, nu ?

Ridică prima carte.

— *Le livre de mon ami !* O, *Le livre de mon ami !* Și *Thaïs* și *Jocaste... Vie littéraire quatre.* Cunoști *Vie littéraire quatre* [1], Tibi ? Nu ? Să citești... și îi puse în față volumul, lîngă paharul de ceai.

Tibi se ridică, fără să arunce o privire asupra volumului. Chiar azi va pleca la București, da, la tanti Zephy. „Voi învăța cosmetica", se gîndi dintr-o dată, punîndu-și haina și apărîndu-și brusc în față, din

[1] *Cartea prietenului meu..., Thaïs..., Joçaste..., Viața literară*, volumul patru... (lb. fr.)

oglindă, urît, slab ca de obicei; plecă fără să spună vreo vorbă.

În piață, chiar în fața bisericii catolice, staționau cinci camioane militare românești. Șoferul primului camion stătea pe scară și mînca struguri; îi mînca vesel, ridicînd ciorchinele puțin deasupra gurii; cu un gest nostim, se arunca din toată ființa parcă — solidă, musculoasă — să prindă cîteva boabe; se juca astfel, singur, prăfuit, în hainele uzate de ostaș; din biserică se auzea limpede, pînă afară, plutind deasupra camioanelor, orga.

— Mergeți poate la București? întrebă liniștit Tibi.

Șoferul rămase cu ciorchinele în mînă, măsură individul din fața sa din cap pînă-n picioare, revenind apoi la chipul vinețiu, proaspăt ras.

— La București, aprobă în sfîrșit, hăpăind alte cîteva boabe.

— Și n-ați vrea poate...?

— Ce să vreau? și continua să-l privească, printre boabele de struguri, cum își caută cuvintele.

— Știți... am venit din lagăr, am suferit... nu am nimic... în sfîrșit, poate ați mai auzit povestea asta...

— Vrei să te duc la București, asta vrei, nu?

Șoferul își șterse degetele pe pantalonii unsuroși. Lui Tibi îi păru un om sigur; i s-ar fi încredințat într-un drum pînă la București.

— Ai fost în lagăr... socoti, privindu-l drept în ochii mici, negri, căutînd acolo, cu naivitate, adevărul.

— Am fost — Tibi, ferindu-și privirea, ridică repede mîneca pardesiului, a hainei, și vru să desfacă nasturele de la manșeta cămășii, să-i arate numărul.

Șoferul îl opri, strîngînd pleoapele, supărat.

— N-am nevoie, te cred... nu ți-am cerut — și rămase încurcat, gînditor, cu palma uleioasă pe cămașa lui Tibi. Uite ce e... și se gîndi mai departe, în timp ce Tibi încercă să-și tragă mîna și cămașa din strînsoarea murdară a celuilalt. Uite ce e, noi plecăm pe seară, pe la șase. Dacă ești aici, bine...

Tibi dădea din cap, satisfăcut, rînjind cu toți dinții lui albi, proeminenți, de craniu.

— Da' să știi c-ai să dormi în camion, afară; o să-ți fie frig al dracu'.

— Nu-i nimic, nu-i nimic. Şi cînd ajungem?

— E, mîine noapte sîntem la Bucureşti.

Tibi plecă încîntat; hotărî să nu mai treacă pe acasă, avea pardesiul pe el, era de-ajuns. Acasă ar fi început sfaturile, lacrimile, imputările, aceleaşi şi aceleaşi tîmpenii de care fugea. La urma urmei, le va scrie de la Zephy, şi totul se va linişti; vor fi mulţumiţi că învaţă cosmetica, ce mai vor? Se învîrti prin piaţă, fără să-l intereseze vreun amănunt, vreo mişcare. I se părea că tot timpul îl urmăreşte orga bisericii catolice; îi trecu prin minte să-şi petreacă orele acolo, pînă la şase, cînd vor pleca. Observă că şoferul nu mai e pe scară; încercă să afle dacă nu-i în cabina camionului; uşa era întredeschisă, şi din cabină apărea un picior încălţat cu un bocanc; omul se întinsese, probabil. Tibi se furişă în biserică; orga continua să cînte, şi dacă şi-ar fi dorit el însuşi ceva mai liniştitor şi mai necesar nervilor, n-ar fi găsit decît muzica aceasta. Trecu pragul, ghicind în umbra rece cîţiva credincioşi. Ascultă foarte mult timp orga — Bach, Bach, Bach — cu ochii închişi.

Tîrziu, ridicînd capul, văzu în vitralii lumina apusului; orga nu mai cînta. Cînd încetase, nu ştia, deşi nu adormise; de afară se auzea huruitul camioanelor militare.

Se urcă pe scara primului camion, şi şoferul cunoscut îi făcu un semn energic, să se urce pe platformă. Stîngaci, Tibi se ghemui într-un colţ, strîngînd pardesiul larg în jurul său; nu mai vedea nimic din stradă, şi nici nu dorea. Era un locşor admirabil; doar la dreapta, la o lungime de braţ, peretele cabinei avea o ferăstruică, prin care se vedea spatele şoferului, lat, puternic, şi mîinile mari, sănătoase, conducînd volanul. O vreme, pînă se lăsă noaptea, le văzu. După aceea i se făcu somn; şi foame; îşi spuse înainte de a adormi că, aşa cum mergeau spre Bucureşti, camionul acesta era ultimul din şirul de cinci; mai făcu o dată socoteala, o confruntă cu zgomotele din jur, căpătă siguranţă şi adormi. Se mai trezi de cîteva ori, fără să-l intereseze cît e ceasul; o dată cerul fu foarte alburiu; altă dată îi fu foarte frig, poate pentru că treceau pe o şosea de munte; găsi însă un fel de pătură, ruptă,

cu miros de cal, aruncată probabil peste el de șofer ; după nu știu cît timp, i se păru că plouă, dar nu erau decît aburii unei locomotive ; atunci își spuse că n-ar fi rău să se ridice în picioare, c-o să înlemnească așa ; se răzgîndi — cine știe ce peisaj îi va apărea în fața ochilor, tancuri, tranșee, morți în tranșee — și adormi din nou. Deschise ochii de-a binelea, aruncă speriat pătura de pe el, trezit de împușcături ; era noapte și-și spuse pe dată că au ajuns la o barieră a Bucureștiului ; se ridică numai în genunchi, privi pe ferăstruică, șoferul voinic nu mai era în cabină. Se trăgea de la dreapta și de la stînga, și Tibi repetă în gînd : „Sînt la București !"

Se tîrî pe platforma camionului, ajunse la tăblia dinapoi, o încălecă și sări jos, orbește. Căzu pe un om și se cutremură. Un cauciuc plesni în clipa aceea, găurit de gloanțe, aerul din camera spartă fîșîi în urechea lui ; degetele dreptei atinseră pielea tare, viguroasă — a feței probabil, pentru că îl furnică și fiorul unor fire de păr din barba tînără. Era șoferul, după cum era sigur că Bucureștii sînt aproape, la doi pași. Continua să se tragă ; mai des dinspre dreapta, de pe un cîmp întins ; des, dar din ce în ce mai departe ; rar, de aci, de aproape, de lîngă camioanele conturate în întuneric. Cineva, la doi pași, strigă :

— Cristea ! Mă Cristea, ce ai ?

Mîna sa întîlni pe jos un obiect mic, de piele, un portvizit parcă ; îl luă.

— A murit Cristea ! răcni aceeași voce.

Tibi se furișă pe lîngă camion, tremurînd, strîngînd pardesiul în jurul său ; sări un șanț, se împiedică în pardesiu, se ridică și începu să fugă îngrozit, spre stînga, spre cîteva puncte luminoase, nesigure, pe care le numea însă în gînd, gîfîind, încăpățînat, înnebunit de împușcături : „București, București !".

Alergă în neștire pe o șosea, trecu pe sub un pod înălțat deasupra șoselei, se gîndi că podul e șubred din cauza bombardamentelor și poate veni, pe nesimțite, o locomotivă, și se rupe podul... Împușcăturile nu se mai auzeau de mult, dar Tibi continua să alerge, cu o putere necunoscută lui — era cel mai slab la sport, în liceu —

cu o putere biciuită de frică ; deodată, galopară aproape cîţiva cai, în întuneric ; un om fugea după ei, caii se îndepărtară, în direcţia opusă lui, pe şosea, spre pod ; omul înjura cu glas tare, înfiorînd pînă şi copacii informi, scheletici în toamnă ; trecu pe lîngă un monument imens — Arcul de Triumf, după cum îşi aduse aminte din vizita făcută cu cinci ani în urmă, în '39, la tanti Zephy ; avea atunci şaisprezece ani, Marta rămăsese acasă.

Oraşul era pustiu. Încetini fuga. Rătăci pe străzi largi, mărginite de arbori subţiri, negri. Un trecător îi spuse că nu ştie unde e Stupinei 21, altul nu-i răspunse ; altul îl informă că tramvaiele se retrag la 19,30 ; cineva îl conduse într-acolo ; îi mulţumi, dar, lăsat singur, iar se rătăci. În sfîrşit, se apropie de un om care mirosea extraordinar a pîine. Omul acela — tînăr, înalt, voinic — îi spuse foarte simplu că strada Stupinei e aproape, prima la dreapta, cum traversezi Bulevardul ; şi îl conduse pînă în colţul străzii Stupinei ; pe urmă îi spuse noapte bună, ceea ce lui Tibi i se păru de bun augur.

IV

Lazăr Tănăsescu nu omorîse pe nimeni, nu jefuise, nu furase nici un capăt de aţă. El era machior. El aşteptase în stradă... În zilele premergătoare retragerii din Z. — „vremelnică", conform asigurărilor generale, de la Stopel, directorul teatrului Niebelungenlied, pînă la Minelbaum, colonelul comandant al garnizoanei, cu care chefuia după fiecare spectacol — în acele zile grele, el grimase cîţiva ofiţeri germani pentru noaptea de *aufwiedersehen* [1]; îi grimase excepţional, la el acasă, pe Kempen în viking, pe Staubman în uliu, pe Lehnert — liricul Lehnert — în Tristan, toţi înfăşuraţi în togi luate din garderoba teatrului; fusese ceva colosal, efectul, în casele în care intraseră, copleşitor — singur el nu se machiase, nu se înfăşurase în togă, pentru că el nu intra în casele oamenilor, ci îi aştepta pe „amici" în stradă. Se întorsese în Bucureşti, la Zephy, cu şase costume de epocă din excelenta garderobă a teatrului Niebelungilor; adusese, printre altele, un costum Hamlet, de cel mai bun gust, foarte original, cu doi ulii cusuţi în aur pe pieptar, care, în viziunea regizorală, justificau aspiraţia permanentă a prinţului spre abisuri şi înălţimi, forţă şi, desigur, crimă; adusese un alt costum,

[1] La revedere. (lb. germană)

alb, din mătase, de o finețe unică, croit pentru rolul lui Napoleon, într-o piesă închinată împăratului, și — după cum se șoptea — nu numai lui (scrisă de un tînăr dramaturg german, fiul generalului W., tată și fiu decorați cu Crucea de Fier), avînd rostul să aducă o nouă lumină în privința campaniei din 1812 ; o lumină olimpică, de sublim, departe de adevărul sterp, departe de istoria rece, la urma urmei mincinoasă ; repetițiile începuseră, actorul pentru Napoleon fusese găsit. Lazăr Tănăsescu, inspirat, propusese o mască considerată de toți o capodoperă a machiajului, dar spectacolul devenise inactual, repetițiile întrerupte de canonadele din nord-est, în sfîrșit, teatrul își suspendă activitatea. Lazăr — care asistase clipă de clipă la repetiții și știa pe dinafară pasaje întregi din rolul lui Napoleon — luă, îndreptățit, vestonul și pantalonii albi, splendizi, ai lui Bonaparte. Actorul titular se spînzurase în acele zile, din dragoste.

Zephy îl primi bucuroasă, fără complicații sentimentale sau imputări deplasate ; așa fuseseră vremurile. Erau totuși cincisprezece ani de cînd se cunoșteau, înțelegîndu-se perfect în orice domeniu ; cincisprezece ani sînt cincisprezece ani, nu-s o joacă, și chiar un asemenea război, cu toate ciudățeniile și șovinismul lui, nu-i șterge cu buretele. De la Z., Lazăr o ajutase neîncetat, fără ca cineva să știe (în fond nici nu erau căsătoriți oficial), cu bani, cu mîncare, chiar cu ceva îmbrăcăminte de lux. La drept vorbind, nici Zephy nu o ducea rău la București ; fusese întotdeauna o ființă care știa, cum zice franțuzul, să se *debruieze ;* o scosese la capăt cu cosmetica ei, vechea clientelă nu se pierduse...

Desigur, o vreme trebuia să stea în casă, și într-adevăr, de la sfîrșitul lunii august, nimic nu-l mai îmboldi să iasă afară din căsuța cochetă, singură în curte, de pe Stupinei. Nici măcar pentru o țigară ; Zephy se agita din ce în ce mai mult, ajunsese chiar, întorcîndu-se de la filmul american *Serenada din Valea Soarelui,* să pună la intrarea de pe stradă vechea ei firmă : „Cosmetică *La belle.* Zephy Rîureanu, specializată la Paris". Pe toată strada nu mai era decît o singură firmă, lăsată acolo din '41 : „Predau lecții de acordeon, reușită

garantată în 48 de ore", în loc de „48 de lecții", niciodată corectată. Lazăr nu se opuse ca Zephy să-și pună firma la poartă, sub semnul entuziasmului provocat de filmul american; în zilele acelea, Tănăsescu gîndi și vorbi mai mult ca niciodată atît cu clientela cît și cu Zephy. Putea vorbi despre orișicine, despre orișice, dar cu deosebire chestiuni de artă, căci se considera artist, mare artist, dintre acei sacrificați ai artei, adică mai precis dintre „creatorii climatului de artă". Machiajul i se părea superior artei actorului, pentru că aci se lucra cu imponderabile, nu cu texte, cu interpretări sau indicații; artistul nu putea trăi fără climatul de artă, care pe scenă era creat de el, de machior în primul rînd, și după aceea de ceilalți. Ar fi putut urma actoria, ar fi devenit artist, ar fi fost un rahat — și aci își cerea scuze pentru expresie, indiferent de mediile în care-și dezvolta ideile — da, un rahat sau... un colos. Dar ce-i, în general, un artist și ce-i un „creator de climat"? Ultimul e un anonim, de acord, dar anonimatul și arta sînt una, etc., etc.

În ultima săptămînă a lui septembrie, toate teoriile acestea nu-l mai mulțumiră de loc, de loc; nu era vorba de izolarea lui de lume. „Dă-o dracului de lume!" — ca să vorbim pe românește și să revenim pe pămîntul căruia-i facem umbră. Îi era frică, îi era foarte frică, oricît se îndreptau lucrurile, și se îndreptau încet, încet de tot, încît nici nu știai dacă se îndreaptă; comuniștii, orice-ar fi spus doamnele din clientelă, erau o forță reală, și chiar dacă nu le dăduse importanța necesară, se vorbea din ce în ce mai clar de criminalii de război, de judecarea lor pînă la unul, așa cum cerea în fiecare zi gazeta lor. Îl obseda zi de zi că vor veni azi-mîine la el, în Stupinei, vor veni și-l vor lua prin surprindere, noaptea. Ce va face atunci?... El era machior. El așteptase în stradă... Copilării! Altceva... Ajunsese la concluzia că nu se poate apăra decît dacă vor suna. Dacă nu vor suna, se va încredința Domnului. Dacă vor suna, atunci va fi dement. Nu exista altă apărare. Va alerga și își va pune toga lui Iuliu Cezar, sau — dacă va avea timp — chiar costumul lui Napoleon sau pieptarul lui Hamlet. Toga era cea mai la îndemînă; o

punea mereu lîngă halatul de baie, şi lui Zephy îi spunea că e o superstiţie, căci ea nu ştia nimic de nebunia care se învîrtea în mintea lui şi nici nu trebuia să ştie. Îşi va pune toga şi se va apropia de uşă, declamînd, urlînd, rîzînd. Aşa va scăpa, numai aşa va scăpa ; planul, singurul plan valabil, acesta era.

În seara aceea, Lazăr rămăsese singur în casă. Zephy era la Ateneu, unde avea loc primul concert simfonic dirijat de un comunist sau de un deţinut în nu ştiu care lagăr — doamna colonel Cămărăşescu se încurcase şi ea la telefon, cînd o invitase ; în fond nu conta cine dirija, arta n-are tangenţă cu politica nici cît negru sub unghie, totul era că se deschidea stagiunea, şi Zephy nu putea lipsi de la un asemenea eveniment ; el, desigur, nu avea ce căuta acolo, şi nici Zephy nu insistă ; observînd-o cum se pregăteşte de plecare, în faţa oglinzii, folosind rimelul, pudra, peţsetele, parfumul, pulverizatoarele, Lazăr se enervă cumplit ; nu-i putea spune ce frică îi era să rămînă singur în toată casa, mai ales acum, cînd se lăsa noaptea, iar ea, gătindu-se pentru concert, părea departe de durerea lui, de frămîntarea lui. Această indiferenţă a lui Zephy i se păru monstruoasă, dilatîndu-i teama din suflet. Ce putea să facă ? Să ia tubul de ruj şi să tragă două linii groteşti pe obrajii ei înfloritori ? S-o facă astfel să plîngă, rimelul de sub ochi să se topească şi să curgă o dată cu lacrimile, Zephy să ţipe, să urle şi astfel să renunţe la concert ?

Imediat după ce Zephy plecă, lăsînd pe obrazul lui şi în casă parfumul ei ameţitor, Lazăr montă un ac nou la patefonul adus de la Z. ; puse uvertura la *Maeştrii cîntăreţi din Nürenberg* şi se trînti în fotoliul de lîngă patefon. Continua să-i fie frică ; întrerupse uvertura, se ridică în picioare, se uită în jur şi păşi în dormitor ; după uşă era halatul de baie, alb-albastru, şi toga roşie din tragedia consacrată lui Iuliu Cezar ; o luă şi trecu din nou în hol, unde era patefonul ; învîrti manivela, şterse acul de scame şi-l puse, la întîmplare, tot pe placa uverturii la *Maeştrii cîntăreţi*. Bubuiră pe neaşteptate alămurile, şi strînse toga pe genunchi ; nu se putea concentra, şi afară se întunecase bine ; se părea că cineva se apropie de casă, că umblă în sus şi-n jos,

pe Stupinei, că ciocăneşte cu degete lungi, ca de schelet, în firma de afară : *„La belle"*.

Deodată, soneria sună lung, pe un pianissimo al divinului.

— Cine-i ? strigă, sărind, Lazăr Tănăsescu. Cine-i ? repetă, punîndu-şi toga ; tremura. A, cine-i ? — şi deschise uşa vestibulului.

— Tibi... auzi afară un glas necunoscut.

— Care Tibi ? Ce Tibi ? (Nu exista nici un Tibi, era o cursă.) Din casă răsunau acordurile de piatră ale finalului. Cine-i ? — şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, coborî scările, inventînd cu greu un monolog, cu primele elemente care-i răsăriseră în minte în tensiunea clipei : Dacă statul german va pieri... şi va pieri, da, va pieri, atunci eu, Iuliu Cezar, eu, Claudius, zeu... zeu al Romei... şi se uită atent prin ochiuleţul de sticlă al uşii.

Emoţia îl împiedica să vadă ceva deslușit afară.

— Eu sînt, nene Lazăr, eu... Tiberiu Roşca... tanti Zephy...

— A, Tibi... şi-şi aduse aminte că Zephy avea în provincie un văr, Tibi...

Deschise brusc uşa, cu toga pe umeri.

— Tibi, sigur, Tibi, cum n-am ştiut, domnule ? Vărul lui Zephy...

Întinse mîinile şi-l strînse la piept, acoperindu-l cu toga pe faţă. Omul mirosea urît.

— Nepotul... nepotul lui Zephy... murmură Tibi la pieptul lui, auzind fantastice bătăi de inimă. Nu m-aţi recunoscut, v-am speriat ?

— Hai, hai înăuntru... Ce-o să se bucure Zephy ! Nu-i acasă, trebuie să vie... şi Lazăr îl trase în vestibul, hotărît să nu dea explicaţii.

Sus, în hol, placa se învîrtea în gol.

— Mi-a spus că te-a chemat, continuă volubil, mai liniştit, punîndu-şi în cuier, provizoriu, toga.

Tibi o privi politicos.

— Dezbracă-te şi dumneata aci, lasă-ţi pardesiul, hai, hai în casă...

Tibi se simţi minunat după lunga-i tăvăleală pe cîmpuri, fugind spre luminiţele care însemnau Bucureştiul ;

urcă alături de Lazăr cele cîteva scări ale vestibulului; intrară în hol, Lazăr deschise lumina, se repezi să ridice acul de pe placă și se întoarse; zîmbi spre Tibi, pironit în ușă, cu pantalonii infecți și două pete de noroi pe obraji; îi remarcă imediat capul de mort, ca întotdeauna „cînd avea în față o operă deosebită a celuilalt mare machior al lumii: natura" — altă formulă din repertoriul său estetic. (Derivație din butada lui Wilde „Natura imită arta". Lazăr ținea la Wilde.) Era evident că omul fusese undeva... Într-un lagăr? Poate venea chiar din lagăr, murdar, obosit, hămesit. Îi văzu degetele lungi, uscate. Da, omul venea din lagăr. Lazăr Tănăsescu se sperie. „Ce-o să facă cu el?"

— Hai să-ți arăt casa! aruncă la nimereală, încercînd să păstreze volubilitatea. Zephy e la concert, la Ateneu... și deschise la dreapta una din cele două uși. Casa e drăguță, tare drăguță; ce vrei dumneata să te faci? Aci e atelierul lui Zephy. Cosmetică, adică știi, ce să-ți mai spun?... Cosmetică, *„La belle"*... și rîse. Știi ce înseamnă *la belle* — frumoasa... și rîse din nou. Nu intrăm, că se supără...

Tibi nu reținu nimic din cele patru sau cinci odăi prezentate de Lazăr; ar fi vrut să știe care va fi a lui, dar nu putea deschide atît de repede o asemenea discuție; altfel, nebunul ăsta îl plictisea și îi era foame, somn și dor de o baie; mergea în urma lui Lazăr Tănăsescu, îi vedea fundul proeminent, corespunzînd unei burți bine rotunjite; îi vedea ceafa abundentă, rozalie, parcă în directă legătură cu fălcile plinuțe, bine hrănite; era corpolent, nu înalt însă, cam de înălțimea lui. Casa era, evident, bună, așa cum îi plăcea lui, sufrageria admirabilă, cu mobilă nouă, lustrul negrului ei strălucea în lumina lămpii cu cîteva brațe, foarte elegante; covoare pe jos, moi, calde, s-ar fi întins pe oricare dintre ele, atît era de obosit. Din sufragerie — un coridor, cu un răcitor în colț, la dreapta; bucătăria la stînga. Înainte de a intra în baie, o cămăruță cochetă — nelocuită, îi precizează Lazăr, pentru servitoare.

— Avem o femeie de trei ori pe săptămînă. Matilda... în vîrstă. Înainte a stat aici o fată... mai simți parfumul? Aspiră aerul și rîse: Fata adoptivă a compozitó-

rului Ghexi Mărculescu... adică un fel de adoptivă... ai auzit de Ghexi Mărculescu ? *Îmi pun lacrimile în batista ta...* Din nou rîse.

Baia. Frumoasă, în faianță, de sus pînă jos, totul strălucind : chiuveta, bideul, scaunul W.C.-ului, prosoapele. O instalație de gaze era deschisă, și în cazan fierbea apa. Nu mai rezistă.

— Nene Lazăr, aș putea face o baie ?

— O baie ? Vai de mine, și zece... și deschise imediat robinetele. Apă caldă — apă rece. Ce n-ai spus de la început ? E vina mea, scuză-mă. Acum vrei, nu ?

— Da.

— Poftim, potrivește-ți cum vrei, spală-te. Vii de pe drum, nu ?

Lazăr, în sfîrșit, se apropie de șirul întrebărilor majore.

— Vin de acasă... drum cu mașina... Tibi începu să se dezbrace, scoțîndu-și haina.

— A, nu aici, dragă, hai în dormitor, ce dracu...

În dormitor, Tibi puse haina pe un scaun, își scoase cămașa și rămase — slab, costeliv și păros — doar într-o flanelă cu mîneca scurtă. Lazăr văzu un număr albastru pe mîna stîngă : 47.625.

— Cum a fost pe acolo, domnule ? întrebă cît mai familiar, arătînd cu capul spre mîna cu numărul albastru. Am auzit...

Tibi dădu din cap fără vreun sens — voia să-și scoată pantalonii și se jena ; ca să facă ceva pînă Lazăr va pricepe să-l lase în pace, scoase din buzunar batista, și din cel de la spate portivizitul găsit lîngă camion.

— Trebuie să fi fost groaznic, domnule ! continuă Lazăr. Și ce număr mare ! Cu ăsta rămîi pe viață. Groaznic ; trebuie să-i mulțumești lui Dumnezeu...

În sfîrșit, ieși ; reveni aruncîndu-i prin ușa întredeschisă a dormitorului un prosop mare, încăpător, găsit pe întuneric în cabinetul lui Zephy ; i-l aruncă, rîzîndu-i prietenos.

— Poate ai nevoie... și aspiră aerul greu al dormitorului, închizînd ușa.

Tibi își aduse aminte de timpurile bune de acasă, cînd mama îi punea prosopul pe clanța ușii de la baie.

„De ce nu ar reveni zilele acelea?" își spuse intrînd în baie și închizînd robinetele.

Lazăr se întoarse în dormitor și luă scaunul cu hainele lui Tibi, se învîrti cu el prin hol, ținîndu-și respirația și neștiind unde să-l pună. Îl puse în bucătărie; pe coridor, înapoindu-se în hol, trase cu urechea în direcția băii, la dreapta; nici un zgomot. Omul s-o fi întins în apă; nu părea de loc periculos, la urma urmei. A fost în lagăr, a fost — gata; nu se iese de acolo cu cuțitul între dinți, dornic de sînge. Poporul nostru-i blînd, ăsta e adevărul, neam de păstori... Pentru a rotunji liniștea din el și ca un gest de prietenie către Tibi, se apropie ușor, abia călcînd, de ușa băii și, după ce ciocăni, îl întrebă dacă nu dorește să asculte, în apă, muzică. Tînărul acceptă. Lazăr fu bucuros, căci — preciză — așa obișnuiește și el cînd e în apă sau se bărbierește. Îi propuse, firește, Wagner, dar Tibi ceru Bach. Îi puse Bach, Concertul brandenburgic nr. 5; reveni, cerîndu-i părerea, întrebîndu-l dacă aude bine; Lazăr intră apoi în dormitor, în timp ce toată casa continua să vibreze la corzile orchestrei din Berlin; deschise geamul, să iasă orice urmă de putoare; scoase capul pe fereastră — nimeni pe stradă; găsi pe masă batista lui Tibi și un portvizit; le luă și, trîntit comod în fotoliul de lîngă patefon, mult mai liniștit decît fusese vreodată în ultimele zece zile — cel puțin așa i se părea în acel moment — deschise, dintr-o curiozitate oarecare, portvizitul lui Tibi, de-ajuns de jerpelit, de cea mai ieftină calitate. Imediat căzu o foaie de hîrtie împăturită în patru, nefixată în nici unul din compartimentele portvizitului.

Cerere

Subsemnatul Anton Mihailopol, născut la Bacău, la 25 aprilie 1925, cer să fiu primit în rîndurile Partidului Comunist Român. Pentru mine, scopul luptei partidului — construirea comunismului în România — reprezintă scopul vieții mele. Urăsc exploatarea, urăsc burghezia națională și internațională, slugile ei, fasciștii, îmi inspiră scîrbă și niciodată..."

Tibi apăru în ușa holului strîngînd în jurul trupului slab halatul alb ; în picioare purta papuci de papură, găsiți în baie ; mînca. Baia îi dăduse puteri noi, apa ei caldă, faianța lucitoare, dușul portabil și Bach, care-l învăluise ca o muzică a sferelor, undeva în paradis. Ieșise din apă flămînd ; se dusese direct la răcitorul din capătul coridorului, găsise acolo o sticlă mică de lapte, și un rest substanțial de cîrnat ; devorase cîrnatul, fără pîine, lihnit ; luă sticla și apăru în ușa holului. Placa se învîrtea în gol, și nenea Lazăr, în fotoliu, ținea pe genunchi portvizitul, iar în mînă o hîrtie, privind-o cam tîmp. Tibi se apropie, întrebă de ce nu mai pune nimic la patefon ; vru să bea, dar înainte de a duce sticla de lapte la gură, Lazăr îi întinse hîrtia.

— Ce-i asta ?

Ochii lui mici se pierdură cu totul și părea că privește doar cu fălcile strălucitoare.

— Ce să fie ?... Tibi trase un gît bun de lapte, o clipă în cameră nu se auzi decît gîlgîitul lichidului. Ce să fie ? Nici eu nu știu... și-și aruncă ochii pe cererea lui Anton Mihailopol.

O străbătu rapid, neatent, strîngînd sticla, să nu-i scape. Cîteva picături de lapte căzură pe hîrtie, decolorînd cerneala ; puse sticla pe măsuța patefonului și mototoli cererea strîns, în pumnul cu degete lungi, ca de schelet școlar ; aruncă cocoloșul la întîmplare ; căzu pe placa concertului de Bach, și de acolo lunecă în patefon.

Lazăr îi urmări traiectoria, cu un început de admirație pe chip.

— Ce-i, nene Lazăr ? Nu mai ai ce face ? și închise portvizitul, uitat pe speteaza fotoliului. Mai bău o dușcă de lapte, cu un zvîcnet al mărului lui Adam, proeminent, sub craniul pe care părul scurt lucea, spălat. Am găsit pe drum portvizitul ăsta, și dumneata te apuci să-l deschizi. Cine știe al cui e ? Dacă e al unui bolnav, dacă e al unui sifilitic ?

Lazăr surîse fals vinovat, pe tema aceasta, a microbilor. Asta să fi fost ultima lui grijă — că portvizitul e al unui sifilitic ! Tibi însă îi plăcea ca atitudine, ca degajare.

— Ai în casă minunăţii, baie, muzică — dumneata... peroră învîrtindu-se prin hol, în papucii de papură şi cu sticla de lapte în mînă. Îţi aduc o mie, ai să începi să le citeşti pe toate ? Şi, pe urmă, ce-i interesant în astea ? Vor să fie utecişti, comunişti, progresişti ? Lasă-i să fie ! Vor să distrugă burghezia ? Lasă-i s-o distrugă, să se unească toţi proletarii din lume şi să cînte *Internaţionala*... Noi o să cîntăm Bach, o să ne spălăm bine şi o să ne vedem de treabă ; nu ne supără cu nimic, cu absolut nimic. Ce te sperie în asta ?

Tibi, după atîta amar de vreme, vorbea deschis, cu plăcere, ceea ce gîndea de luni de zile ; se simţea proaspăt, dezinvolt, capabil să ducă cele mai complicate discuţii, cu oricîţi oameni, ca pe vremuri, în liceu ; şi asta numai după prima baie de la ieşirea din lagăr, după un prim Bach, auzit în sfîrşit în linişte, în pace.

— Am ieşit din lagăr, nene Lazăr, nu ca să-mi bat capul cu şoferi şi politică — nu ştiu dacă ai să mă înţelegi, ai dus probabil altă viaţă, nu ştiu...

Şi trăgînd cu ochiul la Lazăr, fascinat de verva argumentaţiei, Tibi duse iar sticla la gură, pentru o ultimă înghiţitură ; se şterse apoi cu prosopul şi continuă :

— Am suferit acolo un milion de mizerii, aş putea începe să mă plîng, să urlu, să mă bat cu pumnii în piept : „Am suferit, daţi-mi voie să mă răzbun, daţi-mi un cuţit să-l bag în cel care m-a scuipat într-o seară în lagăr", sau mai ştiu eu ce. Nu vreau asta, aş prelungi suferinţele : bag cuţitul într-un criminal de război, cum îi spune, va căuta şi el să-l bage în mine. Aşa ne vom urmări toată viaţa şi nu vom ajunge la nimic ; nu mă interesează, e o prostie. Eu vreau să trăiesc în pace. (Lazăr dădu cu hotărîre din cap.) Toate suferinţele sînt inutile, pentru că din ele se dezvoltă ura şi prostia. Mă interesează să mă spăl într-o baie ca a voastră, de trei ori pe zi, de o sută de ori pe zi... şi să beau o cană cu lapte... şi tot ce vrei... să ascult Bach... şi să învăţ cosmetica... E frumoasă cosmetica ? Nu ştiu de ce, îmi place. Exprimă tocmai ceea ce susţin eu : toţi oamenii să se îngrijească numai de frumuseţea lor, să aibă pielea curată, să nu mai aibă riduri... e cea mai frumoasă meserie după război, după lagăr, nu-i aşa ?

Obosise, i se făcuse somn.

— Şi aş vrea să dorm, nene Lazăr... hai, dă-mi o pijama...

— N-o aştepţi pe Zephy ? Acuşi vine. Nu ştiu de ce întîrzie.

— Să mă trezească, mi-e somn, crede-mă. Fă-mi patul, nu vreau mai mult... zău... şi o pijama, mi-e cam frig.

Lazăr se ridică grabnic, asigurîndu-l din nou că nimic nu e mai simplu ; se duse în dormitor, luă din garderob o pijama dintr-ale sale, două cearşafuri curate, restul — plapumă, perne — era acolo în cămăruţă ; avea mişcări febrile ; trecu în fugă prin hol, unde Tibi, în prosop, punea acul patefonului pe o placă.

— Tot Bach ? întrebă Lazăr, zîmbindu-i din fugă, cu calabalîcul în braţe.

Pe coridor, spre cămăruţă, auzi sunetul înfundat al patefonului.

— Vezi ce are ? ţipă, aducîndu-şi aminte de cererea mototolită şi aruncată în patefon de Tibi.

Dar Tibi nu auzi ; adormind ca un pui pe speteaza fotoliului, lăsă acelaşi brandenburgic nr. 5 să mocnească astfel, înăbuşit de cererea lui Anton Mihailopol pentru intrarea în Partidul Comunist Român.

Nu auzi nici indicaţia lui Lazăr :

— Pune Ghexi Mărculescu... e mai vesel !

Revenit în hol, machiorul respectă somnul tînărului, privindu-l şăgalnic dintr-o parte, cu capul tras spre umărul drept ; opri patefonul, scoase bucata de hîrtie mototolită, o îndreptă grijuliu, cu atenţie, şi după ce o împături o puse în portvizitul ponosit, la locul ei. Apoi îl luă pe Tibi în braţe, şi-l duse — tot cu grijă — în patul din cămăruţa de serviciu. Băiatul era uşor, slab, aproape că nu aveai ce duce în braţe...

El aşteptase în stradă... El nu era decît un machior...

V

Ghexi Mărculescu — în acte, pur şi simplu Gheorghe — compusese tangoul *Îmi pun lacrimile în batista ta* într-una din cele mai bune perioade ale creaţiei sale, adică în 1930. În general, creaţia sa nu cunoscuse decît perioade bune. Era printre puţinii compozitori de muzică uşoară care în acea vreme o duceau bine în România ; fără îndoială, era talentat. Se zvonea de altfel că trimiterea lui la Roma se făcuse cu girul lui Enescu însuşi. E drept, studiase la Roma muzica simfonică, dar întors în ţară se consacrase tangourilor şi romanţelor ; cucerise o mare popularitate, mai mare decît a lui Enescu, după cum aprecia anturajul său — discret însă în ceea ce priveşte părerea lui Enescu asupra tangourilor lui Ghexi din perioada postitaliană. În sfîrşit...

Îmi pun lacrimile în batista ta (1930) era dedicat fostei doamne Nicolau, Baby Nicolau, cu care cunoscutul compozitor se căsătorise o lună înaintea naşterii tangoului. „Cum a luat-o cu un copil ?“ se întrebase la timpul cuvenit acelaşi anturaj. Baby avea din prima căsătorie o fetiţă de doi ani, Wiwette, dar pentru Ghexi — susţineau admiratorii — nu contase ; o iubea pe Baby de pe vremea cînd lucra în compania Tănase, la începutul carierei, prin '24, el simplu pianist, ea balerină. Acum, în '30, avea bani, putea deschide oricînd

un teatru, fetița nu-l încurca. Nu deschise însă nici un teatru ; juca la bursă și-i mergea perfect. Plecaseră toți trei la Predeal, unde locuiră treisprezece ani, pînă în 1943. Ghexi avea o vilă superbă, pe Cioplea. În 1943, Baby îl părăsise pentru colonelul german Friedrich Schnapp, cu care plecă la Vichy. Ghexi nu se opusese. Despărțirea avu loc chiar în gara Predeal, în prezența Wiwettei, de care Ghexi se atașase mai mult decît ca un tată adoptiv. Fata rămase cu el în țară. Baby admise, dat fiind că Ghexi o pregătea de mult pentru o strălucită carieră în jazul bucureștean. Wiwette, într-adevăr, era dotată. Urma ca după victoria finală să vină cu Ghexi la Paris, să se întîlnească acolo cu mama și să cucerească lumea. Chestie de cîteva luni... Ghexi Mărculescu se întoarse cu Wiwette la București, în apartamentul său din strada Ion Ghica, peste drum de Bursă și Biserica Rusă. Muri însă subit, în noaptea de 23 august 1944. Un ziar din lumea artei și turfului, *Loja*, anunță știrea chiar în prima ediție apărută după bombardamentele hitleriste : „Însoțit de tînăra actriță Wiwette Nicolau, inspiratul compozitor a coborît în mijlocul poporului, care aclama actul regal ; din Piața Palatului, unde a dansat cu cetățenii liberi, s-a întors acasă, prin Piața Universității, spre locuința sa din strada Ion Ghica. În poartă a căzut mort, subit, fără să crîcnească — el, prințul veseliei românești. Tînăra l-a dus pe brațe pînă în apartament, ajutată de portar. Ziariștii nu au avut acces cîteva zile, deși, în ciuda bombardamentelor germane, au asaltat apartamentul — covîrșiți de durere. Tînăra Wiwette Nicolau va putea fi admirată la începutul lunii octombrie, în programul de *music-holl* al noului bar Colos. Orchestra Narcisse Rolea."

Știrea fusese redactată de Gaby Murnu, violonist în orchestra lui Rolea și în același timp ziarist. Wiwette intrase în relații cu Narcisse, dar nu voia să le bruscheze pînă ce în sufletul acestuia nu avea să se consume drama pierderii ultimei sale amante, Sonia Mützel, ucisă de o patrulă hitleristă în noaptea de 23 August pe șoseaua Craiovei, în brațele unui regizor cu care fugea spre Timișoara.

Doar cu cîteva plăci ale lui Ghexi asupra ei, Wiwette apăru la începutul lunii septembrie 1944, în Cotroceni, acasă la tatăl ei, Filip Nicolau, cerîndu-i adăpost, pînă va putea pleca în Franța, unde o aștepta mama. După divorțul de Baby, în urmă cu paisprezece ani, bătrînul Nicolau se întorsese la cursurile sale de limba franceză într-un liceu al Capitalei. Despărțirea de Baby coincisese cu căderea celei de-a doua piese a sa, *Herostrat*, pe scena unui teatru oarecare. După succesul primei, se căsătorise, în 1927, cu această balerină a companiei Tănase, entuziasmată pînă la insomnie de talentul și personalitatea lui. O iubise și el orbește. Prima soție, tot profesoară de franceză, îl conjurase de-a lungul căsniciei să nu scrie teatru ; murise în 1918, la nașterea unui băiat, Șerban. După „căderea" din 1930, deci, Filip Nicolau reveni la profesorat, și-și îngriji dumnezeiește fiul, ca acesta să poată termina în condiții bune Medicina. În toamna lui '44, la cincizeci de ani, bătrînul nu mai păstra nimic din strălucirea de altădată — doar părul extraordinar de alb, ca al vechilor schiori, încărunțiți în soarele munților, o mai amintea ; și numai dacă voiai să faci simbolistică.

Își primi fiica foarte tăcut, dar o instală comod într-o cameră cu totul separată de cea a lui Șerban. Wiwette avea bucătăria la doi pași, punea toată ziua tangourile lui Ghexi, le fredona. În primele două zile, Șerban nu apăru în casă. Tatăl îi explică fetei sumar că Șerban e ocupat cu spitalul, unde are enorm de lucru, și cu „partidul lui".

— Care partid ?

— Comunist.

— Cum ? Îl lași ?

Din geografie, Wiwette nu știa decît că Berlinul e în Germania, Parisul și Vichy-ul în Franța, Moscova în Rusia. Locul pe hartă al acestor țări îi era necunoscut. În politică știa atît, de la o repetiție, acasă la Narcisse :

— Comuniștii trebuie uciși ! O Noapte a Sfîntului Bartolomeu !

O spusese saxofonistul, Nelson Popescu. Wiwette nu reținu referirea istorică.

În a treia zi, seara, îl auzi pe Şerban mişcîndu-se în bucătărie, trîntind cîteva oale şi ibrice. Aşteptă ca el să vină în cameră s-o sărute. Era totuşi sora lui. Pînă la doi ani, cînd mama o luase din Bucureşti, Şerban, mai mare cu nouă ani, o iubise ca un frate bun. Baby şi tata plecau la teatru, el o culca, o legăna ; o dată l-au găsit lîngă sobă adormit cu ea în braţe...

Şerban nu veni s-o sărute. În ziua următoare, Şerban sosi la prînz, în timp ce ea punea la patefon *Vreau să mă îmbăt în ochii tăi.* Îl auzi în vestibul, discutînd cu bătrînul ; ea veni în prag, lăsînd uşile deschise. Tangoul răsuna pînă aici ; ea se apropie să-l sărute, dar el nu o privi, aplecat să-şi cureţe de pe pardesiu, cu o cîrpă, o dîră lungă de salivă. Ei i se făcu greaţă.

Şerban se dezbrăcă.

— Ce-i cu muzica asta ? întrebă aspru.

— Wiwette... murmură tata.

Wiwette se duse în camera ei şi închise patefonul. Îl auzi, în bucătărie, spunînd tatei ceva în genul ăsta : că pe Academiei (aha, lîngă Colos !) l-au prins şi l-au împins în Pasajul Majestic... că n-a vrut să le dea manifestele. C-a găsit o statuetă din decor şi a dat în ei. Că l-au scuipat şi au fugit... Wiwette nu crezu : Şerban avea o privire de copil, nemaipomenită. Tot chipul lui părea al unui copil. Cine să-l bată ? Cine să-l scuipe ? Dacă toţi comuniştii sînt aşa, Nelson nu avea dreptate. Cum o să omori copii ? Privirea lui Şerban o obseda. O mai văzuse cîndva, dar n-avea memorie. Pe seară, tata intră în camera ei şi-i spuse să nu mai pună plăci la patefon, că Şerban e în doliu.

— După cine ?

— Logodnica lui, o pictoriţă.

— Cînd a murit ?

— Acum, în august, în bombardamentele nemţeşti.

— Şi Ghexi a murit atunci... îşi aminti Wiwette. Apoi : O iubea ? Pare un copil.

Tata o duse în camera lui Şerban, să-i arate tablourile lăsate de logodnică.

— Pe astea le-a găsit între ruinele casei ei. Fata nu mai avea mîini, nici picioare, dar astea erau întregi... el le-a şters numai de praf... Astea sînt primele desene

făcute lîngă el, cînd s-au cunoscut... în '40, la Medicină... el diseca un cadavru, şi ea a venit lîngă el, întîmplător... nu avea modele, dar anatomia îi era şi ei necesară, la Belle Arte. Nu poţi desena dacă nu ştii cum se înşiră muşchii pe oase...

Wiwettei nu-i plăcea pictura. Nu înţelese nimic.

Cu tablourile în faţă îşi aminti unde-l mai văzuse : în noaptea morţii lui Ghexi, în Piaţa Universităţii, lîngă statuia lui Ştefan cel Mare... sau Alexandru cel Bun... pe cal. Şerban vorbea mulţimii, la lumina torţelor. Ea se apropiase de maşina de pe care vorbea el ; dar Ghexi o trăsese înapoi, căci era greu să-ţi faci loc printre atîţia oameni... Precis, el fusese !...

Îl aşteptă, trează, pînă noaptea tîrziu, să se întoarcă. Îl lăsă să intre în camera lui, să se dezbrace, să răsufle. Muncea mult — i se făcu milă de el cînd îl auzi intrînd în bucătărie ; Wiwette coborî din pat şi, în vîrful picioarelor, apăru lîngă el. Şerban îşi pregătea ceaiul ; abia întoarse capul spre ea.

— Ce-i ?

În cămaşa lungă de noapte, Wiwette se aşeză pe un scaun, strîngînd genunchii la gură. Cimentul era rece.

— Şerbane, sîntem frate şi soră, nu ?

El veghea foarte atent la fierberea apei în ibric.

— De ce nu te uiţi la mine ? Pînă la doi ani, mă culcai, mă legănai...

— Şi după aceea ? şopti el, luînd ibricul de pe reşou şi pregătind esenţa.

— După aceea... reluă ea, mai puternic, cu curaj ; după aceea nu ne-am mai văzut.

— Nu ?

Şi pentru prima oară Şerban o privi, lăsînd ceaiul ; îşi potrivi ochelarii şi întinse energic bărbia spre ea ; nu mai era nimic copilăresc în el.

— A, ba da... se destinse Wiwette, mulţumită că amintirile coincid. Sigur că da... m-ai văzut în mulţimea aceea ! Vezi ce înseamnă un frate şi-o soră ? Şi eu te-am văzut... erai aşa frumos... torţele acelea... şi statuia lui... Alexandru cel Bun !

— Exact ! Alexandru cel Bun... ricană Şerban, aşezîndu-se şi sorbind lung ceaiul.

Ea înlemni ; în bucătărie se lăsă tăcerea ; apoi a doua sorbitură lungă.

— N-a fost — continuă Şerban cu aceeaşi asprime — nici un Alexandru cel Bun ! Eraţi tu şi Baby...

— Unde ?

— În gară ! În 1943, la paisprezece mai, în gară ! Ţi-aminteşti ?

— Tu erai ? exclamă sincer speriată. Da' cum m-ai recunoscut ?

— Nu sîntem frate şi soră ? — şi iar sorbi ceaiul.

Wiwette fugi, cu palmele pe obrajii arzînd, se trînti în pat, dar în cele din urmă adormi repede. Dimineaţa tîrziu, se trezi, se îmbrăcă — în sunetele unui nou tangou al lui Ghexi — şi alergă, cu ochii în lacrimi, la *„La belle"*, în Stupinei. Nu avea dispoziţie şi putere pentru repetiţie, la Narcisse. Zephy Rîureanu era o veche prietenă a mamei sale, cea mai veche, încă de pe timpul studiilor la celebrul liceu Pompilian. Plînse mult timp în atelierul de cosmetică ; printre lacrimi, îi mărturisi că viaţa cu fratele ei vitreg îi e imposibilă, că acesta o urăşte şi o urmăreşte... Că o asemenea viaţă o va duce la nebunie, că debutul la Colos e periclitat. Drama ei tuşă pe Zephy, îngrozi pe Lazăr. Îi oferiră sărmana cămăruţă de pe coridor, asigurînd-o că aşa sînt comuniştii: n-au familie, îşi urăsc părinţii şi surorile... Wiwette alergă înapoi, în Cotroceni, să-şi ia cele cîteva lucruri şi plăcile lui Ghexi. Tata era acasă, nu ripostă cu nimic la plecarea ei imediată ; îi ceru numai noua adresă, cu acea precizie plicticoasă care o scosese din sărite de mult şi pe mama.

— Mă urăşte... înţelegi ? Nu mai pot sta ! strigă Wiwette.

După care tata notă :

— *„La Belle"*, Stupinei 21. Da, ai dreptate, admise meditativ. Antipatia lui ţine din ziua cînd Baby a plecat de aici.

— Nu-i adevărat, ştiu eu de cînd...

Wiwette aduna de pe pat plăcile de patefon.

— Ba da, de atunci. Tu erai mică, nu ştiai, dar el a fost de faţă. Imediat ce aţi plecat, m-a întrebat : „Ţi-a părut mai rău cînd a murit mama, sau... acum ?" I-am

răspuns : „Atunci a murit un om". Răspunsul acesta i-a creat antipatia împotriva ta.

— Aiurea !... Pentru că-i comunist. Așa sînt comuniștii, n-au familie ! Și pe tine... ai să vezi... aplică imediat ce auzise la Zephy, privindu-se în oglindă dacă plînsul și enervarea n-au desfigurat-o.

— Nu, n-ai dreptate. Atunci, după răspunsul meu — nu se abătu tata de pe drumul său — s-a dus în camera lui și a pus pe foc prima carte căzută în mînă, *Cuore*...

— Da, și eu am crezut că e un copil, replică Wiwette, inspirată de una din puținele cărți ale copilăriei ei. Are o privire de copil. Dar e un om oribil !

Și, în vestibul, îl sărută rapid pe bătrîn.

Într-adevăr, la douăzeci și șase de ani, Șerban Nicolau aducea lumii o privire inadmisibil de copilăroasă, mai ales în zilele acelea aspre de după eliberare. În februarie '44, cînd îi încredințase lui Nicolau prima sarcină de partid, Pricop se aflase multă vreme în derută. Doctorul îi fusese recomandat de Moga ca un utecist curajos și devotat. Totuși, primul gînd al lui Pricop văzîndu-l sună cam așa : „Ce fac cu ăsta, sfinte Sisoie ? Dacă vede sînge, moare. Ce doctor ? Ăsta-i poet toată ziua..." Singura trăsătură „științifică" și cît de cît bărbătească îi păruse lui Pricop a fi bărbia. Energică, ascuțită, parcă era a altuia. Nasul — drept, fin — cădea perpendicular, fără prea multă vigoare, pe gura delicată, cu buze subțiri, nedefinite cu patima. Iar ochii, mai ales ochii albaștri, veneau din altă lume, necunoscută, unde nu existau muncă ilegală, Siguranță, pericole... „Ferice de el sau vai de capul lui", gîndise Pricop. Îi trebuia însă neapărat un medic în grupul lor — avînd în vedere sarcinile grele, în lunile acelea decisive. Cineva care să știe mai mult decît să lege un pansament, pentru că acum lupta nu mai lăsa o zgîrietură, o rană, despre care ziceai, strîngînd din dinți, că trece... În prima noapte — sus, în Pantelimon, cincisprezece camioane germane cu benzină aruncate în aer — Nicolau îl convinse pe Pricop că e doctor în toată firea și că se poate bizui pe el cînd moartea apare în față. Îl aduseseră pe Cană mai mult mort decît viu, cu pierdere mare de singe ; Nicolau îi

aştepta, conform sarcinii, în magazia lui Vanghele, calm, scriind la o masă lungă, pe care instalase, cu o mare îndemînare, un întreg dispozitiv de lumini — gazorniţe, lanterne şi lumînări — bine camuflat ; îl întinseră pe Cană pe masă, sîngerînd abundent. Nicolau începu imediat să lucreze, cu o precizie şi o rapiditate uimitoare. Un caiet rămăsese într-un colţ al mesei şi stropi mari de sînge căzură pe paginile lui albe. Pricop aruncă o privire spre caiet. Poezii. Privi mîinile nervoase ale doctorului, mişcările lui sigure, îl văzu depunînd lîngă caiet schijele extrase din umărul lui Cană — şi enervarea îi trecu. Cană gemea la lumina flăcării scurte. Al treilea, Moga, stingea lanternele şi lumînările ; apoi îşi încărcă revolverul. El rămînea cu Cană. Pricop şi Nicolau ieşiră în curte, şi Vanghele îi conduse în grajd ; îi acoperi bine, în fîn. Un cal se foia, lovind mereu stănoaga cu copita.

— Trăgeau în noi, şi dumneata scriai poezii ! începu Pricop.

— Mă linişteam. Am auzit o explozie şi gloanţele. Erau de dragoste.

— A... făcu pe naivul Pricop, căutîndu-şi cu trupul un loc bun în fîn.

Calul răsuflă lung, întins pe o parte.

— Scriam despre o fată care nu mă iubea...

Amîndoi zîmbiră şi, cu o lovitură de copită, calul marcă solidaritatea surîsurilor lor.

22 septembrie. Dimineaţă a plecat din spital Pavel Crăciun, un şofer atins la Otopeni în picior N-am văzut niciodată un om bucurîndu-se de sine însuşi, de puterea sa, ca acest tînăr în clipa cînd i-am desfăcut gipsul. Era uimit, îşi vedea prima oară piciorul, se descoperea prima oară. Literalmente a leşinat de bucurie. Medicii fac prea puţin pentru oameni doar însănătoşindu-i. Medicii nu au dezvăluit muncitorilor pînă acum minunea pulsului. Omul nu e suficient de cutremurat (ce termen !) ca acest Crăciun în faţa propriului picior — de circulaţia sîngelui, de influxul nervos, de organizarea lui cerebrală.

Nu l-am găsit pe Crăciun după desfacerea ghipsului. L-am căutat la poartă, femeia de serviciu mi-a spus că a plecat ca un nebun, înjurînd-o că i-a schimbat hainele. Că alea nu erau hainele lui, fiindcă miroseau a mort. Sigur, după operaţie avea nevoie de altă îmbrăcăminte, de altă lume. Nu era nebun, era normal.

23 septembrie, orele 23. Mă dor ochii. Scriu fără ochelari. Mi i-am spart azi-dimineaţă, încercînd să urc în tramvai. Imposibil însă să nu transcriu din *Dreptatea :*

„Vînd moşie Ilfov, 50 km de Bucureşti, şoseaua asfaltată, suprafaţă 650 pogoane, fără acareturi, cu 60.000 lei pogonul. Oferte direct cumpărător ziar."

„Vînd moşie în întregime sau loturi, 350 pogoane, 4 km distanţă Făurei."

„Vînd moşie în întregime sau loturi, 1.300 pogoane, teren arabil, 5 km de Constanţa."

„Moşie excepţională, păstrată Ialomiţa, alta Mizil, vînd convenabil."

„Moşie 640 pogoane, arabil, Buzău 6 km gară, 100 km Bucureşti, pămînt regiunea I-a, pădure stejar, acareturi, semănături făcute."

24 septembrie, orele 23. Toată ziua alergat după lentile. Ce prostie să-ţi spargi ochelarii în asemenea zile ! Absurd ! Şi insinuarea apolitică din această glumă ieftină a absurdului : Mai exişti şi tu — nu numai politica ! Absurdul e o formă a apolitismului.

Replică într-un magazin de optică :

— Daţi-mi 10 metri pătraţi de geam, şi vă dau o lentilă !

După masă, adunarea brutarilor la Aida. N-am văzut nimic. Moga a vorbit însă foarte bine, împotriva provocatorilor.

Trimis acasă de la gardă — pentru că nu am ochelari şi nu văd bine. Rîsete simpatice, care mi-au îndulcit supărarea.

Tata acasă, ca în copilărie :

— Nu ţi-ai cumpărat lentile ?

— Nu. N-am găsit.

— N-ai căutat. Eşti un inconştient ! Mîine ai să uiţi să te speli pe dinţi...

— ...

— Politica ! Uitarea de sine ! Idealul ! Napoleon a spus clar : „Tragedia epocii noastre e politica".

— A epocii lui !

— Nu contează !

Iese trîntind uşa.

Se întoarce cu o pereche de ochelari desueţi, dar cu o ramă fină de aur.

— Pune-i ! Sînt ai bunicului tău.

Îi încerc. Perfect ! Surîd.

— Sînt buni.

— Da ? Sînt buni ? precizează cu perfidia lui leneşă.

Şi iese, trîntind uşa din nou... Mă duc pînă la el, dar găsesc uşa închisă cu cheia.

Studiat noaptea Marx : *Muncă şi capital.*

25 septembrie, orele 7 dimineaţa. Vis A.

La radio, poşta refugiaţilor :

„Ion Nistor din Focşani caută disperat pe fiul său Romulus şi fiica sa Cornelia ; trăieşte, e bine, locuieşte în Bucureşti, la unchiul Matei, strada Margheritei 12."

Orele 24. Popa Calistrat, din salonul 6, a murit azi după masă, dintr-o congestie pulmonară. A scăpat din luptele de la Otopeni şi a sucombat în spital, dintr-un curent, în 48 de ore.

— Niciodată n-a crezut în astea... plînge preoteasa.

— În ce, măicuţă ?

— În astea... şi descrie larg cu mîna salonul, paturile, ferestrele, poate chiar curentul de aer care l-a doborît pe părinte.

Mi-aduc aminte cum striga cineva în *Les Thibault* a lui Martin du Gard :

— *Vivent les courents d'air !* [1]

Nepoata guvernantei — mi se pare — ferită tot timpul de mătuşa sa de orice contact cu Antoine, cînd doctorul se întorcea de la spital. Mătuşa era obsedată de microbi, epidemii, boli etc. Şi în Galsworthy, unul dintre fraţii Forsyte nu iese din casă zile întregi ca să nu contracteze vreo boală. Trăieşte pînă la 101 ani. La Tolstoi, la Dostoievski, nu găseşti asemenea obsedaţi. Cum e cutremurat moşierul Levin de naşterea fiicei sale, moşierul care-şi

[1] Trăiască curenţii de aer ! (lb. fr.)

pune marea problemă de a renunța la proprietate; calculul îndelungat al lui Soames Forsyte cînd trebuie să se nască Fleur.

...Tata a intrat acum cîteva clipe în cameră și m-a întrebat de ce nu mă culc.

— Lucrez...

— Ce ?

— Scriu poezii !

— Citește-mi !

— Nu-ți citesc, nu-ți vor place..

A ieșit din cameră, învăluit în fumul pipei.

Atitudinea lui în conflictul cu Wiwette — a mea nu contează, pentru că Wiwette nu există pentru mine — mi se pare un mare pas înainte. Putea rămîne la sentimentele etern umane, fără să înțeleagă că nu există eternitate în relațiile dintre părinți și copii. I-am explicat cum s-a născut antipatia pentru ea, în copilărie, cînd l-a părăsit Baby — nu cred să fi înțeles; părea apatic în ascultare, și vanitatea lui n-ar admite prostia inumană a răspunsului lui atunci; episodul din 1943, în gară, nu i l-am dezvăluit. Nu vreau să bruschez nimic în el. Revoluția e prea dură, prea clară, prea adînc umană ca să nu spulbere în oamenii inteligenți orice duplicități sentimentale, să nu-i oblige la a urî duplicitatea.

A propos, replică pe stradă, Gabroveni colț cu Bulevard :

— Domle, nu trebuie să-i lăsăm pe comuniști să aibă dreptate !

26 septembrie. O lună de cînd a murit A. Înainte de a mă duce la Județeană, pentru gardă, trec pe Armenească, prin fața ruinelor. Am căutat din ochi, instinctiv, vreun tablou rămas întreg. Nimic. Am găsit doar un pantof scîlciat, în care alergau înnebunite furnici.

Am rătăcit după aceea prin cartier, pe Paleologu, pe Negustori, pe Popa Soare, pînă am ajuns undeva la Foișor. Pe o stradă am văzut o firmă a unui atelier de cosmetică, numit nici mai mult, nici mai puțin *La Belle.* Cum arată patroana atelierului ? Clientela ?

O, domnule Baudelaire,
ce adîncă mi s-a părut
cutremurarea dumitale
în fața iubitei, intrată
în putrefacție !
Dar viața e mult mai complicată.
Lîngă ruine și morți — sub același cer —
ateliere de cosmetică, în care
doamnele, iubitele, amantele
se fac frumoase,
se depilează,
fac masaj facial,
ca noaptea, în paturi, patronii brutăriilor
(la căminul brutăriei de pe Calea Călărași 200
s-au găsit pe corpurile ucenicilor
milioane de păduchi)
să le placă, să le mîngîie carnea fragedă
a obrajilor, a gîtului, a pîntecului.
Lîngă atelierele de cosmetică —
ruine cu pantofi scîlciați de suflul exploziilor,
cu pantofi în care trăiesc, febrile, furnicile !
Cum aș putea, făcînd de gardă la Județeană,
să nu cred în viață,
în furnicile care acolo, în pantofii rupți,
nu-s altceva decît o formă a speranțelor mele ?

Studiat *Constituția sovietică* comentată de Stalin.

28, 29, 30 septembrie. Am distribuit pachetele Apărării Patriotice în spitale. La spitalul din Cotroceni, condus de colonelul Cămărășescu, unde știam că e Pricop, imposibilă intrarea. Cămărășescu m-a amenințat cu denunțarea, pentru agitație politică subversivă. Soldații ne-au scos între puști. Eram patru — printre noi o fată, frumoasă, foarte frumoasă, Marta Simion, întoarsă ieri din lagăr. Am găsit-o azi-dimineață la sediul din Șerban Vodă, dormind sub patru steaguri, cu capul pe niște lozinci. Ne lipsea un om ; am întrebat :

— Cine vrea să vină să ne ajute ?

S-a ridicat somnoroasă și a mers peste tot cu noi, cărînd, ca un cal, pachete, din spital în spital. Vorbește puțin, e însă voinică — în Plevnei, cînd soldații ne-au

împins afară cu puștile, i-a întors unuia arma între mîini, să-i rupă mîna. Am rîs cu toții, chiar și soldatul. Ea a vrut să se folosească de acest zîmbet al lui, să-l convingă că dacă tot e bine dispus și e mai slab decît o femeie, să ne lase să intrăm. Soldatului i-a fost frică, mai erau și ceilalți, mai era și teroarea colonelului. La cantină, la prînz, tot ea ne-a servit ciorba, și i-am văzut la încheietură un număr albastru : A 22.531. Am rămas pironit pe literă. La ieșirea de la cantină, apare Toni, ținînd în mînă un tablou. Începe să-mi explice că mă căuta, că nu știu ce... Tabloul e al Angelei, nici nu l-am întrebat unde l-a găsit, cum. Am alergat acasă, abia îndrăznind să-l privesc pe stradă, printre oameni, la lumina zilei. E un clovn, roșu, orbitor, ținîndu-se cu mîinile galbene de burtă. Imposibil să-i distingi rîsul pe față, din cauza culorii. Dar galbenul mîinilor exprimă tot hohotul. Nu-l cunoșteam. Tata a intrat în cameră, s-a apropiat de masă ; contemplă tabloul peste umărul meu.

— Mare talent ! Nu stăpînea desenul. Însă culoarea...

— Taci !

Deschide *Constituția sovietică* și netezește prima pagină cu palma, inclusiv legătura cu cotorul — gestul obișnuit cînd deschide o carte. În picioare, mîngîind pagina :

— Eu înțeleg. Ți-a murit un om drag...

— Taci, te rog, taci...

Tace, nu ne privim. Nu mai mîngîie fila cărții. Mă sărută, eu mă retrag.

— Îmi dai și mie cartea asta ?... Cred că-mi va fi necesară. Stalin e și filozof, nu ? mai mormăie, și dispare.

Clovnul rîde cu mîinile galbene pe burtă de subterfugiul la care a recurs tata pentru a-mi aduce condoleanțe...

1 octombrie, orele 7. Mă trezesc cu obrazul pe tabloul lui A. La radio — poșta refugiaților, după aceea muzică ușoară. Un tangou de Ghexi Mărculescu.

VI

...Şerban ştergea tablourile de praf, le cerceta ramele, le căuta locul pe pereţi (îşi amintea Anton).

— E bine aici? Deasupra studioului, sau...

El tremura în cămaşa de vară.

— Nu-ţi place?

— Nu.

Săptămîni de-a rîndul — din august pînă în octombrie — scena îl urmări. Şerban nu-i acordase vreo importanţă, dar tocmai această indiferenţă — în contextul unor zile de totală angajare emoţională faţă de fiecare tovarăş — făcea pentru Anton mai acută amintirea acelui *nu*. Şerban considerase răspunsul strict estetic — căci de atîtea ori el, Anton, recunoscuse că nu-i plac tablourile Angelei — sau îl pusese pe seama incapacităţii sale de a fi serios, cum socoteau foarte mulţi? Important era că nu-l apreciase nici o clipă ca o expresie sarcastică a durerii, care, cel puţin pentru el, nu avea nimic de-a face cu arta sau cu fizicul. Să-l întrebe? Aceasta îl umilea. Şi nu admitea, în aceste zile, nici o umilinţă — nici din partea sa, nici din partea altora asupra lui. Punea în toate puritate intransigentă, se simţea dator faţă de fiecare comunist. Iar tot ce se opunea acestei dăruiri depline — chiar acest oarecare

nu, dar aparținînd unei clipe esențiale în prietenia lui cu Șerban — trebuia distrus, spulberat.

În consecință, din clipa cînd descoperi în mașina domnului Cezar Murnu *Clovnul* Angelei, nu mai avu somn. Lucra dimineața la garajul Ghenadie Popescu — renunțase la meditații — pînă la prînz, cînd fugea la U.T.C., în strada Slătineanu, unde nu mai știa de ore. Domnul Murnu apăruse la prînz în Mercedesul său admirabil, ultimul tip, lăsîndu-l, fără discuții, în grija lui Anton : spălare, curățare, luciu. Coborîse din mașină cu gestul însușit de la Carol II la Sinaia — după cum explicase tuturor, de cîteva ori :

— Știți cum cobora Carol al doilea din Rollsul său la Sinaia ? Habar n-aveți. Uite-așa ! — și scotea ambele picioare, deodată, de sub volan.

De ce așa, și nu un picior după altul, nimeni nu insista. Acesta era gestul regal, la Sinaia — ce să mai întrebi ? Iar domnul Murnu era mult prea mîndru de însușirea mișcării ca să ceri detalii.

După ce coborî, deci, Murnu intră ca de obicei la Ghenadie Popescu. Murnu îi propuse acestuia deschiderea barului Colos pe bulevardul Elisabeta — și în fiecare dimineață, spre prînz, cei doi discutau afacerea, domnului Popescu plăcîndu-i enorm să întoarcă lucrurile și pe o parte, și pe alta. Dimpotrivă, Cezar Murnu era un exact și un rapid. Își cîștigase existența într-un mod genial, după părerea unanimă. Ani de zile, în toate sezoanele, se posta la intrarea cazinoului din Sinaia și aștepta, calm, decavații. Împrumuta fiecăruia foarte jovial orice sumă, primind în schimb ceasuri de aur, bijuterii, portțigarete, brățări, inclusiv îmbrăcăminte ; locuia tot anul în hotelul Palas, *vis-à-vis* de Cazinou. De multe ori era trezit noaptea din somn pentru a împrumuta. Majoritatea obiectelor îi rămîneau. Avea colecții importante, pe care le ținea acasă, etichetate, clasate, pe ani ; se mîndrea că meseria sa totdeauna s-a desfășurat în aer curat, fără să-i pericliteze viața.

Spălînd Mercedesul, Anton descoperi pe bancheta din spate un tablou foarte cunoscut, rezemat în picioare pe spătarul gri, plușat. Un clovn, cu fața roșie, ținîndu-se

cu mîinile galbene de burtă. Nici mişcarea plastică, nici culoarea nu fuseseră atît de convingătoare asupra lui ca acest gînd simplu, venit din adînc : „Angela !"

Mîinile îi tremurau din cauza presiunii apei în furtun ; încetă operaţia, deschise portiera şi intră, aplecat, în maşină ; găsi imediat, în colţul din dreapta al pînzei, iniţialele ei : A.M. 942. De unde dracu-l avea Murnu ? În maşină plutea un parfum dulce şi scump. Pe banchetă erau depozitate o grămadă de lucruri, vraişte, imposibil să descoperi vreo legătură între ele : rezerve de rujuri, stilouri, sticle de colonie pline ; articole de birou — călimări impozante, una în formă de craniu, *coupe-papier*-uri lucitoare, subţiri, papuci de casă, un mers al trenurilor anul 1933, avînd pe copertă harta Franţei împînzită de reţeaua căilor ferate. Toate aceste obiecte fuseseră îngrămădite într-o imensă rochie malacov, care ocupa jumătate din banchetă ; alunecaseră în timpul drumului din ea, împrăştiindu-se pe banchetă, căzînd şi pe jos, pe covorul tot gri al maşinii. Anton ridică patru cărţi ferfeniţă — *Talleyrand* de Duff Cooper, *Pe aripile vîntului* de Margaret Mitchel, *Amantul perfect* de Dostoievski, *Amintirile unui jucător de ruletă* de lordul Wayfield. Le puse lîngă tabloul Angelei, pe care-l privi încă o dată, îndelung, pentru o ultimă, definitivă şi inutilă asigurare. Închise portiera — hotărînd să moară, dar să-l obţină. Pentru Şerban. Spălă maşina foarte atent — de fapt se gîndea tot timpul cum dracu ajunsese *Clovnul* în maşina lui Murnu — o lustrui perfect, trăgînd cu ochiul la tablou şi la rochia malacov, dezumflată, caraghioasă.

Murnu apăru în curtea garajului, bondoc şi elegant, împreună cu Popescu, permanent şifonat, uleios în priviri şi chiar pe haine. Maşina strălucea ca şi cămaşa albă a stăpînului, ca şi pantofii lui negri, ca şi nasturii hainei sale sport ; o mîngîie cu palma, şi inelul de aur masiv din degetul mic lovi delicat caroseria.

— Atunci, îi spun lui Gaby să treacă pentru un interviu...

Popescu, lung, se înclină cu un gest, ca pentru rugăciune, al mîinilor strînse la piept.

— Așa salută indienii, glumi Murnu superior ; l-am văzut pe Aga Kahn la Monte Carlo...

Deschise portiera și, pe jumătate intrat în mașină, cu un scurt geamăt, mătură toate lucrurile de pe banchetă în interiorul malacovului ; „clovnul" rămase la locul lui — rîzînd, evident, de destinul rochiei ; Murnu reveni în picioare :

— Lucruri... fir-ar ale dracului... explică laconic lui Popescu, care făcu un gest de lehamite : știa și el ce înseamnă boarfele.

— Aveți în familie un Gaby ? încercă Anton timid, cu un aer de îndrăzneală prudentă, de fapt tatonînd o cale spre tablou.

— Fiu-meu ! răspunse cu mîndrie seacă bogătașul, așezîndu-se la volan.

— Îl cunosc, se aruncă Anton, fără amintiri prea sigure. Îl cunosc... am fost coleg într-a-ntîia la Lazăr. După aceea a plecat.

— A dat particular... și Murnu ambală motorul.

— Ce băiat bun ! Spunea întotdeauna Tenia și Kilimandjaro, în loc de Kenya și...

Murnu rîse patern, înțelegător față de fiu, tolerant față de ucenicul cu memorie atît de amuzantă. Mai făcu un semn cu mîna, Popescu iar se înclină, Anton își ridică pantalonii pe pîntec, cu o mișcare a coatelor. Mercedesul dispăru.

— Cum aș putea căpăta tabloul ? se întoarse, ca apucat, imediat, spre Popescu.

— Care tablou ?

— Din mașină. Avea un tablou în mașină...

Popescu ridică din umeri și intră în birou. Anton se ținu după el, fără pic de tactică, iritat la culme. Explică repede că e nebun după pictură, că are colecție acasă. Popescu fu insensibil. Anton îl imploră direct, trecînd peste orice vanitate, să vorbească cu Murnu pentru cumpărarea tabloului.

— Domnul Murnu nu dă nimic din casă.

— Plătesc ! strigă Anton.

— Cu ce ? zîmbi Popescu, privindu-i sever burticica.

Anton nu mai avea somn : visa tabloul cu ochii deschiși în timpul ședințelor, în Slătineanu, pe stradă, în

tramvai. Îi treceau prin minte gînduri formidabile ; să se decreteze exproprierea exploatatorilor, el să facă parte din comisia care va intra în casa lui Murnu şi să-i ia tabloul, după care să fugă în Cotroceni, la Şerban. Alteori imagina căi mai puţin revoluţionare, cum ar fi furtul. Dar cum să fure un utecist ? Cîteva zile, Murnu nu apăru. Cînd Mercedesul sticli din nou în curte, Anton se repezi să deschidă portiera, curmînd gestul regal al celui de la volan.

— Bună ziua, domnule Murnu. Ce mai face Gaby ? Aş vrea să-l văd.

— N-are timp, tinere... şi : clac ! portiera.

— Nici pentru un coleg ? rîse senin Anton.

— E prins, dragul meu... are *Loja,* orchestra, turful... E prins !

Din toată această formulă enigmatică, Anton reţinu *Loja* — un săptămînal de ajuns de notoriu, care se ocupa de cai, teatre şi filme, la nivelul fiecărui frizer şi manichiuriste. Bineînţeles, Anton nu-l citea — de data aceasta însă îl cumpără febril, să afle adresa redacţiei. Pe pagina întîi, descoperi semnătura „G. Murnu" la capătul unui interviu cu regele jazului bucureştean — Narcisse Rolland. Pe pagina a doua — o semnătură, „Gaby", recomanda distractiva lectură *Ţaţo, nu te supăra* a lui Tom Flax, inegalabilul umorist. Pe pagina a patra, toată consacrată turfului : pronosticuri, antrenamente, naşteri de mînji, fotografii de jochei etc., descoperi adresa : Smîrdan 10. Alergă în Smîrdan 10 — o casă dărăpănată, cu un magazin de proteze ortopedice la parter ; descoperi *Loja* la etaj, după ce urcă o scară pe care foiau şobolanii. Toţi redactorii — şapte — erau bine dispuşi. Doi băteau tare şi ritmic cu palmele în lemnul unui birou, un al treilea, în picioare, imita urletele unei trompete, cu degetele pîlnie la gură ; ceilalţi patru dansau, în două perechi. Nici unul nu-l privi. Înaintă, departe de dansatori, pe lîngă perete, şi se opri în dreapta unuia dintre toboşari. Spuse tare, ca să fie auzit :

— Cu domnul Gaby Murnu.

Unul din tipi — cu o frunte lombroziană — indică perechea din faţa sa. Anton recunoscu în cel mic (cam

de statura lui, dar mult mai slab şi foarte smead) pe fostul său coleg de clasă Gaby Murnu.

Dansul sfîrşit, cel cu fruntea lombroziană spuse :

— Gaby ! şi cu aceeaşi mişcare a capului îi indică, peste umăr, pe Anton.

Gaby Murnu îl recunoscu imediat, cu certă simpatie, şi-i dădu un bobîrnac peste burticică, deşi Anton, instinctiv, se retrase jenat de bruscheţea intimităţii.

— Mă, ce te-ai îngrăşat ? Cum dracu faci, că eu... canci ! Uite-mă ! — şi se bătu în coşul pieptului.

Anton se grăbi să folosească această bună dispoziţie, chiar sacrificînd din bunul-simţ care-i impunea rezervă faţă de banda suspectă de la *Loja*. Înainte de a intra în subiect, îi aminti lui Gaby de Tenia şi Kilimandjaro, de profesorul Viziru, care dădea pe neaşteptate extemporale la geografie calculate pe ceas : cinci minute. Gaby era încîntat şi adăugă din memoriile sale, în pofida amicilor care-l strigau mînioşi că le strică sindrofia.

— Duceţi-vă în... mamelor voastre ! Am un coleg, nu vedeţi ? (Către Anton :) Zi !

Anton ezită, strigătele continuau, Gaby îşi aprinse dezinvolt o ţigară ; trecură la alţi profesori, la diverşi colegi, într-o veselie crescîndă, ziaristul îndoindu-se de rîs. La un moment dat, se rezemă cu capul de umărul lui Anton, ca să nu cadă pe jos. Mihailopol plasă atunci chestiunea *Clovnului ;* pe Gaby nu-l interesă altceva decît pentru cine doreşte tabloul.

— Pentru mine. Sînt colecţionar ! replică Anton.

— Dă-te-n... sîntem colegi, sau nu ?

Anton clipi repede, şovăind dacă să intre sau nu în grosolăniile sugerate fără echivoc de ochii lui Murnu.

— Pentru o...

Şi căută : logodnică, iubită, prietenă...

— Gata ! Dacă-i pentru o... s-a făcut ! Cu o condiţie.

— Care ?

— După ce-i dai tabloul, mi-o pasezi !

— Clar ! admise Anton, fără să înţeleagă formula în adîncime. Cîţi bani aduc ?

Gaby, enervat, aruncă chiştocul.

— Te bag în... sîntem bărbaţi, sau nu ? Îl iau de la babac, şi gata... simplu !... şi strivi mucul sub pantof, în

timp ce prin rotirea degetelor făcu gestul clasic de sustragere. Mîine îl ai, tot aici...

În stradă, se gîndi să se ducă pînă la Şerban să-i comunice victoria : mîine aduce un tablou al Angelei ! Un om ieşea de la magazinul de proteze purtînd la subsuoară un picior de lemn. Se răzgîndi. Intră la un cinematograf, pe bulevardul Elisabeta, şi văzu de două ori *Partizana ;* uită de jazul redacţional, de vulgaritatea lui Gaby Murnu, de proteza văzută pe Smîrdan, ca şi de şobolanii de pe scară. În schimb, gîndul obţinerii tabloului îl obsedă, chiar şi după film. Mai ales după film, pentru că lumea trebuia înţeleasă altfel. Numai în ceea ce are patetic şi măreţ.

A doua zi, îl întîlni pe Murnu la intrarea în redacţie, mai exact : în faţa magazinului de la parter. Gaby tocmai urca, dar cu mîinile goale. Nici un tablou. În spatele lui, un bărbat cu cearcăne accentuate aranja vitrina magazinului. Anton ascultă explicaţia precipitată a lui Murnu, urmărind mişcările omului viu printre obiectele grave.

— Mă, babacul s-a tîmpit, altfel, îţi spun, era simplu... A venit aseară la noi o babetă care aleargă după el, din '38. A divorţat pentru el, dar ştii cum sînt bărbaţii... Stai, mă, că-ţi spun unde-l găseşti... Ca să scape de ea, ea-l urăşte pentru că n-a vrut s-o ia... mă, eşti atent ? E, i-a dat tabloul şi încă nu ştiu ce dracu. Le-a luat. Te duci în strada Minotaurului la numărul 6, doamna Vintilă... ştii unde ?

Anton încuviinţă mecanic, se ducea şi la capătul pămîntului, cu cît tabloul se îndepărta mai mult de el, de Şerban.

— Dac-o iei repede, ţi-l dă gratis. E nebună după... şi, fără ezitare, vru să-i arate după ce e nebună doamna Vintilă, folosind, de bună seamă, fizicul lui atît de comic.

Anton îi dădu un pumn peste mînă. Murnu rîse dobitoceşte şi, fugind în gang, lăsă în faţa ochilor lui Anton imaginea omului din vitrină, care, în genunchi, aşeza un anunţ cu litere groase : *Preţuri extrem de convenabile.*

Doamna Vintilă — o vilă cochetă, singură în curte, cu grădină descărnată de toamnă — îi deschise fără prea mari suspiciuni, întrerupîndu-şi studiul de Chopin exe-

cutat larmoaiant, ca o fată de pension, deşi se depărtase decisiv de acea vîrstă. Era mică, stafidită, cu un început uşor de cocoaşă, şi ţinea între buzele încreţite un ţigaret de aur. Atenţia i se concentră rapid asupra aspectului masculin al lui Anton şi, găsindu-l probabil pasabil, îl pofti în casă ; mergea înaintea lui, şchiopăta discret. Esenţialul fusese spus de Anton, în clipa cînd îi deschisese :

— Din partea domnului Murnu... Anton Mihailopol de la garajul Popescu...

Tactica aleasă fu aceea a maximei politeţi.

— Doamnă, aveţi un tablou care pentru mine înseamnă o amintire scumpă...

Ea îl asculta înconjurată de patru mopşi oribili, supuşi, adulmecînd zgomotoşi aerul înainte de a adormi. Picoteau.

— O amintire din partea sorei mele, ucisă în bombardament.

— Ţţţ... emise doamna Vintilă, privindu-l fix în ochi. Cum ţi se spune în intimitate ? De la Anton — Toni, nu ?

— Poate că dumneavoastră tabloul nu vă spune nimic, mie însă... şi lăsă capul în jos.

Doamna se ridică, stinse ţigara şi încercă să-i mîngîie începutul de chelie. Anton se feri, ea întinse mîna scorojită pentru a-l conduce în camera alăturată. El o urmă, cu capul plecat.

Într-o odaie enormă — doar cu un divan lîngă o veieuză cu picior — se înghesuiau pe cei patru pereţi naturi moarte, păstori turci şi valuri vinete ale mării, bărci, apusuri de soare, furculiţe, peşti, străzi la Balcic — dar nicăieri *Clovnul* Angelei.

— Care e ? întrebă amfitriona, aşezîndu-se pe divan şi lăsînd desfăcut discret *robe-de-chambre*-ul mov, pentru a i se observa tremurul piciorului osos.

— Doamnă, nu e aici... E vorba de un clovn roşu, pe care cred că...

— A... era execrabil... şi se întinse pe divan, cu mîinile feciorelnic sub cap. L-am pus dimineaţă în pod... şi oftă, în stilul interpretării chopeniene. Să nu-i spui lui Cezar...

Anton, în picioare ·

— Cu atît mai mult, doamnă... vă puteţi despărţi de el uşor. M-aş duce în pod, şi între timp v-aţi gîndi la preţ...

Era foarte stingherit şi orienta din ce în ce mai greu politeţea. Îi venea să strige : „Madam, dă-mi tabloul, nu e de nasul dumitale !" dar ea, în penumbra care se lăsa, bătu uşor divanul, invitîndu-l să se aşeze. Unul dintre mopşi apăru lîngă ea pe locul indicat. Ea îl împinse şi-l invită pe Anton, prin acelaşi gest.

— Ţi-l dau gratis, dacă mă asculţi.

Anton se aşeză stîngaci. Mopsul se aşeză la picioare.

— Sînt femeia care apreciază bărbatul după capacitatea de a asculta...

Anton nu mişca. Preţul i se părea, deocamdată, convenabil. Iar această „femeie", cu „capacitatea" ei, aproape că merita drumul... Povestea care urmă fu însă insuportabilă : îl iubea pe Murnu din '38, de la Cazinou, cînd el, Toni, era mai mult ca sigur un copil ; erau sentimente care azi nu se mai înţeleg ; o dată pierduse special la ruletă, toţi banii, ca să poată urca la el, în hotel, să-i ceară un împrumut ; îl găsi cu alta şi-l adoră pe viaţă ; tocmai pentru că-l găsise cu alta... Bărbaţii nu pot înţelege. Bărbaţii sînt răi.

— Dumneata eşti bun, Toni ! Toni ţi se spune în intimitate, nu ? Ah, cum miroşi a benzină... a garaj...

Mopsul mîrîi extrem de inspirat, şi Anton avu un gînd bun pentru animal. Ea alergase după Murnu peste tot. Îi ţinuse calea, îi scrisese, îl asaltase cu cadouri şi, iată, nu-i e teamă să recunoască, pentru că suferinţa la femei e sfîntă. A trecut la ură, la blesteme, la jurăminte cu ea însăşi, a pus detectivi pe urmele lui — inutil ! Hotărîse să se arunce de la etaj dar nu murise, suferise un simplu accident la coloana vertebrală şi la piciorul drept. Îl rugă pe Anton să constate. El şopti, imobil :

— Cred, doamnă.

...Murnu apăruse la spital cu bomboane fondante, o sărutase pe frunte. De atunci, ea îl vizita săptămînal. El îi trimitea cadouri. Cum a fost tabloul acela execrabil...

— Cum eşti dumneata, Toni... şi, brusc, cu putere, încercă să-l trîntească lîngă ea.

— Vreţi să mergem în pod... pentru tablou ? rosti înspăimîntat Anton, ţinîndu-se drept.

Ea sări de pe divan, perfect validă, aprinse lumina în toată casa, aruncă peste *robe-de-chambre* un pardesiu ; poalele lui atinseră cumva clapele pianului, care sunară strident ; luă o legătură de chei, şi, făcîndu-i cu ochiul, le mişcă într-un clinchet naiv, la ureche, ciocnindu-le din greşeală de cerceii aurii. Rîse. Ieşiră pe un coridor, urmaţi de doi mopşi ; părea că nu mai şchioapătă. Deschise o uşă de serviciu şi începu să urce o scară întunecoasă.

— Vino ! şopti cu fior.

— N-aveţi lumină ?

— Nu.

Urcară încet, ea — două trepte mai sus decît el. În întuneric, Anton bănui că ea mişcă degetele la spate pentru ca el să i le prindă. Ceva de domnişoară într-o pădure. Ochii mopşilor luceau. În sfîrşit, doamna Vintilă deschise uşa podului. Mopşii trecură pe lîngă el în goană şi pătrunseră în pod ; alergară cîteva clipe, orbi, rostogolind milioane de lucruri.

— *Heraus,* Jolly ! *Heraus,* Peter ! strigă doamna Vintilă, şi se făcu linişte. Tot de la Murnu îi am... Pe toţi patru... şi, ghicindu-i în sfîrşit mîna, îl trase după ea. Cu mîna liberă, Anton, automat, căută în dreapta uşii un şalter ; îl găsi şi se ţinu bine de el ; îl învîrti, se aprinse lumina. În tot podul erau întinse cearşafuri enorme — albe, albastre, roz. Doamna Vintilă îşi potrivi pardesiul pe umeri ; avea ochii injectaţi. Mopşii miroseau cimentul. Unul dintre ei ajunse în mijlocul podului, lîngă tablou ; roşul clovnului strălucea bezmetic. Anton, din doi paşi, ridică tabloul şi-l strînse bine, ca pe un pumn de aur din basme. Doamna Vintilă se apropie printre cearşafuri, şchiopătînd ; strînse pleoapele şi-l privi fix, răsuflînd apăsat.

— Doamnă, dar cred că v-am ascultat foarte atent. Nu ? îşi permise Anton, convins că ea nu va pricepe ironia.

— Ce ? strigă doamna Vintilă, şi pardesiul îi căzu de pe umeri. Ce ?

Anton, mic, doar capul ridicat peste rama tabloului strîns la piept, negă hotărît, cu o strălucire în priviri care nu putea aparţine decît triumfului unei tactici inteligente. Doamna Vintilă o surprinse. Urlă :

— Jolly ! Peter ! Şo pă el ! Şo ! Şo !

Mopşii săriră printre cearşafuri, rupîndu-le de pe frînghii. Unul dintre ele căzu peste doamna Vintilă, înveşmîntînd-o într-un malacov alb. Anton o zbughi pe uşă în lătratul furios al cîinilor ; se rostogoli pe scările înguste, ferind tabloul, ca de moarte, de orice ciocnire cu balustrada de fier. Coborî pînă la parter, unde găsi o uşă deschisă. Jolly, căţeaua, îl prinse în ultima clipă de un crac al pantalonilor şi bucata aceea de stofă proastă fu singurul preţ pe care Anton îl plăti doamnei Vintilă pentru tablou. În stradă, rezemă *Clovnul* de peretele unei case şi îşi ridică cu coatele pantalonii pe burticică.

Şerban nu era acasă. Anton ceru domnului Nicolau ac şi aţă şi îşi cusu cum putu pantalonul rupt, sub privirile bătrînului.

— Ai luat bacalaureatul, dragul meu ?

Anton admise, atent la cusătură.

— Atunci, gîndeşte-te, aşa se întoarce un intelectual acasă ?

Cusătura fu măiastră. Anton luă tabloul la subsuoară şi plecă în Slătineanu ; de pe Dorobanţi îşi pregăti permisul de intrare şi i-l arătă tovarăşului de gardă, întinzînd totodată şi tabloul. Tovarăşul rîse. Nimeni dintre uteciști nu-l putea vedea într-o situaţie serioasă, cel puţin tristă ; le erau greu să admită că la nouăsprezece ani un tovarăş poate fi gras, rotund şi, simultan, sobru şi grav. Şi prin tot ce făcea, ca naiba, le dădea dreptate...

În camera afectată viitoarei biblioteci — la etajul al treilea — trie toată noaptea cărţile lăsate în sediu de fostul comandant hitlerist — sarcină luată voluntar în ultima şedinţă de activ. Majoritatea erau broşuri de propagandă în germană, plus romane pornografice franceze, pe care le aruncă satisfăcut într-un colţ ; descoperi însă *Amintirile de la ruletă* ale lui Dostoievski şi se întunecă. Îi păru rău că Dostoievski a putut juca la ruletă, totuşi

puse cartea deoparte. Mai găsi cărți de Dostoievski : *Crimă și pedeapsă, Umiliți și obidiți* — ce-or fi înțeles fasciștii din ele, nici Wotan nu ar fi putut ști ! Mai erau Schopenhauer, Voltaire, *Tratatul nebuniei* al lui Erasmus, două nuvele de Balzac, și undeva, în fundul rafturilor, un volum de poezii — Heinrich Heine ! Cărțile alese le punea lîngă scaunul pe care strălucea *Clovnul* cucerit.

Dimineață, la garaj, Ghenadie Popescu îl concedie imediat, fără să-l lase să lucreze. Voia să pară senioral cu salariatul, dar în frazele lui se amestecau mai mult ca niciodată faptele mărunte care compromiteau orice efect :

— Noaptea, domnule, noaptea m-a chemat domnul Murnu să mi se plîngă. Te-ai dus nu știu unde, și l-ai compromis. Nu suport obrăznicia în garajul meu. Nu admit. Mie îmi trebuie salariați cinstiți, nu puștamale care îndepărtează clientela. Dispari chiar acum !

Anton zîmbi și-și ridică pantalonii cu coatele.

— Bună ziua, domnule Popescu.

Avea tabloul, i-l ducea lui Șerban, urma să discute cu Șerban... ce-i mai trebuia garajul, leafa ?

În Piața Sfîntul Gheorghe, salută binevoitor Mercedesul lui Murnu. La volan nu era nimeni, dar îl salută, pentru că-i plăcea ironia. Strînse bine tabloul la subsuoară și intră în spitalul Brîncovenesc. Șerban nu era la spital. O soră pe care o cunoștea din Slătineanu îi șopti, mergînd în urma unui cărucior pe care zăcea un trup scurt, acoperit cu un cearșaf :

— E cu pachetele pentru răniți... caută-l la Apărare...

Anton căută respirația rănitului sub cearșaf. Nu o deslușì — cu voia bună pierită, plecă. Se duse în Cișmigiu și privi multă vreme tabloul ; descoperi, în cîteva puncte, culoarea diluată. De la picăturile de apă scurse în pod de pe cearșafurile doamnei Vintilă. Numai de n-ar observa Șerban ! N-avea rost să-i spună cum a obținut tabloul. Probabil că omul de sub cearșaf la spital, murise ; de aceea nu mai respira. Dar îi va spune că n-a suportat ca el, Șerban, să-l socotească un cinic. „Urăsc cinismul ! Cum ai putut crede că moartea Angelei... ?" Nu credea decît în gîndirea patetică. Numai ea înalță viața peste mărunt și meschin... Îi va spune și se

ducă la *Partizana*. De ce s-a bătut pentru acest tablou ? A înfruntat ridicolul. Greața, mutrele burgheze, vulgaritatea, prostia. Pentru un tablou ! Ridicol și asta, nu ? Pentru că merită. Orice demonstrație împotriva cinismului trebuia dusă pînă la capăt, fără teamă de ridicol !

Dar din toate aceste gînduri, nimic nu fu rostit în fața lui Șerban. La orele prînzului, Anton îl așteptă în fața cantinei, pe strada Apolodor. Nicolau apăru însoțit de o fată înaltă, voinică, cu un pardesiu jerpelit, maro ; discutau foarte aproape unul de altul, părul ei lung, negru, îi atingea umărul hainei și Anton, observînd aceasta, se întrebă — în naivitatea lipsei sale de experiență — dacă să-i mai dea sau nu tabloul. Șerban vru să-l prezinte fetei, dar surprinzînd *Clovnul*, orbit parcă de culorile lui, i-l smulse lui Anton din mîini și, amețit, nu mai știu ce să facă. Anton încercă :

— L-am găsit la cineva... m-am gîndit că... — dar văzu ochii împăienjeniți ai doctorului.

Acesta dispăru, fără bună ziua, fără o vorbă ; îl urmăriră tăcuți, pînă trecu colțul străzii : mergea repede, drept, netrădînd amețeala clipei precedente.

— Ce-i cu el ? întrebă încet, respectuos, fata.

— Nimic... așa-s doctorii... și, tulburat, Anton vru să plece.

— Cum ? îl reținu cu un accent neașteptat.

O privi ; era frumoasă, cu ochi mari, negri, sincer interesați de întrebarea aceasta : Cum sînt doctorii ?

— Așa... răspunse Anton privind-o neclintit.

— Unde te duci ? îl întrebă, aruncîndu-și părul lung pe spate, cu o mișcare viguroasă.

— Trebuie să schimb un tovarăș la cinema Odeon... la Parcul Carol... știi unde ?

— Nu. Mă iei cu dumneata ? și duse mîneca pardesiului la gură, rupînd cu dinții puternici cîteva fire care atîrnau mizerabil.

VII

La orele prînzului, gata îmbrăcat de plecare, tremurînd, Pricop se întîlni cu colonelul Cămărăşescu în holul larg boltit al spitalului, în care cuvintele şi paşii răsunau ca de pe altă lume.

— Domnule colonel, plec în condiţii revoltătoare.

— Adică ! strigă Cămărăşescu, rămînînd în profil, aproape, cu capul uşor aplecat.

— Am temperatură treizeci şi nouă cu unu... infecţia a pătruns în sînge... piciorul e cangrenat după operaţia dumneavoastră, ştiţi...

— Nu ştiu decît că esti sănătos, *tovarăşe* Pricop... şi bătaia de joc cu care modelă cuvîntul muşcă bine din Pricop.

— Protestez ! strigă, simţind că-i crapă capul de durere.

— Ce face ? Ce face ? zbieră. Protestezi ? Să protestezi în celula dumitale ! Afară ! — şi întinse mîna dreaptă spre uşa rulantă, în speranţa că bolta va mări şi definitiva gestul său, nu numai silabele.

Dar aceasta nu se întîmplă : sub boltă răsunară clar, sec, spulberînd efectele dorite de colonel, cele două cîrji mînuite stîngaci de Pricop.

Păstră ritmul vioi al bătăii cîrjilor pe cimentul holului şi în curte, pe dalele mari, pătrate, de piatră. Era o ambiţie caraghioasă — îşi dădea seama, dar ea îl apropia

de „viața-cu-pași-normali", pentru totdeauna dispărută. Afară, în stradă, ambiția pieri; din picior — atît cît rămăsese, un ciot mai sus de genunchi — durerea se întinse prin tot corpul; se întindea cu oboseală și frig, pe care le văzu o clipă, înfiorat, curgînd prin el, ca sîngele încărcat de puroi; dintotdeauna îl înfiorau plăgile, rănile, sîngele, cu deosebire puroiul, și își spusese de o mie de ori că asta nu-i bine pentru un comunist, care trebuie să vadă orice, să reziste la orice. Ajunse în colțul străzii; la dreapta și la stînga se făcea cheiul Dîmboviței, pustiu, acoperit de frunze moarte; la stînga, spre centru, la primul colț, apărea — negru, prăpădit — gardul de lemn al arenei Venus, partea dinspre peluză; venea des la Venus, îi plăcea fotbalul; înainta din ce în ce mai greu, un cerc de gheață îi strîngea fruntea, și mîinile îi alunecau pe lemnul cîrjilor; începu să-l doară piciorul valid, și în mintea lui foarte copilăroasă la boală își făcu socoteala că, probabil, infecția a trecut în piciorul sănătos. O căruță plină cu boarfe — oamenii se mutau — îl ajunse din urmă, îl depăși puțin, și la cîțiva pași de ea se văzu în oglinda mare ținută în brațe de o femeie plînsă; oglinda se legăna în brațele ei, și Pricop urmări cum joacă acolo împreună trupul lui amputat, pietrele străzii, ramurile uscate ale copacilor, bucăți din cerul alb, mut, al toamnei. Își spuse că trebuie să ajungă calul care trăgea încet, foarte încet, căruța; păși mai larg cu cîrjile, dar nu întrecu calul; rămase să tremure în oglindă, nefixat, apărînd, dispărînd, ca și cum cineva nu s-ar fi putut hotărî ce să facă cu el; în jocul oglinzii i se părea că deslușește o amenințare și simți un fior — de la temperatură, desigur. Nu se temea de întîmplări, nu credea în amenințări, în lucruri, evenimente exterioare care să-i hotărască soarta fără știrea lui; nimic nu se putea întîmpla cu el fără știrea lui; obosi, se opri, căruța se îndepărta, oglinda parcă nu se mai mișca în brațele femeii plînse; femeia se sucise nu știu cum printre boarfe și încremenise în așa fel că în oglindă se desfășura lung, nemișcat, parapetul cheiului cu barele lui mîncate de rugină. Pricop se rezemă de parapet și privi Dîmbovița murdară,

leneşă, somnoroasă. Reluă mersul dificil şi ajunse, în sfîrşit, în faţa arenei pustii cu tribunele de lemn, putrezite, sparte. Poarta principală era întredeschisă şi, întîmplător, văzu prin deschizătură colţul din stînga, în fund, cu tabela de marcaj : *Venus — Unirea Tricolor 2—0*. Atunci îşi spuse că azi va muri, îl cuprinse o mare sfîrşeală, o neputinţă necunoscută pînă în clipa aceea. Cineva repetă în el că azi va muri ; niciodată — nici în noaptea petrecută sub dărîmături, lîngă aeroport, în urmă cu o lună — nu-i trecuse prin minte un asemenea gînd. Nici în spital, nici pe masa de operaţie, nici după operaţie. Niciodată. Şi acum, cu *Venus — Unirea Tricolor 2—0* în faţa ochilor... Nu, gîndul nu-i venise acum, în faţa arenei ; era o prostie să-şi închipuie aşa ceva ; gîndul îl ajunsese din urmă, cum îl ajunsese căruţa cu oglinda.

Merse pînă la Podul Elefterie, unde se opri din nou ; de obicei, de aci, de la pod, auzea uralele spectatorilor în zilele de meci, duminica ; ca nebunii, el şi Pavel fugeau la casele de bilete, Pavel bătîndu-l mereu la cap că iar au întîrziat, că iar nu vor găsi bilete. De la Podul Elefterie coborî pe chei, spre Izvor. Cum de nu auzise la spital uralele oamenilor în timpul meciului ? Trebuie să fi jucat Humis, trebuie să fi marcat, trebuie să fi fost cîteva mii de oameni. Dar dacă nu au fost decît cîteva sute, cîteva zeci ? Poate n-a jucat Humis. Poate că Venus nici n-a jucat cu Unirea Tricolor. Poate că oamenii nu au chef de fotbal. Nu ştia nimic despre ei. Era caraghios cum se putea învîrti în jurul unor asemenea tîmpenii. Tot timpul încordat la cele ce se petrec în el, Pricop îşi spuse că asta e din cauza febrei ; avea peste 39 de grade şi aşa se explica aiureala aceasta. Da. Bun. Şi ? „Uite ce e, îşi spuse cu o oarecare linişte, încercînd să pună o ordine în gînduri, trebuie să ajung la Judeţeană." Dar unde era Judeţeana ? Nimeni — nici Moga, nici Vasilescu, nici Dogaru — nu i-a scris în vreunul din bileţelele primite în spital ; în nici unul din numerele *Scînteii* care i-au căzut în mînă nu a citit adresa Judeţenei, şi trebuia să ajungă la Judeţeană căci acolo

trebuia să fie un medic căruia să-i arate piciorul cangrenat şi să se ia măsuri.

Toate aceste gînduri erau doar un hăţiş de luciditate, în care Pricop nu putea să zăbovească ; cîrjile îl băteau neîndurător la subsuori, şi începu să se gîndească stăruitor la străzile unde ar fi putut găsi sediul Judeţenei : Trinităţii ? Orlando ? Strada Frumoasă ? Pe Cuza Vodă, lîngă brutărie, la ei, nu putea fi, fiindcă Moga îi scrisese că Geller a închis ; putea fi pe Şerban Vodă, la sediul Apărării Patriotice, dar era prea departe, nu era bine acolo. Din nou se întoarse la străzile acelea stabilite ca într-o poezie răsărită din zecile de adrese ale ilegalităţii : Trinităţii, Orlando, Strada Frumoasă — din nou obosi, se opri, se rezemă de parapetul cheiului. Un bărbat, cu o plasă de cumpărături şi un capăt al batistei atîrnîndu-i din buzunarul paltonului, se apropie, citind un ziar. Pricop întrebă imediat :

— *Nu ştiţi unde e Judeţeana ?*

Omul îl măsură şi trecu mai departe, fără să ridice măcar din umeri ; trase batista şi îşi suflă nasul. Abia după ce omul trecu şi îşi suflă nasul, Pricop simţi foarte clar, uitînd de orice durere, ce minune s-a produs prin întrebarea lui pripită : pentru prima oară în viaţa lui de comunist, întreba pe stradă, la lumina zilei, fără nici o prudenţă, unde e sediul de partid. Porni încet-încet mai departe, spre Podul Izvor ; dorea să mai pună o dată întrebarea — de data aceasta mai tare, cu mai multă conştiinţă, apoi s-o repete următorului, şi mai tare, pînă va răsuna ca un tunet peste Bucureşti ; trecu pe lîngă un domn foarte bine îmbrăcat, cu trabuc în gură, ţinînd un pechinez la subsuoară. Nu, acesta nu merită să-l audă pe el, pe Pricop, punînd o asemenea întrebare ; nici cele două doamne bătrîne, care se tîrau discutînd despre piaţă ; le depăşi, căci avea un spor extraordinar în paşii săi, în mişcarea cîrjilor, parcă plutea ; îi apăru în faţă, rezemat de parapet, un tăietor de lemne, bătrîior, cu o şapcă dintr-acelea nemţeşti, pe ochi.

— Ştii cumva urde-i Judeţeana ? îl întrebă Pricop.

Omul îşi aprinse o ţigară şi închise un ochi ; îşi linse buza şi tăcu ; îl privi pe Pricop tremurînd în cîrji :

— Mai tare... n-aud ! răspunse răguşit.

— Judeţeana Partidului Comunist ! strigă, deslușit, Pricop.

Omul schimbă fierăstrăul pe braţul celălalt şi ridică din umeri.

Pricop păşi mai departe, surescitat.

Peste drum, doi oameni, cu pantaloni rupţi, largi, lipeau afişe pe peretele unei case bătrîneşti, cu geamuri deschise şi aşternut alb pus la aerisit ; o mînă de femeie agăţa la mînerul ferestrei o cămaşă de noapte, lungă, bleu. Bidinelele plescăiau pe perete. Apoi, din aceeaşi cameră se auzi un tangou strident la un patefon, şi Pricop îl primi în faţă, fixînd cămaşa de noapte bleu ; era dansul lui preferat, deprins uimitor de repede şi de plăcut la cîteva reuniuni „cu dans, tombolă, jaz, antren", dar cu scopuri pe care numai el şi alţi cîţiva le ştiau. Tangoul răsuna ca un ţipăt, placa părea de pe vremea patefonului lui Noe, dar, în curiozitatea lui aţîţată, Pricop ar fi dorit să vadă ce e în camera aceea în care oamenii, abia sculaţi din pat, puneau muzică de dans. Da, era foarte ciudat şi atrăgător. Simţea o dorinţă fierbinte să stea de vorbă cu oamenii ; era curios să afle ce-i interesa ; da, ce-i interesa ? Era pregătit la orice dezamăgiri ; dar poate nu ar fi fost nici o dezamăgire, căci pe un comunist oamenii nu-l dezamăgesc. Se întoarse să vadă dacă tăietorul de lemne e tot acolo. Nu, plecase.

Deodată, de aproape, din capătul cheiului, de pe pod, se auzi un strigăt extrem de puternic, pornit din cîteva mii de glasuri, dacă nu din cîteva zeci de mii, în orice caz al unei mulţimi care nu mai ajunsese vreodată în auzul său. Tangoul se spulberă, Pricop se întoarse spre Izvor — depărtare de 60—70 de metri — şi văzu o coloană groasă de oameni înaintînd încet, cu steaguri roşii şi tricolore, cu pancarte, vuind incontinuu. Fugi ; arunca ambele cîrji, împreună, la cîte un metru înaintea sa, şi se agăţa de ele, gata să le rupă ; de cîteva ori, mîinile îi alunecară, cîrjile erau cît pe-aci să-i scape, dar le prinse cu o disperare care urca din curiozitatea sa biciuită la maximum, din afară şi dinăuntru. În sfîrşit, deslușì : „Vrem guvern F.N.D. ! Vrem

guvern F.N.D. !" Se rezemă de pod, abia răsuflînd ; pulsul său străbătu lemnul cîrjilor. De departe, de pe dealul care ducea la A.N.E.F., coloana cobora, neagră, compactă, cît strada de largă, învăluită în acel strigăt formidabil. Deodată, în dreptul său, cineva urlă : „Jos cu Aldea !" — şi cu o repeziciune de scurtcircuit, toţi cei din jur urlară : „Jos cu Aldea !". Pricop auzi cum „Jos cu Aldea !" se transmite înainte, spre cei care păşeau în direcţia bulevardului Elisabeta, şi în acelaşi timp „Vrem guvern F.N.D. !" continua să coboare de pe dealul crescut, din senin, în fund ; nu reţinu nici un chip ; pentru că de fapt nu era atent la ei ; în mintea lui ageră operau o mie şi una de legături, între ceea ce fusese informat şi ceea ce exista acum în faţa sa. Oamenii aveau feţele slabe, osoase, nerase — ca şi faţa lui, desigur. Pancartele erau albe, cu litere roşii ; nu puteau fi citite, pentru că steagurile acopereau multe cuvinte. Citea mecanic, dar el nu avea nevoie să citească, căci el trăia altceva, şi mai ales înţelegea totul ; *Sectorul IV Verde, „Trăiască P.C.R.", I.A.R., S.T.B....* „Strada e a noastră" — îşi spuse fulgerător, şi concluzia asta îl aduse definitiv în acea lume pe ale cărei străzi putea să păşească cu ambele picioare şi să danseze toate tangourile de la Ajutorul roşu. Un tînăr cu pantalonul cusut din trei petice enorme de stofă — verde, galben şi pepit — aflat la marginea unui rînd, la doi paşi de el, ridică pumnul stîng. Îl privi o clipă şi, întorcîndu-se spre mulţime, scandă, dînd capul pe spate : „Jos fas-ciş-tii !" Cu totul înfierbîntat, lui Pricop i se păru că tînărul i s-a adresat lui, ca să strige împreună ; strînse cîrjile şi intră în coloană. Cîţiva, din capul rîndului, se strînseră către stînga, să-i facă loc ; nimeni nu întrerupse scandarea cuvintelor, sub care podul tremura : „Jos fasciştii !" Nici unul nu-l privi, ca şi cum de mult îl aşteptau şi se înţeleseseră că la Izvor îl vor lua între ei. Pricop intră în ritmul lor : „Jos fas-ciş-tii !" Nu-şi auzea glasul, nu auzea cîrjile, nu mai ştia dacă are temperatură sau nu, dacă îl mai doare ceva şi unde. Simţea numai cum se freacă cu umărul de cel din dreapta, cum de peste tot vine pînă la el un miros acru, de drojdie, de plămadă, de

brutărie, de oameni de-ai lui ; şi se mişca numai aşa, ca să nu rămînă în urma lor. Asta era tot. Cotiră la dreapta, pe bulevardul Elisabeta ; înaintară spre Brătianu, scandînd neîncetat ; circulaţia se întrerupsese, tramvaiele se opriseră la liceul Lazăr ; în dreptul fostului Senat, cîteva taxiuri claxonau lung, dar oamenii treceau fără să le acorde vreo importanţă. Deodată, cine ştie de ce, coloana se opri, oamenii se loviră unii de alţii, şi cîţiva întoarseră capul enervaţi în urmă, să descopere pe cei care nu păstrează disciplina şi se îmbulzesc. „Încă n-avem experienţă să mergem încolonaţi, nu-i nimic" — gîndi Pricop, cu mărinimie. Pricop citi într-o doară pe tăbliţa pusă pe clădirea fostului Senat : „Strada Anghel Saligny". Îi trecu prin minte că citise o dată, la spital, într-o *Scînteie* : *„Căutăm distribuitori cu bicicleta, adresaţi-vă la administraţie, strada Anghel Saligny 2"* (reţinuse anunţul pentru că-l ardea orice amănunt privitor la difuzarea ziarului, acum, în libertate). Un şofer, deschizînd portiera şi scoţînd piciorul din maşină, strigă :

— Mai sînteţi, mă ? Mai sînteţi ?

Pricop observă pe locul de lîngă şofer faţa lui Cămărăşescu, cu obrazul drept căzut ; privea pe manifestanţi pe sub sprîncene, cu bărbia în piept ; părea că doarme cu ochii deschişi şi pleoapa lăbărţată. Pricop, spontan, cu curajul pe care i-l dădea mulţimea şi tot ce înţelesese, făcu un semn clar din cap către colonel chemîndu-l să vină aci, în *„celula lui"*... Se puseră în mişcare, cu paşi care căutau ritmul, cu strigăte la fel de neînduplecate ; înaintară pe bulevardul Elisabeta, prin faţa cinematografelor renovate. Simţi deodată sudoare pe frunte, apărută fără ştirea lui, ceea ce trezi în el, de astă dată, teamă. Brusc, ieşi din coloană ca nimeni să nu-l urmărească cu privirea şi i se păru, rezemîndu-se de o vitrină, că a reuşit. Coloana era imensă, aşa cum se desfăşura în faţa ochilor lui micşoraţi de durere ; o urmări pe întinderea ei pînă la răscrucea cu Calea Victoriei, şi mai departe, cu închipuirea, pînă la Brătianu, şi de acolo, pe un itinerar stabilit de el — care nu putea fi altul, pentru că nu se mai putea înşela — pe bulevardul Tache Io-

nescu, Lascăr Catargiu, pînă sus, la Şosea. Cineva bătu în geamul vitrinei, dinăuntrul magazinului; Pricop se întoarse şi văzu o femeie grasă, blondă, făcîndu-i semne energice să se dea deoparte din faţa vitrinei. Era un magazin mic, o singură cameră, pentru reparaţii şi vînzări de ceasuri. Pricop privi vitrina şi observă, cîteva clipe, că fiecare ceas indică altă oră.

Durerea din picior îl înnebunea; era gata să se încovoaie, dar — prin ce minune, nimeni nu avea să ştie — se ţinu drept şi avu puterea să hotărască unde se va duce: la administraţie, pe Saligny, ocolind astfel Bulevardul; mergea cu ochii închişi, din cînd în cînd prinzînd cîte ceva din lumina zilei mohorîte şi din siluetele care se apropiau, dar nu-l loveau; sub pleoape avea numai ceasuri care arătau toate orele. Cu o siguranţă neaşteptată faţă de sfîrşeala care-l cuprinsese, citi: „Administraţia ziarului *Scînteia*"; deschise o uşă albă şi intră într-o încăpere foarte înaltă: o masă lungă, trei bănci şi mai lungi de-a lungul pereţilor. Se întinse imediat pe banca cea mai apropiată, lăsînd cîrjile să cadă cu zgomot pe podele. Nu-i mai păsa, era între ai lui; închise ochii, nu mai putea să vorbească.

— Cine-i? întrebă de alături un bărbat.

Pricop nu putea răspunde; ciudat, simţi că dacă ar deschide ochii, fără să ridice capul răsturnat pe bancă, ar vedea că între el şi celălalt, e o uşă deschisă şi o lumină de birou aprinsă.

— Nu-i nimeni, mi s-a părut; şoarecii... Zi!... Bărbatul vorbea către o femeie, mai mult ca sigur, şi Pricop, mereu cu ceasurile sub pleoape — patru şi zece, opt fără cinci, şase şi un sfert — aşteptă glasul ei. Femeia tăcea. În aşteptare, durerea, după cum i se păru, cedă întrucîtva; hotărî să aştepte mai departe, pentru că asta-i făcea bine — mişcare obişnuită în superstiţiile create de dureri.

Femeia tăcea, şi ceasul se oprise din nou la patru şi zece.

— De ce taci? întrebă bărbatul. Va să zică, ai fost în lagăr... da?

Femeia nu răspunse. Pricop vru s-o vadă, dar ceasul nu se clinti.

— Ai venit aici...

Durerea ceda.

— E, de ce-ai venit aici ?

— Vreau să distribui *Scînteia,* răspunse în sfîrșit femeia, un glas frumos, poate prea gros totuși.

— Unde ai familia ?

— Nu mai am.

— Au murit ?

Femeia tăcu iar.

— În lagăr ?

Pricop își spuse iar că azi moare ; gîndul că va muri azi nu dispăruse. El crezuse că a dispărut, dar iată-l, exista, se încolăcea pe nervii și mintea lui, o dată cu durerea. Crezuse că a dispărut după ce a văzut tabela de marcaj — *Venus — Unirea Tricolor 2—0.* Prostii ! Absolut tot ce văzuse și făcuse după plecarea din fața arenei pustii nu era decît gîndul morții jucîndu-se de-a v-ați ascunselea cu el, amăgindu-l cu bucuria *întrebării,* cu curiozitatea aceea înfrigurată, cu manifestația, cu oamenii lui — da, da, da, toți, toți, nu apăruseră decît din milostenia sinistră a acestui gînd, pironit în el, nebănuit de adînc. Într-o frîntură de luciditate înțelese aceasta limpede, curgător, cum înțelesese și viața femeii, și de ce voia să distribuie *Scînteia.* Apoi îl cuprinse iar sfîrșeala cu gînduri disperate, disparate, hrănite din uimirea conștiinței sale — treze, undeva departe — în fața descoperirii că gîndul morții a fost mai puternic decît el. Orele treceau înnebunite prin mintea lui.

Iar se deschise ușa, auzi pași pe podele.

— Aici e administrația *Scînteii ?* întrebă un glas de băiat, hotărît să fie îndrăzneț.

— Așteaptă dincolo ! răspunse bărbatul, agasat.

— Faceți angajări dacă nu am bicicletă ?

Băiatul căută un loc, cu pași șovăitori, fără să-l vadă pe Pricop pe bancă, rezemat de perete ; călcă pe cîrji. Pricop îl auzi speriindu-se, aplecîndu-se spre el. Hotărî să se ridice, să apuce cîrjile. Imposibil.

— Aţi venit pentru angajare? îl întrebă băiatul, temător. N-aveţi bicicletă?

Deschise ochii, desluşi un puşti tuns, slab, ca toţi oamenii văzuţi azi. Băiatul se aşează lîngă el şi întrebă încă o dată:

— N-aveţi bicicletă?... dar în aceeaşi clipă atinse cracul gol al pantalonului drept, şi Pricop — înfiorat — resimţi spaima puştiului.

Dădu din cap — nu. Băiatul trase mîna de pe pantalon, deşi Pricop înţelese că ar mai fi vrut să întîrzie acolo, să controleze dacă-i adevărat sau nu.

— Dumneata ai totuşi ceva pe suflet... îl auzi pe bărbatul de alături.

— Nu-i nimic, nici eu nu am... începu puştiul, repede, dornic să alunge spaima. Nu-i nimic, vă pot ajuta; puneţi mîna pe hainele mele — şi-i căută mîna dreaptă.

Pricop îi dădu mîna, lăsîndu-se în acest joc naiv, în scuza naivă a puştiului pentru indiscreţia cu care aflase de invaliditatea lui; mîngîie o ştofă aspră, proastă, proaspăt călcată pare-se.

— Acum vă place? şopti interesat băiatul. De anul trecut trebuia să ne dea hainele. Azi patronul a spus că ni le dă dacă nu mergem la manifestaţie. Sînt de la brutăria lui Păsculescu, o ştiţi?

Pricop dădu din cap — da; ştia toate brutăriile din lume.

— Eu am avut un plan. Ca să scap de exploatare, să mă apuc să vînd *Scînteia*. Atunci, ce-am făcut? Am luat hainele şi le-am spus: „Nene, daţi-mi mie haine, că eu nu merg la manifestaţie". Am nimerit cele mai bune haine; dacă mă omorau, şi tot nu le mai dădeam înapoi. M-am îmbrăcat în magazie, băieţii mă huiduiau, asta a fost cel mai greu; şeful închisese uşa, şi atunci au început să bată cu pumnii şi picioarele şi să-mi strige: „Ticălosule!", „Trădătorule!", „Nenorocitule!", „Boule!". Da' ce puteam să le spun? Nu puteam să le spun planul, nu-i aşa?

„Cred că s-ar putea face ceva" — se gîndi Pricop, şi aprobă povestea băiatului, o dată cu gîndul născut pe nesimţite din ea.

— Nu m-ar fi înțeles. Să vedeți cum ne spun „Mă răpciugoșilor!“ cînd vindem *Scînteia* pe stradă. Nu pot să sufăr, simt că mor cînd exploatatorii își bat joc de noi și ne fac răpciugoși. Pe urmă...

Cîrjile căzură pe podea. Puștiul se aplecă să le ridice, pipăind podeaua. De alături, bărbatul întrebă:

— Ce-a fost tatăl dumitale?

— Acordor de piane.

— Pe urmă, reîncepu puștiul, punînd cîrjile pe genunchi, m-am dus la un prieten ucenic la o croitorie; l-am rugat să-mi calce hainele; patronul lui era plecat și m-a dus după un paravan; mi-am scos pantalonii și am așteptat să-i calce. Da' a venit patronul, și prietenul meu nu-mi călcase decît un crac. Ucenic, n-avea deprindere. Am fugit de acolo numai cu un crac călcat. În drum, nu zici că mă întîlnesc cu băieții care mergeau la manifestație? Nu puteau să mă ia cu huo, că strigau altceva, dar știi ce-i aia să te urască prietenii și să nu le poți spune că tu ai dreptate?

Iată, băiatului nu-i mai era frică; femeia povestea pe larg, foarte curgător, cum se acordează pianele. Pricop nu-i reținea exact toate cuvintele, pentru că durerea îl asurzea, pentru că băiatul mai vorbea și mai ales pentru că înțelegea, spre deosebire de celălalt, că există ceva mai frumos decît cuvintele ei — plăcerea de a nu arunca oricui gîndurile cele mai profunde. O, era ciudat, extrem de ciudat, cîte înțelegea Pricop acum, din nou cu ceasurile în față, revenite cu durere năprasnică, cu lacrimi lungi, pînă la bărbie, pe mărul lui Adam și lăsate să curgă împreună cu povestea ucenicului, cu gîndul acela că s-ar mai putea face ceva...

Dacă îi mai tăiau și piciorul celălalt... s-ar așeza pe un scaun, la lumina lămpii de birou, și i-ar învăța cum să se îmbrace, cum să danseze. Ar mai putea plămădi aluatul. Pîinea se face cu mîinile... mîinile îi erau bune...

VIII

Calistrat, un brutar la douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de ani, şeful comisiei de tineret, semnă memoriul înaintat lui Păsculescu cu o iscălitură uriaşă ; literele erau însă urîte, ca în clasa întîi primară.

După inspecţia făcută împreună prin cămin, Crăciun, celălalt membru al comisiei, începuse să scrie memoriul căutînd cuvintele cele mai răsunătoare, căci, după socoteala lui, trebuiau să-i arate lui Păsculescu că n-are de-a face cu nişte golani. Deci : *„Comisia de tineret, procedînd la verificarea stării materiale şi intelectuale a ucenicilor din cămin, constată..."* Calistrat, peste umărul lui, citi acest început şi aruncă, sigur de sine, ca omul care a văzut totul şi nu-i place să vorbească cu înfloriturî :

— Că sînt plini de păduchi, domnule ! E, scrie, ce te uiţi la mine ? Ce, ne jucăm ? Sînt plini de păduchi !

Pavel scrise, nemulţumit ; nu avea încredere în Calistrat, oricît stăruise Moga să colaboreze, să nu-l scape din mînă, fiindcă avea priză la oameni ; şi pe urmă, nu mergea după *„verificarea stării intelectuale"* că „băieţii sînt plini de păduchi" ; adăugă, fără să-i ceară părerea lui Calistrat : *„hrana e insuficientă"* ; Calistrat rămase pe gînduri, înţelegînd că Pavel cu cuvintele astea vrea să se arate deştept ; îi luă tocul din mînă

și, ca să nu pară că-și încordează mintea căutînd și el cuvinte de astea, se prefăcu că șterge penița de scame ; înapoie tocul, rostind rar :

— *Căminul e mizerabil.*

Pavel scrise chiar așa. Calistrat surîse, și ochii lui tăiați frumos, negri, cu unde tulburi, totdeauna nesiguri, clipiră încet, cu importanță, încîntați de această noutate : ceea ce el spunea — altul scria exact pe hîrtie. Bravo ! Îi plăcea ; continuă vesel :

— *Iar ucenicii într-o completă stare de întuneric și beznă.*

Pavel, încordat, înlocui cuvîntul „beznă" cu „confuzie". Calistrat observă și tăcu. Urmau cererile comisiei către patron ; Calistrat nu mai spuse nimic, lăsînd să se înțeleagă că nu mai colaborează cu Pavel atîta timp cît acesta își îngăduie să facă pe deșteptul. De fapt, Pavel pricepu repede, Calistrat nu mai știa ce să spună acum, cînd trebuiau trecute cererile. Pavel avea însă planul lui, întocmit chiar în timpul inspecției, ascultînd și notînd toate plîngerile băieților scofîlciți, presimțind în nu știu cîți tuberculoza ; ceru, așadar, verificarea și distribuirea imediată a costumelor rămase de la pomul de Crăciun din 1943, cîte trei cămăși și trei perechi de izmene, ciorapi, batiste, săpun de spălat, prosoape, un medic, baie și — la urmă — un fond de 150 000 lei pentru sport ; știa că Păsculescu nu va aproba fondul, dar pentru început trebuia să-i arate că n-are de-a face cu niște golani ; la gîndul acesta ținea cel mai mult. Calistrat semnă memoriul, cu literele acelea uriașe și urîte, după ce simulă că a citit capitolul Cereri. Era totuși simpatic, deștept și într-adevăr cu mare trecere la tineri, fiindcă părea mereu beat, ceea ce, se știe, farmecă mulți oameni.

În dimineața de 8 octombrie, Păsculescu — mic, îndesat, în haine negre și pantofi de lac — respinse memoriul ; îl rupse, aprobînd verbal doar primul punct : distribuirea costumelor de la pomul de Crăciun din 1943 ; își bătu joc de iscălitura lui Calistrat și amenință comisia — congestionat la față și pe ceafă — cu arestarea. Pavel, singur, pentru prima oară față în față cu patronul — înmărmurit de asemănarea aces-

tuia cu un geambaș care-l rugase pe tat-su să-i ia calul, la coletărie — răspunse că cei care cer ce-i al lor n-or să mai intre niciodată la închisoare ; nu avea însă chef să se întindă la vorbă cu Păsculescu ; voia să împartă hainele băieților. Păsculescu îl privi cu o căutătură ageră ; îl întrebă direct și prostește dacă n-ar vrea să fie șoferul lui personal, pe un Dodge, ce-i drept cam trecut, dar acum se așteaptă un import masiv din America. „Un Chrysler, ă ?" Pavel îi ceru aprobarea scrisă pentru haine. Coborî înveselit de „succesul parțial", cum ar fi scris în *Scînteia,* de asemănarea patronului cu geambașul, de prostia care-i trecuse acestuia prin minte ; ce-ar fi fost să-i dea și mănuși albe ?... Un Chrysler nu-l conduci cu mîinile goale !

Îl căută pe Moga să-i comunice succesul, să se sfătuiască... Lucra tot mai bine sub conducerea lui Moga, se înțelegeau dintr-o privire, Moga rîdea subțire :

— Faci progrese, domle Crăciun...

Numai că acum nu-l găsi pe Moga, parcă intrase în pămînt. Lucrurile se complicară spre amiază, cînd Păsculescu aduse un amendament hotărîrii luate de dimineață : nu iau haine decît ucenicii care nu se duc după masă la manifestația de pe A.N.E.F. Băieții refuzară fără ezitări îmbrăcămintea nouă, înjurînd de moarte patronatul și manevrele lui. Unul singur făcu excepție, Dridea, care — spre uimirea tuturor — intră în magazia lui Niculescu și ieși de acolo încliftat, sfidîndu-i. Înjurară și slugile patronatului — Crăciun îi potoli. Se descurcă fără Moga — dispăruse și Calistrat — și organiză ieșirea la manifestație cum se pricepu, primind indicații din partea tovarășului Lache, tot din celulă, dar care lucra ceva mai moale decît Moga...

Pricop, mort, era întins pe masa din sediul administrației *Scînteia,* Anghel Saligny 2. Pavel, întors într-o doară de la manifestație ca să vadă ce mai e nou cu difuzarea, îl descoperi îndată, în camera mare, rece, luminată oblic de alături, din odăița lui Vanghele. Pavel rămase pironit lîngă masă, nu mai intră la Vanghele ; auzea de acolo glasuri încrucișate și încă-

lecate în rapiditatea decontărilor. Pricop avea numai un picior întreg, celălalt, dreptul, era tăiat ; pantalonul era îndoit la jumătate și prins cu un ac de siguranță pe care cădea slabă și rară o rază de lumină electrică. Pe masă, chiar sub mîna sa dreaptă, încercînd să se sprijine, Pavel găsi două cîrji grosolane ; atinse, fără să vrea, capetele lor de sus, cele care-l sprijiniseră pe Pricop, și rămase cu palma pe măciuliile tari, neacoperite măcar cu o cîrpă.

— A murit de mult ? întrebă fără glas. Ai murit de mult ? A murit de mult ?

Privirea alergă pe trupul mic și se fixă pe fața neagră, cît pumnul, nerasă. I se păru că respiră. Privirea coborî pe piept. Nemișcat. Sub cap era un teanc de ziare, pus ca o pernă — dracu știe de ce. Văzu, pe ziarul de deasupra, o *Scînteie* cu un titlu mare, cules cu litere negre : *Armata noastră...* Apoi capul întrerupea titlul, și doar la dreapta mai rămînea, de la ureche spre dreapta, restul titlului : *...teritoriul patriei.* Mintea lui citi clar în întregime : *Armata noastră curăță de hitleriști teritoriul patriei.*

Din cămăruța lui Vanghele glasurile veneau pînă la Pricop — îndîrjite, grăbite, fierbinți.

— Patru sute de bucăți...

— Cît, mă ?

— Patru sute...

— Fugi de-aici !

— Uite banii !...

— Minți...

Un hohot de rîs, peste care trecu un sîsîit autoritar :

— Ssst !

După care Vanghele, șovăind :

— Tovarăși... alături, știți... e un om !...

Glasurile se potoliră brusc ; continuară în șoapte rapide, care ajunseră și ele în jurul celui mort :

— Două sute de bucăți !

— O sută treizeci și opt !

— De ce nu o sută cincizeci ?

— Douăsprezece am dat gratis... n-aveau bani !

Nu se auzea decît banii zornăind, sîsîitul lui Vanghelc, podeaua scîrțîind sub picioarele celor care pro-

babil se ridicau tot timpul pe vîrfuri să vadă operaţia febrilă a decontărilor.

Cineva — cum apăruse? că Pavel timp de zece minute nu văzuse pe nimeni în jurul lui Pricop — îl trase de mînă.

— Tovarăşe Crăciun!...

Se întoarse. Era Dridea, cu ochii lucind, ştergîndu-şi nasul cu podul palmei. „A răcit", gîndi Pavel, şi pe banca de lîngă perete, peste umărul puştiului, descoperi o fată stînd cu coatele pe genunchi.

— Ai răcit... şopti Pavel către Dridea, un fior rece trecîndu-i prin trup.

— N-am răcit... da' tovarăşe Crăciun...

— De ce-ai luat hainele?... întrebă Pavel, sever, încercînd să se poarte rău cu puştiul.

— Nu le-am luat... bîigui puştiul.

— Cum nu le-ai luat?

— Alo, Judeţeana? se auzi de dincolo vocea lui Vanghele. Cînd trimiteţi...? Păi ce faceţi? Trebuie să închidem...

— Am vrut să vînd *Scînteia* în haine noi... şopti, cu multă milă faţă de el însuşi, Dridea. Rîd de noi că sîntem jerpeliţi.

Pavel îşi întoarse faţa spre Pricop.

— Atunci, în jumătate de oră... da' precis! strigă Vanghele.

Puse telefonul în furcă, şi toţi din jur se îngrămădiră iar în jurul lui.

— Tovarăşul a fost de acord... şi Dridea arătă cu capul spre Pricop. Că l-am întrebat... înainte de... mi-a spus că am făcut bine... şi după aia...

Pavel mîngîie încet capul chilug al lui Dridea. Era ţepos şi cald. Nu putea fi rău cu el.

— Am vîndut o sută douăzeci de bucăţi, la Sfîntul Gheorghe... scînci Dridea.

— Ai răcit... spuse deslușit Pavel.

— Ţ... ripostă puştiul, şi iar îşi şterse nasul.

— Batistă de ce n-ai luat?

Pavel mîngîia în neştire capul cald al ucenicului.

— Să te tunzi!

Dridea dădu din cap.

— Să te tunzi, auzi?

— Unde ai lăsat ziarele? întrebă alături Vanghele.

— Pe masă...

— Le iei și le împarți diseară pe Smîrdan...

Vanghele stinse lumina, și toți, în întuneric, se mișcară spre camera mare, în care nu se deslușeau decît umbrele lui Dridea și Pavel; și peste ei, albul stins al varului de pe vitrinele dinspre stradă.

— Unde-i tovarășa? întrebă Vanghele dintre distribuitori. A plecat?

— Aici! răspunse încet fata, și banca scîrțîi în întuneric.

— Aprinde unul o lumină...

Cineva se lovi de masa pe care era întins Pricop.

— Ce faci, mă? șopti Vanghele.

Nimeni nu mai încercă să aprindă lumina, ca și cum ar fi făptuit un sacrilegiu. Fiecare se descurcă în întuneric, cu mișcări mărunte, să-și găsească un loc de unde să nu mai tulbure omul mort. Și toți tăcură, în așteptarea unei clipe a cărei desfășurare le era cu neputință s-o întrevadă. De ce nimeni nu aprinde lumina? De ce nimeni nu spune un cuvînt? Împietriseră la gîndul că au înconjurat un mort — de-al nostru, necunoscut, dar al nostru. Pe care îl tulburaseră atîta timp cu zornăitul banilor, cu vorbele lor, cu grijile lor încordate. Și atunci îi cereau iertare, prin această nemișcare stîngace. Nici măcar Vanghele, ca om al casei, nu încerca să aprindă lumina, lăsînd totul să curgă așa, cu atît mai mult cu cît el le spusese că dincolo e un om. Peste toți pluteau răsuflările grele ale unor trupuri tinere, osoase, prost îmbrăcate, prost încălțate, cu frigul bine intrat în oase, abia liniștite după strigătul lansat în tot Bucureștiul:

— *Scînteia!*

Cineva, în fața lui Pavel, foarte aproape, spuse deslușit:

— Le-am găsit, tovarășe Vanghele!

— Ce? șopti din colțul opus al camerei Vanghele, și schimbul de cuvinte peste omul mort mări enorm camera, pînă la apariția unor lacrimi mari pe obrazul slab al lui Pavel.

— Ziarele... Sînt aici, pe masă... le-am nimerit pe-ntuneric...

Și le trase, cu o bucurie plină, limpede tuturor, o bucurie care depășea sentimentul tulburător dinainte. Era o bucurie a unui om viu, revenit repede pe pămînt, la administrația *Scînteii* din Anghel Saligny, și care vrea să plece rapid în Smîrdan să strige iar :

— Luați *Scînteia !*

Nimeni nu riposta, pentru că toți erau vii și capabili să-l înțeleagă, în întuneric, pe cel grăbit. Numai că în clipa cînd omul trase ziarele de pe masă, ziarele de sub capul lui Pricop, țeasta acestuia, nemaisprijinindu-se pe nimic, căzu sec pe lemn. Toți auziră cum omul viu pune mîna, speriat, pe capul celui mort, pentru a-l apăra, pentru a-și cere iertare. Sunetul acesta — al capului lovit de lemnul mesei — fu acoperit deodată, ca la un semn, de *Internaționala*. Începură vreo patru, îi urmară imediat alții, fără greutate, fără să încurce cuvintele, deplin înțeleși. Camera deveni mică. Pavel își șterse lacrimile cu mîneca hainei, una îi atinse totuși buzele și o gustă : ușoară, amară, necunoscută. Încercă să-l deslușească pe Pricop sub cîntec — „poate învie", gîndi copilărește. Lîngă el, îl auzi pe Dridea pițigăindu-și vocea, cîntînd fals, fals de tot. De lîngă ușă, desprinse deodată glasul fetei — grav, adînc, prelungind cuvintele ; căută să se acordeze cu acest glas, să intre în ritmul lui ; izbuti, și ceilalți îl urmară. În același întuneric, într-o disciplină stranie, pe care sufletele o realizează numai în timpul unui cîntec, fata fu lăsată să conducă corul, să-i dea cadența, să meargă în frunte.

O mașină, frînînd lung afară, destrămă într-o secundă corul ; se auzi deschiderea unei portiere, trîntirea ei. Pudici, ca surprinși într-o goliciune rușinoasă, toți tăcură. Pînă în cameră ajunse geamătul de afară, al unui bărbat care ia pe umeri o greutate. Geamul vibră, sub hîrșîitul unui cui. Ușa se dădu de perete.

— Tovarășe Vanghele, l-am adus, strigă din prag o voce aspră. Da' ce, stați pe întuneric ?

Rapid, cineva aprinse lumina. Pavel nu avu puterea să privească la nimeni ; îl văzu pe Pricop, cu o barbă

mai neagră, mai deasă decît cea observată la lumina becului din camera de alături. Capul apărea negru, barba parcă inundase ochii. Cineva trînti cîrjile pe podea.

— Aveţi, mă, grijă ! bîigui Vanghele, uluit şi el probabil de lumina nouă, de barba lui Pricop, de noua înfăţişare a clipei.

Doi aduseră sicriul în cameră. Alţi trei îl ridicară pe Pricop de pe masă, să-l aşeze în sicriu.

Pavel fugi din cameră, fără cuvinte, în stradă. Dridea îl urmă din doi paşi. Trecu de camioneta stopată în faţa administraţiei, ajunse la colţul străzii. Dridea se ţinea tăcut după el. Auzi pînă aici aşezarea sicriului în camionetă ; se întoarse brusc, dus de un singur gînd, apărut din senin :

„Mă duc cu el la Judeţeană !"

Se opri în faţa cabinei camionetei, puse un picior pe scară, se înţelese cu şoferul repede, acesta bucurîndu-se că se cunosc de la Apărarea Patriotică ; sări în camionetă, sprijinindu-se de roată. Întinse braţele după Dridea, care trăgea tot timpul nasul. Îl ridică pe Dridea lîngă el. Puştiul îi spuse, în sfîrşit, într-o singură răsuflare :

— Eu i-am pus ziarele sub cap...

Motorul porni, după ce bărbatul cu voce aspră urcă lîngă şofer. În clipa aceea, jos, auzi vocea fetei, învăluită în aburul eşapamentului :

— Tovarăşe, mă iei cu dumneata ?

Nu întrebă nimic. Mecanic, întinse braţele şi o ajută să se ridice. De fapt, ea, fără să mai aştepte, pusese un picior pe roată, care, ca dracu, se mişcă. Pavel trase fata cu putere spre el, sincer speriat : roata putea să-i facă praf piciorul... Rochia ei se prinse într-un cui al parapetului de lemn, descoperindu-i piciorul mai sus de genunchi ; în noapte, această neaşteptată intimitate a feminităţii ei apăru albă, fermecătoare, lîngă sicriul lui Pricop. Fără spaime sau false pudori, fata îşi desprinse rochia din cui şi îşi acoperi genunchiul. Părea un gest de mare obişnuinţă, care-i displăcu lui Pavel. Camioneta porni. După cîteva zeci de metri, şoferul frînă brusc, urlînd unuia de pe stradă :

— Vrei să te omor? Salvarea e vizavi! Idiotule!

Dridea își pierdu echilibrul și căzu pe sicriu. Imediat, înfiorat de necuviința sa, se ridică și rămase, drept și stîngaci, în picioare. Pavel se lovi de fată, părul ei îi atinse fața, o prinse de brațe, amîndoi rămaseră în picioare, la fel de înalți, egali, parcă la fel de puternici. După pornire, așezîndu-se pe marginea parapetului, simțind din nou în tălpi trepidația roților, Pavel descoperi că fata e puternică, masivă, cu umeri mari.

— Putea să-ți prindă piciorul!

— Sînt obișnuită cu camioanele, spuse ea așezîndu-se normal, lîngă el. De o lună nu trăiesc decît pe camioane.

— De unde vii?

— Din lagăr.

Și fata îl mîngîie pe mîna stîngă. O mîngîiere lungă, fără ocolișuri, fără să se teamă de sicriul de la picioarele lor. Printre trepidațiile mașinii, mîngîierea avea un fior continuu. Pavel nu retrase palma; degetele ei aveau ceva ciudat; nu erau degetele unei muncitoare. În nici un caz. „Mai degrabă ale unei pianiste", gîndi încordat Pavel, deși în viața lui nu mîngîiase degetele unei pianiste. Iar în ultimele luni nu avusese lîngă el nici o femeie. Nu retrase palma.

Mașina cobora pe cheiul Dîmboviței, prin orașul camuflat. Din cînd în cînd, din loc în loc, la cîte o fereastră, la cîte două ferestre, apăreau lumini limpezi; uneori, erau repede acoperite, alteori — de cele mai multe ori — rămîneau persistente, în așteptarea păcii care trebuia să vină, în primul rînd, cu o lumină uriașă în tot orașul. De pe malul celălalt, în dreptul Institutului antirabic Pasteur, un sergent fluiera și urla:

— Lumina! Lumina la patru!

La Podul Elefterie, aproape de arena Venus, profilată în întuneric cu tribunele ei putrezite, camioneta coti la dreapta, pe Bulevard, prin fața Facultății de drept, spre Județeană. Cîrjile în sicriu începură să clănțăne, în trepidația mașinii. Instinctiv, Pavel încercă să-și retragă mîna de sub palma fetei. Dar ea

nu-l lăsă, ca şi cum ar fi înţeles deplin gîndul aflat la capătul mişcării lui. Dinspre Cişmigiu, dincolo de dărîmăturile cîtorva blocuri, venea răceala unui sfîrşit puternic de octombrie, imposibil de reţinut numai în arborii uscaţi. Capacul alunecă deodată de pe sicriu şi toţi văzură un ochi al lui Pricop — mai negru, din pricina nopţii. Din pricina bărbii. Din pricina mîngîierii.

Fata, încetînd să-l mai mîngîie, îşi culcă palma pe palma lui. Dridea potrivi capacul la loc. Şi iar trase nasul. Ajuns în faţa Judeţenei, şoferul claxonă îndelung. Mîna fetei nu se desprindea din palma lui Pavel.

Pavel sări din maşină, smulgîndu-se de lîngă ea. Bătu în poarta de fier a Judeţenei — o fostă casă boierească, posacă. Poarta se deschise permiţînd camionetei să pătrundă. Şi Pricop, încruntat, negru, ajunse în sfîrşit la Judeţeana dorită.

IX

De la manifestaţie, Mihailopol alergă pînă la uzinele Lemetru, sus, pe Splaiul Unirii, mai departe de fabricile de pielărie ; trecu prin faţa lor ţinîndu-şi respiraţia. Avea ale lui : îşi ţinea respiraţia pînă nu mai putea, aprindea chibrituri şi le stingea cu degetele, privea focul cu ochii deschişi, lăcrimînd abundent, se uita la soare pînă îi vuia capul. Îşi făcuse obiceiurile acestea din ilegalitate, dar le continua şi acum, după eliberare, pentru că nu puteai şti ce se putea întîmpla în lupta împotriva reacţiunii. L-ar putea prinde şi l-ar chinui, cum ştiu ei... Îi era teamă de chinurile fizice, dar nu se gîndea să le ocolească, ar fi fost o laşitate, ci să fie pregătit să le înfrunte. Unii îl socoteau un Gavroche al nostru. Anton nu era de acord. În primul rînd — diferenţa de vîrstă. În al doilea rînd — aceea era o revoluţie burgheză...

La Lemetru trebuia să vadă o repetiţie a echipei artistice care se pregătea pentru un festival la S.T.B. ; se înţelesese cu Maican, responsabilul cultural al celulei, ca imediat după manifestaţie tovarăşii să se întoarcă la uzină şi „să-i ardă" o repetiţie. Îi aşteptă jumătate de oră la locul convenit — în faţa intrării în uzină — dar nu se arătă nimeni. „S-au trezit în centru şi nu le-a mai venit să se întoarcă..." gîndi

Anton, și reciti *Scînteia* din ziua aceea. De obicei o citea de la articolul de fond din pagina întîi pînă la ultima informație, „la închiderea ediției", de pe pagina a patra.

Maican apăru, răgușit, obosit, murmurînd că băieții n-au mai avut putere să vină la repetiție și s-au dus să se culce. Dar avea la el programul scris și puteau discuta așa...

Mihailopol citi rapid programul ; avea tot ce trebuia.

— Maicane, e bun, dar știi ce n-avem ?

— Ce ? mormăi Maican, gata să-i cadă capul în piept, de somn.

— N-avem glume...

Maican se scutură, trezit.

— Adică...

— Ce scrie pe platformă la tramvaie ?

Maican clipi de cîteva ori, cu ochii pe cerul cenușiu în amurg.

— Domnii pasageri nu au voie să poarte discuții cu manipulantul.

Anton zîmbi mulțumit.

— Deci : toată ziua nu au voie să discute cu nimeni, de auzit aud în tramvaie tot ce vrei și ce nu vrei... Venim noi și le dăm : cîntece, dansuri, discursuri, poezii. Bun. Dar mai vor să audă și niște glume, să rîdă...

— De cine ?... Cine are chef să rîdă ?...

— De burghezi... care muncitor n-are chef să rîdă de burghezi ?

Maican îl privea suspicios.

— Îl ai pe Chițu... reluă repede.

— Care Chițu ? se încăpățînă Maican.

— De la motoare. Mi-a citit niște versuri umoristice la adresa capitalului belgian...

— O fi vreun Eminescu, și n-am știut.

— Nu-i Eminescu, dar erau bune. Le iei astă-seară și le auzim mîine ! rosti cu severitate Mihailopol. (Și cu maximă seriozitate :) Glumele ne sînt foarte necesare...

Maican rîse.

— Ce rîzi ? întrebă aspru Anton. Ce rîzi ?

— Ai vorbit despre glume cum ai vorbi despre cutremure.

Mihailopol alergă înciudat de la Lemetru pînă la Parcul Carol, la Odeon, unde trebuia să-l schimbe la orele şapte, în cabină, pe Marcel Şapira. Alerga greoi, răsufla amarnic — şi toate din cauza fizicului. Şi dac-ar fi mîncat prea mult... Dar nu mînca!

— Hai, mă, ce faci? îl luă în primire Marcel, cum intră în cabina cinematografică.

Anton se aşează pe ladă, lîngă mama lui Marcel, să-şi tragă sufletul. Sala se cutremura de rîs.

— Tot *Serenada din Valea Soarelui*? şopti mişcînd capul spre sală. Mă împuşc...

— O vechitură cu Charlie Chaplin. Azi a adus-o. Nu ştii că la şapte am întrunire, jos... la club? şi Marcel se îmbrăcă în două mişcări.

Anton dădu din cap: ştia, sigur că ştia. Cu un gest al mîinii vru să-i spună că clubul e aproape, de ce face scandal? Dar hohotul sălii anulă totul şi o trezi definitiv pe doamna Şapira. Anton o salută. Doamna se ridică în picioare, îşi aşează pe cap baticul duhnind a gaz şi îşi strînse paltonul cu blana roasă pe margini. Purta palton în octombrie! Nu era în toate minţile: avea ochi de găină, verzi, şi un nas de vultur; mergea în botine maronii, înalte, care se închideau în copci, pînă pe fluierele picioarelor subţiri ca surcelele. În 1940, îşi trimisese soţul în Palestina cu un vas putred, bătut în cîteva cuie, *Struma*, scufundat de hitlerişti în apele Bosforului — o ştia tot Bucureştiul. Doamna Şapira era convinsă că vasul n-a fost scufundat şi că soţul ei se odihneşte pe o insulă somptuoasă, în regiunea sudică a Uniunii Sovietice, în dreptul Yaltei, unde auzise de copilă că ţarii ridicaseră palatele de vară. Avea perioade de furie numai împotriva lui, că nu-i scrie şi joacă pocher toată ziua cu ceilalţi emigranţi, în loc să fi plecat în ţara sfîntă să-i pregătească ei şi lui Marcelică toate cele necesare. Era convinsă că joacă banii pe care ea îi adunase mergînd să-i împrumute de la clientă la clientă, urmînd să-i achite din cîştigurile ei minime de corsetieră. După asemenea perioade, trecea la urlete împotriva ruşi-

lor pentru că ei, ca „oameni comuniști", admit, lîngă țărmurile lor, tripouri și jocuri de noroc. Pe urmă înjura femeile din București că nu-și mai fac corsete și nu mai au grijă de siluetă. Alteori se prezenta la ziare cu anunțuri disperate : „Solomon, te aștept cu Marcel în fața Parcului Carol". Sau : „Cei ce știu ceva de soarta soțului meu, Solomon Șapira, plecat pe Struma, rog să mă anunțe la cinema Odeon". Desigur, ziarele nu le publicau, și atunci bătea din botine în parchetul redacțiilor că se va plînge lui Stalin și lui Roosevelt. Îl însoțea peste tot pe Marcel al ei — un băiat slab, imberb, fragil, operatorul cinematografului Odeon, care după proiecții alerga pe bulevardul Mărășești, peste drum de uzina electrică, să conducă activitatea clubului utecist. Anton venea să-i țină locul la ultima reprezentație, pentru ca Marcel să fie prezent la club ; cunoștea meseria de la taică-său.

— Ce rîd ăia în sală ? întrebă doamna Șapira, încheindu-și nasturii paltonului jerpelit. Rîd de Charlie Chaplin ? Știi ce avere are Charlie Chaplin ?

— Nu, replică Mihailopol, totdeauna emoționat în fața ei.

— Miliarde !

— Și ce artist e Charlie Chaplin ! continuă din ușă doamna Șapira. Marcelică, încheie-te la gît ! L-am văzut într-un film cu Greta Garbo, voi nici nu erați născuți... și făcu un gest de lehamite, ieșind.

Rămas singur, Mihailopol încărcă cealaltă bobină și privi prin ocular ecranul. Filmul se sfîrși tocmai atunci, auzi pocnetul scaunelor și ultimele hohote de rîs. Lumina nu se aprindea. Filmul rula în continuare, proprietarul nu voia să piardă nici un minut ; proiectă deci primele acte și hotărî să urmărească ecranul. Era o suită de secvențe prost sonorizate, filmate probabil pe vremea epocii mute și după aceea sonorizate, dar n-avea importanță. Era vrăjit. Charlot apărea echilibrist, pompier, coșar, cofetar, măturător, și în toate posturile îi cădeau pe cap toate nenorocirile lumii. Părea că știe că în sală lumea se prăpădește de rîs și el nu trebuie să-i facă să plîngă, deși lui îi venea să urle. Se lovea de pragul ușilor, cădea de la mari înăl-

ţimi în butoaie cu apă, se murdărea cu funingine, frişcă şi noroi, dar de fiecare dată apărea întreg, mulţumit, mic şi pipernicit, fără să verse o lacrimă. Lumea murea de rîs, dar Anton simţea că în el, dacă nu chiar pe faţă, sclipesc toate lacrimile pe care Charlot nu admitea cu nici un chip să le arate mulţimii. Căci — şi asta îl înfiora pe utecist — el, Charlot, cu fizicul lui caraghios, era mai tare decît lemnul uşilor, decît sticla geamurilor, decît glumele soartei, mai puternic decît destinul, care se încăpăţîna să-şi bată joc de el.

Uită să încarce bobina a doua. Filmul se întrerupse, sala huidui lung, enervată la culme, proprietarul apăru în cabină, congestionat, urlînd :

— Ce faci, domle ?

— Nu l-am mai văzut... bîigui, cu mişcări aiurea, aruncîndu-se încolo şi-ncoace, să aprindă lumina în sală, să încarce bobina, dar mai ales neştiind, sub impresia lui Charlot, dacă să fie sincer sau nu.

— Ce ? Ce ?

— În timpul fascismului, ştiţi, nu a rulat...

— Ai înnebunit, domle ? Sala urlă, dumneata faci politică ?

Sărind de la una la alta, de la şalter la bobină şi de la bobină iar la şalter, simţi deodată că e solidar cu Charlot, că trăieşte ceva din experienţele tragice ale acestuia. Reîncepu proiecţia, stinse definitiv lumina şi zîmbi tîmp celui de lîngă el.

— Ce rîzi ? Mîine să nu te mai prind pe-aici... Dobitocule !

Mihailopol se aruncă iar la ocular, dar acum nu mai văzu nimic din năzdrăvăniile artistului. Lumea continua să rîdă ; el plîngea şi îşi ştergea nasul, cu mîneca hainei.

Cînd se termină filmul, simţi în nări lacrimi. Părăsi cabina ; în hol, proprietarul, aflat lîngă plasatorul care rupea biletele, îi strigă iar :

— De mîine, să nu te mai prind !...

În stradă, văzînd parcul negru, putrezit în noaptea de toamnă, hotărî să se ducă pînă la Şerban, în Cotroceni. Aşa, fără motiv ! De cînd îi dăduse tabloul Angelei, nu-l mai văzuse. Simţea în seara asta, după

Chaplin, nevoia unui prieten în tăcerea unei camere pe pereții căreia dorm tablourile Angelei. Își dădu seama, fugitiv dar precis, că e melancolic. Sentiment neîncercat de multă vreme, chiar niciodată... „Doar n-ai să-mi spui că n-ai mai fost melancolic! Dar nu mi-am dat seama!" Îl revolta totdeauna ideea că ar exista sentimente omenești necunoscute lui. Într-o ședință în Slătineanu — Paul, responsabilul „biroului" de elevi, făcînd o prezentare a lui Karl Marx și stăruind pe răspunsul acestuia la întrebarea fiicei sale: „Care vă e maxima preferată?" „Nimic din ceea ce e omenesc nu mi-e străin!" — Mihailopol notă pe o bucată de hîrtie repede sentimentele netrăite:

— gelozia
— invidia
— dorința de avere
— vanitatea.

Se opri și șterse, la fel de repede, primele trei; al patrulea îl lăsă. Era mult mai vanitos decît credea.

În Cotroceni, îi deschise bătrînul Nicolau. Șerban nu era acasă.

— Îl aștept... hotărî Anton dezinvolt, intrînd în camera luminată a prietenului și căutînd pe perete tabloul clovnului.

Bătrînul îl urmă tăcut.

— Ce mai faceți? întrebă amical Anton, așezîndu-se pe divan.

— Nimic... răspunse profesorul, și rămase imobil, straniu, în fața tînărului.

Pe chip îi sticli, o clipă, urma unor lacrimi lungi, de pe obraji pe bărbie. Anton încremeni; nu avea vocația frazelor protocolare, a introducerilor, dar „ce mai faceți?" al lui îi vibră impudic, și se simți vinovat. În toată starea lui apăsa clar Chaplin, mai exact: o exigență morală exagerată de viziunea comicului și concluziile ei tragice. Fără să știe cauza lacrimilor, numai simpla lor sclipire îl făcu solidar cu bătrînul Nicolau. Melancolia are asemenea naivități.

— Cum se face că ești liber astă-seară? N-ai nici o ședință, nici un miting...

Bătrînul trecu în camera sa, şi Anton, fără să dea importanţă schimbării de ton, îl urmă ; rămase în prag, încîntat de priveliştea bibliotecii desfăşurată pe cei patru pereţi ai camerei.

— Cuvînt englezesc, spuse Nicolau aşezîndu-se la birou. Nu ? Miting e cuvînt englezesc, repetă el.

Anton era pierdut în decorul rafturilor pe care străluceau stins sute de cărţi cu cotoarele aurite, îmbrăcate în piele.

— Poftim ? întrebă, după ce făcu un tur vizual.

— Spuneam că miting e cuvînt englezesc... Ia loc ! îl invită superior, profesorul, şi-i indică scaunul din faţa biroului.

Anton se aşeză şi privi din nou chipul bătrînului ; nu mai descoperi urmele lacrimilor. Nici o duioşie, nici o indicaţie despre trecerea vreunei dureri ; Anton fu intrigat.

— ...Ciudat, pentru că terminologia engleză nu s-a impus la noi în politică, sau în mişcările de mase, nu ? perora profesorul. Cuvintele englezeşti sînt adoptate la noi în lumea bună : *cocktail, padock*... nu mai vorbesc de jocurile de cărţi. Miting... cum a apărut miting ? De unde a venit ?

— Da, admise neutru, pentru a-l ajunge din urmă, Anton.

— În ruseşte cum se zice ? întrebă cu o severitate alterată uşor de ironie.

— Nu ştiu.

— Cum nu ştii ? Se poate ? N-aţi început încă rusa ?

— Nu, răspunse calm Anton, intuind uşor influenţele reacţiunii în gîndirea profesorului, pe faţa căruia nu cursese nici o lacrimă.

— Credeam c-aţi ajuns deja să-l citiţi pe Dostoievski în original... Sau nu vi-l dă pe Dostoievski ? Nu glumesc, le-am spus-o şi elevilor mei : „Puteţi scrie ce vreţi despre Hugo — şi bătu uşor cu palma hîrtiile de pe cristalul biroului, un teanc de extemporale probabil — nu mai contează... Franceza e depăşită, chiar dacă ea nu mai e o limbă, ci un stil... al inteligenţei, un stil al inteligenţei." Dar la ce mai ajută inteligenţa ?

Îi ceru, printr-un surîs sarcastic care-i întunecă mai mult fața, să-i aprobe afirmațiile, dar Anton nu-i făcu plăcerea, ci fixă un mic bronz, al lui Beethoven, înnegrit de vreme, așezat pe colțul biroului. Vru să-l întrebe : „De aceea ați plîns ?", dar nu reuși decît să articuleze primele cuvinte :

— De aceea... și întoarse privirea stingherit spre bibliotecă.

— Inutil ! tăie scurt profesorul. Tot ce vezi aici e inutil ! Cum spune Cyrano : *„C'est bien plus beau lorsque c'est inutile !"* [1]

Acest dispreț la adresa bibliotecii născu imediat în Anton o rezistență, o adversitate explicită :

— Nu cred ! spuse limpede.

— Inutil ! și profesorul, ridicîndu-se brusc în picioare, bătu cu pumnul în cristalul biroului. Inutil !... Ai dat bacalaureatul, cred... (Anton acceptă, cu vigoare, dînd din cap.) Ai cunoștințe elementare ca să mă înțelegi... (Anton mișcă din nou capul : „Așa și-așa !") Ei bine, tot ce a arătat arta nu a modificat cîtuși de puțin omul, susținu profesorul, în picioare. Ai învățat despre Molière — avarul, ipocritul, mizantropul, toți există. Nici un efect asupra universului moral, dimpotrivă, o creștere a tuturor viciilor. O ignorare completă a tuturor tipurilor lui, timp de trei veacuri ; nu de trei ani... de trei veacuri. Și ai învățat că Molière a fost cel mai mare...

— Atunci, de ce credeți în Dostoievski ?

— Tinere, fără sofistică minoră ! Dostoievski nu a fost un artist, el nu a predicat nimic pentru educația oamenilor ; îi era totul prea clar. Arta lui, ca atare, are nenumărate momente rizibile, care compromit total un artist. Ia-o pe Margaret Mitchell, în orice frizerie, și vei vedea că scrie mult mai bine decît el. Hugo ?... și aruncă teancul de hîrtii de-a lungul biroului său. Poate ai dat bacalaureatul scriind despre el — scriitorul pe care toate manualele îl arată drept „marele judecător", „omul care a vorbit în numele oamenilor", „care s-a măsurat cu imperiul"... *Mizerabilii, Les châti-*

[1] „E cu atît mai frumos, cu cît e inutil !" (lb. fr.)

ments, zguduirea conştiinţelor... A trecut, în esenţă (subliniez : în esenţă !), neobservat. Javert a fost multiplicat, Jean Valjean nu spune nimic mai mult ca o melodramă...

— E suficient c-a spus unui singur om... încercă să atace Anton.

— Cui ? („Mie !" vru să riposteze Anton, dar i se păru emfatic, provocator şi pierdu momentul.) Inteligenţa, bibliotecile — repet — nu mai rezolvă nimic. Ticăloşiile nu scad, bombardamentele au fost mai sîngeroase... De altfel — şi indică din nou hîrtiile împrăştiate pe birou — oamenii, de tineri, nu mai pricep o iotă din literatură. Le-am dat să-mi comenteze (clasa a opta, mîine-poimîine intelectuali...) o previziune superbă a lui Hugo, din 1824, după ce a citit *Quentin Durward* al lui Scott. Superbă şi, desigur, gratuită...

Luă la întîmplare un extemporal şi, stînd în picioare, începu să citească — emise chiar o tuse pregătitoare — tema dată :

— Să se comenteze cuvintele lui Victor Hugo...

Deodată, cu hîrtia în mînă, străbătu camera şi stinse lumina, învîrtind comutatorul de lîngă uşă. Rămaseră o clipă în întuneric. Anton strînse în palmă bronzul cald al lui Beethoven ; auzi paşii repezi ai profesorului lîngă birou ; apoi, pe raftul din spatele biroului, amplasat în dreapta ferestrei, se aprinse un glob alb pe care (abia acum îşi dădu seama că el îl luase drept o veieuză oarecare) erau creionate clar, în negru, continentele lumii. Nicolau se plasă, tot în picioare, sub lumina globului pămîntesc, şi citi foarte serios :

— *„Après le roman pittoresque, mais prosaïque, de Walter Scott, il restera un autre roman a créer, plus beau et plus complet selon nous. C'est le roman, à la fois drame et épopée, réel, mais idéal, vrai mais grand, qui enchassera Walter Scott dans Homère."* [1] Să-ţi traduc ? (Anton, din cap : „Nu".) E clar, nu ? Nu se poate

[1] „După romanul pitoresc, dar prozaic, al lui Walter Scott, va rămîne să se creeze un alt roman, după părerea noastră mai frumos şi mai cuprinzător. Romanul — dramă şi epopee în acelaşi timp, real dar ideal, adevărat dar măreţ, care îl va încrusta pe Walter Scott în Homer!" (lb. fr.)

mai clar... Extemporalele sînt albe, nu am ce citi, spuse cu calm şarjat profesorul. Nici unul... şi repetă mai sumbru : nici unul nu a înţeles că aici e anunţarea lui Tolstoi, a *Războiului şi păcii*... N-au citit *Război şi pace* — murmură.

În lumina regizată, chipul nu i se mai vedea, doar părul alb ardea orbitor ; Anton nu se lăsă impresionat ; găsi o replică mulţumitoare :

— De ce să citească ? Cultura nu mai ajută — n-aţi spus aşa ?

Nicolau mişcă meditativ capul, sugerînd durerea. Anton înaintă :

— Deşi... deşi Zola, în afacerea Dreyfuss, afirmă că e suficient ca un singur om să fie nedreptăţit de un regim şi nimeni să nu-l salveze, ca justeţea regimului să fie pusă sub semnul întrebării.

— Zola... şopti peiorativ profesorul, nemişcat sub glob, fără chip.

— De ce n-am extinde ideea şi... nu ? Dacă literatura a însemnat ceva pentru un singur om al lumii (respinse gîndul de a-i spune că, acasă, Dostoievski străjuieşte deasupra patului său), dacă un singur om a devenit mai drept după *Crimă şi pedeapsă*, atunci toată teoria dumneavoastră a inutilităţii artei trebuie pusă sub semnul întrebării... E suficient un singur om pentru a justifica... Dar cînd nu e vorba doar de un singur om ?

— Să lăsăm demagogia !

Profesorul se aplecă în cot peste birou, căutînd ochii tînărului. Anton îi văzu chipul în penumbră şi-i descoperi fulgerător o răutate nouă, încăpăţînată.

— Ascultă, undeva ai dreptate... eşti de ajuns de pregătit, mult mai pregătit decît îmi închipuiam... Gîndeşti, poate că vei deveni un intelectual. Deci, repet : undeva ai dreptate, arta nu apelează decît la individ, maximum la o elită... Ca atare, te întreb : poţi să juri că vreun artist te-a făcut mai bun ?

— Da... şopti Anton, înfiorat de uşurinţa cu care adversarul cădea în propria-i cursă.

— Cine ?

— De pildă, acum cîteva ore... Chaplin ! replică, fără să-i mai pese de stîngăcia răspunsului.

Profesorul se îndreptă, și globul lumină un gest comun de agasare.

— Chaplin ! Chaplin ! Mîine — Stan și Bran... ați înnebunit ! Lumea se tăvălea de rîs, nu ?

— Eu am plîns... mărturisi, pe aceeași linie spontană, Anton.

— Chaplin te-a făcut să plîngi ? Atunci, Raskolnicov...

— Lumea va plînge în curînd în fața lui Chaplin, ca la *Regele Lear*...

— Chaplin al dumitale e un idiot sinistru... aruncă furios profesorul.

— Iar dumneavoastră...

— Care se lovește de toate ușile !

— Iar dumneavoastră sînteți neputincios ! rosti liniștit, strîngînd bine bustul beethovenian.

— Ce ? strigă aspru Nicolau.

Anton repetă cu curajul nebun de a-i prinde privirea (sînt adevăruri care nu se pot exprima privindu-l în ochi pe celălalt), dar nu desluși decît efectul fascinant, într-adevăr, al topirii părului în lumina Oceanului Atlantic :

— Sînteți un neputincios ! Dacă n-ați scris pînă acum, să nu începeți ! Nu veți da nimic... dac-ați scris, sînt sigur...

— De ce ? șopti bătrînul.

— N-aveți nimic puternic... generos !

„Discuție tata-Anton, alături în birou. Nu m-au auzit intrînd. Sînt încercuit numai de problemele mele. Pricop a murit, la administrația *Scînteii*, pe Saligny. În acest timp, manifestație pentru schimbarea guvernului Sănătescu. Paralelismele crude ale vieților noastre. Cine știe ce a gîndit Pricop în drumul său ? Cu ce gînduri a plecat dintre noi ? Și mai ales ce a gîndit în fața morții un comunist, în primele zile legale ? Prea crudă această diversitate a vieții pentru a fi acceptată epicurian, cu grația domnului Anatole France. («Viața nu e nici mai bună, nici mai rea decît se spune. E loc în ea și pentru moarte, și pentru plăcere» etc., etc.) Inacceptabil. Moartea unui tovarăș nu poate fi doar paralelă cu existența mea și a altora.

Dacă aș scrie vreodată un roman, n-aș încerca nici fresca, nici intriga dramatică și strînsă ; aș căuta topirea subiectului într-un șir de vieți paralele (*à la* Plutarh) care — înfruntîndu-se mai mult sau mai puțin direct, lăsînd însă tot timpul aparența întîlnirii undeva la infinit, chiar cu riscul coincidențelor sau lipsei de legătură — să degajeze, pe dedesubt, un flux continuu, unic, de semnificații poetico-istorice. Întretăieri de destine care nu s-au întîlnit în planul real al romanului ; de eroi care, fără să se cunoască, au determinat sau au luat parte la determinarea soartei altor eroi ; de gesturi care «nu știu» unele de altele, dar intră într-o singură acoladă. Sîntem simultani și plini de consecințe unii asupra altora. Fiecare, fără să știm, marcăm, apăsăm existența celuilalt, nu sîntem niciodată incomunicabili. Unii reduc aceste consecințe la coincidențe, și coincidențele îi enervează. Nu m-aș feri de ele dacă ar reuși să lumineze sensurile mari, bogăția vieții — așa cum poezia e spațiul dintre două metafore, și nu metafora. În fond, visez la coincidența enunțată de B. : încrucișarea a două priviri, o clipă de tăcere între doi oameni pot să fie un strop de istorie universală. Istoria universală e consecința mea asupra celorlalți, a celorlalți asupra mea. Poate că aici e vraja vieții.

Deci, Pricop a murit în timp ce Cană, la Județeană, îmi cerea să renunț — o bună perioadă — la medicină, pentru a intra în redacția noului nostru ziar de tineret ; a întrerupt discuția noastră pentru a ridica receptorul ; în aparat, o voce de la administrație i-a anunțat că Pricop e mort acolo... să se trimită o echipă care să-l transporte la Județeană. Cană aranja la telefon — și-mi plăcea cum nu încerca să sfideze durerea — plecarea unui camion la Saligny, pentru Pricop. Și am acceptat imediat ce Cană m-a privit, cerîndu-mi răspunsul — după indicațiile telefonice privind transportarea lui Pricop. Între propunerea lui și răspunsul meu fusese anunțarea morții lui Pricop. Nu puteam face altfel. În fond, am hotărît sub impulsul unei emoții (ceea ce nu mi-e propriu) : moartea unui tovarăș simultană cu o încredere acordată de partid. Incidența aceasta fulgerătoare a fost mult mai puternică decît un «La-

să-mă să mă mai gîndesc !»... cu perspectiva «cîntăririi», dată totdeauna de rezonabilitate. N-am ocolit străbaterea unor emoţii, în pofida atîtor sfaturi ale înţelepţilor. Rezonabilitatea nu e valabilă decît ca o formă de acomodare a pateticului la lume. Fără acest patetism intrinsec omului, rezonabilitatea devine un simplu moft, agitat cu ifos de cîţiva deştepţi. Desigur, va veni o vreme cînd entuziasmul nu va mai explica toate hotărîrile noastre. Vom intra într-o epocă mai echilibrată, de reflexivitate mai calculată. A te rezerva pînă atunci mi se pare meschin. Nu te poţi bucura de luciditate decît storcînd emoţia fiecărei zile, chiar efemerul ei. Problema este să acţionezi astfel ca niciodată să nu-ţi renegi emoţiile care-ţi modelează destinul.

Ce-ar spune tata dacă i-aş anunţa hotărîrea luată azi, la Judeţeană ? M-ar ameninţa cu sinuciderea, după care ar intra în bucătărie, să vadă dacă fierbe ceaiul..."

— A venit Şerban... şopti bătrînul, nemişcat în lumină. Tu eşti, Şerbane ? întrebă mai tare, pe un ton „obiectiv", neutru.

Nici un răspuns.

— Vi s-a părut... spuse tot în şoaptă Anton.

— Ţi-ai făcut ceaiul ? întrebă blînd.

Nimic în glas nu mai trăda ironia, agresivitatea precedentă — aşa cum, la începutul discuţiei, bănuiala unor lacrimi curse pe chipul lui rău dispăruse de la primele cuvinte.

Amîndoi intrară în camera lui Şerban. Acesta dormea cu capul pe masă, acoperind cu braţele un caiet ; lumina rămăsese aprinsă.

— Ai văzut că-i acasă ? spuse mulţumit bătrînul.

În vîrful picioarelor, se apropie de Şerban şi-l sărută uşor pe păr.

Anton urmărea încordat scena ; simţea că Şerban e treaz, că i-a auzit, dar nu înţelegea de ce nu răspunde sărutului patern.

X

Mîna lui puternică îi plăcu. Se ţinu după el, fără să-i fie ruşine de puştiul care nu ştia altceva decît să-l roage să vină la cămin.

— Tovarăşii or să mă bată... scîncea Dridea, mereu ştergîndu-şi cu mîneca hainei nasul.

— Tovarăşii nu bat.

— Dar dacă nu mă cred ?

— Dacă nu te cred, îţi vor da ce meriţi.

— Merit să fiu bătut, tovarăşe Pavel ?

— Ei vor hotărî...

Pavel răspundea la fiecare întrebare încăpăţînată a puştiului. Se părea că nici una nu-l plictiseşte — plictiseala aceea obişnuită, a omului mare cînd e agasat de un copil. Mergea repede cu mîinile încleştate în buzunar, strîngînd maxilarele, o privire rea, nervoasă, subliniată de oasele fălcilor, bine ieşite în afară, ca două cucuie de fier. Schimbarea din el — după părerea ei — se petrecuse la Judeţeană. Ea rămăsese în curte, cei doi şi şoferul cărînd sicriul într-o marchiză a fostei case boiereşti ; pe urmă, Pavel ieşi iar în curte, urmat de puşti, şi intră în ghereta portarului, aflată lîngă poarta de fier masiv ; de acolo vorbi la telefon. Ea auzi cum întrebă de un tovarăş, Moga ; după care nu mai vorbi, ci ascultă — încordat, foarte încordat ;

atunci observă ea — prin geamul gheretei — apariţia pe faţă a crustei acelea de fier, neagră, rece. Trînti telefonul şi ieşi. Plecară imediat şi ea îl urmă, fără ca el s-o întrebe ceva, fără să-i spună un singur cuvînt puştiului. Porniră pe Bulevard, spre Universitate, singurul dialog fiind cel dintre teama de bătaie a puştiului şi severitatea răutăcioasă a lui Pavel. Era frig şi încheieturile palmelor ei îngheţară. Ar fi vrut să-i dea palmele, măcar degetele să i le încălzească, dar, cu coada ochiului, observă că el şi-a băgat bine mîinile în buzunar. Prin faţa cinematografelor de pe Bulevard alerga un afiş mare, de film, smuls de vînt de pe unul dintre panouri. Lîngă ruinele Cărţii Româneşti, puştiul mai întrebă o dată dacă Pavel nu vine cu el la cămin.

— Nu. Mă duc la tovarăşul Moga, acasă. Pleacă pe front, dacă n-a şi plecat. Pleacă şi Calistrat.

— Păi cum ? murmură băiatul, timid.

— Aşa, bine. Tu-ţi vezi de pielea ta — c-o să mă bată şi o să mă bată. Du-te, ne vedem mîine.

Puştiul plecă, mut, lovit.

— Te-ai purtat urît cu băiatul... acum, la urmă.

Pavel tăcu. Un sergent fluieră aproape, la Ministerul Agriculturii, şi îi auziră paşii venind spre ei în întuneric. Ea se strînse lîngă umărul lui.

— N-am acte la mine, ştii ?

— Ei şi ? murmură Pavel.

Sergentul se profila clar. Brusc, Pavel o cuprinse de umeri şi o sărută, la nimereală, pe faţă. Trecură aşa, îndrăgostiţi, pe lîngă sergent. Acesta imită prin vulgara ţuguire a buzelor — cunoscută în atîtea cinematografe de mahala — un sărut. Şi îi lăsă să treacă. Pavel se dezlipi imediat. Fata îi strînse braţul şi rămaseră unul lîngă altul, cu braţul ei sub braţul lui, în continuare indiferent. Trecură de statuia lui Rosetti, se apropiau de Calea Moşilor.

— Aici, pe stînga, nu e strada Polonă ? întrebă ea. El nu răspunse. Am fost în '39, la numărul 36, m-a dus tata la un mare profesor de pian, să vadă dacă am talent. N-am putut să cînt nimic. Mi-era frig, ca acum... era iarnă, avea o cameră mare, cu uşi mari, pe sub care intra vîntul. Am încercat *Ecosezele... Ecosezele* de Beet-

hoven. Pavel tăcu, mărind pasul. Ea se ţinu în pasul lui. Odată am să ţi le cînt... Acolo n-am putut, era frig, aveam cincisprezece ani... Nu ştiam să învinge o emoţie.

Erau în parcul din jurul statuii lui Pache Protopopescu. Fata se opri deodată în faţa unei bănci, îngenunchie şi, pe stinghiile îngheţate, imită cu degetele ei lungi jocul pe o claviatură de pian. Însoţi gestul neaşteptat cu fredonarea rapidă a unei melodii vesele, repede stinsă printr-un hohot de rîs; parcul tremură, mai puţin statuia neagră, în picioare, a fostului primar al Capitalei, conturată în întuneric. Pavel privi scena o clipă. „E nebună!" şi păşi mai departe, spre Zece Mese, la Moga. Ea îl ajunse şi îl luă din nou de braţ.

— Să nu crezi că-s nebună. Un compozitor german, nu prea cunoscut, poate n-ai auzit de el, Hugo Wolf...

— Ce vrei de la mine? ripostă Pavel grăbindu-se.

— Hugo Wolf a exersat multă vreme pe o bancă, într-un parc, fiindcă n-avea bani să-şi cumpere un pian. A compus mai mult liduri, nu simfonii... Să-ţi cînt un lid de Wolf?

Erau sub castanii întunecaţi ai unui bulevard; la dreapta, se profilau coloanele ciudate ale unui templu grecesc.

— Nu vreau să-mi cînţi nimic! hotărî Pavel.

— În lagăr am exersat şi eu, tot timpul, pe stinghia patului. Dădeam laoparte salteaua.

— Ai fost în lagăr?

— Ţi-am mai spus, dar nu erai supărat... cînd am urcat în maşină...

Cotiră pe cîteva străduţe încurcate. În noaptea îngheţată, căzură ultimele castane. Sau era numai un pas al nopţii

— Şi ce vrei de la mine?

— Nimic. Îmi place cu tine...

Pavel păşea încruntat, strîngînd maxilarele. Fata îşi retrase mîna — el nu ripostă. Nu avea chef de ea, şi ea înţelese să-l respecte, dar nu fără explicaţii.

— Crezi că nu-nţeleg? Îţi pleacă un prieten pe front. Eu înţeleg. De ce crezi că nu-nţeleg?

— Pentru că vorbeşti prea mult.

Şi după cîţiva paşi, Pavel se opri în faţa unui bloc în trei etaje. Ea îl urmă, coborînd în coridorul de la subsol. Mirosea a varză, a murături puse bine, pentru la iarnă. Pereţii erau igrasioşi. Cît el bătu într-o uşă, ea se rezemă de perete, simţindu-i răceala şi umezeala urîtă. Bătăile lui enervate i se transmiseră o dată cu fiorul igrasiei.

— Nea Moga, nea Moga! şopti Pavel.

Tăcere. Dintr-o cămăruţă alăturată se auziră gemetele grele ale unor oameni care se iubeau. Pe urmă un pat scîrţîind lung.

— Nea Moga! strigă Pavel.

— Care eşti acolo? strigă bărbatul, din cameră.

Se întoarse în întuneric cu faţa la ea — şi îi simţi răsuflarea.

— Nu-i acasă? şopti ea inutil — întrebările inutile apărute cînd o femeie stă faţă-n faţă cu bărbatul dorit.

— Nu.

— Şi ce faci?

Pavel o dădu deoparte, lipind-o de peretele rece; trecu dintr-un pas, brutal, lovi o sticlă — un geam, o lampă, nu, un borcan, un borcan cu murături — căci imediat, pe întregul coridor se răspîndi aroma ameţitoare a gogoşarilor în oţet.

Îl urmă tăcută pînă la brutărie, sus, pe bulevardul Pache, lîngă o biserică frumoasă, mare, albă. În aer plutea mirosul pîinii — clar, bun.

— Mă aştepţi? întrebă deodată Pavel.

— Da, răspunse ea cu aceeaşi spaimă uşoară, născută în întunericul coridorului din igrasie şi enervare, dar în care acum dospea hotărîrea lui neaşteptată de a fi cu ea.

Fata se ghemui pe scările bisericii, rezemîndu-se de peretele în scobitura căruia era pictat un sfînt lung şi slab; strîngîndu-şi în jurul picioarelor paltonul vechi, primit de la Apărarea Patriotică, descoperi, printr-un joc simplu al imaginaţiei, urmele cîtorva schije pe faţa sfîntului. Îi lipseau un ochi, gîtul, fruntea îi era crăpată. Şi totuşi, omul pictat rămăsese frumos, întreg — aşa cum stătea în picioare. „Număr pînă la zece — dacă nu vine pînă la zece înseamnă că vine supărat, şi

Moga a plecat. Dacă... unul, doi, trei, patru..." Adormi — un somn scurt, înghețat. Cineva o clătină ; tresări speriată. Nu era Pavel. „N-am acte."

— Ridică-te o clipă tovarășă... îi spuse blînd un bărbat.

Se ridică automat ; apăru un al doilea, cărînd o găleată în care plescăia ușor o bidinea ; trase o linie verticală, lungă, cu smoală, pe gardul bisericii. Celălalt supraveghea.

— Și încă un „i". „Faciștii" — cu doi de i.

— Lung cuvînt ! Nu era de ajuns „Jos" ? Trei litere...

— „Jos" cine ?

— Se înțelege.

Pavel strigă de la cîțiva metri :

— Ce-ați făcut, mă băieți ? „Fasciștii" — nu „faciștii". Unde-i s ? S și după aia c. N-ați învățat la școală ?

— Nu... n-a avut cine.

Un rîs plin al celor trei, care o liniști. De-ai noștri. Și Pavel. „Jos fasciștii !" Toate temerile îi treceau cu aceste două cuvinte aspre, care numai liniște nu cereau.

— Hai ! — și Pavel se apropie de ea, lăsîndu-i pe ceilalți să corecteze inscripția.

— Vin cu tine.

El îi ridică gulerul pardesiului, și ea repetă :

— Vin cu tine ; n-am casă...

Își lipi obrazul de mîna lui, care mirosea intens a pîine caldă, abia scoasă din cuptor.

— Unde să te iau ? Fac toată noaptea distribuirea pîinii. Cum te cheamă ?

— Marta. Marta Simion. Pe tine Pavel...

— Pavel Crăciun. Așteaptă-mă să scot camionul, pe urmă urci.

În cabina camionului era cald și bine. Bancheta de piele avea arcurile rupte. De pe platformă venea mirosul pîinii, de la motor — miros de benzină, și aceste două arome, împreună, dădeau un parfum de vis, amețitor, necunoscut. Marta respiră, tăcută, multă vreme. Pavel conducea atent, privind-o din cînd în cînd în oglinda aflată deasupra volanului. Lîngă oglindă erau lipite un ciocan și o seceră, de hîrtie, decupate stîn-

gaci. Totul părea vechi, deteriorat, reparat de o mie de ori, pielea banchetei era ruptă şi ieşeau prin ea fuioare lungi de zegras. Totuşi, era bine, cald, şi cotul lui o mîngîia, des, în jocul mîinii pe volan. Bulevardul tăcea, pustiu, în camuflaj — doar farurile rablagite luminau linia de tramvai.

— Îmi explici ce-i cu nea Moga?

Pavel începu imediat, fără introduceri. Moga şi încă unul Calistrat, din U.T.C., pleacă pe front; au primit ordine de chemare. Ea ce-ar face dacă ar primi şi el? L-ar aştepta. Îi place — asta-i tot. I-a plăcut cum s-a comportat acolo, la administraţie. Cum s-a comportat? De unde ştie ea cum s-a comportat el, că era întuneric şi lume multă. Ştie. Poate că n-ar trebui să-i spună, poate-i obişnuit altfel cu femeile... Cum? Să se joace cu cuvintele... Nu-i timp pentru asta. Oamenii au văzut moartea, nu au timp să se joace cu cuvintele. Crezi? Crede. (În atmosfera pîinii şi benzinei, dialogul lor pierduse orice linie limpede şi cuvintele se amestecau ca şi aromele.) De ce tace? Se gîndeşte. La ce? Dacă el ar pleca pe front... Ce-ar fi? L-ar aştepta? De ce să-l aştepte? Ce-o leagă de el? O noapte? O noapte.

Pavel stopă la întretăierea dintre Bulevard şi strada Traian. Farurile luminară o mulţime de chipuri negre, fără ochi, adunată în jurul franzelăriei închise; toţi începură imediat să strige, deplasîndu-se spre camion, încercînd desigur să-l înconjoare. Pavel strigă prin fereastra cabinei:

— Staţi, staţi! Nea Emile! Staţi, domle, să descărcăm, nea Emile!

Întreaga mulţime părea că dansează în jurul camionului la lumina farurilor care nu puteau descoperi nici un chip întreg; apăreau şi se stingeau repede, cîte-o gură, cîte-un braţ, cîte-un şal, cîte-un strigăt.

Peste toţi izbucni un urlet din uşa franzelăriei:

— Mă! Dacă nu vă astîmpăraţi...

— Ăsta era cuvîntul... şopti Pavel spre Marta, dar ea nu avea putere nici măcar să surîdă.

— Lăsaţi-ne să descărcăm, că chem poliţia! Ia, faceţi loc... întindeţi coada spre Stupinei... hai...

Mulțimea parcă se liniști ; dinspre magazin își făcea loc o namilă lată, înaintînd cu pași mari ; se opri în dreptul scării din partea lui Pavel, după aceea ocoli botul mașinii, și farurile îl lățiră, uriaș, pe pavaj.

— Ai venit, pezevenghiule ? A, ai și o domnișoară... Te-ai dat naibii !

— Îți las douăzeci și cinci de lăzi, nea Emile ! îl luă repede Pavel.

— Douăzeci.

— Cum douăzeci ? Păi...

— Am vorbit cu jupînul... Douăzeci.

— Dar lumea ? Nu-ți ajung !

— Lumea să mă pupe...

— Fac raport.

— Mă pupi cu raport cu tot. Am vorbit cu jupînul, ce mai ? Hai, la descărcare ! Ia veniți trei gorobeți la descărcat !

Din mulțimea rînduită repede lîngă zid, într-o coadă lungă care se pierdea spre Stupinei, se desprinseră trei siluete.

— Rămîi aici pînă descarc, îi spuse Pavel, repede, dar Marta hotărî :

— Vin cu tine.

— Vii cu mine, vii cu mine... tot timpul vii cu mine ! Stai aici, nu încurca oamenii — și sări din camion. Marta se întinse obosită pe bancheta cu arcurile rupte ; puse capul pe locul lui de la volan. Mai era călduț — căldura trupului lui ; trase cîteva fire de zegras și, jucîndu-se cu ele pe față : „Dacă n-ai să știi să vorbești cu mine, atunci... Nu-mi place să-mi comanzi. Mi s-a comandat destul."

De pe platformă, auzi numărătoarea lui nea Emil :

— Treisprezece, paisprezece... fii atent, mă !

Dintr-o ladă căzură cîteva pîini — cu zgomot înăbușit — pe pavaj.

— Ce faci, mă ? urlă nea Emil. Ți-am spus să fii atent ! Cine o să le mănînce ? Tu, sau eu ? Nouăsprezece, douăzeci... gata ! Îmbarcarea !

— Cum gata ? sări răstit unul dintre oameni.

— Gata ! Mașina pleacă.

— Să lase toată pîinea ! urlă un altul.

— Ţi-am spus că nu ajunge, şuieră distinct Pavel.

— Gata ! susţinu enervat la culme nea Emil.

— Nici un gata ! se împotrivi Pavel.

— Da-ţi pîine poporului, porcilor !

Marta auzi mulţimea dezlipindu-se de zid, într-un salt, înconjurînd maşina. Se ridică într-un cot. Pavel apăru la geamul cabinei, împins de magazioner.

— Pleacă, mă, auzi ?

— Nu plec !

— Pleacă ! Chem jupînul şi nu te mai vezi ! Iei femei...

— Săriţi pe şofer !

Şi într-adevăr, cîţiva, trecînd din nou prin lumina farurilor, săriră asupra lui Pavel. Marta le văzu mîinile întinse, pumnii, ghiarele zgîriindu-l pe obraji ; deschise portiera, ca să-l tragă înăuntru.

Pavel căzu pe scară şi se lovi cu capul de colţul banchetei ; Marta îi atinse faţa — sînge ! Pe platformă trepidau paşii celor care asaltau lăzile cu pîine şi le aruncau, la nimereală, jos, în stradă, în jurul camionului. Pîinile se rostogoleau pe pavaj, sub maşină, sub picioarele mulţimii. Oamenii căutau pîinea sub camion. Pavel se ridică mai uşor decît ar fi crezut Marta, fără sprijinul ei, apucă volanul, făcu contactul.

Marta simţi, de la prima mişcare a roţilor, că maşina calcă peste pîine. Pavel tăcea, răsufla greu, manevra însă rapid.

— Dă-mi pîineaaaa ! urla incontinuu cineva.

Porniră pe străduţa din stînga — Stupinei, cum o numise nea Emil, cînd ceruse mulţimii să se încoloneze. Marta încercă să-i şteargă sîngele cu mîneca paltonului. Pavel nu se împotrivi.

— Lasă, au avut dreptate. Trebuiau să ne omoare... am fost moale, m-a luat prea repede. Am fost fraier.

Pavel ocoli biserica Sfîntul Ştefan, în a cărei curte lătra un cîine răguşit, coti pe străduţe liniştite şi ajunse din nou în faţa statuii lui Pache Protopopescu.

— Am mai fost pe aici, murmură Marta. Nu ?

Pavel conducea cu un ochi închis, ochiul drept. Da, fuseseră pe aici, acum cîteva ore. „Cîteva ore", gîndi Marta. Trecură din nou pe Zece Mese, prin faţa blocu-

lui unde locuia Moga. Pavel deschise bine ochiul lovit, plecîndu-se pe volan ; cine ştie, poate apare chipul lui Moga, silueta lui. Nimic ; dar la colţul străzii, la întretăierea cu Calea Moşilor, în lumina limpede a zorilor, apăru un bărbat, scund, bine îndesat, păşind sigur, cu un cufăraş în mînă.

— Am ştiut ! Am ştiut ! exclamă febril Pavel.

Maşina stopă, Pavel sări. Din cabină, Marta observă scena ; Pavel se aruncă să-l îmbrăţişeze, dar omul acela se feri, dîndu-se înapoi ; Pavel coborî privirea, şi Marta înghiţi în sec, o dată cu Pavel. Îl simţi pînă la ea — descumpănit, neputincios. De ce ? Moga îi întoarse spatele lui Pavel, după un schimb de maximum trei cuvinte. Moga se îndepărtă. Pavel rămase cu capul plecat, privindu-l pe sub sprîncene. Apoi veni încet spre camion, cu paşi şovăitori ; deschise portiera, urcă, făcu contactul. Marta nu-l întrebă nimic ; el se feri blînd ; cu o mişcare apăsată a palmei pe faţă, îşi şterse sîngele. După care, fixînd drumul, îi luă braţul şi-i sărută uşor, sub mîneca paltonului ros, încheietura palmei. Pe platformă, lăzile goale vibrau sec, amintind cîrjile lui Pricop.

XI

Ca să-şi ia rămas bun de la Cană — nu putea pleca fără să-şi ia rămas bun de la Cană — Moga aşteptă, cu Calistrat, o oră (cam de la opt la nouă seara) la Judeţeană ; Cană — după cum i se spusese — era la C.C., chemat urgent acolo, „dar trebuia să se întoarcă", îl asiguraseră tovarăşii de la Organizatoric. Încercă să discute cu Calistrat ; acesta îi răspunse mohorît, laconic, fără chef. Moga avea convingerea că tînărul e tulburat, ca şi el, de vestea transmisă triumfător de Păsculescu, în biroul lui, la prînz, după ce-i felicitase, personal şi patriot, pentru primirea ordinelor de mobilizare :

— Tovarăşul dumneavoastră Crăciun sper să rămînă aici — şoferul meu...

Telefoanele Judeţenei zbîrnîiau neîntrerupt, dar nimeni nu comunica această veste :

— Ca să nu fie trimis pe front, un utecist s-a vîndut patronului !

„La urma urmei, nici nu e important. Guvernul va cădea, aducem guvernul nostru, plec pe front, ajungem la Berlin... ce importanţă mai are un... un..." Gîndirea lui Moga nu găsea nici un termen pentru Crăciun. Şi — ce era mai dureros — în adîncul lui exista o împotrivire rea, aspră, la această judecată cu care încerca

să se aline. Curios. Erau gînduri mari, pline, capabile să-l înăbuşe de bucurie (ajungem la Berlin !) — şi toate parcă explodau, fragile, la apariţia unei singure idei : „Pavel a..."

A ce ? A trădat ! S-a vîndut ! Pavel a trădat. Pavel e un laş. Fiecare propoziţie suna în mintea lui foarte limpede, scurt, şi tocmai această claritate îl tulbura, aţîţînd în adîncul lui aceeaşi împotrivire aspră : „Pavel nu e laş... nu e ticălos... nu e trădător !"

Lui Moga îi era imposibil să se gîndească la altceva ; îl aşteptau frontul, o altă viaţă — şi totuşi nu se putea rupe de acest Pavel, căruia îi dăduse hainele lui, dormise alături de el, împărţise pîinea, foamea, ura... îl bărbierise ! Da, îl bărbierise — şi acest amănunt îl enervă într-atît, încît simţi în palmă barba aspră, maxilarele încordate ale tînărului cînd el, Moga, îi spusese că lui Pricop i s-a amputat piciorul.

— Nu-i totul să trăieşti... parcă-i spusese atunci.

Nu-i totul să trăieşti, sigur că da şi tocmai de aceea, toate acestea — hainele, pîinea, somnul — nu contau. Nici un amănunt nu conta. Avusese încredere în el, asta era ! Îi luase încrederea — ce mai însemna frontul ? N-o să moară pe front, cum să moară ? Dar încrederea ? Moartea de aici începe, de la pierderea încrederii în cel de lîngă tine !

Calistrat adormise — lung, încovrigat, cu mîinile pe speteaza scaunului şi capul pe palme. Moga îi privi chipul tînăr, sprîncenele scurte şi late, nasul puţin strîmb, genele lungi, întoarse frumos, bărbia ascuţită, pe care înnegriseră tuleie numeroase, nerase cam de vreo săptămînă. Răsufla uşor, biruit. Omul nu-i inspira încrederea transmisă de obicei de Pavel — dar dacă şi acum se înşela ? Dacă e un om foarte bun ? Pavel e un... Să fie al dracului, pe orice punea ochii, numai la Pavel ajungea ! Se înşela. De fapt, sub încrederea năruită nu se descoperea decît pe sine, mîndria sa rănită. Dacă moartea începe cu pierderea încrederii într-un om, atunci ea continuă prin asta : prin lovirea ta de tine însuţi, prin aceea că te-ai supus înşelării de către tine însuţi.

Pe Moga greşelile proprii îl îmbolnăveau cum nici o boală din cele pămînteşti n-ar fi reuşit s-o facă. Nu se mai înşelase de mult, cam de un an, de la căsătoria cu Valeria, croitoreasa din blocul lui de pe Zece Mese : crezuse că femeia îl iubeşte, dar ea îl luase nu pentru bani — uite, vezi, asta nu, asta fusese frumos din partea ei, tocmai „frumuseţea" asta îl încurcase — ci pentru că el avea ordin de mobilizare pe loc, şi femeia avea nevoie de un bărbat în casă. Fusese foarte greu să-şi dea seama ; desigur, dacă el ar fi judecat ca toate mahalagioaicele care sînt impresionate de cîte ori femeia nu aparţine banului, atunci ar fi rămas cu ea pînă la sfîrşitul vieţii. Dar Moga nu putea suferi gîndirea mahalalei, se ferea de ea, o ura. Dacă pe o femeie o leagă de bărbat numai patul, poate fi la fel de rău ca atunci cînd îi leagă numai banul. Cum îşi dăduse seama, nu spusese nimănui — nici lui însuşi — prea amănunţit ; se despărţise de ea, se mutase înapoi, în cămăruţa lui, cu o lună înainte de 23 August, şi suferise ca un cîine ; nu pentru ea. Fiindcă se înşelase singur, de aceea. Ea şedea în cealaltă cămăruţă a subsolului : o auzea cum coase la maşină, cum găteşte, cum cîntă cînd găteşte ; toamna întinsese borcanele de murături pînă la uşa lui. Auzea cum aduce bărbaţi la ea, cum la miezul nopţii iese pe coridor, în capot şi pantofi de casă, să scoată gogoşari şi pepeni muraţi din borcane, să-i servească celui rămas în căldura patului. Nu-i păsa. Adormea cu perna înfundată peste cap şi strîngea dinţii, să uite cum a greşit. De asta-i păsa. Asta îl durea. Că greşise. Pentru că fusese bun. Pentru că-i fusese milă. Şi totuşi, ar trebui să stea de vorbă cu Pavel, nu ? Să-l găsească, să-l întrebe dacă e adevărat. Dacă nu era adevărat ?... Unde să-l găsească ? Pavel era la manifestaţie, scanda lozincile partidului, dar partidul nu ştia că se vînduse ca să nu plece pe front. După manifestaţie, Pavel se întoarce la brutărie, urcă în maşina lui Păsculescu, îmbracă mănuşile albe şi trage maşina la scară... Cum să fie bun cu Pavel ? Din nou bunătatea. Şi ce ar fi însemnat bunătatea ? Cînd e bunătatea mai respingătoare decît în clipa cînd te împinge, cu ochii deschişi, spre o greşeală ?

Îi dădu un brînci lui Calistrat.

— Trezește-te, mă ! Aici nu se doarme.

Vlăjganul nu se clinti — ceea ce îl mișcă pe Moga. Era somnul dinaintea aruncării spre moarte, cînd omul nu mai vrea să gîndească, ci să tacă, atît. În sfîrșit, pe la nouă, intră din nou la Organizatoric, cerînd noutăți despre Cană. Nu, astă-seară nu mai venea ; telefonase că „intră într-o ședință, care nu se știe cît ține". Moga îi lăsă două rînduri, cei doi tovarăși — foarte tineri, necunoscuți lui — îl asigurară că-i vor da lui Cană biletelul și-l rugară să scrie regulat, să nu-i uite. Cum să-i uite ? Ieșind în hol — Calistrat continua să doarmă — îl întîlni pe Nicolau, cu chipul lui de student imberb, ochelari fini peste o privire catifelată, dulce. Rămaseră în picioare, unul în fața celuilalt ; Nicolau își scoase ochelarii și începu să-i șteargă cu batista. Moga îl privea, dar doctorul plecă pleoapele, preocupat, chipurile, de ochelari. Cu pleoapele lăsate, cu mișcarea încordată a degetelor pe lentile, părea un copil bun, orb, descifrînd pe pipăite un alfabet complicat, al lor, al orbilor.

— Să ne vedem cu bine, doctore ! Am prezentarea mîine... plec pe front !

Nicolau își puse ochelarii, privirea sa blîndă îl învălui pe Moga. „Are să-mi spună ceva și nu știe. Copil."

— Ai auzit de Pricop ? întrebă doctorul.

— Ce-i cu el ?

— A murit.

— Cum ? Cînd ? ceru răgușit Moga.

— Azi, o infecție la piciorul operat... l-au trimis cu cangrenă.

Și intră într-o explicație încurcată a infecției. Stîngăcia lui Nicolau în a-i anunța moartea unui tovarăș îl copleși, se simți deodată de aceeași vîrstă cu el, adolescent, imberb, copil, neștiind nici el cum să răspundă acestei naivități sufletești ; în fond, cum ar fi procedat el, Moga ? Cum ar fi anunțat el în legalitate moartea unui tovarăș ? Nicolau tăcea, nemișcat, complet inexperimentat. Moga ar fi vrut să-i dea ceva — un gînd, o hotărîre, ceva din adîncul lui, exact : din marea durere provocată de Pavel — ceva care să-i lege.

— Auzi, spuse rar, învingîndu-şi bunătatea atît de periculoasă, comunică la U.T.C. că secretarul celulei de la brutăria noastră, ca să nu plece pe front, a intrat şofer la patron...

— Cine ? murmură Nicolau.

— Pavel Crăciun, îl cunoşti ?

Doctorul dădu alene din cap, apoi, brusc, spuse :

— Îmi scrii, tovarăşe Moga ?

— La spital, sau acasă ?

— A, nu... la redacţie... apare acum *Flacăra tinereţului*. Voi lucra acolo.

— Laşi medicina ? se miră, mai destins, Moga.

— O vreme... Sau...

— Şi nu te-am văzut decît o singură dată lucrînd...

Îşi strînseră mîinile, cu o emoţie vibrantă ; Nicolau plecă repede.

Moga îl trezi pe Calistrat cu o mişcare îndelungă, dar blîndă :

— Hai, mă !... Hai ! Plecăm.

Moga nu ştia ce să facă, unde să se ducă, pînă a doua zi dimineaţă. Calistrat bombănea şi bolborosea împotriva burgheziei, pe urmă, mai legat, trecu la Pavel :

— Ăsta a fost totdeauna un porc ! L-am simţit ! Un porc... şi ce viaţă o să ducă ! Mîncare, leafă, somn... Iar noi — frontul ! Porc !

Lui Moga nu-i plăceau argumentele lui Calistrat. Păcătoşenia era rămăşiţa asta de bunătate — că numai el, ca un fel de tată, are dreptul să-l înjure pe Pavel. Se hotărî să nu se despartă de Calistrat, toată noaptea, pînă mîine la cercul teritorial.

— Unde mergem, Calistrat ?

— La dame !

— Ai ceva de soi ? se amuză Moga, aşa, ca să fie, în durerea lui.

— Douăzeci... în Bărăţiei... răspunse celălalt, serios.

— Nu merg.

— De ce, nea Moga ? Mai gustăm şi noi viaţa... Sîntem soldaţi sau fete mari ?

— L-ai cunoscut pe Pricop ?

— Nu, dar am auzit de el.

— A murit.

— E, pe dracu... spuse neted tînărul, fără mirare.

— Nu merg la dame cînd mi-a murit un tovarăș, mărturisi drept Moga.

— Ai dreptate, nea Moga — și lui Moga îi păru bine că tînărul a înțeles. Deci :

— Dau un vin, Calistrat... bem un vin și mergem după aia la băieți, să le spunem rămas bun.

Întinseră bine pasul, pînă la Patrocle, Calistrat blestemînd camuflajul. Bătură încet în oblon, li se deschise, intrară în cîrciumă, înecîndu-se în fum, să-l tai cu cuțitul. Găsiră o masă și un chil de vin, puterea ursului, negru-roșiatic. Ciocniră.

Nu se dusese acasă în Zece Mese, să nu dea peste Valeria, peste bărbații ei, peste murături și mai ales peste aceeași bunătate care l-ar fi împins, poate, să-și ia rămas bun și de la ea. Nu se înțeleseseră, dar acum pleca pe front... putea să nu-și ia rămas bun de la o femeie cu care împărțise patul ? Dacă murea... Văzu la Calistrat mărul lui Adam zbătîndu-se în sorbitura lungă, dată peste cap.

— Mă Calistrat, ți-ar părea rău dac-ai muri ?

— Foarte rău, nea Moga... și tînărul mai turnă un rînd.

Lui Moga nu-i plăcu graba cu care tînărul admise părerea de rău.

— Eu am impresia, dragă Calistrat, că gîndim prea puțin... Uite, plecăm pe front, nu-i așa ? și întinse paharul înaintea sa, ca și cum prima linie acolo ar fi fost, la două degete de el. Zicem că o să cadă un obuz pe noi... bun... aia-i moartea, nu ? Obuzul — și ciocni cu degetul în pahar, Calistrat înțelese să-i toarne, Moga admise. Dar dacă Pavel ăsta trece de partea patronului — asta, pentru mine, care am crezut în el, nu-i tot moarte ?

— Pe Pavel dă-l în mă-sa, nea Moga... noi să fim sănătoși ! și Calistrat iar bău.

— Și asta-i o prostie, dragul meu. Ce-i aia „dă-l în mă-sa" ? Ia gîndește-te...

Calistrat rîse.

— Ești făcut, nea Moga. De la un pahar...

— Nu. Nu sînt făcut. Sînt... și bătu cu degetul gros pe tîmplă. Cînd ești așa — și își pipăi fruntea — vezi altfel... Eu am cunoscut-o pe mama lui Pavel. După ce l-au împușcat pe tat-su, mă-sa s-a spînzurat. Din disperare.

— E, pe dracu... exprimă tot așa, neted, lipsa sa de mirare Calistrat.

— Nu mai zi așa cînd te miri. Cînd te miri, taci. E mai frumos. Maică-sa era o femeie cinstită. Voia să-l vadă cinstit... Patrocle, încă un rînd! Ce vreau să-ți spun? Că n-ai de ce să te temi de front. Moartea ne încearcă mereu, oriunde. Ea se bazează pe lipsa noastră de atenție și pătrunde în noi înainte să-ți pice obuzul în cap pe front. Și tu trebuie să i te împotrivești — altfel... și Moga se dădu puțin pe spate, ca Patrocle să le poată turna în pahare.

Cît gîlgîi vinul, îl privi pe tînăr cu ochii mici, închiși pe jumătate, ca printr-un filtru.

— Dar eu merg mai departe — împinse paharul spre Calistrat — și zic: ce-ai face, dragă Moga, dacă băiatul ăsta din fața ta, în care ai încredere, n-ar mai pleca pe front... de frică?

Și rămase într-un cot, sub ochii lui Calistrat.

Tînărul clipi din genele-i frumoase, de cîteva ori, buimăcit de întorsătura discuției: fusese convins că Moga va face teorie pînă-i va cădea un obuz în cap. Surîse, ca să acopere tăcerea; apoi umplu paharele:

— Hai, să trăiești, nea Moga!

Moga își retrase paharul, nu-l lăsă să se atingă de cel al lui Calistrat, dorea o singură dovadă că poate crede în omul acesta; tînărul îi făcu cu ochiul, dînd din cap.

— Bea cu mine, nea Moga, drept cine mă iei? Cum să fug?

Spuse duios aceste cuvinte, adormind toate suspiciunile în Moga, dezarmat de propria lui bunătate, încordat în a-și dovedi aici, imediat, că un om trebuie crezut; îi păruse rău, imediat, de ceea ce spusese, aruncîndu-și pe masă neîncrederea. Și acum vedea, în ochii aceștia cu gene frumoase, că n-avusese dreptate... și poate că nici cu Pavel n-avea dreptate... poate că oa-

menii sînt așa cum îți par, nu altfel, nu cum îi gîndești... Totul se destinse în el.

— Iartă-mă, Calistrate... și simți, ca și în cazul lui Nicolau, că ar trebui să-i dea un gînd curat din adîncul lui, pentru a pune piatra de temelie a unei prietenii care are de înfruntat moartea. Îți face impresia că sînt bănuitor, nu? Asta mi-a rămas din ilegalitate. Mergeai, trăiai și te uitai la fiecare în dreapta și-n stînga... trebuia să fii aspru, foarte aspru. M-am despărțit de o femeie pentru că... nu, lasă, nu-ți spun...

— Cum vrei, nea Moga... o întoarse Calistrat. Cum vrei... dar ai o plăcere să-mi faci capul minge de ping-pong, să te ferească Dumnezeu! Acum îmi spui, acum nu-mi spui.

Moga surîdea, toropit; băiatul era deștept, a făcut bine că i-a dat un vin; îl biruia încet-încet o căldură, ca un dezgheț, care-i făcea plăcere, și-i juca prin vine o dată cu vinul. Era legalitatea, cu bucuriile ei, cu fiorul ei lung, de libertate deplină. În fond, era bine că pleacă pe front, că mai cunoaște încă o față a realității. Cum o să moară? O să dea în hitleriști ca-n fasole! Ar fi vrut să-l îmbrățișeze pe Calistrat, dar cineva îi spunea nu. Nicolau o să descurce situația lui Pavel... Ce ochelari delicați avea!

— Mă băiete, tu... tu așa, Calistrat, cum îți zice... ce-ai vrea să te faci?

— Cînd? întrebă, prudent, tînărul.

— Cînd te-ntorci de pe front...

— Dar dacă nu mă-ntorc?

— Cum să nu te întorci? Eu ce ți-am explicat pînă acum?

Întinse mîna și-i ciufuli părintește părul inelat în rotocoale nepieptănate de luni de zile. Calistrat se feri.

— Nu-ți spun... Dumneata nu mi-ai spus ce a fost cu femeia aia, nu-ți spun nici eu...

— Ai dreptate — rîse Moga, care avea vanitățile lui și-i plăcea, din cînd în cînd, să constate că e imitat. Ia spune-mi, ce-i taică-tău?

— Grăjdar... vai de capul lui... grăjdar la Periș...

Moga plăti, uimindu-l pe Patrocle cu un bacșiș peste măsură.

— Mai poftiți, domnilor! bîigui acesta, îndoit din șale.

— Absolut, răspunse vesel Moga.

Se simțea tare bine. Nimic nu-l supăra, toate pluteau, ca într-un basm, amuzîndu-l. Strada era neagră.

— În cît timp crezi tu că se ridică porcăria asta de camuflaj? îl întrebă pe Calistrat.

Nu primi răspuns.

— Eu zic că într-o lună. În decembrie, de Anul nou, e gata. Nu crezi? Fac pariu pe un chil de vin că de Revelion, în orașul... în ce oraș?

Calistrat tăcea mormînt.

— Zi un oraș din Germania!

— Chitila!

La cămin însă, în mijlocul dormitorului comun, între paturi, băieții îl îngrămădiseră pe unul sub o pătură și dădeau în el, cu pumnii, cîțiva cu picioarele, urlînd:

— Moarte trădătorilor!

— Moarte fasciștilor!

— Mincinosule...

— Moarte mincinoșilor!

Sub pătură nu mișca nimeni. Calistrat sări în mijlocul lor, și din două brînciuri îi liniști. Lui Moga, brutalitatea acțiunii lui Calistrat îi displăcu pînă la pierderea bunei dispoziții. „Mai bine încasa și el doi pumni decît să-i bage în sperieți!" Băieții îi priveau înfricoșați, ștergîndu-și gura și nasul cu mînecile hainelor, cățărați pe scaune și paturi. Calistrat urla:

— Ce-i cu voi, mă?

Moga îi întrebă scăzut:

— Ce-i cu voi?

Toate privirile se fixară pe el. Cîțiva zîmbiră tîmp, cei mai mulți se deschiseră într-un surîs vinovat. De sub pătură apăru Dridea, cu ochiul vînăt, obrazul drept zgîriat adînc. Nu plîngea. Unul din spatele lui, de pe pat, îl lovi tare, pe furiș, în spate. Dridea nu ripostă, privind la Moga.

— Ce-au avut cu tine, mă? zbieră Calistrat. Dridea nu-i răspunse. Se lăsă o liniște apăsătoare. Și dă-te jos din patul meu, că te sfărîm! strigă iar Calistrat, fără să întoarcă ochii la cel care, în spatele său, sări ime-

diat de pe pat pe podea, trăsnind tăcerea cu galenții de lemn.

Moga se întristă și mai mult.

— Care te-a lovit, zi ! porunci Calistrat. Că-i aci și tovarășul Moga.

— Nu pîrăsc !

— Dar de mințit, minți — ricană unul, cu urechea ruptă.

— Ai trădat. Pentru asta... zise clar un altul, Bobe. Și se întoarse spre Moga : A trădat, tovarășe Moga. Patronul a spus că ne dă haine noi numai dacă nu mergem la manifestație, toți am plecat la manifestație cu hainele vechi, doar Dridea a luat haine noi de la magazie...

Moga știa povestea cu hainele ; îl lăsă însă pe Bobe să sfîrșească.

— Unde ți-s hainele ? strigă Calistrat.

— Le-am ars, șopti Dridea.

— Minte !

— Le-a ascuns !

— Fascist ! săriră cîțiva, încurajați de faptul că Bobe fusese lăsat să-și ducă povestea pînă la capăt.

— De ce le-ai ars ? întrebă Moga tot scăzut, în tonul vinovatului, ceea ce produse un efect neașteptat.

— Eu am luat hainele ca să vînd *Scînteia* mai bine... începu Dridea, tremurînd de frig, cu glas mic. Reacțiunea rîde de noi că sîntem rupți în...

Nu îndrăzni să spună cuvîntul în fața lui Moga — se auzi unul rîzînd, dar însuși Calistrat, jignit de această „acuzație", ceru printr-un lung sîsîit liniște. Dridea ridică glasul :

— Și ca să vadă că nu-i așa, am pus haine bune, care erau din plusvaloarea mea, nu furate. Trebuia să ni le dea de anul trecut. Am vîndut la Sfîntu Gheorghe, puteți controla, am decontat toți banii, i-am explicat și tovarășului Pricop, dar a murit...

Izbucniră cu toți în hohote de rîs. Dridea se enervă și strigă :

— A murit ! Nu poate fi martor !...

Calistrat răcni :

— Idioților !

Rîsul pieri. Oftatul lui Moga se auzi atît de clar, că toți, spășiți, reveniră cu privirea la el.

— Voi știți cine era...? începu să ridice glasul Calistrat, dar Moga, cu un semn ușor al mîinii, îl întrerupse și întrebă drept:

— Totuși, de ce ai ars hainele?

Voia să-i abată de la oftatul lui, dinainte, să-i întoarcă la Dridea, care dîrdîia. Își dezbrăcă pardesiul și-l puse puștiului pe umeri. Toți încremeniră — și asta nu-i plăcu lui Moga. „Tac fiindcă își închipuie că mi-e milă de el."

— Dacă ți-ai ars hainele și te simțeai vinovat — Moga se așeză pe marginea unui pat de fier — înseamnă c-ai fost laș. Și atunci, meritai o bătaie... nu chiar ca asta... pentru că și ei au fost lași, au atacat pe la spate, nu te-au lăsat să te aperi.

— Au stat în întuneric, preciză, naiv și mîndru, Dridea.

— Taci, acum vorbește nea Moga! îl repezi Calistrat.

— Dar tu de ce ai fost laș? Că hainele erau din plusvaloarea ta... continuă Moga, cu oarecare umor.

Calistrat nu cedă:

— Știi ce-i aia plusvaloare?

Dridea plecă ochii.

— Știu... dar nu vreau să spun.

— Nu spui? Nea Moga cu mine plecăm pe front, voiam să ne luăm rămas bun, și voi...

Într-o secundă, uitară de Dridea, de plusvaloare, de rușine, de teamă — și năvăliră peste Moga și Calistrat, întrecîndu-se care să-i îmbrățișeze mai întîi; vreo cinci-șase îl ridicară de pe pat, îl apucară de subsuori și-l aruncară în sus. Moga căzu de patru ori pe brațele lor viguroase, și nebunia aceasta neașteptată îl mai liniști.

Calistrat, revenit și el pe podea, ordonă:

— Gata! La culcare!

Atunci, ei, foarte simplu, începură să cînte *Pășiți înainte, tovarăși!* Nu se culcară, se înghesuiră lîngă patul lui Moga, și acesta nu mai fu în stare să se gîndească la nimic; îi urlau în urechi, fals, dar din inimă.

— Nea Moga, îi spuse cineva la ureche; și simți cum același, cu mîna, moșmondește sub pernă.

— Ia amintire, de la mine, o pereche de galenți... altceva n-am.

Era Dridea, și Moga, patern, îi strînse capul pe umărul său solid ; puștiul reintră imediat, chiar lîngă urechea lui, în strigătul sub care se ascundea melodia. Apoi, printre trupurile lor, Moga îl văzu pe Calistrat dezbrăcîndu-se, rămînînd în flanelă și scărpinîndu-se încet la subsuori ; ieși din cameră, în izmenele lungi, tîrînd papucii de lemn pe podea.

Peste cîteva ore — zorii nici nu mijiseră prin crăpăturile camuflajului — tresări nervos prin somn ; sări imediat în picioare. Toți dormeau ; le auzea răsuflările disparate, patul lui Calistrat, lîngă el, era gol. Se îmbrăcă automat, ca și cum ar fi sunat alarma. Luă galenții lui Dridea de sub pernă și-i vîrî în buzunarul pardesiului ; pipăi încă o dată patul lui Calistrat. Gol, rece. Fugise de mult. Sau poate nu se întorsese de la closet. Ieși în vîrful picioarelor, străbătu coridorul, deschise ușa closetului :

— Calistrat ! Mă...

Îi răspunse un miros infect.

„Mă așteaptă acasă, în Zece Mese, își spuse Moga. Nu se poate altfel...“ Alergă pînă în Zece Mese, la Foișor, în douăzeci de minute, prin frig, înfiorat de un singur gînd : „S-ar putea să nu fie...“ Un sergent îl opri :

— Actele ! Unde fugi la ora asta ?

Îi arătă aiurea ordinul de mobilizare, îngăimînd, abia trăgîndu-și sufletul, că fuge la cercul teritorial. În Zece Mese nu era nimeni : nici afară, la poartă, nici la intrarea în subsol. Coridorul trăsnea a oțet, parcă s-ar fi spart nu știu cîte borcane de murături. De la Valeria nu se auzea nici un zgomot ; făcu un pas spre ușa ei, dar nu o atinse, rămînînd o clipă, cu palma în aer. Se retrase. Ar fi vrut un sărut de femeie, de femeie iubită, înainte de plecare... În cămăruța lui stătu nemișcat, lîngă masă, în picioare, ridicol, așteptînd un semn de afară ; pașii lui Calistrat, bătaia lui în ușă... Nimic. O mașină se opri pe stradă — ceasul fosforescent de lîngă pat indica 5,25.

Deschise lumina, scoase de sub pat un cufăraș, îl umplu cu mărunțișuri. Luă și cîteva cărți, cărți vechi —

citite pe furiș, în ilegalitate : *Mama* de Gorki, *Muncă și capital* de Marx, învelită cu o copertă legală, la modă : *Domnișoara de la etajul III.*

Deodată, auzi ușa Valeriei scîrțîind și un sărut lung, în prag. Rămase încremenit, în mînă cu *Cazacii de pe Don* de Șolohov, Editura Vremea, 1943. După aceea, geamătul ei fals, mecanic, cum îl știa. Cu pași grei, bărbatul se îndepărtă pe coridor și Moga lăsă cartea să cadă în cufăraș — cu o bucurie rea, acidă, ca sifonul. Pentru că nu bătuse în ușă. Pentru că se lipsise de sărutul ei. Pentru că nu avusese milă față de el însuși. Desprinse coperta falsă de pe cartea lui Marx, cu mișcări vioaie, încărcate de bucuria aceea rea. Așa va fi de acum înainte... Nici o greșeală. Nici o bunătate. Străbătu rapid coridorul, avînd grijă să nu atingă cufărașul de vreun borcan al Valeriei. Să nu-l audă. Să n-o vadă. De la etajul al III-lea, se auzea pianul lui Rolland — la ora asta ! fără să-i pese de vecini ! — și o voce de femeie cîntînd :

— *Destinul nu are ochi...*

La colțul străzii, se întîlni cu Pavel Crăciun ; oprise mașina la cîțiva metri în urmă și aducea mirosul bun de pîine, care-l furnica întotdeauna pe Moga. Avea fața lovită și zgîriată, un ochi umflat. Moga îl privi rece. Pavel părea emoționat, nu știa ce să facă :

— De cînd te caut, nea Moga... știi că a murit tovarășul Pricop ?

Moga schimbă cufărul din dreapta în stînga, gîndind : „Vrei să mă mituiești cu Pricop ?"

— Nu pleci cu mine pe front ? („Dacă are ceva de spus, să-mi explice !")

— Nu... eu sînt cu... și arătă, peste umăr, mașina cu farurile sparte ; Moga privi încet într-acolo și descoperi pe banchetă, lîngă volan, o fată.

„Aha !" Moga îi întoarse, brusc, spatele ; Pavel îl strigă :

— Nea Moga !...

„Nu mă interesează nimic, poți striga pînă mîine, vrei să mi se facă milă de tine." Și nu-l mai privi. Auzi mașina pornind. „Va să zică am dreptate. Nu poate să-mi explice nimic..." Și se simți din nou mîndru, pu-

ternic, pentru că nu s-a plecat în faţa bunătăţii obişnuite, care (acum era deplin convins, după experienţa cu Calistrat) te conduce întotdeauna, cu ochii închişi, spre greşeală. Pe drumul pînă la Cercul teritorial, cumpără *Scînteia*. Guvernul Sănătescu avea orele numărate. Manifestaţia de ieri fusese grandioasă. La Dorohoi fusese instalat, peste capul reacţiunii, primul prefect democrat. Brutarii cer mărirea salariilor, opt ore de muncă, repaus duminical, desfiinţarea lucrului de noapte... Ruşii atacă Budapesta. Avea mintea dreaptă şi clară ; se simţea bine şi împăcat. Şi pleca pe frontul antihitlerist. Imaginaţia lui îl conduse uşor pînă la Berlin, pînă la victorie.

XII

În dimineaţa aceea însorită de octombrie sfîrşit, Tibi se trezi mult mai devreme. Pînă în cămăruţa lui cu perdele bleu pătrunsese un zgomot extrem de puternic, un vacarm, o hărmălaie de voci omeneşti, crescînd şi descrescînd, o mulţime care lovea parcă în gardul lor de fier ; deschise fereastra şi văzu, într-adevăr, în faţa casei oameni agitîndu-se, fără nici o intenţie însă de a intra în curtea lor ; închise geamul, neliniştit totuşi ; în pijamaua largă pentru trupul lui slăbănog, ieşi pe coridor. În hol, femeia de serviciu, Matilda, slabă, lungă, avînd în ea un rest de bunăstare — Tibi bănuia că-i un fel de verişoară depărtată a lui Zephy — îl lămuri, ştergînd praful de pe patefon :

— Sînt oamenii la pîine, domnule Tibi, au ajuns din Bulevard pînă la noi... mai puteţi dormi, fac curat mai tîrziu la dumneavoastră.

Intră în baie, să se spele, cu o vagă speranţă că acolo faianţa va înăbuşi tumultul de afară ; desigur, se înşelă. În timp ce se spăla, oamenii parcă trecuseră la urlete ; se îmbrăcă. Avea cămăşi, avea un costum de haine excelent, şi un altul, inferior calitativ, de săptămînă cum s-ar spune ; i le dăduse Zephy din garderoba lui Lazăr ; nu erau măsura lui Lazăr, cu totul alte măsuri, dar lui Tibi îi veneau foarte bine şi nu-l

mai interesa altceva ; îi plăceau cu deosebire cele două cămăşi albe, de mătase ; mîinile lui, cu degete lungi, cu falangele parcă puse pe sîrmă, ca la scheletele servind de material didactic în şcoli, apăreau cu o eleganţă surprinzătoare. În bucătărie îi sărută pe Zephy şi Lazăr, care, foarte interesaţi — era un vechi obicei al casei — o urmăreau pe Matilda în operaţia de desfacere a măruntaielor unei găini ; mirosea a pipotă ; Tibi plecă repede, să-şi bea ceaiul. După ceai, ascultă muzică în hol, parcurse ziarele. Nimic interesant ; ţara cere guvern democrat, „Jos Aldea !", la Dorohoi — primul prefect democrat. Brutarii cer mărirea salariilor şi condiţii omeneşti de lucru. Aşteptă clientela lui Zephy ; cam pe la 11 dimineaţa, apăreau doamnele şi, conform aprobării bucuroase a lui Zephy, asista la masaje, la „lucru", la discuţii ; nu practica — faţa Wiwettei Nicolau fusese prima şi singura pe care degetele lui scheletice o palpaseră, conform instrucţiunilor lui Zephy ; Wiwette se declarase încîntată şi-i dăduse pentru azi după amiază un *rendez-vous* la cofetăria *Nestor*.

Clientela nu era jenată de prezenţa lui Tibi, Zephy anunţa tuturor că-l face asistentul ei, iar celor în necunoştinţă le povestea la ureche, cu discreţie şi intimitate, viaţa atît de complicată a nepotului ei : fuga la douăzeci de ani, după o fată a unor comunişti, lagărul, întoarcerea, evident — căinţa ; povestea succint ; istoria lui făcea parte din serviciul ireproşabil, din permanenta comunicaţie dintre ea şi clientelă. Tibi ştia în care moment cosmetic (după întinderea cremei pe obraz) Zephy trecea la viaţa lui ; se prefăcea neatent şi ieşea pentru cîteva clipe ; nu se supăra, era un mod de a-i face plăcere lui Zephy, de a-i mulţumi, de a-i plăti întreţinerea în casa aceasta splendidă.

Zephy, din bucătărie, îl întrebă ce mai face ; îi răspunse că va ieşi puţin afară, e soare, e frumos :

— Nu aştepţi lumea ?

— Fac un tur şi mă întorc.

— Ai grijă cum închizi poarta, ăia au înnebunit... preciză Lazăr.

Trecu prin mulţimea îndesată în dreptul porţilor, simţind acreala tulbure a aglomeraţiei de oameni ; îi

făcură loc să treacă, fără să le pese de el ; strigau să li se dea pîine, să nu-i mai ţină aci de la 2 noaptea... Păsculescu are făină, munţi de făină, ce face cu făina ? Să nu saboteze. Să dea pîine, că-i sparg depozitele. Aşa cum au făcut azi-noapte cu maşina... Tibi auzea toate acestea mergînd de-a lungul şirului îndesat, lung ; se opri în staţie, se urcă în primul tramvai 7 ; străbătu bulevardul Ferdinand, spre Gara de Est ; era sfîrşit de toamnă, soare liniştit, nepăsător. Bulevardul nu suferise nimic în urma bombardamentelor, tramvaiul, prea puţin populat, oprea des la staţii cu nume oarecare ; Tibi stătea lîngă vatman, care manevra tăcut, încruntat, tuşind ; treceau pe sub castani bătrîni, care-şi apropiau coroanele deasupra firelor de tramvai ; se încrucişau cu alte tramvaie, în direcţie opusă, şi vatmanii se salutau scurt, pocnind cu bocancii amărîţi în clopoţelele de picior.

— Gata, coborîm ! mormăi manipulantul. Jos !

Tibi coborî într-o piaţetă, dominată de clădirea unei gări ciuruite de schije ; în jur — dărîmături, neaşteptat de multe dărîmături, după bulevardul intact ; desigur, din cauza gării — obiectiv militar. Lîngă tramvai, vatmanul controla roţile vagonului, lovindu-le cu o rangă de fier, în duşmănie. Deodată, de undeva de aproape, dintre dărîmături, izbucni un strigăt îngrozitor, de femeie : „Fane ! Fane al meu !". Vatmanul rămase atent, încetînd loviturile ; Tibi îşi întoarse privirile, o dată cu el, către valurile de moloz ; nu văzură nimic, dar auziră încă o dată urletul acela : „Fane !" Printre ruine, stîrnind o pulbere uşoară, însorită, mergeau cîţiva oameni, nedesluşiţi. Vatmanul mai lovi de două ori roţile, urcă şi spuse peste umăr taxatorului :

— O mai fi găsit unul...

Tibi se urcă în tramvai ; plăti, gîndindu-se : „Octombrie, şi tot se mai găsesc morţi". Coborî la bulevardul Pache ; văzu chiar din staţie că mulţimea se rărise şi se retrase de pe Stupinei, îngrămădindu-se în jurul franzelăriei, pe bulevard ; salută pe Matilda, care pleca să facă tîrguielile.

La Zephy venise o vecină — doamna Florescu, femeie la patruzeci de ani, corpolentă, cu un cap mare,

totdeauna coafat, buclă cu buclă ; venea o dată pe săptămînă, joia, mai devreme, avantajată de faptul că stătea *vis-à-vis*. Zephy o masa pe fața grasă, cu eleganța ei obișnuită în mișcări ; Tibi spuse bună-ziua, doamna Florescu îl cunoștea și-i răspunse cu o mișcare violentă a capului și un zîmbet printre degetele lui Zephy.

— Zephy, cred că mi-am nenorocit ieri fața, la cinema. Tu știi ce am plîns ? Am făcut praf două batiste. Am văzut *Partizana*, dumneata ai văzut ? — și se întoarse spre Tibi.

— Nu — stătea de cealaltă parte a scaunului și urmărea mîna lui Zephy.

— Un film rusesc. M-a tras Georgel : „Hai să vedem un film rusesc și hai să vedem un film rusesc !" Georgel a plecat la jumătate și m-a așteptat în hol ; am stat pînă la sfîrșit, nici nu știu cum am stat și ce am văzut. Eu n-aș da asemenea filme ; n-a văzut lumea suficiente orori ? Numai ce a fost în bombardamente... Eu aș interzice filme de...

Tăcu, fiindcă Zephy ajunsese la masajul buzelor și bărbiei ; apoi, eliberată, doamna Florescu începu să povestească subiectul *Partizanei*. Plictisit dintr-o dată, Tibi ieși în hol și se îndreptă spre camera lui ; îi era somn, se trezise prea devreme, cu zgomotele acelea în urechi. Din baie, auzi apa curgînd abundent în cadă ; Lazăr fredona o melodie, un rol, poate vorbea cu el însuși ; Tibi știa că Lazăr are obiceiul unor monologuri, a căror taină nu-i trecuse prin minte s-o dezlege, deși din primele clipe ale sosirii lui observase ciudățenia ; intrînd în cameră, auzi pe Lazăr din cadă :

— Te-ai întors, Tibi ?

Răspunse că da și se culcă, îmbrăcat ; își descălță pantofii fără să le dezlege șireturile. Pantofii căzură pe pat, și el îi împinse cu piciorul ; se trezi, după un somn bun, la orele prînzului ; în bucătărie, Matilda îi spuse că Lazăr și Zephy sînt în atelier, cu domnișoara Constantinescu ; Tibi o cunoștea, o văzuse o dată ; îi creștea disperant de repede părul pe picioare — foarte frumoase de altfel, cu care dorea să cucerească gloria în balet ; dar părul o dezavantaja din ce în ce mai îngrijorător, și Zephy o depila cu o pastă specială,

unică în București pe vremea aceea (se folosea mai ales zahărul ars).

Domnișoara Constantinescu primise aprobarea familiei să se căsătorească și să plece la Berlin cu locotenentul german Lehnert, un băiat splendid, palid, aerat, pur, o figură de Tristan, „n-ai de unde să-l cunoști", o asigurase domnișoara Constantinescu pe Zephy. (Lehnert... parcă îi vorbise Lazăr de el.) Ei bine, n-au mai putut pleca la Berlin, Lehnert nu a putut fugi cu trupele din București. Scăpase din încercuirea de la Crematoriu, fusese extraordinar, se prefăcuse mort într-un sicriu, și deodată sărise în sus, speriindu-i pe comuniștii care voiau să-l sufoce. Fugise tocmai de-acolo, de la Crematoriu, pînă la ea, în garsoniera de pe General Anghelescu, și-i povestise... Ce frumoase fuseseră orele acelea, nici nu se poate povesti ! Cît rîseseră ! Pe urmă, fugise din nou... zece ore stătuse cu ea, și aleluia... Datoria ! Se ascunsese în jurul Capitalei, prin păduri, prin noroaie, în sînge — numai pentru ea, numai pentru ea ; iar acum cîteva zile a fost împușcat la Băneasa, urmărit de o patrulă românească.

— Mătușă Zephy, draga mea — se rugă cu ochii verzi în orbitele adîncite de suferință, cu fața suptă cît un pumn — fă să mă doară mult, mult, fă-mă să sufăr. Smulge-mi și sufletul, vreau ca tot corpul să simtă ce simte inima mea. Fă-mă să sufăr pentru Willy !...

Zephy o strînse la piept, matern ; apoi, domnișoara Constantinescu se aruncă pe canapeaua de piele din colțul camerei, întinzînd nerăbdătoare picioarele păroase, zvelte.

Lazăr ieși din atelier zdrobit, înfricoșat de moarte. Lehnert mort la cîțiva kilometri de București... Încetîncet, lanțul se strîngea... Ieri Lehnert, mîine el. Ce trebuia să facă ? Să nu abandoneze planul de apărare, să se baricadeze în casă, și dacă va fi descoperit, să se apere atît cît l-a înzestrat natura, cu arta lui de a masca, de a simula. Demența. Dacă vor suna — demența.

În sufragerie, Tibi aștepta la masă ; Matilda le servi supa, numai lor, doamna Zephy mai avea de lucru cu o clientă. Supa aburea fața palidă a lui Lazăr ; dege-

tele lungi ale lui Tibi frămîntau cocoloașe de pîine, în timp ce sufla în supă și privea la Lazăr pe sub sprîncene.

— Ce-i cu dumneata, nene Lazăr? Iar ți s-au înecat niște corăbii?

Tibi avea mereu aerul de a trata de sus, cu intimitate ironică, spaimele, problemele lui.

— Mi-a murit un prieten... răspunse Lazăr grav, hotărît să convingă pe nepotul său de seriozitatea celor ce-l frămîntau. Un foarte bun prieten.

— Cum a murit?

Tibi părea serios, încetînd să mai mănînce.

— Mi l-au împușcat în pădurea Băneasa... se refugiase acolo, l-au urmărit și l-au împușcat...

— Cum a ajuns la Băneasa?

— A ajuns. Era un ofițer german, dar un băiat excepțional — cultură, farmec... Ce farmec!... Un cap de Tristan, o natură lirică, părea un rătăcit în război.

De data aceasta, Lazăr urmări pe sub sprîncene chipul lui Tibi, craniul pe care începuse să crească bine părul negru, aspru.

— Păcat... și Tibi reluă supa răcită, aducîndu-și aminte că nici pînă acum nu găsise pe șoferul acela binevoitor care-l adusese pînă la Băneasa, să-i dea înapoi portvizitul.

Zephy intră în sufragerie, tăcută, deschise aparatul de radio și puse sub șervetul lui Lazăr — cum era obiceiul — banii cîștigați în dimineața aceea. Matilda aduse friptura. La radio, crainicul anunța audiențele la Suveran.

— Te întîlnești azi cu Wiwette? întrebă Zephy.

— După masă.

— Pui costumul bun, nu-i așa? Ce-i cu tine? (Și către Lazăr:) Cumpărăm pianul doamnei Vintilă?

„Marta" — își spuse simplu, întinzîndu-se din nou pe patul lui, după masa de prînz (sfîrșită fără explicații în plus, Lazăr și Zephy discutînd amănunțit cumpărarea pianului).

Pe seară, după ce salută cele două doamne care așteptau în hol întreținîndu-se cu Lazăr, plecă să se întîlnească cu Wiwette, la *Nestor*; se întunecase parcă

mai repede decît ieri, ziua scădea, trecuse de mult echinocțiul de toamnă. În Piața Teatrului Național, un grup de tineri năvăli dinspre străzile Sărindar și Brezoianu — lui Tibi i se păru că, în mișcarea lor neașteptată, răsăriseră din mijlocul ruinelor, strigînd puternic : „*Scînteia !* Eliberarea Oradiei ! *Scînteia !*" Cîțiva pietoni îl îmbrînciră din spate, alergînd spre tinerii înconjurați de tot mai mulți oameni ; auzi agitația gîfîită din jurul lui, mîini întinse pentru a ajunge ziarul, vînzătorul alunecînd de pe cărămizile pe care se instalase.

O fată se rupse dintre cei care o asaltau, strigă cu un glas fermecător, de soprană, silabele : „*Scîn-te-ia*" și dădu peste umărul caraghios al lui Tibi o lovitură, care-l zgudui ; ea alergă mai departe, în sus, schimbînd dintr-o mînă în alta pachetul de ziare. Tibi îi urmări într-o doară silueta într-adevăr viguroasă — cîteva secunde, pînă fata se pierdu. Din tot ceea ce-l înconjura — ruinele Teatrului, Palatul telefoanelor, ciuruit, placajele ferestrelor cu geamurile sparte, vitrinele cîrpite, toate pînă la pardesiul lui larg, periat regulat de Matilda — singurul lucru care nu intra în ordinea firească îi apărea a fi ziarul acesta comunist, scandarea numelui lui... Tinerii frîngeau numele în două, și el simțea că din strigătele lor, din mirosul cernelei de tipar al ziarelor, deschise febril, exală aceeași speranță oribilă, oarbă, care-l îngrețoșase cînd i se povestise în lagăr cum unul a rupt în două o pîine, a găsit în mijlocul ei un cuțit și a evadat. „Și după aceea a murit", își spuse, și repetă această propoziție ; porni pe Calea Victoriei, înainte, spre Palat.

În Piața Palatului, în jurul statuii lui Carol I — de cîte ori o văzuse, Tibi se mirase cum scăpase intactă din bombardamente — ardeau, lunecoase, vreo zececincisprezece torțe, descoperind însă în balansul lor o masă mult mai mare de oameni, îngrămădită sub picioarele și coada enormă a calului de bronz. Tibi se apropie de ei, dar rămase pe trotuar, lîngă gardul palatului ; la doi pași de el, își făcea rondul un jandarm al gărzii regale, pocnind talpa cizmei, pe un spațiu de cîțiva metri ; Tibi îl văzu cum se apropie de el, statura

masivă, tăiată în fier, zuruind din ţintele cizmelor, din catarame, fireturi şi propria-i imbecilitate; pe casca uriaşă cu panaş alb juca lumina torţelor. Tibi auzi dinspre statuie răcnetele cuiva, cocoţat, probabil, lîngă Carol pe soclu :

— Nu admitem ca o anumită rugină să murdărească ţara...

Urmară urale, din care se desprinseră iar paşii jandarmului, oprirea lui în faţa lui Tibi, mişcarea la stînga-mprejur.

— Noi n-am schimbat o cămaşă pe alta !... (Lui Tibi i se păru că un individ se sprijină de coada de un metru a calului.) Noi n-avem nevoie decît de două culori : negru şi alb !

— Trăiască Maniu ! îi răspunseră de jos, şi suflul uralelor trecu peste torţe. Un val de fluierături acoperi deodată totul.

— Mergeţi acasă şi rugaţi-vă pentru el ! pluti peste piaţă un strigăt venit, fără îndoială, din plămînii calului.

— Jos comuniştii ! strigară torţele cît mai avură putere să lumineze sub noul potop de fluierături.

În piaţă, mulţimea se fărîmiţă în grupuri de cîte patru-cinci, care se băteau între ele sau înăuntrul lor. Torţele pieriră, după ce luminară cîteva secunde ba un grup, ba altul ; mai rămăsese una, care se învîrtea besmetică în jurul statuii, lumina-i roşiatică lingînd marmura soclului. Bătaia devenise neagră, cu urlete sfîşiate de cum se înălţau :

— Trăiască...
— Jos...
— Aici...
— Pe noi...
— Nimeni...
— Tovarăşi !

Jandarmul intrase în ghereta lui. Tibi ar fi vrut să plece — nu-l interesau cîteva capete sparte — dar descriind un cerc curios, busculada se întinse şi pe trotuar, lîngă el, paralizîndu-i plecarea spre cofetărie. Un grup de vreo cinci — ţinînd la mijloc pe un altul care se zbătea — se prăvăli peste el, îl siliră să se li-

pească de gard ; fu nevoit să se urce pe gard, să-i lase să se bată la picioarele lui ; i se păru că pardesiul i s-a agăţat într-una din vergelele de fier. Cu mîinile în buzunar, strîngea pardesiul în jurul trupului. Cum va intra aşa, rupt, la *Nestor*? Nu intrase niciodată la *Nestor*.

La mijloc era o femeie ; o pălmuiau, înjurînd-o, zbierînd nebuneşte ; femeia strîngea la piept un pachet de ziare, ocrotindu-l cu corpul, aplecîndu-se ; reuşiră s-o ridice, să-i zmulgă pachetul, lovind-o neîncetat în spate, pe faţă.

Tibi încercă să vadă cît era de lung zidul gardului, ca să meargă de-a lungul lui, ţinîndu-se de vergelele de fier, fără a mai călca pe trotuar. Deodată, răsunară împuşcături peste piaţă, în aer. „Wiwette aşteaptă..." Se auzi, din curtea palatului, un foc de puşcă. Toţi fugiră pe lîngă gard. Piaţa se goli ; în întuneric, mulţimea părea că se strînge în grupuri mari, fugind spre străzile Wilson, Clémenceau, Academiei.

— Tovarăşi ! Fără panică ! Staţi ! Staţi ! Fără... începu cineva să urle.

Tibi sări de pe gard, călcă parcă trupul cuiva — o mînă... femeia ! — călcă şi pe cîteva ziare, dar clară era numai ruperea tivului la pardesiu ; şi gîndul mecanic : „Wiwette mă aşteaptă..."

Dar Wiwette nu-l aştepta ; în tăcerea pluşată se auzea ticăitul unui ceasornic mare, prins în perete, un clinchet uşor de linguriţe, şoapte rare :

— Pst ! O cafea !

— Pst ! Plata !

— Pst !

Cei şase clienţi — cum numără rapid privirea timidă a lui Tibi — erau cu toţii bătrîni : două doamne încărcate de bijuterii şuşoteau cap la cap, alegînd doar frişca a două savarine ; patru domni, aruncaţi fiecare la cîte-o masă, departe unul de celălalt, căutau din ochi chelnerul gras şi, o clipă, îşi acordau cîte-o privire. Tibi îşi pipăi tivul pardesiului — rupt, într-adevăr. Chelnerul gras îl întrebă ce serveşte. Tibi se ridică : „Nimic" şi îşi strînse bine pardesiul pe trup.

— Aşteptaţi ? întrebă tare chelnerul — extrem de tare, cel mai puternic cuvînt rostit în tăcerea cofetăriei.

Înfricoşat de ridicol, de exactitatea întrebării, Tibi dădu prosteşte din cap şi ieşi.

Acasă, Matilda îl anunţă că în atelier e domnul şi doamna colonel Cămărăşescu. Şi domnul Lazăr tot acolo e. Tibi se dezbrăcă de pardesiu şi haină, rămase în cămaşa albă ; suflecă mînecile pînă la cot — ţinuta clasică de asistenţă la lucru ; intră în vîrful picioarelor. Zephy îl întrebă din ochi, peste capul colonelului, dacă s-a întîlnit cu Wiwette. Îi dădu, facial, un răspuns echivoc. Doamna colonel şi Lazăr, încruntaţi, urmăreau faţa asimetrică a lui Cămărăşescu sub masaj, dornici să desluşească o cît de mică ameliorare. Zephy, aşezată în spatele scaunului lui Cămărăşescu, îl masa astfel, cu degetele ambelor mîini, ca domnului colonel să-i rămînă posibilitatea de a-şi exprima cu vigoare gîndurile.

— Pentru mine nu există jidani. Cella e aici, poate să vă spună... şi îi mîngîie mîna grăsuţă, care, în dreapta, odihnea pe epolet. Eu nu fac diferenţieri injurioase, pentru mine nu există decît popoare. Într-un război popoarele pier, şi cu asta basta ; au pierit germani, şi români, francezi, ruşi... evrei, poftim, ca să vă fac plăcere. Ce se poate spune mai mult ? Tibi urmărea cu ce grijă Zephy ocolea gura colonelului, pentru a nu-l jena. De ce se începe acum cu minciuni, cu invenţii, cu calomnii ? Nemţii au făcut lagăre, au omorît milioane de oameni, i-au gazat... Inepţii ieşite din miorlăială pe toate drumurile. Plus toată aparatura de propagandă, care la bolşevici e unică. Nu m-ar mira ca în fanatismul lor să înceapă să-şi scrie numere pe mîini, cu fierul roşu, ca să arate cum i-au însemnat nemţii în lagăre. Nu m-ar mira...

Doamna Cămărăşescu privi, aşa, într-o tăcere superficială, mai mult ca o sugestie, la cămaşa albă a lui Tibi, aflat între ea şi Zephy ; privirea alunecă pe mătase, pe mîneca îndoită pînă la cot, apoi pe braţul slab, cu numărul vînăt-albăstrui, ajunse la degetele lungi, de schelet, şi se întoarse la faţa asimetrică a soţului.

Zephy, cu agerimea ei, îi surprinse mișcarea ochilor ; continuînd cu naturalețe profesională masajul, privi atentă la Tibi pînă ce acesta, în cîteva secunde, o remarcă ; atunci Zephy, cu o mișcare imperceptibilă a bărbiei, îi arătă brațul gol, neacoperit, invitîndu-l să coboare mîneca și să-și încheie cămașa la butonieră. Tibi nu o înțelegea. Zephy insistă vizual. Tibi, în sfîrșit, înțelese, coborî mîneca și încheie atent cămașa.

XIII

Wiwette Nicolau nu apăruse la *Nestor* la ora fixată cu Tiberiu Roşca din simplul motiv că adormise în confortabilul dormitor al apartamentului lui Narcisse Rolland (Narcisse Rolea, fiul marelui fabricant în fierărie de menaj) din strada Zece Mese 12. Era extenuată ; dormi, în braţele lui Narcisse, pînă la prînz ; se treziră pentru o citronadă cu un sandviş, telefonul era scos din priză. Mîncară moţăind şi mîngîindu-se ; ultimele îmbucături şi le serviră unul altuia, privindu-se cu ochii cîrpiţi de somn. „Erau exact două turturele", după cum aprecie Narcisse. Era fantastic de sentimental şi asta ei îi plăcea la nebunie. Adormiră din nou — ca după Revelion — pînă la orele 9 seara. Primul se trezi Narcisse, care, în pijama, grăsuţ, puse patefonul — un slow mai vechi al lui Glen Miller, placa ei preferată din discotecă. Wiwette auzi, prin somn, primele acorduri, apoi clarinetul-minune ; deodată se sună afară — lung, brutal.

Narcise sări şi aruncă peste pijama un halat de casă. Wiwette se ascunse sub plapumă dar, cum îl auzi ieşind, încordă bine auzul clipind des. Glen Miller era într-un pianissimo. Narcisse intră, răsuflînd forţat, a exasperare, a viaţă cîinească ; scoase portvizitul din buzunarul de la piept al hainei de pe scaun.

— Ce-i, *darling*[1] ? murmură Wiwette.

Nu-i răspunse. Placa se învîrtea în gol ; din vestibul se auzi un hohot scurt de plîns. Uşa se închise cu zgomot, trîntită. Narcise reveni, scuturîndu-şi cu mîna umărul halatului ; aruncă pe măsuţa de lîngă dulap, o cărticică subţire. Faţa sa rozalie era foarte senină ; se aşeză pe pat, într-o rînă ; pe plușul roşiatic al halatului sticleau fire de mătreaţă şi cîteva boabe de apă. Ea îl şterse, aspru, cu palma.

— Ce-a fost, *darling* ?

— Un fost profesor.

— Ce-a vrut ?

— Bani, ce să vrea ?

— De ce ?

— A scris o carte, *Viaţa minunată a lui Adolf Hitler*, şi acum, îţi dai seama... Mi-a plîns pe umăr, mi-a lăsat o carte a lui, nu puteam să-l refuz ! şi o mîngîie, privind departe, pe covorul persan de lîngă studio.

— Eşti prea sentimental, nu ? — şi ea îl îmbrăţişă.

Amîndoi închiseră ochii. O îndepărtă, deodată.

— Ne îmbrăcăm ? Trebuie să vină băieţii, e aproape zece !

Şi în timp ce Narcisse se îmbrăca, Wiwette îşi aduse aminte că la şapte avusese întîlnire cu Tibi Roşca. Îl compară rapid cu Narcisse : Tibi n-avea burta asta — fusese în lagăr, acolo capeţi siluetă — n-avea mîinile astea plinuţe, era mult mai rasat, mai sănătos... Mai interesant, dacă nu chiar mai frumos. Faţa — palidă, nu roz. Ochii — adînc în craniu, nu cu pungi de grăsime. Şi ce degete insistente în masaj ! Mîine dimineaţă se va duce măcar să se scuze... Ce-o să creadă ? După atîta suferinţă... Din cîte auzise, lagărul nu era o joacă...

Soneria zbîrnîi scurt.

— Băieţii ! Îmbracă-te ! porunci limpede Narcisse, şi ieşi.

— Dar eu nu cînt...

— O să vedem, replică din sufragerie, în timp ce ea deschise unul din dulapurile grele, de nuc, să-şi ia un *robe-de-chambre*. Era dulapul cu îmbrăcămintea Soniei

[1] ...iubitule (lb. engl.).

Mützel, amanta lui Narcisse pînă în noaptea de 23 August. Garderobul rămăsese intact. Rochiile ei miroseau a *Chat noir* — Wiwette nu făcea mofturi, deşi nu era parfumul ei... Aveau însă aceeaşi măsură... Din hol se auzeau rîsete, *robe-de-chambre*-ul alb, înflorat palid, era pătat cu maioneză pe o mînecă... Trebui să-l arunce. Îmbrăcă pe cel roşu — obişnuit. Narcisse solfegia la pian, Gaby îşi acorda vioara, Nelson încerca saxofonul... Polonezul bătea deja ritmul pe marginea măsuţei de telefon ; distinse însă, fulgerător, o voce necunoscută, de bărbat, tristă :

— Gaby, numai o dată !

Vioara înălţă, foarte respectuos, într-o linişte deplină, primele note ale lui *Ave Maria ;* cînd Wiwette apăru în uşa dormitorului, Gaby acceleră ritmul, punînd melodia pe jaz-hot ; cît timp ea le dădu pe rînd mîna — parfumată cu ultimele picături de *Chat noir* lăsate de Sonia — violonistul se dezlănţui, pînă încheie pe un falset ascuţit, care născu un hohot de rîs.

— O, Nelson, ce-s cearcănele astea ? se miră elegant Wiwette, lăsîndu-şi degetele mai mult decît clipa normală în palma saxofonistului.

În trecere spre Vladimir, polonezul — care o aştepta sprijinit statuar pe telefon —, Wiwette constată că şi Gaby era schimbat, parcă lovit sub ochi ; în orice caz, doi nasturi de la haină erau rupţi... Vladimir, cel mai înalt dintre toţi, impecabil şi imaculat, fruntea senină de pan din tată-n fiu, părul blond lins, lipit uimitor de creştet, îi sărută mîna, scurt, rămînînd cu bărbia înclinată marţial spre piept. În sfîrşit, cînd Wiwette ajunse în faţa necunoscutului — o figură dură, cu maxilare mari, de piatră, ochi uriaşi, verzi, peste care cădea mereu o şuviţă lungă de păr — Gaby îi recomandă pe vărul său, Ştefan Murnu, „ieri profesor de gimnastică la Braşov, alaltăieri ziarist, acum la Bucureşti, mîine nu se ştie:.."

— Dumneata ai cerut *Ave Maria ?* surîse, lăsîndu-şi palma şi privindu-l atent.

— Da — şi Murnu îi strînse degetele ca într-o menghină, după care, cu o mişcare bruscă a capului, îşi luă şuviţa de pe ochi (ochi superbi).

— Dar ce ai la ochi, Gaby? se întoarse rapid Wiwette spre violonist.

— O întîlnire în Piața Palatului — și Gaby puse candid bărbia pe vioară, pentru a acorda corzile, brutalizate. Cîțiva tovarăși, cîteva explicații...

— Cînd? se alintă ea ca o bună amfitrioană, amuzată de orice spirit al musafirilor.

— Nici o oră...

— Ești nebun, Gaby! și întoarse acest compliment printr-o privire aruncată vărului, rezemat de glasvandul dormitorului.

Murnu îi răspunse grav:

— E necesar, domnișoară...

Șuvița iar îi căzu în ochi.

— Gata, băieți! strigă de la pian Narcisse. Parafraza!...

Și le dădu intrarea, printr-un acord tușat de sus, ca într-un spasm. Se repeziră toți, în urmărirea lui — nebuni. Wiwette se așeză pe brațul unui fotoliu greu, în montură de nuc, ca întregul mobilier de altfel, ales de gustul sigur al domnului Rolea.

Băieții își cunoșteau instinctiv, *aveugle,* intrările, trecerile; exista o sudură unică între ei, recunoscută de un an și ceva în tot Bucureștiul; cinci restaurante alergau pentru un contract cu Rolland *„and his band"* [1], dar el pregătea barul Colos, unde tata intrase și cu un oarecare capital. Narcisse era cel mai expresiv, bătînd ritmul cu umerii, cu capul, cu piciorul, scoțînd deseori și limba, mișcînd-o o dată cu capul, la dreapta, la stînga, avînd ceva de cățeluș nostim. Nimeni însă nu rîdea de el. Era fantastic.

— Vă place asta? o întrebă deodată Murnu, așezîndu-se adînc în perna fotoliului.

Simțind atingerea conștientă a bărbatului de trupul ei, Wiwette nu putu decît să accepte, repede, printr-o mișcare scurtă a capului: da, îi plăcea! Narcisse, ținînd ritmul, privea peste tot.

— Ador simfonicul și popularul, spuse Murnu, și Wiwette îi simți antebrațul musculos pe picior.

[1] ...și orchestra sa (lb. engl.).

Wiwette acceptă din nou, închizînd doar ochii.

— Cafeaua, Wiwette ! strigă Narcisse, glisînd de la parafrază la un *blues*.

Wiwette sări de pe brațul fotoliului, trecu pe lîngă Narcisse, spre bucătărie, atingîndu-l o clipă pe umeri. Murnu se ridică și o urmă ; în trecere, cu un gest de profesor intim cu elevii la teză, apăsă capul pianistului spre claviatură. În bucătărie, așteptînd să fiarbă cafeaua neagră, Wiwette se rezemă de dulap, cu brațele la piept, în picioare. Întreaga sticlărie, aici, vibra la sunetele saxofonului lui Nelson. Murnu o sărută mult, fără vorbe. Se desprinse greu de el, ca să toarne cafeaua în șase ceșcuțe de porțelan Rosenthal. El continuă s-o sărute, rar, ușor, pe ceafă. Mîna-i tremura pe ibric, turnă cafeaua greșit, alături de ceșcuță, în farfurie.

— Va fi cu noroc, spuse Murnu, cu un accent de simplitate care o mișcă.

— Crezi ?

Și Wiwette zăbovi în a ridica tava. El simți ezitarea ei.

— Plec mîine la Cluj.

Șuvița rebelă îi căzu pe frunte, pînă la sprînceana dreaptă.

— De ce ?

— Vino mîine la prînz, la gară... spuse autoritar și se retrase, ridicîndu-și șuvița cu o mișcare bărbătească a capului.

Intrînd în hol cu cafelele, Wiwette îl văzu pe Vladimir vorbind în șoaptă cu Narcisse, care mîngîia, rar, clapele. Îi servi primii, cei doi încetînd pentru o clipă conversația. Gaby moțăia pe un scaun ; Murnu îl ridică pe brațe ca pe un prunc și-l așeză în fotoliu. Nelson servi sever cafeaua. Ștefan Murnu se așeză în genunchi lîngă vărul său, luă două cești, le puse pe covor și începu să maseze fruntea violonistului, la tîmple. Nu-i mai acordă nici o atenție Wiwettei.

— Repetăm, Wiwette ? — și Narcisse făcu, la mîna stîngă, o trecere spre *Destinul nu are ochi*.

— Nu, sînt obosită... și din ochi i-l arătă pe Gaby, întins, cu Murnu la picioare ; cafelele — neatinse.

— Da' ce are Gaby ? întrebă Narcisse, fără să se ridice de la pian, improvizînd altceva, o vechitură dintr-un film cu Jeanette Mac Donald.

— E frînt, explică Nelson Popescu. E frînt. Știți ce-a fost în Piață ?...

— Proletari ? continuă Narcisse dialogul, trecînd pe claviatură la o temă veselă dintr-un film cu Stan și Bran.

— Proletari... și Nelson puse ceșcuța de cafea pe tavă.

Cearcănele de la ochi dădeau cuvintelor lui, oricît de scurte, o gravitate extremă.

Murnu emise, în genunchi, cu capul pe pieptul lui Gaby, un urlet scurt, care interzise orice discuție. Urletul se sfîrși într-o melodie populară, de jale lungă, tînguită de Murnu ca înjunghiat :

— Oltule, Oltule... Oltu... !

Gaby mîngîie părul vărului său. Cafelele lor se răceau pe covor. Doar Narcisse continua tema din Stan și Bran, delicat, desigur, ca să nu-și manifeste emoția.

Deodată, Murnu sări în picioare transfigurat și, dintr-un pas, căzu cu palmele peste pian, într-un hohot isteric de plîns. Căzu pe clapele de sus, care țipară lung.

— Numai Oltul... numai... hohotea Murnu, în picioare, cu capul pe spate, palmele pe claviatură, menținînd un țiuit continuu.

Narcisse îl împinse precis și închise, cu zgomot sec, pianina. Murnu se aruncă asupra viorii lui Gaby ; trecu sălbatic arcușul peste coarde, și la-ul se rupse deodată, cu o vibrație pătrunzătoare. Murnu privi lung vioara și pipăi tăcut pe toată lungimea ei coarda ruptă ; își ridică, cu palma, părul căzut peste frunte ; apoi, mult mai normal, dar cu patetismul încă tulburat :

— Iertați-mă... vin din Brașovul meu... las totul și vin aici... vorbesc poporului... și sînt huiduit... lovit... hăituit... Nu mai pot... iertați-mă... iar mîine... Gaby, iartă-mă pentru vioară... nu suport jazul !

Lăsă vioara pe covor şi, în tăcerea tuturor, trecu în vestibul. Wiwette vru să-l însoţească, Vladimir — cu degetele lui stranii — o reţinu pe scaun. Narcisse îi surîse ; auziră uşa închizîndu-se.

— Mai repetăm ? întrebă imediat Narcisse. Fără Gaby ! Wiwette, poţi să te culci. Gata, parafraza !

În melodia parafrazei, Wiwette se aruncă pe studio, îmbrăcată, fără lacrimi, tremurînd. Ce bine că exista Narcisse, calmul lui !

Dimineaţă, foarte devreme, Narcisse o trezi printr-un sărut apăsat pe umeri.

— Wiwi scump...

Ea îl îmbrăţişă şi puse capul pe pieptul său grăsuţ.

— Eşti atentă ?

Îi răspunse mişcîndu-şi obrazul pe gîtul lui scurt.

— Spune-mi, ce rude ai în Bucureşti ? Mama e la Paris, nu ?...

Wiwette se ridică într-un cot şi-l privi în faţă. Ochii lui albaştri, în punguţe de grăsime, alergau pe chipul ei.

— Mama e la Paris, nu ? Şi întinse degetul gros pentru numărătoare : Deci, la Bucureşti...

— Tata, dar nu l-am mai văzut de mult.

— De cînd ? insistă el, curios.

— De două luni ; dar de ce, Narsi, de ce ?

El surîse.

— Altcineva ? Surori, fraţi, mătuşi... şi întinse degetul arătător.

— Nimic... Wiwette îi strînse degetele în pumnul ei mic, sărutîndu-le. Adică, mai am un frate... vitreg, dar de ce ? De ce ? De ce ? Nu mă enerva... şi simulă că vrea să-l stranguleze.

El o îmbrînci zdravăn, eliberîndu-se. Se răsti, aproape serios :

— Ai înnebunit ? Vrei să mă omori ?

Wiwette se aruncă din nou la pieptul lui şi se ghemui strîns, prefăcîndu-se că sughite de plîns.

— Iartă-mă, Narsi... iartă-mă... dar zău... spune-mi... ce e ?

El o îmbrăţişă.

— Plecăm.

— Unde ?

Wiwette era perfect calmă. Nu credea.

— Diseară... la noapte. Cu Vladimir. Am discutat aseară.

— Unde ?

— Polonia... după aceea cu un vapor... n-avem pe unde altfel... la Paris.

— Nu cred.

— Zău ! Numai noi trei. Nu spui la nimeni. Îţi iei rămas bun de la tatăl tău...

Wiwette sări de lîngă el şi, în genunchi, în pat, îl privi uluită. El rîse.

— Şi de la frate-tău... vitreg-nevitreg, ţi-e frate !...

— Sentimental urît ! îi sărută mîna şi-l crezu, fără nici un alt gînd.

Se îmbrăcă în două minute, nu se spălă, se rujă.

Cînd deschise uşa, el o strigă, din pat :

— Wiwi, mama ta o să ne ajute ?

— Bineînţeles, *darling !* La ce oră să fiu acasă ?

El îi arătă doar o palmă, cu degetele răsfirate ; adică la cinci.

— Ce ne luăm ?

— Nimic, spuse el înfundat ; pentru a fi mai clar, lăsă în aer doar degetul cu inelul masiv de aur.

Wiwette închise bine uşa dormitorului, luă telefonul din hol şi-l puse în priza din sufragerie ; chemă gara, află că un tren spre Cluj pleacă la prînz... Vorbi în şoaptă. Se simţea totuşi bine, aeriană, uşoară, şi foarte generoasă cu cei din jur ; îşi fixă rapid programul pînă la orele cinci : tata, gara, Zephy, care e aici, la doi paşi, pe Stupinei...

Desăvîrşita ei ignoranţă politico-geografică îi asigură o călătorie liniştită cu tramvaiul 14, luat de la Şcoala Ianculuí, pînă la Cotroceni, la tatăl ei. Nu vedea mai departe de Bucureştiul acesta ; reţinu fiecare film de pe Elisabeta. La ARPA : *Călăreţii din Texas* — tocmai se punea un afiş nou... La Trianon : *Alexandru Nevski* — ceva rusesc care n-o interesa în nici un caz... La Femina : *Serenada din Valea Soarelui* — o vechitură ! La Capitol : *Copiii în luptă cu viaţa* — Mickey Rooney şi Judy Garland, simpatici, dar cum să ajungă

să-i vadă, căci orele erau totuşi numărate ? Să-l lase pe Murnu pentru Mickey Rooney ? În generozitatea ei, nu admise.

Un soare sărac îşi depusese lumina pe dalele rombice ale curţii liniştite din Cotroceni. Tocurile Wiwettei sunară osos, sunet neplăcut. La o fereastră, observă silueta tatălui ei — lung, alb, albeaţa orbitoare a părului său se transmise parcă întregului trup — cu braţele întinse pe toată lungimea geamului. Dezlipea fîşiile de hîrtie încrucişate pe sticla ferestrei. Un fald al perdelei îi căzuse pe umărul drept. Wiwette nu mai fusese pe la el de două luni — din septembrie parcă... Sunînd, Wiwette îşi spuse : „Chiar, ce-ar fi ca tata să vină la noi, la Paris ?... Mai încolo... peste o lună... cînd ne vom aranja ?" Voia să dea tuturor celor dragi din sufletul ei, beat de bunătate... Sună însă mult la uşă, şi aşteptă şi mai mult. În sfîrşit, tata îi deschise — în haina de casă, cu hîrtiile lungi pe umeri, ca nişte franjuri ; îi întinse liniştit mîna lungă, viguroasă.

— Ce-i cu dumneata, domnişoară ? Poftim...

Wiwette străbătu odaia lui Şerban — cam întunecoasă — şi intră în camera de lucru a bătrînului ; înconjură imediat biblioteca lui apăsătoare. Toate cărţile erau negre, îmbrăcate în piele, cu cotoarele aurite, foarte clare.

— Aşteaptă-mă, mă duc să mă spăl...

În toată camera nu exista nici un tablou, nici o floare, nici un zîmbet. Biblioteca încruntată pînă sus, în tavanul afumat, biroul — fără cristal — de lemn scorojit, cu un bust mic, negru tuci, al unui om urît, părul vîlvoi, cu ochii ascunşi sub negreala depusă de atîta amar de vreme. O sofa mov, tot întunecată, două scaune aruncate în colţuri, un fotoliu la birou fără un braţ... Pe birou : un teanc de hîrtii — o piesă de teatru parcă, după cum erau dispuse rîndurile, sublinierile, o piesă, desigur, îşi putea da şi ea seama, deşi nu ţinuse în mînă decît texte de cuplete şi şlagăre...

Întoarse o foaie către ea, citind un rînd, la repezeală, fără să-i pese dacă el va veni sau nu chiar în clipa aceea :

„*Polonius :* Mai presus de orice, rămîi credincios ţie însuţi, şi aşa cum..."

Ca de obicei, gînduri ale altora. Tata intră cu aceleaşi hîrtii atîrnînd pe umeri. Părul lui strălucea însă extraordinar în camera neagră. Wiwette îl urmări, fascinată, pînă se aşeză la birou, în fotoliul fără un braţ. Trase brutal spre el pagina întoarsă de ea ; Wiwette se aşeză pe scaunul din faţa biroului.

— Ai început să traduci din latină ? îl întrebă, ştiind că bătrînului îi făcea plăcere să discute numai despre cultură. Şi bucuroasă : Bravo !

El îşi aprinse o pipă tuciurie — ca bustul de pe birou — scoasă din buzunarul hainei de casă.

— Cum ţi-ai dat seama ?

— După terminaţie, insistă ea, indicînd cu bărbia hîrtia. Personajul se termină cu *us. Us* nu e terminaţie latină ?

Bătrînul pufăia. Fumul intra în culoarea camerii.

— Ştiam că traduci numai Shakespeare... Maupassant... Gounod...

Spuse rar aceste nume, căutîndu-le mult prin cunoştinţele ei despre artă ; le spuse atît de rar, încît fumul se risipi, şi părul lui alb reapăru într-o lumină uşor albăstruie. Ochii însă nu-i vedea. Şi tăcea. Tăcerea lui o ambiţionă.

— Am terminat *Pe aripile vîntului*... ce carte ! N-am mai întîlnit o eroină ca Scarlet O'Hara. Ce...

Tata aruncă nervos pipa pe birou.

— Mi-a dat-o mama... replică ea imediat, încă orgolioasă, dar simţi că întreaga lor convorbire s-a frînt.

— Şi mamei tale i-a plăcut, nu ?

Zîmbetul lui rău apăru cu precizia aceea plicticoasă.

Wiwette întinse fără sens mîna şi luă micul bust de pe birou ; îl strînse în palmă, apoi cu unghia arătătorului începu să-i zgîrie negreala de pe ochi.

— Ce doreşti, domnişoară Nicolau ? fixă, fără să mai fumeze, sfîrşitul convorbirii.

Curăţaţi, ochii apărură uriaşi faţă de proporţiile statuetei. Wiwette îi privea.

— Ai vrea să-i spui ceva mamei ?

— De ce? — şi tatăl lovi pipa pe hîrtie, de două, de trei ori.

— Mă duc la ea.

— Cînd?

Ochii de bronz o priveau dur. Nu putea să nu-i spună.

— Azi.

Zbîrnîi lung soneria. El se ridică imediat, dar ea îi tăie drumul. În mijlocul camerei, se opriră faţă în faţă.

— Mă săruţi?

Soneria insistă.

— Vreau să mă săruţi, eşti tatăl meu... n-o să ne mai vedem... şopti, mînată de marea-i generozitate.

El o privi încruntat — pe frunte, pe umeri, evitîndu-i ochii — şi-i luă din mînă bustul negru, în care orbitele luceau stins. Wiwette lăcrămă instantaneu. Bătrînul se îndepărtă şi ea auzi cum, în vestibul, tata îl sărută pe Şerban. „Să nu-i spună! Ăsta ne poate opri... Ăsta ne poate opri. Dar nu puteam să nu-i spun..."

Bătrînul reveni singur.

— Unde-i Şerban? îl întrebă Wiwette, nervoasă.

— În bucătărie, îi răspunse neted.

— Dar nu i-ai spus nimic, cred — se repezi ea. Să nu-i spui nimic.

Tatăl o privi pentru prima oară fără nici o asprime; depuse apoi, gînditor, bustul pe birou. Wiwette, şocată, încercă să atenueze graba cu care se interesase de Şerban; melancoliză pripit:

— Nu l-am mai văzut de mult...

— Nu vrea să te vadă. Bătrînul, calm, în picioare, îşi umplea pipa.

— Ştiu, pentru că sînt cîntăreaţă de cabaret, ştiu... ripostă, în timp ce tatăl iar se pierdea sub fum, ceea ce o irită şi mai mult. Parcă eu nu l-am văzut vorbind într-o piaţă... În sfîrşit, eu îl iubesc! Mă conduci?

Şi îl luă de mînă; el se feri, pretextînd — într-o asemenea clipă — îndepărtarea fumului cu palma.

Trecură spre vestibul prin cele două cămăruţe, el urmînd-o pufîind. Din bucătărie se auzi o tuse violentă. În vestibul, brusc, ea îl îmbrăţişă şi-l sărută, la nimereală; haina de casă mirosea puternic a pipă.

În gară, ochiul ei migdalat, cu o ușoară linie mongolică, nu reținu nimic din prăpădul lăsat de bombardamente, din chipurile de sub broboade aplecate peste scutecele strînse la piept, din trupurile întinse pe peron. Se informă febril, de la feroviari fără chef de vorbă, și află că la prînz nu pleacă nici un tren spre Ardeal. Poate diseară. Poate la noapte. Poate mîine. Dar să mai aștepte. Că poate se comunică ceva, altceva. Undeva, într-un colț, urla o femeie, înconjurată de o mulțime neagră :

— Ticule ! Mă Ticule, ce-ai făcuuuut ?

Pașii o duseră spre strigăt, se lovi de cei aflați în marginea grupului, cu toți îmbulzindu-se spre centru.

— Ce-ai făcuuuut, Ticule ? urla femeia, trîntită, probabil, peste cel mort.

— L-a tăiat trenu...

— Băiat tînăr.

— Maică-sa ?

— S-a omorît el !

— Și unde plecau ?

Wiwette se trase dintre ei, dînd cu coatele. Cumva, ca să se justifice în fața lor de ce i-a împins, sau ca să-și ascundă frica, sau pur și simplu pentru ca să facă ceva — cumpără două ziare, oarecare, întinzînd doar banii : *Dreptatea* și *Scînteia ;* le împături unul în altul, dar cînd să le strîngă sub braț, îi apăru de pe *Dreptatea* chipul lui Murnu ; deschise repede ziarul și citi titlul de peste fotografia lui (numai capul cu șuvița cunoscută căzută pe frunte, mîinile întinse patetic) : „Ieri la statuia regelui Carol I, bucureștenii au slăvit Patria și Regele". Sub fotografie explicația : „Profesorul patriot Ștefan Murnu, vorbind mulțimii". Wiwette îl privi intens, auzind lîngă ea :

— Nea Calistrate, nu pleci ! Nu pleci, că te spun...

— Pleacă, mă, de aici, că te omor.

— Dezertor !

— Hai sictir !

Wiwette privi ceasul gării atîrnat de o grindă a acoperișului spart. Cerul era leșiatic, soarele pălise. Era 13,20 ; i se făcu foame și hotărî să-l mai aștepte zece minute. La 13,30 plecă. Îi era foame, luă tramvaiul 24,

spre Stupinei, la Zephy. Ratarea întîlnirii cu Murnu o întoarse tot spre viaţa ei. Nu-i păsa că nu venise, de ce nu venise. Ea, oricum, pleca diseară şi n-ar fi putut decît să-l sărute, fără să-i spună nimic... Mama o învăţase că în gară nu se discută. În gară şi cînd mănînci peşte. Mama se despărţise de ea la Predeal, în noaptea aceea de vară, tot aşa : fără să-i spună nimic, doar sărutînd-o mult, ţinîndu-l de braţ pe Ghexi. Şi Ghexi ştia că n-o va mai vedea, ştia că ea pleacă la Vichy cu Fredy Schnapp, şi totuşi la plecare, cînd ea puse piciorul pe scara vagonului, nu-i sărutase decît mănuşa. După care, toată noaptea, colindaseră în automobil Predealul, fără să discute. În cele din urmă, cînd tramvaiul coti pe bulevardul Elisabeta, i se făcu dor de Ghexi. De Opelul lui. De Predealul lor.

La *La Belle* sună, şi-i deschise Matilda.

— Vai, doamna nu e acasă, dar sînt domnii.

Lazăr apăru imediat, împreună cu Tibi ; amîndoi îi sărutară mîna, îi propuseră să se facă, măcar o clipă, comodă, să ia loc... Tibi o privea cu o tristeţe care o mişcă. Lazăr o anunţă că Zephy s-a dus să cumpere un pian de la doamna Vintilă, o ocazie rară, un Blüthner excepţional... Din bucătărie venea miros de lapte afumat.

— Voiai să te serveşti, domnişoară Wiwette ? întrebă volubil Lazăr, aspirînd aerul. Dar poate... poate Tibi, nu ? Ai mai avut o şedinţă cu el... şi zîmbi insinuant.

Wiwette se uită deschis la Tibi. Era îmbrăcat în cămaşa albă cu mînecă lungă, care-i punea foarte bine în evidenţă degetele ciudate, de schelet fin, în porţelan ; îl privi în ochi.

— Vrei, domnule Tibi ? Un simplu masaj...

Şi se ridică, încredinţată că el nu poate da înapoi. El primi totuşi, apatic, propunerea ei.

— Poate nu te simţi bine ? îl întrebă, lăsîndu-şi pardesiul pe fotoliu.

— E într-o formă splendidă ! rîse din toată inima Lazăr, făcîndu-le cu ochiul amîndurora, şi deschise *Scînteia* pusă pe măsuţă de Wiwette împreună cu *Dreptatea*.

— Nu vreau nici un masaj, îi spuse, imediat ce intrară în cabinet; se așeză pe canapeluța de piele, sprijinindu-se într-o mînă; Tibi rămase în picioare. Vreau să-ți cer iertare pentru absența de la *rendez-vous*.

El se juca, la fereastră, cu cîteva franjuri ale perdelei.

— Mă ierți?

Tibi ridică din umeri, filînd franjurile.

— N-am putut pentru că...

— Lasă, șopti el, și ei îi plăcu enorm șoapta lui.

— Vino pînă aici... și bătu ușor cu palma pe pielea canapelei. Hai, vino cînd te chem!

El făcu un pas, și Wiwette îl trase, energic, așezîndu-l lîngă ea. Îl mîngîie pe părul scurt, pînă pe ceafă; îi luă degetele în palma ei și i le sărută, rar, unul cîte unul. Apoi îi puse palma pe genunchiul ei — cu degetele răsfirate.

— Știi ce mînă frumoasă ai?

El nu mișcă.

— Și știi că plec? Plec diseară.

Ea îi luă palma și și-o trecu pe obraz.

— Unde? răsuflă Tibi.

— La Paris. Ai veni cu mine?

El rînji — avînd ceva de craniu care rînjește — și n-o sărută. Se ridică. Wiwette îi observă fața schimonosită.

— Urîtule! îi impută, și, agresiv, aranjîndu-și părul: Prostule!

În ușă, unde el o aștepta ca să plece, ea își lipi umărul de pieptul lui.

— Să nu spui la nimeni, e numai pentru tine... murmură.

Îi descheie, în joacă, un nasture al cămășii albe și i-l încheie.

În hol nu era nimeni.

Scînteia era aruncată pe pardesiul Wiwettei. Ca să se așeze, ea luă pardesiul, și-l puse pe umeri, iar ziarul — pe măsuță. Tibi își aruncă ochii pe prima pagină.

Lazăr veni din sufragerie plescăind, frecîndu-și palmele.

— O, așa repede... cum a fost?

Tibi smulse *Scînteia* de pe masă şi, fără să-i privească, din doi paşi mari, ieşi din cameră ; se auzi foarte clar uşa camerei sale trîntită.

Lazăr rîse scurt.

— E foarte nebun, are mişcări necontrolate.

— Şi cu mine s-a purtat tot aşa... spuse Wiwette, picior peste picior.

— Lagărul — o informă cu durere surdă Lazăr, încrucişîndu-şi braţele gospodăreşte la piept. Altfel, cum o duceţi ? Ce mai e nou cu barul ?

— Bine ; îl deschidem... şi bătu, cu vîrful pantofului, covorul persan.

— Ce înseamnă „îl deschidem" ? se interesă surîzînd Lazăr.

— Secret !

— Mă rog, mă rog... şi se scutură de orice gînd urît, agitînd degetele. Dar iei masa cu noi. Zephy trebuie să pice. Mi-a spus să începem masa fără ea.

Lupta interioară pentru a nu mărturisi plecarea de la noapte îi trezi Wiwettei foamea. Se aşezară deci la masă ; în sufragerie, radioul anunţa în cadrul „jurnalului" că în Portugalia zăpada a atins înălţimea de un metru.

— Un metru ? exclamă îngrozit Lazăr, amînînd să se aşeze pe scaun. Ne aşteaptă o iarnă...

Wiwette se aşeză, fremătînd ; vor face din primele zile schi — unde e Portugalia ? Departe de Franţa ? De cînd n-a mai schiat ? Pe unde sînt schiurile date de Ghexi ?

— Domnul Tibi a plecat, anunţă din bucătărie Matilda. (Şi intrînd cu supa :) A ieşit prin bucătărie, nici n-a spus la revedere.

— Cum a plecat ? Lazăr desfăcu şervetul şi-l puse la gît. Băiatul ăsta e nebun !

În timpul mesei, de la supă pînă la prăjitură, numai el vorbi. Wiwette urmărea cu ochii deschişi dîra albă a pîrtiilor tăiate de schiuri pe zăpadă. Mama schia excepţional ; Lazăr îi descrise viaţa în lagăre — atît cît aflase de la alţii, căci Tibi nu-i spusese niciodată ; voia cu orice preţ s-o facă să înţeleagă de ce-i omul ăsta aşa şi nu altfel. Acolo nu li se dădeau perne, saltelele

erau proaste, mîncarea era, de multe ori, fără carne. În foarte multe lagăre nu se dădeau decît două feluri. Iar hainele...

În acelaşi timp, se sună afară.

Zephy apăru îmbujorată şi extrem de aferată. Îi anunţă, sărutîndu-i repede — pe Lazăr pe chelie, pe Wiwette pe obraz — c-a venit cu pianul, că nu ştie cum o să-l care pînă în hol, vestibulul e prea îngust.

Zephy îşi aruncă fularul la întîmplare pe masa din hol şi alergă în vestibul, să ajute la transport. N-o interesa decît pianul, aducerea lui în casă ; era crispată, nervoasă.

Wiwette se îmbrăcă singură — căci Tănăsescu se postase şi el în uşa vestibulului — şi se apropie, stîngace, de Zephy ; n-o sărută, îi şopti doar la ureche :

— Trec mîine pe la tine.

Şi încercă să coboare, lipindu-se de perete, ca să nu împiedice transportul. În vestibul mirosea a sudoare omenească ; cărăuşii icneau.

— Bine, Wiwi... Fii atent, fii atent, că rupi pedala...

Plecarea de la Zephy în condiţiile în care un pian se dovedise mai important decît ea o umili, desigur. Prietenă a mamei din copilărie ! Din liceu ! O să-i spună mamei mîine... Mîine, mîine...

Ajunse în Zece Mese mult mai devreme decît ora fixată de Narsi. El nu era acasă. Absenţa lui nu o îngrijoră ; se întinse puţin, să prindă puteri pentru călătoria de la noapte ; găsi pe studio — lăsată, probabil, de Narsi — o cărticică : *2.052 de calambururi pentru domni şi doamne ;* o foiletă, fără interes, prinzînd la întîmplare de pe pagini : „Pentru birou : — Ai un toc ? — Nu, am un tic !“ „Pentru întîlniri cu evreii : — Sînt persecutat ! — Nu, dragă, eşti prescurtat !“ „Pentru conversaţie : Balzac este autorul Comediei Franceze, nu ?“ Wiwette adormi cu *Calambururile* în mînă. În sfîrşit, deschise ochii în amurgul negru coborît în dormitor. Ce oră putea fi ? În casă nu exista ceas ; tăcerea o înfioră. Înfricoşată, se duse în hol şi deschise bîjbîind radioul ; crainicul anunţă, deodată, că în Dalmaţia au debarcat trupele engleze. Unde-i Dalmaţia ? Închise radioul, şi în clipa aceea auzi mişcarea cheii în broască,

la ușa din vestibul. Narsi ! Și voci ! Băieții ! Ca să-și ia rămas bun... Va să zică le-a spus... Alergă în vestibul ; Narsi apăru însoțit de Gaby Murnu, Nelson Popescu și Vladimir ; se aruncă la pieptul lui Narsi și simți răceala inelului de aur, pe gît, mîngîind-o.

— Credeam că nu mai vii, Narsi... șopti, repede.

El o bătu pe umăr și se desprinse de ea.

— Cafele, Wiwi ! Cafele și masa !

Ea îl privi uimită, în timp ce ceilalți trei își puneau pardesiele în cuier ; Narsi îi făcu un semn rapid din ochi.

— Masa de pocher, Wiwi !

O, va să zică nu le spusese. Mai trag un pocher, și după aceea pleacă. Ca să nu le dea de bănuit. Îi lăsă să-i sărute mîna, privindu-i fără accent. N-aveau instrumente ; erau tăcuți și prost dispuși. Vladimir era îmbrăcat ca și ieri. Nici un semn că ar pleca cu ei la noapte. Nelson își pieptăna cărarea. Gaby luă, cu un gest energic, masa verde de lîngă pian și o puse în mijlocul holului ; mai avea o vînătaie sub ochiul drept. Vladimir se așeză primul. Narsi aruncă pe masă săculețul cu fise și cărțile. Pachetul se desfăcu și se întinse pe întreaga diagonală a mesei.

— Trageți locurile ! porunci Narsi. Wiwi, cafele !

Wiwette prepară cafele, nesigură, cu mișcări oarbe. Ce însemnau toate acestea ? Cum putea fi Narsi atît de liniștit ? Cum putea juca pocher, cînd mîine... la noapte... Dar cel mai ciudat era Vladimir. Nu numai îmbrăcămintea sa, nepregătită pentru plecare, dar cum se așezase la masă ; ca pentru un pocher lung.

Cafeaua clocotea.

— Și plus zece, zise Nelson.

— Și plus cinșpe... replică Narsi.

— Și plus douăzeci...

— Plătit !

— Două rigi ! spuse neted Nelson — și Wiwette surîse pentru victoria lui Narsi.

— Doi valeți ! urlă Narsi înfrînt, și o clipă, în bucătărie, rămase cu ibricul peste ceșcuțe.

Hohotul de rîs se transmise mîinii ei și turnă cafeaua tremurînd. Intră în hol, cu tava ; ei continuau să rîdă ;

Narsi congestionat pe ceafă, Nelson aranjîndu-şi fisele în fişic, chiar Vladimir ; depuse tava în colţul mesei lîngă Narsi şi, aplecîndu-se peste el, murmură :

— Lasă, Narsi, nu mai avem nevoie de bani.

— Nu ? strigă el, între hohot şi sufocare.

Vladimir dădea cărţile.

— De ce ? se mai linişti Narsi, deschizînd un ful de optari.

— Păi plecăm. Nu ?

— Unde ? se amuză scurt Narsi. De trei ori... şi aruncă miza pe masă.

Wiwette nu-i răspunse şi aşteptă, o dată cu el, ca ceilalţi să se pronunţe. (Învăţase pocher de la Ghexi, inclusiv datoriile chibiţilor.) Nu merse nici unul. Toţi trei îşi sorbeau cafelele.

— ...tu-vă-n lampă ! Acum nu mergeţi !... ricană Narsi, şi trînti, pe faţă, cărţile. Ful !... Unde să plecăm, Wiwette ?... şi trase spre el potul sărăcăcios de pe masă.

Wiwette îşi luă braţele de pe el şi rămase în picioare, privindu-i ceafa, pe care păleau ultimele pete roşii. Narsi împărţea cărţile. Fără să se întoarcă spre ea, repetă, la fel de răspicat :

— Unde să plecăm, Wiwi ?

Ea, înspăimîntată, nu-i răspunse. Atunci, întrerupîndu-se din operaţia sa, Narsi bătu vesel la maximum în masă ; fisele lui Nelson zornăiră în veselia lui.

— Ah, ai crezut ? şi se prăvăli de rîs pe postavul verde. Ai crezut ? Ai crezut ? Se răsturnă pe spate, hohotind, punîndu-şi mîinile pe burtă, ca să nu moară de rîs.

— Aoleu... aoleu...

Wiwette nu-l văzu decît pe Vladimir, urmărind-o rece, fără surîs, piatră.

— Dă tu cartea, că nu mai pot... şi îi întinse pachetul lui Gaby.

Wiwette dispăru în dormitor ; rămase lipită de uşă. Îl auzea povestind tare, abia trăgîndu-şi răsuflarea :

— Dimineaţă, am glumit cu ea... plecăm la Paris, cu Vladimir... ha-ha... de unde să ştiu că nu ştie geografie ? Pe trei... Şi aseară i-am spus, dar dormea...

— Pe nouă... spuse rar Vladimir.

— Pe optsprezece... e grozavă... ha-ha... Atunci, i-am spus dimineaţă : „Plecăm diseară la Paris !“ A crezut ! E unică !

— Două cărţi, spuse din nou Vladimir.

— Servit ! Wiwi, tu ştii unde-i Parisul ? Wiwi !

Ea nu-i răspunse. Narsi îi văzu silueta prin glasvand ; repetă :

— Unde-i Parisul, Wiwi ?

— Pas parol !

— Pas parol !

— Pas parol !

— O mie — ceru, adăugînd scăzut : Ce vină am eu dacă e vacă ?

Nimeni nu-i plăti, strînse banii şi se ridică ; vru să intre în dormitor, dar Wiwette nu-i permise.

— Deschide, Wiwi, nu fi proastă ! Am glumit !

Silueta ei nu se mişca de partea cealaltă a uşii.

— Hai, Wiwi... ce vină am eu dacă nu ştii politică ? Cum vrei să ajungi acum la Paris ? E război, puică... *Darling !*

Deodată, ea deschise uşa şi apăru în prag, palidă, cu ochii ei mongolici micşoraţi de furie.

— Primul bărbat pe care-l găsesc la telefon îl aduc aici !

Narsi rîse.

— Fă-o ! şi se aşeză la masă. Dă cartea, Vladimire...

Wiwette se opri în faţa telefonului, cu spatele la ei, care continuau să joace ; simţea însă, peste cărţi, privirea lui Vladimir.

— Deschid, murmură Nelson.

— Merg, spuse tare Narsi. E, nu dai telefon ?

Wiwette formă numărul lui Zephy. Telefonul sună de două ori. Lazăr întrebă „alo ?“, însoţit, foarte deslușit, de sunetele unui pian.

— Pe trei ! ceru Gaby.

— Cu Tibi, vă rog, rosti drept Wiwette.

— Nu-i acasă. Cine-l caută ?

Wiwette puse receptorul în furcă, Narsi pufni :

— Nu merg, nu mai am carte de cînd Wiwette...

Formă la întîmplare alt număr. I se răspunse imediat — o voce bărbătească :

— Da...

— Aici e Wiwette — se precipită, orbește. Ești acasă ?

— Nu, lucrez.

Și într-adevăr, peste vocea aceluia vibra un aparat.

— Cînd ești liber ?

— Peste o oră, răspunse celălalt, cu moliciunea omului conștient că participă la o farsă.

— Nu-l aduci aici ?

Ironia lui Narsi era pămîntie, și Wiwette simți că merită să-l lovească mai departe.

— Unde ne putem vedea ?

— În fața cinematografului.

— Care ?

— Odeon, la Parcul Carol.

Aparatul mîrîia lung în receptor. Wiwette asocie rapid că i se vorbea dintr-o cabină de operator cinematografic.

— Știu. Peste o oră, da ?

— Dar sînt mic și gras, glumi celălalt.

— Îmi placi ! Și — deși la capătul firului, aparatul se închise — ea continuă : Foarte mult, foarte mult, nebănuit de mult.

Wiwette ieși în vestiar și se îmbrăcă ; auzea fisele, vedea ochii lui Vladimir — singura mișcare în împietrirea sa — urmărindu-i drumul de o secundă de la telefon la ușa vestiarului.

— Să nu întîrzii, *darling*, că plecăm ! strigă forțat Narsi. Și plus două mii !

XIV

După întîlnirea cu Moga, se întoarseră — tăcuți — la brutărie.

Marta rămase în fața bisericii, pe gardul căreia străjuiau literele de smoală „Jos fasciștii !" ; rezemată de zid, urmări intrarea camionului lui Pavel în curtea brutăriei.

Crăciun trase camionul în garaj, lovi tare cu piciorul în cauciucuri, să vadă dacă mai țin, și ieși în curte. Aplecat bine din șale, nea Fane portarul saluta intrarea micului Fiat al lui Păsculescu ; ținea poarta, să nu cadă, și privea smerit în pămînt. Patronul coborî de la volan agil, proaspăt ca de dimineață, cu mănușile albe în buzunarul pardesiului negru, croit bătrînește. Soarele palidului octombrie îi juca pe pantofii de lac ; apropiindu-se de Pavel, placheurile sunau distinct pe pietre.

— Ah, domnule Crăciun, de cînd te caut ! Da' ce-ai pe față ? O noapte mai... pasională ? glumi Păsculescu.

Pavel își privi palma cu o ușoară dîră roșie, apoi îndreptă ochii spre patron ; era mai înalt decît Păsculescu cu un cap, îi vedea clar mătreața de pe umerii pardesiului ; avea o poftă clară să-l lovească, chiar aici, în curte... Numai pentru gluma asta — după noaptea

grea și întîlnirea în zori, cu Moga. Își zise să-l mai lase...

— Vrei să urcăm în birou ? continuă, tot bine dispus, stăpînul. Nu ? Te speli, îți mai revii...

Și se hlizi, jucînd o complicitate masculină care ar fi trebuit să șteargă diferența de clasă. Pavel rămase nemișcat ; doar încleșta și descleșta palma însîngerată.

— Nu vrei. Mă rog... Ești altă generație de bărbați... Atunci, facem altfel. Preiei acum Fiatul, și după aia discutăm.

— Care Fiat ?

Păsculescu se întoarse și păși spre mașină.

— E o chestie stabilită, n-am mai discutat-o o dată ? Treci pe mașina mea ! Toată lumea știe...

— Care lume ? replică surd Pavel, apropiindu-se de Fiatul care părea în soare, cu Păsculescu lîngă el, o prelungire a strălucitorilor pantofi de lac.

— Ei, care ! Toată ! Contabilitatea, distribuția... faceți cunoștință... și apăsă pe claxon.

La cîteva ferestre ale diverselor birouri care dădeau spre curte apărură capete, neobservate de Pavel, fixat întărîtat pe Păsculescu.

— Le-am spus-o și tovarășilor tăi ieri... în treacăt, să știe oamenii... și întinzînd mîna, aprinse radioul de lîngă volanul Fiatului. (Un tangou.) Ă, cum îți place ? Ai muzică toată ziua.

— Ce le-ai spus ?

— N-au avut nimic împotrivă.

— Ce le-ai spus ?

Pavel ridică vocea, enervat de muzica imbecilă, fără s-o acopere.

— Clar : „Tovarășul Crăciun rămîne șoferul meu". N-a fost bine ? Erau prietenii tăi ; meritau o veste bună, plecau pe front. Au fost de acord. Ce mai vrei ?

— Am transmis muzică de regretatul Ghexi Mărculescu, anunță crainicul.

Pavel îl prinse pe Păsculescu de reverele pardesiului sobru, îl zgîlții de două-trei ori și-l împinse brutal, trîntindu-l pe scara Fiatului. Patronul căzu în șezut, lovindu-se de banchetă. Radioul emise apoi jurnalul de dimineață :

— Comunicatul Marelui Stat-Major. Trupele românești în colaborare cu cele sovietice continuă înaintarea...

Pavel, străbătînd curtea cu pași mari spre poartă, auzi foarte desluşit glasul crainicului ; în urma sa, nimeni nu mișca ; trecu pe lîngă portarul imobil, perplex.

Marta, rezemată de gardul bisericii, moțăia cu capul în piept. Ea îi simți apropierea și se trezi imediat.

— Am adormit.

— Și ?

Pavel era încruntat, cu căutătură rea.

— M-aș duce la cămin.

— Ziceai că n-ai casă... mormăi Pavel, și porniră pe bulevardul Pache, spre centru.

Marta începu să-i explice că, de fapt, are un pat la căminul U.T.C.-ului, pe Radu Vodă.

— Știi unde-i Radu Vodă ?

Pavel nu răspunse. Mai doarme cu o fată ; noaptea asta o fi dormit liniștită, cine știe ce și-o fi închipuit... Marta zîmbi, Pavel nu o însoți. Nu-și permitea nici un surîs cu privire la noaptea precedentă, pe cînd ea — auzi-o cum discută ! În noaptea asta, tot timpul, Moga a crezut ce a crezut despre el... Ea se gîndește la ce și-a închipuit aia la cămin. Dar el nu-și închipuie, ci știe, știe precis ce a gîndit Moga... Și dacă n-ar fi avut dreptate... Dar de ce nu l-a întrebat ? „Mă Pavele, e adevărat ? Ai făcut tu una ca asta ? Ca să scapi de front, ai admis să fii șoferul lui Păsculescu ?“ Dar cum de-a crezut ? De ce a crezut ? Sigur că-i bun și un pat, chiar dacă nu-i o casă, așa că nu l-a mințit cînd i-a spus că nu are casă. Dar a fost altceva... Vrea să știe ce ? Pavel nu-i răspunse. Ea se opri.

— Nu vrei să știi ce a fost ? Nu vrei să știi de ce ți-am spus că n-am casă ?

El nu-i răspunse, ajunseră la Traian, în fața franzelăriei, unde noaptea... Marta tăcu. Vrăbiile toamnei ciuguleau milioanele de firimituri ale pîinilor călcate sub roți. Întregul pavaj era negru de vrăbii. Tramvaiele nu le speriau, și nici mulțimea adunată în fața prăvăliei cu obloanele trase.

Amîndoi, într-un prim acord, se îndepărtară grabnic. Continuară să tacă pînă la întîlnirea, din nou, cu statuia fals solemnă a lui Pache Protopopescu ; intrară în parculeţul din faţa Bisericii greceşti ; Marta se aşeză pe o bancă.

— Ce vrei ? o întrebă, aşezîndu-se lîngă ea.

— Să-mi spui dacă să mai vin cu tine, sau nu. Să mai vin, sau nu ? Zi ! Întărîtată, continuă : Îmi spui să te aştept, te aştept ; după aceea taci, mergi singur, ca şi cum n-aş fi lîngă tine... Aşa, nu mai merg nicăieri. Mi s-a comandat de ajuns. Înţelegi ?

Şi îşi şterse nasul cu podul palmei, băieţeşte, ca un şcolar enervat că trebuie să se mărturisească unuia mai mare. Pavel îşi scoase batista din buzunar şi i-o întinse.

— E curată.

Ea folosi batista şi i-o înapoie.

— Aşa m-a învăţat mama, spuse liniştit Pavel, punînd batista în buzunar. Să-ţi ştergi nasul numai cu batista.

Şi se ridică.

Porniră, şi tăcură din nou, dar era altă tăcere. Pe Moşilor, pe Domniţei, la Bărăţiei — de multe ori se îndepărtară cu cîţiva centimetri, trecînd pe lîngă atîţia oameni, dar de fiecare dată se grăbeau să vină unul lîngă altul, privind drept înainte. În Piaţa Sfîntul Gheorghe, Pavel cumpără *Scînteia* şi parcurse titlurile primei pagini din mers.

— Mama nu-i dădea voie tatei să citească la masă şi pe stradă... spuse Marta.

— Şi tata ce zicea?

Pavel împături ziarul, simţind mişcarea în gol a cotului.

Marta îl luă brusc de braţ, strîngîndu-l lîngă ea.

— Uite ce vreau : diseară vii aici, în faţă la Dinischiotu, şi mergem la administraţie să decontez. Îl luăm de acolo pe Vanghele şi mergem la nuntă...

— Care nuntă ?

— Mia, fata cu care dorm la cămin, se mărită cu Vanghele. Îl cunoşti.

— Da.

— Atunci, mergem, da? — și își puse palma în palma lui.

La colțul cu strada Radu Vodă, peste drum de un magazin Iuliu Meinl, era o plăcintărie, cu o tejghea la unul din geamurile deschise spre stradă, pe care aburea gogoși. Pe Pavel îl amețeau dintotdeauna plăcintăriile, gogoșile, inclusiv pateurile.

— Vrei gogoși? o întrebă.

— Mai bine plăcintă cu brînză.

— Are plăcintă?

Marta intră în magazin, el o urmă și luă loc la o masă, după cum îi indică ea; o văzu discutînd cu patronul — un mustăcios gras, care o asculta supus. Fata se întoarse cu două farfurii, pe care străluceau plăcinte bine rumenite; îi explică, repede, că domnul Marsalis e furnizorul căminului utecist, pe credite lungi. Și îi făcu semn să privească deasupra cuptorului. Lîngă un afiș îngălbenit, scris de mînă: „La război înapoi, la plăcinte înainte", omul bătuse în pioneze noi un afiș cu „Totul pentru front, totul pentru victorie".

Văzînd buna dispoziție a lui Pavel, Marta insistă în amănuntele privitoare la Marsalis:

— Notează fiecare plăcintă într-un carnet și ne roagă s-avem grijă cînd luăm puterea să plătim... Așteaptă pînă atunci, fiindcă e convins că numai comuniștii vor învinge. Știi cum îmi zice? (Și-l imită cu voce sumbră.) „Domnișoară, ascultă-mă, sînt om de afaceri — dumneavoastră cîștigați, nu vă faceți griji."

— Și cu afișele? întrebă Pavel, savurînd plăcinta.

— Ăla vechiul zice că-i de pe vremea nemților; l-a ținut tot timpul războiului și se laudă în fața noastră că așa și-a bătut joc de ei.

— De ce nu-l scoate?

— Acum îl arată țărăniștilor, ca ei să vadă că nu ține cu comuniștii. Dar lor nu le dă pe credit... Ce a fost la brutărie?

Întrebarea, căzută atît de calculat, la capătul glumelor despre Marsalis, avea o seriozitate neașteptată. Va să zică nu uitase, într-adevăr ea îl urma peste tot, nu mințea cînd spunea că-l urmează peste tot. Îi povesti, amănunțit, pînă și dialogul cu Păsculescu, „pe muzica

unui tangou"; avu grijă, dintr-o modestie instinctivă în asemenea cazuri, să nu dea un sens prea eroic gestului său, și-i relată finalul — aruncarea lui Păsculescu pe scară, lovirea acestuia cu capul de banchetă — cu un oarecare umor.

— Te mai doare?

Ochii ei alergau pe fața lui tumefiată.

— Nu — și pipăi din nou zgîrietura lungă de pe obraz, cu sînge închegat.

— Dă-mi batista, ceru Marta.

— De ce? Nu mai am nimic.

Ea întinse autoritar mîna. Îi dădu batista. Marta muie un colț pe limbă și îi șterse sîngele închegat de pe obraz. Pavel privi tot timpul numărul albastru: A. 22.531, de la încheietura mîinii ei. În mișcarea degetelor deslușI un tremur. Marta nu-l privea, atentă numai la rana de pe față. Fata îi plăcea. Mult. Și totul într-o plăcintărie! Caraghios! Foarte mult.

— Și acum ce facem? întrebă, dîndu-i batista.

— Te duci la cămin și dormi, nu?

Marta se ridică, își încheie pardesiul; se îndreptă spre ușă, el o urmă. Domnul Marsalis se înclină respectuos. Cotiră imediat pe Radu Vodă. Marta nu-l mai luă de braț. Căminul era la numărul 14, nici o sută de metri de plăcintărie, într-o curte fără gard; o casă veche, cu un etaj, înclinată rău pe o rînă, spre stradă, proptită prin cîțiva stîlpi groși de lemn, să nu cadă. Peste drum — gardul înalt al unui depozit de lemne a cărui intrare era dincolo, pe Cuza Vodă. Din curtea depozitului, foarte întinsă, se înălțau sunetele unor mașini de tăiat lemne, în plină activitate.

Pavel cunoștea cartierul de cînd lucra la Geller; la dreapta se făcea strada Oițelor, care dădea tot în Cuza Vodă; în față, Radu Vodă se întindea pînă la cheiul Dîmboviței, trecînd prin dreptul băilor Meltzer... Fusese de multe ori la Meltzer, după lucru...

— Zurr! țipau mașinile de tăiat lemne.

— Nu vezi bine? o întrebă Pavel.

— De ce?

— Faci tot timpul ochii mici.

Ea se opri. Erau în fața căminului.

— Te-ai supărat? De ce nu m-ai luat la braţ? şi încercă să-i ridice bărbia, ca s-o privească în ochi. Marta se împotrivi:

— Nu!

— Vreau să-nţelegi... insistă el.

— Dar înţeleg.

— N-ai cum înţelege.

— Ba înţeleg. Păsculescu i-a spus lui Moga că eşti şoferul lui şi nu pleci pe front. Moga a crezut c-ai trădat şi ţi-a întors spatele. Tu vrei să-i dovedeşti lui Moga că nu-i adevărat...

— Nu vreau să dovedesc nimic, n-am ce dovedi! ripostă Pavel iritat — pentru că rezumatul ei era prea precis şi prea simplu.

— Şi? îl înfruntă ea, la fel de energic.

— Nu ştiu ce să fac... mi-e ruşine... aş vrea să... dar maşinile îi acoperiră fraza.

— Zurr!

Marta îl auzi însă; şi-l întrebă, stăpînită, privindu-l drept:

— Şi ce-i cu asta?

N-avea ce să-i răspundă. Stăteau faţă-n faţă, în sunetele metalice, care printr-un ciudat fenomen de acustică făceau să pîrîie lemnul stîlpilor proptiţi în zidurile descojite ale casei. Pavel vru s-o sărute. Dar era prea multă lumină.

— Du-te şi te culcă... diseară sînt acolo — căută, derutat, un răspuns.

Ea îl ascultă supusă, prea supusă, după părerea lui; intră în curtea căminului şi se îndepărtă de el, fără să se întoarcă măcar o dată.

„Şi ce-i cu asta?" Avea dreptate — nu există răspunsuri. Ce înseamnă că nu vrei să dovedeşti nimic, că n-ai ce dovedi? El minţise, aruncase cuvintele, aşa, ca să fie... Totdeauna trebuie să dovedeşti, totdeauna trebuie să ai ceva de dovedit. Şi dacă ţi-e ruşine? Şi ce înseamnă că ai vrea să... să mori, să te înghită pămîntul? Vorbe, n-avem încă de ce muri!...

Crăciun se învîrti cîteva ore bune prin oraş — ajunse pînă sus, pe Cuţitul de Argint, după Parcul Carol —

pierzîndu-şi toată dimineaţa. Avea nebunia asta : cînd trebuia să ia o hotărîre, îi plăcea să bată drumurile, să se oprească la vitrine, în neştire, să rătăcească prin alei cu case liniştite, atent numai la el, dă-l dracu !... În asemenea cazuri, se plictisea de volan, de maşină, îi era lehamite de viteză.

Deci, în primul rînd lăsîndu-l pe Moga deoparte, trebuia să caute un nou serviciu. Lui Păsculescu, normal, îi punea cruce, nu mai avea ce căuta acolo. Îi trebuia un alt mediu, unde tot să-şi facă meseria, unde munca să fie muncă, dar altfel, mult mai curată, mult mai altfel — *fără patroni, fără capitalişti.* „Fără patroni, fără patroni..." Era un sentiment greu, niciodată încercat aşa, atît de apropiat — nu ca înainte de noaptea de 23 August, cînd voise de atîtea ori să-l vadă terminat pe Geller o dată cu întregul sistem de exploatare, dar ştiind că trebuia să mai aştepte, fiindcă pînă la lichidarea capitalismului în România mai erau cîteva sarcini grele... Acum (chiar dacă nu citise în *Scînteia* ceva în sensul ăsta şi nu auzise nici la mitinguri, nici în şedinţe) acum simţea că undeva — în sufletul lui, sau în aer — este ceva care îi dă dreptul să se gîndească la viaţa fără patroni, fără capital, ca la o viaţă foarte apropiată. Se simţea puternic, capabil : ridicase mîna la Păsculescu, îl lovise fără teamă, plecase liniştit — astea nu se puteau petrece *înainte.* Apăreau lucruri absolut noi — desigur, nu trebuia să greşească, să se încurce, aici Marta avea dreptate. Se mai linişti. În sfîrşit, i se făcu foame ; intră, la Rond, într-un birt, şi mîncă binişor : o ciorbă de perişoare şi o tocăniţă, cam apoasă, dar nu lipsită de gust. Sătul, mai luă o hotărîre, ducînd-o într-un sfert de oră la îndeplinire. Plăti, luă tramvaiul 15 şi se duse în strada Belvedere, la *Scînteia ;* la poartă, întrebă :

— Pot lăsa la dumneavoastră o sesizare pentru redacţie ?

Portarul îi răspunse „da", fără să ridice ochii de pe o hartă a Ungariei, tăiată dintr-un ziar, marcată de primele săgeţi ale ofensivei sovieto-române. Pavel ceru toc şi hîrtie, portarul i le dădu păstrînd concentrarea

strategică ; Pavel, pe colțul mesei, scrise o scurtă corespondență, intitulată *Cum se face distribuirea pîinii la brutăria Păsculescu ;* o semnă foarte descifrabil, o puse într-un plic, dar în clipa cînd se pregătea să-l lipească, un tovarăș de afară îl întrebă precipitat pe portar :

— Pot să dau un telefon ?

Portarul lăsă o clipă Ungaria și îi întinse telefonul.

— Alo, garajul ? De la *Flacăra tineretului.*

Pavel privi prin geam : în profil — doctorul de la Brîncovenesc, Nicolau, cu bărbia întinsă înainte, ochelarii fini, glasul senin ; ce bucurie ! Dădu plicul, ieși afară și se postă în spatele doctorului.

— Cum dracu ? Avem mașină și n-avem șofer ? Absurd !

Și, fără să-și piardă din seninătatea glasului, Nicolau închise receptorul. Pavel fu mulțumit că doctorul nu se înfuriase pentru lipsa șoferului ; știa din proprie experiență ce furii pot produce șoferii și nu-i simpatiza pe cei care nu înțelegeau că și șoferii sînt oameni.

— Mă mai recunoașteți ?

Doctorul se întoarse și-l privi cu o mirare repede stinsă ; spuse moale :

— Tovarășul Crăciun, nu ?

— Exact ! De la Brîncovenesc ! Lucrați aici ? se avîntă Pavel.

Nicolau aprobă, Pavel nu dădu atenție tăcerii celuilalt ; continuă efervescent :

— Păi de ce n-ați spus, tovarășe doctor ? Erați de-al nostru, va să zică... m-ați lăsat să plec prost...

Și rîse.

Nicolau îl măsură din cap pînă-n picioare, și Pavel dădu puțin înapoi, ușor intrigat ; pe un ton ceva mai realist :

— Și acum n-aveți șofer... Dar eu ce sînt ? Vă duc și la capătul pămîntului ! Dați-mi o mașină, și gata ! Unde trebuie să fiți ?

— La o înmormîntare, murmură Nicolau.

— A cui ? — și tristețea frînse brusc orice elan verbal în Crăciun.

— A unui tovarăș. Pricop!

Pavel tăcu, pierit.

— L-ai cunoscut?

— Da.

Toate evenimentele din ultimele ore îl îndepărtaseră de Pricop. Uitase de Pricop. Se simți, încă o dată, umilit: cum putuse uita de moartea lui Pricop? Îl rugă pe Nicolau să-l ia cu el. Înmormîntarea era undeva după Bellu, la orele 4. Probabil c-au întîrziat. Crăciun insistă pentru o mașină; o va conduce el, și în cinci minute ajung. Cu tramvaiul e prea lung drumul. Discuția despre mijloacele de transport și ora înmormîntării — în holul rece și îngust, lîngă portarul care nu se despărțea de harta ofensivei antihitleriste — îi apropie neașteptat; alergară pînă la garaj, pe Brezoianu. În cîteva minute, Nicolau îl convinse pe responsabil să încredințeze mașina *Flacării tineretului* lui Crăciun.

— Îl cunoașteți?

— Îl cunosc.

— Răspundeți...

— Răspund.

Era un Ford rablagit, de piață, în care nu mai recunoșteai nimic din eleganța de altădată. Crăciun se instală la volan, sigur pe sine, cu o anume dorință de a-i dovedi lui Nicolau că se putea bizui pe el. Tăceau amîndoi. Fordul trăgea bine; intrară pe Șerban Vodă, trecură prin fața plăcintăriei lui Marsalis; desluși, o secundă, țipătul mașinilor de tăiat lemne din curtea depozitului de pe Cuza Vodă. „Unde o fi Marta? Doarme... Diseară la Dinischiotu...“ Se surprinse din nou uitînd de Pricop. Nu știa ce să facă în fața morții.

Urcară dealul, trecură de liceul Șincai, de Crematoriu — ce dracu tace doctorul ăsta? Dac-ar spune ceva, l-ar mai scoate din gîndurile astea... Pentru el, Pricop nu murise. Atunci, de ce plînsese acolo, la administrație? Pricop a murit. Pricop a murit. Ce înseamnă „pentru mine, Pricop n-a murit?“ Pricop a murit!...

— Ce-ai căutat la ziar? întrebă, în sfîrșit, Nicolau.

— Am făcut o sesizare...

— La stînga...

Coti la stînga cimitirului Bellu, angajîndu-se pe străduțe prost pavate. La capătul uneia, se deschidea un cîmp. Aha, acolo...

— Pentru *Scînteia*... Dar poate e și pentru dumneavoastră... Cînd apare *Flacăra tineretului*?

— Poimîine. Despre ce?

— Cu distribuția pîinii... se fac multe porcării.

— Faci distribuția pîinii? întrebă, sincer mirat, Nicolau.

— Da' ce să fac? Cred c-am întîrziat...

Opri în capătul străzii, în fața porții scunde, din sîrmă ghimpată, ca și gardul. Nu se vedea nimeni. La stînga, distanță de cîțiva zeci de metri, se înălța zidul Bellului. Era liniște și coborîră; intrară pe poarta cimitirului tăcut.

— Am întîrziat, repetă Pavel.

Era un cimitir proaspăt, cu puține morminte, sărăcăcioase; simple cruci peste cîte-un strat subțire de pămînt. Toate tăblițele prinse pe cruci — asemănătoare celor prinse pe faetoanele cu lapte ale țăranilor — indicau: 1944, 1944, 1944, 1944, aprilie 1944 — din bombardament, desigur — august 1944, în sfîrșit: „Pricop Vasile (1904—1944)", și în colțuri, tremurate, o seceră și un ciocan. Ultimul mormînt: o lopată era aruncată pe pămîntul negru. La o aruncătură de piatră luceau șine de tramvai, sărite în aer, răsucite de explozii vechi, marcînd capătul cimitirului. Vor fi reparate, și pe lîngă morminte vor trece iar tramvaiele... Pînă atunci era liniște. Amurgea. Aproape, la Bellu, dăngănea un clopot. Tăceau, înfiorați, nemișcați, fără să se privească, ochii fixați pe lopata cu mîner scurt. Furnici alergau pe lemnul noduros, în sus și-n jos, după care coborau și se ascundeau între bulgării de pămînt. Pavel le urmări cu gîndul și le văzu intrînd între crăpăturile sicriului, alergînd pe Pricop ca pe lopata de lemn de la suprafață; nimic nu le împiedica mișcarea. Pricop, în sicriu, în adîncul pămîntului, nu mai știa nimic din cele ce se petreceau cu el, în el, afară. Voia să știe toate și nu mai știa nimic. „Nu mai știe nimic..." își spuse, și își aduse aminte, în aceeași clipă, cum într-o duminică de mai, cu turneu pascal de fotbal, cu Venus, Unirea Tricolor,

Juventus și încă o echipă, Pricop adormise pe pajiște, lîngă arena Venus, așteptînd să se deschidă casa de bilete a peluzei. Sforăia întins pe iarbă cu atîta putere, încît furnicile primăverii se speriaseră și fugiseră de pe el. Iar el, Pavel Crăciun, cu hotărîrile lui, din orgoliu sau nu, cu amintirile unui sărut sau ale unei bune plăcinte cu brînză — ce era în fața lui Pricop fără auz, fără glas, fără gînduri, altceva decît o furnică speriată? Două vrăbii se așezară pe cruce, piuiră și zburară mai departe. „Peste tot vrăbii..." gîndi abrupt Pavel.

— Știam că lucrezi pe mașina patronului... spuse deodată Nicolau, și, aplecîndu-se, luă lopata și o aruncă departe, fără să-i pese de furnicile care alergau pe lemnul ei.

— Cine ți-a spus?

Pavel se întoarse spre Nicolau, care-și ștergea palmele.

— Moga.

— Cînd?

— Înainte să plece pe front. Știi că a plecat pe front?

Întrebarea îl lovi în plin, nu se mai reținu, se repezi la Nicolau și-l apucă de reverele hainei.

— De asta m-ai adus aici? De asta? Să mă jignești? Ca să...

Nicolau, surprins, nu ripostă; ochelarii îi căzură. Pavel nu conteni; îl zgîlțîia violent, tremurînd.

— Sîntem tovarăși, sau nu? Sîntem, sau nu?

— Da, spuse încet Nicolau, cu o extremă naivitate în glas, în privirea albastră, cinstită, atît de cinstită încît paralizează în Pavel orice mișcare mînioasă.

— Da, repetă; nici nu încercă să ridice mîna împotriva lui Pavel.

Pavel îi dădu drumul din strînsoare; se aplecă să-i ridice ochelarii; o furnică se mișca pe o lentilă; suflă peste ea, eliberîndu-se parcă de toată furia. Îi întinse ochelarii.

— Și atunci, de ce mă bănuiești? reluă mai blînd, în timp ce urmărea mișcările copilărești cu care Nicolau ștergea lentilele. De ce? Puteai să mă întrebi: „Am auzit așa și-așa... e adevărat?" Și eu îți spuneam: „Nu e adevărat!" (Indică mormîntul de la picioarele lor.) El așa ar fi făcut, ar fi controlat...

— Da' Moga...

— Nu știu ce-a fost cu Moga. Am mîncat la el, am dormit la el, mă știa... Dar tu gîndești cu capul tău, sau cu capul lui ? Mă cunoșteai ? Mă știai ?

— Să mergem, spuse modest Nicolau.

— Nu, dacă sîntem aici, nu plecăm ! Nu admit să fiu bănuit de vreun tovarăș. Mai bine mor, auzi ? Nu admit. Pot să greșesc, poate o dată n-am să știu ce să fac, dar să nu mă pui la îndoială... Dac-aș trăda, aș veni la tine și ți-aș spune : „Na, împușcă-mă, am trădat". Înțelegi ?

Nicolau zîmbi.

— Ce rîzi ? După ce m-ai bănuit, mai rîzi...

— Ești orgolios !

— Așa sînt.

— Nu e bine.

— Dar ca să crezi că devin șoferul lui Păsculescu, cum e ? Să nu-ți cunoști tovarășul ce gîndește, ce vrea, și să vii să-i spui ce mi-ai spus, cum e ? Mai bine ai fi fost orgolios, era mai bine. Spuneai : „Ia să gîndesc cu capul meu : ce părere am eu despre omul ăsta ? îl cunosc ? Ia să nu mă iau după alții".

— Bine, Crăciune, recunosc !

— Prea ușor !

— N-ai vrut să recunosc ? Recunosc ! Cum vrei să recunosc ? Să-ți cer iertare în genunchi ?

Pavel se încruntă.

— Ce-s cuvintele astea, să-mi cazi în genunchi ? Eu nu jignesc omul.

— Atunci ?

— Să te mai gîndești, că doar nu m-ai împuns cu un ac. Să mergem !

Și o porni înainte, cu pași mari.

Nicolau îl urmă, în tăcerea cimitirului ; clopotul tăcuse de mult, se întunecase bine ; doctorul se împiedică de o cruce, rămase s-o potrivească, cu mișcări stîngace. Pavel nu-l așteptă ; mergea înainte, cătrănit : „Lasă-l să așeze cruci, e doctor ! O să-i prindă bine !"

Urcă în mașină și ambală motorul. Nicolau apăru, mirosind a pămînt, se așeză lîngă el și nu-i spuse nimic.

— Cît e ceasul ? întrebă Pavel.

— Șase și zece.

„La șapte la Dinischiotu..." și porni ; străbătu în viteză calea Șerban Vodă, trecu de Crematoriu și de liceul Șincai ; la intersecția cu Lînăriei însă, un cauciuc din față plesni. Crăciun sări din mașină ; la flăcăruia brichetei, începu să caute în portbagaj, printre bidoane și scule, o cameră de rezervă ; nu găsi nimic ; în cutia de lîngă volan descoperi o cutie de petice. Împinseră amîndoi Fordul pe trotuar, în fața unor prăvăli cu grilajurile trase, retrase cu cîțiva metri față de stradă, ceea ce oferea un loc suficient pentru reparație. Nicolau ținea bricheta, lumina flăcării îi juca în lentile. Pavel lucra cu plăcerea obișnuită cînd repara ; se destindea, fără să-și dea seama, doar mișcînd degetele ; ceru unor copii care înconjurară mașina să-i aducă de acasă lumînări, să spună mamelor lor că nenea nu mai are brichetă, gazu-i scump, și la șapte are o întîlnire... Copiii zburară. Deodată, se înălță de undeva de aproape miros de dovleac copt. Nicolau îl întrebă dacă vrea dovleac copt.

— Oho !

Doctorul plecă ; se întîlni, după cîțiva pași, cu copiii luminați de trei lumînări șovăitoare, ținute în mîini. Obrajii le păreau de ceară, gălbui ca dovleacul pe care-l cumpără la un magazin amărît de mărunțișuri ; parfumul trecea prin ușa camuflată. Bucățile de dovleac stăteau pe o tejghea de sticlă, sub care ruginiseră nasturi de alamă prinși în cartoane prăfuite, ace în plicuri chircite de vreme, gata să se fărîme.

Cînd se întoarse, Pavel umfla cauciucul, lumînările erau lipite pe pavaj, în jurul roții. Nicolau îi dădu o bucată de dovleac, Crăciun îi făcu semn spre copiii cu picioare stranii, subțiri și șerpuitoare. Mîinile lor se întinseră foarte exact, în întuneric. Pavel aruncă pompa în mașină și bătu cu piciorul în cauciucul umflat.

— Numai să țină ! Cît e ceasul ?

— Șapte și cinci.

Lumînările se stinseră, copiii plescăiau ; amîndoi săriră pe banchetă și porniră imediat.

— Merge... aprecie, mulțumit, Pavel. Ce-ai zis ? Că am dat-o dracului, nu ? Și ți-ai mai luat și răspunderea pentru mine...

— Ziceai că nu jignești oamenii...

— Da' ce, se compară ?

Cînd coborîră spre Brezoianu, Pavel încetini viteza ; reluă — aplecat pe volan, foarte atent la drum :

— Vreau să te rog ceva : n-aveți șofer, și la Păsculescu nu mai lucrez, mi-am dat demisia.

— Cum ?

— L-am dat cu capul de pereți pentru ce i-a spus lui Moga.

— Ai înnebunit ? îi scăpă lui Nicolau.

— Ăsta sînt... luați-mă la voi, la *Flacăra tineretului*, să vezi cum o să lucrez...

— Și cu Moga ce faci ?

— O să vină și o să mă găsească la voi. E mai bine așa. O să recunoască c-a greșit și o să am o plăcere mai mare.

— Tot orgolios ! Cînd ți-au venit ideile astea ?

— Sub mașină și... cînd am discutat cu dumneata, acolo.

Opriră în fața garajului. Nicolau vru să coboare, Pavel îl prinse puternic de mînă :

— Mîine îmi dai răspunsul, da ? Dar verifici înainte dacă am spus adevărul, dacă nu-s laș. Dacă sînt sincer, serios... Știi cum scrie la Mica publicitate...

XV

O aşteptă pe Marta multă vreme, o aşteptă în aceeaşi stare de bună dispoziţie născută în timpul reparaţiei Fordului, pe Calea Şerban Vodă, în urmă cu o oră. Era atît de bine dispus, încît îndrăzni să se gîndească la Pricop din acest nou unghi : adică Pricop însuşi ar fi fost de acord cu bucuria lui. De nenumărate ori îi spusese că pentru un comunist principalul era ca tovarăşii lui să aibă încredere în el. De fapt, ce era ? Lăsînd la o parte orice orgoliu, ajunsese să obţină verificarea atitudinii sale. Nu dorea altceva decît ca tovarăşii să-l verifice, cît mai repede, şi să spună : „Nu, Crăciun n-a fost un laş, n-a trădat, nu s-a dat cu duşmanul". Mîine, Nicolau îi va anunţa acceptarea propunerii lui : „Ai avut dreptate, Crăciune, intri la noi". Îi era frig, dar gîndul îl încălzi subit. „Moga se va întoarce, mă va vedea la volanul unei maşini de-ale noastre, va face ochii mari, şi ce va spune ? Hai, hai, fără orgolii..." Şi, în buna sa dispoziţie, admise să guste o clipă din amărăciunea sentimentului încercat la mormînt — memorabil — că în faţa morţii orgoliile se prefac în furnici, în simple furnici.

Dar Marta nu venea, şi toate — inclusiv bucuriile şi moartea — dispărură ; rămase în el golul unei spaime neîncercate pînă atunci — ce s-a întîmplat cu ea ? De

ce nu a venit ? Asemenea situații îi erau complet necunoscute. Toate fetele cu care-și dăduse întîlnire veniseră punctuale, de multe ori — spre satisfacția lui — chiar înainte de ora stabilită. „O singură dată"... și, încercînd să alunge spaima inedită, își aduse aminte de una, Rodica, de pe Cuza Vodă, de lîngă Geller, care sosise la cinema Nero — unde stabiliseră *rendez-vous*-ul, cum zicea ea — cu exact 48 de minute întîrziere ; o așteptase liniștit, pentru că știa că era ultima lor întîlnire.

— Am vrut să te pun la încercare... îi spuse ea, îmbujorată.

— Da ? Ție nu ți-e frică de mine ?

— Nu, rîse fata.

— Ce vorbești ? ! Gîndul că te întîlnești cu mine nu te-nfricoșează ?

Alungă această amintire — căci Marta nu se compara cu Rodica. „Marta nu se compară cu nimeni" — și lumina acestei descoperiri îi spulberă toate celelalte gînduri ; fugi la administrație, tăind prin Lipscani. „Poate c-a întîrziat cu decontarea..." Aiurea ! În Saligny era închis. „Sigur, Vanghele are nuntă, s-a grăbit..." Alergă la cămin. „Poate că s-a dus să se îmbrace pentru nuntă și a uitat de mine. Nu știi cum sînt femeile ?"

În Radu Vodă nunta începuse ; la parter, într-un antreu destul de spațios, din care pornea o scară spre cele două dormitoare de la etaj — băieți și fete — se întinsese o masă, mai bine zis se puseseră cap la cap vreo șase măsuțe de bodegă, peste care se fixaseră în pioneze bucăți mari de hîrtie albă în loc de fețe de masă ; bunătățile nu depășeau salamul, deși de undeva venea și mirosul bun al unei ciorbe de fasole. Tovarășii însă erau extrem de veseli și-l primiră pe Crăciun cu urale ; el deslușì printre ei doar cîteva fețe mai cunoscute. Vanghele îl îmbrățișă, convins că Pavel a venit la nunta lui din proprie inițiativă, fără invitație ; era îmbrăcat cu o haină neagră, de ginere, roasă la mîneci, lustruită la coate, închiriată în ziua aceea lîngă biserica Bărăției ; sub haină — un pulover rărit ; îi făcu cunoștință cu Mia — o fată lungă, purtînd o rochie decolorată, cu guler de dantelă proaspăt scrobit. Vanghele îl prezentă celorlalți

— Pavel, în picioare, înclină capul la dreapta și la stînga, apoi șopti Miei :

— Nu știți unde e Marta Simion ?

— A, pe ea o cauți ? sări, fără prea multă discreție Vanghele, turnîndu-i vin în pahar. Atunci, bea pentru noi, că după aia bem noi pentru voi. Hai, bea !

Vinul avea parfumul fundului de butoi, dar era, oricum, binevenit. Pavel bău și o întrebă încă o dată pe Mia unde e Marta. Mia punea salamul pe pîinea neagră și împărțea sandvișurile respective mesenilor ; se jură că nu știe ; avea un glas vibrant, pătrunzător, în contrast cu fizicul uscat, lipsit pînă și de sîni.

— S-a rătăcit ! interveni iar Vanghele, și ciocni cu cei din jur. Pentru căderea lui Sănătescu ! Să fie cu noroc !

Cu Pavel ciocni la urmă.

— E o fată foarte bună... îl asigură Mia, servindu-i un sandviș.

— Bună ? Vanghele nu pierdea o vorbă a soției, și fiecare gest al ei îi făcea ochii mici de bucurie. Bună ? Extraordinară, mă băiatule ! Azi au fotografiat-o... cînd a plecat în difuzare... Apare mîine în *Scînteia,* tai poza și o pui pe pereți lîngă Greta Garbo.

Toți rîseră, Vanghele era în al șaptelea cer.

— Pentru Marta ! și iar ciocni cu Pavel, cu Mia, și se întinse să ajungă și la paharele celorlalți.

Pavel bău și pentru Marta. Vinul îi trezi somnul, oboseala se întindea în picioare, în mîini, în cele din urmă îi cuceri și gîndurile. „Mă culc dracului sus, la băieți, pînă dimineață trebuie să vină !“ Ușa care dădea în curte se deschise, și apăru o fetiță cu o tavă, pe care abureau plăcinte multe și albe. Parcă spunea c-o trimisese domnul Marsalis din colț, dar lui Pavel îi era clar că fetița nu era decît unul dintre băieții de pe Șerban Vodă care-i aduseseră lumînări. Și picioarele îi șerpuiau subțiri, exact ca picioarele băieților cînd el lucra sub mașină.

— Mă duc să mă culc — și se ridică, drept, cu ochii închiși.

Urcă scara, condus de Vanghele, care la fiecare treaptă îl asigura să n-aibă grijă, Marta e o fată extraordinară... Intrară în dormitorul băieților, se trînti pe primul pat

apărut în cale ; Vanghele îi potrivi perna sub cap ; Pavel își aduse aminte de pachetul de ziare tras de sub capul lui Pricop, la administrație. Parcă auzi zgomotul sec de acolo, de atunci — a, nu era decît dopul unei sticle destupate jos, în antreu...

Era o simplă furnică, pe care scria mare : A. 22 531, nu se înălța spre ceruri, ci cobora într-un întuneric deplin, în care nu deslușea decît cozi noduroase de lopeți, la dreapta și la stînga. Cobora cu Moga. Moga încercă să-l alunge, dar el i se urcă pe bărbie, pînă sub pleoapă. Acolo îl găsi pe Șerban Nicolau. Moga îi strigă :

— Pleacă, nu vreau să te mai văd ! Ți-am dat de mîncare.

— Nu mi-ai dat. Mia mi-a dat...

— Te-am ras, ți-am dat haine. Credeam că sîntem tovarăși !

— Și nu sîntem ? Nu sîntem tovarăși ? Sîntem, sau nu ? Spune, doctore ! — și privi în ochii albaștri ai lui Nicolau.

Acesta își potrivi ochelarii pe nas ; o furnică, alta, nu el, strălucea pe una din lentile, în întunericul lopeților, ca o flacără de brichetă. Răspunsul lui întîrzia. Întîrzia. Întîrzia. I se făcu frică. Cobora tot mai adînc, singur, și striga :

— Nu ! Așa nu pot trăi ! Sînt cinstit, sînt tovarăș, sînt tovarăș !

— Ești o furnică ! îi răspunse cineva din întuneric ; nu deslușì cine, auzi numai melodia unui tangou. „Ah, știu, regretatul Ghexi Mărculescu."

— De ce ești regretat ?

Și din nou nu-i răspunse nimeni. Se înfurie :

— Credeți că nu pot conduce un Ford ? Întrebați-l pe tovarășul Pricop !

Glasul lui suna ca al unui om, deși era furnică. Era o furnică, dar furia și vocea se păstraseră omenești. Lăcrămă. Pe lopețile cu cozi noduroase începură să alunece lacrimi, și el, ca furnică, le văzu. Fiecare lopată dezvălui partea ei metalică și-l oglindi ; pe fierul ruginit, apăru înscris un număr albastru : A. 22 531. Apoi lacrimile deveniră o lumină verde, de semafor, care căzu din dreapta, pe o cămașă albă, însîngerată. Tata ! Dar nu

apăru tata, ci un picior de lemn, o proteză în formă de picior.

— Liniștește-te ! spuse deodată mama. O să cerșim, o să mergem din casă-n casă, și fiecare o să ne dea cîte-un leu. Să vezi ce bine o să trăim !

Și Mia, numai mîna ei uscată, întinse un sandviș cu salam, care rămase însă neatins lîngă proteză. El se urcă pe laba de lemn ; constată, în lumina verde, că nu are degete.

— Unde sînt degetele ? întrebă, înspăimîntat.

Urcă mai sus pe proteză — pe călcîi, pe picior.

— Nu sînt... nu sînt... striga, disperat, însoțit de raza verde.

Urcă înnebunit, pînă mama întinse după el o frînghie. Tangoul se stinse, și nu mai rămase decît zgomotul unor mașini de tăiat lemne :

— Zurrr ! Zurrrr !

— Nu vreau !

— Zurrr !

Mașinile tăiară frînghia în firimituri și tăcură. Vrăbii cît pumnul începură să le ciugulească.

— Mă lași singură ? întrebă mama.

— Da.

— Dă-mi pîinea ! strigă mama.

Începu să se lumineze. Vrăbiile ciripeau. Proteza scîrțîi lung. Un scîrțîit : zurrr ! Încă unul : zurrr ! și încă unul : zurrr ! Privi atent în sus, unde licărea soarele : văzu un om făcînd gimnastică, cu două vrăbii pe creștet, brațele întinse lateral, vrăbii pe degete — pe toate cele zece degete, zece vrăbii ; se așeza pe vine, se ridica, iar se așeza, iar se ridica, și vrăbiile nu zburau. Omul avea un picior de lemn, și mișcarea lui făcea proteza să zuruie ; după o clipă de uimire, vrăbiile reluară ciripitul, liniștite — două pe cap, zece pe degete. Soarele apăru distinct aurind încheieturile metalice ale protezei, penajul păsărilor, pliscurile lor mici, în care firimiturile de frînghie se transformară în bucățele de pîine.

— Îți place ? o întrebă pe Marta.

Nici un răspuns.

— Îţi place ? repetă.

— Lasă-mă lîngă tine... spuse ea în sfîrşit, şi îl îmbrăţişă.

Mîna ei era pe pieptul lui, lumina soarelui pe obraz, răsuflarea ei îi juca în ureche ; se întoarse pe o parte, ca să-i facă mai mult loc în pat ; o strînse în braţe, îi simţi trupul voinic.

— Cînd ai venit ?

— Acum.

— Unde ai fost ?

— La garaj.

— De ce ?

— M-au bătut...

— Cine ?

— În piaţă. M-am tîrît pînă la garaj.

— De ce ?

— Au vrut să-mi ia ziarele...

Pavel deschise ochii. Marta era lîngă el, cu vînătăi în jurul gurii, obrajii zgîriaţi ; îi văzu lumina neagră a ochiului. Lumina soarelui cădea crudă pe chipul ei. Umerii îi apărură puternici, albi ; simţi lîngă genunchi tremurul genunchilor ei. O sărută pe umeri, pe gît. În cămin era linişte, maşinile de tăiat lemne tăceau. Marta îl sărută.

— Mă iubeşti ?

— Da.

— M-ai aşteptat ?

— Da.

— M-au bătut... ştii cum m-au bătut ?

Marta răsuflă adînc, şi el o trase la piept.

— M-am întors dimineaţă, toţi plecau...

— Şi ?...

— Nimeni nu mi-a spus că eşti aici.

— Atunci ?...

— Nu.

— De ce ?

— Pentru că sînt urîtă.

O sărută pe umeri, pe mîini, pe pleoape, ea repeta c-o doare, că-i urîtă, c-au bătut-o. E urîtă, au bătut-o. Atunci, o sărută și mai apăsat. După aceea, îi spuse că va intra șofer la *Flacăra tineretului*. A auzit de *Flacăra tineretului*? Sigur. Da' cum i-a venit ideea asta? Ce l-a făcut să... Îi pare bine? Cum să nu-i pară bine?! O să-i povestească... o să-i povestească diseară! Cît e ceasul? Nu știe. O fi tîrziu? Poate. Trebuie să plece. Azi primește răspunsul. La 10 trebuie să fie la ziar, la redactorul-șef... Ne vedem la 7 seara, în colț, la Iuliu Meinl. Bine.

XVI

Fost tipograf, Nicolae Bucur — redactorul-şef al *Flacării tineretului* — avea în zilele primului său directorat patruzeci şi trei de ani ; se născuse la 14 decembrie 1901 — ceea ce inspirase (în vara lui 1935) unui poet suprarealist, George Domnişoru, de la revista culeasă pe atunci de Bucur, următoarele versuri :

Atenţiune!

Cel ce tipăreşte aceste gînduri ale lui George Domnişoru, linotipistul Nae Bucur,
s-a născut în aceeaşi zi şi în acelaşi an cu George
al V-lea al Angliei.
Peste 50 de ani, omenirea va vedea aici
o semnificaţie la fel de memorabilă
ca aceea ţişnită din naşterea lui Galileu şi
Shakespeare
în acelaşi an (1564 după Hristos)

Bucur, iritat de stupida interpretare dată de Domnişoru unei simple mărturisiri, odată, la *Gambrinus,* cînd băuseră împreună, refuzase să tipărească poezia, comunicînd aceasta secretarului de redacţie :

— Să vină să stea de vorbă cu mine! Ăsta a crezut că i-am spus data nașterii ca să-mi facă reclamă. De unde să fi știut eu cînd s-a născut regele Angliei?

Domnișoru veni în tipografie, într-adevăr „pe buza unui plîns", cum scrisese într-un poem dedicat Fetei — Magellan, cules tot de Bucur, dar despre care linotipistul nu se exprimase.

— Sînt cele mai bune versuri ale mele, nea Bucure, zău, nu mă lăsa! îi boci suprarealistul pe umăr. Zău, te implor... dau o bere diseară... te rog...

— Bine, domle, cum îndrăznești să-mi faci reclamă fără să mă întrebi? ricană Bucur, îndepărtîndu-l.

Constată însă, mișcat, tremurul feței lui Domnișoru.

— Nea Bucure...

— Ați înnebunit cu numele astea! În nouă rînduri, cinci nume, în cap cu tine...

— Dacă vrei, te schimb! soluționă, simpatic, poetul la cei douăzeci și trei de ani ai lui. Spune ce nume vrei, și-l pun!

— Nu așa, învață măcar să susții ce scrii! și Bucur îi culese „Atențiune!".

„În fond — se obiectivă Bucur — nu-i chiar atît de rău ca un tipograf să devină la fel de important ca un rege. Ideea e bună, el deocamdată nu o înțelege..."

Seara, la *Gambrinus*, poetul făcu cinste cu două halbe; era însoțit de o fată gălbejită, cu pleoapele învinețite de rimel prost și de un tînăr suspect în eleganța lui vestimentară dublată de un inel de aur (blazonat cu un dragon) în degetul mic, cu unghia lăsată să se lungească la infinit; intră mîncînd un covrig și după ce dădu chelnerului comanda unei fripturi, își curăță singurii trei dinți din față — cariați și ei — cu unghia-i trivială. Domnișoru îl prezentă pe Bucur drept cel mai cult tipograf din București, singurul care gîndește la linotip, singurul care are obiecții... etc., etc. Fata ceru un rom, pe care-l bău în tăcere, ca mută, privind tot timpul friptura devorată de tînăr cu o rapiditate bine punctată de bătaia inelului în marginea farfuriei.

— Scriitorii n-au înțeles încă ce înseamnă tipograful, îl stăvili Bucur, cu chef de vorbă după o zi de muncă

și o bună sorbitură din halbă ; de aia te miri ! Dar noi sîntem primii care vă încercăm gîndurile cu degetele...

— Frumoasă metaforă ! clipi Domnișoru, mîngîind fata pe păr.

— Aiurea ! Slabă ! Gogol stătea în tipografie cînd i se culegea o carte. Dacă zețarii rîdeau, era fericit ! Zețarii erau criteriul.

— Care Gogol ? Rusul ? întrebă elegantul, culegînd ultimii cartofi prăjiți din farfurie.

Bucur îl lăsă în pace. „Numai dacă răsuflu, îl dau peste cap." (Era cu adevărat voinic, lat în spate, un pumn greu, terminat cu degete mari, fiecare cît două clape ale linotipului, toți mirîndu-se cît de ușor culege... „Pian n-ai fi putut face" — rîdeau amicii. „Ba da, dar n-am ureche muzicală" — răspundea el, indicînd, delicat, organul auzului.)

— Nu știu ce înțelegi dumneata prin cultura mea, se adresă în continuare poetului. Ai trîntit un cuvînt, cum ai trînti o friptură la halba asta !

— Nea Bucure...

— Nu-s cult ! fu categoric tipograful. „Vreau să fiu, și am să fiu !" (fără să bată în masă, brațele puternice încrucișate pe piept) — cum scria un poet pe care l-am cules anul trecut.

— Îm... icni, a dubiu, Domnișoru. Nu-i cine știe ce „vreau să fiu, și..."

— Măcar de ai scrie și dumneata un vers pe care să-l ții minte ! și privi cum fata duce la gură romul, tremurînd — de foame, desigur.

— Asta nu-i cel mai important. Nu scriu ca dumneata să mă ții minte !

— Atunci, de ce... mă-sa ? se îndîrji Bucur, revenindu-și imediat (și către fată) : Pardon !

— ... — ridică din umeri Domnișoru. Celălalt își scobea dinții ; mai ceru chelnerului o friptură.

— Ce ? Nu știi de ce scrii ? Păi atunci de ce vrei ca omenirea să țină minte peste cincizeci de ani că Nae Bucur s-a născut o dată cu regele Angliei ? îi ceru socoteală pentru dezamăgirea provocată.

— Asta-i în poezie... se arătă îngăduitor poetul. Nu trebuie s-o iei *mot-à-mot*... Trebuie să uimim, poezia e uimire, nea Bucure.

— Ce vorbeşti, domnule ? Dacă-i numai atît, să-ţi spun eu una mai bună... şi, după o clipă în care-şi frecă bărbia nerasă (nu se bărbierea în ziua apariţiei), începu să scrie în aer, cu arătătorul, marcînd fiecare capăt de vers : „Nu sînt uimit că m-am născut (vers nou) în aceeaşi zi cu George al cincilea, (cap de rînd) ci (cuvînt singuratic) că în timp ce el, neculegînd niciodată (de la cap) un sonet de Shakespeare (chelnerul aduse friptura comandată) e rege, eu, care-l tipăresc pe George Domnişoru (surîs şi pe chipul fetei), nu-s nimic şi n-am un franc !"

Poetul izbucni în rîs, culcîndu-şi faţa pe umărul lui Bucur şi îmbrăţişîndu-l ; fata continua să surîdă, pînă şi elegantul încetă să mănînce, ca să se uite mai atent la tipograf.

— Asta-i poezie ? întrebă Bucur, îndepărtînd capul lui Domnişoru.

— De ce nu te apuci să scrii, nea Bucure ? Zău, ai talent ! exclamă euforic.

Linotipistul emise sever, dornic de rigoare în demonstraţie :

— Ce-i aia talent ? (Sorbind din halbă :) Talent are tot românul... Cum descrie unul un apus de soare care cade nu ştiu cum pe omăt... sau pîntecul unei femei... sau mirosul unei gutui... dacă încearcă să-ţi rupă gura scriind că „Maica Domnului e maica curvelor" (privire rugătoare către fată, în sensul, din nou, de „pardon" — dar ea îl fixa, mîngîindu-şi faţa cu degetele galbene de nicotină), gata, are talent ! Sigur că are ! Şi ce-i cu asta? Pentru mine e prea puţin ; pentru mine, talentul trebuie să schimbe lumea — şi nu te apuci de scris decît dacă ai văzut ceva mai mult de un răsărit de soare la viaţa ta.

— Fii, domle, serios, talentul e un mister, nici nu ştii cînd apare...

— Sigur că e un mister, nene Georgică ! aprobă, cu inima deschisă perfid, Bucur. Dar asta-i cu totul altceva. Eu pot să-ţi spun însă mai mult. Ai citit *Iţic Ştrul dezertor* ? Eu l-am cules primul, în '21, aveam douăzeci

de ani, dacă făceai apropierea asta, nu mă supărai... l-am cunoscut pe domnul Rebreanu.

— Rebreanu? avu un rictus ostentativ de dispreț Domnișoru. (Cel elegant depuse tacticos cuțitul și furculița, încrucișate pe farfurie.) Mai departe de pagina 27 nu se poate citi...

— Să ai dumneata atîtea sute de lei pînă la ce pagină se poate citi *Răscoala!* fu rîndul lui Bucur să se arate îngăduitor.

— Te exprimi ca un Ștrul, nea Bucure! rîse poetul și repetă cu accent tărăgănat: „să ai atîția ani buni..."

— Nuvelă ca aia nu mai culeg toată viața! îl respinse linotipistul. Dacă n-ai citit-o, ce să mai discutăm?!

Sătulul avu o mișcare imperceptibilă pe scaun.

— Zi! insistă pentru prima oară încordat.

— Ce să zic? se prefăcu plictisit, pentru a-l fixa pe sub sprîncene. Tot n-o să înțelegeți, rosti fals această propoziție străină de el, căci era convins că Domnișoru va înțelege odată și-odată. În aceeași clipă, fata întinse un deget galben și culese de pe fața de masă cîteva frimituri de pîine; Bucur sări de pe scaun, veni lîngă ea și o trase, cu toată puterea, de mînă; ea se ridică ușor, ca un fulg, fără împotrivire, privindu-l în ochi, tristă, un fel de „ce vrei?" blînd, supus, care aproape că nu cerea răspuns; nici nu primi vreun răspuns; fulgerător, interzicînd orice ripostă a celor doi, Bucur o scoase din restaurant și ea îl urmă fără să încerce măcar o dată să se smulgă din strînsoarea degetelor lui. Ea nu simțea însă tremurul lui interior și, de altfel, el știa să nu i-l comunice, mergînd rapid și hotărît; trecuse pe lîngă o provocare, era convins — nu, nu din partea lui Domnișoru. Tipul se trădase printr-o mișcare imperceptibilă, printr-un singur cuvînt, rostit prea hămesit, mai ales după două fripturi, din care *ei* nu-i dăduse nimic. Bucur era mulțumit de instinctul său — de aceea, ființa lui vibra atît de intens — dar de ce naiba nu-i dăduse importanță de la început tipului? Tînăr ilegalist — abia de doi ani, după moartea fratelui său, Ilie, la Ateliere în '33 — Bucur nu avusese încă de-a face cu provocatorii, cu agenții ascunși, deși i se atrăsese atenția și știa

foarte bine că aceştia acţionează chiar în redacţii şi în tipografii. Ştia, i se spusese, dar *nu-i încercase,* şi în acest domeniu al luptei, poate mai valabil decît oriunde, dacă nu-i încerci tu însuţi, cu cele cinci simţuri, prinzîndu-le mişcările cele mai mărunte, accentele cele mai secrete — a-i şti doar că există se dovedeşte prea puţin. Cînd lucrase la *Vremea,* Bucur culesese un articol al lui Sahia, în care acesta relata o discuţie cu Liviu Rebreanu, idolul lui de la *Iţic Ştrul* încoace : Rebreanu lucra la *Răscoala* şi nu ştia că *„în sînul comunităţii noastre scriitoriceşti, şi mai ales în sînul generaţiei mai tinere, există tipul* mouchard, *agentul Siguranţei pus să spioneze pe cei care din necesităţi pur sufleteşti văd mai altfel decît ceea ce ne cere absurditatea oficialităţii...“* (Culegea prima oară cuvîntul acela francez, îi ceru lui Sahia traducerea exactă în romîneşte : provocator ? Nu chiar... Bucur era pasionat de naşterea cuvintelor, avea talent în găsirea explicaţiilor privind lărgirea sensurilor ; Sahia rîdea şi-i spunea că-i va da o dată cursuri de lingvistică. Bucur hotărîse mai demult să înceapă studiul limbii franceze.) *„Rebreanu se mirase“,* scria Sahia ; fusese uimit : *„La orice m-am aşteptat, dar absolut la orice, acest lucru însă niciodată nu mi-a trecut prin cap. Este o ruşine !...“* Şi la plecare, în uşă, întrebase încă o dată :

— *Şi zici, zici cu adevărat că sînt mulţi ?...*

Bucur fusese dezamăgit de naivitatea idolului său şi îi trecuse prin minte să-i scrie. Dar după *Răscoala* îl iertase pe Rebreanu, iar atunci, pe stradă, ocolind prin Calomfirescu să ajungă acasă, pe Lucaci, se simţi solidar în naivitate cu marele scriitor. „Şi unde mai pui, că eu ştiam, ştiam că există de ăştia... Şi tot era să mă prind ! Voiam să discut de schimbarea lumii... Schimbarea lumii, ai ?...“

El se opri, o trase sub un felinar şi-i cuprinse capul în palmele lui mari ; o privi în ochi. Era urîtă, fără îndoială : slabă, cu maxilare lungi, ceva de ogar, pielea uscată, trădîndu-i oasele tari ; dar în priviri, sub rimel, descopereai, cu puţină atenţie, o lumină tînără, sinceră, nestinsă ; o duse la un birt bine căptuşit, pe Zborului şi-i dădu să mănînce tot ce dori : momiţe, friptură, salată

de castraveți — nu mîncase de două zile. Ea era Fata — Magellan — nu știa de ce, așa-i spusese Domnișoru, deși toată lumea știa că o cheamă Carolanda Micșunescu și iese de cele mai multe ori cu celălalt, Tancred Zvorișteanu... Deveni limbută, încîntată de momițe, urîțenia inițială se topi într-un zîmbet fără complicații, care-i dădea grație. Poza. Mai bine spus : pozase... Începuse prin a inspira pictorilor melancolia, dar cu vremea pozase și *Luciditate*, și *Amurg uscat*, chiar și *Anatomie severă*.

— Înțelegi, nu ?

— Sigur că înțeleg. Anatomie înțelege oricine.

— Dar severă ? Anatomie severă... precizâ Carolanda, cu o seriozitate derutantă.

— Și severă, admise din politețe, suspicios totdeauna cu asemenea profunzimi.

Dar ea izbucni imediat în rîs, liniștindu-l ; nu era proastă, nu credea nici ea în „anatomie severă" și celelalte. „Scotea un ban." Pînă făcu o eczemă urîtă pe spate, doctorii o trataseră cu niște injecții a căror reacție o distrusese, și adio luciditate și celelalte ! Nimeni nu se mai uita la ea, doar Tancred îi promitea „c-o s-o bage într-un film", voia să pună pe picioare cinematografia română ; avea bani, așa cum îl vedeai tînăr, avea bani, relații, posibilități și celelalte ; n-o interesa, nu-l iubea, tipul nu voia să-și îngrijească dinții, asta nu-i plăcea. Carolanda nu făcea nici un efort în sporovăială, părea că vorbește fără virgule, toate afirmațiile i se înșirau egale în jurul poftei de mîncare și al acestui cuvînt : „celelalte". Degetele, nicotinizate, rupeau nervos din pîinea albă ; apoi, lăsînd furculița și cuțitul, bău zeama salatei de castraveți, ținînd farfuria în palme, delicat, cu degetul mic ridicat în sus, ca doamnele ; nu mîncase de două zile așteptîndu-l pe Tancred cu un regizor care trebuia s-o vadă pentru un film cu George Vraca și Toni Bulandra ; n-o interesa nici filmul, nici pictura, nici arta, nici celelalte ; de aceea tăcea la masă cu ei ; dorea să trăiască simplu, să scape de ei, să fie apărată de un bărbat care nu se ocupa cu arta ; de aceea îi plăcuse că el o luase de mînă așa cum o luase și nu se închina în fața talentului de care ăia fac atîta caz ; și ea crede că talentul... (Dădu peste cap, urît, ultimul pahar cu vin ;

Bucur i-l smulse de la gură.) Ea, de pildă, era convinsă că are talent să îngrijească un bărbat, să-l coasă, să-l îmbrace... Așa că să n-o cicălească, s-o lase să bea cînd vrea și cît vrea, s-o lase să...

— Cîți ani ai ? o întrerupse Bucur, cu brațele strînse la piept și rezemat de masă, respirînd mai plin ca niciodată superioritatea sa, în care credea.

— Cum întrebi de vîrsta unei femei ? ripostă din nou serioasă, din nou încurcîndu-l. Cer politețe !...

— Știu, așa cum i-ai cerut mîncare ăluia !... se încăpățînă el.

— Dă-mi mîna ! și brusca schimbare a tonului îl obligă într-adevăr să-i întindă palma. Sînt la vîrsta cînd îți pot cere mîna... (își culcă obrazul osos în palma lui.) Trebuie să-i ceri voie mamei ? îl întrebă încet, înfiorîndu-i degetele grele cu șoapta ei.

— De ce spui mereu „și celelalte" ? o întrebă, stăpînindu-și emoția.

— Am să-ți spun altă dată... și el îi simți mișcarea buzelor în palmă. E mai scurt.

— Nu-mi place, dă-l dracului ! Și mie mi se pare Magellan mai scurt decît Carolanda... dar am să-ți spun Carolanda ; se aplecă și o sărută pe păr. Să mergem !

Pe drum, Bucur gîndi că poate nu face bine... „Poate că nu fac bine luînd-o cu mine... M-a luat cam repede în căsătorie... (Magellan tăcea din nou, și nu făcea altceva în mers decît își potrivea încheietura mîinii între degetele lui, care o țineau ușor.) Nu, dac-o să vedem în fiecare un *mouchard*, ne batem degeaba... Sigur, mă căsătoresc cu ea doar dacă văd că... Noroc că a plecat Stuparu..." (Stuparu era un student comunist din Iași, pe care-l găzduise în ultimele zece zile la el, în Lucaci ; luase Filozofia anul trecut, într-un stil care făcuse vîlvă: își susținuse lucrarea *Bergson și mecanismele rîsului* fără greșeală, impresionînd corpul examinator ; primise, cu toate elogiile, aprecierea maximă ; după anunțarea căreia ceru, în plenul profesoral, să i se permită să discute din punctul de vedere al filozofiei marxiste întreaga concepție bergsoniană. Uluiți, îi permiseră, îl ascultară și nu-i modificară notarea. Bucur, rareori intimidat de lipsa sa de cultură, fu zece zile în defensivă ; mergea în

vîrful picioarelor, să nu-l trezească pe tînărul filozof, ca şi cum l-ar fi avut în casă pe Marx ; căzuse adică în extrema cealaltă. Stuparu rîdea şi-i cerea să se comporte ca la el acasă).

După prima noapte cu Magellan — minţise, nu-i putea spune Carolanda — îşi dădu demisia din tipografia revistei suprarealiste şi a altor cîtorva publicaţii insipide, ca să nu-l mai vadă pe Domnişoru şi ceilalţi ; legătura fu de acord. Intră, deci, undeva pe strada Pitagora — lîngă Lucacii lui — la o editură de cărţi şcolare, care, după cum se gîndi imediat, aveau să-i aducă ceva cunoştinţe ; culese, din primele zile, geometrii, algebre şi trigonometrii — astea nu se prindeau de el. Fu fericit cînd trecu la o zoologie — scrisă foarte bine — din care află fenomene uimitoare ca acela din lecţia despre castori : masculii cînd simt că-s căutaţi de vînători, cînd înţeleg că sînt definitiv încolţiţi, îşi mănîncă testiculele, ştiind parcă ce preţ au pentru oameni, care fac din ele un celebru ulei despre care, de altfel, scrisese şi Cervantes în *Don Quijotte* — amintea profesorul. „Ce vorbeşti, domnule ? !" — se miră Bucur, care nu ţinea în mod deosebit la animale, cu excepţia cailor şi nevăzuţilor elefanţi, patrupede care-l impresionau la gîndul că sînt ultimele rămăşiţe ale marilor animale din epocile întunecate ale geologiei. (Tot aci află că timpul de gestaţie la elefanţi este de 605 zile.) Acasă, vru să-i spună imediat lui Magellan ce-a aflat ; dar ea plîngea, trîntită pe divan ; Domnişoru venise din partea lui Tancred, să-i comunice că dacă nu se întoarce, Bucur poate fi făcut praf. (Nici suprarealistul nu ştia cum...) Bucur se enervă cumplit :

— De ce nu te-ai dus ? Chiar acum să te duci ! Cu frică şi plîns, n-ai voie să stai lîngă mine ! De ce nu te-ai dus ?

Ea îi spuse că, orice s-ar întîmpla, de aici nu pleacă, fiindcă-i place cu el, îi place camera, îi place să-l aştepte şi să-l îngrijească şi... şi toate celelalte.

— Dacă te mai aud cu cuvîntul ăsta, te omor ! îi spuse Bucur, potolit, spălîndu-se pe mîini pentru prînz.

Seara, iubindu-se, el îi mărturisi că, de fapt, de cînd a plecat de acolo, lucrează cu teamă... cu teama că venind acasă n-o va mai găsi.

— Numai dacă mă vei înșela te las... îi spuse ea, din nou cu obrazul în palma lui.

— De ce să te înșel ? murmură el, mutîndu-i capul pe pieptul lui.

În săptămîna următoare, el lipsi cîteva nopți — dar nu consecutiv — avînd de lucru în tipografia *Tînărul leninist* (unde fusese trecut la începutul anului) la noile manifeste ale Comitetului Central al Partidului către tineri; reținea paragrafele patetice — memoria lui avea o slăbiciune pentru formulările decisive — pînă la expresie, pînă la caracterul literei : *„...Poate fascismul barbar să fie un ideal sau o ieșire pentru tînăra generație ? Nu ! Tovarăși tineri, locul vostru este alături de întreaga clasă muncitoare, în lupta pentru distrugerea puterii capitaliste, pentru cucerirea puterii de către clasa muncitoare, pentru civilizația socialistă.“* „Civilizația socialistă“ îl însoți pînă acasă... Nu de fiecare dată o anunțase că va lipsi, dar de fiecare dată, revenind acasă, nedormit, obosit — deși căuta să pară vesel — citea pe chipul lui Magellan textul acela de necitit al neliniștii femeiești, al neîncrederii care nu vrea să se umilească în întrebări... „Dacă mă iubește, va înțelege ceva, cel puțin că n-o înșel...“ gîndi Bucur, la început fără sofisticărie (ceea ce, se știe, nu e singura garanție pentru adevăr), hotărît să se opună cu orice risc ispitei de a-i divulga secretul vieții sale.

Bucur nu cunoștea necesitatea ocolirii oamenilor, timiditatea, plictisul, dezinteresul, blazarea în fața lor ; îi plăcea să discute cu oricine, îl interesa ce spuneau patronii, femeile de serviciu, popii și cerșetorii — chiar și oamenii care nu munceau propriu-zis — și continua dialogul cu ei în gînd, întorcîndu-i pe dos, răsturnîndu-le argumentele, rîzînd de multe ori în sinea lui. Îl frapau — chiar și după depășirea fazei „democratice“, adică după descoperirea mecanismului exploatării capitaliste — două defecte omenești, de cea mai mare circulație : prostia și egoismul. „E atîta egoism, domnule, că-ți vine să

plîngi de emoție, zău!" spunea, fără teamă că se repetă. În discuții nu se ferea să spună direct ce gîndește, fără ocolișuri și fraze (dar cu ironii), îi plăcea să ridice tonul, să strige chiar; socotea că fără aceste tonuri înalte o discuție nu face nici două parale, devenind plicticoasă. Și, mai ales, ținea grozav *să convingă*; „punctul meu de vedere" îi era scump ca lumina ochilor și pînă nu-l transmitea, clar, celuilalt, pînă ce acela nu și-l însușea, Bucur n-avea liniște. Apărea, de pildă, cîte unul din redacție, indignat și plictisit de încăpățînarea cu care un cunoscut scriitor își lua apărarea fiecărei opere, acuzînd sistematic opinia publică de miopie.

— Face pe deșteptul! Ia să ne mai slăbească...

— Cînd atîția fac pe proștii, măcar unul să facă pe deșteptul, intervenea cu draci Bucur.

Nimeni nu îndrăznea, chiar dintre redactori, să-i închidă gura; în ochii lor, el era muncitorul cu prestigiu și te făceai de baftă dacă ocoleai replicile lui. Bucur știa, admitea situația și în această direcție, a prestigiului lui, îi lăsa să moară proști.

— Artistul vorbește prin operă, poate n-o știai... căuta indignatul să fie și superior, indignarea părîndu-i-se, probabil, insuficientă.

— Asta-i cu totul altceva... para Bucur, ca ori de cîte ori apărea în discuție și celălalt punct de vedere just, dar mai puțin just ca al lui.

— Cum e altceva?

— Adică e și nu e, în același timp... n-ai mai văzut situații de astea? Vorbește prin operă și mi-o explică... Foarte bine, mă interesează, o înțeleg mai bine, eu îl culeg cu plăcere!

— O operă mare se înțelege din prima clipă.

— Ți se pare, dragă.

— Nu e mare — n-o înțeleg! N-am nevoie de explicațiile lui!

— Tot așa-i și cu braga: nu e rece — n-o bei!

— Să fie modest!

— Brrr! se scutura Bucur. De aia e artist? Ca să fie modest? Să nu fie modest, domnule, să nu fie! Orice

să fie, doar criminal și modest să nu fie ! Modest să fii dumneata, că-i înțelegi opera din prima clipă !

— Nea Bucure, ești în formă ! Hai la o bragă !

Citea enorm și obișnuia să aibă polemici interioare cu autorii și eroii ; îi invidia pe tipografii lui Balzac ; citise într-un almanah ilustrat că marele romancier își trimitea nuvelele la tipar lăsînd spații mari cu indicația ca „aici să se culeagă articolul meu din ziarul... apărut în ziua de..." N-avea timp să recopieze articolele. (Autorul din almanah susținea că Balzac intercala articolele în nuvele ca să lungească opera și să capete astfel mai mulți bani, tot așa cum Alexandru Dumas-tatăl lungea la nesfîrșit dialogul, romanele fiindu-i plătite la rînd ; calomnii, după părerea lui Bucur, care — „poate sînt eu incult, domnule... explică-mi !" — nu înțelegea de ce un om ca Balzac nu trebuia să se gîndească la a cîștiga mulți bani.) N-avea timp și se încredința tipografilor, avea încredere că ei vor ști cum să-l culeagă. Bravo lui ! Cum ar fi așteptat el în tipografie romanul acela scris de Balzac douăzeci și cinci de nopți, fără să doarmă ! („Fără să doarmă, domnule ! Și dumneata mă bați la cap că intercala articole.") El i l-ar fi cules în cîteva nopți, tot așa, fără să se ridice de la linotip... Și cînd mai află — dintr-o discuție despre moarte și sinucidere între doi studenți, prinsă întîmplător la birtul *Tuslamaua regală* de pe strada Romană — că pe patul de moarte Balzac ceruse să-i fie adus spre consult unul dintre personajele sale, un medic celebru, Bucur fu în al șaptelea cer și interveni exploziv în discuție, fără să le mai ceară permisiunea.

— Ce mai discutați, domnilor, despre sinucidere, dacă aduceți asemenea exemple ?

— Balzac nu s-a sinucis, ce te bagi ? se încruntă unul dintre studenți.

— Stai, domle, la masa dumitale...

— Știu, dragă, se arătă superior Bucur. Nici n-avea de ce să se sinucidă ; cînd creezi viața cu atîta putere de convingere, ce nevoie...

— Fii serios, domle, e o simplă transcendență de gradul paradoxului minim...

— Asta-i cu totul altceva, replică Bucur, sobru dintr-odată, chelnerul apropiindu-se cu cioba de burtă, specialitatea casei.

Paradoxal sau nu, asemenea scene îi dădeau curaj într-o direcție în care nimeni n-a cerut vreodată curaj : să nu scrie. Tentația era mare ; ceva îi spunea că ar putea să scrie mai bine decît mulți din jurul său dar comparația cu aceștia nu-l mulțumea, pentru că — credea el — arta, literatura nu e o comparație, un clasament (ăla scrie mai bine decît celălalt pe un teritoriu de cîteva mii de kilometri pătrați), ci un adevăr ; și revenea la puterea de convingere. Nu era sigur că scriind ar avea acea minunată putere — dată cîtorva într-un veac — de a schimba părerile oamenilor, de a-i convinge să-i dea dreptate și să-l urmeze ; și altfel nu înțelegea de ce un om „se face" scriitor. Pentru bani ? („Mai cinstit e să-ți omori călăuza pe drumul spre o mină de aur necunoscută, din Alaska !".) Pentru glorie ? Prin '930, văzuse la un teatru din București — deși mergea rar la teatru, serile fiindu-i ocupate cu culesul — o piesă intitulată *Herostrat*. Eroul era un tînăr grec, foarte prost interpretat și grimat respingător că nu-ți venea să-l asculți, și care, de la prima ridicare a cortinei, destăinuia publicului țelul vieții sale : să distrugă cele șapte minuni ale lumii pentru ca astfel să devină celebru ; socotea că aceasta-i calea cea mai bună spre glorie, ironizînd regii, poeții, arhitecții, femeile și navigatorii. Bucur spera că autorul îl va face praf pe acest neputincios, cînd colo ți se arăta cu toată seriozitatea, tablou cu tablou, cum tînărul distruge la 359 înaintea lui Hristos — conform unei inscripții pe cortină — mausoleul din Halicarnas, la 356 arde templul Dianei din Efes, iar după pauză, peste douăzeci și cinci de ani, la 331, cărunt deja, puțin adus din spate, descinde în portul Alexandria și dă foc farului. Toată sala era în întuneric, doar o coloană albă de lumină străbătea perpendicular scena și — printr-un efect pirotehnic — pe coloana asta începea să urce roșeața incendiului. Lui Bucur îi venea să rîdă, dar eroul striga puternic :

— Acum mă recunoașteți ? Și țineți minte : flăcările vor trece la zidurile bibliotecii înălțate de Alexandru,

cel născut în anul incendierii templului din Efes ! Ştiţi cine a ars templul Dianei ?

Arderea bibliotecii nu se mai vedea, cădea cortina, şi se trecea la epilog : Herostrat era pe moarte, într-o pădure, o fată frumoasă — machiată ca o ţărancă din tablourile lui Grigorescu — îl anunţa că efesienii au dat un decret prin care pînă şi rostirea numelui lui atrage pedeapsa cu moartea. El se lumina la faţă.

— Am reuşit ! Hotărînd să-mi facă uitat numele, mi-au întărit gloria !

Ea îl săruta şi-i şoptea :

— Nu-i adevărat. Eu nu-ţi voi uita numele. Iată : He-ro-strat.

El lua un pumnal din iarbă şi o ucidea. „N-ar trebui reţinut numele autorului", îşi spuse Bucur la ieşire, iritat de felul cum şi-a pierdut seara. „Am aflat care au fost cele şapte minuni ale lumii, asta aşa e"... şi citi pe afiş : „*Herostrat* de Filip Nicolau". Adevăru-i că numele acesta îi rămase în minte ; cu atît mai mult cu cît critica teatrală se aruncase imediat să distrugă piesa, iar el, Bucur, automat, din spirit polemic, în faţa acestui fenomen — al cronicarilor unanimi în a desfiinţa — avea suspiciuni şi trecea de partea autorului. „Filip Nicolau ăsta nu e chiar lipsit de cap... ideea avea ceva, putea ieşi o comedie pe cinste, da' omul s-a grăbit şi a vrut să ne rupă gura... Aşa-i întotdeauna cînd scrii ca să rupi gura ! Nu iese nimic şi nu vine nici gloria ! Aia vine numai cînd nu o cauţi, pramatia naibii, mulţi au murit pentru ea !"

Alte argumente întîlnite prin tipografii nu erau, de asemenea, de natură a-l incita să scrie ; unul „avea ceva de spus" — ăştia îl enervau mai rău ca toţi ceilalţi, deoarece cu expresia aceasta foarte serioasă făceau să se uite dacă ce aveau de spus era important sau nu. Altul dorea pur şi simplu să evadeze într-o epocă indefinită ; şi i se aduceau la linotip, cum i se întîmplase o dată, amintirile din copilărie ale unui tînăr de douăzeci şi patru de ani...

— Ce amintiri are ăsta la douăzeci şi patru de ani ? asaltă Bucur un corector mai volubil.

— De ce, nene ?

Ciudat, i se spunea „nene“ și „nea“ de la douăzeci și opt, douăzeci și nouă de ani.

— La douăzeci și patru de ani n-ai amintiri din copilărie, îți spun eu... fu mai categoric ca niciodată. La cincizeci, la șaizeci, pe patul de moarte, da...

— N-ai dreptate, nene Bucur. Ion Creangă...

— Asta-i cu totul altceva...

Rămase neclintit.

Bucur culesese cu atîta bucurie *Bluze albastre* pentru că găsise, în sfîrșit, clarificarea cea mai deplină a ceea ce abia zvîcnise în mintea lui cu privire la scris ; ținea acasă la colecție, decupate : manifestul revistei din nr. 1, articolele adresate cititorilor în care el se regăsea la fiecare rînd : *„în această revistă, noi am dori ca muncitorimea să găsească o bucurie adevărată“*... adică exact ce se întîmpla cu el culegînd-o ; polemicile lui Sahia — nu numai cele din *Bluze,* dar și din alte reviste ; și printre atîtea altele, articolul unui poet care i se păruse lui că exprima cel mai clar ceea ce el, Bucur, se canonea de mult să explice corectorilor, colegilor de linotip și, uneori, poeților debutanți :

— *De ce scriu ? Fiindcă văd, fiindcă aud, fiindcă nu sînt laș. Fiindcă știu că lumea poate fi schimbată cu mult în bine.*

De la aceasta luase expresia „talentul înseamnă schimbarea lumii“, pe care o folosea cît putea de des, fără să se jeneze că aparține altuia, căci n-avea orgoliul semidoct ; îl căută de cîteva ori pe acel poet acasă, ca să-l cunoască... să-l întrebe... să afle... Nu-l găsi ; de fiecare dată, era trimis la altă adresă, unde „precis locuiește, acum o zi s-a mutat“... Condiția aceasta de viață poetică îl impresionă acut, și zile de-a rîndul se gîndi copilărește că dacă omul acela i-ar fi spus că n-are unde locui, el, Bucur, l-ar fi convins să împartă patul din Lucaci împreună.

De două ori pe săptămînă se ducea la cumnată-sa, văduva lui Ilie, în Giulești, și împrumuta bani în dreapta și-n stînga ca să aibă în cele două zile buzunarele pline de bomboane pentru nepotul său. Vasilica nu admitea să aducă altceva în casă decît bomboane pentru Ionaș.

— N-ai nici pentru tine. Mai bine ți-ai găsi o fată cu zestre cît de cît... specifica văduva, maternă față de el, în pofida a celor numai treizeci și șapte de ani. Să-ți găsesc una la filatură ? Sau ai vrea tot una de-a ta, din tipografie ? Zi !

— Nu vreau încă nici una... și în tipografie nu-s...

— E, nu-s...

Ea nu-l ascultă, și într-o bună zi îi făcu „o vedere" cu fata unui linotipist de la *Universul :* Angela, o fetiță de fapt, nu mai mare de șaptesprezece ani ; cu ceva croitorie la bază și ceva pus deoparte, plăcută ca înfățișare, ținîndu-se tare serioasă, dar alergînd tot timpul, ca o veveriță, cu ochii în jurul lui... Lui nu-i plăcu. De ce ? Așa. Nu-i plăcea *Universul,* și prea îl iscodea. Părea foarte fricoasă. Și, la urma urmei, ce-i trebuia lui o fetiță de șaptesprezece ani ? Cît îi lăsă Vasilica singuri, „să mor dacă am avut ce discuta cu ea, las-o să mai învețe, să mai ia o carte în mînă..." — se dezvinovăți el în fața cumnatei.

— Da' ce, tu-ți iei nevasta ca să discuți cu ea ?

— O vorbă nu strică niciodată, se arătă evaziv Bucur.

Dar cu Magellan, pe măsura desfășurării zilelor și mai ales nopților, puterea de a nu-i împărtăși bucuriile lui „ilegale", succesele ca și îndoielile, începu să-l părăsească. Femeia nu-i spunea că-l iubește, nu-i cerea nici lui declarații — lui îi plăcea tocmai lipsa aceasta de declarații ; n-aveau nevoie de ele ; era de ajuns s-o privească în clipele întoarcerii acasă — să-i vadă neliniștea din priviri, hotărîrea cu care-și încleștа maxilarele lungi, străvezii sub pielea slabă și palidă, pentru a nu se umili întrebîndu-l — ca el să-și dea seama nu numai că-l iubește dar că ajunsese repede să sufere ascultîndu-i explicațiile și spulberîndu-i-le din cîteva respirații. Și, în fond, ce putea el să-i explice ? C-a băut cu niște prieteni pînă la ora asta, c-a avut treabă ? Minciunile inofensive, banale, de mîna a patra, demne de orice Mitică din almanahurile umoristice de la sfîrșitul anului. Ei bine, nu le mai suporta. Nu mai voia s-o mintă, căci simțea cum după fiecare explicație a lui, necrezută desigur, noaptea și iubirea li se urîțeau. „Poate c-ar fi mai

bine să ne despărțim!" îi trecu prin minte. Să găsească un motiv — o minciună, deci — ca s-o părăsească și să poată dormi liniștit, fără remușcări în fața tovarășilor, ferindu-se de imprudențe. Să-și găsească o femeie, două, atîta succes poate avea și el. Ea să-l vadă cu ele, să fie geloasă și să se ducă... „Brrr!" Se scutura la acest gînd, prinzîndu-se singur în flagrant delict de demagogie. Căci în discuțiile la halbă cu diverși, el lansa, sus și tare, că nu poate suferi bărbații cu succes la femei.

— Ce-i aia succes la femei? Zi-mi și mie, ce-i aia succes la femei? Ce-i mare scofală să treci de la una la alta? Asta poate orice prost! Să te văd să rămîi la una și s-o iubești toată viața, asta zic și eu...

— Nea Bucure, ești împotriva firii.

— Cum, eu sînt...

— Da, da, omul e născut bigam, trigam, citește istoria... Căsătoria a venit mai tîrziu...

— Înseamnă că oamenii s-au deșteptat la cap încet, spre deosebire de tine care ai rămas bigam, în stadiul de pitecantrop, sau puțin după aceea...

Dar de unde ideea c-ar fi o imprudență, că ar ieși neapărat rău dacă i-ar spune totul despre el? Și necesitatea aceasta, ispita de a-i aparține cu totul, creștea cu fiecare noapte; altfel, ce devenea dragostea lor? De ce trebuia să pornească orice judecată a lui despre ea de la neîncredere? Oare prima reacție a unui om cinstit față de un comunist este să-l dea pe mîna poliției? „Atunci, de ce mai tipărim manifeste, de ce mai vrem front unic, cu cine facem front unic, și pentru ce înfruntăm atîtea primejdii? Omul, prin el însuși, e antifascist!"

Știind din teorie că munca stă la baza oricărei bogății și, mai larg vorbind, la baza oricărei înțelegeri, se interesă dacă la legătoria de lîngă tipografia lui din Pitagora sînt ceva locuri libere; află că da, inclusiv pentru femei, și imediat veni acasă cu propunerea ca ea, Magellan, să înceapă să muncească; ea îl respinse de la bun început, mai întîi zîmbindu-i cu grația aceea atotputernică, apoi ironică, în cele din urmă nesuferită, zău așa.

— Nu eşti mulţumit cu mîncarea pe care ţi-o prepar ? Nu-i mai bună decît cea de la birtul tău ?

— Nu te îngrijora tu că stau toată ziua în casă. Sînt plictisită pînă peste cap de Bucureşti, ţi-am spus că la tine mi-e cel mai bine.

— Ce dragă, ţi-e teamă c-ai făcut o mezalianţă ?

— Te costă prea mult mîncarea mea ? Spune, nu te jena. N-am luat un gram de cînd sînt cu tine, uite fusta ! şi îşi strîngea, în talie, fusta — gestul feminin care face inutil orice cîntar.

— În fond, ce vrei ? Să mă ai toată ziua lîngă tine, ca să nu fug ? Ţi-am spus că nu fug !

— Eu te aştept pînă la două noaptea, tac şi nu te întreb nimic, pic de somn... ştii că ai tupeu, domnule Bucur ?

— Bine, sînt de acord, mă duc la legătorie, dar cu o condiţie : nu mai ieşi nicăieri fără mine !

— Uf, dar cicălitor mai eşti ! Dacă ţi se pare că lenevesc, ia-mă şi aruncă-mă în Dîmboviţa, ca pe-un pisoi. Ce mai aştepţi ?

Adevărul e că lui nu-i displăcea cum îl aştepta ; o găsea de cele mai multe ori pe divan, întinsă pe spate, cu picioarele pe perete, dar citind ; constată că-i luase la rînd toate cărţile din bibliotecă — şi nu erau puţine ; o dată, venind mai devreme ce-i drept, o prinse concentrată în lectura unei cărţi de bucate, cine ştie cum rătăcită la el.

— Ce faci, nu te-ai culcat ?

— Pregătesc un suflé de dovlecei... ai mîncat vreodată suflé ?

Cînd el venea devreme, ea era volubilă.

— Nu, se prefăcu Bucur posac.

— Nici eu. Mîine facem suflé. Există mîncăruri extraordinare... Ostrogonov, escalop cu ciuperci, ciuperci à la grec, limbă în sos de vin, sau în sos *remoulard*... şi toate celelalte.

— Mie îmi place brînza cu ceapă şi musaca, îi tăie aspru fraza, pedepsind-o pentru recidiva lingvistică.

— Asta-i cu totul altceva, îi răspunse ea, cu convingere gravă, obligîndu-l să surîdă la imitarea atît de exactă a expresiei lui.

Magellan ieşea numai ca să facă piaţa şi asigura o aprovizionare satisfăcătoare, fără a dezechilibra bugetul. „Foarte bine, gîndea Bucur, dar de ce nu vrea să muncească ?“ La prînz — servindu-i îndeobşte mîncărurile preferate, cartea de bucate rămînînd o simplă ipoteză — femeia evita orice referiri la viaţa ei şi îi comunica pe larg impresiile literare ; şi asta-i plăcea lui Bucur, căci Magellan, în linii generale, avea gusturile lui. Începuse, bineînţeles, cu *Iţic Ştrul* (ediţia din 1921), care o „înnebunise“ — folosea mult în aprecieri superlativele, termenii înflăcăraţi : colosal, formidabil etc. — dar lui, prinzîndu-i sincera strălucire a ochilor în acele clipe, nu i se părea suspectă de superficialitate şi o asculta cu o mare mulţumire, mîncînd rar, atent doar la ea ; ceea ce o obliga să se întrerupă şi să-l întrebe stăruitor de ce nu-i place borşul, sau şniţelul. El o asigura să n-aibă griji, ea continua atunci cu literatura ; *Răscoala*, de pildă.

— Tu ai observat cum porneşte răscoala ? De la ce ? îl întreba aplecîndu-se spre el, competent — devenise foarte repede competentă, el observase aceasta de cîteva ori şi se amuzase, fără nici o răutate. „Totu-i să nu spună prostii. Aşa eram şi eu în faza mea democratică.“

— N-am observat... făcea pe prostu, ca să vadă dacă a înţeles şi ea.

— De la o urecheală — preciza foarte serioasă ; de la urecheala pe care o primeşte puştiul ţăranului... De la o urecheală, ajung să dea foc conacelor !

— Ai dreptate, murmură el, mestecînd bine. Nu mi-am dat seama...

— Bine, îi spunea după masă, pe divan, în timp ce soarele de vară decolora hîrtia albastră de la ferestre, da' de ce nu vrei să munceşti, asta să-mi spui...

Ea se răsucea ager şi, ridicîndu-se într-un cot deasupra lui, îi vorbea cu harţag :

— N-ai înțeles nimic din *Iți*c *Ștrul ;* după cum strigai acolo, credeam c-ai înțeles, dar n-ai înțeles nimic.

El, luat prin surprindere, făcea desigur ochii mari — conform însușirii deprinse „în adînc", ca fața să-i exprime în aceeași secundă ce simte.

— Tu crezi că dacă Iți*c* începea să-i bată capul celuilalt, tot drumul : „Nu mă omorî, lasă-mă să trăiesc, am copii"... și toate celelalte, crezi că ăla nu-l împușca ? Îl împușca, te asigur eu. Tot așa, în schița aia cu scriitorul la care vine una să-i citească o dramă în cinci acte... El o ascultă de la un cap la altul fără să miște, și la sfîrșit ia tamponul de pe masă, îi dă în cap și o omoară. Justiția îl iartă.

— Aia e o schiță comică, o corectă diafan Bucur. Pe cînd Îți*c* Ștrul e tragic și...

Ea se enerva, încercînd să-l domine.

— De ce nu mă lași să vorbesc ? Discutăm despre Iți*c* Ștrul, da ? El l-a convins pe celălalt fiindcă a tăcut. Da sau nu ? Tu de ce n-ai încredere în tăcere ? Face mai mult decît o mie de fraze...

— Păi tu, tu mă duci la moarte ? Se compară situația ?

— Da, îi răspunse Magellan liniștită. Dacă ne iubim — și glasul îi scăzu pînă la șoaptă — eu te duc la moarte.

El nu se gîndi prea mult :

— Ce-mi vii cu chestii de astea ? Ce-ai mîncat azi la prînz ?

Și se răsuci pe o rînă, întorcîndu-i spatele.

— Dacă ne iubim... — și ea tăcu, brusc, pentru că acest cuvînt apărea prima oară între ei ziua, cînd se puteau privi.

De aceea, emoționat, nici el nu-i putu răspunde, rămînînd cu fața la perete. În minutele următoare însă, ea emise cîteva idei care nu erau rele, nu erau rele de loc...

— Vrei să schimbi lumea, bine, nu știu cum, nu mi-ai spus-o niciodată (poate că eu, ca femeie, mă rog...). N-am nimic împotrivă, am întîlnit mulți bărbați care tot așa spuneau, dar nu puteai să ai încredere în ei fiindcă nu

știau ce vor. Unul dintre ei îmi propusese să mergem pînă la Paris, pe jos, cu o cruce mare în spate, ca toată lumea să vadă cum am luat păcatele în cîrcă și să aibă, așa, o imagine... înțelegi? Vroia să începem cu pocăirea Europei și pe urmă să trecem cu crucea Atlanticul. Un idiot! E, tu nu ești așa, am văzut. Poate că n-ai încredere în mine. Zici și tu, ca toți bărbații, că femeile sînt proaste, nu? (Bucur, încordat, nu se clinti, așteptînd.) Crezi că dacă nu pot deosebi tragicul de comic, gata, sînt proastă. Te înșeli. Ce, viața se reduce la atît? Dacă ai înțeles arta, tu ești sigur c-ai înțeles și viața? Și dacă știi ce-i aia tragic, crezi că ai înțeles și arta? insistă, căci ironia lui o supărase. Eu am văzut oameni care-ți puteau explica un film sau o piesă că rămîneai cu degetul în gură, dar habar n-aveau să fie și ei o dată generoși, veseli, plăcuți și toate celelalte... Tot grosolani și răi rămîneau, parcă n-ar fi trecut nimic pe lîngă ei. Noi avem intuiție, asta au femeile: intuiție! Știi ce-i aia? (și-l trase de umăr, să se întoarcă spre ea, să-i explice ea ce înseamnă... El rezistă.) Tu știi care-i deosebirea dintre inteligență și intuiție? Atunci, ce faci pe nebunu? Intuiția e mult mai mult decît inteligența voastră. Tu poți pricepe fără să înțelegi? Eu, ca femeie, pot! Numai cu intuiția! Cînd stau și te aștept noaptea, tu crezi că nu mi se învîrtește capul? N-am nici un element de la tine, dar uite, știu că nu mă înșeli, că nu ești cu altele! Intuiția mă oprește să fiu geloasă și să-ți fac scene. Pe urmă, cînd am venit cu tine de la *Gambrinus*... atunci. De ce te-am urmat imediat? Poți să-mi spui — tu, care știi să deosebești comicul de tragic? Te întorci sau nu cu fața la mine? Bine, nu te întoarce. Tot n-ai să mă faci să cred că discut cu un perete... De ce am venit după tine? Pentru că am intuit că o să-mi fie bine cu tine... Și n-aveam nici un element, nu știam nimic despre tine, bagă de seamă. Și ce, m-am înșelat? Spune!

El dădu din cap, negînd.

— Tu ai puterea asta de a convinge, continuă mai liniștită, asta-i adevărat. Dacă cineva te-ar duce să te împuște ca-n *Itic Ștrul*, eu văd cum din două vorbe l-ai

face pe ăla să arunce puşca... zău ! Da' ce se întîmplă ? Vrei să schimbi lumea, să-i aduci pe toţi la părerile tale, şi ai început-o cu mine. Bine, eu sînt de acord, admit, fiindcă... fiindcă te iubesc, te ascult... şi toate celelalte. (El oftă ostentativ : nu se mai termină cu cuvîntul ăsta?) Uite, ai să vezi, intru la legătorie, cum vrei, n-am să mai spun aşa, dacă nu-ţi place. (Bucur se răsuci, cucerit, o cuprinse de talie, vru s-o tragă spre el, dar ea rămase inflexibilă, stînd turceşte.) Sînt încă obosită, mai vreau să lenevesc, ţi-o spun sincer, nu ştii ce înseamnă să stai înţepenită ore întregi pe un scaun, ca model... Dar ce-ai să faci cu ceilalţi ?

— Cum ? murmură el, strîngînd-o.

— Tu crezi că toţi vor fi ca mine ? Habar n-ai ce greu e să schimbi un om.

El rîse, ea se enervă ca la început.

— Rîzi, sigur că rîzi... Niciodată nu vrei să ţii seama de ce spune celălalt, asta va fi moartea ta ! Crezi că numai tu ai dreptate, eşti cicălitor, foarte cicălitor, să te vezi doar cu ce mutră intri în casă : „Iar leneveşti, madam..." Şi ai să ajungi să plictiseşti ca un popă ! Mie nu-mi place religia, şi nici altora.

— Taci ! îi spuse, printre sărutări.

„Nu, gîndi Bucur simţindu-i mîna adormită pe umăr şi ascultîndu-i respiraţia pe umărul lui, ultimele liniştiri ale patimii într-un somn totdeauna senin şi adînc. N-aş dormi de loc liniştit fără ea lîngă mine. Şi de unde dracu a apărut la mine dorinţa de a-mi provoca singur dureri ? (Cu asta trebuie să mă ocup acum ? Să iau duşmanului meseria lui ?) Şi ce, sînt catolic, am ajuns japonez, să practic harakiri ? Ea are dreptate, dar nu-şi dă seama, săraca ; comunismul — nu eu — are o mare putere de convingere, avem instinctul de a convinge oamenii, dar nu în calitate de preoţi, de sfinţi. N-avem nimic comun cu religia care-i cere omului să uite de el pentru cai verzi pe pereţi. Facem politică, nu religie. Şi dacă transformăm oamenii... dacă-i vom transforma, nu ne vom transforma şi noi ? Totu-i în ce direcţie. (Orgolioşi ? Ipocriţi ? Puritani ? Sectari ?) Oricît de aspră ne e viaţa, legile conspirative nu trebuie să ne facă din

oameni — neoameni. Dac-o să omorîm cele mai frumoase sentimente, cum o să mai cucerim puterea, cum o să mai construim civilizația socialistă?“ Nu, exista o altă soluție și anume : s-o pregătească pentru a-i putea dezvălui, cît mai repede dar în deplină siguranță, tot ce se întîmpla cu el. Era un gînd frumos dar prea chibzuit, și de aceea nu avu prilejul să-l realizeze.

La sfîrșitul toamnei lui '35, Bucur fu arestat, seara, aproape de casă.

XVII

Instrucţia se desfăşură timp îndelungat, din lipsă de dovezi, în perioade alternative : unele în ritm susţinut, cu interogatorii peste interogatorii, dimineaţa şi seara, cu bătăi, brutalităţi, martori necunoscuţi şi provocări peste provocări ; altele, mai lungi, de total dezinteres din partea lor, în care-l uitau săptămîni şi săptămîni în celulă, lăsîndu-l să creadă că ce au avut de scos de la el au scos, şi altceva decît să-l ţină aici nu mai doresc. Îi era clar că la mijloc fusese o trădare ; mult mai tîrziu, aproape peste un deceniu, avea să afle cum, de ce şi de cine fusese trădat ; acum, în lupta cu durerea, îi opuse acesteia o idee cu care o obligă să cedeze pas cu pas : Magellan nu-l trădase ! Era mai degrabă o intuiţie, cum ar fi spus ea, bazată pe un singur element : singurele dovezi pe care ei puteau să le aibă, de necontestat, erau cele de la el de acasă, colecţia lui ; orice minte, cît de cît vioaie, era capabilă să descopere printre articolele acelea firul roşu. Ori dacă nu-i puteau da în cap cu nici o dovadă însemna că la descinderea lor în Lucaci — obligatorie — ei nu găsiseră colecţia ; şi n-o găsiseră pentru că Magellan avusese grijă s-o ascundă. Era convins. Magellan se comportase bine în timpul percheziţiei, şi acest gînd era atît de puternic încît — în ipoteza absurdă că ea s-ar fi comportat prost — gîndul acesta, tre-

cînd prin zidurile închisorii, ar fi ajuns la ea și ar fi ajutat-o, retroactiv, să refacă descinderea și să se comporte bine în fața lor.

În vara lui '36, Bucur fu condamnat la opt ani. Procurorul regal strigase în finalul patetic al pledoariei sale :

— Opt ani îi vor fi suficienți acestui individ subversiv — ca și tuturor celor de teapa lui — să-și dea seama că nici o revoluție nu poate clinti țara ; îl văd ieșind pe poarta închisorii în augustul lui '44, îl văd față-n față cu cîmpurile pe care țăranii continuă să are senini, așa cum au apucat de la Buerebista și Mircea-vodă ; îl văd lapidat de muncitorii serioși care la trecerea lui pe lîngă ei nici nu vor ridica privirea etc., etc.

„Mamă, dar idiot e !" avu puterea să se amuze o clipă, în fața celor opt ani.

Dar — după cum îi plăcea să glumească, mai tîrziu, prin 1960 — nu admise să stea în închisoare mai mult decît timpul de gestație a trei elefanți (adică 605 zile, cît afirma zoologia, înmulțite cu trei, egal 1.800 și ceva de zile, să zicem șase ani...) Vorbind însă serios, în toamna lui 1942, conform instrucțiunilor primite de afară într-un colet cu îmbrăcăminte de iarnă, evadă cu prilejul transferării din închisoarea de lîngă Ploiești, la o alta, de la poalele Carpaților. Biletul — strecurat între două izmene groase de molton — se încheia cu cuvintele biblice : „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuți !" Însă de la prima privire, gardianul — o namilă ciupită de vărsat, cu mustăcioară *à la Hitler* — nu-i inspiră de loc încredere ; părea o brută fără nimic în căpățînă, și multă vreme simți îndemnul să-i dea brînci celui de alături, să-l trezească și să afle ce fel de om e, să controleze dacă e de-al nostru ; nu-l trezi, hotărît, fie ce-o fi, să respecte porunca biblică transmisă de afară. Acoperișul mașinii era încins, în memoria amiezii de toamnă juca, probabil, soarele greu al verii. Căldura sufocantă a dubei, care nu-i permitea nici lui vreo stagnare a memoriei, i-o aduse aproape pe Magellan, mai aproape decît în toate nopțile petrecute întemnițat : scena aceea, nu mai departe de ieri — tot cu un soare greu la ferestre, acasă, pe divan — cînd el încercase, îmbrățișînd-o, să-i întrerupă demonstrația înlocuirii religiei printr-o

singură poruncă : să nu cicăleşti ! Expresia care, tot ieri, i-ar fi sunat superficial, lipsită de gravitate, acum (începuse să plouă, ploaia duruia pe acoperişul dubei) îi apăru adîncă, serioasă, ca o ultimă amintire din partea lui Magellan : nu se despărţi multă vreme de ea, se surprinse formulînd : „Iubeşte-ţi aproapele şi nu-l cicăli !" Cînd începu să se întunece, omul deschise ochii, lăsă puşca şi, fără cuvînt, îi desprinse calm cătuşele de la mîini ; îşi lipi, apoi, faţa de fereastra maşinii şi privi un timp afară, prin ploaia care şiroia pe geam. Încordat, muşcîndu-şi buza de sus de parcă ar fi vrut să-şi înghită mustăcioara compromiţătoare, tipul căpătă un sens, nu mai puteai spune că n-are nimic în căpăţînă. Pe faţa-i ciupită începură să alunece razele unei bunătăţi naive şi stranii. Deodată, se trase de la fereastră ; bălăngănindu-se în jocul maşinii, străbătu duba şi deschise portiera.

— Sări ! îi spuse aspru lui Bucur, aruncîndu-i pe umeri o manta peticită.

— Şi tu ?

— Sări ! strigă, şi-l împinse brutal.

Bucur sări prost, căzu pe spate, maşina se pierdu în aburii ploii descătuşate după zăduf. Ştia unde trebuie să aştepte ; şoseaua era pustie, cenuşie, prinsă între munţii împăduriţi roşcat de toamnă ; intră, la dreapta, în pădurice şi desluşi bine — prin culorile amurgului şi ale copacilor — peretele de calcar al carierei ; se apropie prudent, strîngînd mantaua pe corp. Cariera părea părăsită, observă cele patru vagonete răsturnate de pe şine, indicate în bilet ; ieşi din pădurice rară, cu pas şovăitor, şi se îndreptă spre ele. O siluetă neagră se desprinse de lîngă peretele alb şi din doi paşi veni lîngă el : Cană ! Se îmbrăţişară strîns, auzind amîndoi cum undeva în munte bolovani alunecă în taină. Ploaia se înteţi, îşi puseră mantaua lui Bucur peste capete şi porniră.

Două zile, în casa pădurarului, Bucur aşteptă omul lui Cană, care urma să-l conducă în oraş ; după şase ani de închisoare, această aşteptare în mijlocul naturii îl enervă, dîndu-i chiar dureri de cap. Era prea multă linişte, prea adîncă tăcerea, n-avea răbdare să asculte ţîrîitul ploii pe streşini, vîntul prin ramuri, gîzele foşnind prin iarbă

etc., etc. Pădurarul îi propuse să-l ia în zori la pîrîu, să-i arate căprioarele adăpîndu-se ; îl refuză, cît putu mai politicos, ca să nu-l jignească. Pădurarul îl ascultă cuminte, închizînd un ochi într-un zîmbet ironic.

— Cîți ani ai ? îl întrebă brusc.

— Patruzeci și unu.

— Ești încă tînăr — și plecă, potrivindu-și geanta pe șold.

El aștepta legătura și altceva nu-l interesa ; omul nu apărea și Bucur, iritat, privea pădurea numai din acest punct de vedere — vine, sau nu ? Se apropie, sau nu ? Zgomotul îl deruta, ceea ce i se părea : „Gata, a sosit, auzi-l !" se dovedeau ramuri frînte din senin, dracu știe cum... Alteori ciripitul păsărilor îl împiedica să asculte și atunci, pe bună dreptate, spiritul lui polemic se exercita împotriva naturii astea care nu înțelege nimic. „Să mor dacă nu mă simțeam mai bine acolo decît aici ; știam toate zgomotele coridorului, veștile de afară veneau la timp, de cîte ori le presimțeam, veneau"... Ziare pădurarul nu primea, nu aducea. Avea cîteva, îngălbenite, puse pe polițe, sub borcanele cu murături și marmeladă. Cît lipsea din cabană, Bucur lua fragmentele de jurnal de sub borcane și citea ; găsi ceva din relatările de la înmormîntarea reginei Maria, în 1938, la Mînăstirea Curții-de-Argeș, reportajul încheindu-se cu versuri din *Balada meșterului Manole ;* află că Miss Europa 1938 îl caută pe Mister Europa 1938, un tînăr polonez care fugise cu briliantele ei, întreaga poliție marseiază fiind în stare de alarmă ; sub un strat uscat de marmeladă, rămas de la ștergerea unui cuțit pe ziar, citi că la București a sosit cel mai mare colecționar de autografe din lume, un sîrb care... Ziare mai proaspete, din lunile războiului, nu găsi. Seara, după ce aținta jăraticul (începuse să se presimtă iarnă), pădurarul, lăsîndu-se greu pe patul lui, îi povestea ce minunății apar în pădure o dată cu zăpada, cum ies lupii la pradă, cum se joacă veverițele ș.a.m.d. Îi promitea să-l ducă a doua zi lîngă pîrîu, acolo unde-și alesese locul lui pentru mormînt. Lui Bucur îi venea să urle. În timp ce jarul se stingea și podelele barăcii scîrțîiau scurt, de la sine — fenomen

acustic de asemenea necunoscut lui, după șase ani de convieţuire cu cimentul taciturn — un greier întîrziat ciudat în toamnă începea să ţîrîie dintr-un ungher, spre marea satisfacţie a pădurarului care vedea în aceasta un semn al schimbării lumii.

— Dacă... perora căutîndu-şi un loc pe patul tare, dacă greierul nu mai simte că vine iarna şi nu se mai duce la jupîniţa furnică, atunci să ştii că...

— Fi-ţi-ar jupîniţele în puşcărie ! şi Bucur îşi trîntea perna peste cap, să nu mai audă de greier, jăratic, bîrne, fabule.

În sfîrşit, în a cincea noapte, omul lui Cană apăru, aducîndu-i haine noi şi groase. Înainte de plecare, pădurarul, voios, le dădu să bea un vin straşnic, ţinut pentru clipele cînd o fi să se ducă de pe lumea asta şi dumnealui n-o să vrea...

— Ia, gustaţi, ăsta-i vin să laşi bunătate de lume ?

— Şi cu locul de mormînt ce faci ? zvîcni polemistul din Bucur.

— Lasă-l să rugînească ! Noi să fim sănătoşi !

Bucur bău cu plăcere, zicîndu-şi din nou că în fond n-are rost să cicălească oamenii cinstiţi.

În oraş — date fiind greutăţile în instalarea tipografiei ilegale unde urma să lucreze — aşteptarea se prelungi ; fu silit să schimbe în şapte zile două adăposturi. Nervozitatea creştea, şi constata aceasta cu nemulţumire ; nimic nu-l satisfăcea, stagnarea îl chinuia, indiferent de decor. În atelierul fotografic — primul adăpost — îl tracasă liniştea ; atelierul era părăsit de două luni, cu obloanele închise la ferestre ; pe pereţi zăceau în rame zeci de miri şi mirese, cap la cap, şi Bucur le ghicea în penumbră privirile bleg-zîmbitoare, încărcate de acea fericire egoistă şi primară, proprie evenimentului. Pustietatea îi readuse imaginea lui Magellan, visul căsătoriei cu ea, după ce i-ar fi explicat ce este cu el. Ziua, prin crăpăturile obloanelor, vedea peste drum zidurile cenuşii ale unei catedrale, şi chiar în faţă, atîrnată pe zid, o tablă neagră pe care din cînd în cînd, la diverse ore, un preot scria cu creta cîte-un rînd ; încercă, încordîndu-şi privirea prin crăpătură, să citească ce scria

acolo și de cîteva ori i se păru că deslușește titlul vopsit în roșu pe tablă : „Azi au murit"... Pe urmă, obișnuindu-se cu gîndul că acolo într-adevăr sînt scrișii morții, nu mai văzu pe tablă decît un singur nume : Magellan — și minute lungi, poate chiar ore, nu se despărțea de crăpătura oblonului, spunîndu-și tot timpul că i se pare.

În a doua ascunzătoare, dimpotrivă, ceea ce-l enervă fu un pian la care se cînta toată ziua, de dimineața pînă în amurg. Era casa unui acordor de piane, Mihai Simion, vechi simpatizant al partidului — vechi în sensul că în '33 dirijase un concert în folosul greviștilor de la Grivița, în '36 dăduse Ajutorului roșu beneficiile altui concert, pentru Spania... Acum îl adăpostise și pe Cană... Înaintea primului război se numărase printre marii pianiști ai țării, dar pe front pierduse palma dreaptă, acum purta proteză, și orașul dintotdeauna îl privea cu alți ochi. La începutul războiului îl îndepărtaseră din liceu, unde era profesor de muzică ; el se dăduse la fund, redevenind acordor, și după cîtva timp iar luase legătura cu noi... Din prima zi, de la primele fraze rostite de gazdă : „Aceasta e camera soției mele, a murit anul trecut, n-am schimbat nimic, nimeni nu intră aici, fiți sigur. Cheia rămîne la dumneavoastră, deschideți numai la semnalul meu ; la pian cîntă fiica mea, cred că nu vă va deranja...", de la prima observare a tipului, Bucur înțelese că între ei doi nu se va lega nici un dialog ca lumea; dar această constatare nu-i trezi nici teamă și nici nesiguranță. Simion trădă rapid, tăcînd, apartenența sa la acea categorie de oameni — pe cît de restrînsă, pe atît de expresivă — în care te poți încrede imediat și definitiv, sfidînd binecunoscutele apeluri ale scepticilor, de genul : „Nu merită să bagi mîna-n foc pentru nimeni", „Nimic mai înșelător ca privirea omului" etc. Chipul lui uscățiv, nu lipsit de răutate, avea ceva lemnos în el — ca și cum o aceeași rădăcină, puternică, dinăuntru, ar fi reușit să se exteriorizeze deplin prin proteză la o extremitate a corpului, dar dincolo, pe față, cu același material, încercarea nu izbutise, și din ea nu rămăseseră decît cîteva urme pregnante. Venea o dată pe zi, noaptea, cînd casa

se liniștea, aducîndu-i mîncarea pentru ziua următoare ; taciturn, sever, negru, ieșea repede, fără prea multe întrebări, și în orice caz dintre cele banale, politicoase, ca între burghezi. Dimineața, îi auzea glasul autoritar și limpede întrerupînd melodia pianului (care lui personal la începutul zilei nu-i displăcea) :

— Ascultă ! Ce cînți tu nu e Schubert, e un fleac ! Îl cînți așa cum îl înțeleg toți proștii ; mic, drăguț, strivit de ghinionul că a venit imediat după Beethoven ! În artă nu există ghinion, auzi ? Schubert nu a avut nici un ghinion. E plin de forță muzicală, și putea spune ca Bruckner după fiecare simfonie : „Beethoven ar fi mulțumit !" Vreau de la tine un Schubert în forță, beethovenian, să înfrunte și să răstoarne tot ce se spune despre el... Poftim !

Pianul reîncepea, Bucur surprindea cumva diferența de interpretare, dar își pierdea repede răbdarea și renunța la urmărirea muzicii, mereu întreruptă de sfaturile bărbatului. „Ăsta mă taie în cicăleală !" își spunea, trîntindu-se pe pat. Patul era singura mobilă distinctă din camera aceasta, complet albă. Restul — poate fotolii, poate o sofa, poate un dulap — era complet acoperit în cearșafuri albe, mulate pe obiecte și legate de ele, la colțuri, prin șireturi maronii, discrete. „Cine dracu a avut răbdarea asta în plin război ?" se gîndise Bucur inspectînd odaia, neîndrăznind însă să ridice nici un cearșaf pentru a dezlega taina măcar a unui singur obiect ; un gînd încăpățînat — opus spiritului lui îndeobște realist — îi cerea să lase totul din jur așa : deformat, nesigur, cufundat parcă într-o apă specială a morții. Era de fapt certitudinea că a pierdut-o pe Magellan, care, în sfîrșit, îl ajunsese din urmă și-i impunea acest doliu alb. În a treia zi, descoperi sub giulgiul de pe noptieră — da, desigur, noptiera de lîngă pat — conturul unor cărți ; le trase cu grijă la lumină : una era *J'apprends le français* a profesorului Candrea, cealaltă — fără copertă, nici o pagină cu titlu, toate filele roase pe margini — un studiu pasionant de la primele pagini ; nu lăsă cartea din mînă pînă seara. Autorul pornea de la bolile lui Beethoven și Napoleon, unanim acceptate

drept cauze ale morţii lor : respectiv surzenia şi ulcerul ; le studia pas cu pas, în toate ipostazele naşterii lor din punct de vedere medical, aducînd documente — dintre care unul îi dădu fiori lui Bucur ; purta titlul : *Procesverbal de autopsie a lui Ludwig von Beethoven* şi cuprindea descrierea interiorului cranian după moarte. Se făceau precizări, de ordinul acesta : „Creierul avea o consistenţă mult mai fermă şi conţinea o mai mică cantitate de apă decît e cazul în general. Circumvoluţiunile apăreau de o adîncime dublă şi mai numeroase ca de obicei." După care, autorul răsturna diagnosticele medicale — deşi părea, la rîndul lui, un doctor — şi studia adevăratele cauze ale morţii lor, care, după părerea lui, nu se găseau nici în ureche, nici în stomac, ci mult mai adînc : în ei înşişi, în geniul lor. În viziunea lui — foarte frumos descrisă — Beethoven surzise din pricina uriaşei concentrări intelectuale, dusă pînă la sălbăticie, iar rivalul său, cel cu care nu admisese să împartă gloria lumii, cel în faţa căruia nu acceptase să îngenuncheze (autorul scria că Beethoven a fost cel mai vast teritoriu uman necucerit de Împărat) sucombase pe Insula Sfînta Elena din imposibilitatea exercitării forţelor sale, dintr-o imensă plictiseală care-i distrusese întregul organism. Bucur citi totul pe nerăsuflate, hotărît să ceară gazdei cartea, s-o ia cu el pentru colecţie, pentru noua colecţie. Cea veche dispăruse, desigur, o dată cu Magellan...

În seara aceea însă, Simion întîrzie ; pianul tăcea, în toată casa nu tresărea nimic. „Pînă şi la pădurarul meu trebuie să mai ţîrîie greierul, dacă n-a şi nins... nu mai ştiu ce se petrece cu natura..." încercă Bucur o observaţie pitorească. După mult timp, gazda semnaliză, el îi deschise şi, o dată cu mîncarea, primi explicaţiile cele mai împleticite.

— Iartă-mă, ţi-e foame, nu ? A trebuit s-o aştept pe Marta, a fost la Operă. Opera e lîngă gară, şi la gară, ştii ? La orele 9... n-ai auzit pompierii ?

Bucur mînca, hămesit ; i se făcuse foame.

— Au ars nişte vagoane nemţeşti, şopti pianistul, în picioare.

— Şi ? îi scăpă lui Bucur, întrerupîndu-se. Şi ? Spune! insistă, ridicînd privirea.

— Şi a trebuit s-o aştept, răspunse Simion. Mîine, mi s-a comunicat, plecaţi. E totul gata, puteţi dormi liliştit !

Nici vorbă de somn : tipografia era gata, urma să înceapă lucrul, ardeau vagoane hitleriste în gară — se perpeli multă vreme în pat.

A doua zi, pe seară, într-adevăr plecă ; gazda îi dădu cele două cărţi, glumind pentru prima oară că doreşte să le ştie cît mai bine păstrate.

Din toamna lui '42 pînă în primăvara lui '44, Bucur trăi sub pămînt, culegînd mii de manifeste antifasciste — permiţîndu-şi în cîteva lungi clipe de răgaz să deschidă *Franceza* lui Candrea şi să deprindă conjugările *avoir, être* şi toate celelalte. Sosi în Bucureşti în aprilie '44, dar nu avu cum să ajungă în Lucaci ; intră din nou, imediat, „în adînc". În luna prorocită de procurorul regal, la sfîrşitul ei, ieşi la lumină, în plină insurecţie, numit în Comandamentul militar al forţelor patriotice bucureştene. Înarmat, ordonînd, organizînd, fu în o mie de locuri ale Capitalei — numai în Lucaci nu. Chiar dacă ar fi putut, nu s-ar mai fi dus, fiindcă ştia (mai exact : intuia) şi-i era teamă ; descoperea această teamă în timpul luptelor, sub canonade, şi era mulţumit că poate dormi prin sediile Apărării Patriotice, obosit mort. Dar nu se putea abţine să n-o caute pe Magellan peste tot, la toate colţurile de stradă, pricepînd, în fine, şi durerea fără speranţă ; ajunsese s-o caute pînă şi pe pînzele unei pictoriţe din Armenească, împins de ipoteza că Magellan i-ar fi putut poza acelei artiste ; se duse pînă acasă la Angela Mihailopol, chiar în noaptea de 23 August ; nu găsi nici un portret din care să tresară Magellan şi se prefăcu interesat la culme de un tablou pe care, sincer vorbind, nu-l înţelegea. Pictoriţa i-l promise, dar şi ea muri. La cîteva ore după alungarea definitivă a hitleriştilor din Bucureşti, se duse în Giuleşti, la cumnată-sa. Era în a şaptea lună de doliu după Ionaş, căzut într-o împărţire de manifeste în noaptea de Revelion. Vasilica, energică, intratabilă, îi ceru să locuiască — „pînă se căsătoreşte şi el, c-a venit vremea" — în

casa lui Ilie. Ea era toată ziua la Apărare, așa că nu avea cum să-l deranjeze. La începutul lui octombrie fu chemat de la Județeana P.C.R. — lucra la Propagandă, din nou cu Cană — în Aleea Alexandru, la C.C. ; îl primi Stuparu — studentul găzduit zece zile în Lucaci, prin 1935, vesel, ușor brumat ; se recunoscură și rămaseră îmbrățișați cîteva secunde. În două cuvinte — pentru că nu mai era timp — el, Bucur, trebuia să se ocupe de apariția și conducerea noului ziar al U.T.C.-ului.

La mijlocul lui octombrie, se duse în Lucaci, dar nu găsi absolut nimic : proprietarul murise ; cu fata acestuia, care ținea casele, o femeie la vreo cincizeci de ani, nu se putea discuta.

— Am avut un sindrom depresiv în timpul bombardamentelor, domnule. Am avut un sindrom și nu vă cunosc !

În camera lui locuia o familie cu trei copii — tatăl îi spuse că în '38, cînd au descins în Capitală, au găsit locuința goală, iar mama încercă să-l mîngîie cu ideea că și ei au venit din Dorohoi goi pușcă, și în șase ani au făcut trei copii, cu tot războiul ; nu observă, într-adevăr, nimic de-al lui în gospodăria familiei. Doar copiii își făceau vapoare din cîteva foi rămase dintr-o carte (pe coperta de carton : „Sofia Mărdărescu — *Buna gospodină*") ; vru să le-o ia, dar copiii începură să plîngă. Le-o lăsă și plecă.

Acum, Bucur trebuia să-l dea afară din biroul său de redactor-șef pe acest Tancred Zvorișteanu. De zece minute — din clipa apariției — Bucur îl privea stăruitor, fără să-i poată spune un cuvînt. Mia Vanghele anunțase, scurt, că afară așteaptă tovarășul Crăciun, el îi făcu semn secretarei că știe, s-aștepte. Și rămase mai departe în observare. Deși trebuia să-l dea afară.

Trebuia să-l dea afară de cum intrase ; o știa și tipul — din aceeași clipă a apariției în birou, uimit de întîlnirea aceasta, la care nu se așteptase ; intrase îndrăzneț și sigur pe el, prezentîndu-se lejer, introducînd imediat recomandarea tovarășului Pascal din Slătineanu, care-i spusese că *Flacăra tineretului* caută un administrator, și n-ar fi rău... Cuvintele se mișcau sub ochii lui Bucur

aiurea, fără putere : că el are experienţă, că nu i-ar displace, că experienţa lui, că relaţiile lui, că în ansamblu... *ca şi toate celelalte...* Amintirea fulgerătoare a acestor cuvinte îl obligă pe Bucur să zîmbească, în sensul de „continuaţi", dar Dumnezeu ştie ce apăruse pe faţa lui, căci Tancred din momentul acela tăcu, lăsînd expresia cunoscută singură, suspendată, vibrînd cu atît mai stăruitor ; rămase cu ochii pe braţele lui Bucur, încrucişate la piept — obişnuitul gest al superiorităţii sale.

Tăcerea dura, deci, de vreo zece minute. Bucur îl privea drept, fără umbră, fără gînduri ascunse, lipsit de orice dorinţă de a-l ierta pe cel din faţă. Ştia că ninic nu l-ar bucura pe Zvorişteanu ca rostirea unui singur cuvînt ; oricare. Nu-i făcea această plăcere. Constată absenţa inelului cu dragon în degetul mic ; constată că unghia degetului mic nu mai are lungimea aceea, de frizer, hainele, de asemenea, nu mai erau impecabile (impecabile ? să-i fi văzut manşetele...). Avea gîtul scurt, îndesat, ochii mari, verzi, puţin bombaţi, fixîndu-l încordat ; admitea, fără împotrivire, să fie privit, şi asta îl irita pe Bucur. („Cum dracu admit să fie umiliţi în halul ăsta ?") Bucur desfăcu braţele de la piept, întinse cotul drept pe masă şi îşi puse bărbia în palmă, simulînd că ia o poziţie mai destinsă ; dar nu-l scăpă din ochi, prelungind — credea el — tortura. Tăcerea continua. Tancred nu mişca, se lăsa chinuit, ceea ce era suspect. Dintr-o dată, observîndu-i lipsa de împotrivire la jocul său, Bucur simţi o oarecare neîncredere în eficienţa metodei : probabil că nu era suficient de tăioasă, dacă tipul o putea suporta. Şi încă ceva : „Nimeni nu se umileşte fără să urmărească o compensaţie. Mă lasă să-l privesc ca pe-un broscoi, să-l întorc cum vreau, şi aşteaptă. Aşteaptă să-l întreb de Magellan... Să m-audă îndurerat, cerîndu-i eu ceva, la rîndul meu..." Bucur se înfurie, strînse bine bărbia în palmă — era adevărat, nu se îndura să-l dea afară fiindcă aştepta de la Zvorişteanu o veste despre Magellan. „Nu-l întreb nimic."

— Bine, şopti deodată Tancred. Am să-ţi spun... şi, spăşit, coborî privirea pe manşetele cămăşii sale albe, tivite de jegul zilei.

— Nu ţi-am cerut să-mi spui nimic, rosti clar Bucur.

— Aşa am avut impresia... Cînd am aflat de arestarea ta... („Aha ! Ai aflat... n-ai organizat-o !") am anunţat-o imediat să fugă ! Nu mai ştiu nimic de ea... şi se ridică în picioare.

— Mulţumesc, ai fost foarte drăguţ. (Imediat, cît mai scăzut, cu un efort greu de ascuns :) Administrator avem !...

Şi, ca un aristocrat care-şi concediază majordomul, îi făcu semn, cu două degete ale dreptei, să se depărteze, să plece ; îl auzi ajungînd la uşă.

— Stai ! îi porunci, din nou nemulţumit de metoda sa.

Tancred se opri şi se întoarse cu faţa spre Bucur. Redactorul-şef despături o *Scînteie* aflată în colţul stîng al biroului şi îşi plimbă privirea peste titlurile primei pagini. Cu ochii în ziar, fără să ridice o clipă capul, mişcînd nervos genunchii sub birou, vorbi pe acelaşi ton, coborît, voit calm :

— Pentru dumneavoastră, „turnătorii", vin zile grele, ţi-o spun sincer. Te-aş sfătui să te gîndeşti... Renunţînd la orice metodă, strigă aspru : Ieşi ! Ieşi afară !

Rămase singur, înmărmurit de el însuşi. „Nu mai ţin la ironii ! Am terminat cu ele ! Trebuie să-l chem pe Pascal... Cum de l-a trimis pe ăsta la mine ?" Nu făcu, însă, nici o mişcare spre telefon, încercînd să asculte, cît mai atent, ce se petrece înăuntrul fiinţei lui.

XVIII

În douăzeci de minute, Bucur, redactorul-şef al *Flacării tineretului,* îi anunţă lui Crăciun angajarea. Nicolau era absent, însă îl informase pe redactorul-şef de tot ce se întîmplase la Păsculescu ; Bucur fu foarte precis (în ciuda furiei cu care dăduse afară din birou un tip într-adevăr dubios. Chiar Mia se mirase : „Nu l-am auzit vreodată să strige !").

— Nu pun la îndoială cinstea ta. Totul mi-e clar, dar din ce ai făcut putea ieşi o provocare în toată regula. Demascăm în fiecare zi patronii şi funcţionarii care mai îndrăznesc să bată muncitorii, şi acum avem un caz cînd muncitorii ridică mîna... Dacă mîine apare în *Dreptatea,* ce-ai făcut ? Cu titluri groase, mari : „*Democraţia comunistă... Muncitorii bat patronii*"... Sînt mult mai deştepţi decît îţi închipui şi caută să ne apuce pe unde pot... Speculează totul.

— Le răspundem că asta nu-i decît începutul... replică Pavel, fără teamă.

Bucur încercă să-şi ascundă zîmbetul, pentru a păstra asprimea discuţiei ; nu reuşi.

— Ce ? Nu-i aşa ? N-o să le luăm fabricile ? Să zică mersi că nu i-am dat una ca lumea şi l-am lăsat sănătos pînă în ziua cînd ne predă brutăria.

Şi pentru că i se păru că formulările erau prea populare şi Bucur îşi poate face impresia că nu cunoaşte teoria, vru să-i arate ce ştie :

— Muncitorii au început printr-o luptă împotriva maşinilor...

— Uite ce e : te duci la garaj, la tovarăşul Avasilichioaiei şi preiei maşina noastră. Lasă ambiţiile şi uită-te mai puţin la persoana ta ! Iei cartea asta — scoase din birou *Manifestul Partidului* — şi o citeşti...

— Am citit-o.

— Iar începi ?

— Nu, dar am citit-o de trei ori...

— De trei ori ? se miră, exagerat, Bucur. Păi cum ai citit-o ? Arată-mi unde scrie că un comunist trebuie să facă pe deşteptul ! Hai ! — şi-i întinse cartea.

Pavel nu-i răspunse ; privirea îi căzuse pe prima pagină a *Scînteii* — în colţul din dreapta, o fotografie pe trei coloane, mare, sărind parcă din pagină : Marta, împărţind ziarul pe stradă.

— O citeşti a patra oară, poate că acum înţelegi mai bine. Poimîine discutăm, bine ?

— Da, sigur... murmură, şi din cîteva salturi fu în stradă, în faţa unui chioşc de ziare ; cumpără *Scînteia* şi, din mers, rupse fotografia ei din pagină, atent doar ca ruptura să nu-i atingă chipul, părul.

La garaj, Avasilichioaiei îi făcu formele, îi dădu să mănînce dintr-un rest de pîine neagră şi puţină brînză ; apoi Pavel controlă Fordul multă vreme ; culcat pe spate, sub maşină, îl întrebă discret pe Avasilichioaiei dacă ştie ceva în legătură cu o fată care fusese aseară pe aici... Rănită...

— O cunoşti ?

Avasilichoaiei stătea afară, pe scara maşinii, şi privea picioarele lui Pavel.

— Din vedere, i-a apărut azi poza în ziar...

— Păi sigur, ştii ce frumuseţe era ? O bătuseră în Piaţa Palatului, dar tot se vedea pe ea ce frumoasă era...

Seara, aproximativ la ora stabilită, chiar ceva mai devreme, la colţul străzii Radu Vodă cu calea Şerban Vodă,

în dreptul magazinului lui Iuliu Meinl, Marta trecu pe lîngă el, însoțită de un bărbat care o ținea de braț.

— E aproape... spunea bărbatul. Cunosc Bucureștiul foarte bine... și trecură.

Marsalis trăgea oblonul, și din prăvălie mai plutiră ultimele arome.

Pavel își spuse că visează ; apoi că Marta, desigur, nu-l văzuse, pentru că e mioapă.

„Face ochii mici cînd privește... Altfel, s-ar fi oprit. Dar ea era !" Pavel își spuse încă o dată că visează.

Colindă cartierul — pe Șerban Vodă, pînă sus la întretăierea cu bulevardul Mărășești, după școala Enăchiță Văcărescu (poreclită „maidanul dulap"). Trecu de un bloc luxos în adăpostul căruia, fiind săpat în grădină, muriseră la 4 aprilie vreo patruzeci de oameni. (Picioare de oameni fuseseră găsite peste drum, pe scările școlii. El lucra la Geller, pe Cuza Vodă, și de cîte ori trecea cu camionul încărcat de pîine prin fața blocului încetinea viteza.) O luă spre Parcul Carol, ajunse la uzina de gaz, în sfîrșit la cinematograful Odeon ; se uită peste pozele de afară — ceva cu Charlie Chaplin, la casă nu mai erau bilete, rula ultimul spectacol. Plasatorul îl lăsă să intre, pe gratis, fără prea mari insistențe, considerînd probabil filmul „un spanac". În sală, Pavel rîse de cîteva ori, dar ideea că Marta a trecut pe lîngă el, după ce dimineața... nu se îndepărta. Dimpotrivă, în prezența acestui om caraghios, care ținea atît de mult la realizarea ideilor sale, durerea se accentuă. Încît pînă la urmă nu mai rîse, ca și cum pe ecran se desfășurau evenimente foarte triste. Ieși ultimul din cinematograf.

Se duse să se culce la garaj. N-avea unde în altă parte. La cămin, în Radu Vodă ? Nu va mai călca pe acolo cîte zile va avea. La garaj, Avasilichioaiei îi propuse să doarmă în mașină, cum dormeau și alți șoferi, cum dormea și el (într-un Mercedes, aparținînd pe vremuri atașatului militar al Italiei la București). Îi oferi aceeași brînză din care mîncase la prînz ; pîine nu mai avea. Pavel se trînti pe bancheta Fordului său. Se strînse

ghem ; picioarele, întinse, i-ar fi atîrnat afară. Avasilichioaiei apăru la geamul de lîngă volan.

— Crăciune, chiar n-o cunoşti pe fata aia ?

— Care ?

— De aseară...

— Cînd îţi spun...

Şi adormi, fără vise.

XIX

În noaptea dinaintea plecării din lagăr, plimbîndu-se la lumina reflectoarelor prin curte — ultima noapte aici — un om uscăţiv, înalt, cu profil incisiv, o luase de braţ pe neaşteptate şi-i spusese într-o franceză impecabilă, plină de politeţe :

— Iertaţi-mă, vă urmăresc de foarte multă vreme ; mă numesc Leon Lebrun. Nu am căutat să mă apropii pînă acum de dumneavoastră nu din timiditate, ci din teama că a doua zi aş putea fi mort şi astfel v-aş fi reţinut inutil. Vă urmăresc de foarte multă vreme — nu întrebaţi cum, de ce. Mi-e greu să nu insist. Vă iubesc. — *Je vous adore* [1], şi îşi luase mîna de pe braţul ei ; păşiseră unul lîngă altul, cu capetele plecate, în curtea aceea lugubră, în care nici unul dintre bărbaţii culcaţi pe burtă în fiecare zi, cu mitralierele deasupra capetelor, nu sperase să facă vreodată o declaraţie de dragoste.

— *Je vous adore,* spuse a doua oară, calm. Şi după o pauză : Aş vrea să fiţi soţia mea. Ştiu, nu aveţi pe nimeni aici, sînteţi singură, ştiu tot... şi zîmbi, mulţumit. Locuiesc la Marsilia ; mă gîndesc să plecăm prin ţara dumneavoastră, România, să vă luaţi rămas bun de la ultimele rude, desigur să mă cunoască şi să le cunosc.

[1] vă ador (lb. fr.).

De la Constanța, cel mai important port al țării la Marea Neagră, după cîte am auzit, vom găsi un vapor să ne ducă în Franța. Vă asigur că vom găsi.

Erau în fața barăcii ei ; dinăuntru se auzeau rîsete. Marta nu-i spuse nimic lui Lebrun, care aștepta răspunsul stînd în profil ; ea se întoarse brusc și alergă, ocolind baraca ; se împletici în gardul de sîrmă ghimpată, nu mai trecea curentul prin el. Erau liberi.

Dimineață, doi reprezentanți ai Crucii Roșii îi dădură o fustă neagră, nouă, de stofă bună, un pulover gros, foarte frumos, ciorapi, pantofi și un pardesiu călduros, de toamnă. Un domn elegant, cu ochelari originali pe nasul mic, o întrebă, mîngîindu-și gușa bine accentuată, dacă n-ar vrea să emigreze în America ; operația s-ar putea realiza în cîteva zile, indiferent de cursul războiului, pe care aliații nu-l mai puteau, firește, pierde. Marta îl ascultase privindu-se în oglinda gheretei în care se distribuiau efectele pentru foștii deținuți ; se plăcu ; se împlinise, se înălțase — din ce devenise frumoasă, în lagăr, Doamne-Dumnezeule ? Poate din lacrimi. Lacrimile fac tenul frumos. Și surprinse în oglindă reprezentantul Crucii Roșii surîzîndu-i.

— Ce te leagă de țara aia ? și domnul urmărind cu degetul mic, pe care strălucea un inel masiv, căută numele ei pe o listă : România... Ce te leagă de România ? Nu înțeleg... o țară anonimă. Nici nu știu ce capitală are.

Tăcu, încurcat de privirea ei.

Afară, Lebrun o aștepta — drept, rigid, politicos. În lumina dimineții, părea cenușiu ; Marta nu-l putu ocoli.

— Aseară nu m-ați înțeles, continuă pe același ton țeapăn, exact. Vreți să facem cîțiva pași ? În fața gheretei, la ușă, se întindea șirul lung al celor ce-și așteptau hainele, înghesuindu-se. Dorința mea este să vă fac fericită. Din nou, nu întrebați de ce, de ce pe dumneavoastră și nu pe alta. Mi-e mai ușor să vă spun cum veți fi fericită. Călătorind. (Încercă s-o ia de braț, pentru a marca prin gest efortul de fantezie ; Marta strînse brațul de corp, ferindu-se ; simți stofa pardesiului nou; mîneca lui — pînă la jumătatea palmei.) V-am văzut plîngînd aseară. Am îndrăznit să vă schimb hainele, să vă îmbrac cu totul altfel, într-o rochie albă, de muselină, lungă,

cum i-ar place și mamei mele. Și v-am văzut pe yachtul tatălui meu, pe punte, în zori. Călătoria noastră de nuntă ar fi un ocol în jurul lumii imediat după restaurarea păcii ; doresc aceasta de la optsprezece ani : să călătoresc cu o fată frumoasă în jurul lumii. De ce zîmbiți ? Nu credeți în posibilitatea unei călătorii după război ? Vi s-ar părea prea urîtă lumea ? Nu trebuie să privim drumurile, ci norii. Nu credeți în existența yachtului ? Sînt fiul unui armator...

Marta apelă la cea mai elementară stîngăcie : îi strînse mîna, îi spuse „la revedere" și se întoarse în baracă ; ca de obicei, stîngăcia fusese salvatoare, deși nimeni nu putea să explice ce însemna *au revoir* pentru doi oameni care aveau în față Europa.

După amiază, plecă cu un camion militar sovietic spre granița, spre granița cu România ; drumurile erau îngrozitoare. Cerul — alburiu, de toamnă, mort. Oamenii — scheletici, stinși. Strîngea pleoapele, ca să-i deslușească mai bine, și nu reușea, și nu putea să le spună nimic din cele gîndite cu febrilitate în ultimele nopți, simțind trepidațiile canonadei.

În București — Bucureștiul acesta bătut de război, încruntat, cu mii de ruine, cu milioane de semne ale schijelor pe casele aruncate noaptea într-un camuflaj în care nimeni nu mai credea, cu sediile Apărării Patriotice ticsite de oameni care rîdeau, strigau, comandau, plîngeau, convingeau și dormeau pe mese, cu capul pe pachete pentru spitale și acoperiți în steaguri roșii, să le țină de cald pînă la arborarea lor în lungi manifestații, cu cozi interminabile la pîine, gaz și geamuri — Marta simți din primele ore suflul unui sentiment apăsător, ca mirosul de drojdie în jurul unei brutării : sentimentul de luptă, necesitatea luptei, a unei mari credințe într-o fundamentală schimbare a lumii. Intră imediat în luptă. Spontan, fără multe întrebări, căci toată viața ei în lagăr corespundea — prin acumularea suferințelor și umilinței — luptei împotriva suferințelor și umilinței duse de cei din jurul ei. Durerile fizice ale lumii erau prea mari ca să se mai poată gîndi la trupul ei ; intră, cu mare repeziciune, într-o zonă de austeritate, de neînțeles pentru multe fete de vîrsta ei peste un deceniu și jumătate, să

zicem, în timp de pace ; nu se mai gîndi la Tibi — dispăruse, o dată cu existența ei înainte de lagăr. Chiar tatăl ei îi apăru — pentru o clipă — ridicol ca Rigoletto, care o ascunde pe Gilda de vîltorile vieții.

Marta se prezentase la administrația Scînteii, așa cum o sfătuise Anton Mihailopol, în ziua cînd îl însoțise la cinematograful Odeon. (O întîlnise acolo pe doamna Șapira ; aflînd că vine din lagăr, doamna Șapira o întrebă imediat ce știe în legătură cu vasul *Struma*. Marta auzise — fără prea multe detalii — de tragedia acelor emigranți ; știa precis că vasul fusese scufundat și nu scăpase nimeni. Nu-i luă femeii speranța ; învățase în lagăr că speranța trebuie respectată. Găsi o formulă prin care doamna Șapira mai putea crede în așteptare : comunicațiile, legăturile între țări, poșta, sistemul de informații etc. etc. Doamna Șapira căzu, deodată, în neîncredere.

— Arăți prea bine pentru lagăr, oamenii vin de acolo slabi, urîți... Uite-te la tine ! Minți ! Minți ! și bătu cu botina în scîndura podelei. Arată-mi numărul !...

Marta — imobilă. Pe ecran — Sonia Henje patina în *Serenada din Valea soarelui*. Muzica de jaz învăluia cabina.

Femeia începu să plîngă ; sala aplauda. Marta se așeză lîngă nebună și o îmbrățișă. Femeia duhnea a primus. Printre lacrimi :

— Vreau să-ți dau un corset.

— Ce ?

— Un corset ! Pentru că m-ai liniștit. Ai nevoie de un corset.

— Nu, doamnă, răspunse cu grijă Marta.

— Cum nu ? Nu vezi ce șolduri ai ? ridică glasul doamna Șapira, foarte hotărîtă. Cum poți trăi așa ? Femeile ca tine poartă corset !

— Sst ! ceru Marcel de la ocular.)

Îl ascultă pe Mihailopol — pentru că se obișnuise repede să asculte de comuniști, de uteciști, de responsabilii Apărării Patriotice. Vedea în ei oameni siguri, hotărîți să rezolve fiecare sarcină ridicată de lupta împotriva suferințelor, aducînd întotdeuna pe prim plan și nu numai în vocabular dar și în gest, în acțiune — aspirațiile superioare, care în lagăr abia germinaseră în

conştiinţa ei. Austeritatea pe planul nevoilor fizice se dublase cu o disciplină rapidă şi conştient consimţită. (Cînd Şerban Nicolau întrebase, într-o dimineaţă, la sediul Apărării din Şerban Vodă : „Cine vrea să ne ajute la distribuirea pachetelor în spitale ?“ Marta sărise din somn de sub steagurile cu care se acoperise.) În două-trei săptămîni de activitate, fără bani, cu o hrană mizeră, i se păru că pricepe foarte clar ce are de făcut şi străbătu cîteva etape — primele — ale unui proces de înţelegere pentru care alţi oameni, cu o experienţă a suferinţelor mult mai redusă, aveau să depună un timp mult mai îndelungat. De fapt, nu era decît la început. Confunda înţelegerea comunismului cu atracţia normală exercitată de comunişti asupra oamenilor care absolvă şcoala durerii ; nu ştia că această şcoală constituie — pentru oameni ca ea — doar ciclul elementar în formarea lor ca revoluţionari. Experienţa — pe plan sufletesc şi ideologic — a lagărului (esenţială în evoluţia ei, infinit mai substanţială decît cea dată acasă, de severul acordor de piane) era insuficientă în condiţiile libertăţii, ale luptei pentru cucerirea puterii de către clasa muncitoare. Încît Marta avea de urcat pînă la cucerirea acelui pisc, de la înălţimea căruia lumea — interioară şi exterioară — se prezintă mai clară înţelegerii noastre, punctul de vedere comunist asupra ta însuţi şi asupra realităţii.

În faţa acestor complicaţii, Marta venea însă cu o spontaneitate de neconceput în raport cu austeritatea din alte domenii.

Feminitatea reprimată pe unele planuri nu se sclerozează ci îşi găseşte fără premeditare expresia — mai ales în asemenea perioade decisive ale istoriei — în energia agitaţiei politice, în camaraderie, în devotamentul faţă de cauză, în susţinerea unor sentimente patetice care, străbătute de ea, refac echilibrul cu planul fizic insuficient. Reacţia ei faţă de Pavel era departe de orice calcul în privinţa ponderii pe care urma s-o aibă în destinul ei întîlnirea cu el ; plecase de la o emoţie elementară şi se lăsase în voia ei : la administraţie, în jurul lui Pricop, mort, cîntînd *Internaţionala,* văzuse pe faţa lui Pavel lacrimi ! De luni de zile, obişnuită cu lagărul, nu mai văzuse un om plîngînd lîngă un mort. Îl urmase

hotărîtă, îndrăzneață, fără să-i pese de prejudecățile lui bărbătești. Feminitatea se trezi tocmai în zona anesteziată ; dădu repede, tuturor clipelor, dimensiunea dragostei : îl aștepta, îl găsi grosolan, îi făcu imputări, avu spațiu pentru afirmarea demnității și independenței ei, ceea ce înaripează orice femeie, în timp de pace ca și în timp de război. Și totul în douăzeci și patru de ore ! Lupta pentru apărarea ziarelor în Piața Palatului — aruncîndu-se cu deplina conștiință a riscului în mijlocul manifestației reacționare — o dusese purtată de elanul întîlnirii cu Pavel ; strîngînd ziarele la piept, sub loviturile lor, nu se gîndi decît că el o așteaptă. Anton Mihailopol o ridică de pe pavaj și o conduse la garaj, pe Brezoianu ; coborîră pe lîngă biserica Crețulescu, pe Sfîntul Ionică ; ar fi vrut să-l roage să se ducă pînă în piața Sfîntul Gheorghe, la Pavel ; îl cunoștea pe Pavel Crăciun ?

— Sigur, din Slătineanu...

Dar la garaj, Mihailopol o încredință lui Avasilichioaiei, rugînd-o să-l ierte, el trebuie să fugă la Odeon.

Responsabilul garajului nu o lăsă să plece pînă spre dimineață, invocînd pericolele nopții, ale drumului : „Pînă în Radu Vodă, singură ? Dacă pici pe stradă ?“ O instală într-o mașină, pe bancheta din față și o acoperi cu o pătură care mirosea a cal. Ea dormi foarte puțin, agitat, trupul lovit o durea, o ustura. În zori, devreme, coborî din mașină și-l găsi pe Avasilichioaiei, adormit, așezat pe scară ; alergă pînă la cămin, convinsă că Pavel e acolo. Nu putea fi în altă parte. Nu plecase, și era sigură că nici nu va pleca. În curtea căminului întîlni un grup gălăgios — toți se interesară unde a fost, ce-a făcut, de ce n-a venit la nuntă... Nu le povesti ce a fost în Piața Palatului. Ajunsese într-un sat în afara Bucureștiului, o prinsese noaptea acolo, a dormit la un țăran... Lumina dimineții era încă scăzută, toți erau grăbiți.

— Ești obosită ? o întrebă repede Biriș, cel care organiza garda căminului.

— Nu...

— Preiei căminul pînă la cinci după masă, cînd te schimbă Valeria. Valeria, poți veni la cinci ?

— Da, răspunse o fată din grup.

Nimeni nu-i spusese că Pavel era sus... Plecase ? Nu îndrăzni să-i întrebe, nici să-l caute. Se întinse în patul ei, lîngă uşa care despărţea dormitorul băieţilor de al fetelor. Uşa era bine închisă, intrarea nu se mai făcea decît prin coridor. Rămăsese aşa încă de pe vremea cînd vechitura aceasta de casă fusese transformată în pripă într-o şcoală, localul şcolii fiind ocupat de o unitate auto germană. Pe uşa încă albă se mai puteau citi formule ale suprafeţei trapezului, conului, înscrise de elevi pentru eventualitatea vreunui neaşteptat extemporal la Geometrie. Marta fixă :

$$S = \frac{(B + b) \times I}{2}$$

cînd auzi, clar, de partea cealaltă un glas bărbătesc :

— Nu sînt... nu sînt...

Coborî, străbătu coridorul, în ciorapi, tremurînd ; deschise uşa dormitorului şi-l văzu întins în patul lipit de uşa cealaltă, cu spatele la intrare, acoperit doar cu pardesiul ; se apropie încet, în vîrful picioarelor ; îi auzi respiraţia. Era urîtă, bătută, dar se întinse alături de el, şi Pavel îi făcu loc întorcîndu-se spre ea ; îl îmbrăţişă strîns, el deschise ochii, o sărută mult şi, în sfîrşit, se iubiră. Doar la plecare, el se smulse prea brutal de lîngă ea, fără să-i explice clar ce avea de gînd să facă... Ce era cu *Flacăra tineretului* ? Urmau însă să se întîlnească diseară, la 7, în colţ, în faţa magazinului Meinl. Şi mîine seară. Şi poimîine... Îi era foame, dar nu mîncă pentru că nu voia să părăsească garda. Spălă podelele camerelor, treptele de lemn ale scării putrezite. Valeria întîrzia, afară se întuneca, vru să aprindă lumina, după ce închise ferestrele camuflate. Lumina nu se aprinse nicăieri, în nici un dormitor ; nici pe coridor ; nici jos, în antreu. Nu ştia să repare defecţiunile electrice ; se gîndi că o va trimite pe Valeria să cheme un electrician. Dar va trebui să aştepte, să nu întîrzie la întîlnirea cu Pavel... Uşa antreului se deschise, şi un bărbat intră în întuneric.

— Vă rog, nu-i nimeni aici ?

— Cine-i ?

— Vă rog, aici e Radu Vodă 14 ?

Ușa rămase deschisă, și frigul cuprinse repede încăperea.

— Da.

Marta înaintă spre ușă.

— Vă rog, o fată, Marta... Simion...

Omul veni spre ea, și Marta, în lumina unei secunde, îl recunoscu — Tibi !

Șopti, electrizată :

— Tibi ?

Se ciocniră ușor, în mijlocul antreului ; el o îmbrățișă imediat, parcă înaintase cu brațele întinse, pregătit s-o cuprindă, sigur că numai ea putea fi. Marta simți cum el îi caută gura — deruta lui față de creșterea ei ; nimeri cu buzele pe bărbia ei, dar se retrase. Degetele lui lungi, scheletice, îi atinseră pielea, sub ureche, trecură prin părul ei, tăiat scurt, căutînd s-o încline spre el.

— Ți-ai tăiat părul ? Ai crescut...

Și o sărută în sfîrșit pe gură. Marta se trase un pas înapoi — în întuneric, în picioare, fără un reazim, caraghios !

— Te-am așteptat, îngăimă Tibi, ținînd-o de mînă. Te-am văzut în ziar... te-am căutat...

Și o cuprinse de umeri, încercînd să-i alinte obrazul. Cu un gest camaraderesc, lipsit de feminitate, îl mîngîie la rîndul ei pe părul aspru, bine crescut.

— Unde m-ai căutat ?

— La administrație, pe Izvor... acum, după masă... le-am arătat ziarul... nu-mi venea să cred...

— De ce ? întrebă Marta, ca să cîștige timp în parcurgerea drumului pînă la balustradă, trăgîndu-l de mînă ; căuta în jur cel mai elementar punct de sprijin, să acopere cumva nesiguranța în comportare.

— De ce ? repetă el, urmînd-o. Credeam c-ai murit... îi murmură lîngă obraz, în clipa cînd ea se rezema de balustradă. Tu nu credeai ?

— N-avem lumină... nu știi s-o repari ?

— Nu. Nu ții minte că nu știu ? și-i luă în palmă degetele. Marta simți acel fior ușor de oroare, încercat și la școală, cînd atingea în sala de anatomie modelul de schelet. Nu ții minte ?

— Cînd ?

— Într-o seară, la tine, n-am rămas în întuneric? Te-ai speriat... era mult înainte de... nu ţii minte?

— Ba da... cum să nu?

— Şi chiar dacă aş şti, nu aş repara lumina... e minunat, e întuneric... şi se lipi de ea, subliniind încă o dată disproporţia fizică. De ce nu te bucuri?

— Mă bucur... răspunse Marta cu o şovăială care se transmise mîngîierii pe creştetul lui.

— Nu... nu pe păr... Sărută-mă, mai bine sărută-mă... De ce nu vrei să mă săruţi? Eu... şi, brusc, căzu în genunchi.

— Ce-i cu tine? murmură Marta.

Simţea pe genunchi hohotul lui înăbuşit, încercă să-l ridice, trăgîndu-l bărbăteşte de umeri, dar uşa se deschise şi Valeria întrebă distinct:

— Marta! Ce-i cu lumina?

Îi răspunse imediat, în timp ce Tibi se ridica speriat:

— Nu ştiu, te aşteptam. Ştii s-o repari?

— Cum să nu?! Ai o lumînare? Valeria se îndreptă cu paşi energici spre tabloul de siguranţă, în colţul opus balustradei. Ai un scaun? (Se lovi de una din mesele rămase de la nunta lui Vanghele.) A, lasă, am o masă... O lumînare!

Marta alergă prin întuneric, pînă sus, în dormitorul lor, al fetelor, şi pipăi nervoasă pe masa din centrul camerei, printre firimiturile de pîine şi plăcintă, o presupusă lumînare. Nu găsi. Ce să-i spună Valeriei despre Tibi? Trase sertarul mesei şi, cu o îndîrjire absurdă, hotărî să găsească o lumînare. În colţul drept găsi un muc şi se simţi deodată uşurată. Reveni grăbită; Valeria desfăcuse cîteva siguranţe, Tibi nu se mişcase de lîngă balustradă.

— Ai chibrituri? şopti Marta lîngă masă, întinzîndu-i lumînarea.

— Cum să n-am?

Valeria era celebră pentru simţul ei practic: găseai la ea în geantă şurubelniţe, pile, ţigări — deşi nu fuma, dar ca să dea tovarăşilor fumători — tuburi de ruj goale în care punea sare, sticluţe de farmacie pline cu ace etc. Era foarte mîndră de celebritatea ei.

— Știi, Vali... spuse încet Marta, mi-a venit logodnicul...

— E ! se miră Valeria.

— E aici... a venit din lagăr !

— Bravo ! se bucură sincer Valeria. Du-te și aprinde lumina !

Încordată, Marta puse lumînarea dreaptă pe masă, se îndreptă spre ușă, găsi comutatorul și, o clipă, degetele rămaseră neputincioase pe buton : să aprindă ? Să se privească în ochi ?

— Ce faci ? strigă Valeria, umbră pe perete.

Marta învîrti comutatorul, lumina se aprinse brutal, și Valeria sări de pe masă, voioasă ; Tibi stătea lipit de balustradă, cu capul tras între umeri, fața scobită, mîinile în buzunarele unui pardesiu prea larg ; o fixă pe Marta cu o căutătură de animal hăituit, permanent descoperit ; făcu cunoștință cu Valeria, întinzîndu-i degetele osoase, distant. Marta observă înfățișarea de craniu lugubru a capului lui : pomeții descărnați, fruntea osoasă, lucioasă, ochii în orbitele adînci.

— Dacă vrei să pleci... începu generoasă Valeria.

— Mergem ? întrebă, la întîmplare, Marta.

— Sigur... se lumină Tibi.

Valeria se repezi pe scări.

— Mă duc să-ți aduc pardesiul !

Rămași cîteva secunde singuri, nu se apropiară ; avu loc o măsurare crudă, *din ochi*, prima în condițiile luminii brutale.

— Nu mă iubești.

— Nu.

— Nu ?

— Nu știu.

Pardesiul zbură peste balustradă, aruncat de sus de Valeria care, în elanul ei, nu mai voia ca Marta să piardă timpul. Pardesiul căzu mizerabil pe umerii Martei. Tibi o ajută să-l îmbrace, dar mîneca dreaptă se descusu.

— Nu-i nimic, îl coși acasă... murmură Tibi.

— Unde ?

Marta își ridică părul peste gulerul ros.

— La mine ! Mergem la mine... e foarte aproape.

Marta îl urmă, fără putere, fără convingere. El îi ținea palma între degetele osoase și senzația că merge alături de scheletul din sala de anatomie, de la școală, nu dispărea. Pe stradă, el repetă în timp ce la Marsalis se trăgeau obloanele :

— E aproape... cunosc Bucureștiul foarte bine...

Se gîndi că Pavel o așteaptă — dar ce putea face ? Nu știa ce să facă. Mergea nesigură, se ciocnea de oameni, temîndu-se de o întîlnire față-n față cu Pavel.

Tibi îi descrise pe larg, cît dură drumul, în termeni cît mai liniștitori, rudele la care locuiește, atmosfera splendidă de acolo, noua lui meserie.

— Dac-o să-ți placă și ție, o rog pe Zephy să te ia în atelier... E o femeie extraordinară, de-o bunătate...

Dar Tibi nu mai continuă ; intrară pe o străduță îngustă, și el îi strînse degetele mai puternic.

Se opriră în fața unei porți de fier — el o deschise cu grijă și Martei i se păru, deodată, că a mai fost pe aici.

— Ce stradă e asta ? întrebă tare.

— St ! șuieră Tibi. Și în șoaptă : Stupinei.

Păși înainte, trăgînd-o după el în curtea pavată.

„Stupinei... Stupinei..." repetă Marta, căutînd în memorie, urmîndu-l ; trecură de scările intrării principale, ajunseră mai în fund, probabil în dreptul unei bucătării ; cu o mare grijă, el păși primul în încăpere — da, o bucătărie. „Stupinei... Stupinei..." repetă Marta, lăsîndu-se condusă de el, în vîrful picioarelor ; pătrunseră pe un coridor, ea se lovi de un coș.

— Sst !

— De ce „sst" ? întrebă ea, neted.

În casă era liniște deplină.

— Așa... răspunse Tibi tăios, cu voce scăzută, trăgînd-o de-a lungul unui perete.

El deschise, la dreapta, altă ușă și o împinse, autoritar, înăuntru. Marta se lovi de prag cu un sunet sec.

— Fii atentă !

— Cine-i ? strigă deodată un bărbat din capătul coridorului. Cine-i ? Eu sînt Napoleon !

— Eu sînt, nene Lazăr, spuse nervos Tibi.

— Păi, ce nu spui, dragul meu ? Un bec se aprinse pe coridor şi bărbatul se apropie, lipăind în papucii de casă. Auzi ? Te-a căutat Wiwette.

Tibi o lăsă singură în cameră, rezemată de peretele de lîngă uşă ; el ieşi pe coridor, închizînd uşa. Marta îşi puse mîinile pe obrajii care ardeau. „Pavel !"

De afară, de pe coridor, şoaptele celor doi şi un chicotit vulgar :

— Bravo ! Dă-i drumul !

Tibi reintră, fără să aprindă lumina.

— Unchiu-meu... nervii zdruncinaţi... şi puse mîna pe ea.

Încercă s-o sărute, nu izbuti, o trase spre mijlocul camerei, îmbrăţişînd-o peste pardesiul vechi.

Se auzi, în sfîrşit, un pian. *Für Elise* — cîntat şcolăreşte ; dar un sunet de pian. De pian !

— Aveţi pian ? articulă Marta.

— Sigur... Pardesiul e vechi... spuse Tibi şi aruncă haina undeva în întuneric. Mîine îţi iau altul, da ? Îţi pare bine că avem pian ? şi o îmbrăţişă.

Revenindu-şi din spaimă, lăsîndu-şi toga lui Cezar pe taburetul pianului, Lazăr formă numărul de telefon al doamnei Blanche Vintilă ca să-i comunice lui Zephy noutatea : Tibi şi-a găsit logodnica, e cu ea chiar în casa lor, ce-i de făcut ? Fata a fost şi ea în lagăr...

— Foarte bine ! îi răspunse calmă Zephy.

— Crezi ?

— Sigur !

— Mai eşti nervoasă ?

— Nu.

— Dormi la doamna Vintilă ?

— Da.

— Complimente. Spune-i că pianul e puţin dezacordat.

— Bine.

Zephy era foarte lapidară ; închise receptorul şi-i spuse lui Blanche :

— Lazăr al meu nu înţelege nimic.

— Dar ce e ? se interesă doamna Vintilă, tolănită pe divan, uşor obosită, mîngîind pe creştet unul dintre

mopşi. Din baie se auzi glasul lui Ştefan Murnu, acoperind şuierul duşului :

— *Giovinezza, Giovinezza !...*

Amîndouă surîseră.

— E vesel ! aprecie Blanche şi în tăcerea care se lăsă pentru a asculta duşul, imaginaţiile lor rotunjiră la unison imaginea lui.

Alături, în baie, Murnu continua cu antren vechiul cîntec mussolinian. Cezar Murnu, unchiul său după tată, îl trimisese încă de dimineaţă la Blanche ; cu o seară înainte, Ştefan plecase de la Rolea direct în strada Domniţa Anastasia — chinuit de ruşinea fugii din Piaţa Palatului Regal, după discursul fulminant ţinut pe soclul statuii lui Carol I, chiar sub burta calului de bronz. Unchiul nu-l lăsă să plece în gărzile Maniu — şi dimineaţă, văzîndu-şi chipul în *Dreptatea*, Ştefan admise şi el că ar fi o prostie să plece în Ardeal, unde nu poţi şti ce ţi se poate întîmpla. Era nevoie de el aici, la Bucureşti. (*Rendez-vous*-ul cu Wiwette în gară fusese, oricum, o simplă încercare de a fixa o idilă : îi plăcea să înceapă o legătură cu o femeie chemînd-o la gară. Dacă venea...) Unchiul Cezar — ca să-i dea „o bară de direcţie", conform expresiei sale — îl conduse cu maşina pînă în colţul străzii Minotaurului, după un telefon dat în prealabil lui Blanche. În două-trei zile avea să se regenereze, apoi vom vedea... Blanche ştia că omul acesta trebuie regenerat. Cezar nu-i trimisese niciodată profesor de gimnastică. Avînd în vedere ultima gafă — cea cu garajistul acela burtos — se putea spune că prin Ştef, cum îl diminutivase imediat, Cezar se reabilitase în ochii ei. Acum, în baie, Ştef, spălîndu-se şi privindu-se insistent în oglinda veneţiană înaltă cît peretele, se simţea mult mai bine ; modela — o dată cu stoarcerea buretelui — ideea revenirii la meseria de ziarist. (Deşi şi gimnastica îl chema din oglindă. Ce cap superb îi rămăsese, în pofida zbuciumului moral !)

Zephy îl găsi în Minotaurului, la prînz, cînd venise să ia pianul cu cărăuşii ; rămase perplexă. Nu-l mai văzuse de şase ani, aproape şapte. Din iulie 1938 — vara, cînd murise regina Maria. Totul începuse la Mamaia, înainte cu o săptămînă... O dragoste fulgerătoare. Ea

era pe litoral — fără Lazăr, plecat în turneu cu *Moartea civilă*; într-o dimineaţă, pe plajă, avusese loc un eveniment neplăcut. Un căpitan, instalat cu familia şi ordonanţa în două corturi, nu departe de hotelul *Rex*, constatase la răsăritul soarelui că fusese obiectul unui furt extrem de îndrăzneţ : vilegiaturiştii, inclusiv ordonanţa, rămăseseră doar în costumele de baie ! Nimeni de pe plajă nu avea puterea să rîdă. În indignarea generală, Ştefan Murnu de la ziarul bucureştean *Patria* fusese — după cum remarcase Zephy, întinsă pe nisip sub umbreluţa ei de soare — singurul lucid, chestionînd în dreapta şi-n stînga, neintimidat de lamentările doamnei căpitan, ajungînd să dea indicaţii şefului de post cum să conducă ancheta. Era îmbrăcat într-un pantalon alb, subţire, lipit pe coapse, muşchii se articulau splendid sub cămaşa milaneză ; respira o forţă de leopard, dublată de o mişcare a capului plină de energie fermecătoare : ridicarea şuviţei de păr rebele care-i cădea mereu în ochi. Zephy citise reportajul acestui „nemaipomenit furt", a doua zi, în ziarul numit, şi-l găsise — la exigenţa ei culturală — foarte amuzant şi spiritual. După masă, pe faleză, îl oprise şi-i mărturisise părerea. Noaptea dormise cu el, la Constanţa, într-o cameră mobilată, cu un ceas care anunţa jumătăţile de oră printr-un cuc. Zephy nu mai trăise niciodată o asemenea noapte. A doua zi, dimineaţa, se anunţase moartea reginei Maria şi redacţia îi ceruse lui Ştefi să plece urgent la Sinaia pentru a trimite reportajul solemnităţilor de la Peleş şi Pelişor ; apoi să însoţească trenul mortuar pînă la Bucureşti şi de acolo la Curtea-de-Argeş. Zephy plînsese toată noaptea ; dimineaţa fusese în gară şi-l condusese la accelerat. Citise reportajele lui de la Cotroceni, din gara Mogoşoaia, de la Curtea-de-Argeş ; aceeaşi apreciere : extrem de talentat...

În această amiază de noiembrie 1944, îl găsi la fel de frumos ca în vara lui '38, la Mamaia. El se şterse pe gură de eventualele urme ale chifteluţelor marinate (erau la masă), îi sărută lung mîna, transmiţîndu-i un fior zguduitor. Blanche nu observă nimic, servi desertul, dar Zephy, intuitivă, înţelese ce se întîmplase aici pînă la sosirea ei ; luă pianul cu cărăuşii neputîndu-şi re-

prima nervozitatea — aceasta, desigur, umilind-o. Pe drum încercă să se reabiliteze în propriii ei ochi hotărînd să nu se întoarcă. Inutil ! Imediat ce depuse pianul în hol, îl lăsă pe Lazăr, inclusiv clientela, și alergă în Minotaurului. Blanche o primi cu inima deschisă căci avea nevoie de o destindere, după ore atît de bogate. Îi displăceau voluptățile necugetate. El era în baie și cînta, *sostenuto, Giovinezza*. Mopșii dormeau pe covoare. Ascultînd dușul și cîntecul lui plin de viață, Zephy privi piciorul infirm al doamnei Vintilă și simți, în sfîrșit, că se mai liniștește. Anunțarea veștii că Tibi și-a găsit logodnica n-o tulbură. În fond, avea nevoie de asemenea oameni în casă, azi. Doar nu era nebună să nu înțeleagă ce vor timpurile. Numai Lazăr nu înțelegea nimic. Dușul încetă ; îl auziră ștergîndu-se aspru cu prosopul.

— Știi pe cine am văzut în oraș ? rupse tăcerea Blanche. Detectivul pus de mine în '39 pe urmele lui Cezar, la Sinaia... un polonez... a trecut pe lîngă mine și nu m-a recunoscut.

— Nostim ! surîse Zephy, acceptînd să asculte încă o poveste a doamnei Vintilă despre Cezar, din șirul interminabil și inevitabil.

Murnu apăru atletic, îmbrăcat într-un halat elegant, totdeauna ținut la îndemînă de Blanche pentru diverșii diminutivați ; ambele doamne îl primiră mulțumite de superioritatea uneia față de cealaltă ; dialogul fu redus, Ștef se jucă timp de o oră, adorabil, cu mopșii, sub privirile feminine și-i făcu să alerge prin camera tapetată în tablouri, lătrînd împreună cu ei, rostogolindu-se pe covor într-un rîs continuu. Mopșii, ca și femeile, erau încîntați. La cină, amfitrioana servi cornuri umplute cu brînză, calde, care se topeau în gură. Murnu ceru de două ori suplimente și de fiecare dată sărută mîna scorojită a doamnei Vintilă. Zephy începu să devină impacientată : la noapte va fi cu ea sau nu ? Cum va scăpa de Blanche ? Cînd Blanche ieși să aducă din bucătărie ceaiul, Zephy murmură :

— Cucu, cucu...

Murnu rîse, ridicîndu-și șuvița dragă de pe frunte.

— Îți mai aduci aminte ?

Blanche reveni și Zephy înclină doar ușor capul ; Murnu o fixă draconic.

După cină, pînă la culcare, le amuză cu umbre chinezești pe pereți ; lăsară aprinsă numai veieuza cu picior lung și rațe, cocoși, veverițe, jucară pe perdeaua sufrageriei ; într-un sfîrșit, Ștef ceru lui Blanche să deschidă radioul, să afle ce mai e nou. Crainicul anunță debarcarea trupelor engleze în Dalmația, audiențele la Suveran în cadrul crizei guvernametnale.

— Cine-i ăsta Petru Groza ? întrebă Blanche, în penumbră.

— Ce-i asta ? întrebă Murnu, formînd prin jocul degetelor o umbră confuză pe perdea.

Mopșii, toți patru, săriră spre ea lătrînd.

— Ștef, termină ! ceru Blanche iritată. Jolly ! Peter ! Pitzi ! La culcare !

Se lăsă tăcere, se ridicară de la masă, radioul difuză muzică de cameră. Blanche îl închise.

— Ne culcăm și noi ?

În camera cu tablouri, Zephy îl așteptă pe Ștef, cîteva ceasuri lungi, auzind tot timpul sforăitul, la ușă, al mopșilor culcați pe o parte ; îi era teamă că la orice pas al lui, cîinii se vor trezi și vor începe să latre. Era singura teamă ; altfel, avea deplină încredere în totala incapacitate a lui Blanche Vintilă de a susține o noapte lîngă un bărbat ca el. Pe la miezul nopții, Murnu intră în cameră, Jolly și amicii lui dormind profund, obosiți.

XX

Glasul lui Şerban, în telefon, suna imperativ :

— Care-i adresa Wiwettei ?

— Zece Mese 12...

În cancelarie, înconjurat de colegi, Filip Nicolau nu putea prelungi discuţia, ar fi fost penibil, aşa că nu-i ceru amănunte (de ce are nevoie ? ce vrea să facă ? etc). Ocolirea acestor precizări îi mări durerea de cap. Îl dureau şi ochii. Profesorul intră în clasa a VIII-a, ultima oră, o lecţie despre Alfred de Musset ; nu avea puterea să se concentreze, recurse la un extemporal, spre uimirea băieţilor, dictîndu-le mai întîi primele două strofe din *Au lecteur* a lui Baudelaire, după care le ceru să enunţe, scurt, sensul *Florilor* în lumina poeziei introductive ; singurul contact cu elevii fu mulţumirea imediată că din nou îi împiedică să copieze (care fituică putea cuprinde problema cerută ?). Ascultă liniştit scîrţîitul peniţelor pe hîrtie, apoi şoaptele alarmate ; nu se opuse, nu le atrase atenţia. Lasă-i să sufle ! Nici unul nu era la vîrsta, la experienţa să înţeleagă ce înseamnă *Nous nous faisons payer grassement* (oho !) *nos aveux...*[1]

— Domnule profesor, se ridică Vasilescu Patrocle, v-aş ruga să ne mai repetaţi, mai rar, ultimele două versuri.

[1] „Mărturisirea noastră ne-o răsplătim din gros..."

În spatele lui — căci pentru asta se ridicase — Popișteanu schimba extemporalul cu Cernescu, pentru a verifica dicteul. Profesorul observă și nu interveni ; repetă mai rar :

— „*Et nous rentrons gaiment* (hm... *gaiment !) dans le chemin bourbeux,*
Croyant par de vils pleurs laver toutes nos taches...“ [1]
Clar ?

— Daaa ! răspunse clasa, tărăgănat.

Sigur că era clar : Șerban voia s-o împiedice. Eventual s-o denunțe, s-o aresteze ; era exact așa cum îi spusese ea. Foarte clar. Nu știa de familie, de sentimente familiare. Nimic. Politica ! Foarte clar. Politica ! Îl dureau groaznic ochii. Primul care depuse extemporalul fu Mladin — nici nu se putea altfel, premiantul clasei. Nicolau îi zîmbi forțat și luă foaia dublă de dictando, ruptă de la mijlocul caietului, scrisă îngrijit, cu caligrafie echilibrată, rotundă. Mladin îi întinse de asemenea o hîrtiuță bătută la mașină :

„Sînteți invitat la procesul literar consacrat cărții *Și a fost ziua a doua* de marele scriitor sovietic Ilya Ehrenburg, care va avea loc mîine, 2 noiembrie 1944, orele 18, la sediul Uniunii Tineretului Comunist, din strada Slătineanu 5. Acuzarea va fi susținută de tovarășul Șerban Nicolau, redactor al ziarului *Flacăra tineretului*. Apărarea va fi...“

Mototoli furios înștiințarea. Mladin se retrase decent. Nu-și putea controla mișcările : strînse extemporalele nu după dichisul stabilit, arhicunoscut în liceu — unul după altul, ca să-și poată da oricînd seama cine după cine a copiat — ci pe sărite, alergînd printre bănci, permițînd sute de șoapte în jur, consultări de ultim minut etc. Alergă în cancelarie, cu pași mari pe coridor, ciocnindu-se de elevii aflați în recreație ; se îmbrăcă rapid, uitînd fularul pe cuier ; în curte fu strigat, de la fereastra cancelariei, de Mătrescu, profesorul de geografie :

— Domnule Nicolau, fularul !

[1] „Și iar ne-ntoarcem veseli pe drumul gloduros
Crezînd cu lacrimi sterpe că ne-am spălat de rele“.
(trad. Al. Philippide)

Pe cîteva străduțe dosnice, străbătute rapid, ajunse la Calea Moșilor și de acolo în Zece Mese 12 ; o scăriță — la dreapta intrării — cobora spre un coridor luminat clar ; o femeie corpolentă, într-un capot mov, scotea gogoșari dintr-un borcan. Gogoșarii luceau aprins. Profesorul se apropie, femeia ridică privirea rămînînd însă aplecată și lăsîndu-i imaginea sînilor ei mari prin decolteul capotului :

— Unde locuiește, te rog... domnișoara Wiwette Nicolau ?

— Domnișoara Wiwette...

Femeia se îndreptă, începînd recapitularea.

— Nicolau ! Wiwette Nicolau... mi-a dat adresa, Zece Mese 12 !

O muzicuță de gură se auzea din camera alăturată.

— A... se dumiri femeia, rezolvînd fără grabă lapsusul. Probabil că sus, la trei, la domnul Rolea... E cu jazul ?

— Nu știu.

— Atunci, la trei... o să auziți muzică...

Nicolau urcă și în fața celor trei uși de la etajul trei încercă să deslușească de undeva muzica. Dinspre ușa din mijloc — hohote de rîs puternice și, peste ele, un glas ascuțit înjurînd de mamă. Sună, înregistră tăcerea bruscă de dincolo ; în vestibul — cîțiva pași ușori :

— Cine-i acolo ? fu întrebat.

— Pe domnul Rolea îl caut.

Viziera ușii se mișcă.

— Cine-i ? repetă, de partea cealaltă a ușii.

— Pe domnul Rolea ! Tatăl Wiwettei...

Ușa se deschise, și apăru un tînăr grăsuț, cu fălci mari, în cămașă cu mîneci suflecate, căutînd să-și încheie nasturele de la guler ; avea un inel masiv, de aur, în degetul arătător ; cu o timiditate vizibil prefăcută, îl învită pe Nicolau în casă dar profesorul rămase în vestibul.

— Nu, mulțumesc, vreau numai să întreb dacă fratele Wiwettei...

— Vă rog — stărui Rolea, atent numai la protocolul desfășurării vizitei.

— Mă, ce facem ? strigă cineva dinăuntru. Mergi ?

— Nu ! răspunse tare tînărul, ducîndu-se pînă la uşa care dădea, probabil, spre hol. Şi adăugă, mai scăzut, către cei din casă : A venit tatăl lui Wiwette !

— Aiurea ! Ce, mă, l-a trimis şi pe tat-su ?

— Sst ! ceru Rolea, întors cu spatele la profesor.

Nicolau, tremurînd, puse servieta cu extemporalele pe un raft al vestibulului, amplasat chiar lîngă intrare ; vîrî un deget sub guler, să respire cumva. Tînărul reveni perfect surîzător, obligîndu-l astfel să coboare umilinţa cu încă o treaptă.

— Wiwette nu-i la mine...

— Cum ?

— A plecat.

— Unde ?

— Nu ştiu.

— Cum nu ştii ? ridică glasul, răguşit, profesorul.

— Nu ştiu.

— La Paris ! se precipită Nicolau cu precizia sa, niciodată mai ridicolă.

— Unde ? pufni zgomotos Rolea. La Paris ? Ha, ha ! V-a spus ? Dar nu a fost decît o glumă, domnule... O glumă pe care...

— Hai, mă, ce faci ? apăru în pragul holului un tinerel slab, cu pieptul alb, osos, sub cămaşa descheiată la toţi nasturii.

— Pe care, ca femeie, n-a înţeles-o. Dar dumnea-voastră, ca tată, se poate ?... Dă-o dracu' !... şi Rolea îşi bătu palmele, şarjînd o decepţie.

Nicolau închise ochii, răsuflă scurt ; auzi din nou de alături :

— Cît îi premiul, mă, la roială ? Narsi !

Şerban nu era acasă. În încăpere domnea liniştea, ceea ce nu-i atenuă furia ; şi nici durerea din ochi.

În camera lui Şerban — intrînd năuc, fără ţel — descoperi pe masă hîrtiile acestuia, lăsate la vedere, inclusiv stiloul, neînşurubat : plecase repede, foarte repede...

După ce primise adresa, se grăbise s-o prindă pe Wiwette !

Autobiografie se intitula unul din textele de pe masă, şi fu frapat de primele cuvinte : „Sînt fiul profesorului

de limba franceză Filip Nicolau, intelectual apolitic, departe de orice partid, un om profund cinstit, dar limitat..." Nu citi mai departe. Luă stiloul și scrise cu litere mari peste întregul text : MINCIUNĂ. Expresia i se păru imediat puerilă, stupidă. O șterse de cîteva ori, cu linii apăsate, pînă apăru o mîzgălitură densă. Ciudat, mîzgălitura îi atenuă durerea, mînia, ca un calmant, se întoarse în biroul său, își aprinse pipa și reveni la *Hamletul* său anual : întoarse îndelung cuvintele unui vers :

„Să scriu că poți surîde mereu, fiind ticălos". (Se gîndi imediat la Rolea, la surîsul lui.) Nu-i plăcu „mereu", nu-i plăcu „surîde", nici „să scriu". Pe urmă, versul nu cuprindea — tradus — simultaneitatea ticăloșiei și surîsului. Se calma. Se ridică fumînd și parcurse odaia clipind, parcă în căutarea durerii din ochi. Nu, nu dispăruse, mai palpita. De ce s-ar teme ? De cîte ori jurase citind ziarele care anunțau, hilare, căderea *Herostratului,* văzînd sala goală, oamenii care-l ocoleau, mila casieriței, chiar și a grimerului, Lazăr Tănăsescu, disprețul impresarilor etc., etc :

— Nu vreau să mai văd !

Nu erau vorbe, el nu se juca cu vorbele.

Nu voia să-i mai vadă ! Vorbele erau sfinte pentru el, și un gînd era totdeauna o realitate în curs de desăvîrșire. Le dăduse un răgaz, poate îi vor înfățișa alte imagini. Nu, ei îi prezentară războiul. Și atunci ?

A-i urmări numai și numai cu ochii înseamnă menținerea unui pact umilitor. Totul, toate mîrșăviile încep din clipa cînd îi privești ; nervul optic e la baza lașităților, a scîrbei care ucide protestul, a neputinței. Din clipa cînd te uiți la ei, înțelegi că nu le poți face nimic și trebuie să-i admiți. Spune-le atît, un adevăr minim : „Sub surîs ascunzi ticăloșia !" Îți vor răspunde : „Care-i premiul la roială ?"

Întoarce-ți privirea ! Nu te uita la ei ! Refugiază-te în apatie ! Lasă adevărurile, chiar cele minime. Spune-ți, repetă-ți : *„Nil mirari ! Nil mirari ! Nil mirari !"* [1] Un medic vine acasă scuipat... Singurul accent în ochii tăi către el a fost : „Nu părăsi medicina !" Și ți se dă o sim-

[1] „Nu te mira !" (lb. lat.).

plă înștiințare, prin care ești anunțat că un scuipat gros strălucește pe rugămintea ta... Nu te admit apatic așa cum nu te admit patetic...

— Te rog isprăvește cu teatrul ! Am de lucru ! răsună vocea lui Șerban din camera lui.

Filip Nicolau rămase împietrit, sub norul de fum al pipei. Ajunsese să discute cu glas tare, fără să-și dea seama. Înnebunea ! Cînd intrase Șerban ? De cînd îl asculta ? Să-l întrebe. Ce să-l întrebe ? „Șerban, ai auzit tot ?" Nu, înnebunea. Mintea, febrilă, căută o singură dovadă a vechiului echilibru, a normalului.

— Să corectez extemporalele !

Imediat, profesorul căută pe birou servieta. Nu o găsi ; degetele cercetară biroul cu panica primei clipe a orbirii. Privirea desprinse limpede doar versul hamletian. Alături — bustul înnegrit al lui Beethoven. Servieta nu era; cercetă, prin același joc nebun al degetelor, rafturile bibliotecii. Niciodată, în două decenii de profesorat, nu pierduse vreun extemporal, vreo teză ! Alergă prosteşte în baie, privi cada crăpată, dădu deoparte halatul de baie, prins pe ușă, rupîndu-i agățătoarea ; intră în bucătărie, ceainicul fierbea — nu auzise nici pregătirea ceaiului ! Deschise bufetul, se uită sub masă. Un gîndac alergă spre bufet și-i trezi o clipă de liniște : extemporalele erau pe masa lui Șerban ! (Venise acasă și din vestibul intrase la Șerban... Servieta rămăsese, sigur, pe masă, lîngă hîrtiile lui inepte.)

— Te rog să-mi dai servieta ! îi spuse, cît mai calm, din prag.

— Care servietă ?

Șerban ridică privirea de pe coala de hîrtie unde se desluşeau cîteva linii scrise.

— Servieta mea... cu extemporalele de azi !

— N-am găsit nici un extemporal... și vru să continue scrisul.

Profesorul se apropie de masă din doi pași, văzu, răsturnat, titlul textului : *Autobiografie*. („Aha !")

— Minți ! Mi-ai ascuns servieta. Ca să te răzbuni !

— De ce ?

— Fiindcă ai găsit în hîrtiile tale...

— N-am găsit nimic.

— A, fiul mă disprețuiește. Se preface că nu mă vede, nu ? Fiul își reneagă tatăl, după care-l disprețuiește.

— Termini sau nu ? Am de lucru.

— De lucru ? Aveți mîine vreo intervenție complicată, vă pregătiți... domnule doctor ? Viața unui om e în mîinile dumneavoastră ?

Șerban ridică din umeri și reîncepu să scrie. Penița se auzi distinct în liniștea clipei. Profesorul îi smulse stiloul și-l aruncă pe covor.

— Pleacă din casa mea !

Șerban își încrucișă mîinile la piept și-l privi pe sub sprîncene.

— Ce te uiți ? Pleacă ! și-i indică ușa cu degetul, rămînînd retoric, cu mîna suspendată. Nu adăpostesc sperjuri... ce te uiți ? O privire sarcastică, nu ? Superioară...

— Nu te-am văzut niciodată așa.

— Niciodată ? Și cînd n-ai să mă mai poți privi în ochi, fiindcă...

— Știu, te-am auzit...

— Da ? Și n-ai să te temi, nu ? Vei scrie acolo : „Tata e cinstit, limitat și orb"...

— Nu, voi spune că asist la o scenă falsă.

— O melodramă !

— Nu. O scenă falsă. Nu toate melodramele sînt false...

— Explicați-mi ! Și profesorul, în picioare, îl imită încrucișîndu-și brațele la piept. Vă ocupați cu arta, faceți poezie, disociați puțin... hai, e doar mania inteligenței...

— N-ai să înțelegi.

— Foarte patetic pentru un om care își minte tatăl...

Se auzi soneria de afară. Filip Nicolau întoarse capul, speriat, spre vestibul. Șerban se ridică vioi.

Erau Bucur și Crăciun, veniseră să-l ia la o ședință urgentă. (Prezentarea primului număr.)

— De ce n-ai venit după masă la redacție ? îl întrebă Bucur, fără a pune maxima severitate în imputare, cu intuiția bunului-simț.

— Am să-ți explic, răspunse Șerban, îmbrăcîndu-se rapid.

Plecî ? La ora asta ?

Profesorul stătea în pragul vestibulului, urmărindu-i mișcările, neinteresat de ceilalți doi.

— Tatăl meu, profesorul Filip Nicolau... faceți cunoștință...

Filip Nicolau dădu mîna, moale, cu Bucur și cu Crăciun. Șoferul părea încă adormit, ca omul trezit brusc din somn.

— Cînd vii? Ia-ți un fular. E rece. E rece, nu? ceru profesorul părerea lui Crăciun.

— Așa și-așa...

Bucur îi dădu lui Pavel o palmă prietenească în spate.

— Trezește-te! (Și către Șerban :) Am avut noroc că l-am găsit la garaj... dormea în mașină...

— Da' de ce tocmai la garaj? întrebă Șerban degajat, ieșind împreună cu ei.

2 noiembrie, în zori. Ședință de 4 ore. Discutarea primului număr — în general favorabil. Subliniat de multe ori contactul permanent cu masa tinerilor muncitori. Corespondențe, versuri. Elogiat ideea publicării corespondenței lui Crăciun, privitoare la distribuția pîinii. (Ideea lui Bucur. Cum a citit-o ieri, a hotărît tipărirea ei în capul paginii a treia.) Sarcini principale : frontul, demascarea reacțiunii, duplicitatea manevrelor ei politice și economice, stimularea avîntului revoluționar al tineretului. Atmosferă admirabilă, ștergîndu-mi din minte toate orele dinainte. (Tovarășul Scutaru mă întreabă, deodată, în timpul discuțiilor :

— Dumneata ești Nicolau, doctorul care scria poezii în timpul sabotajelor?

— Da.

— Mi-a povestit Cană... Poezia din ziar putea fi însă mai simplă...)

...Wiwette s-a întîlnit astăzi cu Toni! Am urmărit-o de acasă, din Zece Mese pînă la Odeon, la Parcul Carol, unde el o aștepta. N-aș fi vrut s-o urmăresc, era penibil, dar n-aveam ce face. Tocmai pleca de acasă, nu m-a văzut, m-am gîndit că undeva o voi opri. N-am găsit nici o asemenea ocazie. Și în aceeași măsură mă mîna curiozitatea. Cu cine se întîlnește? Unde? De ce? Dar nu credeam că la capătul drumului va fi Toni. Cînd l-am

văzut sărutîndu-i mîna — Toni sărutînd mîna unei fete ! — le-am întors imediat spatele. Nu știu ce pudoare tîmpită a acționat în mine — inadmisibil. *Nil mirari* — ar spune tata. Cum dracu *nil mirari* ?

În mașină, Bucur m-a întrebat dacă tata nu a scris mai demult, prin '30, o piesă. Am fost evaziv ; i-am dat titlul — nici nu puteam mai mult ; și-a adus aminte, rapid, subiectul, pustiul din sală, cronicile defavorabile ; am crezut că verva nu era decît forma facilă, cea mai la îndemînă, de a-mi ascunde părerea lui — cum se întîmplă...

— Nu cunosc piesa, m-am apărat.

M-a privit, brusc nemulțumit, peste umăr — și m-am simțit prost. De fapt, Bucur nu se poate ascunde, fața îl exprimă imediat, și în cazul lui e spre binele lui ; căci această capacitate — denunțată de mari înțelepți ai sarcasmului drept cea mai nocivă dintre naivități — îi mărește la maximum forța de convingere. (Probabil că naivitatea, cu toate formele ei, va fi reconsiderată în anii care vin.)

Discuție oribilă cu tata, înainte de sosirea lui Bucur. Dar esențialul — nu mai e apatic, l-am auzit furios. Indiferența are și ea exasperările ei, crizele ei. Să nu forțez...

Acum doarme, îmbrăcat, pe divanul său ; a uitat lumina aprinsă ; a lăsat pe birou, deschis, *Dicționarul de anecdote* al lui Guérard ; cu un semn la capitolul *Gaité sinistre* [1].

Iată anecdota care i-a plăcut, sau care l-a interesat :

„Cromwell, după ce a semnat sentința de moarte a lui Carol I, murdări cu cerneală fața vecinului său ; alergă după un alt ministru, care căută să scape ; îl prinse, rîzînd în hohote, și îl conduse să semneze. După procesul regelui, inițiе o bătaie cu perne între șefii republicani și ofițeri..."

Adevăru-i că oricît m-aș disculpa (și de aceea, recunosc, am făcut teorii despre naivitate și am copiat o

[1] „Veselie sinistră" (lb. fr.).

anecdotă cu un om celebru) în fața privirii lui Bucur, nu pot trece peste dezgustul pe care mi-l inspiră, cu toate crizele lor, oamenii „mîinilor curate", cavalerii cinstei imaculate, cei care nu vor să se angajeze cu nimic ca să nu se murdărească în această lume a noastră pătată din cap pînă-n tălpi de sînge.

În viitor, criminalii cei mai periculoși vor fi oamenii acestei conștiințe „curate" — adică lașii.

La întoarcerea de la ședință, i-am propus lui Crăciun să se mute la noi, în fosta cămăruță a Wiwettei.

...A scrie bine — a scrie exact și patetic.

XXI

Narcisse Rolea pierdea 250.000 de lei la Nelson Popescu, adică 25 de extemporale ; nemaiavînd bani, emisese — cu titlul de „10.000", scris mare peste fiecare lucrare a elevilor lui Filip Nicolau — hîrtii noi pe care Nelson, cu cartea lui formidabilă, le cîștigă în trei-patru ore după plecarea aiurită a profesorului. Gaby — fusese ideea lui ca extemporalele găsite în servieta uitată în vestibul să se transforme în bani — rîdea cu poftă la fiecare pot în care era prezentă o foaie dublă de dictando, cuprinzînd versurile unui poet francez asupra căruia nici el, nici Narsi, nici Nelson nu puteau să dea o informație sigură. Oscilau printre „pasuri" și „cipuri" între Corneille și Victor Hugo... Vladimir, ieșind din muțenia lui, murmură :

— Baudelaire...

Pînă la patru dimineața, Rolea, cu toate străduințele, nu se refăcu ; în ultima mînă — el cu culoare, Popescu cu o biată quintă albă — ceru 10.000 de lei, saxofonistul plăti punînd pe masă lucrarea lui Mladin Iulian.

— Sec ? întrebă Rolea.

— Sec.

— De ce sec, mă ? Na, culoare ! se răsti Narcisse strîngînd potul. Am să-ți dau 240 de mii — și mototoli extem-

poralul, aruncîndu-l sub masă. Îi ai de mîine într-o săptămînă.

— Crezi că-i faci ? chicoti Gaby.

— La Colos ?

Narsi fornăi dispreţuitor.

— Va fi rupere... Ce, nu credeţi ?

— Fără Wiwette ? rezistă Gaby.

— De ce fără Wiwette ? se miră Rolea.

— Păi ce, se mai întoarce ?

— Cum să nu se întoarcă ?

— Nu se mai întoarce, articulă Vladimir.

— Pe cît ? Pe cît că se întoarce ? se repezi Narsi. La şapte dimineaţa... cît e acum ceasul ?

— Patru şi zece... îl aţiţă Nelson, ridicîndu-şi calm manşeta albă a cămăşii.

— Ţ... dădu polonezul din cap.

— Dacă e la şapte, cîştigi. Ţii ?

— Pe cît ? se interesă Gaby.

— Reţeta pe o săptămînă... Aşteptăm pînă la şapte... la şapte ai luat banii.

Vladimir întinse degetele sale senioriale, fără să se mişte de pe scaun ; faţa îi era impasibilă ; palma, Narcisse i-o simţi rece ; Gaby tăiă pariul. Extemporalele cu versurile lor, cuprinzînd nenumărate greşeli de ortografie, luceau pe masa verde, printre fise şi cărţi de joc.

Mihailopol aprinse lumina în mica sa cameră din Mitropolitul Nifon. Wiwette îşi dezbrăcă imediat pardesiul şi, cu un gest fermecător, aruncă unul după altul pantofii din picior ; primul — descriind o traiectorie curioasă — căzu pe dulap, care acoperea o jumătate din fereastră, lîngă un glob al Terrei ; celălalt, proiectat mai timid, se lovi de peretele din faţa uşii (distanţă doi metri ; camera era de 2/3 m), pe care erau prinse în pioneze, sub un ceasornic modern, fără pendulă, cu minutare albe, delicate, fotografiile cîtorva bărbaţi bărboşi.

Amîndoi, urmărind pantofii, rîseră.

— Uh ! Da' ştii ce mă strîngeau ?

Wiwette se trînti pe divan ; un arc, dintre puţinele întregi, plesni vibrant, divanul căzu brusc pe partea dreaptă şi în locul piciorului frînt se împrăştie pe covor

un maldăr de cărți. Anton — în continuare bine dispus — se aplecă să aranjeze cărțile în vechiul dispozitiv. Wiwette, imediat în genunchi, încercă să-l ajute.

— Ce-am făcut ? se miră ea cochet.

— O, nu-i nimic... o liniști Anton, punînd la bază *Larousse*-ul mare din 1928 (literele A—C) și înălțînd pe el, într-o anumită ordine, cărți de proporții descrescînde, pentru a asigura logica echilibrului. E vechi, proprietăreasa nu vrea să-mi dea altul... și nici nu am unde pune cărțile. Stai, nu așa !... și corectă ordinea în care Wiwette îi dădea cărțile. Alea groase mai întîi... Și puse *Pe aripile vîntului* sub cele trei volume *La Medeleni*, care urmau să susțină partea superioară a piciorului. Bine că nu a căzut partea cealaltă... Astea-s cărți proaste, poți oricînd să le manevrezi.

— *Pe aripile vîntului* e o carte proastă la tine ? întrebă aspru Wiwette, ridicîndu-se.

— Absolut... și cu palma lui rubicondă, Anton încercă noua rezistență a divanului.

— Să nu mai spui asta, că plec...

Anton surîse și înclină capul șăgalnic. „Bravo !" se gîndi.

— Ce, nu crezi ? continuă ea mai domol.

— Ba da... tocmai... îmi place... dacă poți pleca pentru că avem păreri diferite despre o carte... îmi place ! Eu m-am certat cu cineva...

— Cine-s ăștia ? și Wiwette arătă cu bărbia fotografiile de pe perete.

Anton, dintr-un pas, fu lîngă ea ridicîndu-și cu coatele pantalonii.

— Nu-i cunoști ?

— Nu. Nu-mi plac bărbații cu barbă...

El continuă să surîdă, încîntat de fiecare cuvînt al ei.

Ca un ghid într-o expoziție, întinse degetul spre Dostoievski, fixat lîngă Tolstoi.

— Acesta e Dostoievski.

Wiwette îl privi pe bătrînul Fiodor printre genele strînse ușor, dînd rememorării umorul unui simplu lapsus : „L-am întîlnit ieri pe Calea Victoriei, sau pe Brezoianu ?"

— E cel mai mare scriitor din ultimul secol... se lansă pueril Anton.

— Dar ăsta de ce nu are barbă ? şi Wiwette ciocni cu unghia, dată cu ojă, poza cunoscută a lui Balzac — bust, cu cămaşa desfăcută, plin de vigoare.

— Acesta e Balzac.

— E mult mai bine decît cel cu barbă... mai fin, mai simpatic... uite ce gît are... Scria bine ?

— Foarte bine, o asigură Anton. Dar Dostoievski a văzut mult mai multe în om. Tatăl unui prieten al meu spune că fără Dostoievski nu se poate trăi...

— Zău ? se miră Wiwette. Dar cum putea trăi o femeie cu un bărbat ca ăsta ? şi, brusc, îl mîngîie pe Anton pe faţă. Nici tu nu te-ai ras...

— Pentru că... pentru că nu ştiam că ne vom întîlni...

— Spuneai că ştiai că ne vom întîlni...

— A, nu ştiam că astă-seară... dar în general presimţeam...

Wiwette nu rîse, nu dădu capul pe spate, cum îi fu lui teamă, o clipă... Ea se menţinu într-un plan strict realist.

— Atunci, vrei o fotografie de-a mea ?

Fata scoase din geantă o poză 6/6 — poza recent apărută în *Loja*, în cadrul interviului luat de Gaby Murnu : un umăr gol, alb, pe care cădea o blană de leopard ; o privire frivolă, cu coada ochiului, în timp ce unghia degetului mic strălucea între dinţii canini, foarte uşor descoperiţi. De data aceasta, Anton privi fotografia printre gene, cu un efort real de a-şi aduce aminte unde a mai văzut-o şi cînd. Wiwette nu sesiză.

— Unde o pui ? Să n-o pui lîngă bărboşii ăia că mă supăr...

— Nu, o pun separat, răspunse serios Anton. Peretele celălalt... cînd mă trezesc, o văd !

— N-ai un portvizit ? Lucrurile dragi se ţin în portvizit...

— Am avut, da' l-am pierdut ! se justifică sincer. Cine ştie pe unde zace, cine l-o fi găsit...

— Cum poţi să pierzi un portvizit ? Mă mir că nu ţi-ai pierdut capul... încercă ea să fie ironică, dar constată — deziluzionată — că el îi luase severitatea în serios, căci începu să-i explice :

— Crede-mă că-mi pare rău. L-am pierdut în luptele din pădurea Băneasa, cînd curăţam ultimele rămăşiţe hitleriste. Îi scosesem din oraş... („Vai, ăsta nu înţelege o ironie !")... şi în 26 august încă mai aveam de lucru cu ei, în Băneasa. Ştii ce făcuseră ?

— Ce ?

— Te interesează ?

— Cum să nu mă intereseze ? ! (Voia să vadă pînă unde va ajunge neînţelegerea tipului.)

— Se infiltraseră în unităţile noastre militare, aduseseră trupe de diversiune din Bulgaria, adică soldaţi de-ai lor îmbrăcaţi în uniformele noastre, instruiţi special peste Dunăre... Trupe speciale...

— Peste Dunăre ? Ce vorbeşti ? — şi îşi puse cotul pe genunchi, interesată.

Anton avu o vagă bănuială şi curmă brusc evocarea militară.

— Acolo, în pădure, nu ştiu cum dracu m-am învîrtit, şi mi-a scăpat din buzunar.

— Nu l-ai mai găsit ?

— Nici n-am băgat de seamă, se trăgea pe viaţă şi pe moarte... Căram răniţi...

— A, n-ai luptat... („Poate acum va înţelege...")

— Propriu-zis, nu... mărturisi modest ; tu ?

— Eu ?

Ea negă rapid, întristîndu-l.

— Păcat ! Au fost zile extraordinare, spuse el solemn. N-am să le uit niciodată. (Mai volubil :) Era mult de lucru, acum veneam de la Crematoriu, acum plecam la Băneasa...

— De la Crematoriu ? Dar ce căutai acolo ? rîse Wiwette.

— Nu-i nimic de rîs ! (Încruntat :) Să ştii că şi eu pot să fac ironii. Nu-mi lipseşte simţul umorului !

Şi tăcu — ea, picior peste picior, urmărindu-l amuzată ; marca tăcerea lui mişcînd uşor piciorul drept.

— E, ce te-ai îmbufnat ? întrebă ea deodată, camaradereşte. Povesteşte-mi !

— Ce să-ţi povestesc ?

Wiwette întinse umerii înainte — adică : orice ! — și acest gest îi dădu din nou curaj, risipindu-i amărăciunea, iertînd-o.

— Bine, îți povestesc și te iert. Au fost zile extraordinare, repetă. Aveam impresia că abia m-am născut și mă întrebam dacă nu voi muri. În același timp ! Ți s-a întîmplat vreodată ? (Ea îl aprobă, dînd din cap : „Înțeleg, continuă !") Nu-mi mai ajungea imaginația : vroiam să fiu peste tot, vedeam cai („Cai ?") care acopereau cerul... mi se părea că sînt rănit grav și nu aveam nimic, decît o zgîrietură. Lîngă Crematoriu, de pildă, am găsit într-o sticlă (în care credeam că e vin, ca să vezi...) o poezie care primise într-un lagăr hitlerist premiul Dante Alighieri. Ai auzit de Dante, cred... (Nu aștepta răspunsul ei.) Descoperirea mea — o aveam în portvizit — era mult mai importantă decît tot ce-și imaginase vreodată Jules Verne, într-un fotoliu, paralizat... Știi că el așa scria... (Da — înclină Wiwette, energic, bărbia.) La el, eroii, naufragiați pe o insulă, puneau mesaje în sticle, notînd longitudinea și latitudinea, ca lumea să afle unde se găsesc din punct de vedere geografic, să-i salveze ! Cei din lagăr nu se mai ocupau cu geografia, cu longitudinea, știau pe ce lume se găsesc ! Semnalizau că există, prin poezii ; de fapt... și se ridică, pentru a avea o poziție mai propice dezvoltării ideilor.

— Poate c-aveau printre ei poeți, îi tăie Wiwette, realistă, demonstrația.

— Ce-i aia „poeți" ? se enervă Anton. Era semnată W. 47.253... N-avea nume, putea fi a unui doctor, sau a unui brutar, sau... Un om, adică... Nu există poeți ca atare. Un aviator de cursă poștală care duce corespondența, să zicem printr-o furtună, peste munți, din Italia în Mexic, deși n-are la bord decît o singură ilustrată cu : „Vă urăm vacanță plăcută"...

— Aiurea ! S-a întîmplat așa ceva ?

— Sigur ! În 1930... pe linia Veneția - Maracano... În general, oamenii au sentimente poetice într-o măsură mult mai mare decît ne închipuim. Unii și le pot exprima, alții nu, asta n-are acum importanță. Dar nu-și dau seama. Cînd își vor da seama...

— Apropo... Stai ! îl strînse ea de mînă. Acum vreau altceva.

În fața ei, în picioare, simțindu-i rotula genunchilor delicați chiar pe rotulele lui butucănoase și degetele fine în palma lui înnegrită de pelicula filmelor lui Chaplin (a doua zi se schimba programul : *Tarzan*, cu Johnny Weismüller și Dorothy Lamour), Anton încremeni.

— Ce ? șopti.

— Vreau... pentru c-ai vorbit de geografie... de avionul acela... și Wiwette îi desfăcu în palma ei degetele lui durdulii — vreau să-mi explici geografia.

— Ce ? exclamă Anton, amețit de frumusețile continue ale acestei nopți neașteptate.

— Geografia. Nu știu geografie, spuse ea simplu. Hai, te rog !

El sări ca din arc, se sui pe un scaun, luă de pe dulap globul pămîntesc și pantoful ; dădu un bobîrnac sferei, pentru a șterge praful, o lăsă să se învîrtească pe măsuță și în acest timp îi așeză pantofii lîngă *Larousse*-ul 1928 (literele A—C) de la piciorul divanului. Ea se lăsă puțin pe spate, sprijinindu-se în mîini. Anton luă globul și veni lîngă ea, pe divan. Arcurile frînte scîrțîiră lung. Globul avea America de Nord și Africa de Sud cam jerpelite. Anton se hotărî să înceapă cu Europa (era porțiunea cea mai ferită de uzura timpului).

— Nu știi de loc geografia ? o chestionă cît mai normal.

— De loc. Știu că Parisul e în Franța, Berlinul e capitala Germaniei și... și atît !

Anton surîse.

— Zău ! și își schimbă poziția, strîngîndu-și genunchii la piept. N-a avut cine să mă învețe și nici nu m-a interesat, zău ! Ce te uiți ? Ce e așa de grozav ca un om să nu cunoască geografia ? Explică-mi ! se enervă Wiwette, învîrtind încă o dată globul.

El opri rotirea și se fixă asupra Spaniei.

— Cîte clase ai ? mai îndrăzni să se intereseze.

— Una ; de liceu — după aceea mama m-a retras.

— Atunci, n-ai înțeles nimic din ce ți-am explicat înainte. N-am simțit ridicolul — îi mărturisi el, vinovat. Iartă-mă !

— Nu-i nimic... zi !

— Punctele cardinale le știi... est, vest, nord...

— Sud ! preciză superior, temîndu-se că el ar ironiza-o, ceea ce nu putea fi adevărat.

— Bun. Luăm Europa de la vest spre est. Asta-i Europa — și palma lui plinuță acoperi bine bătrînul continent. Asta-i Peninsula Iberică — știi ce-i o peninsulă, se face în a doua primară. Extremitatea vestică a Europei. Sînt două țări : Portugalia și Spania. Capitala Spaniei e Madridul.

— Am auzit de el și de Spania, dar nu știam că-i aici.

— De Franco ai auzit ?

— Niște munți, mi se pare.

— Nu, e conducătorul actual al Spaniei, cel mai mare criminal de război lîngă Hitler și Mussolini. Ei l-au adus și au nenorocit un popor minunat.

— Ce a făcut ? întrebă cam superficial Wiwette, care, desigur, nu concepea cum poate fi nenorocit un popor, dar Anton nu fu șocat.

În farmecul acestei nopți, simpla rostire a numelui drag — Spania ! — îl tulbură și nu ezită lîngă fata care-i plăcea integral (era pînă și de înălțimea lui) să se arunce într-o declarație patetică, antifranchistă, căci nu ura pe nimeni cum îl ura pe Franco :

— Știi cît îl urăsc pe ticălosul ăsta ? Dacă acum ar veni cineva să-mi spună : „Nu mai așteptăm prima zi de pace, ca să-l spînzurăm (că atunci se va întîmpla, în prima zi)... nu mai așteptăm, și punem la cale un atentat împotriva lui, să moară acum"... aș pleca ! Măcar să fac parte dintre cei care-l vor împușca.

— Extraordinar ! glumi Wiwette, ca să-i arate că nu crede chiar toate spusele lui. Nu te văd omorînd un om !

— Acum aș pleca în Spania, întări serios Anton. Acum !

— Ai încercat să omori un om ? își susținu ideea, ca un copil care nu lasă jucăria pînă ce nu se amuză deplin.

— Nu ! răspunse hotărît Anton.

— Dar m-ai lua cu tine în Spania ?

El se destinse într-un zîmbet.

— Mai întîi să înveți geografia, să înțelegi mai multe. Tu știi ce oameni au luptat împotriva lui Franco ? Și, brusc, profesoral, dînd globul deoparte : Care-i capitala Spaniei ?

— Madrid, emise Wiwette imediat, cu prezență de spirit.

— Bravo ! și readuse globul sub privirile ei. Trecem mai departe, spre nord. Franța, cu capitala ?... și rămase într-o suspensie prefăcută, manevră măruntă de examinator.

— Paris... și fata lungi i-ul cu o grație care-l entuziasmă pînă la un sărut pe păr, atingîndu-i ușor urechea. Wiwette răsuflă adînc.

— Stai ! Spune-mi... cum se poate merge la Paris ?

— Cum ? se miră cît mai normal Anton, ca să n-o jignească.

— Sau nu... Acum se poate pleca în Franța ?

— De unde ? De aici, de la noi ?

— Da — spuse ea foarte convinsă.

— Păi... și o privi cu un umor cît mai inofensiv — aici (și descrise cu degetul centrul Europei) sînt lupte, lupte mari. E război, fetițo... și puse în aceste cuvinte o tandrețe de poveste la gura sobei. Cum să ajungi ?

— Bine, nu dezarmă Wiwette. Dar cine crede că poate ajunge acum în Franța, nu e așa că e un prost ?

— Foarte mare prost — susținu Anton, ca să-i facă plăcere.

— Și se face de rîs... precizează ea.

— Absolut.

— Atunci — și se întoarse cu spatele la el — dezbracă-mă !

Rochia ei era închisă cu trei nasturi mari la spate.

El rămase cu globul pămîntesc în mîna stîngă, ca o imensă lumînare într-un întuneric deplin. Fixă nasturii.

— Ce faci ? îl întrebă Wiwette cuminte.

Anton ridică privirea și-i văzu sub părul scurt pielea albă a gîtului frumos.

— Nu mai vrei... geografie ? șopti prostește.

— Nu ! Dezbracă-mă...

— Nu văd... legătura de idei...

— Oh, prostuțule, care idei ? și întinse brațele peste cap — așa cum ședea întoarsă față de el.

Îi cuprinse obrajii și-l lipi de umerii ei. Anton îi descheie nasturii ; îi văzu umerii slabi, mici, coastele subțiri și fine ca de porțelan, și fata îi plăcu întru totul. O sărută din proprie inițiativă, pe coaste, cu frică. Vorbi tot timpul, fără șir, entuziasmat, stîngaci :

— Îmi pare bine că sînt cu tine ; de mult vroiam să fiu cu o fată ca tine... te iubesc... cum ți-a venit ideea să mă chemi ? Ce bine că m-ai chemat ! Vrei să ne iubim toată viața ?

— Stinge lumina !

El stinse lumina răsturnînd globul, călcînd peste pantofii ei. Revenind pe divan, ea îi ceru :

— Taci, învață să iubești.

— Învăț... continuă el limbuția sinceră. Dar numai cu tine. Vreau să fiu numai cu tine. Vrei ?

— Da, dar taci... și nu te grăbi.

— Nu mă grăbesc... Draga mea, scumpa mea, fată iubită...

Cînd se liniștiră, ea îl întrebă, mîngîindu-l pe umeri :

— N-ai mai fost niciodată cu...

— Niciodată cu o fată pe care s-o iubesc... îi replică Anton, imediat, în întuneric.

— Da' ce-ai făcut ?

— A, mergeam la una, la alta, pe bani... pe urmă nu mi-a plăcut. Am alte concepții.

— Concepții, concepții... am mai auzit de bărbați cu concepții... da' ce făceai ? se interesă Wiwette, încetînd să-l mai mîngîie.

— Muncesc foarte mult, alerg. Am cinematograful, U.T.C.-ul... și o sărută încă o dată pe braț. La noi, la U.T.C., nu prea mai ai timp să te gîndești la tine, nici nu-mi-ar place fără dragoste, pe bani... o murdărie, nu ?

Anton simțea în el o oarecare tristețe, și ca s-o îndepărteze apelă, în sfîrșit, la destăinuirea convingerilor sale social-politice ; vedea în mărturisirea credinței sale comuniste actul suprem al intimității lor, un început obligatoriu pentru tot ce avea să mai fie între ei.

— Ce-i asta U.T.C. ? întrebă Wiwette, așa cum se interesase de Dostoievski și de Balzac. Dar acum tonul ei îl irită surd.

— Uniunea Tineretului Comunist... spuse rar, cu oarecare teamă.

— Mai mă lași să dorm puțin la tine ? și își căută cu obrazul un culcuș pe umărul lui. Am să plec pe la șase... Cînd se reia circulația ?

— La șase, o informă Anton, și rămase nemișcat, lîngă ea, simțindu-i răsuflarea pe umăr, parfumul, genele.

Dar, ciudat, buna dispoziție, dorința de a-i spune c-o iubește păleau, deși n-ar fi putut spune că fata încetase să-i mai placă. Încercă să se liniștească, gîndindu-se că, după cum citise, așa se întîmplă de obicei după prima noapte de dragoste. Totuși, era ceva... Ce ? Își aminti că mai are douăzeci de pagini din *Și a fost ziua a doua* pentru procesul literar de mîine ; așteptă s-o simtă dormind ; după un timp, se trase ușor de lîngă ea ; fata nu se trezi ; se dădu jos, iar îi călcă pantofii, și aprinse lumina mică, a veieuzei de pe masă ; îi văzu un picior ieșit de sub cuvertura divanului. Avea degete frumoase, unghii mici, ca de sidef. Citi ultimele pagini ale romanului și se gîndi că mîine va fi interesant în Slătineanu (Șerban e inteligent, și acuzarea lui Volodia Safanov e în mîini bune.) Alături, auzi tusea astmatică a doamnei Fillotti, proprietăreasa, și se sperie. Dacă-l găsește cu ea aici ? Niciodată nu se mai întîmplase așa ceva.

(— Domnule Mihailopol, îmi place că dumneata nu ești golan și nu aduci femei în casă... îi spunea des, cam la două zile o dată.)

Tusea doamnei Fillotti constituia, sistematic, anunțarea orei șase, ora reluării circulației. Controlă ceasul. Alarmat, se aplecă asupra fetei și-i șopti :

— E șase, vrei să pleci ?

Ea se trezi imediat, clipi des, îi zîmbi, întinse brațele și Anton mai găsi în el impulsul s-o sărute.

O sărută pe buze, și ea admise. Wiwette se îmbrăcă, repede, îi ceru să-i încheie nasturii ; spatele ei îi apăru slab, costeliv. N-o mai sărută.

— Cînd ne mai vedem? o întrebă, ţinîndu-i pardesiul.

Ea căscă.

— Diseară... dacă vii la barul Colos, pe Elisabeta, mă vezi...

— N-am fost niciodată acolo... şi se aplecă să ridice de pe covor poza ei, căzută lîngă globul răsturnat.

— Înveţi... glumi ea, leneş, şi se privi în oglinda genţii.

— Da' ce faci la bar? încercă să fie autoritar, să-şi asume un drept.

— Nimic. Cînt! Vrei să-ţi scriu ceva pe fotografie? îl dezarmă ea, rapid, fără efort — dar tocmai aceasta îl întărîtă, deodată.

— Nu. Îmi scrii atunci cînd ne vom vedea din nou.

Anton deschise uşa, inspectă dintr-o privire holul, trase cu urechea la sonorităţile din camera doamnei Fillotti. Mai calm, o conduse tiptil prin baie, la uşa de serviciu. O ţinea de mînă, mergînd în faţa ei. Ea îl urmă supusă, şi lui îi plăcu mult, ca în clipa întîlnirii.

— Viu diseară, spuse în prag, întorcînd cheia în broască.

Şi se aplecă să-i sărute încă o dată mîna, în lumina lăptoasă a zorilor. Un camion huruia pe strada pustie.

Wiwette porni spre Zece Mese. Aventura proiectată într-o clipă de furie devenise realitate şi era mulţumită ca orice creator care duce pînă la capăt clipa de inspiraţie. Ce putere avusese ca în momentul cînd tipul bondoc îi confirmase prostia ei, să-i spună „Dezbracă-mă!" şi să se culce cu el. Nu se simţea deloc umilită că-şi petrecuse noaptea cu un nemanierat fără fizic, un caraghios oarecare... Izbutise să se răzbune pe Narsi — aceasta era important; acum urma clipa cea mai frumoasă, anunţarea răzbunării. Avea cheia de la Yale în geantă, nu trebuia să sune, să-l anunţe... Va fi o surpriză, după care, tranc! adevărul. Intră în vestibul, uşa spre holul încă luminat era deschisă; se auzea pînă aici glasul lui Nelson din dormitor; păşi în vîrful picioarelor pînă în hol.

— ...pocher, muzică, iar pocher și iar muzică. Mă plictisesc. Ne mai trebuie și altceva... Ce, nu? Vladimire! Spune, că tu ai fost prin lume. (Ah, era și Vladimir!)

Wiwette nu auzi ce răspunde polonezul; apăsă pe clanță și intră în dormitor.

— A, uite-o! o salută nonșalant, fără să se ridice de pe studio, Narsi. Alături de el, Gaby dormea dus, pe-o rînă, sîsîind. Ai venit? E, ce-am spus?

Vladimir, distins și tăcut, se ridică de pe colțul divanului și, ca hipnotizat, îi sărută mîna.

— Pane... și Narsi, tolănit, își frecă pieptul alb, sub cămașă. Virezi banii lui Nelson, va fi exact pierderea mea la el. Admiți, Nelson?

— Mi-e totuna. Wiwette, ia loc.

Și-i indică locul pe studio unde șezuse Vladimir, la picioarele lui Narsi. Această poziție o hotărî.

— Am fost cu operatorul de la cinema Odeon, spuse grav, cît mai grav.

— Ei, pe dracu! chicoti Narsi. Și cum ți-a plăcut?

Ceilalți încremeniseră.

— Cu un comunist, accentuă ea, încercînd cu orice chip să-l lovească.

— Vai de mine, trebuie să fii obosită. Culcă-te!... Gaby — și-i dădu un ghiont adormitului, care se trezi — fă-i loc fetei!

— Termină, Narsi! șopti cavaler Nelson.

Vladimir, în picioare, nu clipea, fixînd-o.

— A fost și taică-tău pe-aici... continuă însă Rolea pe același ton.

— Cine? murmură, învinsă, Wiwette.

— Taică-tău... socru-meu... te căuta, dacă n-ai plecat la Paris. La voi chestia asta — și făcu un semn de „tra-la-la" în dreptul tîmplei — trebuie să fie ereditară.

Wiwette căzu pe studio la picioarele pianistului, într-un hohot de plîns.

— A lăsat aici și niște extemporale. I le duci mîine acasă, să-i spui să mă ierte.

— Termină! strigă Vladimir, cum niciodată nu se întîmplase.

— Ce vrei? Ce te răsteşti? Rolea încetă să-şi mai frece pieptul şi-l privi rău. Tu să dai banii!

Vladimir ieşi înjurînd scurt, în poloneză. Wiwette continua să plîngă. Narsi se ridică într-un cot, întinse mîna spre ea şi făcu cu ochiul lui Nelson; începu s-o alinte:

— Hai, pisicuţo, vino şi te culcă; învaţă să înţelegi de glumă. Mi-a venit şi mie...

Wiwette, felin, îşi potrivi umărul sub palma lui. Pianistul ridică o privire viril-triumfătoare spre saxofonist.

— Atunci, intri? întrebă Nelson Popescu.

— Unde? şi-i mîngîie umărul slab.

— Unde ţi-am spus. La ăia...

Wiwette nu mai plîngea.

— Să-mi spună Wiwi... Wiwi — şi încercă să-i ridice capul, dar ea se împotrivi — să intru la social-democraţi?... Tu hotărăşti... hai, pisicuţo... de azi înainte tu-mi spui ce să fac, da?

Wiwette îşi şterse lacrimile şi dădu afirmativ din cap.

— Atunci, înainte de bar, vii în Academiei — şi Nelson Popescu plecă grăbit, lăsîndu-i îmbrăţişaţi lîngă Gaby Murnu, care dormea dus.

După un ceas, în hol, Narcisse Roland, la pian, o acompania pe Wiwette Law, în repetarea şlagărului care avea să cucerească Bucureştiul — *Destinul nu are ochi.*

XXII

În Slătineanu, la intrarea de la etajul al II-lea, unde urma să se desfășoare procesul literar, Mihailopol distribuia gratuit tuturor participanților primul număr, apărut dimineață, al *Flacării tineretului :*

— Citiți *Flacăra tineretului,* tovarăși ! Ziarul nostru ! Al uteciștilor ! Citiți-l și difuzați-l ! Dați-l prietenilor, rudelor, părinților ! Ia, ia, tovarășe !

Întreaga lui agitație făcea ca fiecare să deschidă ziarul bine dispus și optimist. Bucur, redactorul-șef, postat pe scara care ducea la etajul al III-lea, îl urmărea radios ; la un moment dat, coborî în aglomerația din fața intrării și își făcu loc pînă la Anton. Acesta îl interpela pe Crăciun, fără să-i pese de forfota din jur :

— Crăciune ! Ia, bădie ! Ia ! Sau colaboratorii nu ne dau concursul ? Voi scrieți numai...

— Am luat... răspunse morocănos Pavel, și vru să se desprindă din strînsoarea mulțimii.

Nu **gusta** voia bună a lui Mihailopol și nici tapajul din jurul corespondenței sale — a cărei publicare, totuși, dimineață, deschizînd ziarul, îl bucurase intens după amărăciunea lăsată de Marta. Dar Anton, profitînd de greutatea cu care Crăciun manevra printre oameni și surprinzînd interesul acestora față de cel numit

atît de răspicat „colaborator", se folosi în continuare de această verigă a muncii sale de agitație.

— Citiți corespondența tovarășului Crăciun, tovarăși! În pagina treia! O demascare a sabotajului pîinii în București... O rușine, tovarăși... pe care trebuie s-o cunoașteți... trebuie! A, tovarășă Marta... și, zărind-o pe Marta printre cei care întindeau mîinile spre stocul de ziare, orientă agitația în consecință: Luați, luați, tovarășă Marta! Luați mai multe... 10—15 exemplare, sînteți o difuzoare eroică a *Scînteii*... Luați, luați *Flacăra tineretului!* Cel mai tînăr dușman al reacțiunii!

Marta nu luă decît un singur exemplar și dispăru din fața ochilor lui, pierzîndu-se între cei care se îngrămădeau la ușă, să intre în sală. Mihailopol îl văzu însă pe Crăciun, rămas la doi pași de el, înalt, întors în profil, printre ultimii, făcîndu-și loc cu greu. Îl strigă:

— Crăciune, vezi că Marta te căuta ieri...

Celălalt nu-l privi, nu-i răspunse; Anton numără exemplarele rămase pe masă, pe scaun — opt, opt din o sută, frumoasă treabă! Bucur, pe care tot timpul nu-l văzuse, îi puse o mînă pe umăr.

— Te salut, vii mîine dimineață la redacție și mă cauți... la redactorul-șef...

— Dar nu știu să scriu, tovarășe Bucur... bîigui. La cinema Odeon...

Dezinvoltura clipei precedente se spulberase.

— Las', că vedem noi... nu pentru scris... îl asigură Bucur, luîndu-i de pe suflet insuportabila grijă a unor eventuale sarcini redacționale.

Mihailopol era pasionat după literatură, devora fiecare rînd al ziarelor, dar avea oroare de scris. Nu putea să-i scrie nici măcar tatălui său, la Bacău, care din august îi cerea amănunte în legătură cu moartea Angelei.

Agitației de afară, de la intrare, îi răspundea în sală o liniște aparte — demnă de interesul psihologiei. Cei mai mulți participau pentru prima oară la un proces literar și se apropiau de acest eveniment — căci fiecare noutate a acelor zile era pentru ei un eveniment — respectuoși, încordați, interzicîndu-și vociferările prea zgo-

motoase, gesturile prea largi, mişcările prea brutale, tot ceea ce ar fi putut să şteargă deosebirile dintre această clipă inedită şi celelalte, trăite în plină stradă, în mitinguri, şedinţe etc.; îi intimida uşor termenul „proces literar" — desigur, ceva care n-avea contingenţă cu tribunalul propriu-zis — se mai adăuga curiozitatea omenească pentru acel spectacol necunoscut care avea să urmeze; şi toate acestea — gesturi şi cuvinte rostite scăzut, sentimente mai grave decît evenimentul — fuzionau într-o atmosferă de disciplină sufletească superioară (cu un termen mai exact, mai patetic : disciplină liber consimţită). În sală, pe micul podium din faţa scaunelor, apăru Ciobanu, din conducerea U.T.C.-ului, bine legat, păstrînd pe faţă toate urmele maronii ale muncii în fierărie, cu gulerul descheiat, într-o haină gri, cam pătată, şi cu o şapcă în cap. Sala aplaudă; Ciobanu era cunoscut, vorbea minunat în aer liber, înaintea mitingurilor la care venea totdeauna — chiar în preajma iernii — în haina gri şi cu şapca pe cap. Participarea sa la proces nu fusese anunţată, apariţia însă îi fu salutată cu bucurie, deşi mulţi fură intrigaţi.

— Tovarăşi dragi, începu Ciobanu dîndu-şi puţin şapca pe ceafă, a apărut o sarcină care ne cam dă peste cap acest proces literar foarte interesant. Adică azidimineaţă s-a format un nou guvern...

Cîţiva aplaudară, dar fură acoperiţi de un murmur general.

— Se poate şi aplauda... spuse stăpînit Ciobanu, avînd grijă să nu lase vreo breşă entuziasmelor facile. Dar pînă la victorie mai e. Trebuie mers în Piaţa Universităţii, chiar acum, să cerem înfăptuirea măsurilor preconizate de partid.

Foarte degajat, ridică degetul mic al mîinii drepte pentru o numărătoare publică :

— Susţinerea hotărîtă a frontului, democratizarea largă a ţării, pregătirea reformei agrare, pedepsirea criminalilor de război; ajuns la ultimul deget, îl mişcă vehement, dîndu-i o maximă plasticitate. Trebuie să arătăm noului guvern că presiunea noastră asupra lui nu va slăbi, ci va creşte, pînă va îndeplini cerinţele

populare. Dacă nu... și toate degetele se strînseră într-un pumn mare.

— Deci ne încolonăm și mergem în Piața Universității. Ordine deplină! Tovarășul Șerban și ceilalți tovarăși... cu procesul — ridică Ciobanu glasul, pentru că începuse să se producă rumoare și mișcare — să nu arunce hîrtiile, vom anunța la timp. Ne vom găsi timp și pentru literatură... adăugă mai încet, și își potrivi șapca, înconjurat de cei care se ridicaseră de pe primele rînduri de scaune.

În general, lui Crăciun nu-i plăceau explicațiile din partea fetelor care părăseau băieții; ce se mai putea spune și ce mai contau spusele, cînd femeia trece pe lîngă tine la braț cu altul? Se poate cînta o romanță, și gata... Prin aglomerația din sală, o văzu deodată, clar, cu un individ subțiratic, slab și urît lîngă ea. Acela îi pusese mîna pe umăr, ea gesticula, celălalt dădea din cap și nu ridica mîna de pe umărul ei. Apoi o pierdu din privire, iar pe stradă, în coloana care se forma, nu o mai găsi. Deci, nu venise să-i dea măcar bună ziua. În fond, omul face ce vrea, și poate că-i mai bine așa. Poate că nici nu avea ce să-i spună. A fost cu el o noapte, și gata! I-a plăcut, și gata! A considerat că atîta e de ajuns și a trecut la altul... Zi-i ceva femeii! Atunci, de ce s-a ținut după el? De ce nu l-a lăsat în pace?

— Jos fas-ciș-tii! Jos fas-ciș-tii! începu să scandeze coloana, și în Crăciun enervarea spori: cum dracu, tovarășii gîndesc una, și el bate cîmpii? Sînt lucruri mai importante pe lumea asta...

— Jos fas-ciș-tii! își alătură vocea, strigătului.

Și, ca de obicei cînd făcea o faptă cu un rost precis, se mai liniști.

Străbătură Calea Dorobanților, ajunseră la bulevardul Brătianu, scandînd, cîntînd, ovaționînd chemările lansate de cele mai puternice voci ale coloanei. Erau priviți de la balcoane și de pe trotuare. Crăciun se surprinse căutînd printre cei de pe marginea străzii chipul Martei. O căuta cu o anumită bucurie răutăcioasă: poate-i cu individul ei... „Ne vede pe toți în-

colonați, uniți, și ea e deoparte, fără noi." Cu o intuiție sigură, Pavel deslușea că alături de individul acela, Marta nu mai poate să fie alături de *noi*.

În Piața Universității — pînă se lăsă un amurg cețos peste oraș — Crăciun ascultă încordat discursurile, care cereau noului guvern o politică fermă în lupta antifascistă, atît pe front cît și în țară.

Mitingul sfîrșindu-se, Pavel își făcu socoteala să treacă pe la garaj, să vadă ce nevoi mai sînt — deși Bucur îi dăduse liber pînă a doua zi, cu prilejul mutării la Șerban Nicolau.

(— Du-te și dormi și tu într-un pat ca lumea, îi spusese.)

Numai că — poate din cauza Martei, poate din alte motive — nimic nu-l mai îndemna să se întoarcă în casa din Doctor Lister, unde fusese dimineață cu Nicolau, să-și ia în primire odăița. Bătrînul nu apăruse. Șerban îi spusese că tat-su e bolnav, alături, în birou, dar Pavel observă că fiul nu se dusese să-și vadă tatăl, deși mai era și medic... Era ceva între cei doi, ceva care nu-i plăcea, sesizase și în zori, adormit cum era...

În fața restaurantului Mircea, Anton Mihailopol îl ajunse, trăgîndu-și amarnic sufletul.

— Mă, ce-am alergat după tine! Te-am strigat... n-ai auzit?

— Nu.

— Ești supărat pe mine?

— Nu.

— Atunci, de ce-mi răspunzi așa?

— Mi-e somn.

Traversară din fața ruinelor Cadecăi (casa de cadouri) în dreptul zidurilor arse ale *Cărții Românești*. Mihailopol, mai scund cu un cap decît el, îl luă brusc de braț.

— Crăciune, știi ce vroiam? Să beau cu tine ceva astă-seară...

— Ce-ți veni? se miră Pavel. (Nu băuseră niciodată împreună.)

— Așa, că doar n-om fi pustnici...

— Unde?

— Aici pe Elisabeta, se deschide astă-seară un bar...

— Un bar? Crăciun îl privi peste umăr, Anton îi strînse brațul. N-am fost niciodată.

— Nici eu, da-nvățăm... poate că dăm peste un vin mai bun. (Mihailopol nu mai băuse de anul trecut de la Bacău, cînd se dusese să-l convingă pe bătrîn s-o lase pe Angela să se căsătorească cu Șerban Nicolau.)

— Mi-e somn... reluă Pavel, dar se simți dator să fie mai explicit, avînd în vedere sinceritatea cu care Anton, cel puțin astă-seară, îi căuta prietenia. Am un serviciu nou, lucrez la *Flacăra tineretului*. Am și eu casă, nu mai dorm la garaj, zău, lasă-mă...

— Unde? — și Anton îl trăgea de braț, mărind pasul.

— La un redactor al nostru, Șerban Nicolau, în Cotroceni...

— La Șerban? Bravo! se bucură și mai mult Mihailopol, dezarmîndu-l din nou.

— Îl cunoști?

— Cum dracu?! Cel mai bun prieten al meu. Era să fim cumnați... am rămas prieteni... glumi, dar imediat se bătu peste gură. Să mă ierte Dumnezeu...

— De ce?

— Hai să-ți explic.

— Ăsta-i nebun! aprecie, în cele din urmă Crăciun.

Se opriră lîngă cinema Bulevard-Palas, ultimul dintre cinematografe în direcția Cișmigiului, sala cea mai compromisă a Bulevardului, totdeauna plină pentru consum de semințe și idile tactile în timpul rulării celor mai răsuflate filme cu *cow-boy*. Lipit de acest Bulevard-Palas era noul bar Colos, după cum se orientă cu ciudată ușurință Anton, spre uimirea crescîndă a lui Crăciun. Afară, bineînțeles, nici o indicație luminoasă; intrarea, printr-o ușă grea de fier, era întunecoasă și dădea într-un hol plușat, din care abia urma să cobori la subsol, pe o scară în două spirale. (Adevărul era că, spre prînz, Mihailopol alergase pînă aici în recunoaștere, să vadă unde va veni diseară. Descoperi, la lumina zilei, o firmă: *„Barul Colos"*, afișe multicolore pe ușa de fier: *„Azi, inaugurarea!"*, *„Cîntă extraordinara orchestră a lui Narcisse Rolland, regele jazului bucureștean"*, *„Tînăra stea Wiwette Law lansează marele șlagăr Destinul nu are ochi."* Lîngă acest

ultim afiș era fixată o mică vitrină în care strălucea poza Wiwettei — exact cea dată lui. Într-o altă ramă — patru bărbați la diferite instrumente, peste care Anton trecu cu vederea. Avea inima strînsă pentru că fotografia lui se găsește aici, pe Bulevard, în văzul public; și de unde vine Law — trei dublu W într-un nume românesc? Se hotărî totuși să vină diseară...)

Amîndoi coborîră la subsol, tăcuți, ușor intimidați de plușul care tapeta pereții. Nu se auzea muzică, doar un clinchet subțire de tacîmuri; ajunseră în dreptul unei garderobe; pe cuier erau agățate doar două pardesie elegante. Un pitic în fireturi, cu o șapcă pe care scria cu litere mari „Colos", stătea în picioare, rezemat de tejgheaua garderobei; mînca pe furiș semințe și depozita cojile în buzunarele hainei sale negre, aurite. De partea cealaltă, o femeie blondă, uscățivă și foarte înaltă se juca alene cu numerele de carton, manipulîndu-le ca pe-un pachet de cărți de joc.

— Domnii? îi întrebă piticul în clipa cînd trecură prin fața garderobei, spre intrarea în bar.

Rămaseră stupefiați, nimeni nu li se adresase vreodată astfel. Piticul îi măsură de jos în sus, frecîndu-și degetele de sare.

— Ținuta? și întinse către ei degetele boante.

Apoi, numai cu arătătorul, le indică un anunț prins pe peretele opus garderobei. Amîndoi, automat, se întoarseră și-l citiră:

„Ținînd seama de actualele condiții și de prestigiul localului nostru, cerem onoratei clientele o ținută cît mai demnă și folosirea garderobei". Crăciun era în singura sa haină, cu tivul uleiat, roasă la mîneci. Mihailopol — într-o scurtă de foaie de cort, decolorată, cu urmele lăsate de epoleții scoși de pe umeri (descoperită tot în Slătineanu, amintire de la vreun militar hitlerist obligat să părăsească repede cantonamentul). Anton își reveni, primul, după lectura anunțului și, cu bonomia sa atotsalvatoare, abordă deschis problema:

— E, n-avem ținuta cea mai demnă. Intrăm s-o vedem pe a clienților dumneavoastră, și după aceea plecăm să ne schimbăm în consecință...

„În consecință" se pare că fu de mare efect asupra cerberului. Era vizibil contrariat. Mihailopol folosi clipa adăugînd argumentul decisiv, în deplin acord cu logica primei fraze și mai ales cu fizicul său :

— Dar nu știu dac-o să avem la cine ne uita... Mi se pare că noi facem safteaua — și, cu cel mai firesc gest din lume, luă cu vîrful degetelor din palma portarului cîteva semințe, aruncîndu-le în gură.

Femeia le zîmbi și le făcu semn, mișcînd capul, să intre. Simultan, deși cu spatele la ea, piticul le indică, prin aceeași mișcare, să intre. Dar Crăciun se întoarse, hotărît să plece.

— Stai, mă... se sperie Anton, apucîndu-i brațul.

— Păi tu n-ai văzut cum ne-au primit ?

— Cum ne-au primit ?

— Ce dracu, nu mai ai în tine nici o mîndrie ?...

— Lasă-i, mă, sînt proști. Au vrut să fim îmbrăcați. O să fim și îmbrăcați, nu asta contează...

— Da' ce contează ? Am plecat !

— Ce ești așa prăpăstios ? insistă Mihailopol.

— Mi-e scîrbă, înțelegi ? și se smulse de lîngă amicul său, urcînd cîteva trepte.

Anton îl ajunse.

— Crăciune ! Stai, mă... Sigur că ai dreptate... reluă mai blînd. Ai dreptate... dar eu... eu aștept o fată... se dezvinovăți cu naivitate.

— O fată ? Aici ? încercă Pavel să se păstreze aspru.

Mihailopol îl privi cinstit, drept în ochi.

— Păi dacă lucrează... aici...

— Ce lucrează ? ceru Crăciun.

Mihailopol șopti confidențial :

— Cîntă, cîntă aici — și duse mîna la buzunarul hainei.

Doi tipi tineri, îmbrăcați elegant — unul dintre ei, mai mărunt, își tampona fruntea cu o batistă albă, făcînd să-i strălucească într-un deget al dreptei un inel masiv de aur, care-i fulgeră ochii lui Pavel — coborau scările ; cel asudat spunea tare :

— ...Pe masă, în hol...

— Cînd ? (Celălalt părea mult mai liniștit.)

— După masă, cît am lipsit.

— Și textual, domle ?

— Cînd îţi spun ! „Am plecat cu Vladimir. Iartă-mă"... Ce s-o iert ? L-am trimis pe Gaby.

Amîndoi se opriră în faţa garderobierei, şi cel agitat o întrebă :

— Domnul Murnu ?

— Nu, domnule Rolea.

— Tata ? întrebă celălalt.

— Nu, domnule Popescu.

Anton rămăsese cu mîna în buzunarul interior al hainei, Crăciun îi urmărea pe cei doi, care, firește, nu-i acordară atenţie. El însă recunoscu pe cel mărunt, pianistul de la etajul al III-lea din blocul lui nea Moga, în Zece Mese — Rolea parcă...

— Acum ce facem ? şi, disperat, Rolea mototoli batista albă pe faţă.

— Ne descurcăm, Narsi... te ştiam mai tare — şi cel calm îl luă de umeri, prietenește, ducîndu-l spre bar.

— ...tu-i în lampă ! mai exclamă pianistul, şi intrară.

Imediat, Anton îi făcu un semn discret şi îi arătă, în sfîrşit, fotografia Wiwettei.

— Spune tu dacă nu merită... nu strălucește ca inteligenţă, spune multe prostii, dar poate fi transformată.

Pavel o privi o clipă.

— Nu merită. Aici nu l-aş aştepta nici pe tata.

— Ce ştii tu ?

— O cunosc...

Anton îl întrecu cu o treaptă şi-l opri.

— Cum o cheamă, dac-o cunoşti ?

— Nu ştiu cum o cheamă, răspunse agasat Pavel. Dar o ştiu din bloc, de la nea Moga... Pe ăla micu l-ai văzut ? Ăla care a intrat...

— Da. Şi ?... ridică glasul Mihailopol.

— Şi... Dacă plecăm, îţi spun !

Pavel îl dădu în lături, dar Anton se ţinu de balustradă.

— Nu plec !

Mihailopol, fără să mai întrebe nimic, coborî în bar, lăsîndu-l pe Pavel să plece.

3 noiembrie, orele 21. De dimineaţă s-a trezit cu o pînză violetă, densă, pe ochi. Tot ce vede e violet —

atît mi-a explicat, după care s-a întins pe divan, unde l-am găsit și acum. Nu-mi răspunde la întrebări, nu geme, nu se plînge. Respinge compresele. Stă cu ochii închiși, și în lumina violetului de sub pleoapele lui îmi pare că părul i-a albit mai puternic. Cred că-și va reveni, cred că e o hemoragie care se va resorbi. Aseară, însă, l-am surprins vorbind cu el însuși, declarînd că ar vrea să nu mai vadă ! Mi s-a părut, logic, o peroraţie absurdă. Și azi-dimineaţă nu mai vedea ! E un act de voinţă care mă depășește ; cum poate fi convertită cu premeditare o durere intelectuală într-una fizică ? Hazard ? Jocul întîmplării — dacă e întîmplare în acest caz, dar sînt convins că nu e — poate să te amuze într-o comedie franţuzească. Aici însă apar umbre uriașe, metafizice, și mă simt ca într-o pădure, noaptea, în copilărie. Caut puncte logice, liniștitoare : ştiinţifice, politice, etice. A învinge metafizica (care nu e doar un dușman filozofic), pentru un comunist înseamnă a încerca marile sentimente (moartea, timpul, bucuria, elanul, dragostea), a nu le suspecta, a nu le diseca de departe, a nu le opune politicii, a le trăi din plin; a le înţelege în tot ce au ele fertil pentru victoria cauzei.

Dar toate acestea sînt idei faţă de durerea lui, de mecanismul ei, care mi-e străin și mă înfricoșează, prin tot ce scapă medicinei și politicului.

La aceasta se adaugă însă..."

Afară se sună. Peniţa-i tremură pe hîrtie și frînse ultimele litere ; Șerban alergă, alarmat, să deschidă. Era Crăciun. Se liniști pe dată. Crăciun era morocănos și refuză să bea măcar un ceai ; intrară în camera lui Nicolau, unde doctorul aprinse lumina mare a lămpii, stingînd veieuza de pe masă.

— Ce-i cu tine ? îl întrebă pe șofer, închizîndu-și jurnalul. Pavel privea tablourile Angelei ; rămase mai mult timp în faţa *Clovnului* galben.

— Îţi place ? întrebă Șerban.

— Da, îi răspunse, întors cu spatele, Pavel. Cine l-a pictat ?

— O fată. A murit... Și reluă precipitat : Sora lui Anton Mihailopol, dacă-l cunoști.

— A, de asta îmi spunea că era să fiţi cumnaţi ? şi se întoarse lăsînd tabloul.

Descoperirea aceasta părea — după cum o lăsa să se vadă şi lumina care-i cădea pe faţă — să-l fi destins.

— Cînd ? întrebă încordat Şerban.

— Acum o oră, o oră şi jumătate... Şi descriind mai limbut : Într-un bar ; barul Colos... l-am lăsat acolo.

— Ce v-a venit ? se miră doctorul.

— Vroia să asculte o cîntăreaţă.

— Ce cîntăreaţă ?

— Una... s-a îndrăgostit de ea... Eu am plecat.

— De ce ? se interesă, aţîţat, Nicolau.

— Nu mi-a plăcut. Nu-mi place să văd un prieten cum se prosteşte.

— Bine, dar spuneai că s-a îndrăgostit de ea. Asta-i prostie ?

— Cînd nu merită...

— Dar cum poţi să-ţi dai seama dacă merită sau nu ?

— Te gîndeşti — spuse, calm, Crăciun.

Şerban surîse.

— În cazul ei, nu merită, reluă Pavel, uşor vexat de ironia bănuită la cel din faţă. Se vede de la o poştă.

— O cunoşti ? întrebă din nou, serios, Şerban.

— O ştiu... şi făcu un semn a lehamite cu mîna.

— Cred că n-ai iubit niciodată...

— Pînă acum o oră — replică superior Pavel.

— Şi ?

— Şi nimic. S-a dus cu altul, am aşteptat-o, a trecut pe lîngă mine la braţ cu el, nu mi-a spus nimic.

— Şi n-ai suferit ?

— De loc !

— Minţi ! spuse blînd Nicolau. Credeam că discutăm sincer...

Crăciun zîmbi.

— Sigur că mint ! (După o pauză :) Dar ştii de ce mi-a părut rău ? Pentru că în cazul ei merita, era o fată de a noastră... avea putere de înţelegere...

— Atunci, i-ai putea explica, vezi ?

— Să n-aud de explicaţii... respinse ipoteza.

— Şerbane ! se auzi din camera alăturată un glas slab de bărbat.

Doctorul se ridică, dar avu o ezitare.

— Cine-i ?

— Tata.

— Hai, fă-mi cunoștință cu el...

— E bolnav. Mîine... și se hotărî să intre în birou.

Crăciun, rămas singur, fu intrigat : cu cîteva clipe înainte trăise acea bucurie a unei discuții despre o fată cu care nu mai ești, pe care o cauți mult, peste tot, nu o găsești, și atunci recurgi la o manevră secretă, cît mai secretă, urmărită numai de tine, cu teamă, ca amicul de lîngă tine s-o aducă în vorbă... Reușești, sau nu ? Reușise ! Printr-un joc necunoscut al sentimentelor, discuția despre Marta îi trezise dorința de a cunoaște tatăl unui tovarăș. Dar Șerban îi răspunse prea brutal, cu o răutate nemaiîntîlnită, la care el, Pavel, adăugă imediat amintirea care-l intrigase de dimineață. „Ce are cu tat-su ?" gîndi mohorît, lăsînd-o pe Marta. De alături nu se auzea nici un cuvînt. Iar clovnul rîdea pe perete, ținîndu-se cu mîinile de burtă...

Șerban reveni, prudent :

— M-a chemat să mă întrebe de ce nu-mi fac ceaiul...

— Ce are ? întrebă Crăciun, mișcat de ideea tatălui.

— Încă nu știu... Unde am rămas ?

— Bine, dar ca medic, trebuie să știi...

— Nu sînt oculist... de dimineață s-a trezit cu o pînză violetă pe ochi și nu vede nimic. Cred că e hemoragie, sper că...

— Cheamă pe cineva ! se enervă Crăciun. Discutăm verzi și uscate...

— Am fost — îi tăie vorba, aspru, doctorul. Am fost acum un ceas.

— Ce a zis ?

Șerban Nicolau tăcu și trase cu urechea dincolo.

— M-a chemat ?

— Nu. Ce a zis ?

Nicolau nu obișnuia să încredințeze în afară ceea ce aparținea numai jurnalului său. Dar șoferul îl privea cu o severitate care nu mai putea fi respinsă. Își scoase ochelarii, îi puse pe masă și vru să se frece pe ochi ; simți că e un gest teatral, care nu-i va plăcea celuilalt și-i va trezi, desigur, suspiciuni. Se decise, recunoscînd

astfel că cel care dădea tonul clipei, cel care-l stăpînea și urma să-l judece era — pe neașteptate, fără nici o pregătire prealabilă — acest șofer.

— După miting, m-am dus la cel mai mare specialist, cu care lucrasem o vreme la Brîncovenesc. M-a primit imediat. I-am explicat, i-am expus părerea mea, m-a ascultat foarte atent. L-am rugat să ia o mașină și să venim urgent acasă, să-l examineze ; s-a ridicat de pe fotoliu, m-am ridicat și eu, gata de plecare. Mi-a făcut semn să mă așez. Și știi ce mi-a spus ?

Crăciun, copilărește, negă scurt, fără cuvinte.

— Mai întîi m-a luat de departe : că am lucrat împreună, că mă apreciază, că știe de întreaga mea activitate politică, de unele absențe ale mele la spital... asta înainte de 23 August... Că n-a vrut niciodată să-mi facă vreun rău și nu și-a permis să mă denunțe. Înțelegi ? Nici eu n-am înțeles imediat. Și iar că mă apreciază, că pentru el nu există politică, doar oameni care trebuie ajutați de noi, de medici. Că sînt un medic foarte bun... Foarte bine, să mergem să-l examinăm, să salvăm un om... Eram, cumva, pe platforma lui. În clipa aceea, îi iertasem neutralitatea, nu mă gîndeam la nici una din atitudinile sale politice din timpul ocupației. Nu mă gîndeam decît că trebuie să-l salvăm... Și mi-a propus, fără nici o frică, fără nici o rușine...

— Ce ? murmură Pavel, interesat la maximum.

— Să folosesc influențele mele pentru a-i face rost unui cumnat al său, hitlerist notoriu, Wünschel de la *Wagons Lits*, de acte prin care să dovedească o origine evreiască.

Nicolau tăcu, urmărind efectul povestirii pe chipul lui Pavel ; acesta își freca o pleoapă, cu degetul arătător.

— Și ?...

— M-am opus, nici n-am vrut să aud Cînd l-am refuzat categoric, mi-a arătat liniștit ușa. Și știi ce mi-a spus ? Că se vor mai găsi oameni de suflet... Mi-a fost scîrbă, Crăciune. Nu suport ca oamenii în numele acestui suflet să fie buni și ticăloși în același timp... Tu cum ai acționat acolo ? încercă să-și asigure finalul demonstrației. N-ai putut să vezi un utecist așteptînd o...

Nicolau se opri — nu pentru a găsi cuvîntul, cît din ezitarea dacă să-i mărturisească sau nu cine este cea pe care o aștepta Mihailopol ; socoti că în fața lui Crăciun nu trebuie folosite efecte facile. Omul i se impunea din ce în ce mai mult.

— Mi-a fost scîrbă, spuneai că înțelegi... O scîrbă care mi-a înghețat orice mișcare. Nu trăim în eprubete, dacă totul s-ar reduce la tovarășii noștri, la Slătineanu, la redacție, poate ar fi altfel, dar trăim înconjurați de acești filistini mic-burghezi, de acești... oameni care trăiesc cu două, trei, cu patru credințe și de fapt n-au nici una. Care acum sînt înnebuniți să se adapteze, să se aranjeze și ne rîd în față ; au curaj în manevrele lor, ne urăsc. Vrei să nu-i văd ? Vrei să nu le răspund ? Dar atunci de ce mai sîntem comuniști ? Ce, politica noastră e o simplă schimbare de regim care împacă toate credințele ?

— Așa-i, spuse simplu, cu vibrație foarte stăpînită, Crăciun. Dar de ce ai uitat de el ?

Nicolau nu-i răspunse, nu-l privi ; singurul gest — puse palma pe jurnal și se jucă cu ochelarii.

După cîteva clipe de tăcere, Crăciun :

— Poate nu am voie să mă amestec ?

— Nu, amestecă-te, mă interesează.

— Sau mă las influențat de ale mele...

— Tu de ce ai dat în Păsculescu ? De ce te-am putut înțelege ? îl întrerupse Șerban.

— ...dar cred că față de el nu știi cum să te porți, continuă ideea exact de unde o lăsase, pe același ton reținut. Îl bagi în categoria aia, nu ? Dar dacă greșești ? Eu mă iau după un singur amănunt : cum a început să se simtă mai bine, te-a chemat să te întrebe dacă ți-ai făcut ceaiul.

— Și ce-i cu asta ? se împotrivi Nicolau. O simplă obișnuință. Care nu-l împiedică să nu înțeleagă nimic din ideile noastre. Tu habar n-ai ce mult țin la obișnuințe, cum li se închină. Nu te lăsa înduioșat... Ce-i taică-tău ?

— A fost.

— Adică ? ceru Șerban cu o brutalitate care dorea să acopere de fapt o alta.

— L-au împușcat...

— De ce? (Și mai brutal!)

— Fiindcă n-a vrut să conducă un tren cu deportați spre Transnistria... Fu, în continuare, foarte clar, stăpîn pe amintiri, de care nu se ferea, fiindcă nu-i era teamă de înduioșări: Eram cu el în gară, la Buzău. Îi adusesem mîncare pe scară. Vagoanele urlau; și-a șters gura după ce a mîncat și a spus ofițerului că nu conduce un tren cu oameni care mor de foame, după ce el a luat o masă atît de bună, adusă de băiatul lui. Și m-a mîngîiat pe păr. După aia, l-au luat mai încolo și au tras în el. Era între linii, sub un semafor. M-am ascuns sub un vagon, țin minte... Acum — schimbă brusc tonul Pavel — poate că mă las influențat de chestia asta, cum ți-am spus...

În noua atmosferă, Nicolau găsi resurse pentru rezistență.

— Tata n-a făcut niciodată așa ceva...

— Și? Pentru asta trebuie pedepsit? întrebă, normal, Pavel. Am văzut în Slătineanu uteciști care au fugit de acasă pentru că părinții nu le dădeau voie să fie comuniști; foarte puțini muncitori printre ei, dar să zicem că au dreptate. Au fugit de acasă ca să găsească partidul. Uneori, trebuie. Dar știi ce nu-mi place la ei? Că-și închipuie că toată revoluția aici e — să fugi de-acasă și să nu mai știi de părinți. Că dacă-ți urăști tatăl, gata, ești comunist. Nu-i adevărat. Dumneata știi cînd am simțit prima oară că sînt comunist? Am să-ți spun, chiar dacă ai să zici că m-am lăsat înduioșat. Nu-i nici o rușine... Am împărțit anul trecut manifeste pe Rahovei. Era să mă prindă, am scăpat, și după ce am văzut c-am scăpat și sarcina fusese îndeplinită, mi s-a făcut foame. Am intrat într-un birt și am cerut o tocană. Mi-au adus-o și am lăsat-o în farfurie. După aceea, m-am dus afară și am început să plîng ca un copil mic. Fiindcă vroiam, după toată lupta aceea, să mănînc o tocană gătită de mama...

— Mama era la Buzău? întrebă Nicolau, prins de povestire.

— Nu. Cum i-am anunțat moartea tatei, a început să urle. A urlat toată noaptea, în pat, lîngă mine. În zori

s-a liniştit, m-a trezit şi a vrut să mă îmbrace, deşi eram băiat în toată firea, cu liceu industrial... Că să plecăm la cerşit. Din casă în casă... şi să spunem cum a murit tata. N-am vrut. M-am culcat la loc, ea s-a dus în pod, şi acolo am găsit-o... Eram prost, nu-l întîlnisem pe nea Pricop, nu ştiam o boabă din comunism. Dar cînd am vrut să simt şi eu că am dus la capăt o sarcină de partid mi s-a făcut dor de o mîncare gătită de ea, să mă întrebe dacă-mi place mîncarea... Îţi spun, am plîns ca un copil şi mă gîndeam că dacă atunci aş fi fost comunist, ea nu ar fi făcut ce a făcut, aş fi învăţat-o ceva, i-aş fi dat înapoi pentru tot ce mi-a dat ea mie.

Crăciun ridică privirea spre Nicolau.

— Îmi poţi răspunde : lupta de clasă, nu ? Să ştii că nu mă încurci — porni înainte Crăciun. Nu. Cu lupta de clasă cred că-i aşa : n-o ducem ca să devenim răi, urîţi, neînţelegători. Ci invers, punem în ea tot ce-i mai bun în noi, şi în noi e tot ce-i mai bun pe pămînt. Este ? — şi zîmbi cu un oarecare orgoliu.

În cămăruţa sa, Pavel întinse plapuma, de ajuns de subţire, cu o mare mulţumire sufletească. Avea, în sfîrşit, un pat.

Cămăruţa era curată, mai plutea prin ea un parfum plăcut de femeie, cearşaful era alb, proaspăt scrobit. Îşi scoase haina, rămase în cămaşă şi îşi privi mînecile — dacă nu s-au murdărit la margine. Nu. (Nu putea suferi cămăşi murdare la mîneci.) Scoase din buzunarul hainei poza tipărită a Martei şi o fixă într-un cui, în perete. O privi cît timp fixă cuiul — nu mai mult, căci fata nu merita... Culcîndu-se, gustînd întreaga frumuseţe a clipei, despături primul număr al *Flacării tineretului* şi citi cele două pagini — de la reportajul care relata cum a fost instalat primarul democrat la Bacău pînă la ştirea externă, ultima, privitoare la boala de nervi a lui Hitler. La urmă, reciti corespondenţa sa. Adormi cu ziarul pe faţă, lumina aprinsă.

Şerban scrise timp de o oră, pe nerăsuflate, o notă distrugătoare la adresa broşurii scandaloase *Ţaţo, nu te supăra*. Apoi intră în biroul tatălui şi-i ascultă respiraţia, apropiindu-se de divan, în întuneric. „Îi e mai bine" — îşi spuse ca un profan ; dintr-un raft al bibliotecii, luă

la întîmplare, o carte ; operația aceasta încărcată de taină îl emoționă. Reintră în camera lui, arzînd de curiozitate ce a nimerit. *Vicarul din Tours* de Balzac ; citi pînă dimineață, pasionat. În fluxul epic sufocant — ca strînsoarea unui șarpe boa — o observație îl fulgeră și întrerupse lectura pentru a o nota, în continuarea reflecțiilor lui lăsate în suspensie după sosirea lui Pavel :

„Omul are nevoie să cunoască anumite pasiuni spre a spori într-însul anumite însușiri care dau vieții noblețe, lărgindu-i sfera — și adorm pe jumătate egoismul firesc tuturor făpturilor".

Scrise mai departe :

Iar în planul întîi, un om ară.
Pe țărm, un om ară,
marea e lîngă el, pare necunoscută,
tăcută. Omul ară, și totul tace.
Departe, la orizontul strîmb,
din marea taciturnă,
un alt om ridică brațele ;
poate strigă, poate urlă, poate tace,
înainte de a se îneca.
Aripile i s-au topit de mult, și el a căzut în mare.
În timp ce celălalt, de pe țărm,
fără să-l știe,
ară.
Lumea ara cînd Icar cădea în mare.
Lumea ara cînd Icar se îneca.
Doar fierul plugului a simțit
în adîncul pămîntului
un hohot de plîns.
Dar recolta a fost mai bună în acel an.
Mîncînd pîinea din grîul cules de pe țărmul mării,
nimeni nu a simțit în gură ceara topită
a aripilor, nici lacrimile celui căzut.
A învinge indiferența gravitației,
a o sfîșia cu fierul plugurilor...

XXIII

Seara, ea îi interzise să aprindă lumina, el luase opoziția ei drept o expresie a dorinței de a fi cît mai repede unul lîngă altul ; dar în pat, Marta, fără să-l respingă, ba chiar mîngîindu-l pe păr, așa cum lui nu-i plăcea, se împotrivi. Tibi încercă s-o strîngă lîngă el, nu izbuti. Marta devenise puternică, discutară mult, fără somn, ea foarte liniștită, el surescitat, nesigur, emoționat de trupul ei, de regăsirea lor. Emoționat, dar fără bucurie, fără elan. Din pricina ei...

Peste cei doi ani ai despărțirii — cu tot ce crezuseră unul despre altul — trecură cu teamă. Sosea cîte-o întrebare, mai ales din partea lui :

„Și ce credeai ?" „Credeam că..." „Și cum a fost ?" „A fost..." „Și ce te-ai gîndit ?" și ori o lăsau să apună astfel în întuneric, ori se depărtau de ea, grăbiți — singura lor solidaritate în această noapte. Să fugă împreună de întrebările grele. (Auzind doar numele lagărului ei, fiorul de spaimă îl obligă la o deplină pudoare în privința lagărului lui, unde — după expresia bucmeckerului în ziua plecării — „nimeni nu crăpase și toți erau gata să-și reia antrenamentele...") Discutară la întîmplare, mai ales despre anii dinaintea lagărului, insistînd pe amănunte, ceea ce — deocamdată nici unul nu-și dădea seama — le conferea o bătrînețe prematură. Își

amintiră de pildă despre liliacul care se prinsese în părul lui într-o seară, în bisericuța cimitirului, vara, în '39, cînd ea venise de la București și alergase să-i spună cum a fost audiția... Consumară mult timp în jurul acestei întîmplări. Amintirile îndepărtate sînt pentru lipsa de pasiune cam ceea ce sînt anecdotele pentru lipsa de idei.

Revăzură jocul cu atlasul, firul de telefon prefăcut în fir al Ariadnei, amintiri care puteau fi și puteau să nu fie etc.

Își amintiră — în sfîrșit — de zilele petrecute la vila Gina, ultima lor întîlnire înainte de...

— De ce îți era teamă, în mansardă ?... o întrebă, în speranța că teama ei de atunci va ajuta la limpezirea acelei nopți pline de șovăieli.

— Credeam că... știam că în camera mamei, tata ascundea pe cineva...

— Și de ce nu mi-ai spus ? continuă blînd.

— Nu vroiam să te sperii și pe tine...

— Totuși, a fost așa cum ai bănuit... insistă.

— N-am bănuit... Îți spun : știam.

— Trebuia să-mi spui...

— De ce ? Ce s-ar fi schimbat ? Ai fi făcut altfel ?

Nu-i răspunse, deși îi simți în întuneric privirea întoarsă spre el ; nici ea nu stărui — ajunseseră prea aproape de prezent, și amîndoi admiseră tacit să rămînă la vechile frontiere ; ca două oștiri care — în pofida unui prim sentiment de suspiciune — înțeleg să reînnoiască un vechi pact de alianță.

Tibi adormi greu, ca și cum un liliac s-ar fi învîrtit prin cameră, căutîndu-i părul.

Dimineață, trezindu-se înaintea ei, îi privi îndelung chipul, la lumina zilei ; nu mai avea nimic delicat ; cîștigase o forță care se răsfrîngea pe buze — parcă mai groase — pe gîtul vigoros, în sînii dezvoltați sănătos. Ochii deveniseră mai mari, tăietura lor avea o brutalitate necunoscută înainte, fruntea — albă, cu vinișoarele ei albastre, subțiri, la tîmple — căpătase o culoare maronie, care nu-i venea bine pentru că o îmbătrînea ; finețea nervurilor dispiruse. Nu mai era o fată după care să sari în dubă, gata să mori pentru ea... Pentru că

nimic din ea nu mai exprima teamă, slăbiciune, nevoie de apărare. Putea lovi, se putea apăra, probabil că ţinuse şi o puşcă în mînă... Remarcă fără înduioşare, ca o concluzie, că are două zgîrieturi lungi pe bărbie şi lîngă ureche. De asemenea, o uşoară vînătaie pe obrazul drept. „Să-i spun lui Zephy — îi trecu prin minte — s-o trateze."

— Ce-i ? sări din somn Marta.

— Nimic, dormi — şi-i atinse cu buzele uscate faţa rănită.

Deodată, de afară, de pe stradă, se auziră huiduieli îndelungi, ale unei mulţimi furioase.

— Ce-i asta ? repetă Marta, întorcîndu-se, ager şi interesată, cu ochii spre fereastra cu perdeluţe cretonate.

— Nimic... şi încercă s-o acopere cu plapuma peste umeri. În fiecare dimineaţă e aşa... Avem o franzelărie în colţ, se aşteaptă pîinea... Hai, dormi, e devreme...

Strigătele mînioase, dar nedesluşite, continuau. Marta fixă perdeluţele.

— De unde ai zgîrieturile astea ? o întrebă Tibi, punîndu-i degetele pe obraz.

Marta reveni, culcîndu-se pe spate :

— Tu ce-ţi închipui ?

— Cred că... de acolo... de la căminul ăla... Dar vînătaia ?

— Tot de acolo... m-am lovit de o uşă.

— Am să-i spun lui Zephy să-ţi îngrijească faţa. În două zile, să vezi ce ten vei avea...

— Ten... Marta încreţi buzele într-un rictus care o îmbătrîni şi mai mult. El o sărută, punîndu-şi obrazul osos pe fruntea ei.

— Vreau să fii frumoasă, delicată, fină...

Cineva trecu pe coridor prin faţa uşii lor. El se retrase. Afară, huiduielile atinseră apogeul.

Tibi coborî din pat, îşi puse pantofii de casă, îşi îmbrăcă un halat albastru.

— Mă duc s-o aduc pe Zephy... spuse, strîngîndu-şi cordonul pe talie.

— Aici ?

Marta trase plapuma la piept.

— De ce nu? Nu-i de loc o femeie formalistă... Vrei să mănînci ceva? Ţi-aduc mîncare, tu rămîi în pat...

— N-am mai mîncat în pat, nici nu ştiu cum vine... observă Marta cu oarecare timiditate, sesizată cu plăcere de Tibi.

— Ai să vezi... o să-ţi placă — şi ieşi din cameră, apoi reveni cu o tavă de argint, închizînd uşa cu piciorul.

— Doamna e servită... glumi, punînd tava pe plapumă.

Era o farfurioară cu puţin unt şi cîteva felii de slănină; alături, pe un şervеţel, pîine. Domina o cană plină cu cafea. Din baie, se auzi o gargară puternică. Tibi turnă cafeaua într-o ceaşcă mică, descoperită lîngă cană, şi unse unt pe pîine; ţinea foarte delicat pîinea între degetele lui scheletice.

— Pîi-ne! Pîi-ne! Pîi-ne! se scandă afară puternic.

Marta rămase cu dinţii înfipţi în felioara de pîine, atentă, încordată spre stradă.

— Bună dimineaţa, copii! le bătu nenea Lazăr în uşă, ieşind din baie, lipăind după aceea mai departe pe coridor.

— Pîine! se mai scanda afară, cu oboseală, mai rar.

— De ce nu mănînci?

— Nu mi-e foame...

Afară se făcu linişte. Se auzi chiar uruitul unui tramvai.

— Nu-ţi place slănina? Mai e puţină şuncă... dar e pentru Zephy, spuse înţelegător Tibi, cerîndu-i de fapt ei înţelegere. Cînd vine servitoarea, o trimit să-ţi ia altceva... Vrei să mergi la baie? şi imediat ridică tava de pe plapumă.

Marta coborî, în combinezon. Tibi îi dădu de pe pat pijamaua lui.

— Pune-ţi-o... n-o să te vadă nimeni — avu grijă, mişcat de pudoarea ei. Zephy nu-i acasă, a dormit la o prietenă, dar cînd vine, o rog să-ţi dea un capot de-al ei... ia şi pantofii mei de casă...

Marta intră în baie, numai pentru a fi cîteva clipe singură. Pentru a-şi reveni. Cada iradia albă, mozaicul strălucea. Ce căuta aici? În cîteva clipe se trezise, se trezise într-o lume care nu era a ei — de la pat, de la omul din pat, de la cearşaf şi pînă la această curăţenie

stupidă a băii ; intră în cadă și, săpunindu-se, se gîndi înfiorată la Pavel : unde e ? cum l-a lăsat să aștepte ? Dar, mai ales, dac-ar înțelege-o... Se îmbrăcă cu pijamaua lui Tibi. „Nu m-ar înțelege". Se privi în oglindă ; își văzu zgîrieturile ; nu-i displăcură.

„După masă la administrație... seara, procesul literar", reflectă, dar din casă se auzi deodată *Menuetul în re* de Beethoven. Instinctiv, degetele îi tremurară pe obraz.

— Marta ! Auzi ? o chemă Tibi, de partea cealaltă a ușii. Vezi că pe ușă sînt agățate două halate. Unul de bărbat... vezi ?

— Da.

— Lîngă el, e altul, un fel de togă... ți-ar veni foarte bine... ar fi frumos pentru pian...

Într-adevăr, Marta descoperi toga indicată de Tibi și-i plăcu. O aruncă peste umeri și se contemplă în oglindă. Părea ceva de teatru, dacă nu chiar o rochie originală de concert, iar sunetele pianului o îndemnară să nu mai pregete și s-o ia. Merita să se așeze la pian, după trei ani, îmbrăcată deosebit. Într-un pluș roșu, cu fireturi de aur pe umeri, căptușit în negru, cu o copcă de bronz la gît...

Tibi o aștepta în cămașa sa albă, cu mînecă lungă, cămașa de sărbătoare. Se înclină în fața ei, nu lipsit de imaginație, și o conduse pe coridor — pînă la ușa care dădea spre hol — ținîndu-i mîna princiar, sus, elegant, în ritmul menuetului.

— Ții minte cînd am învățat la tine dansurile de curte ? o întrebă, atent la mișcare.

— Cu tata... preciză ea, ușor antrenată.

Lazăr Tănăsescu stătea la pian, pe taburet, cu spatele la ușă. Cînta crispat, cu acea încordare tipică pentru cei care fac eforturi de a-și aduce aminte măcar melodia unei bucăți din adolescență.

— Nene Lazăr, lasă-mă să ți-o prezint pe Marta.

Surprins, Tănăsescu, cît era de rotund, se întoarse cu taburetul, dar zîmbetul confecționat în mișcare se stinse în clipa observării togii. Pe față îi jucă un spasm de spaimă și țipă :

— Cine ți-a permis, domnișoară ?

Amîndoi, ținîndu-se de mînă, încremeniră în prag; Lazăr repetă întrebarea pe un ton mai înalt:

— Cine ți-a permis, domnișoară? Știi a cui e toga aceasta? Asta e toga mea... Asta-i toga lui Iuliu Cezar!

Marta duse palma la gură, pentru a opri hohotul de rîs. Tibi, revenindu-și, fu mai serios.

— Știu, nene Lazăr, așa e. Dar vroiam să ți-o prezint... Marta vroia să cînte la pian...

— În toga mea? strigă Lazăr. În toga mea?

Era congestionat, furibund încît Tibi trebui să se interpună între el și Marta, care se dăduse cu cîțiva pași înapoi.

În clipa aceea, în pragul ușii care dădea spre vestibul apăru Zephy Rîureanu, înaltă, frumoasă, pusă la punct, cu mănușile de antilopă în mîna stîngă ascunzînd cheile intrării. Era îmbujorată de frigul dimineții, ceea ce risipea în mare măsură oboseala nopții petrecute cu Ștefan Murnu; dacă cei trei ar fi privit-o atent, ar fi constatat lesne greutatea cu care ținea deschiși ochii încercănați discret, ca o nuanță de rimel. Dar pentru ei, Zephy, ajutată și de statura ei impozantă plină de noblețe, nu apăruse decît ca un arbitru respectabil, întru totul solemn.

Lazăr deci se retrase și se disculpă, după prima clipă de tăcere, ca un copil:

— Mi-au luat toga, Zephy!

— Treci în camera ta! îi ordonă în consecință cosmeticiana, cu severitate maternă.

— Să mi se dea toga! mai bîigui Lazăr, și ieși.

— Aceasta e Marta, spuse Tibi, pentru a risipi cît mai repede atmosfera minutului precedent.

Zephy, surîzînd de ajuns de greu, se apropie.

— Vai, dar ce bine e dezvoltată! — și ridicîndu-și voaleta, își puse obrazul, în semn de sărut, pe pomeții bine marcați ai fetei.

— Îmi pare foarte bine c-ai fost găsită, adăugă ținînd-o de umeri și privind-o rapid, ca pe-o haină nouă. Tibi, în sfîrșit, vei avea zile mai frumoase.

— Nu mă pot plînge, încercă tînărul să fie galant. Marta nu mișca. Te rog un singur lucru, tanti Zephy...

— Orice.

Doamna își potrivi discret fularul pe gît.

— Să-i dai voie Martei la pian.

— Oricînd, asigură Zephy, dar nu acum, înțelegeți-mă... și aruncă pe masă cheile, mănușile.

— Nu, nu acum, acceptă Tibi, cu o ușurință care dădea să se înțeleagă că nici ei nu gîndiseră acum, ci...

— După masă, copii... cît vrei, Marta. Auzi ? Cît vrei ! Am avut o noapte groaznică la doamna Vintilă, niște mopși oribili. După masă nu avem de lucru, doar domnul colonel Cămărășescu... și nici ăsta nu-i sigur. A, Tibi, pe la prînz s-ar putea să vină doamna Florescu. Masaj simplu, te ocupi tu, da ? O iei și pe Marta, poate îi va plăcea.

Și făcu ochii mici, într-un zîmbet lung, care voia să înlocuiască un nou sărut.

— Chiar aș vrea să te ocupi și de Marta... niște zgîrieturi urîte.

Tibi se autodesemnă pe obraz.

— O, cum să nu ? ! După masă. Zău, înțelegeți-mă... și cu Lazăr aranjez eu. Iertați-l.

— Ți-am lăsat șuncă, preciză Tibi.

În camera lor, Marta aruncă pe dată toga, se îmbrăcă cerîndu-i lui Tibi să se întoarcă cu spatele, apoi se așeză la fereastră în picioare, cu brațele încrucișate. Tibi veni lîngă ea și o îmbrățișă, camaraderește, după umeri.

— Nu te supăra, Marta, n-a fost nimic grav. Ai să te obișnuiești cu el, sînt sigur. Războiul l-a zdruncinat. Omul e puțin copilăros.

Marta îl asculta cu buzele strînse.

— Dar Zephy ai văzut ce femeie e. Să vezi cum o să ne înțelegem cu ea. Întoarce-te spre mine. Zîmbește-mi !

Ea nu se întoarse, nu-i zîmbi ; Tibi încercă s-o supună, strîngîndu-i umerii, dar ea rezistă ; el își lipi obrazul de umărul ei.

— Te iubesc, vreau să fim fericiți, te-am așteptat, tu nu ? Spune-mi, spune-mi că da !

Marta vru să se despresoare, ceea ce-l enervă subit.

— Spune-mi că da ! Nu te las pînă nu-mi spui.

Marta, fără să-l privească, îl mîngîie pe părul scurt, el o rugă exasperat :

— Nu mă mai mîngîia pe păr !

Pe coridor, zbîrnîi strident soneria. Tibi ieşi din doi paşi. Marta îl auzi străbătînd coridorul, hotărît.

Peste cîteva clipe, el reapăru în pragul camerei şi, aruncîndu-i un halat alb, o chemă să vină să-l asiste la masajul doamnei Florescu.

— Pune-ţi halatul, nu are rost să apari în pulover, adăugă grăbit.

„De ce nu ar avea rost?" se gîndi cu o anumită îndărătnicie Marta ; nu îmbrăcă halatul, străbătu coridorul cu mîinile încrucişate la piept, simţind cu degetele ruptura din cot a puloverului. În hol, văzu întredeschisă uşa cabinetului şi se postă în prag, privind. Tibi nu o remarcă ; lucra în profil, curbat, atent doar la faţa doamnei Florescu, care spunea printre falangele lui lungi :

— Şi crezi că-l vor alege din nou pe Roosevelt ?

— Nu ştiu, doamnă... politica nu mă interesează...

— Georgel e nebun după (pauză) politică ! Zice că (iar pauză, pentru ca masajul în zona bucală să nu-i deformeze cuvintele) dacă-l aleg pe Roosevelt se termină mai repede războiul.

— S-ar putea...

Tibi trecu din nou la obraji, permiţîndu-i o uşoară circulaţie a ideilor.

— Dar de ce-l cheamă şi Delano ? Ce nume e ăsta Delano ? Eroll Flynn se numeşte Eroll Flynn, Tyrone Power — Tyrone Power. El ce mai avea nevoie şi de Delano ?

— Nu ştiu, doamnă.

Marta se retrase în vîrful picioarelor. Cînd trecu din hol pe coridor, auzi foarte răspicat glasul lui Zephy din dormitor :

— Te rog să te linişteşti şi să nu mă faci de rîs !

Intră în cameră, cu un frig ascuţit în oase ; se îmbrăţişă strîns, ruptura puloverului nu-i mai dădu nici o satisfacţie.

Tibi se întoarse după un sfert de oră, îi impută direct :

— De ce n-ai venit în atelier ?

Ea nu vorbi nici la prînz ; şedeau toţi patru la masa patrată, fiecare pe-o latură, Zephy cu o compresă la gît,

în fața lui Lazăr ; după pofta de mîncare, era sigur că acesta nu mai ținea minte ce se petrecuse cu cîteva ore înainte ; Tibi, în cămașa sa albă, făcînd cocoloașe de pîine, nervos, privea tot timpul la Marta, care abia atingea lingura cu supă. Matilda, din bucătărie, întrebă :

— Să aduc friptura ?

— Încă nu, spuse Zephy tare. Cochet și mult mai încet, adăugă : Să termine și Marta.

— Chiar, mănîncă foarte lent, constată Lazăr, ștergîndu-se vesel la gură. De ce, domnișoară ?

Dar nu așteptă răspunsul.

— Zephy, ții minte cum am mîncat la prima noastră masă la Cina, în '30 ? Am să duc amintirea acelui prînz pînă-n mormînt. Am cerut curcan... curcan era, nu ?

Zephy clipi aprobativ, peste paharul cu sifon, luat, firește, după supă. Marta, cu ochii în farfurie, puse lingura pe margine.

— L-am devorat. Chelnerul rămăsese paf. Și mai adăugați că înainte cu o seară avusesem căderea *Herostratului,* o dramă cu unul din Grecia antică. Și totuși, aveam poftă de mîncare. Și știți de ce ?... Sun după friptură, da, domnișoară Marta ? Se întinse și sună : Pentru că luam prima oară masa cu femeia iubită. Nu mai conta nimic. Artă, dureri, deziluzii, antichitate... O aveam în față. Cît am alergat după tine, Zephy ?

Și puse mîna pe brațul cosmeticienei, care, drept orice răspuns, admise din priviri că alergase mult după ea. Matilda aduse, pe un platou de argint, friptura.

— Ce friptură avem, Mati ? o întrebă cu ochii sticlind de bucurie.

— De porc.

— Unde ai găsit porc ? se entuziasmă Lazăr. Ești o bomboană, Mati !

Zephy începu să servească, Matilda întrebă dacă să deschidă radioul.

— Dă-o dracului, la friptură de porc să ascultăm criza guvernamentală... Mai multă metafizică, Mati !

— Mersi, mersi, de ajuns ! protestă amabil Tibi.

— Esențial și simbolic este ca o legătură pe viață între un bărbat și o femeie să înceapă cu un *bon apetit* [1].

[1] poftă bună (lb. fr.).

(Lazăr tăia carnea.) Ah, ce pica o salată aici ! Plăcerea de a mînca bine e o poartă spre trupul femeii, spre senzual. Fără senzual, o dragoste n-are sare, n-are dimensiune, nu, Zephy ?

Cosmeticiana strîngea sosul fripturii cu lingura.

Matilda întrebă din bucătărie dacă să aducă compotul.

— Îl luăm în hol, i-am promis Martei că după masă cîntă la pian — formulă Zephy cererea de armistiţiu, înfăşurată în surîsul ei.

Tibi se precipită în hol să deschidă pianul. Marta îl urmă, se aşeză pe taburet, privi claviatura ; îşi simţea degetele înţepenite, reci, incapabile să atingă clapele. Tibi, lîngă ea, la dreapta, o atinse pe braţ, îndemnînd-o :

— Hai, Marta, ce faci ?

Ameţită, dădu nătîng din cap, negativ, o simţi pe Zephy sărutînd-o pe faţă.

— Vai, sărăcuţa, e emoţionată — şi rămase în picioare, la stînga.

Matilda puse pe pian ceşcuţa cu compot pentru Marta şi se îndepărtă după o clipă de contemplare.

Lazăr hlepăia în sufragerie.

— Dă-mi şi mie compotul, Mati. Pe mine m-ai uitat ?

— Da' cum îi strălucesc ochii ! constată Matilda servindu-l.

Marta îi auzea, îi simţea în jurul ei, perfect lucidă ; se ridică şi, dîndu-l deoparte pe Tibi, ieşi din hol, astupîndu-şi gura cu pumnul.

— Nu trebuia să staţi în jurul ei, comentă incidentul Lazăr, un artist nu e un urs.

Tibi veni după ea în camera lor şi o găsi culcată, cu capul în pernă ; aplecat peste ea, încercă să-i ridice bărbia ; ea se împotrivi, lipindu-şi mai puternic fruntea de braţ. Totuşi, atingîndu-i cu degetele obrajii şi genele, Tibi nu constată urmă de lacrimi. Doar umerii îi tremurau, prin puloverul rupt îi apărea cotul.

— Marta. Marta mică, îi şopti cu plăcere, căci o putea alinta ; nu-i nimic, nu te speria. Aşa-i orice emoţie. De cînd n-ai mai cîntat ? Ai să-ţi revii, pianul nu fuge de aici. Ai să studiezi, ai să te-mbraci.

Ea nu-i răspundea. Încetă să mai tremure, şi el interpretă aceasta ca o urmare a cuvintelor sale. Se bucură

și o lăsă să adoarmă, în poziția aceea dificilă ; o acoperi cu toga lui Lazăr, și ea nu-l simți. Peste un timp, o descălță și îi puse, ușor, picioarele pe pat. O iubea. Nu mai ieși din cameră, veghind-o.

Ea se trezi brusc din somn, speriată ; aruncă de pe umeri toga :

— Cît e ceasul ?

— Cinci și un sfert, îi răspunse privind ceasul, sub mîneca scrobită a cămășii.

Marta sări în picioare.

— Am pierdut difuzarea... și, năucită, își trecu mîna prin păr.

— Ce-ai pierdut ? și se destinse, vrînd s-o alinte în continuare. Ce-ai visat ? Ai dormit și ai visat.

Grabnic, ea luă pardesiul de pe scaun și-l îmbrăcă preocupată, fără să-i mai dea atenție.

— Unde te duci ? se înăspri Tibi.

— În Slătineanu.

Răspundea și acționa ca prin somn ; rupse cu gura o ață care atîrna la mîneca pardesiului.

— Care Slătineanu ? Tibi o apucă, strîns, de braț.

— La noi, lasă-mă, întîrzii, la șase începe.

— Vin cu tine, hotărî automat, în jocul ei.

În hol nu era nimeni, pianul rămăsese deschis, iar din dormitor se auzea glasul lui Lazăr :

— Ai să mă duci la disperare !

Marta plecă înainte, Tibi anunță de la ușa dormitorului, după ce ciocăni agitat :

— Noi am plecat, Zephy.

— Cînd vă întoarceți ? întrebă melodios și liniștit *La Belle*.

— Repede...

— Diseară avem o vizită ! Să nu întîrziați.

În Slătineanu, intrînd în sală, el o întrebă acru :

— O să dureze mult ? Zephy ne-a rugat să nu întîrziem.

Din nou nu-i răspunse — căci nu-l căuta decît pe Pavel. Unde o să se așeze ? Dacă s-ar așeza lîngă ei ?... Nu-l vedea, nu-l găsi în sală. Dar îl ascultă încordată pe Ciobanu, fără s-o intereseze Tibi. În sfîrșit, auzea un glas cunoscut, un om din lumea ei.

Explicațiile politice foarte clare, sarcina trasată de Ciobanu în două cuvinte avură în ea un ecou mult mai puternic decît discuția purtată cu Tibi prin forfota părăsirii sălii în vederea încolonării :

— Mergem acasă, da ?

— Nu, mă duc la demonstrație.

— Ne așteaptă Zephy.

— Și ce-i cu asta ?

— Marta, învață să te porți !

În stradă, Marta îl observă dintr-o dată pe Pavel, încolonat în primele rînduri ; de pe trotuar, cu Tibi lîngă ea, căută locul unde se forma coada coloanei — în capătul celălalt al străzii, distanță de ajuns de mare ; păși într-acolo.

— Nu vii, Marta ?

— Nu. Du-te acasă și am să-ți explic.

— Ce să-mi explici ?

— Atunci, vino cu mine.

— Tu ai înnebunit ?

— Jos fas-ciș-tii ! începu să se scandeze sub steagurile și pancartele coloanei.

Marta coborî de pe trotuar între uteciști, și Tibi o văzu deschizînd gura, printre pumnii ridicați, și strigînd o dată cu ceilalți :

— Jos fas-ciș-tii !

Coloana porni și, pînă la ieșirea din calea Dorobanți, el merse pe trotuar alături de ei, cu mîinile în buzunar, strîngîndu-și pardesiul prea larg pe trup. De cîteva ori o zări strigînd și ridicîndu-și cu mîna părul căzut pe ochi : îi dispăruse orice feminitate. Păși alături de ea numai ca să n-o piardă din ochi ; i se păru ridicol ; pe Calea Dorobanți îi părăsi, coti în Piața Romană și se îndreptă spre Calea Victoriei.

În Piața Universității, Marta avu puterea să nu-l caute pe Crăciun ; ascultă atentă discursurile, înțelese situația politică și îi deveni limpede ce are de făcut ; acasă îi va explica lui Tibi și, după aceea, îl va căuta pe Pavel. Hotărîrea de a pleca la manifestație, cuvîntările, claritatea liniei comuniste îi dădură o liniște sufletească, o mulțumire neașteptată după prînzul la *La Belle* și scena din jurul pianului.

Ușa vestiarului era deschisă. Domnul colonel Cămărășescu se pregătea de plecare, după masajul estetic; Zephy coborîse pînă în prag, să-l conducă. Tibi și Lazăr rămăseseră pe treptele superioare.

Zephy o primi cu acea vizibilă plăcere falsă :

— Ei, ce ți-am zis, Tibi ? Uite-o !

— Ah, logodnica rătăcită ! exclamă și colonelul, desigur informat.

— Credeam că nu mai vii... îi șopti Tibi, sincer emoționat. Vino, vino la noi... La revedere, domnule colonel...

Și o trase pe trepte, spre hol, trecînd pe lîngă Lazăr ; acesta nu pierdu ocazia să-i arate lui Tibi pumnul bine închis, însoțit de un semn cu ochiul — concluzia discuției din atelier, cînd îl sfătuise pe nepot să se arate ferm față de femeie.

În camera lor, pe un scaun, o aștepta un palton nou, gri, cumpărat de gata.

— Îmbracă-l !

Tibi îl ridică și i-l ținu, aplecîndu-se puțin înainte, serviabil, sigur de succes. Pe căptușeală, în interior, Marta observă marca Galeriilor Lafayette.

— Mulțumesc, șopti total descumpănită.

— Îmbracă-l ! stărui Tibi.

— Da' cînd l-ai luat ? întrebă ea la întîmplare, ca să acopere cumva clipa dificilă în care-l îmbrăcă.

— După ce ne-am despărțit, spuse el în trecere, interesat, pare-se, de felul cum cade haina.

O privea cu un deget pe buze, capul aplecat pe o parte, ca un croitor experimentat, la o ultimă probă.

Zephy și Lazăr apărură în prag, cap la cap, poză de familie fericită.

— Îi vine minunat ! exclamă imediat Zephy.

— Nu trebuie scurtat ? se interesă Tibi. Întoarce-te, Marta !

Marta se întoarse.

— Vai de mine ! Așa se poartă, puțin mai lung... îl asigură cosmeticiana.

— Vezi, domnișoară Marta, cum sîntem noi bărbații ? reflectă bonom Lazăr. Ne lăsați pe stradă, ca pe niște caraghioși, faceți politică, și noi alergăm la Lafayette să vă îmbrăcăm...

Marta profită de poziția ei ca să nu-l privească, descheind rar nasturii.

— Hai, gata, Lazăr... ce-a fost, a fost... N-o să mai facă. Altceva vă rog, primim astă-seară un cunoscut, un domn foarte simpatic... domnul Ștefan Murnu... n-a mai fost pe la noi. Vreau să vă faceți frumoși. Marta, — și Zephy, văzînd ruptura din cotul puloverului, deveni subit imperativă — vino să-ți dau ceva de la mine!

— Nu, se eschivă Marta fără dibăcie, căci acest asalt de cadouri o găsise nepregătită.

Tibi îi luă paltonul din mînă.

— Dar de ce, Marta?

— Crezi că mă deranjezi? E o jachetă pe care n-o mai port, prostuțo... și Zephy întinse mîna s-o mîngîie.

Marta, brutal, trase capul la o parte. Pentru prima oară o văzu pe Zephy pierzîndu-și zîmbetul.

— Marta! exclamă supărat Tibi. (Și către ei :) Lăsați, lăsați... e obosită, o să se odihnească.

Îi auzi ieșind, îi simți în schimbul de grimase cu Tibi ; nu văzu gestul din prag al lui Lazăr, același pumn bine închis — poate s-ar fi calmat. Știa că Tibi a rămas în cameră, dar nu se mișcă de la fereastră.

— Marta, mă înspăimînți.

Îl auzi pășind spre ea.

— Te-am văzut acolo, azi... Niciodată n-ai fost așa. Ce s-a întîmplat? Și eu am fost închis. (Nu, nu era bine...) Acum ce te-a apucat? Nu pot pricepe : ai un palton nou, Zephy ți-a oferit o jachetă, începi să te îmbraci. Ce, crezi că e normal după cîte ai suferit să mai umbli ruptă în cot? Cînd ai mai mers murdară, neglijentă? Dacă te-ar vedea taică-tău... (Nici un efect.) A, poate pentru că le-am spus de ce n-ai venit acasă cu mine? Dar ce vroiai să fac? Am venit singur... cu paltonul. Ce să le fi spus? Nu? Spune tu ce să le fi spus! Le-am spus că ești la o manifestație comunistă. Nu s-au supărat, n-au strigat. Sînt oameni normali, nu țin cu comuniștii, dar n-au nimic împotriva ta, nu amestecă politica cu dragostea...

— Întoarce-te! îl întrerupse Marta. Vreau să mă culc.

— Vreau să vii în hol, spuse decis Tibi

— Te-ai întors ?
Tibi ieşi trîntind uşa.

Pentru Ştef, Zephy îşi scoase compresa, ca acesta să poată vedea urma nopţii lor minunate ; îşi puse un colier de perle albe care dădeau un *éclat* tulburător petei roşii de pe gît. Lazăr, chiar dacă ar fi observat, nu şi-ar fi îngăduit, în hol, să facă vreo remarcă. De altfel, fu cucerit de jovialitatea şi optimismul domnului Murnu pe care acum îl cunoştea prima oară, deşi parcă-l mai văzuse undeva, cîndva, în Bucureştiul dinainte de război. Puse patefonul — muzică grea, Wagner, după cum prefera invitatul. Tibi schimba plăcile, ştergea acul de scame, urmărea mişcarea lui pe disc, aşteptînd ca uşa să se deschidă şi Marta, chiar prost îmbrăcată, să apară.

În sonorităţile „divinului", Murnu, picior peste picior, trecea dezinvolt de la una la alta, cu un farmec al verbului nemaiîntîlnit la *La Belle ;* le relată, de pildă, ridicîndu-şi mereu şuviţa rebelă de pe frunte, primul său reportaj la *Sănătatea* (cotidian de orientare manistă, în redacţia căruia fusese primit imediat, la recomandarea unei personalităţi îndatorate greu lui Cezar Murnu), „o chestie foarte tare, care dădea peste cap propaganda comunistă cu privire la relaţiile patron-muncitor" ; un şofer îşi bătuse — la o brutărie — patronul, ziua în amiaza mare, sub ochii celorlalţi salariaţi !... Fusese toată dimineaţa acolo, investigase, scrisese „un articol tare", care avea să apară mîine ; „la ora cînd noi ascultăm *Maeştrii* aceştia, articolul se culege".

— Să văd ce ochi vor face. Că ne-au înnebunit cu cozile de topor care omoară muncitorii !

— Dar cine-i victima ? se interesă Lazăr.

— Domnul Păsculescu, una din marile brutării ale ţării.

— Domnul Păsculescu ? se miră, elegant, Zephy. De aceea n-a venit azi doamna la tratament...

— Mîine trebuie să le telefonăm, opină Lazăr.

— Îi aveţi în clientelă ? întrebă, vădit curios, Murnu.

— Sigur, îi zîmbi larg Zephy, asigurîndu-l asupra unei perspective superbe. Încîntat, Ştef trecu la ultimele secrete ministeriale, ca de pildă pregătirea unei dictaturi

de mînă forte pentru începutul anului, dacă nu mai devreme. („Noul guvern nu e decît o amînare strategică, dragii mei!") Le propuse să iasă într-o seară la barul *Colos*, unde cîntă niște amici dați dracului, teribil de talentați, aduse în discuție zvonurile despre tratativele înaintate dintre anglo-americani și germani, atrăgînd atenția și asupra inevitabilei ofensive germane în apus, care va presa aceste tratative.

— Dar ce-i cu Hitler, domnule Murnu? întrebă Tănăsescu printre alămurile bubuitoare ale finalului la *Maeștrii cîntăreți*. Ce-i cu el? E posibil să nu ia cuvîntul acum, cu ocazia aniversării Münchenului?

— O boală de nervi... diagnostică Murnu, cu farmecul omului întors ieri de la Cartierul General al Führer-ului.

După finalul apoteotic, pe care-l ascultară toți în tăcere, Lazăr oftă:

— O boală de nervi... E, totuși, numai un om!

Zephy se ridică și aduse „o mică gustare".

— Să fim sănătoși! toastă simplu Lazăr.

Tibi participă tăcut la toast, nu mîncă, muie buzele în vinul excelent, apoi își ceru scuze, dar trebuia să se retragă. Era obosit, de fapt îl enervase toată discuția asta politică. Murnu îi strînse mîna cu o politețe extremă.

— Amfitrioana noastră mi-a povestit despre dumneata. Cu un om care a suferit, e o rușine să stai numai cinci minute... O să ne revedem, nu?

— Cu plăcere.

Tibi deschise încet ușa camerei lor. Din hol se înălța brandenburgicul nr. 5. (Muzica se auzea bine pînă aici.) Se pregătea să pășească în vîrful picioarelor, cînd ușa se lovi deodată, în dreapta, sec, de Marta; aprinse imediat lumina, închise ușa. Marta se retrase spre mijlocul camerei, îmbrăcată în pardesiul ei jerpelit, gata de drum.

— A, vroiai să pleci? exclamă Tibi, cu furia abia reținută, să nu se audă dincolo.

— Da, mărturisi Marta privindu-l liniștită în ochi.

Tibi învîrti cheia în broască, și apoi o puse în buzunar.

— N-ai să pleci, auzi? N-ai să pleci!

Marta se așeză pe scaun, îmbrăcată, și gestul acesta îl paralizâ.

Tibi stinse lumina și se întinse pe pat. Nu avea ce sa-i facă, dar de plecat ea nu putea să plece.

Brandenburgicul atinse punctul final al primei părți. Andantele se auzi mai stins și tăcură multă vreme.

— De ce nu mă iubești, Marta ? o întrebă, la capătul concertului.

Nici un cuvînt. Nu îndrăzni să aprindă lumina. Dacă plecase ? Dacă-i va spune de ce nu se va mai întoarce ?

XXIV

Anton Mihailopol o aşteptă zadarnic pe Wiwette la Colos, ascultă orchestra — de fapt numai doi, unul la pian, celălalt la saxofon — şi se bucură, haz de necaz, că localul nu avea public. Mai intră doar un tip dubios, pe care chelnerii nu-l luară în consideraţie şi atunci, pentru a atrage atenţia asupra sa, aruncă scrumiera de pe masă pe parchet. Un chelner veni imediat şi-l servi, din două vorbe, regeşte. Domnii Cezar Murnu şi Ghenadie Popescu apărură mai tîrziu, privind calmi pustiul, făcură semn de salut celor doi instrumentişti şi se aşezară la o masă. Îl observară imediat pe Anton, şi, fără să trădeze vreo enervare, trimiseră chelnerul să-l dea afară din bar.

— Domnule, spuse chelnerul liniar, ca o lecţie învăţată bine, ţinuta nu vă permite prezenţa în localul nostru. Poftiţi afară!

Anton ieşi, demn, fără să salute, simţindu-le privirile pe decolorata sa haină de vînt. Îşi ridică pantalonii cu coatele şi-i dădu dreptate totală lui Crăciun : scîrbos! Nu va mai intra aici, şi o va convinge şi pe Wiwette. O aşteptă deci în faţa intrării, pe Bulevard. Plecă ursuz.

Acasă nu reuşi să citească un rînd din *Amintirile de la ruletă* ale lui Dostoievski, descoperite în Slătineanu. Prin cameră, în fiecare respiraţie a lui plutea Wiwette,

amintirea ei aici ; scoase de la piciorul divanului *Pe aripile vîntului* şi deschise cartea la întîmplare. „Trebuie să-i explic cu argumente de ce măgăria asta e o măgărie reacţionară." Urmări pe cîteva pagini dispreţul lui Scarlet O'Hara pentru lupta celor din Nord („dar cum dau de ea ? dacă n-o mai văd niciodată ?") şi aruncă, dezgustat repede, cartea. „Trebuie să mă sfătuiesc şi cu Şerban", hotărî şi adormi repede, privind globul deteriorat pe porţiunea Africii şi Americii.

Dimineaţă, în timp ce doamna Filotti se întorcea de la Rond, unde făcuse piaţa, Anton îşi reaminti de invitaţia redactorului-şef al *Flacării tineretului* şi, printr-o asociaţie firească, se gîndi din nou la Şerban Nicolau. „Discutăm, ne sfătuim, şi după aceea merg cu el la redacţie. Dar cum dau de ea ?"

În Cotroceni sună, cu o uşoară îndoială, să nu fi întîrziat ; îi răspunse din vestibul un glas feminin :

— Cine-i ?

— Îl caut pe Şerban.

Uşa se deschise şi în faţa ochilor îi apăru Wiwette. Ea nu avu nici o tresărire.

— Şerban nu e acasă, a plecat.

— Wiwette... bîigui Toni, ca la Margaret Mitchell.

Ea vru să închidă uşa, el o împiedică.

— Dar pe tine te căutam... şi vru să intre în vestibul. Te-am aşteptat aseară.

Însă trebui să renunţe la eventuala tiradă, fiind silit ca, brutal, să pună piciorul în prag pentru a opri închiderea uşii.

— Domnule, îl chem pe tata ! ripostă Wiwette cu acea seriozitate bine cunoscută a fetelor de pension.

— Care tată ?

— Tatăl meu ! Şi izbuti să închidă uşa, adăugînd, bineînţeles : Nu te cunosc, şi nu fi mojic !

— Wiwette ! ciocăni Anton în lemnul uşii.

Nici un răspuns. Plecă (bine că ştia unde o găseşte !) dar, rapid, după consumarea emoţiilor imediate, lucrurile i se prezentară sub aspectul lor întru totul uimitor : ce căuta Wiwette la Şerban ? Şi cum adică „tatăl meu" ? Tatăl lui Şerban e tatăl ei ? Niciodată Şerban nu-i pomenise că ar avea o soră... Adică Wiwette e

sora lui Şerban? Firește acum trebuia, era obligat să meargă la redacție să-l caute pe cumnatu-său și să discute... Și să mai spună cineva că nu există soartă! Soartă? Pură întîmplare! Da, dar întîmplarea nu-și face loc prin necesitate? „Invers", se corectă Anton în planul teoriei, necesitatea își face loc prin jocul întîmplării... „Așa a spus Engels."

Mihailopol ajunse repede din Cotroceni în Belvedere, la redacție. Îi cunoștea și pe portar, și pe liftier, și pe secretara redactorului-șef — din locuri diferite, dar toate legate de revoluție.

— Tovarășul Nicolau e aici? o întrebă pe Mia — Mia, soția lui Vanghele de la administrație, recent căsătorită.

— A plecat pe teren... De ce n-ai venit în Radu Vodă la nunta noastră? Am avut un vin bun, era și mîncare... Marsalis ne-a făcut cadou de nuntă dovleac copt.

— Iartă-mă, Mia, felicitările mele, să creșteți mari! Dar n-am putut... am fost în Piață; a fost de lucru, crede-mă. Pe urmă, să-ți spun drept, aveam o întîlnire.

— Ce vorbești? exclamă femeia uscățivă.

— Gata! (Sobru:) Tovarășul redactor-șef e aici? M-a chemat...

Bucur îl primi radiind de bucurie, cu ziarul *Sănătatea* întins pe birou. Buna dispoziție a acestui om care-l asigurase că nu-l cheamă să-i propună o muncă de scris, menținu în Anton o viziune plăcută asupra desfășurării acestei dimineți. Bucur nu făcu nici o introducere.

— Ai venit la țanc, tovarășe Mihailopol! Avem nevoie de dumneata, mare nevoie. Ai citit, nu? și-i indică *Sănătatea*, pagina a treia.

— Nu, răspunse prudent Mihailopol, încercînd să reziste vitezei cu care Bucur voia să-l aducă în mijlocul unui vîrtej necunoscut.

— Păi ce-ai făcut de dimineață? Un administrator al unui ziar comunist trebuie...

— Care administrator?

— Dumneata! De azi ne administrezi, nu știai?

— De unde să știu?

— Foarte rău ! Un administrator trebuie să știe tot ce ține de ziar, înaintea redactorului-șef.

Izbucni într-un hohot de rîs și reveni, mai rar, pe un ton mai liniștit.

— Te-ai speriat... Un administrator nu trebuie să se sperie. Dar așa-mi place să lucrez ; cu oameni aruncați imediat în probleme. Altfel, nu facem gazetărie...

— Ce gazetărie, tovarășe Bucur ? Ce probleme ? se apără tărăgănat Anton.

— Te-am văzut ieri difuzînd *Flacăra* noastră... Mi-a plăcut. Ai suflet, ai cap, ții la ziar... Ce mai vrei ?

— Să vorbești deslușit.

— Deslușit : n-avem administrator. Căutam un utecist cu cap și imaginație. Te-am găsit. Am discutat cu Ciobanu, cu Paul și cu Staicu ; toți de acord. De azi, treci la noi...

— Habar n-am ce-i aia o administrație.

— Se învață !

— Ce fac cu Lemetrul... cu instructajul ?

— Aoleu, ți s-a și urcat la cap... Nu poți fi înlocuit, nu ? Nu mai avem instructori ? Dumneata ești singurul care poți instrui fabrici ?

— Și pentru administrație aș fi singurul ?

Bucur se prefăcu serios, așa cum se cuvine înainte de a rosti o replică importantă, dar toată manevra fu simțită de Anton.

— Îți spun, dar mi-e teamă că devii și mai încrezut...

Mihailopol se prefăcu și el covîrșit de un asemenea viitor catastrofal ; rosti grav :

— Spuneți-mi, nu voi deveni și mai încrezut.

— Bun — rupse Bucur jocul și bătu, jovial, cu palma în *Sănătatea.* Prima sarcină...

„Domnii" de la *Sănătatea* se lansaseră în apărarea marelui brutar Păsculescu. Un articol semnat Șt. Murnu („dracu să știe cine-i ăsta, un pseudonim... că i-am culeș la viața mea pe toți apașii, pînă la Stelian Popescu și-napoi"...) se indigna că un șofer l-a bătut pe stăpînul *Franzelei de aur.*

— Crăciun. E acum la noi.

— Știu.

— Știi și de incident?

— Știu.

— Bravo, tovarășe administrator, așa-mi placi!

Aseară, la *Franzela de aur* a domnului Păsculescu s-a efectuat o descindere și s-au găsit ascunși șase mii de saci cu făină. Bucur fusese acolo cu echipa Poliției economice. Articolul era deja în pagina întîi a *Flacării* care apărea a doua zi. Era necesară o difuzare fără precedent — în primul rînd la brutării. Clar? *Scînteia*, oricum, urma să ajute *Flacăra tineretului* în această acțiune, dar „acum avem și noi o administrație și un administrator, așa că trebuie să arătăm partidului că meritățm încrederea". Lui Anton îi plăcu cum îl mobilizează Bucur, cu cîtă ușurință și încredere îi pune răspunderile pe umeri, hotărît într-adevăr să-l arunce cît mai adînc și mai repede în probleme.

Mia apăru și-l anunță pe Bucur că a venit un puști de la *Franzela de aur*, care zice c-a fost chemat.

— A, tovarășul Dridea! exclamă redactorul-șef. Să intre!

Mia se dădu deoparte, surîzînd cuminte, și-i făcu loc tovarășului Dridea, care apăru, în pantaloni scurți, cu picioarele roșii de frig, doar cu un fular petrecut la gît.

— Ai adus caricaturile? îl întrebă operativ Bucur.

Dridea scoase din buzunar, curajos, cîteva foi făcute sul și le desfășură, cu palmele roșii, pe birou, peste *Sănătatea*. Erau șase caricaturi, în care desenul, încă pueril, dădea totuși efecte pline de farmec; toate șase îl vizau pe Păsculescu care, în contradicție cu adevărul vieții, apărea totdeauna sașiu și cu mustăți lungi, răsucite în sus, ca la marii grofi — enigmatică reminiscență a cine știe cărei lecturi...

— Că are mustățile așa, înțeleg — remarcă Bucur, impresionat de aptitudinea pentru umor a ucenicului. Dar de ce-i sașiu?

— Păi... adevărul l-a lovit în cap și i-a amestecat privirea, explică serios Dridea viziunea sa.

Poantele nu erau prea strălucite, dar la caricatura făcută chiar aseară, după descindere, proza de sub

desen avea haz : Păsculescu, în magazia unei închisori — rafturile erau pline cu „costume" dungate alb-negru — ședea în fața oglinzii, cu un croitor care-i făcea proba noii sale îmbrăcăminți, din aceeași „stofă" în linii alb-negre.

„Croitorul : Nu vă strînge la umeri ?

Păsculescu : Nu, pantalonii sînt cam scurți..."

Într-adevăr, manșetele pantalonilor lăsau să se vadă o pereche de cătuși foarte îngrijit desenată. Desigur, nu era vorba de publicare, căci intriga caricaturii se născuse dintr-o întîmplare prea personală. Dridea întrebă cu convingere :

— Cînd o publicați ? La asta țin cel mai mult.

— Dac-o vede Păsculescu, te dă afară, opină ca să-l incite Bucur.

— Și ce ? Fac ca tovarășul Crăciun, nu mă tem de patronat...

Cei doi oameni mari rîseră sincer. Dridea înțelese.

— Am și niște versuri...

— Vorbește cu tovarășul Nicolau, pentru poezii. Dar mai vrem caricaturi, tovarășe Dridea...

Bucur începu să-i explice ucenicului arta caricaturii, puterea ei de generalizare, contrastul dintre esență și aparență, în cuvinte accesibile. Lui Mihailopol nu-i venea să plece ; ajunsese clipa să asculte o lecție despre caricatură, în redacția unui ziar comunist, la lumina zilei, în timp ce mașinile în tipografie culegeau articole comuniste... Iar difuzarea ziarelor noastre era în sarcina lui, și asta nu mai era un secret !

— Va să zică, astea nu sînt bune ! conchise Dridea, pe marginea lecției lui Bucur ; se întristă.

— Hai cu mine, Dridea... hai, că avem treabă ! spuse transportat Anton. (Și scurt, către Bucur :) Pentru difuzare...

Bucur aprobă dintr-o privire. După ce ieșiră, Bucur dădu deoparte *Sănătatea* și, grabnic, să nu piardă jumătatea de oră afectată în fiecare dimineață limbii lui Corneille, scoase din birou cartea profesorului Candrea pentru clasa a doua de liceu și răspunse în scris, într-un

caiet de dictando, la prima întrebare de la sfîrșitul fabulei lui La Fontaine — *La laitière et le pot au lait.*[1]

Où se dirigeait la laitière avec son pot au lait?[2]

Sună telefonul. Era Ciobanu, de la C.C. al U.T.C.; propunea — din cauza unei ședințe la orele 4 la U.T.S. — să se amîne ședința de constituire a celulei U.T.C. de la redacție, pentru orele 6 în loc de 5. Bucur fu de acord și o chemă pe Mia să comunice tovarășilor schimbarea orei.

Ciobanu sosi la ora fixată, obosit, nervos. Pînă începu ședința, în camera lui Bucur (îi așteptau pe Nicolau și pe Crăciun, plecați de dimineață la Ploiești, la uzinele de armament Mărgineanca), Ciobanu îi mărturisi redactorului-șef cauza indispoziției sale:

— Domle, apar niște tipi la U.T.S., că ți se face rău. Niște mutre, niște idei... și trebuie să discuți cu ei. De unde-i scot? Și-i promovează cît ai bate din palme: azi vin în organizație, seara își dau cu părerea. Și să auzi expresii — „democrație", „libertate socială..." Muncitorii se dau de o parte și-i lasă pe ăștia cu papagal... Azi mi-a dat o lecție de democrație un tip elegant, uns în briantină. Cu cine trebuie să discutăm despre convingerile tineretului muncitoresc...

Mihailopol intră împreună cu Mia, plin de vioiciune, mestecînd o coajă de pîine; Ciobanu îi ținu o clipă mîna într-a sa și-l privi amuzat.

— Te văzuși și administrator... unde-s zilele cînd tremurai pentru cîțiva fluturași?

— N-am tremurat niciodată, tovarășe Ciobanu, se apără Anton.

— Adio memorie! Trăiască libertatea, nu? îl ațîță Ciobanu.

— Adevărat, îl atacă și Bucur. Nu are memorie. Pe mine nu m-a recunoscut, deși noaptea de 23 August am făcut-o împreună... Nu știu ce-o să ne facem cu un administrator fără memorie...

---

[1] *Lăptăreasa și oala cu lapte.*

[2] *„Incotro se îndrepta lăptăreasa cu oala sa?"*

— V-am recunoscut, se despresură Anton, dar n-am vrut să intru cu pile... Ați fost primul om pe care l-am văzut beat fără să bea vin...

Rîseră cu toții, creînd acea atmosferă aparent destinsă, folosită deseori de oamenii încercați pentru protejarea unui eveniment emoționant a cărui frumusețe o trăiesc încordați și lucizi, înăuntrul lor.

Apăru și Avasilichioaiei care de dimineață îl rugase pe Vanghele să-l lase să facă parte din celula de la redacția tineretului, deși *Flacăra* nu avea decît o singură mașină a ei în garaj...

Avasilichioaiei venise sărind în fugă cîte două-trei trepte ; anunță gîfîind că tovarășul Nicolau și Crăciun sînt jos, la garaj, și în cinci minute vor fi sus... Banditii trăseseră după ei la ieșirea din uzină, au spart geamurile Fordului, au atins și caroseria, dar nu-i grav. Țăndările de sticlă l-au zgîriat pe Nicolau, ușor, floare la ureche... Îl pansează Crăciun... Tînărul căuta să sfideze pericolele, apelînd la clasica diminuare a urmărilor lor, dar Bucur se aplecă spre Ciobanu și-i șopti :

— Trebuie vorbit la C.C. să primim cîteva revolvere...

Ciobanu aprobă.

În sfîrșit, Nicolau și Crăciun apărură și cerură scuze pentru întîrziere, dînd mîna cu toți. (Mia le șopti, cu o anumită timiditate, că n-au întîrziat.) Mihailopol, pe scaunul lipit de ușă, vru să-l privească pe Șerban, dar acesta îi evită privirea și luă loc, în colțul opus, lîngă biroul lui Bucur. Avea palma dreaptă pansată, cu o fîșie dintr-o cămașă bleu.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Bucur.

— Nimic, spuse doctorul. Cîteva zgîrieturi... Avem o moțiune tare de la uzinele Mărgineanca. Trebuie să intre în numărul ăsta...

— Și răspunsul meu către *Sănătatea,* adăugă foarte sigur Crăciun, ca omul care a mai fost publicat.

— Vorbim după aceea. Tovarășul Ciobanu are cuvîntul.

Ciobanu fu foarte concis în idei. Esența lor consta în necesitatea ca noua celulă — „chiar atît de puțin numeroasă" (și ca de obicei, cu ajutorul fiecărui deget

de la mîna dreaptă numi pe fiecare membru al celulei : exact cinci !) — să asigure îndeplinirea angajamentului luat în fața partidului, în primul număr al *Flacării tineretului*. Reaminti solemn, pe dinafară :

— „Ziarul luptei tuturor forțelor tineretului, alături de întregul popor, pentru o Românie liberă, independentă și democratică".

Strînse degetele într-un pumn, cu care marcă fiecare cuvînt din finalul propoziției. Propuse ca secretar pe tovarășa Mia Vanghele. Nu apăru nici o obiecție ; toți ridicară mîinile, privind fața Miei, lungă și uscată, împurpurată feciorelnic. După vot, Bucur luă cuvîntul și ceru tuturor eforturi — „pînă la uitarea de sine" — pentru a putea face față sarcinilor, la nivelul grijii partidului pentru U.T.C. Nu spuse mai mult ; adevărul și emoția începeau în această singură expresie — „pînă la uitarea de sine" — și orice comentariu în plus ar fi dus la acele momente penibile cînd se exprimă mai mult decît totul (pe care luptătorii inteligenți și sensibili le resimt la fel de dureros ca și marii artiști). În picioare, privindu-se unii pe alții, cîntară încet, cu accente apăsate, *Internaționala*.

Imediat după plecarea lui Ciobanu, Crăciun deschise problema răspunsului lui. Citise articolul din *Sănătatea* pe drum, mai exact i-l citise Nicolau, în mașină.

— Trebuie să-i răspund, tovarășe Bucur, să nu mai poată ieși pe stradă. Un răspuns, să-l spulbere. Mă ajută tovarășul Nicolau, mi-a promis. Nu, tovarășe Nicolau ?

— Termină, mă băiatule, tu crezi că așa merge ?

De fapt, sub aparența protestului său, Bucur dorea, în secret, să-l provoace pe șofer pentru că mînia lui de proletar mîndru nu-i displăcea de loc.

— Da' cum merge, tovarășe Bucur ? El să scrie ce vrea, și noi, acum, cînd avem un ziar... Am dreptate, sau nu ?

— Uite ce e...

— Am sau nu dreptate ?

— Ai. Dar nu întotdeauna cînd ai dreptate trebuie să urli „am dreptate".

— De ce? Ce-i mai frumos decît cînd omul are dreptate?

— Frumos, ce-i aia frumos? Mai întîi, ar fi politic sau nu?

— Ar fi! Spune, tovarăşe Nicolau!

— Ce să spună? Bucur hotărî să pună punct discuţiei. Cum sună ca un tînăr muncitor, un utecist, să dea explicaţii unui reacţionar care nu înţelege nimic? Ce să-i explici? Ce să-l convingi? Ce poate înţelege un... un ticălos din sentimentele unui comunist? Şi să mai vii şi în public... În lupta de clasă, lasă orgoliile mărunte... Avem un răspuns mai bun.

— Care? întrebă, bătînd în retragere, Pavel, căci iar apăruse păcătoşenia asta de orgoliu, unde nu se simţea sigur.

— Mult mai bun. Publicăm descinderea la Păsculescu. Arătăm ce s-a găsit la el. Fiecare om cu cap va spune: „Chiar dacă şoferul ăla l-a atins pe şnapan, bine i-a făcut!" Ce avem de la Mărgineanca?

Era o moţiune a tineretului, votată într-un miting tumultuos, prin care se cerea alungarea fasciştilor rămaşi de pe vremea lui Antonescu în administraţia uzinei. Tinerii erau hotărîţi să dea cît mai multe arme ca hitleriştii să fie zdrobiţi, dar nu se putea ridica producţia de armament, nu se putea ajuta frontul — cu fasciştii în spate. Era limpede: Bucur, cu Nicolau lîngă el, începu să repagineze „a doua" pentru a găsi un loc bun moţiunii.

Mia intră şi anunţă că pe Crăciun îl cheamă cineva, jos, la garaj. Urgent. Pavel nu se grăbi.

— Să ştiţi — spuse peste capetele celor doi, concentraţi în paginaţie — că tipul nu scapă de mine.

— Foarte bine! aprecie Bucur noua formulă a paginii.

Pe scară, Pavel se întîlni cu Anton, care urca.

— La mai mare, tovarăşe administrator! îi spuse sincer. Acum poate ai să te faci mai deştept.

— Lasă, mă, felicitările! Te aşteaptă fata aia, şi tu...

— Care?

— Marta!

Crăciun, numai că nu se rostogoli pe scări. Anton îi strigă :

— Nicolau e liber ?

Nu primi nici un răspuns.

Şerban lucra, sub cheie, în biroul lui Bucur, la redactarea reportajului de la Mărgineanca. Trebuia în maximum o oră să-l trimită la tipografie, unde Bucur, în rînd cu zeţarii, repagina „a doua" ; Mia, concentrată în corectarea şpalturilor şi totodată cerber la uşa biroului, îi explică lui Mihailopol :

— Lasă-l, e prima oară cînd scrie în redacţie.

XXV

Anton nu mai avea răbdare, voia să discute cît mai repede cu Șerban ; organizase cu Dridea difuzarea de a doua zi, ucenicul urmînd să aducă douăzeci de tovarăși din cămin care aveau să răspîndească cel puțin 5.000 de exemplare în brutăriile cunoscute de ei, în București. Îi asigurase puștiului și o pereche de pantaloni lungi, ponosiți dar lungi, de la garaj, cu ajutorul lui Avasilichioaiei. (Nu putea să organizeze nimic privind picioarele vinete de frig ale lui Dridea.) Fără să mai mănînce la prînz, alergase la C.C., în Aleea Alexandru, să ia legătura cu sectorul administrativ, pentru a primi cele dintîi indicații privitoare la munca sa. Plecă de acolo inspirat, plin de elan.

Anton nu mai avea de mult — i se părea lui — mistica neputinței de a se autocunoaște. Problema îl urmărise prin clasa a VII-a de liceu cu ocazia lecțiilor despre Montaigne, ținute de un profesor foarte afectat căruia îi făcea mare plăcere să obsedeze elevii cu formularea, pe cele mai diverse tonuri în cele patru ore consecutive consacrate filozofului, a întrebării fundamentale : *„Mes chers amis : Que sais-je ?"* [1] Clasa nu se sfia să-l îngîne într-un murmur lung, el nu auzea — Anton considera

[1] „Iubiți prieteni : Ce știu eu ?..." (lb. fr.).

problema demnă de cea mai mare atenție. Găsise la un anticar — căutînd, ca de obicei, lecturi suplimentare, în afara manualului — un compendiu editat la Paris al eseurilor celebre ; le citi în cîteva nopți, cu un respect ascendent de la pagină la pagină. Avu o singură obiecție — datorată, fără îndoială, impresiei copleșitoare lăsate de prima lectură a *Manifestului Comunist,* într-o broșură clandestină, între coperțile unei fascicole din *Fantastica aventură ;* eseurile erau reflecțiile unui om prea singuratic ; hotărî însă să le treacă în grupul de lecturi plănuite pentru vîrsta de cincizeci de ani, după trecerea prin viață : Hegel, Kant, Schopenhauer, Spinoza — categoria celor pentru bătrînețe. Totodată — nesigur în justa echilibrare a lui Marx cu obsesiva întrebare a înțeleptului din Perigord — stabili un pact mulțumitor, în termenii cei mai naivi, căci naivitatea nu-l încurca niciodată : „Răspund la *Que sais-je* ? după ce facem revoluția !" Cu vremea, prins în luptă, uită de acest pact, cu atît mai mult cu cît începu să se orienteze din ce în ce mai bine prin meandrele vieții sufletești — cum ar fi spus Wiwette.

Ca atare, ieșind de la C.C. din Aleea Alexandru în șoseaua largă, Anton nu avea enigme asupra cauzei care născuse această stare plăcută, de zbor, de inspirație. Era un sentiment cunoscut și limpede : de cîte ori primea sarcini de partid, se simțea astfel. Pentru Anton, conducerea de partid căpătase valoarea unui sentiment plin și statornic, cu consecințe dintre cele mai fericite asupra mișcărilor sufletești. Bucur îl aruncase admirabil în probleme, se vedea cît de colo că știe să conducă. Berlovan de la Administrativ fusese și el extrem de clar și precis, deși chipul lui părea al unui om care gîndește foarte încet și, la drept vorbind, nu-i lăsase impresia lui Bucur ; dar „mai dă-le naibii de impresii, nu ne mai putem lăsa în voia lor..." Și, mergînd pe șoseaua însorită discret, avu ispita generalizării acestui ultim gînd și asupra Wiwettei, însă sentimentul era mult mai tumultuos și-l duse mai departe împiedicîndu-l deocamdată să se oprească în particularități. Urma acum munca propriu-zisă, de administrator, venea apoi raportarea îndeplinirii sarcinilor — raportarea, adică cel mai intens

moment al muncii (moment care nu-l stingherea deloc). Acest perpetuu circuit al vieții de partid îi dădea fiorul, rar atins în cei nouăsprezece ani ai lui, al unei vieți întregi.

Dar, deodată, apărură particularitățile — din senin, așa cum apar ele de multe ori : ce era cu Șerban ? De ce se purta așa ? Să nu-l privească în timpul *Internaționalei ?*

Plecă în tipografie, să-l prindă acolo cînd va aduce articolul. Linotipele țăcăneau puternic, tăvile de metal cu materia culeasă hîrșîiau pe zincul meselor, galenții tipografilor băteau pe ciment, și deasupra tuturor se încrucișau strigăte :

— Corectura la a doua !

— Ce-ai făcut cu taxiurile ?

— Unde-s economatele ?

— Adu-l pe Churchill !

— Taie din cinematografe !

— Vacile pe a-ntîia...

Bucur, în mijlocul zețarilor, nu-i dădu nici o atenție. Un administrator n-avea ce face acum aici ; Anton vru să se apropie de masa paginației, dar nu găsi loc.

— Urgent, la tovarășa Mia ! ordonă Bucur, și un tînăr în galenți o zbughi spre redacție, cu un șpalt în mînă.

Anton se lăsă dus de zgomotul monoton al linotipelor și se așeză într-un colț, pe o ladă ; vru să surprindă din nou strigătele tipografiei, strigătele unor oameni care munceau, liberi, într-o tipografie comunistă. Cînd mai trăise o asemenea clipă ?

— Pavele, ce faci cu externele ?

— Tovarășe Moldoveanu, unde punem Franța ?

Deodată, doi șoareci țîșniră de sub ladă, și Anton — care avea oroare de ei, în pofida tuturor prelucrărilor la care se supusese („au fost tovarăși care au dormit în închisori cu șobolani sub pernă") — se sperie de moarte și sări în picioare. Răsturnă lada și descoperi sub ea nenumărate ziare *Curentul* din anii 1942—1943 (cu care tipografii, după ce se spălau, se ștergeau pe mîini, în loc de prosoape...). *„Dumnezeu ne va da victoria finală. Ultimul discurs al d-lui doctor Goebels."* („Ori că v-a dat-o...") *„Să ne trăiești, Regină Mamă !"* („Simpatică

chestia asta — Regină Mamă !“ Nu se gîndise niciodată...) „*Cea mai bună lectură în familie : Curentul familiei.*“ (Absolut !)

Într-o mișcare sufletească proprie adolescenței, Anton, aruncînd ziarul, se simți mai optimist, gata de generozități. Încît auzindu-l pe Bucur : „Unde dracu întîrzie Tărchilă ? Ia, repede o perie după fond, la tovarășa Mia... care o duci ?“, Anton se oferi imediat, făcîndu-și loc, rapid, printre muncitori :

— Eu !

— A, bravo, tovarășe administrator ! își exprimă satisfacția redactorul-șef. Așa-mi placi... asta înseamnă să ții la ziar...

Anton năvăli la Mia și observă ușa biroului lui Bucur deschisă ; îi dădu șpaltul, ea îl înhăță ; Anton, profitînd de pasiunea ei profesională, intră în camera unde Nicolau recitea încordat articolul.

— Șerbane...

Anton rămase în picioare, în mijlocul camerei. Nicolau nu-l privi.

— Spune-mi, ce ai cu mine ? Ce ți-am făcut ?

— Nimic.

— Nimic ? Atunci, de ce nu te uiți la mine ? În timpul ședinței, în timpul *Internaționalei.* Pe urmă, puteai să-mi spui și tu ceva, cum a făcut Crăciun... încercă Anton, fără teamă de ridicol.

— Nu spun nimic, lasă-mă să lucrez !

— Nu te las.

Și Anton, apropiindu-se, vru să-i tragă manuscrisul din față. Șerban bătu cu palma peste hîrtie.

— Ce-i între tine și Wiwette ? îl întrebă brutal.

Anton își ridică pantalonii, cu coatele.

— O iubesc ! Ne-am întîlnit întîmplător... dar...

— Știi cine-i această Wiwette ?

Nicolau îl privea furios, cu palma întinsă pe manuscris.

— Sora ta !...

Șerban tăcu, ridicîndu-și ochelarii cu un gest fulgerător.

— De ce nu mi-ai spus niciodată că-i sora ta ? își întări poziția Anton, provocîndu-l pe același teren, minat

de exigențele unei prietenii patetice. Oricum s-ar fi mișcat Șerban, discuția urma să explodeze dintr-o clipă în alta, în jerba luminoasă, pînă departe, a mărturisirilor decisive.

— Nu-i sora mea.

— Totuși, azi ea...

— Unde ?

— Acasă.

— Ce căutai acolo ?

— Te căutam ca să discut cu tine.

— Ce să discuți cu mine ?

— Ce să fac... spuse simplu Anton. Nu-i normal ? Ești cel mai bun prieten al meu, nu ?

— Ce să faci ? reluă Șerban, enervat de claritatea exploziei. Ce să faci ? Să pleci cu ea la Paris, să mergi cu ea prin toate barurile, să mesteci cu ea *chewing-gum*, să faci cunoștință cu maică-sa, cu amantul ei. După care să te întorci și să-mi spui că sîntem cei mai buni prieteni ! Asta să faci !

Anton nu răspunse ; nu putea să răspundă. Fiecare propoziție îl năucise și, în limbajul lui de operator cinematografic, n-ar fi dorit altceva decît ca fraza lui Șerban — rostită rapid, gîfîit, cu lovituri parcă pregătite dinainte — să fie reluată și derulată cu încetinitorul.

— Și acum, lasă-mă să lucrez !

— Nu te las ! Șerban îl privi peste ochelari, ținîndu-l aspru. Nu te las — și se așeză pe scaunul din fața biroului. Lucrează, nu vreau să te întrerup. Am să-ți spun tot ce cred, tu lucrează... îl îndemnă degajat.

Șerban trase spre el sticla cu cerneală să-și încarce stiloul ; îl ascultă, prefăcîndu-se cît mai atent la operația birocratică. Anton începu cu oarecare solemnitate :

— Nu mă interesează nimic din ce spui despre ea, auzi ? Nimic ! Pot forma din ea o utecistă — ți-o afirm cu toată răspunderea.

Șerban ridică stiloul în bătaia luminii, să vadă dacă s-a umplut. Anton fu subit descumpănit și se pierdu în argumente precipitate :

— Recunoaşte că-ţi place *Boule de suif*[1] ! (Şerban ştergea încet stiloul cu sugativa.) Aştept. (Tăcere, doar rotativele undeva, în adîncul pămîntului.) Bine, ai admis. Ai admis că dintr-o prostituată — ceea ce nu-i cazul aici — Maupassant poate face o luptătoare. Şi atunci, de ce nu mă admiţi pe mine ? Nu sîntem mai convingători decît orice Maupassant ?

— Nu admit argumente idioate — Şerban îşi potrivi, decis, manuscrisul pe birou, ca să reînceapă să scrie.

— Pentru mine, problema-i cum vei fi tu transformat. Cu ea va fi mai uşor de lucrat decît cu tine. Fiindcă tu te crezi invulnerabil, fără fisuri.

— De ce aş avea fisuri ? La ce-ar ajuta ? (Şerban răspunse recitind *da capo* articolul.) Nu văd unde ar fi mîndria.

— Nu ai mîndria de a fi vulnerabil. Adică, natural, spontan, mă întreb cum scrii.

— Ce-i aia natural ? Ce-s termenii ăştia ? (şi încercă stiloul pe manuscris.) Ţi se pare că gîndeşti ? Poze ! Pînă n-ai să te dai cu capul de pereţi, n-ai să înţelegi că naturaleţea, azi, e o vorbă. Cel mult — o autoprovocare. Cinstea, spontaneitatea au toate şansele ca în condiţiile noastre să fie provocări. Cum să fiu natural cu o denunţătoare ?

— Cînd te-a denunţat ?

— În '43, la 14 mai, în gară.

— Cîţi ani avea ?

— Şi ce-i calmul ăsta ? Ai ajuns să gîndeşti calm, sigur, nu ? Ţi se pare că gîndeşti. Nu, teoretizezi cîteva stări de spirit, şi ameţeala rezultată ţi se pare siguranţă. Potriveşti pe realitate cîte-o imagine, îmi vii cu Maupassant, şi asta la nouăsprezece ani. Facem din viaţă literatură, cînd afară... (şi bătu cu stiloul pe hîrtie). Ai nouăsprezece ani, erai să omori un om, nu ? (Anton plecă privirea ; îi mărturisise într-adevăr episodul din noaptea de 26 august, şi Şerban, iată, îl reţinuse.) Şi-mi joci pe copilul naiv... Ţi se pare frumos, scrie şi-n cărţi, adoles-

[1] „Bulgăre de seu", nuvelă de Guy de Maupassant.

centul candid, adolescentul copil, numai că m-am săturat de el ca să-l mai văd și la tine !

— Nu te supăra, dar... încercă Anton.

— Nu mă supăr deloc. E aproape o lege că adolescența e partea cea mai ridicolă a vieții. Tu mi-o confirmi. De ce să mă supăr ?

— Ironii știm să facem cu toții, totuși... totuși, ca să crezi că o fetiță de nu știu cîți ani... poate fi... înseamnă...

— Ce înseamnă ? (Sună telefonul.) Alo, da. În zece minute ! (Lentilele lui Șerban străluceau la o lumină dinăuntrul lui, bărbia era întinsă energic, totul părea în el gata de luptă. Vocea căpătă însă un timbru de bunătate, ciudat de liniștită după erupția precedentă.) În zece minute, sigur ! Nu, cred că-i mai bine pe-a-ntîia... Bine ! (Șerban închise receptorul.) În zece minute trebuie să termin, mă lași ? se adresă imediat lui Anton, păstrînd tonul cald din convorbirea telefonică. Bucur trebuie să plece la tovarășul Scutaru — găsi necesar să-l informeze, ceea ce lui Anton îi plăcu. „Cînd dracu s-a schimbat ? Probabil că din pricina lui Bucur". Mă lași să lucrez ? Bucur mă așteaptă în tipografie. (Șerban reluă lectura celor scrise.)

— Te las, da' să știi că nu m-ai convins. În materie de cinism, ești un impostor, te simt ! rosti nesigur, cam căutat, pentru a reveni cumva la solemnitatea inițială a discuției.

Șerban nu ridică privirea. Anton coborî la rotative, meditativ.

Muncitorii, înfrigurați, ungeau mașinile, strîngeau șuruburile lovind cu cheile franceze în metalul rece care curînd avea să vibreze.

— Ce face zincografia ? strigă cineva.

— Tăticule, fugi și vezi ce-i cu paginile !

Pregătirile pentru viitorul tiraj îl treziră, îi readuseră în fața ochilor cea mai frumoasă imagine a zilei care trecuse atît de contradictoriu : imaginea ofensivei noastre propagandistice, însetată de a cuprinde mulțimile, de a le arăta cum să trăiască.

XXVI

Vladimir Sadowski ţinuse pariul cu Narsi Rolea pe o sumă importantă pentru el — din superstiţie. Ca Wiwette să se întoarcă, mecanismul superstiţiei îi ceruse să pună la bătaie o sumă de bani, exact pe invers. O viaţă extrem de agitată, încă din adolescenţă, îi formase asemenea reflexe, superstiţiile devenindu-i de-a lungul vremii instinctive. Un timp, mai demult, cît îl însoţise pe Tadeusz Lewandowski prin turneele sale, găsise o justificare pentru aceste acte absurde : era o formă de a trăi tensiuni ascunse, numai de el ştiute, consum voluptos de nervozitate ; la fiecare meci al lui Tadeusz punea prinsoare cu bucmeckerii, jucînd pe adversarul respectiv. Pierdea, dar Tadeusz cîştiga şi de-a lungul reprizelor, în colţul prietenului său, simţea, în toată fiinţa, opiumul dorinţei sfîşiate de ea însăşi ; voia şi nu voia ca Tadeusz să cîştige.

Plecase cu Lewandowski, la optsprezece ani — spre Paris. Franţa era icoana familiei sale de mici medici varşovieni, tatăl fiind obsedat că descinde din spiţa tatălui lui Guillaume Appolinaire ; se citea numai literatură franceză, mama preamărea în fiecare zi, în salon, la pian, geniul lui Chopin. Vladimir era destinat de părinţi unei cariere diplomatice la Paris. Cel puţin fizicul său, de tînăr pan, chezăşuia prematur o reprezen-

țare strălucită a Poloniei în saloanele țării fascinante. Dar imediat după terminarea liceului, în vara lui '37, citi opera unui cunoscut scriitor francez, care-l influență covîrșitor ; spre deosebire de André Gide, acesta, mai tînăr, nu mai făcea cultul aventurii gratuite, asociale, ci încerca aventura concretă în istoria tumultuoasă a mișcărilor revoluționare. Scriitorul propovăduia forța eului în cucerirea destinului, necesitatea unui șir de experiențe energice la limita paroxistică dintre viață și moarte, dintre banal și eroic ; vedea terenul acestor experiențe în mișcarea comunistă, singura, după părerea lui, care oferea un decor corespunzător pentru angajarea energiei umane într-o aventură cu sens. Nu-l interesau țelurile acestei mișcări, nu voia să se pună în slujba ei, sub controlul ei, dorea s-o folosească el, pentru împlinirea lui, pentru o descoperire superioară a morții — unicul țel al intelectualului care vrea să se rupă de mediocritatea și platitudinea burgheză.

Scriitorul se justifica, mintea, trișa, convingea, entuziasma într-un stil literar amețitor, plin de forță estetică, în imagini care tăiară respirația adolescentului polonez. Vladimir Sadowski renunță la orice carieră burgheză, se aruncă în aventură, dar hotărî ca interpretare personală — adolescența fiind un echilibru instabil între idolatrie și spirit critic independent — evitarea oricărui contact cu comuniștii și în general cu oamenii politici care, așa cum îi descria scriitorul, nu erau de loc receptivi la frămîntările intelectuale (deși el, intelectualul nuanțat, le acorda rolul hotărîtor în societate). Alese un om simplu, apolitic, de o uriașă forță fizică — semigreul Lewandowski, fără adversar la ora aceea în Polonia. Și, ca în romanele autorului francez, plecară în doi — mai exact în trei, căci era și managerul, un italian, Da Ponti. Lovirea sacilor de nisip în sală, sărirea corzii, boxul cu umbra și oglinda nu se puteau desfășura decît însoțite de un tam-tam foarte marcat, executat de Vladimir cu o măiestrie pe cît de rapid însușită, pe atît de greu de conceput la fiul unei pianiste romantice. Le spuse părinților că pleacă la mare ; după trecerea frontierei îi anunță că se îndreaptă spre Franța, țara mult visată și comentată ; invocă, inteligent, argumentul că această

călătorie le aparţine, e rodul educaţiei lor ; le cerea să nu-l caute, le promitea o corespondenţă regulată. Pînă la sfîrşitul anului 1937, efectuară turnee strălucite în Franţa şi Belgia. Într-o gală la Marsilia însă, în noaptea de Revelion, Lewandowski fu făcut *knockout*, în repriza a treia, de un uriaş german care se pregătea să atace titlul suprem deţinut de negrul Joe Louis. (Era prima oară cînd Vladimir nu pariase împotriva lui Tadeusz.) Semigreul polonez muri, în vestiar, sub ochii lui Vladimir. Tînărul petrecu singur noaptea veselă, pe cheiurile marelui port. Da Ponti plîngea la hotel. Vladimir nu plînse, în numele eroismului viril, celebrat pe atîtea pagini nemuritoare de zeul literar francez. Pe străzi, pocneau sticlele de şampanie aruncate din case pe caldarîm. Hotărî să nu se întoarcă acasă. Dorul de aventură urla ca marea. Se angajă, pentru o perioadă, la un patron de pompe funebre, în Marsilia ; făcea toaleta solemnă a cailor, le îmbrăca halatele negre, avea zilnic de lucru şi-i plăcea pentru că era în contact lucid cu moartea. Pregătirea animalelor pentru înmormîntări destrăma orice mister în jurul decedatului, al dramei lui. Pe urmă, mulţumită rîvnei lui, a cărei mediocritate nu-i scăpa dar o socotea un răgaz necesar înaintea unor noi zboruri, fu avansat la însoţirea, lîngă vizitiu, a dricului pînă la cimitir, în fruntea coloanei mortuare. Chipul distins, de pan tînăr, palid şi prelung, se împodobi cu bicornul lunguieţ, negru, cu penaj bogat, al cioclilor, ceea ce-i dădea un efect straniu ; asistă la multe înmormîntări, auzi bocete, suspine, anecdote ale celor din cortegiu, fanfare şi bulgări de pămînt peste sicrie.

În primăvara lui '38 fu distins, la Nisa, cu un premiu de frumuseţe şi decretat *Mister* Europa. Paloarea chipului său, sugestia de noblеţe scăpătată dar neîngenuncheată, persecutarea Poloniei de către Hitler, inclusiv cariera sa de cioclu — cuceriră juriul. O tînără spanioloaică, Lolita Marcia, cîştigă celălalt titlu — *Miss* Europa ; avea douăzeci şi şase de ani, o frumuseţe brună meridională, cu ochi verzi, un temperament violent, orientat spre bogăţie, rapacitate şi lux. Era fiica unui mare capitalist, ridicat dintre contrabandişti, principalul susţinător financiar al generalului Franco în rebe-

liunea sa fascistă. Lolita îl invită pe yachtul ei *Famagusta*, îi făcu cunoștință cu tatăl arhimilionar care sărbătorea regește, în fiecare seară, victoriile decisive ale protejatului său asupra comuniștilor. (În rîndurile cărora luptase, pînă la înfrîngerea finală, descoperind în ea, firește, o speranță — directorul de conștiință al lui Sadowski.)

Vladimir, în spiritul operei, nu suferea femeile, nu-l interesa dragostea ; învață să bea de dimineață pînă seara, să se culce cu orice femeie fără s-o iubească ; deprinse ruleta, bacara, *chemin-de-fer ;* într-o seară fură un colier superb de perle, trimis de prințul Aga Kahn „excelentului său prieten" Jose Marcia, dăruit apoi de tată fiicei ; *Famagusta* ancorase în Corsica, Vladimir vîndu colierul la Ajaccio, o parte din bani îi expedie la Varșovia. Lolita se prefăcu că nu observă lipsa perlelor.

Străbătînd Atlanticul, debarcară pe Insula Sfînta Elena, vizitară celebrele locuri napoleoniene, care-i dădură un ușor fior.

Pe insulă cunoscură un iugoslav, Radoslavievici, care-l urmărea pe Marcia pentru un autograf. Sîrbul trecea drept cel mai mare colecționar de autografe de pe glob. Colecția sa fusese evaluată la 100.000 de dolari, Marcia îi oferi semnătura pe eticheta unei sticle de Cinzano. Radoslavievici îl solicită și pe Sadowski — *Mister* Europa. Vladimir semnă într-un caiet special, cel consacrat laureaților concursurilor de frumusețe din ultimul deceniu și jumătate. Întreaga „operație" a sîrbului îl interesă pe dată : Radoslavievici — la patruzeci și cinci de ani, gras, rubicond, vorbind limbile principale ale lumii — fu încîntat să-i dea explicații, mai ales că înainte cu o săptămînă primise autograful lui Bernard Shaw la capătul unui bilețel oarecare : *„Îmi pare rău că nu s-a instituit pedeapsa capitală pentru colecționarii de autografe,* semnat : *G. B. Shaw ;* deținea autografe de la 4.534 de personalități ale lumii (politice, financiare, artistice etc.). De la urmași ai lui Bismark și Saint-Just pînă la cel mai bătrîn cetățean al lumii. (Un indian din Statele Unite, orașul Des Moines, care atinsese vîrsta de o sută unsprezece ani, pe nume Luis Carazales, fiul lui Cal Alb.)

Sîrbul voia să ajungă la cifra de 10.000 de autografe și punea la bătaie întreaga avere moștenită de la taică-său, mare moșier în Muntenegru. Vladimir îi propuse sprijinul său ; se descrise elogios — de la fizic pînă la facilitatea cu care lega relații. Sîrbul se gîndi că ajutorul unui *Mister* Europa, frumos, original, distins, nu-i de lepădat. Cînd *Famagusta* ridică ancora, Vladimir se afla ascuns cu Radoslavievici la farul insulei. Ca și în cazul colierului, Lolita Marcia nu dădu gravitate absenței lui Sadowski ; presupunea că polonezul va apărea pe punte la Marsilia, peste două săptămîni.

Dar după două luni, la Le Hâvre, în drum spre Marea Nordului, de pe *Famagusta* se telegrafie poliției din Paris să pună sub urmărire pe Vladimir Sadowski, *Mister* Europa 1938, pentru furtul unui colier de perle în valoare de 65.000 de lire sterline. Ziarele pariziene de scandal apărură cu titluri mari : *„Domnul Chamberlain e convins că va cuceri pacea"... „Mister Europa 1938 — un veritabil hoț de bijuterii. Senzaționala telegramă de pe yachtul Famagusta". „Generalul Franco anunță victoria finală".*

Radoslavievici avea ca itinerar, pentru toamnă, Iugoslavia — controlarea afacerilor privind recolta, urmînd ca iarna să viziteze România. Vladimir învățase să nu aibă indignarea facilă în fața contrastelor lumii, să nu se sperie de catastrofe, să le aștepte, să le savureze, curios doar de ceea ce-i putea oferi imprevizibilul lor. Știrile privitoare la pericolul care plana peste Polonia nu-l impresionară ; în nici un caz nu avea de gînd să se ducă acolo unde nu i s-ar fi putut înfățișa decît imaginile normale ale unui război. Citise sute de cărți despre războaie, știa cum se moare sub focul mitralierelor, cam ce se gîndește atunci și chiar înainte. Nu admitea să sfîrșească normal, într-o explozie, alături de mama și tata. Încît a culege autografe în timp ce lumea se zbătea în chinul speranțelor pentru o pace iluzorie îi apăru original, pe linia aspirațiilor lui. În Iugoslavia, la moșia din Muntenegru, petrecu o toamnă bogată, cu vin mult și fete simple și sănătoase ; trimise ilustrate la Varșovia. Mama îi răspunse înlăcrimată, subliniind că de cînd a plecat el, nu mai cîntă la pian. În ianuarie '39, sosiră în

România. Principalele obiective ale lui Radoslavievici erau amanta regelui Carol II — o femeie din popor, după indicații, dar care ajunsese o adevărată doamnă de Pompadour — apoi eroina unui caz unic în justiția epocii, o escroacă, Cecilia Mătăsăreanu, care reușise să se căsătorească, dîndu-se drept bărbat, cu o doamnă naivă pînă la inuman, adică timp de un an și jumătate. În afară de aceasta, Bucureștiul, capitala țării, era considerat Parisul Orientului.

Într-adevăr, lui Vladimir îi plăcu orașul, sub zăpada groasă, cu sănii cu zurgălăi în locul trăsurilor ; cu o băutură necunoscută — țuica — cu un preparat culinar delicios, din porumb, mămăliga, servit la mîncăruri grele, cu sos mult. Se vorbea frecvent franceza, și pentru primele dialoguri, se descurcă. Noaptea de Revelion o petrecură cu femeia-bărbat într-un restaurant murdar, la o barieră — ei doi, ea împreună cu amantul ei, un domn bogat, elegant, Cezar Murnu. Mîncară bine, băură — sîrbul era foarte gurmand — spre dimineață li se servi ciorbă de burtă ; pînă la 6 dimineața le cîntară la ureche patru lăutari. Vladimir — cu o mare facilitate lingvistică — desprinse primele cuvinte ale șlagărului la modă în zilele acelea :

Cu lăutarii după mine...

pronunția sa fiind îndelung lăudată de domnișoara Mătăsăreanu (căci după divorț și după patru ani de închisoare, redevenise, la patruzeci de ani, domnișoară). Femeia avea într-adevăr un cap de bărbat, fără a fi însă lipsită de sensualitate ; era tunsă scurt și i se vedea clar ceafa, neagră. În general, era păroasă, și probabil sensualitatea de aici apărea ; avea ochi negri, o privire energică, fixată, fără echivoc, pe chipul palid, rasat, al lui Vladimir. Era încîntată că dăduse un autograf celui mai celebru colecționar din lume. Chelnerii și lăutarii erau per tu cu ea. Murnu o aproba în tot ce spunea. Cum reușise această femeie să apară în fața altei femei, în pat, un an și jumătate, bărbat ? Vladimir se hotărî să rămînă la București, oricît, să afle misterul, chiar de la ea, eventual în pat cu ea. Pînă la amiaza zilei de 1

ianuarie 1939, cînd plecară la Murnu acasă, stătu cu mîna pe piciorul ei. Hotărîrea lui fu inspirată. În dimineaţa zilei de 6 ianuarie — de Bobotează, cînd de pe cheiul rîului Dîmboviţa care străbătea oraşul, se arunca, în prezenţa regelui, o cruce în apă şi un om se cufunda, în frig, sumar îmbrăcat, s-o scoată şi s-o dea majestăţii-sale, pentru a o săruta — Radoslavievici fu găsit împuşcat în camera sa, dintr-un hotel central, lîngă Palatul Regal. Cînd Vladimir se întoarse la hotel de la serviciul divin, „patronul" era purtat pe o targă, acoperit cu un cearşaf, spre maşina care avea să-l ducă la morgă, pentru autopsie. Vladimir fu uşor intrigat ; se gîndi imediat dacă colecţia de autografe -- patru caiete, şase dosare legate pur şi simplu cu o sfoară subţire — mai era sub pernă, unde Radoslavievici avea obiceiul s-o pună în timpul nopţii. (Ziua o purta la el, într-un ghiozdan de şcolar, la subsuoară.) Colecţia, firește, dispăruse.

Peste două săptămîni — la 24 Ianuarie, la radio se cînta *Hora Unirii* — Cecilia, în pat, îi dezlegă calm misterul împuşcării lui Radoslavievici. Regele, aflînd de la amanta lui de prezenţa în Bucureşti a iugoslavului celebru, îl chemase urgent la Palat. Îi oferise o sumă considerabilă pentru colecţia de autografe, regele era un colecţionar pasionat în multe domenii minore (printre care filatelia...) Radoslavievici refuzase cu încăpăţînare, regele se înfuriase, îl ameninţase, iugoslavul nu ţinu seama de ameninţări. Atunci, firește, regele trecu la măsura extremă, obţinînd colecţia. Legăturile de rudenie cu curtea de la Belgrad asigurară tăcerea autorităţilor sîrbe.

Toate acestea, Cecilia le ştia prin biroul ei de detectivi particulari. Fără prea multe fraze de trecere, între îmbrăţişări pătimaşe, îi propuse lui Vladimir să intre în acest birou, bine cunoscut deja în Bucureşti. Ar fi avut succes, avea experienţă europeană, avea distincţie, era făcut pentru detectivismul particular. Şi ar fi avut şi un mod de a-şi cîştiga admirabil existenţa. Elogiul fiecărei calităţi avu, desigur, o latură fizică, de deplin rafinament feminin. Vladimir acceptă. Dar în privinţa enigmaticului ei mariaj, Cecilia păstră — indiferent de mijloacele de convingere folosite de Vladimir — cea mai adîncă taină.

Primăvara, vara și toamna anului 1939, Șadowski le petrecu, în calitate de detectiv particular, la ziar sub X 45, în București și în stațiunile climaterice celebre — Sinaia, Carmen-Sylva, Băile-Herculane ; după cum precizau anunțurile Micii publicități, avea ca specialitate legăturile extraconjugale, „prețuri convenabile, accesibile și familiilor modeste". Întreaga lui experiență funerară se dovedi prețioasă pentru această nouă meserie. Își dădu seama — la douăzeci de ani — că acela care a privit liniștit, fără cutremurări, chipul unui mort nu mai are probleme în urmărirea celui mai stupid și mai răspîndit sentiment de pe pămînt. Rezolvă fără greș fiecare indicație, din cîteva informații și cîteva observații putea anunța, la biroul din Calea Victoriei, fiecărui „disperat" și fiecărei „disperate", cum, cu cine și de ce e înșelat „în cele mai frumoase sentimente".

Afacerile biroului mergeau minunat, ca înainte de orice catastrofă socială. Vladimir avea de urmărit cîte șase-opt relații extraconjugale pe zi. Spectacolul vieții în preajma unui nou război este, orice s-ar spune, mai absurd decît cel al războiului însuși. Învățase binișor limba română. Iată de ce — deși Polonia sa fusese măturată de Germania hitleristă — el nu se grăbi să plece din România ; părinții îi scriau, cu maximă reținere, că sînt foarte îngrijorați ; reafirmă, în sinea lui, hotărîrea de a nu sfîrși aventura în banal, oricîte sacrificii i s-ar fi cerut.

Cezar Murnu îi făcu cunoștință cu familia generalului Popescu, unde tînărul Nelson, student la Medicină, i se impuse prin fermitatea convingerilor politice ; nu întîlnise niciodată un om de douăzei și unu de ani atît de versat în jocul partidelor (ceea ce-i explica depășea românească lui). Spre uimirea lui, în septembrie 1940, ceea ce preconiza studentul se înfăptui. Regele abdică și se institui un guvern militar, care, prin măsurile luate, restrînse brusc activitatea biroului lor. Cecilia îi explică, tot în pat, că „generalii ăștia pregătesc războiul și vor trece la absurdități". În ianuarie 1941, Nelson îl luă la progromul legionar de pe Calea Văcărești, unde viitorul medic devastă, împreună cu „camarazii săi", prăvălii, case, temple etc.

— Vino, pane, să vezi cum curge sîngele ! Să vezi cum se face curăţenie ! O să-ţi folosească.

Într-adevăr, noua experienţă îi folosi. De la contemplarea deceselor paşnice trecu, în elanul bandelor dezlănţuite, la provocarea morţii. Cunoscu în două zile furia pe care ţi-o dă asasinatul făptuit în colectiv, curajul ameţitor al împuşcării unor oameni fără vini, fără motiv, plăcerea liberului arbitru, bucuria distrugerii.

După această beţie a sîngelui, trebui să se ascundă de poliţia guvernului militar, care, lăsînd nepedepsiţi capii rebeliunii, fugări executanţi minori, pentru a da cît de cît impresia că vrea să restabilească o ordine. Îi fu cîteva zile frică, frică de închisoare, de o execuţie stupidă în zori, dar Nelson îl adăposti bine şi nu i se întîmplă nimic.

Totuşi, încercarea fricii nu trecu fără urmări, în sensul că-i ceru o frînă în pornirile destructive ale sufletului său. Plecă de la Nelson exact în ziua Unirii Principatelor Române, doi ani de la prima noapte cu Cecilia, cînd primise dezlegarea morţii lui Radoslavievici. Acasă, femeia agoniza. Cezar Murnu era lîngă ea şi-i explică liniştit lui Vladimir : Cecilia făcuse cu trei zile înainte un curetaj, la un medic evreu, pe Labirint ; operaţia nu reuşise, pentru că doctorul lucrase înspăimîntat de infernul de pe Văcăreşti, ale cărui zgomote sinistre pătrundeau pînă în cabinet ; o expediase după un raclaj superficial ; operase, mai mult ca sigur, cu ustensile nedezinfectate, în condiţii neigienice, înnebunit de groază, altfel nu se explica rapida evoluţie a infecţiei ; Cecilia pierduse sînge abundent, eforturile medicilor trimişi de Murnu fuseseră vane ; femeia nu mai avu putere să spună decît că doreşte un sărut de la Vladimir, şi muri.

În martie 1941, Cezar Murnu, în calitate de fost coasociat, desfiinţă biroul de detectivi şi propuse (dacă nu ordonă) o nouă orientare, pentru care stabilise deja relaţiile necesare : trecerea celor cinci salariaţi la aparatul informativ al Siguranţei. După ce insistă pe aspectul financiar, Murnu arătă şi aspectul social : „ţara" se pregătea pentru o mare campanie militară, era necesară reprimarea oricăror mişcări, în primul rînd comuniste, care ar fi încercat s-o abată de pe drumul drept. Cei

patru — pe care Vladimir nici nu știa cum îi cheamă, într-atît îi dispreţuia — admiseră repede. El ezită însă două zile ; încercă şi foamea. Foamea îl sperie şi se consultă, la o masă copioasă, cu Murnu, în incinta *Carului cu bere*.

La Siguranţă — recomandat favorabil de Murnu — fu primit călduros, şi i se indicară imediat legături, sarcini, oameni, cartiere etc. ; i se repartiză, pentru început, o muncă „de stradă", cartierul Dorobanţi — Ştefan cel Mare (unde de altfel şi locuia, exact în blocul cinematografului Volga, la intersecţia celor două căi). Avea obligaţia sezisărilor operative, la orice oră de zi şi de noapte, şi a unui raport scris săptămînal. Vreo două luni vegetă, primind un salariu minim ; Nelson îl introduse într-un grup de tineri ai bunei societăţi bucureştene unde strălucea talentul pianistic al lui Narcisse Rolea, fiul unui fabricant de articole de menaj. Nelson — ca *violon d'Ingres* — avea saxofonul. Cîntau muzică de jaz, ceilalţi dansau. Într-o seară, urmărind plictisit perechile, Vladimir începu să bată cu degetele lemnul unei mese de nuc, în ritmul cerut de pianul lui Rolea. Stîrni senzaţie ; la ceaiul următor, cineva aduse o tobă şi Vladimir fu considerat regele ritmului. Îşi aduse aminte, nostalgic, de Lewandowski şi *Mister* Europa ; în lumina acelor ani, îşi dădu seama că se pierde, că totul îi scapă printre degete, că nici un echilibru nu e posibil.

Dar din primele zile ale războiului, vara anului 1941, nostalgia dispăru ; găsi în cartier — pe pereţii caselor, pe garduri, pe stîlpi — nenumărate etichete şcolare cu inscripţii : „Jos războiul, trăiască Partidul Comunist Român ! Afară cu nemţii ! Jos Hitler şi Antonescu ! Vrem pace !" Forţa lui destructivă fu resuscitată. Rapoartele săptămînale privind găsirea sistematică a etichetelor pe străzile cartierului nu-l mulţumeau. Experienţa lui se dezvoltă pe baza cuceririlor detectivului particular ; urmări întîlnirile îndrăgostiţilor ; se ascundeau astfel legături, predări de sarcini, documente, manifeste. Cu ochiul format la şcoala atîtor amanţi, nu-i fu greu să descopere *rendez-vous*-urile inocente. O pereche se întîlnea de două ori pe săptămînă la cofetăria de lîngă Velodrom. Miercuri şi sîmbătă, la orele 17. Ea lua o prăji-

tură, el — fursecuri. Ea îl mîngîa pe păr, pe față, dar degetele îi tremurau și fizionomia lui nu exprima nicidecum îndrăgostitul. Ea scotea pudriera și rujul din poșetă și o lăsa deschisă ; nu știa să se rujeze, nu știa să țină pudriera. În acest timp, el îi punea în poșetă trei pachețele roz. La a patra întîlnire, însoțit de un agent special, Sadowski intră în cofetărie și-i somă să-l urmeze (văzuse de afară introducerea pachetelor). Ei se prefăcură neștiutori, bărbatul fu scandalizat de mitocănia intervenției.

— Cum, domnule, n-am voie să mă întîlnesc cu fata pe care o iubesc ?

Vladimir smulse poșeta din mîna fetei.

Îi urcară într-o mașină, oprită după colț. Pe banchetă, cei doi îndrăgostiți se îmbrățișară, și el o sărută pe obraz tot drumul, pînă la Prefectură. Vladimir asistă în biroul IV, lîngă comisarii Cristea și Vasilache, la interogatoriul succesiv al celor doi. Mai întîi intră fata ; se jură că-l iubește pe tînăr de doi ani, și părinții nu-i lasă să se căsătorească, pentru că el nu are situație.

— Trăiți de mult împreună ? întrebă surîzător Cristea.

— ...

— Te-a dezvirginat de mult, vreau să spun ?

— ...

— Poate că ești fată mare. Hai să vedem, și se ridică de pe scaun.

Fata țipă și se repezi la ușa capitonată ; Vladimir, rezemat, în picioare, o prinse și o strînse la piept. Simți palpitația ei înfrigurată — de fecioară, firește.

— Te-ai speriat degeaba, spuse Cristea. Noi nu ne permitem murdării, domnișoară. Noi trebuie să verificăm adevărul. Era o dragoste platonică, sau nu ?

— ...

— Să intre tînărul ! ceru anchetatorul.

Bărbatul intră, numai în cămașă, cu mîneca sfîșiată ; fata încercă să alerge spre el, Vladimir o reținu, strîngînd-o mai puternic.

— Domnule, iubita dumitale zice că vă iubiți de mult. Vrem dovezi.

— ...

— De pildă, sărut-o ! Sîntem între bărbaţi, putem să ne dăm seama ce-i aia un sărut din dragoste !

Bărbatul înaintă, hotărît, spre uimirea tuturor ; Vladimir simţi din nou tremurul fetei, o eliberă. Bărbatul veni în faţa ei, îi ridică cu gingăşie bărbia, o privi o clipă în ochi şi o sărută lung, pe buze. Nimeni nu îndrăzni să rîdă. Sărutul avea o frumuseţe fulgerătoare, neaşteptată. Cristea îşi reveni primul.

— Ăsta-i un sărut platonic, tinere ! Altfel !

— Ne-am iubit platonic, domnule comisar.

— Ei, pe dracu, sînteţi un fenomen ! Cine se mai iubeşte azi platonic ?

— Aşa ne-am iubit, spuse bărbatul, calm, înălţînd capul. Nu, Elena ?

— Da, şi fata îl luă de mînă.

— Va să zică aţi făcut platoneală, reluă, concluziv. Dar asta tot platoneală e ? Şi asta ? Şi asta ?

Şi aruncă pe birou, din poşetă, pachetelele roz. Rupse sfoara unuia dintre ele, apăru un stoc de etichete : „Jos Hitler !".

Cei doi, ţinîndu-se de mînă, priviră corpul delict tăcuţi. Nu mărturisiră nimic, tot mai încăpăţînaţi pe măsură ce Cristea ridica glasul. Înfuriat, zvîrli poşeta pe covor, rujul, pudriera, batista, cîteva hîrtii alunecară şi călcă peste ele, înjurînd, strigînd, ameninţînd. Cu moartea, firește, dacă nu mărturisesc totul. Bărbatul îmbrăţişă fata după umeri şi o sărută delicat pe păr ; fură despărţiţi brutal, scoşi în ghionturi din birou. Vladimir se aplecă şi strînse mărunţişurile, punîndu-le în buzunar cu un instinct al mediocrităţii, prima oară apărut atît de evident.

Timp de trei ani în decursul activităţii sale, acest instinct se dezvoltă, năpădindu-i toate gesturile, toate gîndurile. Căpătă manii de funcţionar oarecare. Perioadele în care nu descoperea nimic, rezumîndu-se la rapoarte — deşi inscripţiile în cartier nu dispăreau —, îl oboseau cu atît mai mult cu cît le caligrafia din ce în ce mai îngrijit pe o hîrtie dictando, cu bară la margine, ca şcolarii. La începutul toamnei lui '42 fu mutat într-un oraş de munte, foarte curat, dar vechi şi fără haz ; nici un succes : alergară după un comunist evadat, ascuns

foarte bine — nu reuşiră să prindă decît un acordor de pian, infirm, şi doi adolescenţi neinteresanţi pe care îi predară Gestapoului, aşa, ca să fie, după scandalul incendierii în plină gară a unor vagoane de poştă germane. În iarna lui '43 fu rechemat la Bucureşti şi intră într-o echipă care supraveghea Gara de Nord. Nici aici nu dădu vreo lovitură. Doar în luna mai, pe peronul liniei spre Predeal, prinse un utecist care încerca să transmită manifeste unui ceferist, într-un paner plin cu pîine ; fu ajutat de mărturisirile indignate ale doamnei Ghexi Mărculescu şi ale fiicei ei, cu care pleca la Predeal — amîndouă asistînd întîmplător la operaţia transmiterii panerului. (Cunoştea familia Mărculescu din relaţiile cercului lui Rolea cu compozitorul.) Îl transportă la Prefectură, unde, ca de obicei, comunistul negă totul ; îl lăsă pe mîna lui Cristea, ale cărui excese în ultima vreme îl enervau (ajunsese să dea dispoziţii pentru aruncarea de la etajul V a celor care refuză să răspundă şi se ţin mîndri). Priveliştea unui mort nu-l mai lăsa indiferent, îl impresiona ca pe orice superstiţios ; mergea pe stradă, paria cu el însuşi că numărul bordurilor pînă la colţ e cu soţ ; dacă va fi un număr impar — la gară, în ziua aceea, nu va avea succes ; trecea pe lîngă coşari : îşi învîrtea un nasture şi exprima în gînd o dorinţă. Dorinţele deveniră foarte banale : germanii să nu piardă nu ştiu care orăşel rusesc, el să mănînce bine în ziua aceea, să cîştige la pocher în noaptea aceea. Juca pocher zilnic ceea ce, firește, mărea spaţiul pentru supersiţii. Strîngea lucrurile cele mai insignifiante din jurul său : chibrituri, lame, ţigări, chitanţe, cărţi poliţiste, pînă şi scobitori şi pioneze. Fura discret, fără dezinvoltură : tabachere de ale lui Narsi, corzi de vioară ale lui Gaby (băiatul lui Murnu intrase în mica lor orchestră, care susţinea matineele dansante de la sala Roxy pe Lipscani), broşe de dublé, coliere de perle false ale fetelor cu care din cînd în cînd dansa. Domnişoarele încă îl plăceau, deşi spatele i se curbase puţin ; părul începuse să-i cadă, o uşoară chelie apărînd deasupra frunţii ; acest fenomen îi prelungi faţa palidă, mărind atracţia asupra sexului slab ; se mai adăuga tăcerea lui în timpul dansurilor, în timpul flirturilor tactile şi sărutărilor ;

zgomotele, în general, îl iritau ; perioada bombardamentelor o suportă greu. Denunţă vecinii săi de apartament — o familie inofensivă de contabili, care în fiecare seară ascultau Radio Londra, enervîndu-l cu semnalul acela obstinant al *Simfoniei destinului.*

Noaptea de 23 August 1944 fu groaznică ; în primul rînd, catastrofa îl prinse dormind ; se trezi pentru că din camera de alături se auzea puternic, la maximum, departe de orice prudenţă, semnalul de la Radio Londra ; vecinii se întorseseră acasă direct din arestul Prefecturii, şi primul lor gest fu deschiderea aparatului, apoi, febrili, trecură la Radio Bucureşti ; din pat, Vladimir auzi glasul împleticit al regelui anunţînd întoarcerea armelor împotriva Germaniei. Crezu, naiv, că visează. Dar contabilul intră în cameră, aprinse lumina şi-i spuse, fără grabă, scoţînd cheia din broasca uşii :

— Bună seara, domnule Sadowski. Ne-am întors ; mîine te duci să ne iei locul. Nu încerca să fugi !

Ieşi şi închise uşa pe partea cealaltă. Vladimir privi de la fereastră ; la lumina torţelor — la intersecţia dintre Dorobanţi şi Ştefan cel Mare — se încinsese o horă, care se rotea pînă în dreptul intrării la cinematograful Volga. Îşi trase hainele repede, îmbrăcă pardesiul, uşa era închisă, şi dincolo bătea din nou „destinul" ; deschise fereastra în dreptul căreia era litera o din firma cinematografului Volga ; se prinse de metalul literei, puse piciorul pe capătul verticalei lui l, cu atenţie disperată nimeri pe g şi — cu chiu, cu vai — ajunse pe acoperişul îngust al intrării în cinema. Cei de jos îl luară drept nebun de fericire, îi strigară să se arunce în braţele lor. O făcu, şi după trei-patru ridicări în aer scăpă cu bine. Fugi la Nelson, în strada Tokio. Prietenul era calm şi, fără să ezite, îl luă cu el spre adăpostire la familia campionului de ping-pong al ţării, Mützel, un bun cunoscut de la Roxi care susţinea meciuri înaintea matineurilor lor.

Campionul stătea în spatele Tribunalului, pe strada Poenaru Bordea. Sora lui era amanta lui Narsi, solistă a posturilor de radio, Sonia Mützel, un fel de Rosita Serano bucureşteană. Străbătură Capitala ; în Piaţa Universităţii, Vladimir — cu ochii dilataţi de frică — recunoscu pe soclul statuii lui Mihai Viteazu pe tînărul co-

munist prins în Gara de Nord — singurul lui „succes" din ultimul timp, ca atare memorabil. Întîlnire numeroase perechi — băieți și fete — care, în plină stradă, se îmbrățișau, cîntau și iar se îmbrățișau ; se temu ca la cine știe ce colț de stradă să nu apară perechea de îndrăgostiți din cofetăria de lîngă Velodrom.

La Relu (de la Aurel) Mützel era adunată toată familia, cu excepția tatălui, domnul Peter (Petre) Mützel, cunoscut angrosist de instalații sanitare (bideuri, W.C.-uri, băi etc.), furnizor al curții regale. În jurul doamnei Teodorescu-Mützel, leșinată, erau strînși copiii — Sonia și Aurel, necăsătoriți, Lilly, fata mai mare, luată de doctorul Ovidiu Burada, unul dintre marii oculiști ai Capitalei, și Cora, măritată cu Wünschel de la *Wagons Lits*. Ginerii erau în camera alăturată și, pentru a-și dovedi tăria sentimentală, jucau tăcuți table. Ca să nu facă zgomot, aruncau zarurile dintr-o ceșcuță pe masa plușată. Wünschel obosi pe la 2 noaptea. Vladimir se oferi să-i la locul. Burada admise, mulțumit că „mai sînt oameni rezistenți în casa asta". De la primele zaruri, Vladimir hotărî :

— Dacă-l bat, nu-mi va mai fi frică, și va fi bine.

Avu un ghinion rar întîlnit, îșî îmbogăți vocabularul cu cuvîntul *gherlă*.

Eliberarea Bucureștiului aruncă pe Vladimir în cea mai complicată experiență a vieții sale : lupta cu nenorocul. Nici una din experiențele precedente nu-i putea folosi : pompele funebre, detectivismul particular, desfrînarea, Siguranța — toate se dovedeau neputincioase în înfrîngerea ideii teribile care i se înfipsese în minte în noaptea tablelor cu Burada : tot ce va dori nu se va împlini. Dorințele-i cele mai mărunte vor fi împiedicate de *neșansă* să se realizeze.

Îmbătrînise de mult, pe nesimțite ticăloșiile omenești îl uzaseră pînă la atrofierea totală a simțurilor tinere. Nu mai visa la aventură, la realizarea unui destin. Erau perspective prea îndepărtate, după cum departe, în urmă, rămăsese epoca lecturilor tulburătoare.

Reacția lui fu imediată : furia oarbă, încărcată de superstiție, împotriva acestui dușman apărut din senin. Întărîtat, căută în primul rînd dovezi ale puterilor sale,

vru să vadă în ce măsură forța sa de luptă vitală se păstrase intactă. Avu o bună perioadă la pocher, pînă în prima jumătate a lui septembrie. Locuia la Nelson și mînca bine ; puseseră bazele pentru deschiderea unui bar pe bulevardul Elisabeta, vad bun, în plin centru, care avea să aducă bani. Și totuși — cu intuiția jucătorului pătimaș — aparențele acestei perioade prospere îi erau suspecte, bănuia sub ele viclenia vrăjmașului care se pregătește să-l lovească. Nu mai era așteptarea plină de delicii a marilor catastrofe sociale, a războiului — ca în 1939. Despre război putuse să afirme în discuțiile cu el însuși că știa totul, că știa reacția victimelor. Era o experiență colectivă, în care se hotărîse să nu intre. Dar cum lovește nenorocul, individual, om cu om, aceasta nu o știau nici cei mai mari scriitori, și probabil că însuși Napoleon dusese concluziile unei asemenea experiențe în taina mormîntului său.

Era necesar un atac în care inamicul trebuia ori să bată în retragere, ori, dimpotrivă, să întărească încercuirea, ieșind însă din ascunzătorile sale obscure. Într-o zi a lui octombrie, pe stradă, în capul unei coloane de manifestanți comuniști, Vladimir revăzu limpede pe tînărul „îndrăgostit" de la cofetăria de lîngă Velodrom. Cerea vehement, agitînd pumnul împreună cu ceilalți, alungarea lui Aldea de la Interne. Peste cîteva zile, Aldea căzu, așa cum ceruse tînărul, ceea ce precipită noua hotărîre a lui Sadowski în timpul unei repetiții la Narsi Rolea acasă, în strada Zece Mese. O acompaniau pe Wiwette în noul șlagăr, *Destinul nu are ochi,* compus de pianist. Wiwette cînta languros, în picioare, cu palmele pe umerii lui Narsi :

Te-am așteptat,
M-ai tulburat
Destinul nu are ochi
Te-am căutat,
M-ai alungat
Destinul nu are ochi
Eu am oftat
Și te-am visat.
Destinul nu are ochi.

„Trebuie să i-o iau, gîndi Vladimir, bătînd cu degetele într-un scaun. Dacă i-o iau, m-am salvat. Dacă nu, mă împuşc. Toţi vor crede că pentru o femeie. Las o scrisoare, ca să se creadă aşa. Nu las nici o scrisoare. Trebuie să i-o iau, nu se poate să nu i-o iau. Nu sînt pierdut. Sînt pierdut dacă nu i-o iau. Pariu : dacă i-o iau, plec în Polonia şi va fi bine. Nu i-o iau, termin."

Deveni cu desăvîrşire tăcut ; îl asculta pe Nelson orbeşte. Nu dădea nimănui de bănuit. O privea ore în şir pe Wiwette, în timpul repetiţiilor ; admise că-i prima lui dragoste ; nu se împotrivi sentimentului, intensificat de jignirile la care o supunea Narsi. Găsea în ele justificarea, dreptul de a i-o lua.

Wiwette încercă o dată să-i aducă aminte cum s-au cunoscut, în gară. El o întrerupse : nu voia să-şi mai amintească de trecut. Ei îi plăcu melancolia lui ; găsi că în cercul lor nimeni nu are tăcerea lui.

Vladimir răbda tot mai greu grosolăniile lui Narsi la adresa ei. De fapt, cu cît indignarea era mai mare, cu atît dorea mai intense, mai sălbatice aceste grosolănii. Farsa sinistră a plecării — cu acea acută a lui Narsi : „Ce să-i fac dacă e vacă ? Plus două mii !" — o urmări cu voluptatea jucătorului înnebunit care filează încet şi îndemînatic al patrulea as ; ţinu pariul cu pianistul — pe orice sumă — susţinînd, ca pe timpul lui Tadeusz, că Wiwette nu se întoarce.

În scena întoarcerii ei, indignarea lui fu sinceră într-adevăr, gelos pe comunistul cu care ea împărţise patul noaptea ; era plin de ură împotriva lui Narsi, care o sfida dezgustător. Plînsul ei îl impresionă. Plecă înăbuşit de mînie, înjurînd în poloneză. La prînz, acasă, Nelson îi spuse, sever :

— Pane, nu-mi placi ; te ştiam echilibrat, un om de fier, ai devenit impresionabil, ai început să strigi, nu mai ştii cum trebuie lucrat cu o femeie. Narsi avea dreptate. Diseară deschidem barul, cum vrei să se poarte cu ea ? Ca un mieluşel ?

— De unde vine mieluşel ? ricană Vladimir.

Pe la 4 după amiază, Nelson plecă anunţîndu-l că are la *Nestor* o întîlnire de afaceri cu Narsi. Fixară întîlnirea pentru bar la orele 7 şi jumătate, în faţă.

La 6 fără un sfert, Vladimir se întoarse în strada Zece Mese, sună și Wiwette îi deschise, surprinsă, strîngîndu-și *robe-de-chambre*-ul la gît. El intră în dormitor și-i spuse direct că nu mai poate trăi fără ea (Wiwette se rezemă de glasvand, înclinînd capul), o iubește, pentru ea poate să facă orice : să fure, să omoare, să moară. Îl dor jignirile la care e supusă, nu înțelege cum le poate admite. Azi ar fi vrut să-l ucidă pe Narsi. Wiwette ridică privirea și surîse trist. El scoase o brichetă, o aprinse și întinse degetele sale senioriale peste flacără.

— Vii ? Vii cu mine ?

Imaginea degetelor lui arse o înspăimîntă, i se aruncă la gît, în hohote de plîns. El stinse bricheta și o puse în buzunar.

— Vii ? Nu plec de aici fără tine.

Cît se îmbrăcă, stabiliră că se vor ascunde o zi, două în strada Ion Ghica, la fosta locuință a lui Ghexi Mărculescu (ideea ei), că după aceea el va face rost de bani să-și achite datoria față de Narsi (onoarea lui) și vor pleca din București.

— Unde ?

— Încă nu știu.

Îmbrăcată, Wiwette i se aruncă din nou la piept.

— Cum ai putut să... și-i luă palma, sărutîndu-i fiecare deget.

Sadowski repetă că pentru ea face orice. Wiwette luă extemporalele de pe masa de joc, le făcu sul și le puse în pardesiu.

— Trebuie să trec pe la tata, îi spuse pe tonul de confidență care se impunea. Hai !

Se întoarse însă din vestibul singură, luă creionul de pe cartea de telefon, căută o hîrtie ; negăsind, luă unul dintre extemporalele din sulul prost înfășurat. Scrise mare, pe verso-ul unei foi de dictando : „Am plecat cu Vladimir. Iartă-mă."

Reveni în vestibul și murmură, îmbrățișîndu-l :

— Nu vreau să mă dezamăgești. Auzi ?

Dar potul cel mare abia urma : după ce răzbiră cu greu prin mulțimea adunată la mitingul din Piața Universității, ajunseră în strada Ion Ghica, unde Aneta,

fosta menajeră a lui Ghexi, le deschise, veselă și îmbujorată. În garsoniera tapetată cu afișele *Alhambrei* trona Da Ponti, managerul italian al lui Lewandowski, înconjurat de numeroase sticle de vin. Căzu în brațele lui Sadowski și rămase la pieptul polonezului un minut lung, sub privirile mirate ale femeilor. Menajera informă dizeuza că-l cunoaște de patru ani și stă la ea de patru zile, venit de la Periș, unde antrena caii hergheliei regale. Micuț, Da Ponti chelise bine și își lăsase o mustăcioară neagră, de jocheu șic, care făcea frumos pe fața lui smeadă de sicilian ; îi căzuseră dinții din față, dar mustața avea un farmec al ei ; imediat le turnă vin noilor-veniți și, în picioare, cu paharul în mînă, toastă pentru formidabila revedere cu Sadowski. După care, pînă tîrziu noaptea, ținînd-o pe Aneta cea rubicondă la pieptul său păros, Da Ponti povesti, în decorul publicistic al *Alhambrei,* epopeea sa — de la despărțirea din Marsilia, pînă azi. Se întorsese în Italia, lăsase boxul pentru turf, devenise unul dintre antrenorii cei mai pricepuți ai Romei, dar, cu ocazia războiului, fusese chemat sub arme și ajunsese în această țară latină, cantonat în București ; revăzu un fost jocheu al său, ajuns consilier principal al regelui în problemele hipice, trăind ca un nabab la herghelille monarhice din jurul Capitalei ; o insistență pe lîngă rege, și, printr-un aranjament — „cred că s-a vorbit chiar cu Ducele" — ceea ce putea să apară ca o dezertare, fu legiferat ca un act de bunăvoință al Italiei : caporalul Da Ponti era dăruit curții regale române pentru ridicarea și îmbunătățirea rasei cailor ei.

Da Ponti se lăudă cu viața regească pe care o ducea la Periș, descrise cu pasiune cîțiva campioni ai turfului, cîștigători ai derby-urilor din ultimii ani. Cu același temperament locvace, înălță o laudă Anetei, care face cea mai bună tocană din lume. Antrenat, îi invită pe domeniile lui, chiar de a doua zi. Vladimir prinse imediat propunerea, toastă pentru ea, în timp ce de afară, din Piața Universității, veneau ultimele strigăte : „Jos fasciștii !"

— Ai să pleci chiar mîine, îi spuse Wiwettei, care privea poza de pe studio, cîinele lup Rac suit cu labele pe pardesiul lui Ghexi.

— După ce trec pe la tata.

— Ăia ne caută, stărui el. Da Ponti o mîngîia pe Aneta. Aş vrea să dispari cît mai repede. Da Ponti ne-a căzut din cer, nu ?

Se culcară tîrziu, nu aveau două paturi, traseră salteaua de pe studio şi o puseră pe jos ; „fiindcă se instaurase democraţia" — cum afirmă Da Ponti într-o românească acceptabilă — traseră la sorţi, care pereche va dormi pe studio, care pe saltea. Automat, Vladimir scoase zarurile din buzunar, zarul mare lua studioul.

„Dacă pierd, va fi bine", parie, instinctiv, cu el însuşi.

Da Ponti dădu şase-şase şi căzu, fără putere, pe studio.

XXVII

La început, în garaj, Marta păru că respectă oroarea de explicații a lui Pavel. După fuga pe scări, el se apropie de ea — voit calm, cu o superioritate studiată.

— Ce e ?

— Am venit să...

— De ce ai venit ?

— Am venit să te iau la concert.

— Unde ? și toată „regia" lui se dereglă.

— La Ateneu, la șapte jumătate dirijează Enescu. E șapte, hai ! și-i întinse un ghem de bumbac, uleios, aruncat pe capota Fordului ciuruit, să se șteargă pe mîini.

Pavel o privi o clipă ; continuă să-i placă și, mai ales, îi plăcea cum îl luase : va să zică, din toate, hai la concert ! Bine, hai la concert ! „Să vedem cum o să se descurce domnișoara !"

Se duse într-un colț, la chiuvetă, să se spele. Ea îl urmă, el își scoase haina, cămașa, rămînînd gol pînă la brîu. Marta îi luă îmbrăcămintea și, lîngă el, îl urmări cum se spală. Era puternic, musculos, limpede în mișcări ; îi era drag.

— N-am fost decît o singură dată acolo, spuse Pavel, cu capul în chiuvetă, săpunindu-și brațele. E eleganță mare.

— Nu, azi e pentru tineret.
— De unde știi ?
— Am văzut afișele. L-ai văzut vreodată pe Enescu ?
— Nu.
— Nici eu. Dar ai auzit de el ?

Pavel întoarse capul spre ea, aruncîndu-i o ocheadă aspră : a, începea să-l jignească ! Ea a auzit de Enescu, el nu ! Bine. Luă apoi un prosop de pe vergea și se șterse. Se priviră drept în față, ea îi arătă cu degetul, zîmbind, că sub bărbie i-a mai rămas săpun. Îi întinse hainele cu grijă, presimțind parcă părerile lui în acest domeniu : soția să aibă grijă de îmbrăcămintea soțului, să țină la cămașa lui, la fiecare nasture al cămășii, să nu-l piardă din ochi pînă ce iese din casă.

După ce se îmbrăcă, Marta îi ridică gulerul cămășii peste haină. Pavel admise.

— Mergem ? întrebă fata, măsurîndu-l cu plăcere.
— Să dau un telefon.

Ea rămase în mijlocul garajului, printre mașinile *Scînteii,* privită atent de cei trei sau patru șoferi ; ca să facă ceva — ciudată pudoare de logodnică care nu-și mai permite să se uite la alt bărbat decît la al ei — se concentră asupra Fordului lui Pavel, cu geamuri crăpate și caroseria bine ciupită ; ce se întîmplase ? Pe chipul lui nu observase nici o zgîrietură. Și cele de pe față, din urmă cu trei zile, dispăruseră.

— Pînă la zece terminăm ? se întoarse Pavel.
— La concert nu se merge cu ora.
— N-am liber decît pînă la zece.

În poarta garajului, Avasilichioaiei îi salută cu acea seriozitate incapabilă să ascundă insinuările strengărești.

Tăiară prin Pasajul Vox, ajunseră pe bulevard spre Calea Victoriei. Prin mulțime, Marta îl luă deodată de braț.

— Nu vreau să mă pierd — glumi curajoasă.

El fu tulburat : mergeau prima oară fără o misiune — ziare, pîine, agitație, mergeau spre un lucru frumos, din altă lume, și ea la brațul lui. Și nu voia să se piardă de el ! Era foarte frumos — orice s-ar spune, lupta nu sfîrșește frumusețile vieții. Îi povesti singura

lui amintire legată de Ateneu — în primele zile ale lui octombrie, într-o duminică dimineața, se dusese să împartă *Scînteia* acolo, tocmai cînd lumea pleca. El credea că dacă lor le place muzica, nu poate să nu le placă și ziarul nostru. Cînd a văzut cum arată doamnele și domnii aceia, cum sînt îmbrăcați, a înțeles că nu e rost de nici o difuzare. Atunci, numai de-al dracului, a strigat : „Cumpărați *Scînteia* comunistă !" Un om de serviciu l-a luat de guler și l-a aruncat pe scări, să facă loc, să nu încurce lumea. „Nu vezi că se iese ?" Îl cam călcaseră în picioare în timp ce discutau despre concert. Dar cu Fordul cum fusese ? Nu fusese nimic. Atunci, de ce arată în halul ăla ? A, se trăsese după ei, dimineața, la Ploiești. De ce făcea pe eroul ? Nu făcea pe eroul. Dar nu fusese grav. Sînt altele, mai grave. De pildă. Nu citise *Sănătatea ?* Marta nu citise *Sănătatea.* Păcat, dacă ar fi citit ar fi văzut că patru-cinci gloanțe nu se compară cu un articol mincinos scris de un ticălos ; dacă-i pică în mînă, îl omoară.

Muzica îi liniști. Din clipa apariției lui George Enescu pe podium, se strînseseră instinctiv umăr la umăr ; cu o baghetă albă în mînă, se înclină în fața sălii arhipline, în care Pavel trebui să recunoască absența tipilor care-l călcaseră în picioare, pe scări, în dimineața aceea. Enescu se înclină mai adînc decît i-o cerea trupul deformat, adus din spate. Într-atît, că Pavel nu-i putu deslușî fața. Gîrbovirea marelui muzician îl emoționă, cu atît mai mult cu cît și-l închipuise ca pe un om falnic, înalt, dacă nu tînăr, în orice caz în plină putere a vîrstei și a trupului. Era o naivitate pe care o extinsese și la Lenin (pînă îi văzuse înfățișarea în *Scînteia).* Pe toți oamenii mari care luptau pentru fericirea celorlalți — și el punea printre ei pe muzicieni — îi vedea puternici fizicește, bine legați. (Nu era o naivitate de neiertat — căci, la mijlocul deceniului al VII-lea al secolului, cel mai desăvîrșit pianist al lumii avea să se prezinte sub înfățișarea unui om care ar fi putut să care saci toată ziua, angajat de orice morar german cu clientelă.) Cînd se întoarse spre orchestră, cerîndu-i atenție, trase capul între umeri, nu ridică bagheta, nu făcu nici un gest deosebit ; privi la violonistul din

stînga primului rînd, și acesta, un om cu părul mai alb decît al dirijorului, îl fixă umil. Cu un simplu impuls al pumnilor, îndemnă instrumentiștii să atace uvertura la *Egmont* — după cum îi spuse Marta, fără se se despartă de umărul lui. Lui Pavel îi plăcu claritatea și măreția muzicii ; teama că n-ar înțelege ceea ce-i spunea Enescu se risipea și creștea în el un sentiment pe care poate Pricop să i-l fi dat, o dată, atît de clar : că e puternic, nu are a se teme de nimic și trebuie să înainteze. Finalul îl înfioră : Enescu, gîrbovit, părea neputincios sub acordurile amețitoare ale orchestrei, gesturile lui erau însă nu de apărare, ci exact cele necesare pentru a face orchestra să transmită ascultătorilor sentimentul care creștea în Pavel. Enescu „spunea" că puțina sa putere, mișcările lui prea simple nu trebuie să înșele pe nimeni și, în fond, nici nu merită atenție ; în fața frumuseții, nici o dorință de putere nu are sens.

Marta îl anunță că acum vine *Simfonia destinului.* Acoperindu-și gura cu palma, îi povesti, repede, că Beethoven a compus simfonia înspăimîntat de sărăcie ; proprietăreasa îi bătea la ușă cerîndu-i chiria, și bătăile alea... Pavel recunoscu cu plăcere în primele acorduri niște bătăi în ușă, într-adevăr. Dar Marta, prin graba cu care-l informase, îl încurcase ; crezu că trebuie să urmărească subiectul unui roman : căută, după bătăile în ușă, cearta cu proprietăreasa, rătăcirea prin oraș, disperarea că nu găsește o locuință. Imaginile nu se potriveau. Acolo unde credea că poate fi o discuție cu un nou proprietar (cunoștea și el asemenea situații) era altceva, mult mai greu de exprimat, de înțeles. Simfonia i se păru din ce în ce mai lungă și, cu teamă, constată că toată povestea îl obosește. Hotărî să nu mai caute nici un subiect, să se lase dus de muzică. Așa fu mult mai bine. Își spuse că asta trebuie să fie tristețea, partea a treia — bucuria, și numai cu un singur cuvînt în minte se descurcă mult mai bine. Reapăru plăcerea audiției, dar finalul îl derută ; părea că orchestra nu poate încheia simfonia. De cîte ori suna un acord pe care urechea sa profană îl socotea ultimul, se înălța imediat o melodie cunoscută dinainte, acoperită îndată de un nou acord. Era ca un om care nu voia să moară,

deşi loviturile se înteţeau. Îl privi pe Enescu : acesta nu mai mişca braţele ; mîinile erau lipite de trup ; cu pumnii strînşi, mai indica ritmul, dar de fapt nu era decît un tremur al întregii fiinţe de la care Pavel nu-şi luă ochii minute întregi, cît durară loviturile hotărîtoare ale sfîrşitului. Nu putu să aplaude, avea braţele încleştate, nu se uită la Marta. Nici ea nu aplauda, încremenită lîngă umărul său. Nu se ridicară în pauză. Ca să-şi revină, Pavel îi spuse la întîmplare :

— M-ai încurcat.

— De ce ? şopti Marta.

Se întoarse spre ea ; avea lacrimi pe obraz, prelungite pînă pe bărbie ; spontan, îi dădu batista.

— De trei ani n-am auzit Beethoven. Cu ce te-am încurcat ?

Şi-i puse batista în buzunarul hainei, fără să-l caute prea mult, ca şi cum ar fi făcut acest gest de nenumărate ori şi-i cunoştea bine hainele ; îi luă apoi braţul şi îşi puse palma într-a lui ; tăcură ; apoi, Marta îi spuse că urmează *Simfonia a treia* — orchestra reapăru pe scenă, tinerii, de ajuns de gălăgioşi, se întorceau la locurile lor. Beethoven o dedicase la început lui Napoleon, dar după ce aflase că acesta s-a încoronat împărat, nu l-a mai socotit demn şi ştersese dedicaţia. Era din perioada cînd încă nu surzise. Beethoven fusese surd ? Cum, toată muzica asta fusese compusă de un om care nu auzea ? Nu ştiuse — şi această ştire îl ului. Pavel nu mai dădu atenţie simfoniei, nu-l mai urmări decît cu intermitenţe pe Enescu ; de altfel, era şi obosit. Dar gîndul că Beethoven fusese surd nu-l părăsi : cum putea să compună ? ce făcea ? cum trăia ? îşi confecţionase vreun aparat ? dar ce aparate se puteau confecţiona la tehnica de atunci ?

Pe strada Franklin, cu o curiozitate hămesită, o întrebă cum a putut lucra Beethoven surd. Ea îi explică, luîndu-l de braţ :

— Ţinea între dinţi o vergea, care era în legătură cu clapele pianului. Fiecare sunet, prin gură, se transmitea timpanului.

Pavel tăcu înmărmurit ; atunci, tot ce auzise în cadrul concertului nu fusese creat decît în chinuri ! Trăgînd cu dinții — s-ar putea spune. Cu ghearele și cu dinții. Admitea o asemenea situație într-o fabrică, pe o moșie — adică nu admitea, știa cum se muncește și dădea chinurilor muncii un termen pînă la răsturnarea exploatatorilor. După aceea... Dar muzica pentru el — cel puțin pînă astă-seară — nu avea nimic de-a face cu chinul muncii ; muzica era ceva frumos și nu se gîndise vreodată că frumosul se poate crea altfel decît cu o deosebită plăcere. Și iată, reieșea că Beethoven...

— Bine, dar ce plăcere putea să mai aibă ?

— Cine ? întrebă Marta oprindu-se.

— Beethoven !

Ea îl sărută deodată — în plină stradă, fără să-l îmbrățișeze însă. Un sărut scurt, în care el simți imediat că nu e nici capriciu, nici dorință oarbă, și care fulgerător îl înduioșă. O trase spre el și găsi, cu spatele, un zid de care să se sprijine, ținînd-o în brațe. Din casă — erau, probabil, sub o fereastră — se auzea distinct la radio comunicatul Marelui Stat-Major :

„Astăzi, trupele române, în colaborare cu trupele sovietice..."

— Am spus o prostie ? — și o strînse lîngă el, simțindu-i răsuflarea pe față.

— Nu, dar eu...

— Bună seara, se auzi de lîngă ei vocea unui bărbat.

Pavel, alarmat, îi dădu drumul, se îndreptă, căutînd să deslușească silueta din fața lui ; Marta își ridică părul, căzut pe frunte.

— Bună seara, repetă uscat bărbatul, din care Pavel nu desprindea decît că nu e de înălțimea lor : omul nu-i ajungea mai sus de umăr.

„Continuîndu-și înaintarea spre Debrețin, trupele noastre..." rostea crainicul de la radio.

— Un prieten din copilărie... murmură Marta, și-i luă mîna lui Pavel ; faceți cunoștință.

— Tiberiu Roșca... dar degetele nu descoperiră nimic în întuneric ; i se păru chiar că celălalt și-a tras mîna la spate, evitîndu-l.

— Un prieten din copilărie ? reluă, foarte tăios, bărbatul. Nu știam.

— Ne-ai urmărit ? exclamă Marta speriată.

— Pînă în această clipă ; pas cu pas, n-aveai cum să mă simți.

Pavel vru să plece ; scenele cele mai tîmpite — un bărbat ținîndu-se de o femeie, cerîndu-i socoteală, pe stradă, de față cu altul. Nu i se mai întîmplase, dar de cîte ori auzise sau citise prin ziare îl trecuse un fior de oroare. Marta îl strînse de mînă.

— Stai ! te rog stai.

Era speriată — și aceasta îl ținu în loc.

— Și eu te rog să rămîi, spuse celălalt, superior. Vreau să discutăm.

— N-avem ce discuta, răspunse Pavel.

— Avem un loc, după colț, o crîșmă.

— Nu merg.

— Hai, te rog, stărui Marta.

Plecară toți trei — Marta între ei. „În ce prostie am intrat ! reflectă Pavel. Exact de ce rîdeam cu Pricop : amantul, soțul și soția. Nu, prietenul din copilărie. Ăsta de obicei era amantul. Bravo ! Mă gîndeam la Beethoven, îl vedeam prima oară pe Enescu, și el era în spatele meu. Ce om ! Să stea să ne privească... Nu vezi ce speriată e ? Dar îmi place că-i speriată. Nu i-o las !"

Vru să o ia de braț, dar întîlni palma ei, îndreptată spre buzunarul pardesiului lui.

— Nu știu dac-o să vă placă — spuse cu o veselie antipatică Tiberiu Roșca deschizînd ușa cîrciumii, peste drum de biserica Boteanu.

Rămase în prag și-i lăsă să intre înaintea lui. Marta se așeză la prima masă neocupată de lîngă ușă.

— Aici o să te tragă, remarcă Tibi.

Dar Pavel se așeză, hotărît să încheie discuția ; îl privi atent — în sfîrșit, la lumină ; îl impresionă fața uscată, craniul osos, aproape fără piele, al unui om care suferise, fără îndoială. Tibi se întoarse după chelner, clămpăni din degetele-i scheletice, făcînd semn unui puști să-i ia comanda. Localul nu era populat, se apropia ora închiderii, la cîteva mese se făcea plata. Pavel căută din ochi un ceas pe pereți ; nu remarcă

peste rafturile cu băuturi decît afişul cunoscut, rămas din alte timpuri, al urechii cenuşii conturată pe un zid cărămiziu : „Duşmanul ascultă !" Simţi cum Marta îl priveşte cu coada ochiului, aplecată peste masă.

— Un vin bun pentru trei tineri însetaţi... ceru cu vervă Tibi.

Bătînd din palme, în acea clipă, de sub mîneca hainei apăru un ceas frumos : 9 şi jumătate.

Puştiul zîmbi — amuzat de antrenul domnului — şi strigă mulţumit :

— Nea Ilinca, o baterie, repede !

Marta, încordată, trase cu ochiul la Tibi, mirată de dezinvoltura lui.

— Sînt bucuros, începu Tibi ridicîndu-şi poalele pardesiului, aşezîndu-se bine pe scaun — pentru că, în sfîrşit, ştiu ce-i cu tine.

Fără să ţină seama de Pavel, se aplecă spre masă şi căută privirea Martei ; întinse degetele lungi, albe, spre palma ei, dar ea se retrase. Atunci, cu aceeaşi mînă, îi dădu deoparte părul căzut pe obraz şi, cu siguranţă de stăpîn, încercă să-i întoarcă bărbia spre el. Ea se împotrivi.

— Nu m-ai văzut niciodată atît de vesel, nu ? Nu răspunzi. Vrei să fiu trist ? Bine, pot să fiu trist... Pot să fiu cum vrei... Dumneata — şi-l privi, în fine, pe Pavel — poţi să fii cum îţi cere ea ? Nu, sînt sigur că nu.

Chelnerul îl întrerupse, aducînd vinul ; Tibi lăsă să se audă distinct destuparea sticlei, turnarea lichidului, fîsîitul sifonului în cele trei pahare ; nu ciocni cu ei şi dădu paharul peste cap. Discret, Pavel atinse paharul Martei privind mărul lui Adam al celui din faţă, în mişcarea rapidă deasupra gulerului alb. Tibi lăsă uşor paharul pe masă ; ochii continuau să-i lucească intens, nervoşi, dar verva scăzu, şovăind.

— Nu beţi ?

Vinul lor rămăsese, într-adevăr, neatins.

— E un vin foarte bun. Beţi, sînteţi invitaţii mei, a, nu beţi cu mine. V-am făcut vreun rău, v-am jignit ? Poate pentru că v-am privit cînd... (Cu degetele lui lungi arătă de la unul la altul.) Vi s-a părut grosolan,

nu ? De ce priveşti în jos, Marta ? N-ai curaj să te uiţi la mine ? N-ai curaj, dar ai tupeu. Eu sînt grosolan, eu sînt rău, eu... în schimb tu eşti un înger ! La el voiai să te duci aseară ? Domnule, sau tovarăşe ? (Îşi turnă din nou, aşteptînd răspunsul lui Pavel, care nu veni.) Domnule tovarăş, mă rog, nu sună... (dădu peste cap paharul, dar, mai descumpănit, se şterse cu palma peste gură, ca un om de rînd, departe de manierele atelierului *La Belle*)... pot să-ţi spun cu tot respectul că astă-noapte domnişoara a stat pe un scaun, îmbrăcată, şi între noi nu s-a petrecut nimic, absolut nimic ! (Şi cu un gest tăios, răsturnă paharul gol, îl lăsă să se spargă pe ciment.) Aş fi putut s-o forţez. N-am vrut. Sînt prieten din copilărie cu ea, am mers pentru ea în lagăr, dar există o margine, nu ? Deşi lagărul mi-a dat putere, slavă Domnului, şi ei ! Slavă Martei ! (Şi luă paharul plin din faţa Martei, dîndu-l duşcă.) Dimineaţă am lăsat-o să plece, deşi seara i-am spus c-o încui în casă şi ţin cheia la mine. Nu mi-a plăcut nici asta. N-am fost de acord cu mine însumi. Beţi, vă rog. Vă rog foarte mult. Băiete, un pahar ! (Chelnerul se execută, veni însă şi cu o mătură, pentru a aduna cioburile. Tibi îl îndepărtă :) Mături după ce plecăm, nu fi indiscret, nu fi grosolan, sînt eu şi pentru tine. (Chelnerul îl ascultă cu acelaşi zîmbet.) Nu beţi. Bine, răspundeţi la jignire prin jignire. Sînteţi primii mei invitaţi după doi ani. N-am băut cu nimeni, nu m-am atins de nici o femeie, aşteptînd-o... (şi-o indică din nou, cu degetul). Am aşteptat-o ! (şi aruncă paharul gol peste umăr). Nu mai beau nici eu ! N-am nimic împotrivă — te iubeşte, aleargă noaptea după dumneata. Vă potriviţi minunat : ea-ţi spune una, dumneata răspunzi alta, v-am auzit ; ea e pianistă, dumneata pricepi muzica aşa cum pricep eu budismul. Perfect ! Dacă eram căsătoriţi, divorţam. Am văzut cu ochii mei cum vă iubiţi, ce mai vrei ? Dar nu sîntem căsătoriţi, sîntem prieteni din copilărie, ai auzit. Şi atunci, e mai greu, nu ?

— Nu, răspunse Marta, fără să ridice privirea.

— Ba da ! strigă, şi bătu cu pumnul în masă. E mai greu !

— Sînt oameni în jur, şopti Marta intimidată.

— Nu e nimeni. Nu sîntem decît noi doi ! De doi ani nu eşti decît tu ! Tu, tu şi tu ! Am trecut printre cadavre pentru tine, am coborît pînă în iad... De ce ? Ca să-mi spui că nu e greu să ne despărţim ? Ce ne desparte ? Răspunde-mi, ce ne desparte ?

Pavel remarcă în ochii lui lacrimi. „De ce nu-i spune ? gîndi rapid. În fond, e simplu."

— Te rog, Marta, o imploră brusc, duios, te rog spune-mi, ce ne desparte ? Ce nu-ţi place la mine ? — şi din nou se aplecă sub ochii ei, ca un om dornic de ghilotină.

— Spune-i ! şopti Pavel.

Marta, stupid, zgîria faţa de masă cu un deget înnegrit de hîrtia ziarelor difuzate.

— Îţi cad în genunchi, Marta, din prima clipă ţi-am căzut în genunchi, te rog !

Ochii îi ardeau, maxilarele încleştate îi dădeau o putere rea, impresionantă.

— Bine... spuse gîtuit. Du-te cu el. Du-te unde vrei ! Dar nu veţi avea linişte ! Ţi-o jur pe...

— Încetează !

— Ţi-o jur ! — şi puse palma pe masă, pentru a fixa definitiv gîndul, aici, în faţa lor.

Pavel îl privea încordat. „Domle, omul pare serios !" În tot localul nu mişca nimeni. Chelnerul imberb rămăsese cu sifonul în mînă, la un pas de ei.

— Eşti nebun ! şuieră Marta.

— Nebun ? Parcă se liniştise ; în ochi îi apăru o rază meditativă, ca şi cum — într-o scurtă pauză — ar fi contemplat o asemenea perspectivă. Reluă cu o anume mulţumire, care amintea veselia iniţială : De ce ? Foarte fericit ; de ce nebun ? Plata, băiete !

Chelnerul nu se mişcă.

— În fiecare îmbrăţişare (din nou degetul către Pavel) ai să mă vezi mort ! De ce nebun ? Fericit.

Aruncă banii pe masă, sincer nepăsător, sincer trist, exact ca omul pentru care ultima socoteală nu mai are importanţă.

— Mergeţi ? îi întrebă.

Amîndoi, fără să se privească, îl urmară. Chelnerul tînăr se înclină respectuos.

În stradă, între ei doi, Tibi o luă pe Marta de braţ. Pavel îi văzu degetele albe pe mîneca pardesiului ei.

— Iartă-mă, Marta, te rog, n-am vrut să fiu aşa. E din cauza lagărului. *Asta* măcar poţi înţelege, nu ? Fii liniştită, nu pot să-ţi fac nici un rău. Taxi ! strigă după o maşină care trecea, neagră, în întuneric. Şoferul opri lîngă trotuar. Noapte bună !

Şi-i ridică mîna la buze, sărutînd-o pe degete. Ea admise, sub privirile lui Pavel.

Tibi urcă în taxi. Rămaşi singuri, în faţa Ministerului de Interne, nu-şi spuseră nimic, Pavel nu o atinse. Străbătură strada Academiei, spre Universitate. Magazinele erau zăvorîte, dungi de lumină stăteau nemişcate la ferestrele camuflate din ce în ce mai superficial, trădînd veşnica nerăbdare a păcii.

— Totul e din cauza lagărului, spuse Marta.

— De ce nu i-ai răspuns ?

— M-a speriat...

— Unde locuieşte ? întrebă hotărît.

— La Foişor, pe strada Stupinei.

— A, cunoşti cartierul, nu trebuie să te conduc, ricană Pavel în faţa noii descoperiri.

— ...

— Îl cunoşti foarte bine. Ai brutăria la doi paşi, nu ? lovi, aţîţat, în amintiri.

Ea se smulse de lîngă el şi dispăru în întuneric.

XXVIII

La orele 5 și jumătate după amiază, telefonul sună la *La Belle*. Numai Lazăr — în pijama — era acasă, cufundat în lectura primului volum *Forsyte Saga*.

— Alo, domnul Tănăsescu ? Aici e Wiwette.

— O, domnișoară scumpă, ți-ai adus aminte de noi ? Să știi că eram foarte supărat.

— Vroiam să trec pe la dumneavoastră. Zephy e acasă ?

— Nu, a ieșit puțin.

— Cînd se întoarce ?

— Nu mi-a spus, știi cum sînt femeile în a doua tinerețe... ai să ajungi și dumneata... să dea Dumnezeu să fii ca Zephy...

— Mulțumesc, sînteți foarte drăguț. Ce face Tibi ?

— E și el plecat. Știți că și-a găsit logodnica ?

— Care ?

— Aia... aia pierdută... fata din lagăr. E topit după ea, iartă-mă că ți-o spun. Nu se compară cu Wiwette a noastră, dar asta e viața...

— Deci sînteți singur.

— Absolut. Vrei să-mi faci o vizită ?

— Poate.

— Hai, zău, hai, nu toți oamenii bătrîni sînt plicticoși, și eu fac parte din categoria...

— Nu-ți promit, domnule Tănăsescu.

— O, răutate mică, ai început cu strengăriile... „nu-ți promit", „poate", ha-ha ! Da' ce să faci ? Dacă acum n-ai să profiți...

— Te sărut pe frunte, domnule Tănăsescu. La revedere și complimente.

Lazăr nu avu timp să încheie capitolul în care Soames trăiește primele chinuri ale neînțelegerii cu Irène, deși subiectul îl pasionase de la primele pagini, cum se spune, în pofida caracterului prea realist al stilului. Mă rog, așa scriu englezii... uscat și exact.

Afară se sună. Se sperie nu de ajuns de profund, căci din august pînă în noiembrie ajunsese să se obișnuiască cu soneria ; ca atare, nu alergă de la început la toga lui Cezar din baie. Mai degrabă vioi decît alarmat, coborî scările vestibulului, întrebînd :

— Cine-i ?

Nu i se răspunse, soneria zbîrnîi mai lung ; veni lîngă ușă, în vîrful picioarelor ; spuse :

— Doamna... *La Belle* nu-i acasă !

Un ciocănit metalic în lemn îl dezechilibră, aruncîndu-l într-o panică nevertebrată : ridică ocularul, descoperi ochii unui bărbat, ciocănitul se intensifică, deschise automat ușa. În clipa aceea, în prag apăru în întregime un bărbat, cu un revolver întins spre el ; strigă :

— Oh ! și împleticindu-se, căzînd și ridicîndu-se pe scări, alergă spre baie, să-și ia toga. Pînă în baie, prin hol, pe coridor, exclamațiile lui Lazăr evoluară : A... a... a... pe diverse tonuri, căutînd tonul nebuniei concepute între gargare.

Bezmetic, rupse toga din cui, și-o înfășură pe umeri, își dezbrăcă pantalonii pijamalei rămînînd în izmene, ca apariția măcar să fie convingătoare — impalpabil instinct al omului de teatru. Se privi în oglindă, o secundă, descoperi un tub vechi de ruj, al lui Zephy, și trase spasmodic cinci-șase dîre pe frunte, obraji și bărbie. Începu să intoneze *Marseieza :*

Allons, enfants de la patrie... [1]

[1] „Să pornim copii ai patriei". (lb. fr.)

și cu poalele togii ținute între degetele tremurînde, lăsînd la vedere albul izmenelor și picioarele păroase, intră în hol răcnind cîntecul revoluționar. Banditul își umplea buzunarele cu șervețelele de pe pian și scrumierele fabricate la uzinele Krupp și însemnate astfel : „Krupp".

Cînd îl văzu pe Lazăr — în întreaga sa desfășurare vestimentară — zîmbi, luă revolverul de pe patefon și-l îndreptă din nou spre machior.

— Banii ! ceru aspru, lipind pistolul de broșa de metal a togii.

— *Contre nous de la tiranie l'étendard* [1]... urmă Lazăr, cu ochi enormi.

— Banii ! repetă, fără să strige, împungîndu-l cu țeava în coastele bine învelite în grăsime.

— *Je suis fou !* [2]... Eu sînt tra-la-la... și își indică fruntea.

Celălalt se trase un pas înapoi, și Lazăr, în sfîrșit, îl privi : o față palidă, prelungă, distinsă, părul blond... ceva slav... Era un slav ! Fulgerat, îi căzu la picioare, îmbrățișîndu-i genunchii.

— *Prostit minia* [3]... și hohoti convulsiv.

— Banii ! ceru agresorul, în cea mai acceptabilă românească. Dă banii !

De-abia acum Lazăr se lumină : omul nu-i voia viața, ci banii ! Sări în picioare — toga scăpînd în mișcare din închizătoarea de pe umăr ; în cămașă și izmene, fugi în dormitor, deschise dulapul și de sub teancul de albituri trase 154.000 de lei, banii puși deoparte de Zephy în ultimele zile ; trase la întîmplare și cîteva cearșafuri, întinse hîrtiile și rufele omului rămas în pragul camerei, cu arma țintită.

După înmînarea bunurilor, Lazăr vru să se arunce iar într-o temenea, pentru a nu mai vedea revolverul. Dar, discret, celălalt îl împiedică, punîndu-i albiturile în brațe :

— Nu... mulțumesc ! E de ajuns ! — indicîndu-și buzunarul vestonului puțin umflat, unde pusese banii.

---

[1] Împotriva noastră, stindardul tiraniei... (lb. fr.).

[2] Sînt nebun ! (lb. fr.).

[3] Iertați-mă (lb. rusă).

Scena se încheie astfel, fără cruzime, ca între o gazdă și un oaspete care nu mai dorește o dulceață în plus. După ce auzi ușa vestibulului închizîndu-se, machierul, în indispensabili, căzu în fotoliul de lîngă pian, într-un plîns nervos, fără lacrimi, înroșindu-și degetele cu rujul diluat de pe obraji.

În jurul orei 7 și jumătate, Zephy, însoțită de Ștefan Murnu, se întoarse din garsoniera pusă amabil la dispoziție de domnișoara Constantinescu (care părăsise, neconsolată, căminul părintesc după dispariția locotenentului Lehnert, pentru a se reculege, singură, „undeva, deasupra Bucureștiului"). Dădu cu ochii de Lazăr, adormit lîngă pian în ținuta indecentă, cu toga obsesivă strînsă la piept.

— Lazăr ! țipă cosmeticiana, prompt enervată.

Lazăr nu mișcă. Zephy îl înghionti, trezindu-l. Sări în picioare, acoperindu-se ; mărturisi tot, de la primele întrebări :

— A venit, m-a amenințat cu pistolul, mi-a cerut banii, i-am dat...

Zephy îl chemă în dormitor, unde intrase să verifice mărturisirea. (Noroc că în atelier, fără știrea lui, pusese într-un *tiroir*, sub cutiile cu cremă, „grosul".)

În dormitor, în fața dulapului cu ușile deschise, Zephy îl aștepta severă, în picioare, cu brațele încrucișate — exact atitudinea lui Vercingetorix în fața lui Cezar. Numai că din Cezar, Lazăr păstra doar toga ; în rest, după cum aprecie Zephy, fără menajamente materne, era o epavă.

— Ești o epavă, Lazăr.

O ascultă cu privirea în covor.

— Nu te înțeleg ; nu vreau să te mai înțeleg, pentru c-aș înnebuni. Sînt fapte care distrug o viață, cred c-admiți... Trebuia să mori, dar să nu-i dai banii ! strigă Zephy, pentru a se opune compătimirii care urca în ea privindu-l.

— Trebuia să mor... repetă Lazăr, zdrobit.

— Să pleci, să pleci imediat ! Nu vreau să te mai văd, auzi ?

Și abia acum, după această frază decisivă, Zephy închise ușa care dădea spre hol, unde Murnu avusese

ocazia să aprecieze cu cîtă operativitate pătimașă rezolva femeia îndrăgostită promisiunile din garsonieră.

— Unde să mă duc? o întrebă Lazăr tremurînd în fața perspectivei de a ieși pe stradă.

— Asta se rezolvă, spuse mai liniștită Zephy, trecînd, în sfîrșit, la problemele practice ale despărțirii. Avem cunoștințe... Îți poți reface viața, nu ești pierdut... găsi, mulțumită, acest accent de mărinimie. (Dar imediat:) Însă nu cu mine! Eu nu te mai pot privi, înțelege-mă...

— Te înțeleg, scumpa mea...

— Fără scene, Lazăr, fără scene! îi ceru imperios. Te duci la Blanche.

— La Blanche? murmură el.

— E o femeie de inimă, se precipită Zephy, cu multe relații. Iei tramvaiul 7 de la Hală și cobori la Minotaurului, la numărul 6; e acasă! Mîine îți trimit acolo hainele; și bani...

— Bani? De unde o să ai bani?

Lazăr o privi zguduit.

— Voi face rost, mă voi împrumuta, nu te voi lăsa pe drumuri; deși meriți... meriți să... ieși! Îmbracă-te! Lasă-mă!

Zephy se înălță la demnitatea mîniei și ieși în hol.

Ștef o aștepta, și cum o văzu îi sărută grăbit mîna.

— Ești extraordinară, Zephy!

Ea își trecu degetele prin părul lui, ridicîndu-i șuvița rebelă.

— N-avea grijă... mai avem bani.

— Ah, lasă, lasă astea, trebuie să plec pînă la redacție... și își încheie paltonul.

— Acum? Mă lași singură? Faci ca la Constanța? se sperie Zephy, cu măsură și tandrețe.

— Nu, nu, nu! se opuse, hotărît, comparației. Ceva important, zău, mă întorc.

— Mă lași să-ți primesc eu prietenii? E prima noastră primire.

— Pînă vin ei, sînt aici... și coborî în vestibul.

În prag, se sărutară fără teamă. Din hol se auzi patefonul — viorile *Maeștrilor cîntăreți*. Zephy urcă, confecționîndu-și pe scări aceeași mînie dreaptă și incorup-

tibilă. Lazăr, îmbrăcat în demi-ul său de lux, asculta Wagner-ul şi întoarse spre ea o privire angelică. Pe faţă, roşul rujului mai stăruia, amestecat cu emoţia sublimă, dîndu-i strălucirea spectacolului de adio oferit publicului de un artist aplaudat douăzeci şi cinci de ani...

— Îmi iau rămas bun! Privi în jur, înconjurat de acordurile finale. Am ţinut la fiecare lucru...

— Le vrei înapoi? încercă Zephy să-i împiedice accesul sentimental.

— Cum? Înapoi? Drept cine mă iei? îşi apără Tănăsescu caracterul. Rămîn ale tale, pentru vecie. Va fi singura mea prezenţă în jurul tău... şi făcu un pas spre ea.

Abia acum Zephy constată că sub pardesiu, peste costum probabil, Lazăr îşi îmbrăcase toga roşie, care-i ajungea pînă la călcîie; Zephy rămase pironită.

— E singurul lucru pe care mi-am permis să-l iau... e salvarea mea! îi explică, senin, Lazăr şi ridică uşor poalele pardesiului, într-un gest de fetiţă care-şi ridică rochiţa înainte de a spune o poezie.

— Nu fi prost! replică aspru Zephy, învingînd orice tentaţie de a ceda în faţa compătimirii.

— Ba da... voi fi prost, idiot, cretin... e singura mea armă, Zephy. Să vii să mă vizitezi la balamuc! Te rog... la balamuc! Îţi voi telefona, îţi voi scrie de acolo... şi se retrase spre uşă, cu paşi mici, din pricina togii, făcîndu-i cu mîna „La revedere".

Uşor neliniştită, cosmeticiana intră în bucătărie să pregătească trataţia pentru amicii lui Ştef. Tranşă cu mînă expertă pieptul de curcan (curcan găsit, printr-o minune, de Mati, dimineaţă, la speculanţii ei din hală, 10.000 lei faţă de 1.200—1.500 lei găina, dar merită!), puse la fiert ouăle pentru sandvişurile *entré*-ului (100—150 lei oul, ouă cumpărate în satele din jurul Bucureştiului de aceiaşi speculanţi, prin troc). Hotărîseră cu o seară înainte, la plecarea lui Murnu, în acord deplin cu Lazăr, această primire. Dar nici ea, cu atît mai puţin Ştef, nu sperase ca în douăzeci şi patru de ore, primirea să capete un asemenea caracter — „prima lor primire". Îi reveniră toate darurile de gospodină, se grăbea cu spor, îi păru rău că nu are unt pentru tortă,

acum, la orele astea — dar Matilda nu găsise unt. Nu avea decît untură (2.000 lei kilogramul) şi prăjiturile în untură sînt, se ştie, imposibile! Punea în fiecare mişcare elanul unei proaspete căsătorite care nu vrea să-şi dezamăgească bărbatul, cucerit nu prin zestre, ci prin pasiune şi caracter. Trecu în dormitor, să se îmbrace, după ce privi încă o dată platourile de pe masă.

Sosiră pe la 10 şi jumătate, însetaţi, veseli — în frunte cu domnul Cezar Murnu, elegant şi jovial ca întotdeauna, cum îl cunoscuse Zephy înainte de război. Ştef era cu ei, plin de voie bună; îi prezentă amicii — Nelson saxofon, Gaby vioară, Narsi pian — stînd lîngă ea, ţinînd-o uşor de braţul drept, gol pînă la umăr. Părea că veghează, gelos, ca nici unul să nu-i sărute mîna mai mult şi mai apăsat decît se cuvenea. Zephy se sprijinea, mulţumită, de el. Ochii amîndurora străluceau triumfător. Cezar Murnu — cu ascendentul bon-viveurului — trecu ultimul prin faţa perechii de amfitrioni, avînd dreptul şi la alte omagii, mult mai puţin protocolare.

— Lasă, Fane... între noi nu mai e nevoie de prezentări... nu, doamnă?

— O, domnule Murnu... aţi rămas acelaşi...

— Dacă nu mă înşală memoria, am participat la botezul acestui atelier. Mi se pare că eu i-am propus numele.

— Exact! exclamă, larg zîmbitoare, Zephy.

— L-aş menţine, doamnă... emise, într-un suplu exerciţiu de galanterie.

Totuşi, după primele minute, politica se grăbi să prevaleze asupra politeţii.

— Îl citiţi pe Ştef? se adresă, pasionată, tuturor.

— Îl citim, doamnă... ripostă, liniştit, Cezar Murnu. Scrie bine, are stil, dar nu-i de ajuns. Îi lipseşte, ca întregului tineret — mă asculţi, Gaby? — perspectiva... Articolul despre Păsculescu nu a împiedicat descinderea la el, aşa este, Fane?

— A fost o porcărie.

— N-a fost nici o porcărie. A fost normal. Dacă ai avea perspectivă, nu te-ai enerva. Nu trebuie să ne

cnervăm. Ne-am enervat suficient. Ei nu așteaptă decît nervii noștri, să dăm cărțile pe față, să ne pierdem răbdarea. Trebuie să ne calmăm. Banul e bun, muzica e bună, o să aveți și bani... vă mai trebuie perspectiva.

— Dă-ne ruleta aia și o să avem perspectivă, spuse cu insolență Gaby, așezat în fotoliu lîngă Narsi, care foileta, distrat, *Forsyte Saga,* lăsat pe pian, cu ocazia evenimentului precedent. Tatăl nu fu demagog și nu se enervă.

— Ți-aș da ruleta, dac-ai ști să joci. Dar nu știți să jucați... O să-ți dau acasă un studiu primit de la un francez în '39, la Sinaia... N-a apucat să-l publice, dar îl va publica... *La théorie de la ruine automatique des joueurs* [1], înțelegeți... V-aș da-o tuturor, veți vedea ce înseamnă un om cu perspectivă, un om care știe să lupte împotriva celui mai solid sistem de distrugere a nervilor... Domnul Nelson Popescu, tînăr care știe ce înseamnă o armă, mi se înscrie la socialiști... de ce? Pentru că și-a pierdut echilibrul, pentru că nu știe să joace...

— Tată, fără morală, te rog... interveni din nou Gaby.

— Nu mă interesează morala, înlănțui cursiv Cezar Murnu. Discut un lucru cu totul diferit : politica... N-au nici o legătură ! Învață asta, dacă vrei să te apuci de ruletă. Cine vrea să împace morala cu politica își poate scrie testamentul...

— De acord, dar nu vreau să joc pe fosilele noastre, lasă-mi măcar o șansă... răspunse Nelson, ostentativ.

(Zephy către Ștef) :

— Ar trebui să prepari vinul.

El o apăsă pe umăr, să tacă.

— Ți-o las, dar care? Cauți o șansă — atunci caut-o, nu miza orbește, urmărește jocul. Urmărește jucătorii bătrîni, nu-i redu la fosile. Care-s cei mai buni jucători ?

— Englezii, susținu imediat Nelson.

— Prostii ! Nici o șansă : joc uscat, de a doua mînă. Jocul mare îl fac americanii, acolo trebuie studiat,

[1] „Teoria ruinării automate a jucătorilor". (lb. fr.).

acolo-i o tehnică mai nouă. Sînt cei care vor pierde cel mai puțin. Urmărește cum bombardează, acum, cînd sînt furioși. Nici o fabrică mare, nici o uzină de armament nu e atinsă în Germania, după cum în Statele Unite nici un fir de iarbă nu e bombardat. Asta-ți arată că nemții vor fi iertați... nu te uita așa! În '54 ai să-mi ceri scuze pentru că m-ai privit ironic... Le voi primi dacă vom mai fi în viață... Ești încă un pușți, deși ai făcut ceva la viața ta care n-a fost rău... Dar ești copil ca și ei — și-i desenă circular cu mîna — iertați-mă, doamnă, astă-seară, spre fericirea dumneavoastră, sînteți un copil...

Zephy zîmbi încîntată de complimentul care mai însenina atmosfera.

— N-ați vrea să gustați ceva bun?

— Lăsați, doamnă! îi tăie suflul apolitic Nelson, ridicat în picioare. Mai important e ce ne propuneți, domnule Murnu...

Murnu își aprinse, calm, o havană bine conservată și suflă cîteva firișoare de scrum de pe cravata albastră.

— Să vă dau o scrumieră, domnule Murnu, se oferi grabnic Zephy. Dar căutînd în jur constată dispariția obiectelor Krupp. „Le-a luat Lazăr..." gîndi imediat, și se duse în atelier, să-i aducă de acolo una — *„souvenir* de la Sinaia, 1938", cu o vulpe întinsă pe burtă.

— N-aveți soluții... constată acuzator Nelson. Noi le căutăm, ne zbatem, apelăm la compromisuri, intrăm pînă aici în... iertați-mă, doamnă...

Murnu își privi degetele proaspăt manichiurate.

— Mîine, mîine vă spun...

— De ce mîine? Acum! se întărîtă Nelson.

— Din nou ești copil... reluă molatic, cu o doză de melancolie, Murnu. Eu am avut înainte de război o amantă foarte interesantă: m-a ținut cu un secret teribil, timp de peste cinci ani. Era o femeie care s-a dat un an și jumătate drept bărbat și se căsătorise...

— Formidabil! exclamă Gaby.

— Am cunoscut-o, remarcă Zephy. Cecilia, nu? Avea o pilozitate extraordinară...

— Mă rog, zîmbi Murnu. Vroiam să știu în fiecare clipă cum a făcut... De fiecare dată îmi promitea : „Mîine îți spun". Nu mi-a spus pînă a murit. A dus cu ea secretul, și de atunci o iubesc mai mult ; vezi, Nelson...

— Hai, tată, spune-ne, se rugă lung Gaby. Nu fi rău !

— Mîine ! Doamna ne-a întrebat ceva... nu ți-e foame ?

— O, dar atunci trebuie să vi-l iau pe Ștef, să-mi ajute... interveni Zephy, volubilă, și-i ridică ziaristului șuvița de pe frunte, încetișor.

Cezar Murnu îi zîmbi înțelegător. Deodată, se sună ; amfitrioana se ridică.

— E Tibi, nepotu-meu... explică suveran, cu liniște.

Coborî scările vestibulului, întrebînd de pe scări, prudentă :

— Tibi, tu ești ?

— Da.

Deschizîndu-i, văzu curtea într-o pală lumină roșie, peste care trecu, puternic, clopotul unei mașini de pompieri, agitat cu impacientă. O trecu un fior.

— Arde franzelăria pe bulevard... o informă sec Tibi, intrînd.

— Unde-i Marta ?

Zephy închise ușa.

— Nu știu, nu mă întreba de Marta... îi răspunse în întuneric, urcînd.

— Și tu nu întreba de Lazăr, da ? fu operativă mătușa, urmîndu-l. Discutăm mîine.

Apărură amîndoi în prag, privirile tuturor mistuindu-l pe noul-venit, în timp ce Ștefan Murnu se grăbea să încheie prezentarea :

— ... un tînăr admirabil, plin de prospețime, în pofida...

Pe baza noilor lor relații, Ștef sări să-i strîngă mîna amabil. Tibi îi surîse întunecat.

— Faceți cunoștință... prietenii mei.

— Ai noștri ! îl corectă cochet Zephy.

— Aș vrea să te simți printre ei ca între prietenii dumitale, continuă celălalt.

Tibi dădu mîna cu fiecare, abia rostindu-şi numele.

— Eşti indispus? îl întrebă matern Zephy, pentru a lega conversaţia salonului.

— Te amuzi imediat.. îl asigură ziaristul, simţind unele datorii familiale. Cu noi nu te plictiseşti. Domnul Murnu are un secret pe care nu vrea să ni-l spună.

Zephy îşi ceru scuze, dar trebuia să se ducă în bucătărie. Toţi o înţeleseră, Ştef îi mulţumi printr-un *clin d'oeil*[1] că ea a renunţat la cererea de a o urma. Sună telefonul, în sufragerie. Zephy, în drum, ridică receptorul.

— Bună, Blanche... ce să fac, dragă? Bine. Tu? Mă bucur. Puţin dezacordat. Cine? Daaa — lungi ironic vocalele — e aici, nu-l deranjezi... cu cîţiva prieteni... ţi-l dau, dar vreau să ne mai vedem. Domnule Murnu! îl strigă. O prietenă la telefon...

Se gîndi să-l roage pe Murnu s-o întrebe de Lazăr; nu. Intră în bucătărie, lăsînd uşa deschisă, să audă dialogul telefonic. Dar din stradă veneau strigăte puternice şi neclare, ridică uşor camuflajul ferestrei; nu desluşi decît lumina roşie a curţii, a porţii de fier, mult mai puternică decît la sosirea lui Tibi. „A, arde, brutăria. Nu părea supărată. N-o fi ajuns... Sînt bărbaţi care-şi trimit soţiile noaptea la mama", gîndi, luînd abilă din dulap paharele pentru vin. „Dar poate că a vrut să fie ironică şi nu mi-a spus nimic. Totuşi, Ştef să toarne măcar sifonul..." şi trase de sub masă damigeana de vin. De alături nu se auzea mai nimic, strigătele continuau afară.

— Doamnă, ce-aţi făcut? intră Cezar, clamînd bine dispus. O, să v-ajut. Şi-i luă damigeana din mînă. Nu trebuia să mă daţi la telefon.

— De ce?

— Ce se întîmplă afară? şi rămase o clipă atent, lăsînd în suspensie turnarea vinului.

— Nimic... Arde pe bulevard... franzelăria. Ce-a vrut Blanche?

[1] clipire (lb. fr.).

— E nebună, n-o știi ? Turnă, în sfîrșit, în paharele înșirate la marginea mesei îmbrăcată în aramă ; îi tremura ușor mîna. Că așa și pe dincolo.

— Ce așa, ce pe dincolo ?

— Și dumneavoastră sînteți curioasă.

Operația sfîrșită, Murnu luă un pahar să guste vinul ; încercă o înghițitură, o pipăi pe limbă, dădu paharul peste cap.

— Bun, bun vin ! aprecie Murnu, și ieși.

(În aceeași clipă — soneria, din nou, afară.)

Zephy, venită din bucătărie, rămase în pragul holului, ținînd tava de argint, pe care străluceau, albe, tranșele de piept de curcan. Fața îi era albă ca și ele.

— Tibi, vezi... dacă-i Lazăr, să...

— Ce Lazăr ? Care Lazăr ? strigă Gaby, sărind cu entuziasm, primul, la asaltul tăvilor.

— Du-te, Tibi ! fu mai imperativă cosmeticiana ; apoi, către tînărul care sfîșia prima porție de curcan : Atenție, atenție, dragul meu, bolile de stomac sînt azi cea mai mare nenorocire !

După ce incendiul scăzu în intensitate și totul se liniști, Marta sună în Stupinei 21, cu cea mai deplină convingere că explicațiile dintre ea și Tibi urmau să se consume favorabil ; se despărțise de Pavel — vremelnic sau nu, nu știa — hotărîtă să încerce în primul rînd stabilirea unui nou echilibru între obligația față de Tibi și lupta ei. Obrajii îi erau încinși, simțea pometii arzîndu-i usturător, și aceasta îi mărea încordarea interioară ; mirosea înăbușitor a fum, pardesiul maroniu se impregnase de făina sacilor cărați cu febrilitate din magazia franzelăriei în stradă ; pe umeri, pardesiul purta pete mari, negre — semne ale stinghiilor arse căzute peste ea.

Așteptînd la ușă, auzi rîsete în casă — ceea ce o făcu să sune din ce în ce mai întărîtată.

— Deschide, deschide, Tibi ! spuse tare, deslușind pași pe scările vestibulului.

— Cine-i, întrebă un glas autoritar, de bărbat. (Nu era Tibi, nici Lazăr.)

— Deschideți, ceru Marta.

— Cine-i ?

— Cu Tibi...

— Da' cine-i ? repetă același.

— Marta ? întrebă Tibi de astă dată.

— Da, deschide ! Marta apăsă, iritată, clanța de cîteva ori.

— Nu e Marta, spuse calm.

— Hai, Tibi, termină, deschide ! și bătu cu pumnul în ușă.

— Cine-i, Ștef ? o auzi pe Zephy, din casă, impacientată.

— „Nu deschide poarta, dragă, dacă n-ai inel"... cîntă Tibi, cu glasul lui plăcut. Spune-mi, cine cînta asta ?...

— Deschide ! strigă Marta, după zece secunde de tăcere.

— Dacă-mi spui... și reîncepu : „Nu deschide poarta..." lungind vocalele, în timp ce celălalt chicotea, urcînd scările înapoi în casă.

— Poldi ! îi răspunse, aspru, pentru a acoperi umilirea în fața propriei memorii, surprinzător de rapidă și exactă.

— Bun ! exclamă el satisfăcut, și apăru în prag, cu brațele desfăcute, dinții proeminenți ; o trase la piept, imediat, o sărută pe păr, șoptindu-i : Unde mi-ai fost ? (Retrăgîndu-se ușor :) Miroși a fum. Tibi era într-adevăr bine dispus. Ai fost în purgatoriu, nu ?

Rîse scurt și încercă din nou s-o îmbrățișeze.

— În colț, la brutărie... am fost pînă acum... după ce ne-am despărțit acolo... în drum spre casă... ardea !

— Lasă astea !

Și, dezinvolt, o luă de mînă s-o conducă în casă. Marta se împotrivi.

— Vino ! îi ceru, ceva mai serios. Vino să te speli, să bem, doar te-ai întors, nu ?

— Ce faceți, copii ? răsări din capătul scării, prin ușa deschisă a holului, glasul lui Zephy. Nu veniți ?

Tibi o trase brutal spre el, închizînd ușa ; rămaseră în penumbra vestibulului, luminat numai de sus, din hol. Tibi o împinse, să urce ; iar răsunară rîsete.

— Nu... murmură Marta, ezitînd.

— Nici nu mă gîndesc. Vino! și o luă de umeri, hotărît. (Mai blînd, urcînd și ținînd-o strîns lîngă el :) Eram sigur că ai să vii, că n-ai să mă lași.

Și o lipi de perete, oprindu-se, el pe o treaptă mai sus. O sărută pe obrajii încinși.

— Mă iubești ?

— Ruleta ! Ruleta ! Ruleta ! începu să se scandeze în hol.

— Înțelege-mă, Tibi...

XXIX

București, noiembrie, 1944

Scumpul meu fiu ; niciodată, să nu ceri motivul unei sinucideri. Pentru un om superior nu e important. Imbecilii îl caută pentru a putea integra victima într-o categorie, căci au reușit și aceasta — să stabilească cele cîteva formule în care pot fi cuprinse cauzele pentru care un om nu mai vrea să trăiască. Pentru actele administrative ale vieții tale și în general pentru liniștea ta, poți susține că „tatăl meu s-a sinucis din neputința de a suporta decalajul dintre inteligență și talent".

Pentru neliniștea ta însă, încerc nebunia de a formula un motiv pe cît de simplu, pe atît de vag : nu înțeleg nimic ! Nu mai înțeleg nimic ! Dacă ai mai fi medic, ți-aș lăsa cîteva puncte de reper pentru formularea unui diagnostic, mai ales că, după impresia mea, această boală va fi din ce în ce mai răspîndită în anii care vin, și medicina n-a cercetat-o pînă acum sistematic și profund ; eu am urmărit-o de cîteva ori cu luciditate :

1. *Lipsă cvasi-totală de cauze precise, de natură fizică. Organismul pare normal.*

2. *Impresie permanentă de tristețe, epuizare și neputință. Pesimism. Descurajare. Disperare.*

3. *Căutarea unor cauze cît de cît sigure, descoperirea unor cauze abstracte, disproporţionate faţă de realitate, dar perfect convingătoare.*

4. *Autojudecăţi extrem de severe, de la incapabilitate la culpabilitate.*

5. *Umilire perpetuă faţă de tine însuţi, luînd forma delirului (ca alaltăieri, cînd m-ai auzit vorbind singur). Descoperire de greşeli imaginare, obsedante. (De pildă : Felix Schnapp, ofiţerul cu care a plecat Baby, avea la el planurile pentru invazia Angliei. Vinovăţie îndelungă şi tăcută faţă de Shakespeare.)*

6. *Cel mai grav simptom : alternarea acestor stări cu altele — de „linişte", de luciditate, de înţelegere, de reducere a disproporţiilor, repede risipite însă. Nici o putere în tine însuţi de a te fortifica aici, de a respinge un nou val de disperare, cu toate simptomele lui, descrise la punctele 1, 2, 3, 4, 5.*

Reluarea ciclului, cu apariţia unor noi vinovăţii apăsătoare.

Din păcate, o asemenea problemă — repet, de mare interes pentru medicina deceniilor viitoare — nu te mai interesează. Te-am verificat cu atenţie, chiar cu preţul unei minciuni. Merita, dragul meu.

Am avut în ultimele zile o durere de cap, într-adevăr insuportabilă : n-am vrut să mă plîng ţie ; nu te interesa, dar am dorit să aflu pînă unde merge indiferenţa ta. Era esenţial pentru mine, de aceea am mînţit ; am luat, deci, o carte a ta şi am descoperit — după o lectură asiduă — posibilitatea unei asemenea hemoragii „vineţii", în ochi, ca urmare a unui şoc nervos. Îmi dau seama acum că această măsură vizînd caracterul verosimil al bolii a fost inutilă. Nu te-a interesat, nu m-ai întrebat mai nimic, nu a existat nici o reacţie filială, cu atît mai puţin una profesională. Am jucat cît am putut — fără remuşcări. Pot spune că „gemetele", „tăcerea", „gravitatea", „drama" le-am şarjat cu plăcere — o ultimă plăcere înainte de a mă despărţi de tine. Am asistat auditiv şi la discuţia ta cu tînărul şofer, căruia îi acorzi o grijă atît de impresionantă (ai avut disponibilitatea sufletească să te interesezi de locuinţa lui, la două minute după cearta

noastră!); am verificat ușor ce turnură politică rapidă a luat „boala" mea pentru tine. O clipă lungă n-am putut rîde, n-am putut fi indignat. Îți mărturisesc însă c-am fost cutremurat și am trăit cu groază această realitate a minții mele: nu mai înțeleg nimic! Și mai ales, nu voi mai înțelege nimic! Viața — tu ai zice politica — a distrus tot ce a fost între noi. Dacă a mai rămas ceva, anii care ar urma vor spulbera ultimele resturi, adunîndu-le cu forța cu care vîntul strînge în pustiu nisipul în dune — într-o singură formă de relief: ura ta împotriva tatălui, care nu înțelege nimic, se agață și plînge.

În aceste condiții, ultimul meu sfat pentru tine sper să te intereseze mai mult decît „boala" mea. Renunță la literatură, nu te atinge de artă! Te vei rata. Nu există sentiment mai distrugător în lumea aceasta ca ratarea. Spaimele elementare cele mai cumplite nu o ating. Nu o vei suporta. Pornesc de la elementar: 1. Nu vei avea puterea să suporți cu sînge rece nici un pamflet la adresa ta — ceea ce e un fleac față de ratare, dar de la acest fleac începe scriitorul. 2. Nu vei putea scrie mult și gros. Poeții nu au ce căuta în România, prozatorii — doar de la 600 pagini în sus, dramaturgii numai dacă scriu comedii inepte. Poți? 3. Nu ești un intelectual, n-ai vanitatea inteligentă, nu cunoști voluptatea nuanțată a toleranței, nu admiți închisoarea vieții. Ești un fanatic. N-ai realiza actul lui Sebastian, care în '42, în seara premierei piesei sale, scrisă sub pseudonim, a stat la balcon, a gustat încet uralele („Autorul! Autorul!"), dar nu s-a mișcat din fotoliul anonim. Seara s-a culcat singur, după ce a tradus un sonet din Shakespeare. Dimineață, la 8, a fost la liceu și a ținut la clasa a VIII-a lecția despre Racine. Tu ai putea trăi astfel? Tu ai fi pus mîna pe armă, să răstorni societatea care a emis legi rasiale... Astfel, pornind de la elemente de bază, aparent disparate, ai toate condițiile să te ratezi. Nu te bizui pe inteligența ta; e axiomatic că proștii, incapabilii nu se pot rata, așa cum nu pot fi calomniați — ei, cel mult, izbutesc; dimpotrivă, inteligența e cel mai bun sprijin în ratare. Ea te împinge să renunți la ceea ce ești,

pentru necunoscutul din ce ai vrea să fii; tot ea, dacă există, constată prima catastrofa; tot ea dezvoltă durerea cumplită, inegalabilă, de care-ţi scriam mai sus. Inteligenţa dă ratării suprema ei calitate: claritatea. De aceea, în absolut, nu poate fi salvare; de aceea în orice mare scriitor se ascunde un ratat, şi în orice ratat — un mare scriitor. În general — vei verifica — oamenii vor suferi tot mai mult, pînă la autodistrugere, cu cît inteligenţa, facultatea lor decisivă în a-i despărţi de animalic, va deveni mai clară şi mai fertilă. Dar, practic, există o ieşire: justificarea; evitarea catastrofelor, inclusiv a ratării, prin justificare. Din cîte înţeleg, dacă mai înţeleg ceva, în fanatismul tău, soluţia ţi se va părea intolerabilă. E dovada lipsei tale de intelectualitate. Intelectualul e omul justificărilor, aceasta e misiunea lui, care nu-i va putea fi răpită, oricît de umilit, chiar scuipat, va veni, seară de seară, acasă. Nu dispreţui justificările, dragul meu! Eu nu pot decît să ţi-o ofer pe cea cu care să renunţi la literatură, fără remuşcări decisive: după părerea mea, războiul acesta, cu atît mai mult cele care vor urma, va avea ca unul din efecte, pe plan spiritual, demascarea artei. Atît inutilitatea ei — imposibilitatea ei de a participa la modificarea destinului omenirii şi omului — cît mai ales minciuna, pe care se bazează de veacuri. Toată lumea ştia, pînă la ultimul publicist francez, că arta e o minciună, cît mai frumoasă, în căutarea adevărului. Lumea, după acest război, va respinge arta, nu va mai avea nevoie de ea pentru a ajunge la adevăr, ci de laboratoare, de ştiinţă. Ceea ce, pentru moment, va fi bine. Arta nu va mai interesa pentru că adevărurile ei vor fi minime faţă de cele descoperite în eprubete, iar emoţiile ei, „minciunile" ei frumoase, nu vor mai spune nimic, după atîta suferinţă şi în perspectiva altor suferinţe. Scriitorii vor distruge arta, fără să-şi dea seama. Simultan se vor distruge pe ei înşişi — pentru că vor înceta să mai plîngă în faţa nenorocirilor şi se vor teme de remuşcări. După fluviile de lacrimi vărsate de oameni, vei vedea cum artiştii, marii damnaţi, preoţii patetismului aristotelian, vor deveni reci, uscaţi, lucizi; orice

emoție va deveni suspectă, în artă; în fața unei nenorociri nu se va mai plînge; se va rîde — și asta, probabil, va fi semnul unei arte „spirituale"... Don Quijote nu va mai impresiona prin tragism, nu m-ar mira să devină simbolul ridicolului. Tolstoi va apărea prea moralizator. Balzac — desuet, lipsit de psihologie și nuanțe, iar Dostoievski — hilar. Scriitorii vor uita că el a spus în Frații Karamazov : *„Toată știința lumii nu valorează cît lacrimile unui copil". Din cele cinci minute dinaintea morții evocate de Mîșkin — două pentru prieteni, două pentru sine însuși, unul pentru a privi ce-i în jur (cea mai zguduitoare expresie a acestei clipe, s-o citești) — n-ar fi exclus să se facă o comedie spumoasă... Desigur, dacă am puterea să discut despre arta viitorului cînd el nu putea decît fixa o turlă aurie, mai mult ca sigur că nu acestea sînt cele „cinci minute ale mele", deși așa aș vrea; cred că din dorința de a te vedea plîngînd, o dată, în fața mea. Nu știi cît te iubesc, cît doresc să nu te ratezi, să rămîi medic, cel mai mare chirurg român. Specializează-te în cancer! Dă-i* Herostrat — *manuscrisul e în spatele raftului Hugo — prietenului tău, Mihailopol; pare un tînăr pregătit, aș vrea să mă citească, deși lui ca și ție i-aș dori — cum spunea un francez fără talent care a luat premiul Nobel — să se vindece din tinerețe de gustul certitudinii. Ocupă-te de Wiwette, fata e tare proastă. Fanatismul tău poate te-ar ajuta în cazul ei, n-o lăsa să facă prostii. Salutări șoferului nostru, pare un băiat discret, ordonat, și aseară a emis cîteva idei de bun simț, ceea ce azi e foarte greu. Să duci extemporalele la școală, să nu se spună că...*

Se sună. Profesorul deschise, grăbit, ușa vestibulului, avînd grijă să-și lege cordonul hainei de casă. Nu întrebă cine e. În prag aștepta un individ, care făcu imediat un pas brutal, intrînd înăuntru; întinse revolverul, fixîndu-l în pieptul lui Filip Nicolau.

— Șerban Nicolau! ceru, precipitat.

Era palid, cu fața prelungă, distinsă. Nicolau nu se sperie, avu timp să constate că omul aduce mai de-

grabă cu un pan polonez ; liniştit, nu se retrase din dreptul revolverului, aşteptînd să se descarce. Nu se descărcă.

Profesorul se întoarse calm, fără interes (nu, nu era pentru el, i se păruse...) şi, de data aceasta fără grabă, se îndreptă spre biroul său. Trecu prin camera lui Şerban, urmat de celălalt, care nu mai întreba nimic. În uşa biroului, Nicolau, politicos, îl invită să ia loc pe divan şi să aştepte acolo. Politeţea ţinea de ironie ; pe un asemenea ton, de altfel, preciză :

— Nu-i acasă, aşteptaţi-l.

Individul purta mereu întins revolverul, ochii îi alergau peste tot — pe perdele, pe masă, peste umărul lui Nicolau, căutînd să descifreze, probabil, dacă Şerban nu e în birou. Era de ajuns de tînăr. Nu zîmbea, nu era atins de politeţea invitaţiei. Mai mult ca sigur, nici nu o înţelesese. Cu o intuiţie curioasă, profesorul îşi spuse că polonezii ştiu foarte bine limba franceză şi poate e un băiat cu cultură...

— *Il rentre tard, vous savez... Il travaille beaucoup...* [1] spuse, cedînd din ironie.

Lejer, Nicolau se aşeză la birou şi, cu un gest graţios al mîinii, îl invită din nou să ia loc :

— *Attendez-le !* [2]

— Ridică-te ! porunci individul în româneşte, înaintînd cu revolverul spre el. Hai ! Îmbracă-te, urmează-mă... Repede ! — şi luă bustul lui Beethoven, punîndu-l în buzunar.

Tocul metalic al armei se ciocni scurt de birou. Fără să ridice privirea, profesorul văzu degetele tînărului — într-adevăr distinse — încleştîndu-se pe revolver. Nicolau simţi o uşurare reală ; se supuse, nu-şi dezbrăcă haina de casă, încălţă pantofii tinereşte, fără limbă. Fixa necontenit revolverul, cu o mulţumire netedă. „Aceasta-i turla argintie..." îşi spuse deodată. Avea senzaţia că reface experienţa lui Dostoievski, uşurarea interioară se transformă într-un fel de euforie mentală, o plăcere grea, clară, de a trăi pînă la capăt

[1] Revine tîrziu, ştiţi... Munceşte mult...

[2] Aşteptaţi-l ! (lb. fr.).

și mai ales cu puterile lui o pagină a „stăpînului" său. În vestibul, își aruncă peste haina de casă pardesiul. Să tragă, să nu se răzgîndească. „I-am scris lui Șerban." (Nu văzuse cum individul luase scrisoarea către Șerban, vîrînd-o în buzunar.) Alergă prin curte, simțind revolverul în spate ; în stradă aștepta o mașină. Individul îl împinse pe bancheta din față și închise portiera cu o cheie. El luă loc la volan și porniră cu o viteză ametitoare, nu spre centru, ci înainte, spre marginea orașului. Era întuneric, orașul cu casele lui se topea într-o pădure. Da, mașina se opri într-o pădure. Tot neagră, uscată, rece, cu păienjeniș de copaci informi, unii peste alții, unii lîngă alții ; profesorul, împins din nou, căzu din mașină pe pămînt, încurcîndu-se în ramurile ghimpate ale unui arbust care se tîra orbește în întuneric.

Individul îi dădu un picior și-l trase de gulerul hainei ; în mîna cealaltă, Nicolau îi ghici revolverul. I se făcu frică. Nu mai gîndi nimic. Dostoievski, remușcările, ratarea, dispărură — moartea apăru clară prin pădurea fără contur ; și o dată cu ea — frica. Mintea nu mai lega nimic, dorința celor cinci minute fu uitată, se împotrivi și nu se ridică, amînînd ultimele secunde. Rămase în patru labe, poziție necunoscută de-a lungul vieții sale (totul parcă se petrecea prima oară) ; dîrdîia ; în sfîrșit, găsi un punct tare de reper, o rădăcină puternică. O prinse spasmodic, ca și cum n-ar fi vrut să se desprindă de pămînt. Atît de viguros, încît simți lacrimile prelungindu-i-se pe obraji. Nu mai erau nici cinci minute, nici cinci secunde, auzea cum celălalt se pregătea să tragă. Nu mai gîndea, nu voia să moară ; nu, nu, nu ; i se făcu milă de el însuși. Asta era tot, înainte cu o secundă. Mila. Sări în picioare, brusc, și începu să fugă prin pădure, călcînd crengile putrezite, lovindu-se de copaci, țipînd nearticulat. Nu alergase niciodată printr-o pădure — și încă noaptea. Frica nu ceda, pentru că niciodată nu avusese un asemenea contact violent, sîngeros, cu lucrurile. O durere ascuțită, în ceafă, îl obligă să renunțe la frică,

inclusiv la milă. Îmbrăţişă, căzînd, trunchiul unui copac aspru, faţa îi fu zgîriată adînc de coaja copacului.

Soarele rece al toamnei îl găsi nemişcat, cu braţele în jurul copacului desfrunzit; razele stăruiră cîteva minute pe părul extraordinar de alb, năclăit de sînge. După care, se pierdură prin celelalte frunzişuri şi hăţişuri palide, intrate în aşteptarea normală a iernii cu un surîs secret pe care nici un Herostrat nu-l va înţelege.

XXX

Toamna trecea încet prin pădure. Wiwette pe Boer Bibi — cîştigător de Derby, fiul lui Bou Jeloud — Calistrat pe Matador — învingător, în '42, în Premiul Modei — galopau pe cîmpul cenuşiu pînă la liziera pădurii; acolo descălecau, lăsau armăsarii să se odihnească legaţi de copaci şi intrau în pădure; se culcau pe mormanele de frunze galbene, sticloase, care foşneau lung sub trupurile lor. Calistrat mirosea a grajd, a pămînt, avea mîinile mari, palme late, cu unghii negre, degete de fier. Wiwette îl săruta pe ochi, Calistrat avea gene minunate, cum nu mai văzuse niciodată în anturajul ei. În general, era în el o sănătate care o ameţea, o dată cu nebunia galopurilor în toamnă, cu aerul iute şi trepidaţia muşchilor lui Boer Bibi. Pe tot ce punea mîna, simţea cum arde: pielea lui Boer Bibi, zăbăluţele lui, perna patului cu saltea de paie tari... Se trezea de dimineaţă, devreme; o sticlă de lapte aştepta în faţa uşii ei, pusă de Da Ponti, înainte de a pleca la pansaj. O dădea peste cap ca o nebună. După care fugea la grajduri. Asista la adăpoi, la îngrijirea cailor. Mirosul de fîn, de grajd îi plăcea; nu o dată punea mîna pe găleată şi adăpa caii; trecea de la unul la altul pe sub burţile lor, fără să-i fie teamă, atingînd cu obrajii încheieturile fine ale picioa-

relor lor. Da Ponti rîdea. Tatăl lui Calistrat — grăjdarul-şef — îi oferea bonom, cu aer de socru radios, un post pe vecie la Hergheliile Regale.

Pe la 8 dimineaţa, cînd ceaţa se ridica, apărea Calistrat. (Imperfectul poate fi utilizat, căci se culcase cu el din prima zi a sosirii, noaptea, după ce băuseră un chil de ţuică oferită, în cinstea sosirii, de Da Ponti.) Plecau pe cai, în trap mic. mai întîi la „piaţă". Antrenorul o lăsa să-l ia pe Boer Bibi, deşi palmaresul campionului ar fi cerut un alt respect, dar fiul lui Bou Jeloud era foarte supus, ştia să-şi păzească picioarele, şi înainte de plecarea la montă nu-i stricau cîteva drumuri la aer.

„Piaţa" era peronul gării. Cu o cursă matinală, soseau micii speculanţi din Bucureşti, căptuşiţi cu bani unii, alţii cărînd samare cu sare şi bidoane cu gaz pentru troc. Ţăranii veneau cu ouă, găini şi curcani, dădeau trei ouă pe un kilogram de sare sau trei ouă pe un chil de gaz. Doi litri de gaz însemnau o găină. (La oraş, oul făcea 100—150 de lei, iar un chil de sare cu care cumpărai aici trei ouă costa 130—140 kilogramul.) Wiwette şi Calistrat legau caii de un stîlp, în faţa gării; Calistrat dezlega găinile prinse de şa; nu le vindea pe mîncare, ci pe obiecte de lux, pentru Wiwette. Intrau pe peron, siguri de ei, ca doi *cow-boy;* străbăteau mulţimea, Wiwette un pas în urma lui, ferindu-se de bidoanele cu gaz. Erau cîteva femei energice din Bucureşti, care sub pardesiele ponosite şi absurdul prezenţei lor aici nu puteau ascunde tenacitatea unei bunestări. Wiwette, postată lîngă Calistrat, vedea pentru prima oară un bărbat zbătîndu-se pentru ea:

— Cît vrei pe găina asta urîtă? îl întreba vreun mărunţel în bocanci, cu şapcă nemţească peste ochi.

— N-o dau... îl alunga Calistrat.

Wiwette surîdea.

— Păi de ce ai adus-o?...

— Ca să te vadă pe tine... Hai, fă loc!...

Şi ochea, peste capetele tuturor, clienta necesară. Ca un făcut, doamna venea pînă la el, parcă atrasă de un magnet; apărea, tîrînd după ea bidonul de gaz.

Ochiul lui făcea abstracție de materia exterioară și căuta sub șalul de pe cap, sub pardesiu.

— Cît vrei pe dumneaei ?

Și-i lua pasărea din mînă. Calistrat i-o încredința, urmărind cum bucureșteanca suflă fin printre penele găinii.

— E, ce-ți dau ? Un litru jumate ?

— Nu, doamnă, spunea molatic, luîndu-i marfa.

— Da' cît ?

— Nu beau gaz, dac-aveți altceva...

— Ce ?

— Văd c-aveți cercei frumoși.

Doamna, speriată, ducea mîna la ureche.

— Ați înnebunit !

— Nu, doamnă, da' vreau s-o-mbrac pe sor-mea... și o arăta pe Wiwette, care pleca ochii, sfioasă.

În cele patru zile de cînd erau împreună, schimbaseră cu succes păsări și ouă pe cercei, broșe, ace de păr, mai toate din dublé ieftin, care totuși o încîntară pe Wiwette. Calistrat o privea cum își potrivește podoabele în păr, la urechi, și o frîngea imediat în brațele sale bine dedate cu munca, în brutărie ; cumva, simțea însă că fetei nu-i place mirosul hainelor sale, încă impregnate de aluat și drojdii. În pădure, sub sărutările lui, Wiwette nega. Îi plăcea tot ce-i făcea — îl asigura ea.

— Nu, nu-ți place cu muncitori, știu eu...

— Ce știi ?

Și-l mîngîia pe păr.

Frunzele foșneau și se fărîmițau. Boer Bibi necheza.

— Da' ești proastă...

Și-i strîngea umărul pînă ea țipa :

— Au !... nu fi...

El îi dădea drumul din strînsoare și Wiwette, șarjat îmbufnată, mișca umărul, violent, ca și cum ar fi vrut să-l potrivească din nou în articulație ; după care își descheia bluza și-i întindea clavicula s-o sărute din nou.

— Ești proastă ; îl aștepți pe ăla, dar nu știi că cu mine, în cîțiva ani...

— Ce în cîțiva ani ?

O furnică urcă pe bărbia lui, și ea i-o îndepărtă cu degetele ei grațioase.

— Tu crezi că-s prost? Așa crezi... voi credeți că noi muncitorii sîntem cu toții grăjdari. Noi luăm puterea acum — și se întinse bine pe frunze.

— Care putere? Wiwette, surîzătoare, îl atinse tandru și obscen.

— Ai să vezi tu care putere! Să vezi tu cum o să te ții atunci după mine! N-ai să-l mai aștepți pe ăla; ai să mă cauți, și eu n-am să am timp.

— De ce? întrebă Wiwette, punînd capul pe piciorul lui.

— Așa, o să fiu ocupat; rîzi de mine, dar ești proastă. Habar n-ai de politică. Tu crezi că politica-i o joacă, nu?

— Nu, da' nu mă interesează.

— Vezi, cînd îți spun că ești proastă...

— O femeie nu trebuie să fie deșteaptă, că nu mai e femeie. Și aplică un spirit al unui prieten de-al lui Ghexi: Un bărbat trebuie să fie ceva mai frumos decît dracu, o femeie — ceva mai deșteaptă decît o mobilă.

— Aiurea! Cine ți-a spus?

— O să trăim și-o să vedem — și-l mîngîie cu capul mai sus de genunchi.

Liniștea ei și obsesia senzuală, mai ales dimineața, îl enervau. O aruncă ușor de pe el.

— Mă Wiwetto, eu nu-s ce crezi. Eu am văzut mai multe decît tine. Tu crezi c-am să stau toată ziua să călăresc pe aici? Tu crezi c-aici eu n-am nimic? (Și își indică fruntea.) Nimeni nu știe ce am eu în cap. Ție îți spun, pentru că... pentru că ești tu... Eu trebuia să fiu acum în altă parte...

Wiwette îl luă lîngă ea și-i puse capul în poală, ea rezemîndu-se de un salcîm. De jos, Calistrat îi vedea bărbia fină, proiectată pe coroanele pomilor desfrunziți, prin care albea cerul de toamnă, punctat de ciori mari. O blestemă simplu:

— Să te faci cărbune dacă spui mai departe, auzi?

— Să mă fac... conchise ea, fără gravitate, trecîndu-și palma prin părul lui.

— Eu trebuia să fiu în altă parte, nu aici cu tine... Trebuia să fiu pe front, aveam ordin de prezentare. Da' nu m-am dus! Am fugit, adică.

— Aiurea! șopti ea.

Pentru ea tot ce ținea de militărie și război era total năucitor. Neînțelegînd nimic, frontul însemna un loc în care — chiar dacă nu știa exact cine cu cine se bate — toți oameni mor, orice împotrivire fiind zadarnică. Asimila frontul cu tîrîrea decisivă în fața ultimei judecăți de apoi; faptul de a se fi sustras acestei condamnări îi conferi lui Calistrat, în ochii ei, o hotărîtoare superioritate asupra tuturor celorlalți. (Narsi, Ghexi sau Vladi n-ar fi reușit să fugă de pe front.)

— Nu aiurea, serios! Ce-ai fi vrut, să mor ca prostul? Pentru muncitori vin timpuri de aur.

Tăcu. În înalt cîrîiau ciori. Le ascultară, și el reluă: Tu te-ai învîrtit numai între burghezi, nu?

— Adică cum?

— Adică oameni care nu muncesc.

— A, toți prietenii mei cîntau la diferite instrumente, în orchestre — luă apărarea trecutului, nu prea convinsă după efectul dezertării lui.

Calistrat o lovi blînd pe față, credea că-și bate joc de el.

— Orchestrele n-or să mai conteze, reluă cu siguranță impresionantă. Ai să vezi, nici tata nu știe; el crede că caii regelui vor dura toată viața. Da' nu-i spun, numai ție îți spun! Se desființează și grajdurile regale, regele...

— Și pe rege? șopti ea, înmărmurită. (O, nu era prost. Și vorbea serios!)

— Da' tu ce crezi? Caii lui, și Boer Bibi, și Maraton îi facem salam, tot pentru muncitori! De cînd nu au mai pus salam de Sibiu în gură? Ai să vezi ce bine vor mînca, va fi ceva ce n-ai mai văzut!

Iar tăcu. Boer Bibi își rupse frîul, îl lăsă pe Maraton priponit și se îndreptă calm, fără să grăbească pasul, spre cei doi, prin pădure. Ramuri putrede, căzute, se frîngeau, uscat, sub copitele lui. Apăru lîngă ei și puse

botul peste umărul Wiwettei ; îi învălui aerul cald al respirației lui. Calistrat întinse mîna și-l mîngîie pe bot.

— Lampă rece să te faci dacă spui cuiva !

— Și tu ? murmură Wiwette, strîngînd lîngă obraz capul derbystului.

— Eu ce ?

— Tu ce-ai să faci ?

— Eu nu-s prost. Eu stau și aștept. Cînd toți miniștrii vor fi muncitori, apar și eu. Vor trebui păziți toți burghezii. Cine o să-i păzească ? Tata ? Pe urmă, banii... cine o să le numere toți banii care li-i ia muncitorii ? Pentru toate astea, va fi nevoie de alți muncitori. Să vezi cum o să alerge după noi : „Care ești muncitor, tovarășe, am o treabă pentru tine !“ „Muncă ?“ „Ce muncă ? Mai plăcut decît munca...“ Și numai bani, aur, bijuterii... Ce ai să spui dacă am să lucrez în ministerul numărării banilor de la burghezi ? A ?

Boer Bibi fornăi zgomotos, Calistrat îl împinse brutal peste bot.

— Dă-te, mă, în p... mă-ti !

— Dar cu orchestrele ? reveni, interesată, Wiwette.

— Și cu orchestrele, păși înainte tînărul. Vor fi desființate, și pe urmă puse la loc ; o să li se dea alte note după care or să cînte, ce știi tu... și o să cînte numai după notele alea ! Care nu cîntă după cum vor muncitorii or s-o pățească !

— Tu n-ai putea ? îndrăzni Wiwette să-și înceapă gîndul.

— Ce ?

— Să fii... cu orchestrele ?

— Depinde de leafă...

— Dacă te rog... și-l îmbrățișă mult, sub ochii lui Boer Bibi. Te rog, Cali, te rog, ai să stai lîngă mine tot timpul... te învăț notele.

Îl sărută, și el îi desfăcu bluza. Cînd Calistrat, obosit, se dădu deoparte, văzu pe obrajii ei lacrimi.

— De ce plîngi ? o întrebă, intrigat, căci nu o văzuse plîngînd după asta ; totdeauna îi spunea vorbe cu care-l atîța din nou.

— Pentru că nu mă iubești ; vorbești de leafă... de... și eu ce-o să fac ?

— Nu fi proastă, ţine-te după mine, şi ai să vezi. Galopară ca nebunii, pînă la herghelie.

Seara plecară pe jos, în sat, la crîşmă. Mirosul îmbrăcăminţii ţărăneşti, în care pătrunsese umezeala toamnei, o înăbuşi. Era şi fum, abia desluşi un scaun în colţul unei mese, pe care se aşeză repede, tuşind. Prin ceaţă, văzu lîngă ea, la aceeaşi masă, doi ţărani nerași ciocnind două ţoiuri şi ducîndu-le la gură. Cei doi tăceau, dar în crîşmă se ţipa, se tuşea, se scuipa. Calistrat îi spuse să-l aştepte, c-aduce ceva de băut. Wiwette era îngheţată şi nu respira decît pe gură. Undeva, spre tejghea, un om căzu cu un bufnet înăbuşit, scaunele hîrşîiră pe podea ; cei doi de lîngă ea se ridicară în picioare.

— Care eşti, mă ? strigă unul.

O sticlă pocni tare. Masa de care se sprijinea Wiwette tremura sub cotul ei. Prin fum văzu neclar un om suindu-se pe o altă masă.

— Ce daţi, mă, ce daţi ? Alea 500 de hectare... din Bilciureşti... de ce să nu intrăm în ele ? Ia zi ! De ce să nu intrăm ?

Altă sticlă vîjîi prin aer şi se sfărîmă de perete. Stropi de vin, mari, îi căzură pe faţă, cioburi de sticlă se risipiră pe masa ei. Oamenii hohoteau, cel de pe masă continua, răcnind :

— Vă e frică, vă e frică să le luaţi, că-s ale regelui ! Îi vedeţi herghelille şi vă e frică !

— Huo !

— De ce huo ? Huo la oamenii regelui şi moşierilor, nu mie !

— Calistrat ! strigă Wiwette, şi el nu-i răspunse, înfricoşînd-o.

— Dă-i, Ghiţă, una !

— Astupă-i gura !

— Cui, mă, mie ? D-aia ? Nu vine guvernul nostru comunist şi face reforma, de nu se vede rege cu rege ? Ascul...

Omul de pe masă fu aruncat şi căzu, cît era de lung, la picioarele Wiwettei ; cîţiva se repeziră peste el, îl ridicară şi, ţinîndu-l strîns, îl întinseră chiar pe masă,

sub ochii ei. Îi văzu gura înspumată, sprîncenele strînse în efort; dădea din picioare, să scape de cei ce-l ţineau. Wiwette se lipi de perete.

— Calistrat! ţipă din toate puterile, pentru a învinge zgomotul.

— Mă, eu am cuţitul la mine! strigă cineva de partea cealaltă a mesei, la picioarele omului. Mai zi ceva de ce-ai zis — şi ţi-o tai! Zi!

În crîşmă se lăsă brusc tăcere.

— Nu mai zici, ai? Zi atunci: „Trăiască maiestatea-sa regele!" Zi, că dacă nu...

Deodată, uşa crîşmei se deschise bine, scîrţîind, şi Wiwette îl văzu limpede pe Calistrat intrînd şi făcîndu-şi loc printre oameni. Îl auzi, enervat, dar stăpîn:

— Ce faceţi, nea Piule? Ia, ce dracu?

Ajunse lîngă masă şi-l îmbrînci aspru pe cel cu cuţitul — nea Piu; surprinşi, mai toţi se dădură deoparte.

— Ce, nu vedeţi? E o femeie aici... ridică-te, nea Pandele!

— Pleacă, copile, de aici! rezistă cel numit Piu. Du-te, că te spun lui tac-tu! (Nea Pandele se ridică, în capul oaselor, pe masă.)

— Hai, nea Piule! tărăgănară cîţiva, înclinînd spre umor.

Pe masă, Pandele îşi încheia pantalonii, într-o poziţie şi mai comică. Calistrat îl îmbrînci încă o dată pe Piu, care mai făcu un pas înapoi.

— Să zică „Trăiască regele!", că i-o tai!

Toţi rîseră ca de-o glumă bună. Wiwette rămase încremenită, lipită de perete; Pandele ieşi, ceilalţi îl urmară pe Piu la tejghea, licitînd care dă mai întîi vinul. Piu striga:

— Să nu zică că nu i-am spus! Să nu zică că nu i-am spus... Da' ce, mă? Cine conduce aici?

— Lasă-l, nea primarule!

Calistrat şterse masa cu palma, puse trei scaune în jurul ei şi chemă un om mărunt, rămas lîngă uşă:

— Ciofule!

Acela înaintă cu paşi mici, scoţînd de sub haină o vioară amărîtă. Calistrat o trase pe Wiwette de mînă

şi o aşează pe scaunul de lîngă el. Ea tremura şi voia să fugă.

— M-am dus să-l aduc — îi explică tînărul, liniştit. Să bem cu lăutar, nu? Ia, Ciofule, dă-i drumul!

Wiwette îşi şterse obrazul ud. Erau lacrimi, sau stropi de vin?

— Ce, te-ai speriat? continuă Calistrat. Aşa-i la ţară, trece!

Ciofu îşi acorda vioara, ciupindu-i corzile, dezordonat.

— Zi, Ciofule! Ceva de domnişoară... şi-şi puse mîna grea pe piciorul ei.

— *Groparul* — anunţă Ciofu, în timp ce de la tejghea fulgeră un hohot de rîs.

Calistrat zîmbi:

— Bun! *Groparul!* şi-i strînse pulpa. Turcule, strigă, un chil din ăla nou!

Cîntecul lăutarului cerea groparului să deschidă bine mormîntul, ca mortul tînăr, cu pofta vieţii neconsumată, să-şi mai poată vedea familia — mama, tata, soţia şi prietenii. Groparul executa dorinţa, mortul descoperea decesul tatălui, parşivenia soţiei, care era în braţele altuia, prietenii, care discutau şi rîdeau de ale lor etc. Ciofu cînta cu un ochi închis, ochiul viu — dreptul —, cel stîng fiind complet alb, fără reacţii. Wiwette fixă ochiul mort, incapabilă să urmărească anecdota. Acompaniamentul piţicat al viorii era fals, dar de la tejghea cîţiva veniră, cu sticle şi pahare în mîini, la masa lor, înconjurîndu-l pe lăutar. Calistrat turna discret vinul adus de crîşmar. Adunarea acestor oameni în jurul cîntecului, după ce cu o clipă înainte participaseră la atacul înfiorător, o paraliza. Ciofu cerea, în final, ca groparul să afunde mortul în adîncul adîncurilor şi să închidă ermetic mormîntul, ca niciodată omul să nu mai dorească o ieşire în lume...

Toţi încremeniseră în faţa acestei perspective. Cînd, deodată, de afară, de la fereastră, glasul lui Pandele acoperi rugămintea stoică a lăutarului:

— Băăă, trăiască comuniştii! Jos cu Piuuu! Jos primaru reacţiunii!

Rîseră fără să se mişte.

Noaptea, în patul ei din pavilionul administrației se rugă, înfrigurată și vinovată, ca Dumnezeu să i-l aducă pe Vladimir, s-o ia de aici. Se rugă în genunchi, pe podea, cu fața la fereastră ; aștepta dintr-o clipă în alta să intre toți în cameră, trăgîndu-l după ei pe Pandele, trîntindu-l în pat. Se ridică de trei ori să controleze dacă ușa e închisă cu cheia. Revenea, tremurînd, la rugăciune :

— Doamne, iartă-mă, iartă-mă ! Mă voi căsători cu Vladi ! Nu vreau pe altcineva... adu-l ! A pus mîna în foc pentru mine, și eu... Iartă-mă ! Sînt slabă, n-am mamă.

Dimineață nu coborî la grajduri, nu deschise măcar ușa să ia sticla de lapte lăsată de Da Ponti ; dormită pînă la prînz, cînd o trezi antrenorul regal. Ciocăni manierat.

— Domnișoară Wiwette ! Domnișoară, a sosit Vladimir. Deschide !

Wiwette nu mișcă în pat ; încordă auzul pentru a verifica dacă afară, pe coridor, sînt două respirații. Da Ponti repetă vestea. Lîngă ușă, Wiwette aspiră aerul — să simtă dacă nu cumva, de fapt, afară sînt cei de la crîșmă, cu mirosul lor de fum, vin și toamnă impregnată în stofa ieftină și cîrpită.

— Vladi ? șopti cu mîna pe clanță.

— Hai, domle, că nu mă crede ! exclamă, vesel, italianul spre cineva care într-adevăr se apropia. N-a băut nici laptele.

Sadowski era abătut și murdar. Venise la ea pentru cîteva ore, s-o anunțe doar că trăiește ; prestanța lui de pan dispăruse ; părea un om oarecare, grăbit, fără nici un farmec. Părea și temător ; se întinse pe pat, se ridică, iar se culcă, iar se ridică. Era tot timpul interesat de mișcarea de pe culoar. Wiwette îl liniștea cast ; Sadowski refuză mîncarea. Nu dorea să iasă din cameră. Spre satisfacția ei, Vladi nu avu nici o insistență de natură fizică, nici ea nu dorea așa ceva ; discutară bărbătește, fără să se atingă unul de altul, ca doi complici versați, interesați numai de afaceri.

După atacul nu prea rodnic la *La Belle*, plecaseră amîndoi de la cofetăria *Orange* — de unde, pentru pre-

gătirea atacului, Wiwette telefonase în prealabil lui Lazăr — în strada Ion Ghica. În faţa blocului se întîlniseră întîmplător cu Cezar Murnu, care, foarte bine dispus, urcase cu ei în apartamentul lui Ghexi. Acolo, bărbaţii avură o discuţie separată. Vladimir nu-i explicase nimic Wiwettei pe drumul spre gară unde aveau să se întîlnească cu Da Ponti. O asigurase doar că-i vorba de bani mulţi şi buni, tocmai de aceea el nu poate pleca azi. Va veni într-o zi, două, să nu aibă griji. Atunci, cu banii în buzunar, îi va explica.

Nici acum, aici, departe de Bucureşti, nu-i explică despre ce afacere a fost vorba. O realizase, spunea, dar la întoarcerea în Bucureşti (de ce „întoarcere"? Vladi nu răspunse) fu arestat.

— Arestat? se sperie Wiwette.

Da Ponti bătu la uşă.

— Nu veniţi la masă?

Ei nu răspunseră, privindu-se.

— Avem raţă pe varză, lăsaţi pe după masă ce mai aveţi, glumi italianul. Hai!

— Venim mai tîrziu! spuse, tare şi aspru, polonezul şi aşteptă să-l audă pe celălalt îndepărtîndu-se.

Fusese arestat şi ţinut la Prefectură pînă azi-dimineaţă. Nu, nu fusese nimic grav. (Wiwette îl asculta şi nu-l mîngîia.) Avea prieteni la Prefectură, şi dimineaţă, cu ocazia zilei regelui (Sfinţii Mihail şi Gavril), îi dăduseră drumul. Şi nu numai lui. Nu trebuie să spună nimănui. Vladi privi în jur. („Cui să-i spună? Cailor?") Alergase la Murnu, pentru bani, Murnu îi promisese banii pentru mîine.

— Şi atunci, ce mai vrei? Ai mîine banii, dacă Murnu a promis.

Vladimir o lămuri, obosit, foarte obosit, că pentru asta a venit: s-o anunţe că trebuie să plece înapoi pentru bani. Pleacă mîine în zori, se întoarce tot mîine. După aceea... Şi cu afacerea? Care afacere? Să-i spună care afacere. Care, care, care — Wiwette bătea cu pumnul în plapumă. Vladimir nu răspunse, părînd c-a adormit. Wiwette îl observă pe-ndelete; polonezul era, evident, lipsit de energia lui tainică, fascinantă. Nici vorbă să mai aibă putere pentru un drum în Polonia!

Era palid, slab, gura căpătase un rictus dizgrațios ; mirosea urît. Apoi, un purice sări de pe obraz pe începutul de chelie, și de acolo pe plapumă ; afară se întuneca și se auzeau nechezăturile unor cai. Își aduse aminte că în Ion Ghica, pe salteaua instalată pe covor, după cheful cu Da Ponti și Aneta, Vladi îi spuse că odată, în tinerețe, fusese cioclu la Marsilia. Aprecie, nemișcată, că între cele spuse de Calistrat în pădure și viitorul lui Vladimir, cel „simplut" avea dreptate, cu el putea fi mult mai sigură. În cele din urmă, se gîndi la tatăl ei ; tata primind din mîna ei extemporalele acelea la franceză, însemnate de băieți, la pocher, cu cifre mari. Tata ascultîndu-i explicațiile („Prietenii mei n-au știut că-s ale tale... că ai nevoie de ele... dar eu ți le-am adus... putem șterge cifrele cu guma...") Tata punîndu-și fața în palme.

Calistrat bătu în ușă.

— Wiwetto !

Ea aruncă o ocheadă speriată spre Vladi ; dormea. Sări prudent de pe pat, la ușă.

— Deschide ! ceru tînărul.

— Ssst ! șuieră Wiwette, lipită de ușă. Ce vrei ?

— Vino pînă afară.

— Nu pot.

— Vino, că te omor ! Ea tăcu. Dacă nu vii, nu mă mai vezi. (Pauză.) Ai să ai nevoie de mine... cu ăla nu faci nimic.

Wiwette ascultă strîngînd clanța, ca și cum pe acolo se transmiteau cuvintele cărora ea voia să le oprească intrarea.

— Vii ? Că plec ! fu decisiv Calistrat.

Și chiar așteptă, în fața ușii, hotărîrea ei. După care, într-adevăr, se depărtă.

Vladi, întins pe pat, o aștepta cu ochii deschiși. Auzise tot. Era limpede că auzise tot.

— Era un prieten, șopti Wiwette. Se aruncă peste el, îmbrățișîndu-l. Vladi, ce-i cu tine ? Spune-mi, ce-i cu tine ? Nu mai vrei să plecăm ? Nu mai...

El se întoarse pe o rînă și adormi din nou.

Seara, la ușă, Da Ponti îi anunță că nu mai vrea să-i deranjeze, le-a pus friptura de rață pe fereastra cori-

dorului. Noapte bună. Vladimir nu mîncă. Aţipea, se trezea, iar aţipea. Wiwette devoră raţa pe varză. Starea lui începu s-o îngrijoreze, mai ales că nu-l putea întreba nimic în privinţa viitorului ; avu insomnie.

În zori, el o trezi, mai coerent ; îi recomandă să-l aştepte a doua zi, la prînz ; o sărută ca un frate, pe frunte ; părea fără vlagă ; să-i dea lui Da Ponti complimente. Ea îl sărută pe mînă şi-l rugă, trezită prea brusc dintr-un somn foarte scurt, să treacă pe la tatăl ei, să vadă ce mai face.

— Doctor Lister 4, în Cotroceni.

— Doctor Lister 4... repetă el în picioare, lîngă pat.

Palma lui trecu peste faţa ei, atingîndu-i sprîncenele şi nasul. Mirosi, deodată, trist, a cofetărie de mahala.

XXXI

De trei zile, Marta nu mai trecuse pe la U.T.C., pe la Administrație. Nu putea. Nu putea să se ducă în strada Saligny, să împartă *Scînteia* prin București și după aceea iar să se întoarcă aici, la *La Belle*. Era un circuit imposibil. Nu se atingea nici de pian, îi era groază că ar fi ascultată, că vor face aprecieri *en connaisseur* [1] asupra ei... Zephy o ruga, la masă, Murnu de asemenea — ea se încăpățîna. Tibi îi lua apărarea :

— Lăsați, cînd o să avem pianul nostru...

— Dar cum, ăsta nu-i pianul vostru ? se mira Zephy servind compotul.

Ziua — cînd erau singuri în camera lor, Tibi lăsînd clientela — trebuia să suporte obsesiile lui sistematice, stăruitoare în direcția lui Pavel. Nu discutau despre trecut, nici despre viitor. Cea mai mare parte a dialogului lor era consacrată relațiilor dintre ea și „cel de pe stradă" : „ce a fost între ea și... ?", „ce-au avut de discutat ?", „ce i-a putut spune acela ei ?", „au trăit sau nu împreună ?" (ecou al sincerităților vulgare din atelier) etc., etc. Tibi era serios, încruntat, sever, nu admitea echivocurile ei încăpățînate.

[1] în cunoștință de cauză (lb. fr.).

De asemenea, ascundea ziarele — *Sănătatea, Viitorul, Dreptatea (Scînteia* şi *Flacăra tineretului* erau interzise în casă de la plecarea lui Lazăr) — convins că printre ştirile externe şi interne ea caută un semn de la „cel de afară". Tibi recunoscuse deschis această suspiciune. Ea însă descoperea jurnalele şi le citea în hol sau în sufragerie ca să-l împiedice în prezenţa altora să deschidă vreo discuţie. Citea pasionată, febrilă — în forfota casei, la încrucişarea exclamaţiilor şi expresiilor consacrate :

— Nu există femei frigide, Mémé... spunea, de pildă, Zephy.

— E, nu există... eu n-am avut două mătuşi ? Nu mergea şi nu mergea !

Sau :

— Ştii ce a spus domnul general Manolescu ? Că toţi cei din Prefectură vor fi trataţi conform inteligenţei şi rafinamentului lor. Ce zici, ce frumos !

— Ai auzit că Alida Valli s-a aruncat în Rin ?

— Dar ce căuta acolo ? Rinul e în Germania... corecta Zephy, cultă întotdeauna.

Sau :

— Zephy, crezi că Tirli se va sinucide pentru Ţuşca Milea ?

— Nu există bărbat să se sinucidă, ţi-am mai explicat.

Marta nu ridica privirea de pe foaia reacţionară, plăcut impresionată de pesimismul care se putea desluşi, zi de zi, printre rînduri.

Seara însă, culcîndu-se lîngă Tibi, atmosfera se schimba. Tibi începea, în întuneric, monologuri lungi, în care Pavel era uitat, mîngîind-o cu degetele lui uscate.

— Te iubesc, Marta, te iubesc, dacă n-ai fi tu... nu, sărută-mă... de ce trebuie să te rog să mă săruţi ? Dormi ? Bine, eu am să-ţi vorbesc, şi tu poţi să dormi. Ne căsătorim, da ? Plecăm acasă şi ne căsătorim acolo. Să vezi cum o să te primească mama. Te iubea. Auzi ? Pe urmă ne întoarcem aici ; un an, şi deschid şi eu un atelier. Să vezi ce bine vom trăi ! Cumpărăm un pian, începi să studiezi, ai să-ţi revii repede, sînt sigur.

Marta îl asculta fără somn, aşteptînd lumina cenuşie a zorilor lui noiembrie la marginea hîrtiei de camuflaj. Nu ştia ce să facă. Îi accepta mîngîierile pentru că nu ştia ce să facă ; nu-l săruta — asta nu ! Tăcea şi îşi trecea din cînd în cînd palma peste creştetul lui cald, cu păr aspru, abia crescut. Lui ajunsese să-i placă pînă şi această mişcare, altă dată — o săptămînă în urmă — agasantă. Interesul lui faţă de cele mai neutre gesturi ale ei — adică acelea care nu mai exprimau, clar, o adversitate — o dezarma, deşi îi dădea dimensiunea cea mai exactă a minciunii în care intrau — ea cu ochii deschişi şi sufletul temător, el orb. Dintre toate durerile şi privaţiunile care urma să le înfrunte acum, după lagăr, în libertate, singură minciuna, privaţiunea de adevăr, i se părea insuportabilă, complicată pînă la nehotărîre.

Nu era pregătită pentru ezitare, ultimele două luni îi dăduseră mîndria gesturilor şi sentimentelor limpezi, tranşante ; căpătase o perspectivă — alături de utecişti — în înfruntarea mizeriei zilnice dar vremelnice, în propagarea adevărurilor politice, inclusiv în suportarea foamei, frigului, a ceea ce s-ar fi numit la *La Belle* lipsă de confort. Dar toate acestea se săvîrşeau pe fundalul credinţei în partid, care frîngea durerile şi nu le dădea nici o clipă ideea de sacrificiu inutil sau neîmplinire. Ştiau că lucrează, în fiecare zi, pe terenul solid al adevărului nu numai în pieţe, pe stradă, la mitinguri, în şedinţe (unde se petrecea o mare parte a zilelor lor), ci şi înăuntrul lor — creîndu-se acea unitate fericită a omului, excluzînd demagogia şi remuşcarea. Organismul moral, sensibilizat la maximum, rapid, în direcţia antiburgheză, respingea minciuna, duplicitatea.

În brigăzile agitatorice care jucau la sate şi în uzine scenete demascatoare, cu personaje violent opuse : burghezul, moşierul, proletarul, se dădea o luptă aprigă între „artişti" pentru evitarea interpretării exploatatorilor ; nu admiteau vreo contingenţă cu burghezia nici măcar ca „ficţiune", „că aşa e piesa"... Singura „minciună" concepută de mulţi adolescenţi era aceea a declarării altei vîrste în ziua cînd partidul urma să-şi deschidă porţile pentru primirea noilor membri. În loc de

șaisprezece-șaptesprezece ani, să spună că au nouăsprezece, douăzeci, ceva peste acest optsprezece fatidic...

Or aici, la *La Belle,* îi era clar, *înțelegea* — doar nu erau enigme, sentimente învăluite confuz, greu de definit, asupra cărora un om sănătos venit din stradă, dintre uteciști, să nu poată emite un verdict clar : din Slătineanu, din Saligny, căzuse aici, în Stupinei, într-un mediu burghez, pînă la ultima cutiuță de pomadă, pînă la cel mai imperceptibil surîs. Aici, minciuna impregna fiecare sentiment, răsturna grosolan trupul sincerității și descoperea, lubric, inepția, ura reacționară ; și plutea peste tot cerința de a-ți reprima orice oroare ; și aceasta trebuia acceptat. Trebuia acceptat ? Nu ! Ba da, pentru Tibi ! Pentru Tibi ? Aici acționa ezitarea ei. Se întorsese la el după concert, sperase că va echilibra obligațiile față de el cu cele ale luptei — din teamă, din teamă că el... Fusese la doi pași de moarte, văzuse atîția morți. Nici nu-i mai putea plînge. Totuși, îi fusese teamă că el se va sinucide. Răspunderea pentru o sinucidere nu putea fi atenuată de viziunea milioanelor de oameni aruncați în camerele de gazare. Nu putea fi atenuată de absolut nimic. Poți să nu-i plîngi, să împietrești în durere, să închizi ochii și să nu vezi decît fumul crematoriilor, dar dacă simultan, din cauza ta, un om, o singură viață, se stinge, toate lacrimile neplînse nu te salvează. La capătul unui măcel monstruos, un om rămîne un om. Apăsător. Pînă la a-ți șantaja conștiința. Era sentimentală, desigur. Dar meseria cea mai dificilă a sufletului nostru nu rămîne aceea de a fi sentimental, în pofida atîtor dovezi contrarii ?

Foarte curînd însă, avu loc în atelierul cosmetic un eveniment banal, decisiv în clarificare.

Intrase în atelier pentru o clipă — n-ar fi putut spune de ce ; nu obișnuia să vină în atelier. Poate că intrase din plictiseală. Doamna Florescu, cinefila, se afla sub masajul facial, dar, ca de obicei, găsea modalitatea de a-și dezvolta opiniile artistice ; văzuse un nou film sovietic „cu partizani și împușcături" și era iritată.

— Părerea mea e că nu știu să facă filme care să te mai destindă. Ce e un film? Un mijloc de destindere, nu? La ei toți luptă și luptă. Să vedeți femeile. Toate cu pușca în mînă, toate omoară. Și la francezi femeile omoară, dar nu așa; mai merg la croitor, își mai pun un ruj pe buze, mai spun o idee interesantă, te mai destinzi.

Marta îi fixa buzele printre degetele lui Zephy, care aveau grijă să nu împiedice debitul. Tibi o trase de mînă și o conduse spre ușă:

— Marta, nu ești obișnuită cu atelierul, mi-a făcut semn Zephy, trage-ți puloverul pe mînă; nu le place să... și-i indică, plecînd pleoapele o dată cu bărbia, numărul albastru de la încheietură. Și eu...

Încercă să execute el mișcarea, dar ea, brutală, îl dădu deoparte și ieși; se duse în camera lor, o găsi pe Matilda făcînd curățenie; îi spuse brutal să plece; închise ușa cu cheia după plecarea ei și smulse, pueril, puloverul peste cap (un pulover dat de Zephy, acceptat repede, dornică să nu-și pună întrebări și care-i venea bine). Luă de pe scaun vechiul pulover, al ei, primit în ajunul plecării din lagăr, uzat, deșirat, și-l îmbrăcă repede, căutînd cu simplitate un refugiu. Tibi ciocăni multă vreme în ușă; nu-i deschise. La prînz nu luă masa cu ei, nici Tibi nu o chemă. Îi era foame și își simțea trupul ca bătut cu urzici. Pe seară, el o anunță, de pe coridor, c-o cheamă cineva la telefon. Cine putea s-o cheme, aici? Minția. În sfîrșit, mai tîrziu, bătu în ușă chiar Zephy. Marta se alarmă subit și deschise. Cosmeticiana intră surîzătoare.

— Ce-i cu tine, fetițo? Plîngi? și încercă să-i ridice bărbia. Se așeză lîngă Marta, pe divan, îmbrățișînd-o camaraderește. Le-am spus că tu nu poți plînge, sînt indispozițiile noastre feminine, ei nu le pricep... avem melancolii subite, gînduri numai ale noastre, putem sta împietrite ore întregi, nimeni nu ne înțelege; e foarte greu să fii femeie...

Ca să se despresoare, Marta apelă, stîngaci, la mărturisirea unei iritații epidermice.

— Nu, nu... mă ustură mîinile — se exprimă ea, fără cultură cosmetică.

Își dădu seama imediat că a greșit, asediul înăbușitor nu cedă ; Zephy vru să-i ridice mîneca puloverului, să vadă. Marta se opuse cu un gest hotărît. Ștefan Murnu apăru intempestiv în cameră, cu pardesiul pe umeri. Zephy îi sări la piept.

— A fost formidabil, mico... formidabil !

Tibi stătea în prag, încruntat.

— Mă mîncau degetele ; n-am avut niciodată inspirația de astă-seară ; a mers unt !

Sună însă telefonul, în hol ; Murnu sări, dîndu-l deoparte pe Tibi, și din cîțiva pași fu la aparat. Zephy îl urmă.

— Vrei să stăm de vorbă astă-seară ? o întrebă Tibi crispat. Marta tăcu. Să știi că toate capriciile tale... începu el sever.

Zephy intră, anunțîndu-i că Murnu îi invită la *Colos*. În ziarul de mîine avea un articol care trecuse de cenzură, deci voia să dea o masă la *Colos*.

Marta negă energic, evitînd să-i privească, nepărăsind poziția ei obișnuită în această cameră : pe colțul divanului, înclinată puțin înainte, cu brațele încrucișate pe genunchi, căutînd cu degetele ruptura, la coate, a puloverului.

— Explică-mi de ce... ceru cu aceeași severitate Tibi. De ce nu vrei să mergi ? Ce-i sălbăticia asta ? Dacă nu-mi explici, mă duc singur ; să nu crezi că...

— Las-o, Tibi, dacă nu vrea... interveni rece Zephy.

Sună din nou telefonul, în hol. Din nou glasul lui Murnu :

— Cu cine ? Greșeală, domnule, aici n-avem *tovarășe !*

Tibi rămase acasă, încruntat, nu-i adresă nici un cuvînt Martei ; mîncă singur în bucătărie, reveni în cameră, se dezbrăcă tăcut, sub privirile ei care-i descifrau trupul, fără pasiune, cu un anumit calcul. Marta căuta semnele lagărului, dintr-un instinct clasic de justificare. (Continuau să nu-și confrunte amintirile de acolo ; nu îndrăzneau de fapt să le analizeze ponderea în rațiunea de a trăi unul lîngă altul.) Pecetea cea mai grea pusă pe trupul lui era numărul albăstrui, la încheietura mîinii : 47.625 ; altfel, pieptul costeliv, umerii

cu claviculele proeminente nu mărturiseau mai mult decît durerea foamei — aprecie ea. Răutăcios, ar fi vrut să descopere urma unei cicatrice, semnul unui glonț. El își puse pijamaua și se aruncă pe divan, cu spatele la ea, fața la perete. Marta stinse lumina, își dezbrăcă fusta, rămase în pulover, care-i ținea cald. Nu se apropie de el; mîngîierile lui nu apărură, deși el nu dormea. Deodată, avu un gînd nou, plin de vigoare, dintr-acelea care răstoarnă toate raporturile: nu o ține lîngă el decît *obligația.*

— Sună telefonul, de ce nu te duci? o întrebă neted, fără să se întoarcă.

Într-adevăr, în hol suna telefonul — lung, încăpățînat.

— E pentru tine, adăugă Tibi în întuneric. Mi-a spus clar: administrația ziarului *Scînteia.*

— ...

— Te caută! te-a sunat toată ziua, de ce nu-i răspunzi?

Telefonul încetă. Nu putea fi Pavel. Erau obsesiile lui Tibi de peste zi, invadînd acum și noaptea. De unde să știe Pavel numărul de la *La Belle?* Cum să cheme el — cu orgoliul lui — un atelier de cosmetică? Hm, numai chipul lui în clipa cînd ar fi putut afla că ea locuiește într-o asemenea familie... Încercă să vadă o asemenea ipoteză fizionomică; își reaminti legătura sprîncenelor lui, în efortul de a învinge suspiciunea, acoperind scobitura dintre nas și frunte. Dar Tibi o trase violent spre el și împiedică realizarea portretului. Degetele lui lungi și uscate îi acoperiră buzele și-i ajunseră pînă la pleoape; îi simți răsuflarea pe gît.

Îl respinse energic, împingîndu-i pieptul osos, tare. El se depărtă imediat de ea. Suspină profund. Era prima oară de la întîlnire cînd Marta îi auzea un suspin din adîncul lui, curat; întinse, încet, mîna să-l mîngîie pe creștet. El se feri, mișcînd scurt capul pe pernă, apoi îi explică, din ce în ce mai liniștit, în întuneric, fără să mai facă vreo mișcare spre ea, ce crede.

E prea sentimentală... nu va ajunge nicăieri... Cei mai mulți au trăit în afara lagărelor și nu trebuie să le arunci în față amintirile tale de acolo, nu-i interesează.

Experienţa ta — pe care o socoteşti capitală — e pentru ei anormală, cel puţin particulară. E absurd în acest caz ca ei să ţi se supună, să-şi modifice viaţa pentru că tu şi încă o mie, încă un milion... au suferit! E absurd să interzici un atelier de cosmetică pentru că tu ai fost în lagăr. Durerea ta să ia asemenea proporţii — fiind prea sentimentală — încît să ajungi să urăşti oameni care au grijă să nu li se zbîrcească obrajii. Ce-i rău în asta? De acord, un om murind nu se poate uita. Dar nu se poate generaliza nimic pe marginea suferinţei. sau a morţii, sau a umilirii. Acestea sînt situaţii cu totul individuale, pe baza lor nu poţi răsturna lumea. Decît dacă vrei să fii ridicol. Ca să transformi lumea pe baza unei dureri, ar trebui să distrugi totul, deodată, cu o bombă imposibil de inventat, toţi să fie arşi de radiaţiile exploziei ei — adică să fie distruse doar clădirile, oamenii să rămînă în viaţă, aşa, arşi sau terorizaţi de radiaţiile continue, ani de zile. Dar e imposibil. Sau, cine ştie... Cine ar fi crezut că ea ar renunţa la pian pentru politică? A văzut-o atunci încolonată pe stradă, scandînd cu toţi ceilalţi. Era desfigurată şi un tratament la *La Belle* nu i-ar fi stricat de loc... Politică? Prostii! Politica e azi o modă; oamenii vor să înnoiască mijloacele de a pune mîna pe bani şi fericirea de a da ordine. Cum poate sacrifica pentru politică talent, vocaţie, pianul? În cîţiva ani, se va reveni la mijloacele obişnuite, nici o grijă. La afaceri, la... E mult mai sigur un atelier de cosmetică decît desfiinţarea moşiilor! A, nu-şi face iluzii în privinţa evoluţiei morale, să nu creadă... Fără ipocrizie nu se va putea trăi. Se va renunţa la a urla pe stradă tot ce ai pe suflet şi se va reveni la reţinerea părerii proprii sub un surîs. Nu va fi nici o catastrofă; se vor rezolva, în orice caz, mult mai multe decît prin descărcarea a nu ştiu cîtor puşti... Gustul ăsta pentru sinceritate e tot modă, adusă de război. De ce-i spunea toate astea? Pentru el va fi simplu. Foarte simplu. Dacă ea nu va fi lîngă el — şi el ştie că ea nu va fi lîngă el — va fi foarte simplu, cum i-a mai spus-o. Să nu creadă că el va ezita. Să nu aibă milă de el. Ştie că a venit înapoi din milă.

Marta, nemișcată, nu-i răspunse.

Atunci, să nu-și închipuie, ca în romanele stupide, că el s-ar simți jignit că ea e lîngă el din milă. Nu-i pasă. Să fie lîngă el din milă — foarte bine ! Dar să fie ! E singurul sentiment în care crede : dragostea pentru ea. Care l-a ținut în viață...

— Sărută-mă ! îi ceru el. Sărută-mă din milă, nu mi-e teamă de sărutările din milă.

Iar o îmbrățișă, mai puțin brutal, și începu s-o sărute, ușor, rar, pe obraji, pe pleoape, spre buze. Ea îl îndepărtă de asemenea fără violență — dar trebuia să se hotărască cum să se despartă de el.

Da, fără milă.

XXXII

Ideea de bază era simplă : pînă la instaurarea unui guvern de mînă forte — nu mai tîrziu de 15 decembrie, după cum se da ca sigur — trebuia să li se atragă atenţia comuniştilor, într-un limbaj răspicat, că nu-şi vor putea face de cap în această ţară. Trebuie să li se răspundă dur şi amănunţit, luîndu-se în consideraţie şi teroarea individuală. La adunarea intimă din casa industriaşului Molteanu, gazda afirmă deschis că „noi, industriaşii, sîntem gata să facem şi sacrificii în folosul acestei riposte". Domnul Cezar Murnu veni acolo cu propunerea formării unui prim grup de luptă anticomunistă, folosindu-se condiţiile excelente ale zilei ; marele număr de banditisme neutre, simplele hoţii în stil mare, „inerente, domnilor" acestei perioade de armistiţiu, făceau posibilă existenţa în paralel a unor atacuri perfecţionate, pe linia orientării noastre. „E un fundal perfect, domnilor. Prefectura ne va susţine... Pentru o săptămînă, două, pînă la..." Cîteva glasuri fură sceptice, dar ideea învinse : domnul Murnu se autoînsărcină cu recrutarea celor cîţiva curajoşi — „nu mulţi, maximum şase, două atacuri pe seară e suficient pentru a crea o psihoză... fără a se ocoli anvizajarea familială, la nevoie..."

— Inutil, ei nu ţin la familie, replică domnul Păsculescu, celebrul brutar bucureştean.

— V-aţi format părerea după filmele germane, se enervă Cezar Murnu. Renunţaţi la ea ! Mai cred încă şi în Dumnezeu... am văzut ofiţeri sovietici urcînd Dealul Patriarhiei !...

Industriaşul Molteanu asigură prezenţa fondurilor necesare pentru stimularea executanţilor ; domnul Ageamolu, cunoscut petrolist, se angajă pentru realizarea unei informări rapide a Prefecturii, unde ginerele său conducea principalul birou operativ. „Chiar astă-seară stau de vorbă cu Ginel..." Colonelul Cămărăşescu, cu chipul dizgraţios în pofida tratamentului cosmetic, precizează că acţiunile trebuie să aibă un caracter concret. În ce sens ? În sensul răzbunării. „Să nu subapreciem forţa răzbunării în actuala situaţie." Nu trebuie plutit în vag. Fiecare — şi mulţi dintre ei s-au afirmat deja prin acţiuni clare, cunoscute în sindicate, presă, comisii de epuraţii etc., etc. — să ştie că li se plăteşte dinte pentru dinte. De pildă, doctorul Burada i-a comunicat că azi după amiază a fost ridicat cumnatul său, domnul Wünschel de la *Wagons-Lits*...

— Cum ?

— De ce ?

— Cine a îngăduit ?

— Ce face Prefectura ?

— Nici o grijă, dar cum s-a întîmplat ?

În urma unui denunţ. Denunţul unui redactor de la ziarul tineretului comunist. Nicolau, fost medic. De la asemenea date precise trebuie plecat. Colonelul ceru înfiinţarea unei subcomisii de coordonare, care să anunţe domnului Murnu, sistematic, pe cei vizaţi sau urmăriţi pentru a fi supuşi loviturilor. Se admise ; se trecu la redactarea primei liste : urmărirea generalului Văcărescu din comandamentul militar al Capitalei, „şeful mişcării comuniste din armată" — după aprecierea colonelului ; executarea acestui doctor Nicolau, lichidarea preşedintelui comisiei de epuraţii de la Ministerul Muncii, un anume Penciu, care „se purtase ca un zbir" — emise gazda ; şi a unui şofer, Pavel Crăciun, care provocase dezordini peste dezordini în brutăriile domnului

Păsculescu, în calitate de secretar al celulei comuniste — conform referinţei date chiar de patronul *Franzelei de aur,* aici de faţă. Lista fu apreciată pozitiv : cuprindea şi nume, şi mărunţei — exact cum e necesar în cazul unei replici largi şi semnificative.

Pentru executarea sarcinilor, Murnu se gîndi imediat la Vladimir Sadowski care, fără îndoială, nu-l putea refuza, date fiind antecedentele amiciţiei lor. Nelson era totuşi băiat de familie, chiar dacă experienţa lui în timpul rebeliunii din '41 s-ar fi dovedit utilă acum. Simultan cu informarea asupra adreselor şi mediilor celor stabiliţi pe prima listă, Cezar îl căută pe Vladimir, dar nu-l găsi. Avu o uşoară strîngere de inimă ; nu dorea ca ideea lui să dezamăgească din primele zile. După amiază însă, trecînd prin faţa Bisericii Ruse, mari îi fură mirarea şi bucuria de a-l întîlni pe Sadowski păşind la braţ cu domnişoara Wiwette Nicolau. Urcară toţi trei — Vladimir prefăcîndu-se degajat şi mulţumit de întîlnirea neaşteptată, dornic de „o sugestie" — în garsoniera fostului compozitor Ghexi Mărculescu. Cei doi bărbaţi se retraseră într-un colţ, Wiwette pregăti două cafele, în bucătărie. Polonezul acceptă repede afacerea, se angajă pentru două săptămîni, nu mai mult, recunoscînd deschis că are nevoie de bani. Wiwette... Murnu garantă că fata e liberă, Narsi nu va face nici o mişcare. Sublinie : *garantează !* Polonezul însă — primind indicaţiile, tăcut, fără prea multe întrebări — părea trist, ceea ce-l obligă pe Murnu, trecînd la cafele, să-i dea curaj prin relatarea unor anecdote evreieşti şi scoţiene. Plecară cu un taxi la gară, toţi trei, Wiwette echipată de drum ; la discuţia dintre cei doi tineri în taxi, Cezar se dovedi foarte discret, mai ales că urechea lui fină şi încercată surprinse de cîteva ori cuvîntul şoptit de Vladimir : bani. Cînd acest cuvînt îşi face apariţia între un bărbat şi o femeie, curiozitatea, inclusiv imaginaţia, nu-şi mai au rostul. Pe peron, o predară pe Wiwette lui Da Ponti, prestigiosul antrenor al hergheliilor regale. Murnu îl salută foarte amabil pe sicilian, amintindu-i dezinvolt că nu s-au cunoscut, dar acum profita pentru a-l anunţa că ar vrea să stea de vorbă, detailat, cu dînsul.

De la gară, după despărţire, Murnu ceru şoferului să-i ducă în Calea Dorobanţi ; Sadowski revăzu fereastra locuinţei sale, aflată deasupra cinematografului Volga — în dreptul literei o ; coborîră în faţa unui garaj, intrară, trecură printre Fiaturi, Mercedesuri, Buickuri în reparaţie. Domnul Murnu, păşind cu siguranţă, salutat de toţi mecanicii, îl găsi pe patron în interiorul unui Ford proaspăt spălat în fundul garajului ; făcu prezentările ; tipul semăna frapant cu Stan Laurel, din cuplul Stan şi Bran dinainte de război. Domnul Pişcarac anunţă cu gravitate că tot ce a fost necesar s-a executat. Sadowski fu invitat să se aşeze la volan ; domnul Pişcarac îi indică o cutie de lîngă volan.

— Aveţi acolo tunul...

Peretele din fund al garajului se dădu deoparte la un simplu semn al patronului, şi în faţă îi apăru o curte largă, în care, foarte aproape, lătra furios un cîine. Domnul Pişcarac îi spuse să pornească fără frică şi merse înaintea maşinii, prin curte, strigînd scurt în întuneric :

— Taci !

Cîinele tăcu. Vladimir porni, maşina coborî pe un podium înclinat, ieşind din garaj.

— Doctor Lister patru ! Dai telefon mîine, de la orice oră, rosti autoritar Cezar Murnu, de afară, la geamul Fordului.

Curtea garajului se deschidea în Calea Florească, în dreptul Velodromului. Vladimir, încordat, recunoscu cofetăria în care odată, tare demult, arestase doi tineri comunişti. Da, acesta fusese cartierul lui... „Doctor Lister 4" repetă în gînd ; deschise cutia de lîngă volan şi găsi un Browning de calibru mic (revolverul cu care atacase la *La Belle*, un tip desuet, fusese uitat în garsoniera din strada Ion Ghica).

Cezar Murnu se duse în aceeaşi seară la Zephy Rîureanu, bine dispus, pentru a-şi da consimţămîntul la strania bomboniera a lui Ştef ; fu volubil, larg în explicaţii, inventiv, încîntat de sine însuşi, moralist ; bău bine, mîncă piept de curcan, aminti de cîteva ori de Cecilia, singura lui dragoste. Îl indispuse doar Blanche, care-l găsise şi aici cu lamentările, cu ameninţările ei.

— Cezare, sînt obsedată că-mi pregăteşti o nouă măgărie! urlă ea, ridicol. O aud învîrtindu-se în jurul casei.

Se jură că nu.

— Dacă nu vii mîine la mine — vorbea deschis nebuna — nu mă mai sinucid, te omor!

Murnu rîse şi, firește, a doua zi nu se duse la ea; aşteptă telefonul lui Vladimir Sadowski toată ziua, acasă, renunţînd la rasul de dimineaţă, trimiţîndu-şi menajera la plimbare, ignorînd turneele în Mercedes pe la datornici. Nici un semn. Nu avu dispoziţie să organizeze celelalte atacuri, să caute alţi oameni pentru echipă. Mai întîi — telefonul polonezului! Ce dracu, ajunsese o problemă împuşcarea unui comunist în România? Puteai să ai dubii, emoţii, dureri de cap pentru un asemenea fleac — cînd înainte...? („Ce înseamnă înainte? Nici un an...") Îşi aminti că odată, la Sinaia, prin '39, după o seară bună la Cazinou — bună pentru că se refăcuse cu banii daţi de el, Cezar Murnu — domnul colonel Puşcaşu, din Direcţia generală a închisorilor, îl luase cu maşina pînă la Doftana. Aproape. În preajma închisorii nu mai putuseră discuta, într-atît de puternic se scanda, dincolo de ziduri: „Nu ba-te! Nu ba-te!" După ce deţinuţii tăcuseră, lăsînd în aer doar trilurile unei privighetori, Puşcaşu spusese: „N-aş da pentru nimic în lume clipa asta, domnule Murnu. Să ai buzunarele pline cu bani, în timp ce ăia urlă, şi privighetorile cîntă!" Dar cine să-şi fi închipuit că nu vor mai urla după gratii, ci în stradă?! Că nu-i vei mai putea bate... Că nu va mai fi vorba ca ei să protesteze, ci să ceară pur şi simplu puterea... Să ajungi tu să protestezi în faţa lor! Să te gîndeşti... Nu se mai gîndi la nimic.

Ore întregi zăcu pe divan, fixînd icoana în aur a Maicii Domnului, amanetată în '39 de doamna Calafeţeanu, la capătul unei *baisse* groaznice. Jos, în Belvedere, în faţa redacţiei *Curentului* — încă scria pe frontispiciul clădirii cu litere mari: *„Curentul"* — unde se instalase *Scînteia* comunistă, claxonau camioane, pline cu oameni care scandau prin vuietul eşapamentelor: „Jos... Moarte... Jos... Moarte..." Lămpile cu franjuri

de argint, bibelourile din vitrine zumzăiau permanent, şi el, întins, le auzea spaima murmurată, pentru prima oară.

Telefonul sună de cîteva ori. O dată, unul Paladescu, un fost falsificator de bani, care-i ceru imperios colecţia de monede vechi, că altfel face moarte de om. Colecţie luată de Cezar pe drept, la un tripou clandestin pe Calea Victoriei, în '42, cînd porcu fusese pe ducă. I-o ţinea de doi ani şi hotărîse s-o mai ţină.

(Şi bine făcea. În '946, fugind la Paris cu Narsi Rolea, Gaby luă cu el monedele găsite în lada divanului, sub aşternuturi, într-o pungă; le vîndu acolo, unui mare colecţionar, Miler, care-i dădu pe ele atît cît îi fu necesar tînărului de optsprezece ani pentru a-şi ţine zilele pînă la intrarea sa în Legiunea Străină, la Alger — (1948). Gaby Murnu căzu, în 1954, în Indochina, în atacul de la Diem-Bien-Fu. În 1962, domnul Miller, asistat de expertul Vinchon, desfăcu la Paris stocul de monede al lui Paladescu. Iată preţurile anunţate de presa franceză :

Un cap al Aretuzei cu un Hercule gol, în genunchi, omorînd leul din Nemea (datînd din anul 413 dinainte de Hrist) : 3.250 N.F.

O piesă din Cartagina (300 în. Hr.) cu un cap mare al Persefonei încoronată cu spini şi un cal — 5.050 N.F.

O piesă de pe vremea lui Ludovic al X-lea cu un miel pascal, întorcînd capul spre un steag — 3.100 N.F.

Un Ludovic al XVI-lea (1792) bătrîn, cu părul strîns sub ceafă, avînd ca inscripţie *„Regne de la loi"* [1] — 1.375 N.F.

Un Napoleon împărat, piesă de 40 lire la Milano, în 1807 — 2.000 N.F.

„10 ruble" cu bustul Caterinei a II-a — 660 N.F.

Total : 15.435 N.F. Întîmplarea făcu ca în aceeaşi zi, tot la Paris, în gara Lyon, Paladescu — şaptezeci şi unu de ani — să fie arestat împreună cu complicele său, Louis Chari, purtînd în valizele lor 1.000.000 de dolari falşi, fabricaţi cu grijă, de-a lungul a şase luni).

Cezar Murnu îl trimise pe Paladescu în mă-sa...

[1] „Domnia legii" (lb. fr.).

Un al doilea telefon : domnul Borcea, care-i anunță, scurt și dureros, că Titus Copăceanu s-a sinucis, acum o oră, evitînd astfel arestarea. Pe urmă Gaby — că doarme două zile la Narsi, fiindcă onorabilul nu se simte bine. Bine. Domnul Molteanu — dacă sînt ceva rezultate. Încă nu... Ar fi bine!... Vor fi! În sfîrșit, Blanche. Pe care nu o ascultă, închizînd receptorul de la primul ei „Cezare!". Adormi devreme și avu totuși un somn lung și liniștit. Dimineață, după ce se bărbieri, telefonă domnului Ageamolu, cerîndu-i să vorbească la Prefectură cu Ginel, dacă nu fusese adus un anume Vladimir Sadowski, și să procedeze în consecință, omul fiind... După două ore, primi răspunsul că „s-a făcut, dragă Cezare, l-au grațiat sfinții Mihail și Gavril. E ziua majestății-sale!"

— Te pup, și să crești mare! strigă vesel, pipăindu-și fața proaspăt rasă, moale și plăcută.

Cezar, destins, ceru bătrînei menajere să întoarcă pe dos apartamentul și să nu uite să schimbe și așternutul. El intră în baie și stătu în apă multă vreme ; dacă i se dăduse drumul polonezului însemna că omul executase ce avea de executat. Nu arestezi din senin, sigur că da. Ah, cînd va termina cu chestiile astea, și va putea să se ocupe de ideile lui dragi? Desfășură — pe fondul băii albe — planul societății anonime *S.O.S.* : telefoane și agenții în toată Capitala, oameni disperați în pragul sinuciderii, amante părăsite, amanți zdrobiți, decavați, faliți, săraci, remușcări, tristeți dezastruoase — un popor întreg formînd numerele de telefon și cerînd ajutor : „S.O.S.!" Anunțuri în toate ziarele (stiliza în gînd anunțurile de un an și jumătate) : „În caz de disperare, nesiguranță psihică, deziluzie, apelați la serviciile noastre S.O.S. ; venim la domiciliu... veți fi salvați! Onorarii minime față de rezultate!" Contact strîns cu biserica și guvernul. Fonduri largi. Era cel mai frumos proiect al său, născut din experiența de om la ușa cazinoului. Imposibil să nu se realizeze : pacea după acest război va zgudui omenirea, vor fi drame cu milioanele, tentațiile sinuciderii la tot pasul, agențiile lui sub egida statului vor avea de lucru ziua și noaptea, mai ceva ca ziarele... ca teatrele! Cine va mai merge la teatru?

„Doamne, ajută-mă!" Menajera anunță, prin ușă, că la telefon e un domn Vladimir nu știu cum.

— Să urce urgent! strigă Cezar, sărind în picioare, împroșcînd apa afară din cadă. Vladimir îi apăru nedormit; relată obosit și tărăgănat „îndeplinirea"... Nu-l găsise pe... Îl luase pe tat-su. În pădure la...

— Foarte bine! exclamă Murnu. Ți-am spus: oricine din familie.

— Foarte bine? murmură polonezul, întinzîndu-se în fotoliu.

Fusese arestat în zori de o patrulă tîmpită; la Prefectură nu i s-a întîmplat nimic grav, mai cunoștea oameni...

— Foarte bine! Unde-i mașina?

— Jos.

— Foarte bine! Mai avem nevoie de ea. Nu-ți mai fă griji cu Prefectura!

Nu, nu mai avea nevoie de mașină. Voia banii, și gata! Murnu, obișnuit cu aceste fasoane, îl invită să ia masa cu el, să mănînce, să doarmă, chiar aici. Mîine are banii. Sadowski mîncă fără chef, taciturn, posac.

După amiază, Murnu îl observă pe polonez dormind în hol, pe divanul instalat sub marea oglindă venețiană. Într-adevăr, puștiul arăta rău, dar lucrase bine. Dar dacă-l minți se? Dacă nu executase...? De ce să nu execute? Adusese amănuntul tatălui în locul fiului. Amănuntele astea nu vin din senin. El, Cezar Murnu, se pricepea la amănuntul psihologic, la oameni, nu putea fi dus, vedea prin ei: „Ăsta e în stare să execute, să împuște, ce mai calea-valea?" aprecie privind începutul de chelie al tînărului.

I se făcu dor de Liliana; coborî și se duse pînă în Gabroveni; o găsi bine dispusă, se mai liniști, îi promise o brățară de aur de la bijuteria Paves, săptămîna viitoare.

— Aș vrea s-o văd, vagabond bătrîn! rîse fata, îndreptîndu-și bustul pentru a-și încheia mai ușor sutienul.

Î-l încheie el.

De la Liliana se întoarse grabnic acasă, să aranjeze noile atacuri, completînd echipa. Acasă nu-l găsi pe Vla-

dimir. Menajera nu știa cînd dispăruse „tînărul domn" (avea un limbaj pedant, care îl enerva totdeauna pe Cezar). Se enervă subit. Ștef, de la redacție, îl invită la *Colos*, pentru „a sărbători ceva" — glasul nepotului gîlgîia de bucurie. Cezar admise, fixînd ora întîlnirii la 20,30. La bar, alături de Zephy și Ștef, bău moderat pentru „mîna" în care se afla ziaristul și succesele viitoare. „Sînt multe mese goale... lume bună, dar multe mese goale", constată pentru sine, lăsîndu-i pe cei doi să se giugiulească fățiș ; chemă, printr-un semn, pe Canetti, administratorul. Acesta se curbă respectuos și explică, neted, că *„și înainte,* de Sfinții Mihail și Gavril, lumea nu consuma și mergea în familie". El spera că lucrurile se vor îndrepta.

La 10 seara, cînd începu dansul, Murnu se ridică și-l rugă pe Ștef să-i comunice lui Gaby ca mîine dimineață să vie acasă să mai schimbe o vorbă cu tatăl lui. Ștefi îl rugă să mai stea, îmbrățișînd bine umerii lui Zephy. „Ce s-a transformat de cînd are o leafă !" gîndi Cezar, traversînd bulevardul Elisabeta spre Domnița Anastasia.

În fața ușii apartamentului îl aștepta Blanche, în haina ei de astrahan, cu un manșon în mînă, cam devreme pentru noiembrie — cum observă repede, cu glas tare, Murnu, deschizînd ușa. (N-avea ce face, trebuia s-o primească în casă, deși din primăvară îi strigase că-i rupe picioarele dac-o mai prinde venind la el...) Blanche intră, îl urmă pînă în hol, fără să răspundă la ironiile lui privitoare la manșon :

— A dat frigul în tine, Blanche ? (Pauză pentru aprinderea luminii în hol și sufragerie.) Ți-e teamă c-o să-ți degere degetele și n-ai să mai cînți la pian ?... (Pauză pentru lumina dormitorului.) A, l-ai vîndut... exact, l-ai vîndut lui Zephy... Mi-ai spus, și am...

Cezar trecu prin fața ei, se întoarse în vestibul să-și dezbrace pardesiul.

— De ce nu-ți scoți astrahanul ? o întrebă de acolo.

Ea tăcu, rezemată de un scaun al sufrageriei, ținînd tot timpul palmele în manșon.

— Ce stai așa ?

Cezar își puse haina pe scaunul de lîngă ea, rămase într-o cămașă subțire, din care exala încă parfumul ieftin al Lilianei.

Intră în baie, lăsînd ușa întredeschisă — impudoarea din această neglijență calculată făcîndu-i plăcere în raporturile cu Blanche. Ea păși prin dormitor spre baie; făcu repede semnul crucii văzînd icoana de aur a Maicii Domnului deasupra divanului; se opri în pragul băii. Îl vedea din spate, în fața bideului; scoase din manșon un mic revolver și-l întrebă grav:

— De ce mi l-ai trimis pe Lazăr Tănăsescu?

El chicoti și ridică mîna să apuce lanțul W.C.-ului. Blanche trase două gloanțe, acoperite simultan de descărcarea foarte puternică a apei. Cezar se prăbuși, lovindu-se cu capul și însîngerînd deodată scaunul alb livrat, conform inscripției caligrafiate, de firma *Pavel Mützel, 1938.*

Blanche închise ușa și rămase în dormitor — strîngînd în manșon revolverul — sub icoana care strălucea în lumină; Maica Domnului, în straiele ei de aur sclipitoare, clipea des din ochi. La picioarele ei, ucigașa aștepta să vină cineva, să i se predea. Nimeni. Din oră în oră, o muzică discretă tresărea în sufragerie, și ea vedea pîn-acolo, pînă la vitrină: în jurul unui ceasornic masiv, dansau trei marchize de porțelan, ținîndu-și cu degetele rochiile malacov. Marchizele dansară de șapte ori. După al șaptelea dans, afară se sună. Blanche deschise fără întîrziere, trecînd prin apartamentul luminat. În prag, recunoscu imediat pe detectivul care în '39 îl urmărise pe Cezar... Da, polonezul!...

— Cu domnul Murnu!

Ea se dădu deoparte, el din doi pași fu în sufragerie. Ea îl urmă, șchiopătînd.

— Doarme? întrebă, măsurînd-o grăbit. Treziți-l, să-mi dea banii!

Blanche îl luă de mînă, el se feri.

— Nu mă mai recunoști, domnule detectiv? șopti, strîngîndu-și gulerul hainei la gît.

— Nu. Treziți-l!

Ea trecu în dormitor, și-l chemă din nou „domnule detectiv!", deschizînd ușa băii. Sîngele băltea pe gră-

tarul de lemn din fața cadei, Cezar, în genunchi, zăcea cu capul pe scaunul W.C.-ului. Blanche se aruncă asupra trupului însîngerat, îmbrățișîndu-l și pătîndu-și mansonul negru. În prag, detectivul o privea, calm, bombîndu-și ușor obrajii prin jocul limbii în gură.

— Ai putea, în calitate de detectiv, să mă conduci la poliție? Am nevoie de curaj... pînă acolo... numai pînă la poartă!...

În stradă, scurt, el îi arătă cum se ajunge la Prefectură — „exact o sută de metri, doamnă", — și se îndreptă repede spre bulevard. Blanche traversă, urcă o străduță în pantă, pe lîngă marele bloc al *Curentului.*

După alte cîteva dansuri ale marchizelor de porțelan în jurul cadranului, pe aceeași străduță Beldiman, în forfota dimineții bine trezite, opri un camion purtînd vreo patruzeci de tineri care strigau cu patimă:

— Vrem pămînt pentru țărani!

XXXIII

Imposibil să-i explice lui Bucur de ce nu putea să se ducă acasă, să scrie acasă. Nu știa nici el. Mai exact : știa, dar nu voia să recunoască. De două nopți, dormea în redacție ; scria greu ; în biroul lui Bucur, cerea stăruitor ca reportajul despre pensii să-l scrie el, recenzia despre *Viva Villa* (un film cu Wallace Berry, foarte bun) — tot el, demascarea unui articol din *Sănătatea* — de asemenea el ; voia, în mintea lui, să fie peste tot, să scrie despre toate, dar, aflat în fața hîrtiei, ideile se legau dificil, chinuit. Poezii, Șerban nu mai scria ; ajunsese să se întrebe — ca un adolescent ceva mai patetic — dacă are talent; amîna răspunsul cu justificări simple : „Acum nu mă interesează asta"... sau : „Nu vreau să reușesc în literatură — vreau să ajut partidului să-și atingă scopul. Acesta e scopul meu."

Dimineață, în a treia zi a dispariției lui Filip Nicolau (termenul îi era clar după amăgirea îndelungată — patruzeci și opt de ore — a „unei simple absențe datorate enervării...") Șerban plecă devreme spre Administrația Financiară de Ilfov, pe strada Uranus, pentru reportajul consacrat pensiilor ; pe chei, la un anticar amărît, văzu — bătută în pioneze pe paravanul de lemn al chioșcului — o reproducere a *Morții Icarului* lui Breughel. Fu frapat, se opri, o cumpără pe nimic. La

Administrație, șirul văduvelor de război se întindea pînă la Antrepozite ; nu se deschisese cassa, femeile, în frigul dimineții, strigau strîngîndu-și broboadele negre sub bărbii. Deodată, se înălță un urlet, rîndurile se rupseră, și el fu aruncat într-un cerc care se frînge în preajma intrării ; își făcu loc, atras de urletul care nu contenea. Răsturnată pe scară, întinsă pe spate, cu pîntecul bombat, o femeie se zbătea, căutînd printre convulsii să apuce cu mîinile clanța ușii aflată deasupra capului ei. Nu izbutea, revenea cu palmele pe pîntec, se întorcea pe o rînă, iar pe spate, iar întindea brațele, țipînd fără încetare. În sfîrșit, femeia se ridică în capul oaselor și, cu palmele pe pîntec, exact poziția lor în tabloul *Clovnului* Angelei, roti o privire înceată asupra celor din jur. Se părea că nu-i cunoaște, că acum îi descifrează, între două spasme ale durerii ; fața îi era vineție, nu puteai spune dacă e tînără sau bătrînă, spaima desfigura totul. Șerban închise ochii și se zmulse din mulțime. Femeia începu să urle din nou.

— Mă duc să-i aduc o mașină... rosti doctorul.

— Și cu pensia ? Ce face cu pensia ? i se ripostă brutal. (Nu îndrăzni să privească femeia care-i răspunsese.)

— Sst !

— Sst !

Și femeia urla.

Auzi pînă la Podul Izvor urletul femeii ; porni pe cheiul Dîmboviței, spre Cotroceni : „Pensia ! Ce face cu pensia ? Asta-i tot... Și ce privire ! Ce spaimă ! O privire ca la începuturile lumii. Toți eram puși sub semnul întrebării : dacă merităm să ne dea copilul sau... Ai mai văzut femei născînd... Sigur, după cum am disecat cadavre... N-am văzut însă nici o femeie născînd în fața unei Administrații Financiare, prefăcînd strada în biserică ! Și dacă a murit ?... Dacă a murit... N-a murit, n-are nimic, vrea să mă șantajeze..."

Strigă din vestibul, cu cheile în mînă :

— Tată ! Își scoase pardesiul, îl atîrnă și repetă, mai puternic : Tată !

Casa tăcea ; deslușì un zgomot în birou — un hîrșîit de chibrit. Tata își aprindea probabil pipa și nu-i răspundea... Șerban străbătu camera sa, deschise ușa, încet,

ca în copilărie, cînd tata corecta tezele — gest care i se păru că-l trădează. O, dar în birou nu era nimeni, haina stătea pe acelaşi scaun. Pipa — pe birou. Pătura — pe divan, fără cute, fără speranţe. Apăru un gînd stupid, dar îl execută prompt, impulsionat de un resort necunoscut echilibrului lui; trecu în bucătărie, deschise uşa scării de serviciu, din cîteva salturi fu în pod. Uşa era închisă, îşi aminti fulgerător că broasca acestei uşi era slabă. (Madam Maria, spălătoreasa, se plîngea, de cîte ori întindea rufele aici: „O să vă fure, domnu profesor, dacă nu reparaţi uşa... nu ştiţi cum se fură".)

Încercînd cu umărul să deschidă uşa, simţi că-l cuprinde căldura unei emoţii proaspete — intimitatea cu casa aceasta inedită. Uşa ceda în sfîrşit şi intră în pod, în vîrful picioarelor; îşi auzea bătăile inimii, puerile; ridică ochii cu teamă spre tavan, să vadă dacă undeva, de un cui, nu atîrnă ceva... Un păianjen, coborît pe un fir al lui, pendula sub fereastra murdară a tavanului. Pe diagonalele podului se întindeau frînghiile pentru rufe; se agăţă, tulburat, de una dintre ele. Frînghia se rupse deodată, şi doctorul îşi pierdu, un moment, echilibrul. Pe jos, de-a lungul pereţilor, erau înşirate vechituri negre, necunoscute, îndepărtate ca un ecou; se aplecă şi începu să le pipăie, să le descifreze în lumina zilei cenuşii: un tablou al mamei lui, bust, un gît fraged pe care cădea o buclă lungă, neagră, prinsă la capăt într-o fundă ridicolă; cărţi, cărţi care exalau mucegai; o plasă de prins fluturi deşirată, un cerc — al lui, o dată; o trotinetă rablagită — tot a lui, de mult, cu care stabilise recordul străzii Lister... „Să nu te duci mai departe, că-ţi iau trotineta!" strigase tata. Ajunsese şi la Podul Elefterie, la arena Venus, fără ştirea bătrînului... Iată, o păstrase. Pe postamentul ei de lemn un teanc gros: de programe teatrale parcă... Şerban luă la nimereală unul şi se trase sub fereastră. „Teatrul Nou — *Herostrat* de Filip Nicolau..." Nu-i citise piesa niciodată. Ori fusese prea mic şi nu înţelegea, ori fusese prea mare... Puse programul în buzunar. De-a lungul peretelui din fund erau cărţile lui de liceu: recunoscu Latina de a doua a lui Bujor şi Chiriac, Botanica lui Niculescu, Geometria lui Andronic şi Dumitrescu, etern ispititoare...

Franceza lui Candrea cu paginile consacrate conjugării verbelor neregulate : *s'asseoir, acquérir, devoir* [1], cu exerciţii şi întrebări după fiecare lecţie. În colţul dinspre uşă, descoperi cutia unui patefon cu un maldăr de plăci, în plicurile lor, aşezate pe ea ; le luă, instinctiv, împreună cu patefonul. Din prag, privi încă o dată — respirînd adînc — tavanul, balansul liniştit al firului de păianjen.

Coborî în camera sa, purtînd patefonul ; nu-şi amintea cînd apăruse patefonul în casă, cînd dispăruse. Primele opt-nouă plicuri ale plăcilor aveau portretul compozitorului Ghexi Mărculescu — chip de frizer evoluat, cu bărbia în palme, degetul mic în colţul buzelor. *Lasă-mă să fiu furoul dumitale* — rumbă lentă, mare succes, *Mi-am pus lacrimile în batista ta, Rochiţa ta înflorată...* Tata avea biblioteca aurită cu clasici în piele şi urmărea creaţia ineptă a celui cu care-i fugise soţia. Stupid ! Cretin ! Dar el, Şerban, nu le auzise nicicînd în casă. Tata le punea în absenţa lui ! Ca să nu se facă de rîs ; ca să nu fie vulnerabil. Pînă le aruncase în pod. Ultima placă era aria lui Don Basilio cu Şaliapin şi uvertura la *Coriolan*.

Şerban deschise patefonul, învîrti manivela cu pete de rugină pe ea, găsi ace în cutia de lîngă disc. *Aria calomniei* — uşor hîrîită — învălui camera. Şerban ascultă pînă la capăt, în picioare, nemişcat, fascinat de puterea cu care prin aria aceasta ridicolă apărea — la fel de acut ca inflexiunile lui Şaliapin — un singur adevăr, unul singur : tata murise !

Trecu în bibliotecă ; goli, grăbit, rafturile bibliotecii, punînd cărţile — conform vechii sortări — pe covor : toată opera lui Voltaire lîngă cea a lui France, Racine lîngă Flaubert şi Shakespeare, Dostoievski lîngă Rebreanu, de la *Ion* la *Gorila*. Căuta manuscrisul *Herostratului*, căuta împins de un gînd impudic, o ultimă zvîrcolire a vanităţii ; căuta — ca să se disculpe — o dovadă palpabilă a ratării lui Filip Nicolau, o dovadă a lipsei de valoare — independentă de „politica" lui faţă de tatăl său. Ca şi cum ar fi fost vorba de un cancer, în tra-

[1] „a se aşeza", „a obţine", „a trebui" (lb. fr.).

tarea căruia medicul e neputincios : „Am spus totdeauna că e un ratat... E o aberație să-ți schimbi părerea despre un om în lumina morții lui ! Stilistică ! Întorsături de condei pentru finaluri de roman !“ Dar, brusc, pierdu răbdarea și lăsă rafturile Hugo și Balzac necercetate ; reveni în camera sa ; luă jurnalul său de pe noptieră, rupse ultimele foi nescrise și deschise portița sobei ; le aruncă acolo și le aprinse cu un chibrit. Mîna nu-i tremura. Cînd izbucni flacăra, luă caietul și-l puse, atent, în vîlvătaia mulată parcă după jocul vocii lui Șaliapin. Apoi fixă *Moartea lui Icar* în colțul ramei *Clovnului* și plecă din nou la Administrația Financiară de Ilfov.

Nici una din frazele reportajului său nu atingea intensitatea din țipetele femeilor, din furia cu care-l înconjuraseră în clipa cînd le spusese că-i ziarist. Îi rupseră gulerul pardesiului, îl zgîriară, căutînd fiecare să-l întoarcă cu fața spre ea :

— Cinci mii patru sute de lei pentru patru copii, auzi, domnule ziarist ?

— Să mi-l dea înapoi !

— Să-l aducă de acolo, că Gică nu moare, auzi ?

— Minte ! minte ! Al meu n-a vrut să plece cu nemții... s-a ascuns, și l-au luat !

— Cinci mii patru sute de lei, domnu' !

— Noaptea, domnu' ziarist, noaptea l-au luat...

— Să mă cheme la procesul lui Antonescu ! Să spui eu...

— ...și mai sînt cu unul, în a șasea...

— Să văd eu c-a murit... Gicăăă ! Gicăăăă, cui m-ai lăsat ?

La redacție, Șerban n-avea în auz decît acest „Gică“ lungit paroxistic ; înaintea ochilor — colțul broboadei, pus căluș, mușcat sălbatic. Nici un Șaliapin nu ajungea la acel „Gicăăă“ ; și nici o frază din reportajul său. Scria obosit de neputința de a capta, întreagă, durerea omenească.

— Cum stai ? îl întrebă din prag Bucur.

— Finalul !

— Eu plec la Prefectură ! îl anunţă vivace redactorul-şef. Ştii ce au făcut banditii ? Cu ocazia Sfinţilor Mihai şi Gavril au eliberat nouăzeci şi unu de arestaţi, cu bilete de voie în regulă... de la orele 24 la 6 dimineaţa... auzi ?

— Da...

Şerban nu ridică ochii de pe pagină.

Încheie articolul — lăsînd „finalul" nelucrat — şi-l dădu Miei, sperînd că forma dactilografiată îi va da sugestiile decisive. Mia, în faţa maşinii de scris, citea *Curierul feminin* al ziarului *Tempo*, „ziar de atitudine şi faptă" ; secretara rîdea de una singură, faţa-i uscăţivă, cu totul nefeminină, îi era îmbujorată de bună dispoziţie ; luă articolul lui Şerban şi-i întinse ziarul.

— Citeşte, citeşte ce se mai poate scrie în ziua de azi...

Şerban luă ziarul, reintră în birou, auzind primele ţăcănituri ale maşinii de scris ; nu avea chef să citească „sfaturile" doamnei Lelia ; în picioare la fereastră, trecu diagonal cu privirea peste rînduri : *„N. Niciodată să nu fii medium pentru uitarea alteia..."*, *„Lasă-l pentru bunul Dumnezeu..."*, *„Bate-te cu ghearele şi cu dinţii, dacă e un copil la mijloc..."*, *„Venera. Citeşte De l'amour de Stendhal pentru a-ţi da seama..."* Sub rubrica Leliei era cronica hipică, cu pronosticurile pentru reuniunea de a doua zi de la Băneasa-Trap. Stupid, pe acestea le citi cursă cu cursă :

Premiul Piticeni : Caliban, Mioara II.

Premiul Boereni : Fagocita, Steaua B.

Premiul Rebrişoara : Doneţ, Vicleşug.

Premiul Feteşti : Zanzibar, Călţunaş.

Premiul Burma : Amilkar N., Josedale Margot...

În colţul de jos, pe o coloană, în chenar, Institutul Medico-Legal anunţa că *„azi-noapte au fost aduse două cadavre, a căror identitate nu a putut fi stabilită. Un bărbat de talie medie, în vîrstă de 50—55 de ani, părul alb, îmbrăcat într-o simplă haină de casă, pantaloni negri, şi o femeie în vîrstă de 30—35 de ani, şatenă, în rochie de voal, pantofi de lac, doi negi mari, negri, pe şoldul drept. Rudele, prietenii, cei îngrijoraţi sînt rugaţi să..."*

Mia intră și-l întrebă, ușor intrigată, dacă a chemat un poet — George Domnișoru... Șerban nu-i răspunse, recitind anunțul.

— Spune că l-ai chemat tu... să intre?

— Da...

Șerban nu lăsă ziarul, rezemîndu-se cu umărul de perete. (Anunțul era clar.) Deodată, în fața ochilor — acoperind știrea institutului — îi apăru o foaie de hîrtie pe care erau scrise, într-o caligrafie limpede, următoarele versuri, fără titlu :

Sînt ultimul tuberculos al lumii !
Sînt ultimul tuberculos al lumii !
Sînt ultimul tuberculos al lumii !
Sînt ultimul tuberculos al lumii !
După acest strigăt, lăsați-mă să tușesc !
Să scuip sînge. Și iată batista roșie.
Sînt ultimul tuberculos al lumii !
Mîine, domnilor doctori, cu puțină bunăvoință,
Veți găsi leacul tuberculozei. Nu mă contraziceți.
Marat spunea : M-am obișnuit să spun azi
ceea ce voi spuneți mîine,
Trăiască Marat !
Trăiască ultimul tuberculos al lumii !

George Domnișoru

— Credeți că se poate publica într-un ziar... comunist?

Șerban îl privi : era un om tînăr, mărunțel, cu o mustață lungă, neagră, căzută mai jos de buza inferioară ; în așteptarea răspunsului, o rodea nervos, ținînd mîinile în buzunarele unui pardesiu sub care se vedea doar marginea unei flanele, altădată albă ; nu purta cămașă ; la gît — într-o oază a abundentei pilozități de pe piept, care-l invada pînă pe beregată — strălucea, albă, o cicatrice adîncă ; ea chema privirea la o alta, și mai adîncă — pe frunte ; amîndouă încadrau un chip mult ridat, contorsionat, scăpat cine știe cum din palmele unui sculptor febril. Ochii îi lăcrimau incontinuu, picăturile pierzîndu-se printre riduri, spre mustață. Privirea era însă tînără, ardentă.

— De ce vă întreb ? reluă poetul, scoţînd din pardesiu ghemul unei eventuale batiste şi ştergîndu-şi obrajii. Eu îl cunosc de mult pe domnul Bucur... nu l-am găsit, e plecat... şi am apelat la dumneavoastră... Am scos o plachetă — n-aţi auzit de ea... *Printre şerpii mei*... m-am înţeles cu un librar de pe Griviţei să dau autografele în vitrină... adică, m-am aşezat în vitrină, pe un scaun. Cine voia un autograf intra în librărie şi urca lîngă mine. A fost o coadă, domnule Nicolau... iertaţi-mă, vă cunosc, v-am citit, vă apreziez, sublinie cu o sinceritate indiscutabilă. Făcu o nouă pauză, chinuindu-şi mustaţa. Am fost chemat la primărie şi mi s-a atras atenţia să încetez ; domnul de acolo mi-a spus că ruinele Căii Griviţei nu pot suporta asemenea necuviinţe ; era un domn comunist, instalat acum de populaţie, un domn brav, neîndoios, dar care nu mă citise şi nu ştia că *Printre şerpii mei* e o plachetă comunistă. I-am lăsat un exemplar cu dedicaţie, azi mi-a spus... de acolo viu, de la primărie... că nu a înţeles în ce constă comunismul ei. Poezia — şi acum făcu prima mişcare dezinvoltă cu bărbia, întreaga demonstraţie efectuînd-o cu mîinile în buzunar, strîngînd batista probabil, aidoma sculptorului care se jucase cu faţa lui — poezia aceasta e ultima din plachetă şi de aceea vă întreb...

Şerban luă de pe scaun lodenul său şi, îmbrăcîndu-se, rosti cu un maxim efort de politeţe :

— Domnule Domnişoru, te rog să-mi laşi poemul, acum trebuie să plec !

Poetul îşi pipăi cicatricea de la gît, Şerban o anunţă pe Mia că lipseşte o oră şi coborî în stradă, urmat de Domnişoru ; urcară împreună strada Beldiman, pînă la colţul cu Calea Victoriei ; poetul îl luă de braţ.

— Vă pot însoţi ?

— Nu.

Plecă imediat la Morgă, împins de acelaşi resort straniu care acţionase în el şi dimineaţă, acasă. Nu se mai întreba nimic ; simţea doar în gură gustul sărat al lacrimilor curse pe sub ochelari.

Îl recunoscu uşor, neîndrăznind o cercetare mai atentă a cadavrului, din aceeaşi lipsă de răbdare, probabil, care acasă îl făcuse să nu mai cerceteze rafturile Hugo şi Balzac. Autopsia constatase împuşcarea — trei gloanţe în spate. Dădu o declaraţie seacă, necesară anchetei, ieşi şi cumpără de la magazinul de pompe funebre *Niculescu şi fiii* un sicriu lucrat în flori argintii. Îl incineră la Crematoriu. Cenuşa coborî în criptă sub ochii lui împăienjeniţi de lacrimi.

O, nu există melodrame aici, la Crematoriu !

XXXIV

Dimineață, devreme, citi în biroul său de la redacție presa. La orele 9 fără ceva, sări ca ars — la 9 urma să fie la Prefectură ; se interesă cum stă Șerban cu articolul despre pensii, dădu indicații Miei ca Fordul să aștepte la 10 și un sfert în fața intrării din Beldiman. La 11, după calculul lui febril, trebuia să fie acasă în Giulești, să-și ia cele două geamantane cu lucruri — unul cu haine, altul cu cărți — și să zboare în strada Agricultori, ca să ia în primire o cameră din noul apartament al lui Berlovan, repartizat acestuia, cine știe cum, printr-un ordin expres al Internelor. Un apartament rămas intact, fără să se fi mișcat un scaun, lăsat așa de un specialist german în căi ferate, fugit din țară imediat după evenimentele din august. Berlovan — fostul paznic al închisorii, care răspunsese în '42 de evadarea din dubă, pe drumul acela de munte — îl chemase cu o zi înainte de la C.C., unde lucra în secția administrativă, și-i propuse fără introducere :

— Mi-ai spus că stai prost. Ai la mine o cameră separată, cu birou, bibliotecă, a lăsat și cearceafuri ; nu trebuie decît să te duci pe tine, n-o să te bată nimeni la cap. Puștoaicele mele, după ce fac curat în casă, fug la U.T.C. — sporovăia în aparat, și Bucur asculta cu plăcere cum omul acesta, care *atunci* numai a tată nu arăta, se

lansează în elogierea celor două gemene ale sale, cele mai mici uteciste — atît ca vîrstă, cît şi ca statură ; „două piticuţe", zicea : 1,40 la 14 ani !

— Spune-mi tovarăşe Berlovan, îl întrerupse Bucur amuzat, cum făceai să pari atît de antipatic pe atunci ?

— Ce antipatic ? rîse Berlovan. Mă superi. Ţelul meu nu era să par antipatic, ci idiot ! E o tehnică întreagă, n-am de ce s-o mai împărtăşesc. Da' spune drept, nu am reuşit ?

— Mîine la 11 sînt la tine. Agricultori 16... tăie, în sfîrşit, scurt — poate prea scurt — discuţia.

La Prefectură, în cabinetul generalului Manolescu, după ce-şi preciză funcţia, ceru să fie introdus la comandant.

— În ce chestiune ? se holbară cei trei comisari din anticameră, luaţi prin surprindere.

Înţelese imediat că mişcarea lui nu trebuia să piardă nimic din caracterul ei expeditiv.

— În chestiunea eliberării unui grup de nouăzeci şi unu de arestaţi, pentru a-şi petrece acasă noaptea Sfinţilor Mihai şi Gavril.

Îşi înfrîna greu ironia. Cei trei se priviră, clipind sincron, şuşotiră cap la cap, unul dintre ei dispăru, ceilalţi doi îl invitară să ia loc şi s-aştepte ; îi indicară să se aşeze pe un scaun aflat sub portretul reginei-mame ; se aşeză, şi timp de un minut privi, cu gîtul strîmbat, chipul regal, plasat deasupra sa. Cei doi — într-un elan comun — îi oferiră presa de dimineaţă. Îi era limpede că-l vor sabota şi-l vor lăsa să aştepte, pînă-şi va pierde răbdarea. Dar el nu avea de ce să-şi piardă răbdarea, pentru că mişcarea lor se întorcea — cu fiecare minut de aşteptare — împotriva lor : cu cît îi prelungeau aşteptarea, cu atît recunoşteau acuzaţia şi dificultatea de a-i oferi explicaţii. Iar a nega acum, după ce-i oferiseră şi presa, era prea tîrziu ; atacul prin surprindere reuşise ; urma să-l consolideze *în tăcere*. Pîndea fiecare sunet, fiecare mişcare ; totul se dilata : urmări plusul de pe uşa capitonată, care reţinea orice zgomot de afară, de pe coridor ; în dreptul clanţei, plusul era ars cu ţigara. Galoanele comisarului din dreapta erau cenuşii. Scaunul pe care şedea avea un picior şubred. De dincolo, de la general,

nu se auzea nici un zgomot. Celălalt comisar avea urechile clăpăuge și-l privea mereu, pe furiș, pe sub sprîncene. Cu o mișcare bruscă, deschise primul ziar din teancul oferit — *Tempo*... Pe pagina întîi — literele unui titlu cules țipător : *Banditismele șoferilor și birjarilor*. Un subtitlu, în corpul materiei : „Și birjarii își fac de cap !" Le urmări mecanic și întoarse pagina. *Sfaturile Leliei... Azi, la Băneasa-Trap*... Titlurile se citeau singure ; unul dintre comisari se scărpină violent, aplecat să găsească sub pantalon un purice, probabil ; îi văzu peste marginea ziarului șireturile albe ale izmenelor.

Deodată, coborînd ochii pe ziar, i se înfățișă următorul text, cules în 15 cristale : „...*simplă haină de casă, pantaloni negri, și o femeie în vîrstă de 30—35 de ani, șatenă, în rochie de voal, pantofi de lac, doi negi mari, negri, pe șoldul drept. Rudele, prietenii...*" Într-un galop vizual, sări la prima frază a textului : „*Institutul Medico-Legal anunță că azi-noapte au fost aduse două cadavre...*" și Magellan îi apăru imediat, conform imaginii triviale a anunțului mortuar. Încercă să fixeze din nou plușul ușii, șireturile albe ale izmenei, peste care se ridicase cracul drept al pantalonului — dar, ca în supraimpresiunile dintr-un film, în fracțiunea următoare de secundă, Magellan, redusă exact la ceea ce observaseră ei, acolo, dezbrăcîndu-i rochia de voal, acoperea totul. Era obscen, și mai ales umilitor. Comisarul plecat să-l anunțe se întoarse aferat și-i comunică pe un ton superior (sau așa i se păru lui) că domnul general îl invită pentru orele prînzului, cînd va avea mai multe precizări asupra insubordonării unor subordonați... Bucur nu reținu decît „ora prînzului" și avu puterea să murmure :

— Bun, voi fi aici la prînz !

Vru să iasă, dar în clipa aceea, în ușă apăru o doamnă însoțită de un sergent, care-i baricadară ieșirea ; o privi exact cum privise titlurile *Tempo*-ului pînă la citirea anunțului ; constată că poartă o haină de astrahan, iar mîinile le ținea într-un manșon negru, mînjit cu sînge, paralel cu fermoarul.

— Domnilor, spuse răspicat, făcînd un prim pas în anticameră și rămînînd cu umărul drept mai sus decît cel stîng, domnilor, de trei ore caut să mă adresez cuiva...

e un haos la dumneavoastră... Dumnealui — şi cuprinse, spasmodic, mîna sergentului postat solemn lîngă ea — e primul bărbat drăguţ...

— Zice că l-a omorît pe domnul Cezar Murnu ! replică milităreşte sergentul, luînd în consecinţă poziţia de drepţi.

— Ce ? sări înspăimîntat comisarul care se căutase de purici.

Bucur ieşi ameţit pe coridor, se aruncă pe bancheta maşinii.

— La Morgă... la Morgă, pe Căuzaşi...

Şi, Dumnezeu ştie cum, se ţinu drept şi nu se întinse, cum îi cerea rana adîncă (poate hemoragia) pe care o simţea sîngerînd în el. Nici un Dumnezeu : era instinctul de conservare, care-i spunea, fără glas, că trebuie să se ţină drept, să nu se frîngă ; închise ochii, şi lupta începu, o luptă lungă, desfăşurată în spaţiul cîtorva minute şi cîtorva secunde.

Mai întîi, avu de învins trivialitatea cu care venise încărcată imaginea lui Magellan. O învinse — mai exact : o ocoli, căci acelaşi instinct de conservare îi cerea să nu-şi risipească gîndurile în bătălii superficiale, aşa cum uneori pe front se cere să faci economie de muniţie. (Dacă s-ar fi aruncat în urmărirea trivialităţii, pas cu pas, ar fi obţinut o primă izbîndă, însă uşoară, superficială, pe măsura obstacolului. Ar fi constatat că trivialitatea — nu pornografia — e un fenomen adiacent, de foarte multe ori inerent în naşterea durerilor sufleteşti, după cum boli grave de plămîni încep însoţite de guturaiuri enervante. Trivialitatea, chiar cea mai brutală, nu trebuie să ne sperie în momentul apariţiei suferinţei ; suferinţa omenească rareori se poate dispensa de ea, aşa cum un institut medico-legal trebuie să dea semnalmentele cadavrelor sale ; suferinţa nu se confundă cu trivialitatea, şi cu atît mai puţin se poate epuiza prin consumul ei. În al doilea rînd, în cazul unor oameni curaţi, integri — mult mai mulţi decît ne închipuim — forţa cu care urăsc urîtul vieţii şi-l reprimă, naşte din partea acestuia o contraacţiune de o putere egală ; sentimentul reprimat te urmăreşte perseverent şi te loveşte, ca un om care se răzbună pe alt om. Aşa se explică de ce un

mare scriitor satiric, stigmatizînd ca nimeni altul sentimentalismul cretin, lipsit de vrajă, al spiritului micburghez, a trebuit să treacă prin cea mai banală melodramă, spre bucuria foarte multor proşti, care, rîzînd acum mai mult de el decît de comediile lui, observau satisfăcuţi că tocmai lui i se întîmplase aşa ceva... Răzbunările sentimentului reprimat nu nasc în minţile proştilor mai mult de acest raport fatalist : „tocmai lui, ha-ha" — cînd de fapt nu e vorba de nici o fatalitate, ci de o luptă corp la corp din marea încrengătură de lupte care cresc din arborele vieţii. Şi tocmai lui Bucur, tocmai lui, care nu putea suporta nici cea mai simplă anecdotă cu unul care agaţă pe stradă una, tocmai lui i se întîmplase...)

„Nu, nu aveau cum face altfel... trebuia să-i dea semnalmentele..." se gîndi deci, concesiv, ocolind cu cît mai puţine dureri primul obstacol. Dar această mişcare nu-l ajută de loc : dacă acestea au fost semnalmentele, înseamnă că au dezbrăcat-o, că au privit-o, că au întors-o, cu mîinile, pe o parte şi pe alta... S-au oprit la aceşti negi în urma unei aprecieri, comparîndu-i şoldul cu sînii, genunchii cu umerii, urmărindu-i liniile corpului, s-au oprit pe şold fiindcă... Nu trecuse nici o zi, nici o seară de la ultima lor îmbrăţişare ; dimineaţă, exact azi-dimineaţă plecase de acasă, acoperind-o cu plapuma, ca de obicei, căci ea, chiar şi iarna, se dezvelea în timpul somnului şi el trebuia s-o învelească ; nu din pudoare puritană : ea dormea în braţele lui fără cămaşă de noapte dar dacă ar fi lăsat-o dimineaţă dezvelită, cine ştie prin ce măgărie, vreun vecin ar fi putut s-o vadă, privind în cameră... Or, acest amănunt precis dovedea că n-o învelise bine — probabil uitase, sau mai exact : nu avusese grijă de ea, cum îi plăcea ei să-l cicălească. Strînse bine pleoapele şi-i văzu în jurul ei, îngrămădiţi în jurul ei, libidinos încîntaţi de limpezimea cu care apăreau negii sub voal. Dar imediat, în virtutea vechiului mecanism bărbătesc — nesuferit ei — încercă să se disculpe şi găsi, fulgerător : „De ce purta o rochie de voal?" Ea ştia foarte bine că lui nu-i plac rochiile de voal — prea transparente, după părerea lui, prea indecente... „Nici nu-i de mirare — raţionă, desigur mai liniştit, avînd o

justificare — că pentru o femeie în rochie de voal au găsit asemenea semnalmente... Nici n-a fost nevoie s-o dezbrace. Şi cînd i-am spus..." Bine, dar Magellan îi jurase că n-o să pună rochie de voal pe ea. Cînd discutaseră cum va fi la căsătoria lor : ea dorea rochie de voal, el protestase, ea încercase să-i arate rîzînd, cu mimica ei, ce se pune sub rochia de voal, ca să nu se vadă nimic ...Singura lui concesie — seara, culcîndu-se — fusese admiterea la ofiţerul stării civile a rochiei pregătite pentru filmul cu Tony Bulandra. Atunci, plîngînd, în întuneric, deodată, îi promise încet, în şoaptă, că ea nu va face niciodată nimic care să-i amintească lui că ea înainte... El îi acoperise gura cu palma, şi acum, în maşină, instinctiv, strînse pumnul drept, căutînd să înfrîngă durerea instantanee cu imaginea. Magellan avea trei rochii (le vedea precis, în dulap — lîngă hainele lui), toate trei de stofă : una verde, în care „o luase", cu toate petele bucătăriei, cea pe care îi arăta — strîngînd-o pe şold — cu cît a slăbit ; alta albastră, pentru filmul cu Tony Bulandra ; a treia... Nu. *Cît timp fusese cu el,* Magellan nu-şi cumpărase nici o rochie de voal — şi abia acum, lovindu-se de acest *cît timp,* gîndind asupra unei rochii şi nu la trupul ei, surprinse distanţa dintre ei doi, golul celor opt ani cu care se jucase — cîteva secunde, inadmisibil ! — pradă unei iluzii ; se simţi îngenunchear şi prins într-o cursă ; era, probabil, punctul maxim al durerii — reuşise să se înşele cu propriile-i iluzii, şi mai mult : se ameţise, se pierduse într-o căldură artificială, de a cărei stupiditate nu-şi dăduse seama. Nu admitea să nu-şi dea seama ; nu accepta jocurile acestea, pomenile vieţii pentru cîteva secunde, îl dezgustau himerele trăite prea intens, pînă la pierderea minţii. Pierderea minţii îl îngreţoşa. Cum dracu ajunsese aici ? Nu avea timp să analizeze, să despartă efectele geloziei de cele ale spaimei trezite de Institutul Medico-Legal ; întreaga-i fiinţă se încordă pentru o replică pe măsura umilinţei la care fusese supus. Deschise ochii, în sfîrşit, şi văzu drept în faţa maşinii, peste parapetul Dîmboviţei, peste tramvaie, frontispiciul cu litere negre : *Institutul Medico-Legal* (deşi era mult mai departe decît credea el).

Ea nu era acolo. Ea nu era acolo, chiar dacă semnalmentele corespundeau. Ea nu era acolo, cum credeau ei, fiindcă ea nu murise, cum credeau ei, dezbrăcînd-o sau doar privind-o prin rochia de voal... *Fiindcă ea nu purta rochie de voal.* Cît timp fusese cu el, ea nu avusese rochie de voal, iar după aceea îi jurase că nu va purta rochie de voal. Femeia de acolo nu era Magellan. Deci, nu avea de ce să se ducă s-o vadă... Iar dacă era ea, într-o rochie de voal... adică o femeie care uitase de el şi-şi călcase jurămîntul, nu-l mai interesa, şi nu mai avea ce afla despre ea. Dar nu era ea, fiindcă Magellan murise cum stabilise el (de cîteva ori) în mintea lui, neîntrebînd niciodată nimic, nicăieri ; pentru că nu mai avea nevoie de vreo confirmare a ceea ce mintea lui vedea foarte limpede : Magellan pierise — nu în acelaşi timp, ci rînd pe rînd, la distanţă de luni de zile — împreună cu pădurarul, cu fata aceea care cînta toată ziua la pian. Şi cu tatăl acelei fete... Pieriseră pentru că nu-l trădaseră la timpul potrivit, şi nu-l trădaseră pentru că el, cu puterea lui de convingere, îi făcuse să creadă în în el, să-l apere şi să nu-l trădeze. Fuseseră gazaţi sau împuşcaţi, fără să-l blesteme, fără să le pară rău de ceea ce făcuseră pentru el ; părîndu-le rău, l-ar fi trădat. Iar el, la rîndul lui, nu-i trăda şi le apăra singura imagine adevărată lăsată de ei lumii — imaginea lor în el. Fuseseră gazaţi sau împuşcaţi (cum ? de ce ? amănuntele nu aveau greutate) şi ar fi trebuit să-i caute doar în norii de pe cer sau sub primele arături făcute în pămîntul gropilor comune... „Nu am ce căuta acolo... Eşti laş ! Ţi-e teamă că ai s-o găseşti... nu, dimpotrivă, acesta e singurul curaj : să impui tuturor şi ţie însuţi ceea ce crezi... ceea ce vrei ! Magellan nu e acolo... Ai putea fi rezonabil, să intri măcar şi să te uiţi..."

Deodată, observă în oglinda maşinii fizionomia extrem de speriată a lui Crăciun : jocul ochilor — în jos spre volan, în sus, spre oglindă, în oglindă. Ridicînd din nou privirea spre Morgă, constată însă că, printr-un joc al perspectivei, oglinda lui Crăciun, cu toată panica feţei, se proiecta exact pe frontispiciul clădirii cenuşii, care se apropia aducîndu-i nu imaginea lui Magellan, moartă, ci clipitul nervos al genelor, de copil speriat, combinat cu

ridurile din jurul ochilor, cîteva prelungite pînă pe pometi, ale unui om care îmbătrînește, acum, privindu-l ; o clipă, se întîlniră în oglindă — Crăciun încercă să surîdă, dar fața-i rămase la cumpăna dintre spaimă și liniște, dintre cunoscut și necunoscut. Bucur avu o senzație unică : că de el depindea lumina de pe fața unui om, că urma să decidă asupra unei mișcări imperceptibile a vieții, infinit mai complicată decît ceea ce îi cerea Institutul Medico-Legal ; urma să decidă cum să trăiască un om viu o clipă, o singură clipă a vieții sale, nu cum se pierduse un alt om în eternitate.

Niciodată lumea — chip tînăr care nu știa, deocamdată, ce să facă : să rîdă sau să se întunece, să plîngă sau să îmbătrînească — nu aruncase un asemenea reflex de lumină stranie și fundamentală asupra răspunderilor sale de comunist.

— Întoarce ! îi spuse încet lui Crăciun.

— Asta-i cu totul altceva... replică tînărul.

Și această glumă dintotdeauna a lui Bucur, căreia Crăciun voia să-i redea pînă și intonația cunoscută, rămase în el ca sunetul stăruitor și monocord care anunța sfîrșitul alarmelor : „Asta-i cu totul altceva... Asta-i cu totul altceva." Nu exista decît o singură condiție, simplă și atotcuprinzătoare, pentru ca acest efort — al responsabilității de comunist — să nu-i pară zadarnic, neomenesc și dificil. O singură condiție : oamenii lui să-l iubească, iar el — prin tot ce făcea, prin tot ce reflecta în oglinzile sufletelor lor — să merite a hotărî luminile imperceptibile de pe fețele lor. Atît.

XXXV

— Ce înseamnă că nu vrei explicaţii ? Cum vrei să ne înţelegem fără explicaţii ? Zici că Dridea ţi-a spus că, după incendiu, ea a plecat pe Stupinei, de două zile n-ai mai văzut-o la administraţie, nici în Slătineanu, şi de aici, deodată, scoţi că fata s-a rupt de noi. De unde scoţi asta ? Ai vorbit cu ea ? Ai încercat să vorbeşti cu ea ? Nu, ţi-ai băgat în cap o idee şi nu mai vrei explicaţii ! Cînd Moga a procedat la fel cu tine ai fost indignat, aşa am auzit. Şi-ai avut dreptate. Nu putem trăi cu bănuieli deasupra capului. Şi atunci, de unde graba asta să arunci bănuieli tu, la rîndul tău ? Ţi-e mai uşor aşa ? De ce ? De ce ţi-e mai uşor să bănuieşti un om decît să ai încredere în el ? Eu cred că e invers : pentru noi, cel mai uşor e să avem încredere în om ; ce înseamnă uşor ? Adică, în condiţiile cele mai grele... L-am întrebat pe un tovarăş care a fost la Doftana cum a putut să reziste chinurilor de-acolo, mă interesa părerea lui ca s-o controlez pe-a mea. Mi-a spus că în momentele cele mai grele oamenii fac ceea ce e mai uşor pentru ei. I-a fost mai uşor să reziste decît să trădeze — asta înseamnă... înţelegi ? Să treci prin cele mai mari dureri, în acord cu conştiinţa ta. Atunci, ţi-e uşor... Încrederea în om ne este naturală. Bănuiala — nu ! Şi ştiu cum ţi-a apărut, de ce a apărut prima — ca la un tip oare-

care. Ai văzut-o cu unul la braț, așa mi-ai spus, și gata fandacsia ! Și din fandacsie, gata ipohondria, ca-n *Conu Leonida*. Și ai mai pus puțin sos politic, ca să prindă mai bine. Recunoaște, nu fi orgolios ! Confunzi orgoliul cu demnitatea. N-au nici o legătură ; sau nu, să nu fiu categoric. Să-ți dau un exemplu : ai fost cu mine la bar, nu ? M-ai considerat nebun că alerg după o cîntăreață. Șerban a fost mai aspru, mi-a spus că e sora lui, adică am descoperit eu, și a urlat la mine că nu e de demnitatea mea să alerg după o... Eu am fost cu ea o noapte, mi-a plăcut, dar nu asta vreau să-ți spun. Pentru mine o noapte cu o femeie care-mi place nu e ca la alții... cum te-ai spăla dimineața pe dinți. Poate greșesc, poate voi fi dezamăgit. Lasă-mă să greșesc, greșelile care vin dintr-o pasiune constructivă nu sînt grave, sînt poate cele mai bune. În orice caz, nu se compară cu prudențele prostiei. Sînt gata s-o caut pe fata asta pînă la capătul lumii, s-o văd, s-o răpesc. Dacă e... dacă e cum spune Șerban, încerc s-o schimb. Eu cred că dragostea poate schimba oamenii. O răpesc, ai să vezi, o răpesc, o aduc în fața tatălui ei și-i cer mîna ; e un bătrîn cu care te poți înțelege. Am mai discutat cu el. Nu e o bucată de oțel, ca fiu-său...

— N-ai mai dat de două zile pe acasă, precizează Pavel, fără să îndrăznească vreo ironie la zborurile exaltate ale lui Anton.

Mihailopol tăcu, intrigat, după care :

— Și Șerban ce zice ?

— Tace. Lucrează.

— În sfîrșit... reluă tînărul administrator, mai stăpînit. Nu vreau să fac pe deșteptul cu tine, însă ce ți-am spus nu-s numai părerile mele. Am văzut azi pe chei, la un anticar, *Maximele* lui La Rochefoucauld... (Scoase o cărțulie din buzunar, fără coperți, și-o cîntări în palmă.) Un duce din secolul șaptesprezece, cel mai deștept om de atunci încoace, nu exagerez... N-a scris romane, n-a inventat povești, să spui c-a bătut cîmpii... Stai, unde te duci ?

Pavel Crăciun socoti că în ansamblu — minus plăcerea aceasta de a aduce mereu în vorbă atîția scriitori („Ce am eu cu un duce din secolul al șaptesprezecelea ?

dînsul se învîrtea printre ducese, eu nu mă învîrtesc printre ducese...") — în ansamblu deci, Anton avea dreptate. Argumentul cu Moga' îl rănise cel mai adînc ; pentru că o descoperea pe Marta în lumina cea mai pătrunzătoare : împărţind cu el clipa aceea grea, a bănuielii căzute asupra lui. Şi — adăugă — ca să înţeleagă moartea lui Pricop, nu fusese dimineaţa aceea cu ea, la cămin ? Dragostea cu ea îl făcuse să înţeleagă ce-i cere moartea lui Pricop — nu-şi dăduse seama pe moment... Cînd împarţi cu o femeie o clipă grea, e aşa cum spune Anton, laşi vanităţile. Îl căută din nou pe Dridea. Puştiul îşi făcea veacul la administraţie, în Saligny. Arsurile — pe gît şi pe frunte mai ales — căpătate în timpul incendiului (căci fusese acolo, la brutăria din bulevardul Pache) nu-l împiedicaseră ca dimineaţa să organizeze băieţii pentru difuzare, şi după masă să înceapă două poeme, „cu şanse de publicare". Avea noroc : degetele mîinii drepte nu-i fuseseră atinse de flăcări. Pavel îl întrebă, mult mai stăruitor decît prima oară, unde plecase tovarăşa Marta atunci... ce spusese înainte de plecare... spusese precis Stupinei ? Ce număr ? Dridea nu ştia, dar închizînd ochiul drept — cu acea uşoară perfidie a adolescentului care se jenează să conspecteze deschis un îndrăgostit adult — îl întrebă :

— Vrei s-o găsesc, tovarăşe Crăciun ?

— Da, afirmă fără ezitare Pavel.

— Ce nu fac eu pentru dumneata !

Ziarele anunţau, în chenare mari, informaţia Societăţii Anonime de Telefoane că de la 23 august pînă la 6 noiembrie primise în Capitală 9.128 de cereri pentru instalări de telefoane, din care satisfăcuse 3.097. Dridea îşi trasă ca sarcină pentru ziua în curs să caute în cartea de telefon toate numerele aflate pe strada Stupinei. Timp de şase ore, de la Abagian Varujan strada Pipirigului nr. 4 pînă la Z — Zvorişteanu Tancred, calea Victoriei 225 — descoperi şapte telefoane pe Stupinei. Era simplu : le luă pe rînd şi întrebă, respectuos dacă poate vorbi cu tovarăşa Marta Simion... Primele şase răspunsuri fură descurajante.

— Zgîiește-te unde bagi degetul! îi strigă o voce de tenor liric.

— Nu trezi oamenii la 4 după masă, măgarule! ripostă o doamnă care nu-l pronunța bine pe r.

„Asta nu înseamnă că Marta nu-i acolo", reflectă Dridea, calm. Și încercui numărul, semn că va trebui să revină: „Goguleanu Emanoil, Stupinei 14, 3.75.24."

— De ce? A murit? Aveți pompele funebre pe Căuzași, vizavi de Morgă, răspunse un tînăr deștept la Hulub Matei.

— Nu, stimate domn, greșeală! fu scurt și politicos Ionescu Pandele, ceea ce-i plăcu lui Dridea.

— Nu, domnule, nu-i nici o Martă, e Evi... apăru o domnișoară repezită; am șaptesprezece ani, un corp ca un fus, părinții nu-s acasă pînă duminică... sînt cu o mătușă surdă... ne întîlnim la Hală?

— Te bag în p... mă-ti! articulă rar și sever Pamfilescu Pamfil (Dridea, naiv, încercui și acest număr.)

În sfîrșit, la al șaptelea, ultimul, Rîureanu Zephy, Stupinei 21 — o voce de bărbat liniștit.

— Da! Dar cine o caută, vă rog?

— Administrația ziarului *Scînteia*.

Tăcere de trei secunde.

— Așteptați, vă rog. (Dridea tremura de bucurie: ce înseamnă să ai voință! Rupse vîrful creionului, apăsîndu-l în jurul numelui Rîureanu Zephy. Se pomeni șoptind, în așteptare:

— Rî-u-rea-nu... Ze-phy... Ce nume-i ăsta? Ze-phy!...

(Abia peste zece ani, în '954, la douăzeci și șase de ani, începînd cursurile unei școli pentru viitorii diplomați, învață în prima lecție că în franceză ph se citește f.)

— Doarme... îl anunță aceeași voce normală. Vă rog să reveniți.

— Mulțumesc, voi reveni... preciză degajat puștiul.

Alergă la garaj, îl găsi pe Pavel sub mașină, îi ceru să iasă la lumină și-l informă triumfător:

— Am găsit-o!...

Îi întinse, laconic, hîrtia pe care erau notate adresa și numărul de telefon.

— Mi-a spus să revii... dormea!

— Cine ți-a spus? vibră Pavel la imaginea fulgerătoare a Martei dormind.

— Un tip... un tip cu care te poți înțelege, îl asigură Dridea dîndu-și șapca soioasă pe ceafă.

Era seara, orele 19,26. La 19,45 dădu primul telefon la 3.59.61; fu bruscat grosolan:

— Aici n-avem tovarășe! — și i se trînti telefonul.

Se învîrti prin garaj, fără sens, fără haz. Avasilichioaiei îl învită la *Andi Hardi milionar*, pe Bulevard. Nu-l interesau milionarii. Dormită în mașină — așteptînd vreun drum, cu Bucur, cu Nicolau. Nimic. Reveni — cum spusese Dridea — la orele 21, cu alt telefon. Nu-i răspunse nimeni; se gîndi dacă Marta ar putea fi la alt număr de telefon. Poate era la 22.531, numărul ei albastru, de la încheietura mîinii!

„Dracu să te ia, n-a mai rămas nimic din tine" — găsi puterea să se contemple o clipă.

Dacă s-ar duce direct la ea? Ce să mai dea telefon? Are adresa. Stupinei 21.

Privi liniștit gîndul acesta: să se ducă la ea, acum, în această clipă. În Stupinei 21, conform adresei: ia mașina și se duce! (Din nou, divagă: ultimele lui cuvinte, acolo, în întuneric, cînd se despărțiseră, după concert, fuseseră o bătaie de joc cu privire la această adresă, nu? La care acum voia să alerge. Nu, omul nu știe cum să trăiască fiecare clipă. Dac-ar ști!... Dac-ar ști, ce? Viața ar deveni și mai scurtă.) Renunță la idee: „L-aș întîlni pe... nu sînt omul care..."

Plecă în Cotroceni, pe jos. Casa era pustie, ca de obicei. Liniștea îl lovi în față, din vestibul. Simți camuflajul pus la ferestre, aprinse lumina în camera lui Șerban. Nu avea chef să intre la el, fotografia Martei, decupată din ziar, era fixată în pioneze pe perete. Clovnul, la locul lui, hohoti imediat, ca de obicei. În colțul drept al ramei, Crăciun observă însă pentru prima oară un dreptunghi de mici proporții, o hîrtie lucioasă, desenată, pe care lumina bătea confuz, cu atît mai mult cu cît colțul ei stîng, nefixat, cădea în afară. Era o noutate, adusă probabil de Șerban într-o scurtă trecere prin casă. Pavel se apropie și îndreptă hîrtia; văzu reproducerea unui tablou straniu, necu-

noscut privirilor lui ; imaginea era împărțită în două : în față, aproape diagonal, era un țărm pe care ara un țăran, din greu ; marea se întindea vînătă, fără valuri, tăcută, fără huiete ; undeva departe — departe de omul care ara liniștit pe țărm — Pavel descoperi capul mic și mîinile ridicate ale unui alt om, care se înneca. Între cele două personaje nu era nici o legătură, părea că-i despart cîteva sute de kilometri, strigătul omului înecat în orice caz nu putea ajunge pînă la țărm. Celălalt ara, concentrat, cu privirea pe plug — fără să știe de nimic. Crăciun privi încremenit, multă vreme, desenul imprimat pe hîrtia lucioasă ; cînd ridică ochii, clovnul continua să rîdă, dar aceasta îi adînci tristețea născută de distanța enormă dintre cel care se înneca și plugar. Intră în camera bătrînului, în întunericul ei ; se îndreptă încet spre divanul de lîngă birou. Pe pereți știa că sînt rafturile cu cărți aurite, îmbrăcate în piele. Se întinse pe divan, arcurile scîrțîiră scurt și simți instantaneu, punînd capul pe o pernă, mirosul de pipă. Undeva, pe un raft, ceva trosni ușor, delicat. O carte. Lemnul. Tristețea desenului văzut în camera lui Șerban — a celor doi oameni care nu știau unul de altul — se prelungea pînă aici, în pustiul unde lipsea un om, în singurătatea mărginită de cărțile groase în care se adunase înțelepciunea lumii. Niciodată Crăciun nu trăise o asemenea clipă, într-un asemenea decor. În tumultul zilelor acestea de luptă, momentul îl luă prin surprindere, și tînărul îi simți întreaga dulceață de pace, în care vibra neliniștea. Cu ochii deschiși, căută instinctiv în jur, acolo unde bănuia în întuneric cărțile, sclipirea lor aurită. Nu le descoperi, desigur — și aceasta îi dădu senzația coborîrii într-o noapte adîncă, fără stele, pe o cîmpie întinsă, ca marea tăcută în care se înneca un om. Ar fi vrut ca bătrînul Nicolau să se întoarcă. El — și nu Anton ; Anton era prea tînăr, dureros de tînăr, abia acum, aici, își dădea seama ce tineri erau cu toții, ei, care visau să mai răpească fetele, alergînd pînă la capătul pămîntului, hotărîți să răstoarne lumea și rămînînd înmărmuriți în fața unui telefon negru...

Bătrînul să se întoarcă, o dată cu tatăl său, locomotiva să pornească, semafoarele verzi să pălească într-un răsărit de soare, şi el, cu Marta alături, să se întindă pe o plajă imensă... Ah, nu fusese niciodată la mare. Tata îi povestise cum se vede marea în gară la Constanţa. Să spele o cămaşă însîngerată în apa oceanului... Să rămînă albă, albă, albă, şi Marta s-o îmbrace rîzînd că-i ajunge pînă la genunchi... De departe veni un strigăt, un strigăt omenesc, marea se întunecă, soarele dispăru, şi el se aruncă în valurile uleioase, înotînd nebuneşte. Vedea — peste ape — mîinile celui care se zbătea, urletul lui umplea zarea, pînă la urechile lui, însă se transforma în clănţănitul unor cîrji de lemn peste un sicriu. Din cînd în cînd, tăind valurile, îi apărea din adînc un ochi închis, negru, înconjurat de barba care acoperise faţa lui Pricop în drum spre Judeţeană. Înota, însoţit de bătaia cîrjilor. Dar nu era Pricop. Ci bătrînul Nicolau. Da, apropiindu-se, îi văzu părul extraordinar de alb ; întinse mîinile şi-l trase spre el. Era Nicolau ; nu mai striga, nu mai sufla. El, Pavel, îl luă de umeri şi încercă să-l împingă spre mal. O strigă pe Marta, dar pe ţărm nu mai era Marta, ci un plugar care ara... Înota cu o mînă, trăgea cu cealaltă omul mort. Înainta încet, dar cu cît se apropia de pămînt, simţea că înecatul se topeşte, devine din ce în ce mai mic. Nu îndrăznea să se întoarcă, să vadă ce se întîmplă. Dar senzaţia era limpede. Înota din ce în ce mai uşor, pentru că nu mai trăgea după el nimic. Îi fu, deodată, frică. „Sînt prea tînăr, nu vreau să cunosc moartea... sînt prea tînăr..." începu să-şi spună. Sub picioare, simţi pămîntul. Nu mai înota, se ridică, apa îi ajungea doar pînă la călcîie. În pumnul drept i se zbătea o vrabie. Vibraţia panicii ei (aripioarele bătînd înspăimîntate în căuşul palmei) îl străbătu din cap pînă-n picioare, ca un curent electric. Era îngrozitor. „De ce ?" se întrebă ; căci — îşi spuse treaz şi copilăreşte — am prins atîtea vrăbii în viaţa mea... La Buzău — preciză rugător, dar nu primi răspuns. Nu ştia de ce tremură acolo, la marginea mării, aici, pe divan, între necunoscuţii înţelepţi ai lumii. Nu, nu ţinea în mînă nici

o vrabie. Strînse bine pumnii să se liniştească. Dar în faţa ochilor îi apăru imaginea lui înaintînd din mare spre ţăranul de pe ţărm, în penumbra care se lăsase peste lume şi peste sufletul său. Ajunse în dreptul plugarului ; acesta nu ridică privirea. Desfăcu palma, şi vrabia căzu pe pămînt, încet. Nu mai zbura, nu mai pîlpîia. Plugul trecu peste ea, şi el auzi cum fierul o frînge. „Dracu să te ia, n-a mai rămas nimic din tine", îşi spuse după un timp, în liniştea camerei, revenindu-şi cu greu, încă tremurînd.

Dimineaţă se trezi vioi, fără să simtă vreo apăsare. A, o uşoară durere de cap... n-avea importanţă. Intră în baie, se spălă, deschise dulăpiorul agăţat deasupra chiuvetei şi luă două antinevralgice Doctor Bousquet — conform reclamei muzicale de la radio :

Nevralgin Doctor Bousquet
Trec toate durerile...

Durerea trecu pe loc. Totdeauna se bucura cît de repede acţionează asupra lui medicamentele. Avea mîndria necugetată a sănătăţii. (De aceea, dacă lectorul îşi mai aduce aminte, spitalul fusese pentru Crăciun un infern.) Îşi schimbă, în camera lui, cămaşa. Razele palide ale soarelui jucau pe fotografia Martei. „Azi o găsesc", se acceptă ferm, scoţînd capul din cămaşa albă. Nici absenţa lui Şerban peste noapte nu-l intrigă prea mult. „Azi vine şi bătrînul acasă..." şi numără banii primiţi ieri la administraţie, prima sa leafă aici, la *Flacăra tineretului.* (Aşa se şi angajase discuţia lui cu Anton. Mihailopol îl chemase să-i explice că-i dă ceva din leafă — ca să aibă ceva bani la el... dar sub formă de colaborare, altfel nu poate... Era bine şi aşa... doar el, Pavel, nu-i ceruse nimic.)

Nu se duse direct la garaj ; din Belvedere, trecu pe lîngă gheretele înghesuite sub acelaşi acoperiş fumuriu ale Anticariatului, urcă străduţa în pantă a ceaprăzăriilor şi ajunse în faţa intrării Galeriilor Lafayette. Dorea un pulover de lînă, frumos. Nu ştia cum, ce culoare — să fie frumos. Şi călduros. Vînzătoarea îl privi atentă, severă. El îi surîse.

— Da' frumos, domnișoară... și călduros, da' și frumos !

Ea îi aruncă pe tejgheaua de sticlă trei pulovere și trecu la alți clienți. Lui nu-i plăcu nici unul : ori erau prea subțiri, ori în culori prea triste, prea... nu știu cum.

— Ce durează atît ? reveni vînzătoarea. Ia unul, și gata !

— Nu-mi plac... răspunse prea sincer Pavel.

Domnișoara se încruntă și mai aspru.

— Ce-i aia nu-ți plac ?

— Nu-mi plac... se încăpățînă Pavel, amuzat, înțelegînd unde bate ea.

Plecă ; coborî scările, dar în hol, trecînd prin fața unei oglinzi și văzîndu-și o secundă chipul, se răzgîndi ; se întoarse la primul etaj : „Galanterie bărbați" și cumpără primul pulover căzut în mînă. Și-l îmbrăcă pe loc, sub privirile înghețate de dispreț ale vînzătoarei.

Tăie prin Lipscanii aglomerați, traversă Piața Sfîntul Gheorghe în dreptul Dinischiotului — locul primei lor întîlniri ratate, primei lui spaime cauzate de absența ei : „Dar cum vroiai să vie, dacă era cu *Scînteia* ?... Bătută ! Asta nu i-ai spus lui Mihailopol... În schimb, bănuiala..." Soarele dimineții, mai înzdrăvenit, sclipea pe liniile de tramvai, și lumina aceea ascuțită sărea, în scîntei, pe pietrele vineții ale străzii. Prin cămașă, Pavel simțea furnicătura puloverului nou. „Sînt la fel ca un tip oarecare..." fu larg în autocritică. Trecu grăbit de biserica Bărăției ; lipit de ea, pe același trotuar cu magazinul *Vulturul de mare cu peștele în gheare*, era *Mirele și mireasa de aur — magazin pentru închiriat îmbrăcăminte de nuntă (gineri și mirese), smochinguri, fracuri, rochii de voal și alte evenimente etc.* Crăciun citi anunțul, dar rămase în dubiu între smoching și frac. Care era deosebirea ? Smoching parcă-i plăcea mai mult, de frac aflase, dar nu văzuse ; dacă-i totuși, mai frumos un frac decît un smoching ? Dar dacă-i și mai scump ?... Și ce ? „O nuntă are omul în viață !"

Din stradă, deschise ușa unei camere mari, întunecoase, prin ferestrele-i jegoase soarele ferindu-se să

intre. Un clopoțel sună cristalin deasupra capului său, în clipa primului pas. Mirosea a paie.

— Aveți o scară ! Urcați ! auzi Pavel un bărbat undeva.

În penumbra murdară, găsi ca prin minune cîteva trepte de lemn, le urcă decis și ajunse la lumină, într-un salon larg, împărțit în două de un paravan înalt, ferestre spălate, miros de naftalină ; un tinerel subțire, mărunt, în haine negre, surîzător, îl întîmpină în capul scării :

— Așteptați, vă rog, și domnul va fi servit.

Individul aruncă o privire atotcuprinzătoare asupra lui Pavel, asupra pardesiului cam ponosit (cu care era evident că-și făcea serviciul). Surîsul nu se risipi. În secunda următoare, ca un prestidigitator, îi întinse un scaun.

— Luați loc ca la dumneavoastră acasă... și dispăru după paravan.

Pavel se așeză imediat. Chiar lipsind, omul cu surîsul acela nu putea fi refuzat ; se simți stingherit. „Dracu știe ce mi-a trebuit..."

Dar nu putea pleca, ar fi fost fără maniere... Dincolo de paravan, rîsete :

— Mitică, nu-i prea lung ?

— Aș, domnu' Paulică... simplă ajustare ; cînd e înmormîntarea ?

— La 4, replică foarte mulțumit celălalt.

— Aveți timp berechet... (Nu era glasul celui care-l întîmpinase.) Noi să fim sănătoși !

— Da' gulerul ?

— Ce are gulerul, dom' Paulică ?

— Parcă...

— Simplă cusătură... se face, se face pînă la 4 ca nimic. Asta să-ți fie toată grija — cusătura de la guler...

Pavel nu-l auzea pe tînăr, cei doi bărbați aveau voci groase și, în pofida evenimentului de la orele 4, de o veselie limpede. Stingherealа crescu. Constată că fața dinspre el a paravanului îi prezenta o turmă de mioare — nu, o suită de îngerași albi ! — pe un fond lăcuit negru ; îngerașii țineau trena unei mirese care se în-

dreapta în direcția ferestrei dinspre piață. Soarele cădea însă pe chipurile lor și nu le putea deslușî expresiile ; lacul strălucea difuz, ca orice viitor conjugal. Mai clar se desprindea pe partea dinspre scară a paravanului — desenul, în contur tot alb, al unui dric, abia atins de vîrfurile degetelor de la picioare ale îngerașilor, întorși și ei, vezi bine, spre soare, o dată cu perechea.

— ...pentru asta trebuie cap, Mitică... trebuie cap ca tu să mă lași în puța goală la Sinaia, și eu să viu la înmormîntarea ta ; trebuie cap...

— Absolut, domnu' Paulică !

— Și l-am blestemat acolo, la poalele munților : „Cezare, eu te-ngrop !" A rîs. Și acum uite ! Noi nici nu știm ce-i blestemul. Mie îmi ieșise din cap, de atîția ani... '938... socotește... da' blestemul lucra...

— Da' pe ea au arestat-o, domnu' Paulică ?

— Ce contează ?

— Da' ea era femeie bine, domnu' Paulică...

— Și dacă era ce ? Eu n-am tocat de atunci trei averi ? Domnu' Cezărică e în mormînt... Eu în fața oglinzii... da' nu-i prea lung ? Zi sincer, Mitică !

— Pe moartea mea... simplă ajustare, domnu' Paulică...

— Silică ! Lasă-l pe el să jure...

Pavel auzi în sfîrșit glasul tînărului, plăcut și la locul lui :

— Îl puteți crede pe tata.

— ... că vreau să merg în primul rînd, mă băieți... gîndiți-vă !

— Absolut, domnu' Paulică... la 3 îl aveți acasă ! Tot în Dobroteasa ?

— Tot !

Cei trei bărbați ieșiră de după paravan. Cel mai înalt, roșcovan, obraji sangvini și sprîncene groase, blonzii, cu un cap deasupra celorlalți doi — domnu' Paulică — întinse mîna tatălui, după aceea lui Silică ; apoi își potrivi pe craniul solid cea mai murdară pălărie din cîte văzuse șoferul nostru în drumurile lui. Găinat verzui, alburiu și vinețiu era lipit în vecii vecilor pe boruri ; paltonul — un maro decolorat pînă la gălbui — părea sfîșiat de ghearele unor urși și după

aceea cusut, din loc în loc, de o mînă nevrednică. Fularul — verde tare — fusese înainte o zdreanță de șters pantofii. Pavel își ținu respirația cînd tipul trecu prin fața lui; tatăl — domnu' Mitică, statura fiului, aceleași haine negre, dar o țăcălie lunguiață, plus un cioculeț diavolesc — avansă; de la primele cuvinte, imprimă dialogului o viteză amețitoare, însoțit de zîmbetul neschimbat al lui Silică, un pas în urma lui:

— Domnu'? Nuntă? Botez? Înmormîntare?

— Nuntă... articulă Pavel, ridicîndu-se în picioare, intimidat.

— Nuntă-nuntă, da' domnu'?

— ...

— Domnu' cum?

— A, Crăciun... înțelese șoferul.

— Domnul Crăciun... Nuntă! Bun. Smoching? Frac, domnu' Crăciun?

— Tocmai, aș vrea să văd...

— Nu, mai întîi nu vedeți. Vedem noi. Mireasa? Înaltă? Mică? Blondă? Brună?

— Brună, înaltă... se ținu în ritm Pavel.

— Văduvă? Divorțată? Fecioară, domnu' Crăciun?

— ...

— Domnu' Crăciun, sîntem între bărbați. Bun! Fecioară!

— Biserica, domnu' Crăciun?

— ...

— Nu facem la biserică... răspunse categoric. Eu am vrut să...

— Atunci, local! Localul?

— ...

— Localul, domnu Crăciun? întrebă pasionat domnu Mitică.

— Restaurantul!... traduse Silică, îngăduitor.

— Nu știu... am venit să văd hainele! Nu știu cînd fac nunta.

Patronul *Mirelui și mireselor de aur* ridică țăcălia dînd ochii peste cap, și cu un gest dezabuzat al mîinii, de *haut coutourier*, spre Silică, i-l încredință pe Pavel acestuia. El dispăru după paravan.

Silică îi vorbi tandru şi explicit, luîndu-l de braţ şi conducîndu-l spre scară :

— Noi nu lucrăm cu oameni nehotărîţi, domnule Crăciun... trebuie să vă fie foarte clar. Mai ales în domeniul acesta... Fata poate să dea înapoi... zestrea, părinţii, nu ? Marfa e rară, deciziile nu se iau cu una, cu două.

Crăciun descinse în stradă, întărîtat. Pe măsură ce înainta spre garaj, iritarea se destrăma : „Puteam să mor, şi nu aş fi ştiut că există ăştia..." „Marfa-i rară, domnule Crăciun..." „Şi ăla care l-a îngropat pe Cezar ! Să mor că erau simpatici... Pe moartea mea, domnu' Paulică !" La intrarea în garaj constată că telefonul, în micul birou al lui Avasilichioaei, e liber şi se repezi la aparat. Formă, în sfîrşit, 3.59.61 ; îi răspunse Marta. Nu fu surprins ; de ce să fi fost ? De cînd se trezise era convins că o va găsi. I se păru deci că e calm ; îi vorbi răspicat, grăbit, găsind că cel mai necesar este să-i dea indicaţiile exacte pentru a găsi casa din Cotroceni. Aceasta era cel mai necesar. Nu şoapte, nu imputări, nu explicaţii. Se enervă însă subit, părîndu-i-se că Marta nu-l ascultă ; mai mult, că nu vrea să vină. Nu intra în planurile lui, în pregătirea lui sufletească o asemenea situaţie. O întrebă limpede :

— Nu vrei să vii ?

Tremura, fu obligat să arunce o prostie fără să se gîndească. Îi strigă :

— Aici e Pavel !

Ea parcă spuse că vine, dar el nu se simţi deloc sigur că înţelesese. Îi ceru, tot pe negîndite, să repete. Să repete că vine ! Auzi deslușit o femeie ţipînd :

— A murit Cezar !

Nu mai ştia ce-i cu el ; începu să ţipe şi el că o aşteaptă, ba nu : că *într-o oră, o oră jumătate, e la ea.* Nu o mai auzi pe Marta, cineva bătea în furca telefonului, acolo, la ea. Cine ? Moartea ! Dracul ! Paştele mă-si, pe românește... Avasilichioaiei apăru din senin lîngă el, îi luă receptorul din mînă.

— Ce faci, Crăciune? Unde umbli? Te aşteaptă tovarăşul Mihailopol la birou... plecaţi la ţară, şi dumneata...

— Care ţară? se trezi Pavel, ştergîndu-şi fruntea udă cu palma.

— În România... rîse Avasilichioaiei. Hai, domle, că te aşteaptă!

Anton — mişcîndu-se nervos în faţa ferestrei dinspre strada Beldiman — nu-şi întrerupse explicaţiile cînd el, Crăciun, apăru în sediul administraţiei (o cameră în care intrai de pe balconul rotund, aflat peste holul intrării fostului *Curentul*). Prin fumul gros, observă că odaia era ticsită; pe masa de lîngă uşă erau aruncate o grămadă uriaşă de paltoane şi pardesie de care el se rezemă stîngaci. Nu-şi revenea... Ce spunea Anton? Anton spunea că Lenin într-o carte a lui — *Stîngismul, boala copilăriei comunismului* — descria cum într-o pădure nişte bandiţi au atacat un automobil; au somat şoferul să le dea banii, revolverul, maşina. Ce a făcut şoferul? Le-a dat tot ce ei i-au cerut, şi în felul acesta a scăpat de plăcuta companie a bandiţilor... Acesta e fără îndoială un compromis, spunea Lenin. Ar putea vreun om, întreba Lenin, să-l acuze pe şofer că a fost complice cu bandiţii, că s-a coborît la un compromis inadmisibil? Pacea de la Brest-Litovsk, arăta Lenin...

— Care pace? întrebă cineva, din fum.

— O să vă explic... A fost un astfel de compromis cu bandiţii germani. Acum, în cazul nostru, chiar dacă orice comparaţie scîrţîie, trebuie să înţelegem că deschidem programul cu *Trăiască regele* nu pentru că am vrea să trăiască... Începem aşa fiindcă ţăranii de pe acolo, nu toţi, da' ăia care au satul în mîini, mai ţin la majestatea-sa, şi atunci noi le dăm Imnul regal ca intrare, să fie atenţi la ce urmează, că aia e mai important... Nu înseamnă că dorim ca Dumnezeu să ţină coroana română... Sau, fie, s-o ţină, la el acolo...

(Rîsete.)

Anton le folosi, rapid, pentru a trece la practică.

— Scenetele se ştiu?

— Daaa... răspunseră toţi, în cor.

— Corurile ?
— Daaa...
— Şi alea vorbite ?
— Daaa...
— Văd ! glumi Anton.

Apoi, serios, le ceru disciplină pe drum, disciplină în sat, vigilenţă şi curaj, adăugînd că pe acolo cîţiva tovarăşi au fost luaţi cu pietre. Asta-i viaţa, asta-i lupta de clasă...

— Fiţi siguri, tovarăşi, că peste cinci-şase ani vom merge la Păunii-Mari să inaugurăm...

Dar glasul lui fu acoperit de zgomotul ridicării de pe scaune şi hărmălaia aruncării peste haine. Pavel se feri din calea agitatorilor şi ajunse lîngă Anton, care închidea sertarele biroului ; îşi umflase buzunarele cu hîrtii, blocnotesuri, cărţulii ; *Maximele* lui La Rochefoucauld erau, pe jumătate, în afara buzunarului, cu colţurile îndoite — imagine jalnică pentru cel care fusese editat în cele mai superbe colecţii ale lumii, şi acum lua drumul Păunilor-Mari. (Avînd în vedere cîte mai sînt de descoperit în ţara amorului propriu, cum spunea ducele, nu se ştie dacă situaţia nu i-ar fi plăcut.)

Anton îi explică pe nerăsuflate lui Pavel că n-a putut face altfel, propunerea era a lui, să nu-l dezamăgească ; el, Crăciun, nimeni altul... „e o sarcină de onoare" : la orele 12 (acum e 10) camionul U.T.C.-ului aşteaptă în faţa redacţiei şi pleacă cu echipa de agitaţie la Păunii-Mari (trebuie ţinut drumul Săfticii, e aproape...). Bucur e de acord. Pavel, în sfîrşit, găsi o fisură între respiraţia şi parantezele administratorului.

— Da' cînd ne întoarcem ? exclamă disperat.

Camera se golise. Sună strident telefonul de pe biroul lui Anton. Acesta îl ridică impacientat, scoţînd cu cealaltă mînă, din buzunarul rochefoucaulian, o bucată de pîine neagră.

— Da ! reuşi să spună, muşcînd.

Înghiţind, păli, şi se aşeză pe scaun ; ascultă smirnă ; bîigui :

— Da... da, tovarăşe Bogza... sigur că da... cu Mihailopol... administratorul ; bună ziua, tovarăşe Bogza...

Și închise cu o mișcare lentă receptorul.

— Cînd ne întoarcem? repetă aspru Crăciun.

— Tu știi cu cine am vorbit? îl întrebă cu o mîndrie transfigurată în șoaptă. Cu Geo Bogza... știi cine e Geo Bogza? Ai citit ceva de el?

— Lasă-mă cu scriitorii tăi!... explodă Crăciun. Cînd ne întoarcem?

— Ce vrei, Pavele? spuse duios Anton. Ce vrei? Cel mai mare reporter român îmi telefonează să-i transfer colaborările pe fondul pentru răniți... Și tu... „Cînd ne întoarcem?" O să ne întoarcem...

— Am întîlnire cu Marta!

— Bravo, mă! se bucură dintr-o dată, sincer, Anton. Și, bondoc cum era, îi dădu un pumn bărbătesc în spate. Unde n-am eu bafta asta?!

Coborîră împreună, grăbit, pe spalierul balconului, spre poarta principală. Crăciun se hotărî: pînă la orele 12, ora plecării „la sat", avea timp să se ducă s-o ia pe Marta de-acolo. Chiar acum, de dimineață! Imposibil să mai aștepte pînă diseară!

Din pragul marii porți a holului, Avasilichioaiei îi strigă:

— Nea Crăciun!... și veni spre el, în fugă, pe dalele mari de marmură ale holului... Urgent... urgent cu mașina în fața Prefecturii... Te așteaptă tovarășul Bucur. Da' urgent! — și-l luă de mînă, trăgîndu-l spre ușă.

— La 12 sînt înapoi! anunță totuși peste umăr, conștiincios.

„Acum, cu drumul ăsta, totul s-a dus dracului..."

Dar, așteptîndu-l pe Bucur, în mașină (Fordul *Flacării tineretului)* la ieșirea din Prefectură, îi veni în minte ideea salvatoare: îl va ruga pe Bucur să-l lase să facă un ocol rapid pînă în strada Stupinei! Ce-ar putea să-i răspundă Bucur? Că sînt drumuri mai importante! Foarte bine, el nu va tăgădui; și-i va dovedi că și acest drum e important! Bucur va înțelege. Imposibil să nu înțeleagă că drumul la Marta e cel mai important pentru mine, acum...

— La Morgă... îi spuse Bucur, deschizînd portiera Fordului.

— Unde ? întrebă surprins Pavel. (Nici nu observase cînd se apropiase Bucur de maşină.)

— La Morgă, pe Căuzaşi, repetă redactorul-şef trîntindu-se greu pe bancheta din spate — niciodată nu stătea acolo, ci numai lîngă Pavel.

Porniră ; hotărîrea lui Pavel se spulberă ; conducea — coborînd Calea Victoriei, luînd-o la stînga, prin faţa Tribunalului — şi privea stăruitor în oglinda aflată deasupra volanului : Bucur ţinea ochii închişi, mîinile la piept, mai mult ca sigur încleştate, ca şi maxilarele, pînă la desfigurare. Părea lovit, lovit greu, luptîndu-se să nu strige. „Ce dracu s-a întîmplat ?... N-am fost niciodată la Morgă" — gîndi alarmat Pavel, simţind iritarea neplăcută a firelor de lînă ale puloverului pe sub cămaşă. Căuta încăpăţînat — urmărind în acelaşi timp şi drumul — să-şi dea seama, după chipul lui Bucur, care au fost acele evenimente necunoscute, capabile să-l aducă aici, pe un drum al morţii. Era speriat şi avea dreptate, căci este întotdeauna înfricoşător să desluşeşti salturile lumii, cele în care tu nu ai nici un cuvînt de spus, pe chipul unui om care tace.

La Podul Şerban Vodă, Bucur deschise ochii şi se aplecă spre el, bătîndu-l cu palma pe umăr ; îi spuse încet, obosit, ca după o boală lungă :

— Întoarce !

Pavel stopă şi aşteptă noile indicaţii.

— Întoarce ! mergem în Giuleşti, acasă, hai !

Avea o mare blîndeţe în glas. Prin oglinda sa, Pavel cu mîinile nemişcate pe volan, văzu cum Bucur se apleacă şi se sprijină pe speteaza banchetei lui, a şoferului ; îşi culcă obrazul pe braţele întinse bine şi rămase aşa, ca un animal care-şi trage sufletul după o urmărire îndelungă. Nu-i mai văzu chipul, dar îi simţea răsuflarea, jucîndu-i — molatică, bună — pe ceafă. Probabil că se liniştise ; Pavel întoarse cu grijă maşina şi, angajîndu-se pe planşeul Dîmboviţei, din nou prin faţa Tribunalului trufaş, începu să se gîndească la ceea ce s-ar cuveni spus acum, cînd a scăpat de moarte, şi omul se odihneşte... „Poate că nişte glume n-ar prinde rău..." Dar constată rapid, în mi-

nutele acestea stranii ca după orice spaimă, că nu știe glume, adică nu știa niciodată cum se sfîrșesc. Anecdote ?

Anecdote nici lui, nici lui Bucur (reținuse cu plăcere dintr-o discuție) nu-i plăceau — „prea sînt toate cu femei, bărbați și ce-i în closete..." Despre domnu' Paulică... sau nu, despre pictorul acela cu care fusese vecin acasă, la Gara de Est, și care îi spunea — asta s-ar potrivi foarte bine acum — că pentru a te simți bine toată ziua, o criză de furie dimineața, un sfert de oră pe stomacul gol, e la fel de bună ca un exercițiu de gimnastică. „Mai ales că motivele nu ne lipsesc" spunea. Dar se sinucisese, prin asfixie ! Atunci — fiindcă se apropia arena Venus — cum adormise Pricop în iarbă, așteptînd începerea meciului și joaca furnicilor pe fața lui... Nu-i putea povesti nici asta, tot ce-i venea acum în minte dintre cele trăite — și doar în astea trăite și văzute era cel mai tare, n-avea de ce să-i fie rușine că nu știa anecdote — tot ce voia să-i spună liniștitor, fir-ar al naibii, se învîrtea în jurul morții ! „Ori nu le știu sfîrșitul, ori sînt murdare, ori sînt cu oameni morți ! Tîmpită împărțire !"

Trecînd prin fața intrării arenei Venus — porțile larg deschise — încetini viteza și, cu instinctul spectatorului pasionat, se aplecă pe volan — să vadă, departe, în colțul peluzei, tabela de marcaj ; nu reuși să deslușească nimic. Acceleră și, mai departe, înțelese că nu avea chef de glume, întîmplările nu căpătau sfîrșit și se întunecau ca noaptea pe sub acești copaci ai Podului Elefterie — fiindcă Marta nu era lîngă el. Și o văzu înaltă, în picioare, înaltă cît el, pe platforma camionului care-i ducea noaptea la Județeană, împreună cu Pricop ; brusc, ca într-o răsturnare de scene la cinematograf, Marta îi apăru culcată lîngă el, dimineața, în patul de la cămin ; își reaminti, înfiorat, că rotulele genunchilor li se potriveau perfect. Ochii unuia erau exact în dreptul ochilor celuilalt. Pe nesimțite, fără să-l fi anunțat prin vreun gînd, ceva tainic din el se încredință, copilărește, naturii. Naturii care-i pusese sub semnul celei mai inspirate legi ale ei — potrivirea.

XXXVI

Dimineaţă, Marta nu se duse în atelier ; citi în hol presa adusă de Matilda, ziarul *Sănătatea* în dublu exemplar. Unul pentru Zephy anume, celălalt pentru a circula prin casă, eventual în atelier, dacă vreo clientă, în discuţie, ar dori să cunoască „scrisul lui Ştef". În colţul drept al paginii întîi, Ştefan Murnu semna articolul : *Datini, superstiţii şi evenimente în noembrie.* Stilul era sobru, liniar, frizînd informaţia : „Noembrie... Brumar, cum i se spune în popor. Lună tristă... Are 30 de zile. Soarele răsare între 6,55—7,32 şi apune între 16,36—17,04. Ziua numără nouă ceasuri. Într-o cărţulie intitulată *Dintr-ale neamului românesc* citim : «Noembrie în latineşte înseamnă rouă şi ploaie. Luna aceasta a suferit mai multe schimbări decît toate celelalte, totuşi nu şi-a luat alte nume, deşi Senatul roman dorea să o numească Tiberie, în onoarea lui Tiberiu, care era născut în această lună. Din punct de vedere alegoric, această lună se înfăţişează sub figura unui om îmbrăcat în haine verzi şi negre, cu cunună verde pe cap, iar în stînga se află Constelaţia Săgetătorului. În această lună, de la 11 la 23, soarele intră în Constelaţia Săgetătorului. Zilele se micşorează din ce în ce, iar nopţile se fac mai lungi. Iarna vine. Pămîntul se acoperă cu un linţoliu. Copacii sînt desfrun-

ziți și-și ridică agale brațele către cer. Doctorii fără arginți (1 noembrie) erau Cosma și Damian, care umblau prin lume și tămăduiau pe bolnavi fără plată. Cuviosul Pavel (6 noembrie), care se zice că avea o barbă albă și lungă de călca pe ea. Arhanghelii Mihail și Gavril (8 noembrie), mare sărbătoare, credința fiind că aceștia sînt îngerii care iau sufletele oamenilor cînd mor. Sfîntul Mina (11 noembrie), sărbătorit ca să n-aibă oamenii pagubă. Femeile și fetele duc lumînări aprinse la căpătîiul întors pentru a întoarce inima celui iubit, spre dînsele. Gurie (15 noembrie). De lăsatul secului, țăranii serbează aceste trei zile : ajunul, lăsatul secului și spolocania, spunînd că le țin pentru lupi, ca să nu le facă pagubă în vite. Quidenia (21 noembrie), zi în care oamenii duc lumînări la biserică și dau de pomană. Ajunul Sf. Andrei (29 noembrie) e serbat ca să nu se apropie duhurile rele de casă...»"

Citind textul acesta, Marta simți dorința să fie acolo, la administrație, să ia la subsuoară un pachet cu *Scînteia* și să bată Calea Victoriei difuzînd peste tot ziarele noastre.

În sufragerie, Matilda, pe vine, aprindea focul și asculta încordată duduitul flăcărilor în sobă. Apoi, o întrebă pe Marta :

— Domnișoară, pot face curat în camera dumneavoastră ?

În atelier, Zephy rîdea puternic.

...Nu, nu era mila. Era altceva — mult mai profund și mai urît. *Obligația.* Cărările ei erau mai puțin încîlcite decît ale milei, deși undeva dădeau în același luminiș întrevăzut în noaptea aceea după concert : „Dacă-l voi avea pe conștiință ? Dacă, după ce l-am tras după mine, acolo... tot din cauza mea... se va..." În luminișul acela, însorit sub razele grăbite ale unei judecăți reci, îl vedea spînzurat, legat de o cracă, negru. Și mila putea crea o asemenea imagine, dar Marta înțelegea că nu pe cărările ei întortocheate venea pînă aici. Ci pe un drum mai drept, mai arid, obligația străbătînd o pădurice întru totul asemănătoare cu aceea de lîngă lagărul lor : întunecoasă, puturoasă, fără păsări și farmec. Fusese între ei un gest — fuga

lui după ea — care nu putea fi înlăturat. Actul avea o frumusețe de diamant, era curat, deplin, fără fisura vreunei suspiciuni. Era dur ca diamantul. Incasabil. Ea se întorsese să-l respecte. Nu putea : intraseră, conduși de razele lui, într-o pădure fetidă. Nici nu mai aveau putere de radiație aceste raze... Își aduse aminte — aici, în holul de la *La Belle* — că la șaisprezece ani se jucaseră amîndoi, în crîngul subțire de lîngă rîul orașului, de-a firul Ariadnei. Atunci se ocupau cu mitologia, ea fugise de-acasă, pe geam, să reînvie legenda Labirintului...

Intraseră în crîng, el avea un fir de telefon incomensurabil, pe care-l desfășură printre pomi, printre ierburi. Ea era Ariadna, el — Tezeu ; reușiseră să găsească drumul la înapoiere, urmînd firul ; hotărîseră să joace capitolul următor al poveștii — Tezeu abandonînd-o pe insula Naxos, unde, de pe stîncă, înnebunită de durere, ea urma să se arunce în mare. Nu găsiseră nici o stîncă, venise o ploaie torențială.

„...Poveşti ! poveşti din copilărie ! își reveni Marta, din jocul imaginativ. Nu poți lua hotărîri sub presiunea poveștilor și a copilăriei..."

Nu-l iubea. Ce a făcut pentru ea nu-i mai spunea nimic, fiindcă devenea o constrîngere la minciună. Nici o obligație nu poate fi acceptată din clipa cînd te constrînge să minți, să te prefaci. Chiar aceea care pornește din respectarea unei acțiuni curate, incasabile. Dintr-un adevăr clar, neatins de suspiciuni. Din clipa cînd un adevăr — cît de frumos — poate naște o minciună, el nu mai e incasabil, și devine demn de suspiciune. Dar dacă nu se poate altfel ? Dacă minciuna nu poate fi ocolită ? Dacă e așa cum spune el, și ipocrizia nu va scădea ? La poarta cîtor minciuni nu strălucesc firmele adevărului ? (Exact ca la poarta lagărului unde se fixase un vers din Goethe !) Asta nu însemna decît că lupta va fi mai grea... Dar nu se poate prezenta în această luptă — a ei, la care nu poate renunța — ca soția unui patron de atelier cosmetic ! Sigur, dacă această obligație față de el ar aparține deplin adevărului — mai exact : dacă ar porni din dragoste — ar fi îndemnată să-l convingă, să renunțe la planurile lui stu-

pide ; şi l-ar lua cu ea... Dar nu dorea, nu voia să rămînă lîngă el. Nu-l iubea — acesta era adevărul, singurul în relaţiile lor ; restul erau temerile ei în a păşi mai departe pe cel mai dificil dintre drumurile vieţii — al acţiunii conforme cu adevărul.

Nimic nu deformează viaţa ca teama. Cele mai limpezi hotărîri pot putrezi doar la atingerea ei ; pe nesimţite poate intra în noi, şi gîndirea — repede, derutată — găseşte nume tuturor sentimentelor deformate de teamă : milă, înţelegere, acceptare, ezitare, sau obligaţie, cum apreciase ea. Trebuia să privească frica (frica de sinuciderea lui) drept în ochi. Să-i spună...

Sună din nou telefonul. Nu era nimeni în jurul ei ; Marta ridică receptorul.

— Cu domnişoara Marta, vă rog ! se repezi o voce bărbătească.

— Da, şopti, pierită, Marta.

— Tu eşti, Marta ?... ridică glasul. Tu eşti ?

— Da... spuse ea în gînd, şi el probabil c-o auzi.

— De cînd te caut ! Sun de două zile... De ce nu răspunzi ? (Pauză. Posibilitatea lui de a se ruga se epuizase.) Vreau să te văd. Trebuie să ne vedem. (Categoric :) Vino diseară la mine, doctor Lister 4, iei tramvaiul 14, cobori la...

Ascultă, cu un ţiuit în urechi, explicaţiile lui precipitate privind itinerarul ; el punea un zel comic în amănuntele topografice, socotind — în stîngăcia lui — că aceasta e cel mai important ; Marta îl văzu în pragul atelierului pe Tibi, deschizînd uşa şi fixînd-o. Ea continua să ţină aparatul la ureche, fără să urmărească explicaţiile încurcate ; el întrerupse descrierea drumului :

— Mă asculţi, Marta ? Nu vrei să vii ? Aşa mi se pare — că nu vrei să vii şi... nu mă asculţi ! Marta...

Nu-i răspunse şi-i simţi, departe, nerăbdarea. Deodată, din vestibul apăru în hol — agitat la extrem, fularul desfăcut, pălăria pe ceafă — Ştefan Murnu. In mişcarea febrilă, poalele pardesiului răsturnară statueta celor doi amoraşi, plasată lîngă uşa atelierului ; intră, din doi paşi, la Zephy, dîndu-l deoparte pe Tibi, postat în prag.

— Marta ! Aici e Pavel ! se strigă în aparat, şi sunetul străbătu, fără îndoială, camera pînă la Tibi.

— Ce ? Cine ? Cezar ? urlă Zephy din atelier, încît Tibi se întoarse.

— Vin... şopti Marta.

— Repetă ! îi ceru Pavel, vehement.

Urmat de Zephy şi de doamna Florescu — cu întreaga faţă acoperită de o pastă albă, bine întărită, conferindu-i forţa unei măşti de ghips — Murnu străbătu, furtunos, holul.

— Alo ! striga Pavel. Într-o oră... o oră jumate, sînt la tine. „Ştii adresa ?" vru să întrebe Marta, dar Murnu îi smulse receptorul şi bătu furios în furcă ; glasul lui Pavel se zbătea departe, ca mitraliat : Di-mi... cum... Mar...

— A murit Cezar ! se lamentă Zephy, căutînd o consolare pe umărul unui membru al familiei — Tibi.

El însă, acceptîndu-i mişcarea îndoliată, urmări plecarea Martei din hol ; nu strîngea pumnii de mînie — cum s-ar fi putut presupune — nu ; degetele-i scheletice ale dreptei se frecau fin în podul palmei, poate pentru a se degresa de pomada masajului. (Zephy îi încredinţa masaje din ce în ce mai complicate.)

Marta intră în camera lor, nu închise uşa cu cheia, şi cîteva secunde rămase în picioare, fără să ştie ce să facă. Pe masă — o scrumieră ornată cu o vulpe întinsă pe burtă, sub care scria : „*Souvenir* de la Sinaia, 1938". Apoi, întreaga ei atenţie părăsi camera, căutînd zgomotele străzii. Nici un semn, departe — tramvaie. Poate c-ar trebui să se ducă în vestibul să-l aştepte... Sau chiar în stradă... Ar trece prin hol, şi Tibi ar vedea-o... I-ar cere explicaţii în faţa tuturor. Dar cum va trece Pavel prin hol ? Cum va suna ? Cum va intra în vestibul ? Da, mai bine... Cu el alături, străbătînd cu el holul, trecînd cu el prin faţa lor, ar fi mult mai bine. Cu el. Nici unul din gîndurile avute înaintea apariţiei telefonului lui nu mai avea putere. Singurul adevăr — şi pe atunci, acesta însemna şi singura emoţie — era că Pavel se apropia, şi ea nu dorea altceva decît ca el să se apropie, să apară, şi să plece împreună. Obliga-

ţia, mila, nehotărîrile, toate complicaţiile născute în lupta cu duplicitatea păliseră, sub presiunea telefonului lui — aşa cum multe complicaţii, în acea vreme, îşi pierdeau culoarea, deveneau alburii ca lumina unei păduri incendiate pe fundalul unui răsărit de soare, ca lumina oricărui joc speculativ sub presiunea unei emoţii fundamentale, capabilă să-ţi decidă, tot în acea vreme, destinul. (De aceea, nu e exagerat ce spune un mare scriitor român : că sînt ore ale amiezelor de vară cînd apăsarea căldurii solare poate hotărî soarta omului. Uneori, revoluţia are clipe, adică emoţii, conforme cu logica aceasta neobişnuită a căldurii solare.)

Matilda, lungă, în ciorapi, intră în cameră ; Marta se aşează, în sfîrşit, pe colţul divanului, dar nu ridică privirea ; îi văzu doar mersul pe covor, în vîrful degetelor ; Matilda închise dulapul, care scîrţîi scurt ; şterse într-o doară scrumiera de pe masă, şi după aceea rămase încremenită lîngă masă ; după încordarea degetelor de la picioarele uscăţive ale Matildei — conturate, oscior cu oscior, sub ciorapii de mătase ieftini — părea că femeia stă la pîndă, gata să prindă orice mişcare pe coridor, spre baie. Deodată, se plecă în genunchi, în faţa Martei — avea o privire de vulpiţă vioaie, cu un uşor accent de fiară tînără, şi purta o bonetă germană, dintr-acelea de schi, folosite şi de soldaţi, cu clapele lăsate pe urechi ; înconjură chipul Martei cu ochii ei verzui spălăciţi, şi luîndu-i mîna dreaptă i-o puse pe coşul pieptului ei, osos, fără urmă de sîni.

— Uite ce am aici... ce-ţi dau... dacă mă asculţi... şi Marta simţi sub îmbrăcămintea femeii, sub cojocelul de piele scorţos şi decolorat, un carnet parcă, tare, copertele lui din carton, poate chiar din oase. Matilda nu-i elibera mîna. Te duci la înmormîntarea domnului Murnu, nu ?

Marta negă, dar femeia, acordînd uşor rapiditatea privirii cu cea a vorbelor, strîngînd-o tot mai puternic, îi explică, deplin convinsă că ea, Marta, va fi acolo, la înmormîntare :

— Te duci şi-mi faci următorul serviciu : te uiţi bine dacă în primul rînd care merge în urma sicriului se află un bărbat înalt... mai înalt decît toţi... murdar...

(Marta vru să-şi retragă mîna, nu izbuti) mai murdar decît toţi... îl recunoşti uşor, nimeni nu-i mai murdar decît el... Ascultă-mă, fii atentă, să vezi ce-ţi dau... Te apropii de el şi-i spui încet... (Matilda privi o clipă uşa ; reveni.) „Paulică, Matilda ta n-a putut veni, dar te felicită..." Fii atentă : „Paulică..."

— Dar nu mă duc...

— Uite ce-ţi dau... încercă să zîmbească Matilda ; îi eliberă mîna, îşi dădu boneta pe ceafă şi-şi desfăcu cojocelul ; scormoni sub el, parcă s-ar fi scărpinat ; îi puse pe genunchi un portvizit de carton maro şi-l acoperi, imediat, cu palmele.

— L-am găsit în casă... e al lui Tibi... are o scrisoare de dragoste, o poezie, de la una, fii sigură... O poţi folosi, dacă vrei să scapi de el... nu fi proastă.

Matilda deschise portvizitul şi scoase rapid o hîrtie împăturită în patru ; i-o întinse, despăturită ; o lăsă să citească primele rînduri.

— Este că-i interesant ? Nu te lua după ce-i la început. Alea-s ca să te ducă... să vezi mai departe, cînd se preface că-i scrie mamei lui... Nici nu ştii ce-i trece prin cap unei femei... Ascultă-mă ! ...(Şi vru să-i ia hîrtia, dar Marta se opuse, continuînd lectura.) Te las să citeşti, dar te apropii şi-l feliciţi... Murmu mi l-a distrus pe Paulică... era cel mai curat bărbat din lume ; ce cămăşi avea, ce flanele de corp, ce indispensabili ! Ai ajuns la mă-sa ?... Femeile nu mai ştiu ce-i aia să te culci cu un bărbat care are rufăria ca lacrima. Eu de la el nu mai am pe nimeni, fiindcă toţi nu se spală. Dacă unul are curate manşetele, fii sigură că stă prost cu gulerul. Dacă... cum crezi că mi l-a distrus ? Paulică îi datora bani de la Cazinou. Murmu venea în fiecare di-

Aceasta e traducerea în limba lui Mihail Eminescu a unei poezii aparţinînd deţinutului W 47.253 din lagărul de la Wilistock, căreia i s-a acordat premiul Dante Alighieri. Traducătorul a scăpat... necunoscut... Rog pe acel... victoria finală asupra fascismului şi s-o citească la judecarea lui Hitler, în sala tribunalului :

Lasă-mă să tac.

Lasă-mă, lasă-mă să tac,
Să înceteze cuvintele.
Lasă-mă să spun o rugăciune —
Încet, cu ochii închişi.
Nimeni nu poate interzice lacrimilor
Să curgă de pe obraji pe pămînt.
Asemănători arborilor tăcerii
Vîntule, nu ne ocoli,

mineață acasă la noi, suna, Paulică îi deschidea... nu admitea să nu-i deschidă... și Murnu îi dădea două palme. De față cu mine, auzi? Nu-i cerea bani, îi dădea două palme și pleca... Auzi? (Iar încerca să-i întrerupă lectura, dar din nou nu izbuti) Oh, că geloasă mai ești! Nu te mai interesează nimic de altul! Că numai tu suferi pe lumea asta! E, gata... (Și, în sfîrșit, îi smulse hîrtia, ascunzînd-o imediat la spate.) Ți-o dau după înmormîntare... te apropii și-l feliciți: „Paulică, Matilda ta n-a putut veni, dar te felicită..." Știi de ce? (Avu un fior de bucurie în glas.) Mi-a jurat că la înmormîntarea lui Murnu va fi în primul rînd...

Ci du cu tine dorințele
noastre
Spre alte orizonturi.
Du-te, briză ușoară,
Du-te fără să rătăcești...
Du-te la mama mea, bătrîna
mea,
Și dă-i gîndurile mele...
O vei recunoaște lesne...
Nici un vînt nu-i poate
usca
Rana...
Du-te repede, vîntule, eu
îi trimit
Un semn de dragoste...
...Și vîntul murmură, e un
rîs,
sau...
vreun ecou...

Matilda se ridică brusc, auzind pași pe coridor; lăsă portvizitul deschis pe genunchii Martei. Cineva trecu în dreptul ușii și intră în baie; se auzi de acolo un sughiț — de plîns, firește — și capacul de lemn al W.C.-ului lovindu-se de perete.

— Îmi promiți că nu uiți?

Matilda o privi fix, sec, fără lacrimi, așa cum povestise. Marta negă, servanta ieși. Singură, Marta văzu în prima despărțitură a portvizitului marginea altei hîrtii; o trase — era îndoită la jumătate, uitată, vizibil îndreptată după mototolire; o deschise, în aceeași clipă intră Tibi; își schimbă cămașa, își puse cămașa albă, preferată, îmbrăcă și costumul bun. Cravata.

— Te îmbraci?... N-am să te rog... E o problemă de bun-simț... cum simți... Într-o familie care-ți dă de mîncare, e un doliu. Îl respecți, sau nu? Nu? Bine... Eu mă duc să-mi prezint condoleanțele... Nu închid nici o ușă...

„Subsemnatul Anton Mihailopol, născut în Bacău, la 25 aprilie 1925, cer să fiu primit în rîndurile Partidului Comunist Român. Pentru mine scopul luptei partidului — construirea comunismului în România — reprezintă scopul vieții mele, pen-

Ţi-am spus că mi-a părut rău pentru gestul din seara aceea...

Acum, dacă vrei, pleacă !... Lasă-mi însă scris unde te duci... să nu mai bat Bucureştiul după tine... sau nu ştii încă unde vei dormi la noapte ? Să ştii că pot să te caut şi sub planşeul Dîmboviţei... Poţi însă să-mi spui în braţele cui te voi găsi ? Ca să fiu pregătit... În seara aceea, cînd v-am găsit sărutîndu-vă, nu eram pregătit, şi ai văzut ce-a ieşit. Te-ai speriat, te-ai întors şi ai pierdut trei zile de difuzare a presei... Acum, m-aş pregăti mai bine... (Pauză, pentru potrivirea cravatei.) Spune-mi, ce vrei ? De ce te caută ? (Mai răspicat :) De ce nu-mi răspunzi ? (Tare :) Ce citeşti ?

tru care sînt gata să-mi dau viaţa. Urăsc exploatarea. urăsc burghezia, naţională şi internaţională, slugile ei, fasciştii, îmi înspiră scîrbă şi niciodată n-am pactizat şi nu voi pactiza cu ei. N-am făcut parte din nici o organizaţie politică a exploatatorilor niciodată. Nu am apucături hrăpăreţe, nu am dorit niciodată să-mi însuşesc munca altuia, dispreţuiesc averile şi banii, nu pot suferi laşii şi linguşitorii — scriu acestea cu toate că ştiu că ele nu sînt suficiente pentru a fi un bun comunist, dar cred de asemenea, că dintr-o asemenea cerere partidul trebuie să afle care sînt sentimentele mele cele mai importante. Singurul sens al vieţii mele este lupta sub steagul comuniştilor ; sînt conştient că dacă n-aş fi cunoscut şi urmat exemplul tovarăşilor comunişti pe care i-am întîlnit în scurta mea viaţă, viaţa mea — cu toate sentimentele juste, create însă spontan — s-ar fi desfăşurat nefericit, aş fi fost un nevolnic şi un îngenuncheat. Vreau să dau partidului toată energia mea, deşi ea e deocamdată neîndestulătoare pentru a acoperi ceea ce mi-a dat partidul mie..."

Tibi făcu un pas spre ea şi-i smulse hîrtia din mînă ; îşi aruncă privirea pe pagină şi, imediat, o rupse, cu două mişcări şarjat calme.

— Ce faci ? strigă Marta şi, inutil, se repezi să oprească distrugerea documentului.

Tibi îi prinse însă mîinile şi vru s-o tragă spre el. Marta îi scăpă şi se aplecă, în genunchi, la picioarele lui, să strîngă fragmentele cererii lui Mihailopol.

Tibi încremeni, sugrumat de cea mai ciudată impresie dintre impresiile omeneşti (deşi foarte puţini o recunosc; în schimb, două obuze căzînd în acelaşi loc, pe front, ar provoca întotdeauna uimire): toată clipa aceasta, inclusiv poziţia corpurilor lor, mai existase o dată între ei doi. El era — da! — pe un gard, gardul Palatului regal, strîngîndu-şi pardesiul larg pe corp; ea — exact! — la picioarele lui, în genunchi, căuta pe jos, orbeşte, ziarele împrăştiate, rupte în timp ce torţele se agitau în jurul ei şi oamenii încercau s-o strivească. Pe coiful santinelei luceau flăcările, şi lumea urla. El îşi strîngea pardesiul larg şi-i era teamă că tivul s-a rupt. El trebuia să se întîlnească cu Wiwette, la *Nestor*, aşa cum acum trebuia să plece pentru condoleanţe la Cezar Murnu. Nu, nu... O luă de umeri pe Marta, o ridică, ea nu se împotrivi. Vru s-o sărute, dar toate laşităţile se plătesc, toate indiferenţele — şi cele trecute, şi cele viitoare, mai cu seamă cele relevate la fluida răscruce a prezentului printr-o nouă teamă: cînd îşi apropie buzele de obrazul ei, Marta se feri şi încercă să se desprindă de el, punînd în această mişcare o oroare nouă, un dezgust care se transmise braţelor lui; dar el nu o eliberă. În îmbrăţişarea lui, rămaseră faţă-n faţă, foarte aproape, ochi în ochi, *fără cuvinte.*

— Nu mă iubeşti.

— Nu.

— Pleci.

— Da.

— Ai să te întorci.

— Nu.

— Tibi, sînteţi gata? Noi plecăm! se auzi de afară, de pe coridor, glasul autoritar al cosmeticienei.

El îi dădu drumul şi, rapid, îşi potrivi cravata — cu gestul scurt, ştiut, al bărbatului care se autopresupune şifonat.

— Nu înţelegi nimic! spuse răspicat Marta trecîndu-şi degetele prin păr, cam prea bărbăteşte.

— Nu-mi placi desfigurată!

Tibi ieşi, hotărît să se distanţeze cît mai mult de emoţia — la urma urmei absurdă, ca orice emoţie —

a clipei precedente. Urmau condoleanţele, un mort, bunul-simţ — climat excelent pentru asemenea distanţări.

Continua să tremure, nestăpînit, neputincioasă — aştepta.

Era prima aşteptare, îndelungă, grea, în libertate, după lagăr :

„Ascultă-mă, nu mă mai fă să tremur,
nu vreau să tremur, nu mă simt bine cînd tremur,
tremurul înseamnă teamă".
O, atunci — în ultima aşteptare dinaintea lagărului —
atunci se ruga mai simplu, mai stupid,
ascultînd mişcările necunoscutului în camera mamei.
Spunea Doamne, deşi nu mai credea în nici un Doamne,
de cînd murise mama.
„Doamne, dă-mi puterea să nu-mi mai clănţăne dinţii
şi să-mi întind bine picioarele..."
Aşa se ruga atunci, şi pe căi necunoscute
prima aşteptare după lagăr se lega de ultima dinainte.

Între ele — nimic. Aşteptarea la Gestapo, să apară tata. Aşteptarea inscripţiei A : 22.531 pe mînă. Şi apariţia ei, albastră. Aşteptarea, în fiecare clipă, a camerei de gazare. Apariţia ei, răsuflarea ei prin fiece pat gol. A întinde mîna spre patul de lîngă tine, a pipăi cu degetele pătura încremenită.
Aşteptarea lunii, pe geamul barăcii. A reflectoarelor.
A cizmelor
santinelei, bătînd în uşă la orice şoaptă. A şoaptelor.
A speranţei.
Aşteptarea speranţei.
Apariţia ei şi dispariţia ei, o dată cu fumul crematoriului.
Acestea nu erau aşteptări, după cum pătura de pe patul
unui om viu
nu mai e aceeaşi cu cea de pe patul unui om fum.
Toate aşteptările morţii nu sînt aşteptări, sînt moarte
curată,
nu le numi aşteptări, nu cheltui acest cuvînt preţios,
nu considera definitive adevărurile din preajma morţii
— deşi trebuie
cunoscute şi pipăite ;
spune-le cu inima uşoară : Sînteţi nimic.

Sînteţi nimic faţă de tremurul meu aşteptînd un bărbat iubit,
faţă de nesiguranţa mea aşteptîndu-l, faţă de clipele următoare,
cînd nu vom şti unde să ne ducem, unde să ne iubim ;
sînteţi nimic faţă de pîinea aşteptată de oameni şi vrăbii,
faţă de ziarele mele — mîine vechi —, faţă de hotărîrile mele :
A nu considera definitiv fumul camerelor de gazare.
A pune mai presus emoţiile tremurătoare ale vieţii — cu tot ce
conţin nesigur, ca o primă mîngîiere între un bărbat şi o femeie lîngă un om mort.
A te pleca doar în faţa vremelnicului, cu convingerea că doar clipa conţine frumuseţea absolută.
Şi a nu încremeni în ezitări — e suficient să nu le uiţi, trecînd la hotărîri.
A aştepta tremurînd, vibrînd — şi a înţelege.

XXXVII

El nu apăru nici dimineață, la grajduri. Da Ponti îi spuse că nu-l mai văzuse pe Calistrat de două zile. Wiwette plecă pe Boer Bibi la „piață", în gară. Era soare, totuși frig, ca atunci cînd toamna agonică își aduce aminte și de primăvară, și de iarnă ; ajunse în gară la spartul tîrgului. Bucureștenii încetaseră tranzacțiile ; înconjurați de sacoșele burdușite, așteptau cursa spre Capitală. Nici urmă de Calistrat. Îl văzu însă pe domnul Lazăr Tănăsescu, bătînd tontoroiul, mărunt, pe loc, undeva pe peron, lîngă linia de cale ferată. Tănăsescu o recunoscu imediat și, fără un cuvînt în plus, o strînse mult la piept, șoptindu-i vibrant :

— Domnișoară Wiwette, domnișoară Wiwette... Dumnezeu să te ajute...

Ea ridică privirea spre el, omul avea lacrimi în ochi și mirosea a usturoi.

— Ce e, domnule Tănăsescu ?

El clipi des, derutat ; locomotiva cursei își anunță intrarea printr-un șuierat lung, și mulțimea speculanților se deplasă, agitată, spre linii, făcînd imposibil un schimb normal de cuvinte. Lazăr Tănăsescu fu lovit de oameni cu saci și bidoane, chiar Wiwette trebui să se ferească din calea lor. Lazăr fugi și el cîțiva metri, să prindă un loc la scară. Toți strigau, se chemau :

— Aici, Mărie... Titele, unde eşti?... Viorele, sînt după tine... Lola, mi s-a rupt sacoşa... Fugi, Aşer, şi ţine loc!

Locomotiva frînă, zdruncinînd din toate încheieturile fierăria vagoanelor. Wiwette îl urmări pe Lazăr urcînd primul, impunîndu-şi fizicul dificil printr-un joc viguros al coatelor, manevrînd găinile deasupra capetelor celor ce-l împingeau din spate; îl căută din ochi pe coridorul vagonului, trecu de la o fereastră la alta. El nu mai apăru. Dominînd vacarmul peronului, locomotiva mai suflă o dată, trenul icni. La pornire, la o fereastră, Lazăr, cu capul scos afară, îi făcu un semn violent cu o batistă; nu strigă, ci se pierdu într-o mimică disperată: duse palmele pe obraji, o clipă, îşi şterse ochii cu batista, flutură batista, şi în cele din urmă îşi strînse degetele unele într-altele, semnalizîndu-i astfel că-i alături de ea şi-i cere curaj. Wiwette, pur şi simplu, nu înţelegea. Totul i se păru o nebunie a acestui nebun. Îl dezlegă pe Boer Bibi şi se întoarse la herghelie.

Petrecu toată dimineaţa pe pista de antrenament a herghelie. Cei mai buni jochei — Hurlubabe şi Cucu „lucrau" caii tineri, observaţi prin binoclu de Da Ponti. Wiwette urmări multă vreme fuleurile lui Titirez şi Trafalgar, lupta „la debuleu" dintre Prascovia şi Ernani. Caii arătau splendid. Da Ponti — cu jovialitatea lui — îi îngădui să-l plimbe pe Ernani, un mînz negru, foc de nervos, după antrenament. Wiwette sări în şa şi-l bătu uşor pe gît, de cîteva ori. Animalul se linişti şi o duse de-a lungul pistei în trap întins. Wiwette, din şa, îl căuta pe Calistrat. Absenţa lui nu-i plăcea; dorea să-l vadă, să-i spună că nu e hotărîtă ce să facă, s-o înţeleagă... Cucu, jocheul, o aplaudă. Ernani nu era uşor de liniştit. Micul succes cu Ernani o mai limpezi. În general, timpul trăit printre cai îi dădea o stare sufletească cu totul deosebită de cea formată printre oameni; totuşi, Calistrat nu apărea.

Da Ponti, Hurlubabe şi Cucu se instalaseră pe o bancă — lîngă pistă — şi consumau, mulţumiţi, ţuică. Antrenorul îi făcu semn să vină între ei. Ea lăsă calul în seama unui băiat de grajd şi, în speranţa apariţiei

lui Calistrat, se așează alături de bărbați. Obrajii lui Da Ponti luceau, roșii, congestionați în toamnă, culoarea gogoșarilor. N-aveau pahare. Wiwette bău cu ei din aceeași sticlă. Cucu îi spuse că la primăvară, cînd se deschide galopul, să vină la el în fiecare miercuri și sîmbătă, să-i dea fixurile pentru joi și duminică. Wiwette admise simplu. Cucu o privi mirat : așa se primește o asemenea pleașcă ? Fixurile unui jocheu al hergheliilor regale ! Domnișoara era nu știu cum... (Era mîndria lezată a jocheului care se consideră superior tuturor celorlalți semeni prin aceea că el deține enigmele turfului, banii și destinele oamenilor. Cu el nu se poate sta oricînd de vorbă, cu el nu bei țuică oricînd, și în general, el nu deschide gura în fața oricui...) Calistrat nu apărea. Da Ponti remarcă, luînd din nou sticla, că Wiwette e tristă ; se lansă într-o lungă pledoarie pentru o înțelegere senină a vieții. Avea filozofia lui de sicilian, arborîndu-și cu mare plăcere ideile, plasîndu-se evident mult deasupra jocheilor și grăjdarilor. Socotea că omul nu trebuie să se zbată inutil în viață, și în general să nu se zbată, că tot nu obține nimic în plus. Nu exista nimic după care omul să dispere sau să se înfricoșeze. Nici războiul, nici amorul, nici banii... Nici banii ? Jocheii ridicară sprîncenele și-i luară sticla. Wiwette manevra încet binoclul antrenorului. Sau cu țăranii... Îi vezi cum se omoară cu pămînturile, unii vor să le ia, alții nu... Ajung să se omoare... Auzise că într-o seară au vrut să-i taie unuia... „pardon, *mademoiselle* Wiwette..." pentru că ăla voia să ocupe pămînturile din Bilciu... Bilciu... Nu-i *una folia*, adică o nebunie ? Să lași un om fără... — pardon — pentru ce ? Dar ce-i mai sfînt la un om decît asta ? Nici Dumnezeu nu se compară cu asta ! Fără asta, nu mai există nici pămînt, nici cai, nici bani, nici... Nici bani ? *Niente, niente, niente* [1]... Un băiat de grajd veni în fugă, anunțîndu-l că naște Cara Piccina. Cara Piccina (mai era una și la trap, mama unor celebrități ca Accelerat și Avanti K, dar alt sînge, altă „marfă") era iapa preferată a lui Da Ponti. (De sigur, și pentru nu-

[1] Nimic, nimic, nimic (lb. it.).

mele ei italian, într-o perioadă în care nomenclatura germană se extinse, prin importul unor gloabe livrate de nemți, și pe turf.) Cara Piccina aceasta pierduse în '41 de un „scurt cap", premiul iepelor, și Da Ponti plînsese atunci toată noaptea... Acum, sări ca ars și fugi la grajduri, urmat de jochei, strigînd :

— Cara, Cara... *mio cara !*

Wiwette se reîntoarse în grajdul lui Boer Bibi, îi făcu adăpoiul, îl înșeuă, strîngîndu-i atentă chingile, și-l scoase la aer — fără să mai ceară voie cuiva, deplin stăpînă pe viața campionului ; sări în șa și-l aruncă într-un trap întins, ocolind grajdurile, spre pădure, din nou. Nimeni nu o văzu, tot personalul — pînă la ultimul îngrijitor — prînzea. Ei nu-i era foame ; strîngea bine calul între rotulele genunchilor, dîndu-i drumul în galop, în voia lui ; dorea să treacă în zbor cu Boer Bibi peste pădurea asta, peste șosea, peste București, peste Paris, peste globul pămîntesc... Să rămînă undeva, suspendată deasupra acestui glob, pe Boer Bibi strîngîndu-l bine între genunchi, și în fiecare dimineață să întindă mîna spre țările lumii ; și să ia azi, din Portugalia o pereche de schiuri, din Rusia — o rochie în paiete pentru *Colos*, dimineață — din Ghexi Mărculescu un ful de ași pentru Narsi, seara — din Da Ponti îmbrățișarea lui Calistrat...

Intrînd în pădure, domoli calul, orientîndu-l pe poteca principală, spre șosea. Supus, Boer Bibi o ascultă și trecu într-un trap plăcut. Din stînga, dintre salcîmi, Wiwette auzi distinct crăci frînte repede, fuga cuiva, deslușì parcă și o siluetă cenușie — nu, nu era Calistrat... nici Vladi, îi spunea inima... — tremurînd printre copacii alburii ; Boer Bibi — fără să i se ceară — se opri, ascultînd și el, ciulind de vreo zece ori urechile, în dreapta și-n stînga. Fuga omului spre șosea, sunetul ramurilor uscate călcate în picioare înfiorau pădurea. De undeva, de departe, bîzîi motorul unei mașini. Boer Bibi necheză scurt, Wiwette — pe cizmele-i de călărie cădea, înainte de amurg, o rază subțire de soare, scăpată printre copaci — simți frîul umed și tremură.

Trosni o împușcătură, apoi încă una, pădurea încremeni ; Boer Bibi se smulse, nebun, scăpat din frîu. Sur-

prinsă. Wiwette nu izbuti să-l stăpînească şi alergă cu el, printre copaci, sărind prin hăţişuri, şfichiuită de ramuri pe faţă, pe mîini ; din cauza spaimei, nu mai avea nici o siguranţă în mişcări, şi Boer Bibi o ducea unde voia. Abia se ţinea în şa, nu nimerea hamurile, degetele ţineau coama armăsarului, care se zbătea amarnic, ferindu-se de arbori. Wiwette începu să ţipe :

— Calistrat ! Vladi ! Calistrat !

Ţipetele ei îl îngroziră pe Boer Bibi, care intensifică galopul dezarticulat ; într-un sfîrşit, armăsarul se poticni într-o groapă, aruncînd-o din şa. Rămase lîngă ea, mai liniştit ; după ce se ridică în picioare, o privi umil, vinovat. Wiwette deschise ochii şi-i surprinse căutătura aceasta duioasă ; nu, nu se lovise, nu o durea nimic. Boer Bibi se lăsă încălecat şi o duse docil, din proprie iniţiativă, spre şosea. Wiwette tremura în şa, fără să fixeze piciorul în scăriţă. Pe şosea — chiar în faţa ei — era stopată o maşină de piaţă, neagră. Calul coborî, trecu şanţul şoselei, înaintă şi se opri în dreptul maşinii. Şoferul era căzut cu capul pe volan. Era Vladimir. Wiwette, descălecînd, întinse mîna prin mica fereastră şi încercă să-l tragă de umăr. Vladimir nu mişca. Atunci, încercă să-i ridice capul de pe volan. Partea dreaptă a obrazului său prelung de pan — acoperită de sînge ; pe frunte — o gaură neagră ; o privi cu oroare şi îi lăsă capul să cadă din nou pe volan. Boer Bibi necheză uşor, temător. Din pădure apăru deodată Pandele, uitîndu-se în dreapta şi-n stînga ; se apropie de maşină, încet ; deschise portiera şi-l trase pe Vladi afară. Pe banchetă se găsea haina costumului negru la care se asortau pantalonii. Pandele i-o întinse tăcut ; ea o puse pe şa. Apoi omul îl luă pe Vladi în braţe şi-l depuse în şanţul deloc adînc al şoselei. Întîia lumină a amurgului cădea pe obrazul însîngerat şi scotea în relief rictusul urît al buzelor. Părea, în continuare, blazat, indiferent, fără ambiţii... Ciudat, Wiwette nu descoperea în ea nici o lacrimă ; oroarea o dată spulberată, îl privea cu un calm ireal.

— Aţi fost de faţă ? o întrebă Pandele, privindu-l pe Vladi.

— Nu.

— Eu am văzut tot... spuse, fără panică, țăranul. Îl urmăresc de dimineață. A bătut toată pădurea, a vrut s-o ia peste cîmp, da cînd i-a tăiat drumul mașina dumnealui — și-l indică cu bărbia pe Vladi — a tras banditul...

— Cine? Wiwette, încet, se îndreptă spre Boer Bibi nemișcat cu amurgul pe coamă.

— Hitleristul... era ofițer... îl ascundea domnul Da Ponti la grajduri... oricît am reclamat, degeaba... Rîdeau... ziceau că mi se năzare... sînt și ei subversivi...

Wiwette luă în palmă scărița.

— Au rămas zburătăciți prin păduri... nu i-a luat dracu pe toți... li se pare că mai au de trăit, și atunci omoară... spuse Pandele, ajutînd-o să încalece.

Îi ținu piciorul, dar atingerea de omul acesta care fusese întins pe masă și sub ochii ei i se descheiaseră pantalonii o înfioră. Sări în șa, repede, ghemuind haina lui Vladi, să nu i-o vadă Pandele, să nu i-o ceară; rupt cum e, cine știe...

— Dar și cînd or crăpa!... spuse omul, cu o lipsă de vehemență care o ținu în loc. Pandele întoarse ochii spre cel din șanț. Să vedeți cum o răsufla atunci toată omenirea noastră amărîtă...

Țăranul bătu moale gîtul lui Boer Bibi.

— Și nu vă luați nici după ăia de-aseară. Ăia nu-s țărani, sînt proști! Acum, duceți-vă...

Wiwette opri undeva în pădure; descălecă, într-un ultim spasm al speranței, să-l aștepte pe Calistrat. Haina lui Vladi alunecă de pe șa. Boer Bibi o mirosi puțin, apoi o lăsă. Wiwette o luă și o simți grea; băgă mîna în buzunarul drept, și primul lucru atins fu bronzul acela mic, urît, cu ochi înnegriți, de pe biroul tatălui ei. „Vladi a fost la el...“ Tata i-l dase pentru ea. Găsi în același buzunar două cheițe, un plic de celofan cu timbre poștale, un loz de loterie, un program de curse, altul de cinema — „Cinema Triumf: *Andy Hardy milionar*“ —, un cuțitaș pentru unghii.

Nu înțelegea nimic, și o durere puternică apăru la tîmple, ca o menghină. În celălalt buzunar — cercetat

cu o grabă mai mare — descoperi mai întîi un *Anuar* în piele al societăţii Imobiliara, de dimensiunile buzunarului şi umflat cu hîrtii ; îl puse deoparte pe un morman de frunze moarte, scoase apoi pioneze, un etui de stilou gol şi o mică scrumieră de metal, pe care scria „Krupp", creioane boante, patru cărţi de joc (aşi). Reveni la *Anuar*. Teancul de hîrtii era pus între paginile zilelor 8 şi 9 noiembrie.

Cele mai multe dintre hîrtii erau legate cu o fundiţă albă ; o dezlegă şi începu să deschidă hîrtiile împăturite în patru ; toate erau scrise într-o limbă străină, probabil poloneza, de la părinţii lui...

Legă scrisorile din nou cu funduliţa lor albă, deschise cele cîteva hîrtii separate, ultimele din buzunar. Din una, prea lungă — vreo cinci pagini — desprinse o frază aiurea : *„Scriitorii vor distruge arta, fără să-şi dea seama. Simultan, se vor distruge pe ei înşişi — pentru că vor înceta să mai plîngă în faţa nenorocirilor..."*

„Toţi sînt idioţi şi nu înţeleg nimic" — spuse Wiwette, frecîndu-şi fruntea, cu capul în palme. Deodată, ridică privirea ; frunzele foşneau şi, printre arbori, văzu o nouă imagine stupidă ; Pandele se apropia, încet-încet, ducînd pe umeri trupul lui Vladi. Într-o mînă, ţăranul ţinea o lopată ; Boer Bibi se îndreptă spre el şi-l însoţi, atingînd mereu cu botul picioarele mortului. Calul şi omul se opriră, la cîţiva metri de ea, în tăcerea amurgului. Pandele îl răsturnă uşor pe Vladi şi începu să sape, la rădăcina unui copac. Boer Bibi, imitîndu-l, scormonea cu copita stratul gros de frunze. Wiwette urmări multă vreme mişcările ţăranului, fără să-l privească măcar o clipă pe Vladi, încremenit cu faţa în frunze. (Cîteva vrăbii ţopăiră pe spatele lui, dar, speriate de o mişcare zvîcnită a calului, zburară.) Wiwette vedea prima oară un om săpînd un mormînt. Era fără puteri, secătuită, fără lacrimi ; urmărea lopata, pămîntul aruncat, iar lopata ; nu îndrăznea să urce cu ochii pe chipul ţăranului — aşa cum la cîrciumă... În-

depărtă imaginea lui Pandele, acolo. „Nu înțeleg nimic... Vladi e mort, și eu văd..."

— Domnișoară! spune Pandele. Fă-i o cruce!

— Nu știu.

— Îți dau un briceag și taie două crăci, pe urmă...

— Nu știu... repetă Wiwette.

Pandele trînti scurt lopata; se îndepărtă, frîngînd uscăturile pădurii sub pașii lui; se înșera subțire. Wiwette se ridică și rămase așa; doar Boer Bibi răsufla. Țăranul se întoarse cu două crăci puse în cruce; îl luă pe Vladi în brațe și-l culcă în groapa proaspăt săpată; începu să arunce pămîntul peste el. Calul încremenise. Wiwette se plecă și strînse dintre frunze tot ce găsise în buzunarele hainei; se apropie repede de groapă și privi înăuntrul ei; fața acoperită cu pămînt — o pată mare maronie în primul clipit al serii; fruntea se vedea încă albă cu începutul de chelie prematur; Wiwette, îngenunchind, împrăștie scrisorile, *Anuarul* Imobiliara, programul de curse, de cinema, cei patru ași — peste trupul lui inform.

— Ia calul și du-l la domnul Da Ponti. Spune-i c-am plecat...

Wiwette nu mai aștepta răspunsul celuilalt; mîngîie botul lui Boer Bibi și plecă, prin pădure, spre șosea; ieși la drum, trecu pe lîngă mașina goală, cu o portieră deschisă, stropită de sînge. Cerul era cenușiu, șoseaua — pustie, în aer băteau aripile ciorilor și ale iernii. Îi era frig; își strînse gulerul vindiacului la gît. Frigul o pătrundea totuși, pînă între sîni. Se îmbrățișă strîns, și înaintă așa, spre cotul șoselei, acolo unde se întindea drumul mare spre București.

Ajunse după o veșnicie. „Nu înțeleg nimic", își spuse, așezîndu-se pe o piatră kilometrică; înțepeni acolo, se lăsă deplin seara și un vînt tăios. Peste un timp, trecu — lungă și înceată — o coloană de tancuri; pămîntul vibra sub tălpile ei; veneau spre ea, prin uruitul greu, strigătele enigmatice, ca tot ceea ce o înconjura:

— Lin... lin... la... lin... Berlin...

— Berlinul e în Germania... sigur că în Germania! Madridul... Parisul... Franța... Portugalia... nu știu, nu știu nimic. Doamne, ce proastă sînt! Sînt proastă, Doamne-Dumnezeule! Nu înțeleg nimic... da' nimic! Ajută-mă, Doamne, să înțeleg... îți dau ce vrei... zău, orișice... dar fă-mă să înțeleg, ajută-mă să mă descurc... Dacă vrei să-ți ridic o biserică din toți banii pe care Calistrat o să-i strîngă ca ministru, ai o biserică... te rog, ajută-mă să mă descurc... să înțeleg...

Era noapte, tancurile duduiau și hîrșîiau departe, ea dîrdîia, strîngîndu-se în brațe. Din stînga țipă un claxon, apoi auzi un cîntec puternic, mai degrabă un strigăt peste un uruit de mașină; două raze slabe jucau în întuneric, aproape; Wiwette sări în mijlocul drumului, agitînd brațele înghețate. Mașina se apropia, Wiwette închise ochii și începu să strige: „Stai, stai!" — în pustiul cîmpiei.

Peste cîteva minute, simți pe frunte mîngîierea unor degete groase:

— Nu mă cunoști? Anton, operatorul de la Odeon... nu mă recunoști? Mie îmi pare bine că te-am găsit... te-am căutat, am vrut... vroiam să te răpesc. Uite, plecăm acum...

Și tare:

— Gata, Pavele? Am găsit-o, mă!

— Nu-mi vine să cred, Wiwette... absolut! Zău, nu cred. Spune ceva, zi atît: „Sînt aici". Altfel, cred că mîna ta e o halucinație. Dormi? Să știi că eu sînt un tip foarte realist, care nu a crezut niciodată în minuni... și în general nu am imaginație... Ieri a venit la mine un fost coleg de clasă să-mi dea să citesc un roman fantastic, de-al lui. A auzit că sînt la administrație; știi că sînt administratorul unui ziar? Dacă vrei să renunți la... gîndește-te! Eu n-aș mai vrea să cînți acolo... Zău, nu e o meserie pentru tine. Cît timp vrei să te gîndești la altceva, te poți baza pe mine. Auzi? Am citit romanul individului, scris cam aiurea... povestea că oamenii vor pleca în spațiu, peste douăzeci de ani,

și totul se învîrtea în jurul unui bărbat care-i spune la revedere iubitei lui, a doua zi trebuind să plece pe planeta Marte... Să vezi o noapte de dragoste, pe ideea asta — o femeie care își va aștepta bărbatul întorcîndu-se nu din război, ci din cer. Susținea că, astfel, sentimentele fundamentale — frica, dragostea, neliniștea — se vor modifica... L-am dat afară, îți spun, n-am imaginație, eu sînt adeptul unei alte literaturi. Dar acum îmi pare rău. Tipul nu era chiar nebun — dacă eu te-am putut găsi în noaptea asta, așa cum te-am găsit... Înseamnă că-i o insuficiență a mea... Nu sînt pesimist, nu. Sînt optimist, dar nu văd încă prea departe. Văd maximum șapte opt ani înainte. Azi de pildă... cînd ne întorceam dintr-un sat unde ni s-a spus că reacțiunea-i tare și o să ne ia cu pietre... Nu ne-am speriat, țărănimea e o pătură diferențiată, nu poți s-o iei în bloc. Trebuie să te bazezi pe cei săraci, care prin natura lor sînt împotriva moșierilor... E un plan al lui Lenin... ai auzit de Lenin? N-ai auzit de Lenin? Prostuțo, nici de Lenin n-ai auzit? O să-ți explic și cine a fost Lenin. Cel mai genial om din cîți au fost în lume. Tatăl tău zice că Dostoievski; eu îți spun: Lenin... Am instalat camionul în curtea celui mai sărac țăran; s-au strîns la el ca la urs. Cînd au văzut că jucăm în camion, adică am prefăcut camionul în scenă, și au înțeles că sîntem un teatru sărac, că n-avem decît o cortină, din trei steaguri înnădite cap la cap... să-i vezi cum ne-au ascultat! Pe urmă, cînd două fete de-ale noastre s-au încurcat la o scenetă e drept, cam cusută cu ață albă despre două fete, una bogată, cealaltă săracă... cînd s-au încurcat, am tras cortina și le-am cerut s-o joace ei, că cunosc mai bine aceste sentimente. Să vezi succes! Am dansat hora pînă seara, ne-au condus pînă la... Nici tu, la Colos-ul tău, n-ai văzut așa ceva. (Știi că te-am căutat la *Colos?...*) Să-i vezi pe toți țăranii ăștia — peste șapte opt ani — ce viață vor duce! Cum va arăta atunci un sat, cînd nu vor mai fi moșieri... O să-i întrebi: „S-a dat pe aici cu pietre în '44" „La noi? Poate pe la alții." Sînt dați dracului și d-aia îmi place munca de

agitație cu ei. Ție îți plac oamenii dați dracului? Eu n-aș lucra decît cu ei. Uite, Crăciun, șoferul nostru... azi-dimineață s-a logodit, la 11 a luat fata, a dus-o acasă. Stau la voi, în Cotroceni, chiar la Șerban, la 12 era pe camion, să plecăm în agitație. Acum poate că e cu ea, cum sînt eu cu tine... Ți-e nu-ți place ca atunci cînd ești fericită să știi că și alte fericiri, în aceeași clipă, sînt paralele cu a ta? Chiar și la antipod. Ți-am explicat ce-i antipodul? Ia, dă-mi definiția antipodului... (Pauză). Dar nu credeam să te găsesc! Auzi — mîine mergem la tatăl tău. Știu eu cum să-l iau... Cu Șerban e altceva... știi că m-am certat cu el pentru tine? Nu știi, o să-ți povestesc. El nu crede că pot să te transform... adică nu eu, dragostea mea... N-am mai spus-o la nimeni, tu ești primul om care o află: Șerban nu e pregătit pentru zilele cînd toți oamenii vor fi frați... El socotește că asta-i o altă etapă; greșește. Da' răspunde-mi și tu la o întrebare. Îmi răspunzi? (Pauză.) E adevărat că demult... cînd erai foarte mică... și nu înțelegeai nimic... l-ai văzut în gară... și... Ce faci? Vrei să cobori? Vrei să mergi la baie?

— Da. Întoarce-te! îi ceru Wiwette, ridicîndu-se din pat, în întuneric.

Anton o auzi bîjbîind prin cameră. În sfîrșit, aprinse lumina.

— Să stai cu fața la perete... spuse ea, cu o severitate a pudorii care lui îi plăcu.

— Stau, n-avea grijă. Baia e la dreapta, din hol... Dacă te întîlnești cu madam Filotti, îi spui că ești cu mine. Da?

— Da.

O auzi îmbrăcîndu-și rochia, trăgîndu-și fermoarul pe șold.

— Să stingi lumina, adăugă el. Cu lumina aprinsă, mi se pare că nu ești aici...

Ea îl ascultă. În întunericul camerei, Anton deslușì distinct pașii ei, tocurile cizmelor de călărie, care-l amuzaseră atît de mult de-a lungul drumului lor pînă aici, în pat (și despre care ea nu voise să-i dea nici o explicație); pașii ei nu se îndreptară spre dreapta, ci la

stînga, spre ieşirea din casă ; nu o strigă, o aşteptă mult, încordat, cu dinţii strînşi ; auzi — într-o linişte serafică — uşa vestibului deschizîndu-se. Şi închizîndu-se. Doamna Filotti strigă din hol :

— Domnule Mihailopol, a fost cineva la dumneata ?

Era prima experienţă pe care duritatea de diamant a vieţii o săvîrşea asupra lui. Cît de necesară urma să fie pentru existenţa lui *naturală* — avea să priceapă mai tîrziu, nu în această clipă, cînd parfumul Wiwettei (Coty-ul dăruit de Narsi Rolea) stăruia în camera străjuită de un glob jerpelit al Terrei (doar partea europeană scăpată de uzura timpului).

Redactor responsabil : IOANA ANDREESCU
Tehnoredactor : IONEL GHEORGHIU

Dat la cules 08.01.1965. Bun de tipar 02.04.1965. Apărut 1965. Tiraj 15.140 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt tip B de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 24,67. Coli tipar 30,5. A. nr. 17.513/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 50.022 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti, R.P.R.

Lei 10,50